

Uc 4782
20

SIDR0015268

Biblioteka Jagiellońska

Uc 4782

STANISLAI SARNICII
ANNALES, SIVE DE ORI-
GINE ET REBUS GESTIS
POLONORVM ET LI-
TVANORVM,
LIBRI OCTO.

Habes hîc priorem partem horum Chronicorum, hæcenus omif-
fam & neglectam ab alijs authoribus: quæ incipit ab Afarmoth
conditore Sarmaticorum populorum, & continuatur ad Le-
chum ipsum, rerum ordine secundum temporum

seriem seruato.

Carolus Ernestus de Spina

*Et tandem à Lecbo ad nostra tempora, quid in istis terris
actum sit fideliter exponitur.*

*Cætera, quæ in hoc libro continentur, ipsius libri argumentum
eidem præfixum indicabit.*

ANNO DOMINI M. D. LXXX. VII.

AD INCLYTVM ET AM-
PLISSIMVM SENATVM REGNI
POLONIÆ, MAGNIQVE DVCATVS LITVA-
NIÆ VIDELICET: REVERENDSISIMOS SA-
crati ordinis Præsules Stanislavum Karnkouium Gnesnensem, Deme-
trium Sulikouium Leopoliensem ARCHIEPISCOPOS: Petrum Mys-
skouium Cracouiensem: Hieronymum Rozrazouium Wladislauien-
sem: Georgium Radiuilum Wilnensem & Cardinalem: Lucam Ko-
scielecium Posnaniensem: Petrum Dunin Volscium Plocensem: Al-
bertum Baranouium Præmissiensem: Melchiorem Gedrociem Samo-
gitia: Laurentium Goslicium Camenecensem EPISCOPOS. Ad
Illustres Spectabiles & Magnificos dominos: Andream à Theczyn
Cracouiensem: Stanislavum à Gorka Posnaniensem: Christophorum Ra-
diuilum Vilnensem: Stanislavum Safranecium Sedomiriensem: Eustathi-
um Volovvicz Castellatum Vilnensem: Ioannem Hlebovvicz Trocen-
sem: Albertum à Lasko Siradiensem: Nicolaum Christophorum Radi-
uilum Castellatum Trocensem: Ioannem Kiska Capitaneum Samogi-
tia: Constantinum Ducem Ostrogia Kiiouiensem: Stanislavum Zolkie-
uium R V S S I A E: Ianusium Ducem Ostrogia Volynensem: Ioannem
Tarlo Lublinensem: Nicolaum Radiuilum Nouogrodensem: Nicola-
um Moniuid Dorhostaiski Polocensem: Stanislavum Pacz Vitepscen-
sem: Paulum Pacz Mscyslauiesem: Nicolaum Sapieia Minscensem: Ianu-
sium Zbarasium Braclauientem PALATINOS. Stanislavum à Tarnovv
Sedomiriensem: Ioannem à Theczyn Woyniciensem: Ioannem Taluosz
Samogitia: Ioannem Sienienium Leopoliensem: Martinum Lesniovvol-
ski Podlasensem: Nicolaum Firleum Rauensem: Nicolaum Pacz Mscy-
slauiensem: Pacum Minscensem: Nicolaum Ligeza Visliciensem: Nico-
laum Firleum Biencensem: Georgium Mnisek Radomiensem: Raphaë-
lem Lesczinium Sremensem: Ioannem Miskouium Zarnouiensem: Chri-
stophorum Lantskoronium Malogostensem: Martinum Vroueciú Chel-
mensem: Stephanum Grudentium Naklensem: Christophorum Komo-
rouium Osvviecimenssem: Stanislavum Gostomski Sochaczouiensem:
Droicini-

EPISTOLA

Droicinium Lubaczouiensem CASTELLANOS. AD officiales verò Magnos: Andream Opalenium Marschalcum regni Polonię: Albertum Radiuilum Marschalcum Lituanię: Ioannem Zamoscium Cancellarium regni, & exercituum supremum præfectum: Andream Zborouium Marschalcum curiæ regni Polonię: Stanislaum Radiuilum Marschalcum curiæ Lit. Leonem Sapicia Procancellarium Lituanię: Ioannem Dulscium Thesaurarium regni Pol. Theodorum Skomin Thesaurarium Lit. AD strenuos & generosos equites Polonos quorum nomina inferius in Chorographia nostra ordine honoris & dignitatis causa expressimus, alios verò charta capere non potuit. NEC NON ad urbium metropolitanarum Cracouienses, Vilnenses, Gedanenses, Elbingenses, Rigenses, Pofnanienfes, Leopolienses, Sedomirienses, Lublinenses, Torunensesque Proconsules & Consules. Hi ordines supra nominati nunc faciem Reipub. in hoc celebri conuētu electionis representant, quibus in hoc sacrosancto actu à Deo Optimo Maximo spiritum salutaris consilii & lætum successum precamur, & obsequia nostra officiosissimè commendamus.

CVM viderem Germanos, Italos, Hungaros, atque Hispanos, ab ipso diluuiio, maiorum suorum res gestas scribendo, auspiciatos esse, Illustres & Magnifici domini sæpè mirabar, ac ferè stomachabar, cur nostri Historici, gentium tantarum earumq; amplissimarum, tam vile et à tam breui tēpore exordium sumpserint. Ita enim assueverunt, vt cum aliquid breuiusculè & raptim de ijs rebus præfati fuerint, statim ad Lechum delabantur, atque ibi desiderium suum complentes, mox studium remittunt. Quasi verò gentes linguæ Slauonicæ, quæ à Ponto ad Oceanum occidentem versus, ab Adriatico ad Glaciale Septentrionem tendendo, antea in mundo non fuerint, et nunc primum ante hos octingentos annos, veluti ab ouo exclusæ in lucem prodierint. Negari ergo non potest nos acephalam & imperfectam historiam hæcenus habuisse. Expectabamq; ego & cupiebam, vt aliquis fertilior ingenio, & feliciore vena prodiret, qui ab hac infamia nostram Rempub. eximeret, expectaitoniq; eruditorum hæc in re satisfaceret: Sed nemo apparuit, qui nobis præiret, ego quæ in meo Museo habeo, dum vita superest, emittam. Fateor equidem magis hæc alicui ex ijs, qui in academijs & monasterijs inter Musas habitant cōuenisse, quàm mihi; cui si quid ingenioli est, in medio laborum æconomicorum exaruit. Vt cumque tamen se res habet, tantò maiore venia apud probos & humanos iudices dignus ero, quantò plura argumenta

PRÆLIMINARIS.

menta excusationis mihi suppetunt. Sed quòd rem tanti momenti nouamus, putabūt forsā aliqui nos sub Vaticano, aut potius Vauello, monte videlicet arcis Cracouiensis, noua aliqua Chronica plumbeæ arcæ inclusa cereisq; inuoluta, vt Cicero alicubi de libris Sibyllinis inquit, reperisse. atque ita præiudicio nos grauantes clamabunt, rem impossibilem factū nos moliri. Sed isti cum perlegerint hoc nostrū opus, rem multò mirabiliore & prodigiosiore nos ausos esse deprehendent, quàm si in visceribus terræ defossum librū reperissemus. Nam sicuti Medæ ossa dispersa recolligere, & vt rursus coalescant in vnum corpus cōponere impossibile videtur, ita lacinijs huius historiæ cōsuere eamq; redintegrare impossibile videri potest. Nam quanta varietas hęc scriptorum est dum originem nostram explicant: alij nos ad Paphlagonas et Henetos orientè versus referūt: alij ad Germanorū Tuisconē in occidentem: alij ad Illyrios in meridiē: alij ex Roxolaniæ solitudinib. arctoris nos educūt. In tāta inquam turba et varietate sententiarū, cum animaduertērem natalium nostrorum originem in dubium vocari, cerne-remq; patrum patriæ nostræ, Medæ exemplo crudeliter dissecta & dissecta membra per campos æquora & montes, manibus & digitis meis reuenter recolligi, & quæ erant male coherentia coaptari, ac veluti in vnum corpus vt rursus coalescerent, feci. Non ausim quidem promittere seriatiim non interrupto ordine, singulos hosce Monarchas me potuisse enumerare; hoc enim propter progressiones & multiplices migrationes gentium, variasq; mutationes Rerumpublicarum, impossibile factū videtur: Sed tamen pro virili conatus sum omnia redintegrare complanareq; ad regulam chronologicam ac cosmographicam singula examinando, seruata interea maiestate vniuersalis historiæ, quæ veritas est. Interim eliciendæ purioris sententiæ causa contuli vetera cognomina gentis, montium, syluarum, & fluuiorum cum narrationibus Historicorum; & quæ videbantur veritati respondere, studiosè consignavi, maxime vbi circumstantiæ rebus ancillari videbantur. Adhibui narrationes maiorum, quæ videbantur per manus esse traditæ, quasq; etiam aliarum gentium extranearum autoritas suo calculo comprobare videbatur. Hos itaque tres testes elaborando huic operi cum primis mihi depono. Non damnantur hęc aliorum labores, quin potius laudem cuiq; suam tribuere æquum esse duco: Dlugossus materiam nobis ipsam tradidit, Michouius rudem illam & indigestam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatisimam ex thalamo cincinnis verborum & sententiarum vestitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit. Sed quorsum ista omnia si fundamentum malum & ruinosum ē quicquid superstruxeris corruet; dicat

EPISTOLA

cebat ille. Ego igitur incunabula nostræ gentis explicans, & ante aduentum Lechi per spaciū temporis quatuor monarchiarum successiue historiam Sarmaticam texens, fundamentum solidius inueni, quod historiæ Polonicæ substerno. Ne quis autem existimet, me mordicus velle meatuari, iudicio eruditorum omnia subijcio. Corrigant illi & meliora efficiant, postquam eis primam glaciem fregi. Interim meo instituto & laboribus faueant & admodulcentur precor. Certè volui prodesse patriæ, vetustatem nobilitatemq; natalium eius & originem, non ex fabulis petitam, vt hæcenus factitatum est, sed genuinam demonstrari, Maiores nostros non aduenas, nec inquilinos in terra aliena sed indigenas, à seculis regiones has incolere ostendi, Sarmatiamq; semper Sarmatiam ad montes Sarmaticos fuisse. Ad hæc, historiam quæ erat deprauata, redintegraui, caputq; ei augustius cum facie venerabili adieci & applicaui, ita vt si quis hæc nostra historiæ Miechouicnsis, & D. Cromeri adijciat & accommodet, vno intuitu omnes Duces nostrarum Gentium, non à Lecho tantum, sed ab ipsis primordijs, veluti exercitum speciosissimum in chypeo Achillis exsculptum, cernere queat. Hos ergo labores meos cui dedicem & offeram in hac orbitate Reipub. post ereptum mihi Patronum Stephanum sacratæ memoriæ Regem, neminem video magis idoneum, quam vos Reuerendissimi Illustres & Magni. Domini mei, vt dum de nouo Rege creando ancipiti consilio distinemini, habeatis quo mentes vestræ occupentur, exempla interregnorum superiorum ad vsum modò reuocantes. Sed multò alia nunc facies rerum quàm fuit Lesci Primi & Secundi temporibus, cum pro adipiscendo regno cursu equorum in suburbio Cracouicnsi ad Prandnicium decurrebatur. Multò nunc subtiliores cæci illi styli vafro consilio excogitati, ambiguis promissionibus conuestiti, apparatu velutiq; sabulo tecti via regia currentibus, & de salute incolumitateq; huius Reipub. deliberantibus obijciuntur. Adde quod ab orientali Monarcha adferuntur suspecta consilia, qui sub specie amicitie id potissimum agit, vt potentiam suam & autoritatem in septentrionem vsq; proferat. Quare vos ô Patres magis oculatos esse decet ne quid vos lateat, ne vobis quid imponat, neue quis serò vocem illam in viro sapienti turpem exprimat: Non putaram. Dum priuata publicis anteferuntur, ruentibus publicis etiam & priuata in periculum deueniunt: dicebat quondam Hannibal ad suos Carthaginenses. Sed quid? Nec admodum mirari, nec indignari potestis ijs qui interdum talia excogitant, & in electionibus, perficiendis compendijs talibus, laborant. quandoquidem nec definitionem eligendi Regis cuius & qualis esse debeat, nec modum præscriptum nec formam ele-

P R A E L I M I N A R I S.

mam electionis celebrandæ habet hæc Res pub. per tot centurias annorū, ex quo stetit. sine quibus necessitas ipsa, etiam bonos viros, interdum cogit ad tales artes confugere. Alioquin enim in infinitum, tempus electionis, nullo effectu, cum grandi autem periculo, extraheretur, & tot voluntates hominum ferè semper inter se variantes ad vnum scopum impossibile est sine arte reducere. Respicite, reuoluite annales nostros: vix vnum exemplum, exactè loquendo, liberæ electionis inuenietis, cui aliqua vis aut ars non admixta fuerit. Nec modò hoc in Polonia vsu venit, sed in omnibus propemodū nationibus, vbiq; modus certus & proportio quædam certis numeris absoluta non est, tanquam ex cera efformata: at vbi hæc eadem est legibus sancita, res ista quanquam est per se perplexa & operosa, tamen citò, tutò, & prospere expeditur; & omnes isti cæci styli, omniaq; suspecta consilia vno impetu corruunt. Collegeram ego ante decem annos exempla & formulas electionum, Pontificum nimirum Romanorum, Imperatorum, et ducum Venetorum, excusaq; typis ad hunc vsu Reipub. in lucem edideram. Non contemnatis quæso prudentissimorum virorum consilia, nec sinatis amplius casu hanc Reipub. regi, nec permittatis dubiæ alicuius res, in quibus vita & mors, salus & interitus, ad limen sedent. Aut vnâ formam ex istis tribus eligatis, aut si potestis aliam accommodatorem excogitetis, qua & vos nunc & postea successores non sine gratiarum actione pro re bene gesta, in tali casu vti possint, vestrosq; conatus collaudare, & ad sidera extollere, quòd eos magna sollicitudine & periculo toties liberastis, quoties Reges ex hac vita contingit decedere. Respicite quæso ad præcedentia tempora: intra hos duodecim annos, iam tres Reges mortui, tres electiones celebratæ. Possunt autem & sæpius vel peste vel bello eripi, vt sunt hominum res instabiles. Placet ne spectare toties Reipub. in periculis versari? Placet ne dubijs fluctibus iactandam toties obijcere, quoties repetitis vicibus Reges nobis eripiuntur? Recordemini quæso vocis Regis mortui, quando in medio senatus ante biennium veluti iam supremam diem mortis sibi instare præuidens ea de re discerebat: Coborresco inquit toto pectore, quoties mecum recogito interregnorum superiorum pericula. Respondistis vos tum de Rege viuente Rege nolle vos deliberare. Ecce ergo nunc illud tempus aduolauit, & quidem difficilius, ni fallor, quàm superiora interregna. Igitur omisissis comprehenditionibus, nolite amplius rem differre, nec patiamini hanc nauiculam amplius fluctuare. Sanciatæ aliquam amplissimam legem, quam siue Capturum more patrio perpetuum, siue auream bullam vocare licebit, Germanos in hoc imitati, qui huiusmodi voce talis sanctionis volentes laudes am-

EPISTOLA

plificare, nomen ei ab auro imposuerunt. Et verè aurea lex talis: nam nos à periculo absoluit, metu liberat, præterita corrigit, præsentia confirmat, futuris prospicit: & quod maximum est, reuera liberos, facit, cum antea nomine tantùm hac in parte liberi essemus, res autè ipsa nescio ubi exularet. Absque quibus rebus nomen ipsum electionis liberæ male sonat, pessimeq; expetitur: ita ut feliciores esse videatur populi illi, ubi nascuntur nõ creantur reges. Sed ego forsàn ulterius prouectus sum, quàm mihi conueniebat. Ignoscite quæso, si iusto dolore periculorum patriæ communis impulsus prudentioribus ansam vberius & exactius differendi de ijs rebus præbeo. Vos ipsi dicere soletis, sub interregno licere, apud nos cuius nobili viro sententiam in medium proferre. Dicta igitur mea sententia de ijs rebus quas ad salutem Reipub. conducere putavi: orationem meam ad vos conuerto, librumq; hunc unà cum Typo ipso Chorographico Sarmatarum vestris Celsitudinibus in manus offero, & rogo ut mei meorumq; laborum & impensarum, quæ certè non paruæ fuerunt, ratio habeatur. Ita enim nuper promisistis in Varsaviensi conuocatione, non prius vos ad electionis actum accessuros, antequam priuatorum grauamina sustuleritis leuaueritisq;. Testes sunt oculi cæcutientes, perspicilla hæc & propemodum orbitas visus quam contraxi, volens laborem mihi à Regia Maiestate impositum sedulo & gnauiter absoluerè. Rex est mortuus; sed vos mihi superstites estis, quibus gubernacula regni concedita sunt. Potestis regnũ ipsum deferre cui vultis, & mihi possessionẽ aliquam attribuere non potestis? Ego vobis patriam vestram, Sarmatiam integram, hoc typo ad viuum expressam præbui, vos mihi particulam eius denegabitis? Merces detenta laborum & oppressio pauperum vtrumq; istorum est detestabile apud Deum, & vtrumq; in peccatis mortalibus & clamantibus ad cælum à Theologis reponitur. Si nunc benignitas vestra mihi deerit, postea ope vestra non indigebo. Si nunc terræ funiculum mihi non præbetis, postea non nisi vna terræ vlna in latum, & tribus in longum indigebo. Beroso, Josepho, historicis pro merito erga Rempub. simili, quale ego Poloniæ præstiti, statua aurea à suis donata fuit; vos mihi cessite terræ non respondebitis? Sed & apud nos Cadlublo, Dlugosso, episcopatus opulentissimi donati sunt pro historico opere; & vos me exhaustum seruitio quod Reipub. impendi per annos decem, ita consensescere patiemini? Illi argumentum vulgare & tritum repetierunt, ego rem à nemine tentatam aggressus expediui. Illi à Lecbo h. e. à tempore Iustiniani imperatoris incipiunt: ego à primordijs, ab aureo seculo exorsus seriem historiæ per illa præcipitia & mutationes Rerumpub. vsq; ad hæc nostra tempora continuo. illi tractationem de acci-

sis limi-

PRÆLIMINARIS.

sis limitib. Sarmatiæ, de eiusdem tributis, de conuiijs quorundam scriptorum in patriam nostram infamiam olentibus, aut sicco pede transferunt, aut leuiter attigerunt: ego depulsis maleuolorum criminationibus inopiæ, solitudinum, syluositatis, barbariei, quæ patriæ nostræ impingebantur, fines veros veteris Sarmatiæ ostendi, ac vindicaui: ego lineam originis, ut consueca apud nos ratione loquar, gentium nostrarum ostendi ac deduxi: ego maiores nostros ex densa caligine, veluti ex lyngo tenebrico- so Patres veteris legis eduxi, res gestas illorum illustraui: & ita illustraui, ut cum fortunatissimis populis merito æquari queant. Quare non miremini si complures Illustres viri inter vos pro me demissa oratione apud vos intercedunt, & ne ingrata patriæ fumus oculos meos lædat ad antidora mihi præstanda vos cohortantur. Video hîc eos, qui strenuè se in militia gesserunt, qui legationes obierunt, qui consilijs iuuerunt, etiam extraneos, etiam plebeios, à vobis præmijs dignis affici & ornari, & rectè. Nam ubi in Repub. præmia virtuti negantur, ibi virtus languet, probitas friget. At ego, qui istarum omnium rerum officinam informatricem, & magistram trado, vitam memoriæ, lucem veritatis (sic enim Cicero vocat historiã) resq; vestras immortalitati consecro, ero ne neglectus & irre-muneratus? Nunquam hoc visum in Rebus quidem pub. bene moratis. Nec sanè de vobis mihi id in mentem venit. Nam bonitas vestra me meliora sperare iubet, hilaresq; erga me vultus vestri me consolantur. Sunt enim complures hîc inter vestras Magnif. qui, adhuc viuente Rege, me ad subeundum hunc laborem & verbis & litteris suis cohortabantur: sunt qui etiam pro me apud eum intercedebant, testesq; meæ cum eo transactionis fuerunt. Jam verò cum in eorum ipsorum manibus, quibus antea voluntas non defuit benefaciendi, facultas quoque nunc posita sit, tantò meliora de illis me mihi polliceri licet, quantò plura in dies argumenta habui eorum æquitatis, bonitatis, ac beneficentiæ.

Valete quàm optimè heroes & domini
mei summa cum obseruan-
tia colendi.

ARGVMENTVM OPERIS, LOCO INDICIS,
in quo utilitates libri succinctè enumerantur.

N LVV peculiare est auctori, quòd tertia parte chronica Polonorum adau-
xit, recuperavitq; historiam rerum ante aduentum Lechi gestarum in istis
regionibus per spacium quatuor monarchiarum, hætenus ab alijs auctori-
bus omisam suppressamq;. Recuperatam autem esse hanc scias ex Hebrai-
cis, Chaldaicis, Egyptiorum, & Latinis historicis: Ex sacro codice videlicet, ex Be-
roso, Manctone, Metasthene, Herodoto, Xenophonte, Thucydide auctoribus aureæ
ætati vicinioribus: & ex Diodoro Siculo, Polybio, Iosepho, Cornelio Tacito, Plinio
Dione, Iornande, Procopio, &c. Ex poetis, Homero, Vergilio, Ouidio, & alijs po-
sterioribus probatissimis auctoribus. Hæc tractantur libro primo, secundo, tertio, &
quarto.

II. De vera origine Gotthorum, Vandalorum, qui cum essent propriè stirpis Sar-
matarum, primi vlti sunt iniuriam totius orbis terrarum de victoribus Romanis, &
ab his verissimè depresso Romani imperij incepta fuit, ferè ante 1200. annos: de qua
Blondus. Habentur hæc fol. 143. 145.

III. De limitibus veteris Sarmatiæ temporibus Cyri, Darij, Alexandri Mag. Au-
gusti, Constantini Mag. cognitio digna nobili Polono & ipso Poloniæ Monarcha,
fol. 93. 96. 110. Et de vera origine Polonorum, & quòd non aduenæ fuerint, nec in qui-
lini in terra aliena, licèt Lechus ad eos venerit à meridie, non ab aquilonari parte, fol.
169. Et quòd hæc terra iam tunc habitata, non deserta fuerit, fol. 169. 185. Nec inops
signati auri & argenti, fol. 171. 303. Nec barbara, fol. 121. Vrbes habuit & arces, fol.
160. satisq; còmodè habitauit, vt ex Cosmographorum tabulis clarè liquet, quorum
descriptiones certiores sunt, fueruntq; semper annotationibus historicorum. fol. 2.
chorographiæ. Hæ & aliæ inueteratæ opiniones pugnantès tamen cum superioribus
propositionibus vt falsè & erroneæ confutantur. Sicut enim pertinebant ad infamiam
nostrarum gentium, sic confictæ fuerunt ab ijs, qui decora nostra & res gestas suis ada-
ptare, & nostris adimere conati sunt, fol. 169. Ibidem discursus, vt vocant, qua ratione
apud nos possent esse tam celebres, & tam frequentes vrbes, vt apud Gallos, & Italos,
si id ratio constitutæ Reipub. nostræ pateretur.

III. Opinio item noxia de veteri Germania ad Tanaim & Pontum, fol. 170. &
de Transylvanis Saxonibus, quos reliquias Gotthicæ stirpis per errorem quidam fa-
bulatur, refutatur. testè enim quidã victorias Gotthorum suis adscribunt, fol. 64. 65.

V. Quòd non ad Istulam terminabatur olim Germania 993. 95. Nec Germani
hic habitauerunt ante Constantini Magni tempora ad ripas Istulæ, vbi est vmbilicus
Maioris, Minorisq; Poloniæ, vt plerique etiam ex nostris litteris mandarunt: sed ma-
ximæ Gentes Venedæ (stirpis Sarmatiæ) verba sunt Ptolomæi, & post eum Proco-
pij. Imo tota antiquitas non modò ita sensit ac scripsit, sed etiam spectandum tabulis,
figurisq; in ipsos oculos incurrètib. exhibuit, fol. 153. Vide & in chorographia nostra.

VI. Occasio controuersie inter Pontifices & Imperatores Romanos orta de pri-
matu, quæ potissimum inualuerat sub quinque Imperatoribus: Carolo Magno, fol.
195. Othone Magno, fol. 215. 280 Henrycho Quarto, fol. 233. 239. Fridericho Se-
cundo, fol. 276. Ludouico Bauaro: id quod temporibus Locticonis debet adscribi.
Istis temporibus Reges Poloniæ ex Gibelinis facti sunt Guelphi. Absque autem hu-
ius historie exacta cognitione historia Polonica de Coronæ acquisitione, & coronæ
ademptione, eiusdemq; recuperatione, & alijs sexcentis rebus nullatenus intelligi po-
test. Ideo per occasiones tractatio huius rei hic breuiter inferitur.

VII. Cur ab Imperatoribus potissimum Chobrius Rex coronari & axioma re-
gij petere voluit. Contrà, quæ causa Pontificem Gregorium septimum impulerit,
ad abrogandam ei coronam, fol. 226. 233. 276. Commentum Schafneburgensis de tri-
butis, & lapsus Guagnini, quasi olim Polonia Imperio seruiert, & tributum pepen-
derit, confutatur, fol. 135.

Merita

VIII. Merita nostrarum Gentium peculiaria erga Rempub. Christianam com-
memorantur, declaranturq;, fol. 388. & de quinque regnis institutis ante ducentos
annos in ijs regionibus, qua sese extendunt fines domini Regum Poloniæ, fol. 388.
248. Compendium historie Lituaniæ, & collatio ad illustrandas res vtriusque
gentis magnopere necessaria, & de Columnarum Centaurorūq; huc aduentu, fol. 285.

Adiecta est in calce libri tabula chorographica Sarmatarum non inelegans, absq;
qua vir consularis de finibus regundis, cum Succorum Rege, Moscho, Tartaro, &
Valacho consilia agitare & pacta facere non poterit. Gloriar autem nobilem Po-
lonum de latifundijs Sarmatici domini, nec interim nosse, qua sese longitudo eius &
latitudo extendit, sub quo climate & parte cæli versetur habitemusq;: nec nosse li-
mitaneas metas patriæ suæ, quas nos Vroczyka vocamus: ignorare distantias loco-
rum celebriorum, & portuum, vt Rigæ, Naruæ, Kaczibey, & Bielogrod: nec nosse
fluminum ortus, vias Scythicas Schliag vocatus, cum turpe tum incommodum pla-
nè est. Nam nec historia patria, nec acta Postouiensia nouissima cum Moscho intel-
ligi, nec accessiones Velisij, Liuoniæ, & aliorum territoriorum superioribus bellis
partorum percipi possunt, absque adminiculo huius typi, in quo effingendo oculi mei
cæcutire & caligine obduci ceperunt: Sed vobis Illustres & Mag. Domini Senato-
res, vestraq; fidei & discretionis, vt vocant, labores meos, & sumptus, quos in boni
Reipub. nostræ suscepi, prouocatus litteris Regiæ Maiest. & inuitatus priuatim à mul-
tis vestrum, humillimè commendo, & offero. Vtq; statim vsus huius histo-
riæ cerni possit, Campiductoria ars addi debet: quæ vbi quæri
& inueniri debeat, inferius monstrabitur.

ANNALES POLO-
NORVM, QVIBVS AV-
GMENTA ET DECREMEN-
TA REGNI: MUTATIONES ITEM ET
PROGRESSIONES GENTIS EXPLICANTVR.

Liber primus.

*In quo ea quæ acta sunt cum conditoribus Slauonicorum
populorum ab Asarmoth (à quo Sarmatæ) vsque ad Ale-
xandri Magni tempora traduntur.*

De temporibus diuisionis gen-
tium sub Principe Pelek & Asarmoth.

Anno ab orbe condito 1790.

Anno à diluuiò, quo diuisio gentium facta est 133.

Anno ante Christi domini aduentum fere 2210.

VIDENTVR illi bono consilio uti, qui conscriptu-
ri gentium res gestas, primò originem earum inuesti-
gant, antequam ad vltiora progrediuntur. Nam stir-
pe & origine, vnde prodiit quæque gens, malè inuesti-
gata, necesse est historiam tota via aberrare. Ego ta-
men ne scrupulosa disputatione in ipso limine, lectoris delicatas
aures præfationibus longis, & non rarò lectori molestis offendam,
eam tractationem in alium locum commodiorem reiicio. Inter-
rim ne suspensum animo lectorem diutius teneam, in tanta varie-
tate opinionum, dum nos alii his, alii aliis gentibus, vt adscripti-
tios accommodant, nil tutius esse iudico, quàm postposita pompo-
sa illa & fastuosa natalium suorum à diis deabusque iactatione, se-
qui diuorum oraculorum testimonia longè verissima. Tradunt
autem scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, tres fuisse filios Noë,
Sem, Chamum, & Iaphet. Iapheto quidem tanquam minimo natu
patria ipsa cessit, hoc est, cum Asia minore Armeniae montes, qui
A post mille

*Gentium origi-
nes ex sacris li-
teris petendæ.*

post mille pericula, quæ toto propemodum anno periclitando in vndis experti sunt, primum hospitium & recreationem eis præbu-
 ére. Ad hæc omnes insulæ Epeiri, Chersonesi, Cyclades, Sporades, Symplegades, & quibus tandem vocentur nominibus, per quas Italia & Græcia cum vicinioribus regionibus intelligenda est, quod & illæ similitudinem insularum referunt: adiecta insuper Asiæ septentrionali parte, quæ supra Meothidem iacet, & dominio mediterranei maris.

Cham accepit pro se & pro posteritate sua meridionalem plagam, in qua Africa cum vicinioribus regionibus Babylonem versus intelligenda est.

Semo celsit Asiæ maioris reliquum, hoc est, omnia campestria à Messa monte (siue Moschinos, siue Mesiæ montes mediterraneos intelligas) quæ quasi spina dorsi totam carinam corporis, Asiam & Europam per medium, ab ortu ad occasum vsque diuidunt. Atque hoc fundamento posito non possumus scriptoribus plerisque Germanorum assentiri, qui gentem Sarmaticam cum Germanica, Tuisconem suam cum Asarmoth cõminiscent, & has gentes, vt appendices Germaniæ faciunt, cum lingua, moribus, vestitu denique prorsus à se differant. Expressè autem Moses dicit non semel sed ter repetendo, quod Deus diuisit cunctas nationes secundum linguas & familias suas. Non possum etiã cum Dlugosio Hageco Boemo Illyrius eos substernere ac coniungere, ac neque ex Ionia & Paphlagonia in Europam per Henetos deducere, nisi prius de terminis temporum, & aliis quibusdam circumstantiis inter nos conueniat. Distinxit ergo & dislimitauit diuina scriptura humanum genus, regionesquæ à regionibus dispescuit, & quid ad quas gentes pertineat, non modò verbis geographicè ad morem Ptolomæi depinxit, sed etiam signis quibusdam vnum ab alio disternauit & distinxit. Hinc rupes ab architecto mundi fabricatæ sunt, montes, valles, maria, flumina, solitudines, syluæ, quibus veluti aues in ornitoboscio parietibus & macerie interseptæ nidificarēt, ne gens gentem, natio nationem, armis, bello, tam facile lacefferet, sed quælibet in suo nido, veluti illa fera animalia in arca Noë concamerata sese contineret. Et hic est vsus alpium, montium, paludum. Aded verum est philosophi dictum: Deus & natura nihil agunt frustra. Sed quid? profuit ne nobis autoris mundi consilium? Nequaquam: Ruimus in vetita, cupimusque negata. Aspice quæso, alpes, montes, lunæ montes Pyrenæos, aut hunc nostrum Carpatum, qui nobis impendit, quibus veluti signis incurrentibus in oculos, Italiam à Germania, & alias nationes disgregauit, non

Vt fluminum, alpium, & sylvarum.

uit, non tamen hæc profuere. Transcenduntur turritæ rupes, superantur lintribus & nauigiis flumina, & maris vastitates sulcantur, penetrantur syluæ & immensæ solitudines, & alter alterum ferro ac igni persequitur, mouentur bellorum tumultus exitiosi, & alter alterum veluti anser anserem per cancellū impetit, suggillat. Hinc ilias malorum, hinc lites, hinc bella parricidalia, & periclitando armis vario Marte dubium laudis decus quæritur. Sed ommissa deploratione calamitatum generis humani, ad nostram historiam reuertamur. Reliquit ergo Cham successores suos, reliquit Iaphet, reliquit etiam Sem posteritatem veluti municipes portionis suæ, Pelek & Iactanum. Ac per Pelek quidem Principem, sub quo diuisio gentium facta est, benedicti feminis Mesiæ stirpem enumerant diuini scriptores. Ab Iactan verò cum alii tum progenitor Sarmatarum Asarmoth descendit. Nec ego video quo pacto se Europei Sarmatæ ab Asiaticis & vtrique à necessitudine patriarchæ huius homonymi Asarmoth sciungere debeant, & si illi eum pro conditore & autore suæ gentis agnoscant, nostri qualiter eis renuncient non reperio. Sed de hac re paulò inferius. Fuerunt ergo statim à primordiis rerum Sarmatæ, in istis, quas nunc incolunt regionibus, nec in aliorum sedes irruerunt, & alios inde vi hæredes eiecerunt, nec se quoque à quoquam eiici passi sunt. Interim quæ ex Ptolomæo & Tacito de Henetorum huc ex Asia cõ migratione quidam adferunt non repudio, vt suo loco latius hac de re differetur, quin potius mysterium illud diuini vatis mecum reuenter recogito, qui prophético spiritu fore prædixit, vt aliquando Iaphet mansurus sit in tabernaculis Sem. Cum igitur Henetorum maxima gens veniens, magna spacia inter Borystenem & Istrum habitare cœperit, magnamque Europæ partem occuparit, vt Ptolomæus & Procopius testantur, re ipsa comprobatum est, quod antea multis seculis prædictum fuit, Iaphet in tabernaculis Sem habitaturum, id est Henetos in Sarmatarum regionibus. Hæc mihi originis ratio simplicior & magis natiua videtur, quàm fabulosis & ementitis titulis se ornare. Cuius commenti finis & exitus huc recidit, vt detecta fabulofitate narrationis turpiter & cum rubore assertam sententiam deserere, & apatores, id est, sine certo patre & propagatore gentis remanere necesse sit.

Hæc generatim dicta sunt: quod si quis rem ad calculum reuocet, & ad particularia descendere velit, hac via mecum procedat. In primis ad sacra Biblia recurat. Postea ad Babylonicam historiam, quam se Berofus sacerdos Babyloniensis publica fide & sententia senatus conscripsisse fatetur, deueniat. Istis duobus testibus

Sarmatæ à Patriarcha Asarmoth.

Commentitiae gentium originis.

mundus nihil habet antiquius, quo res suas fulciat. Ex his duobus fontibus Diodorus Siculus, Philo, Iosephus, Eusebius, & cæteri posteriores omnes hauserunt. Quanquam autem historiam Babyloniam cum historia sacra non confero, tamen cum Iosepho historico, inter scriptores prophanos priorem ei locum hac in re tribuendum censeo.

Primum argumentum, quo demonstratur, Sarmatas esse gentem peculiarem, ex Gene. cap. 10.

Quod igitur ad Mosem attinet, is primò ponit Noë, secundò Sem, tertio Arphaxat, quartò Selach, cuius filius est Eber, & mox addit: Ipsi quoque Eber nati sunt duo filii, nomen vnus Peleg, quia in diebus eius diuisa est terra. Hebraice sic: פֶּלֶג כִּי נִימְיוֹ נִגְלַתְהָ הָאָרֶץ. Et nomen fratris eius Ioctan, qui genuit Elmodat & Saleph & Asarmoth. Et mox eodem capite decimo. Isti sunt filii Sem, secundum familias suas, secundum linguas suas in terris suis, in gentibus suis. Istæ itaque sunt familiæ filiorum Noë per generationes suas in gentibus suis, in terra, post diluuium. Primum itaque argumentum quo probatur, Sarmatas gentem esse peculiarem, & nequaquam aliarum veluti appendicem quandam, verisimè petitur à diuisione linguarum. Nam si singulis linguis attribuitur suus Patriarcha, quomodo lingua Sarmatica aut Slaunonica proprio Patriarcha destituetur vnde sit propagata? cum sit lingua copiosissima, & in tot dialectos scindatur. Manifestè autem hîc affirmat scriptura diuinitus inspirata, non semel sed ter in vno capite, diuisionem illam gentium secundum numerum linguarum factam fuisse, quæ linguæ septuaginta numerantur.

Secundum argumentum, ex Deut. 32.

Memento dierum seculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum secundum numerum filiorum Israël. Ex hoc loco, secundum argumentum assumitur. Nam si illa fatalis diuisio gentium, facta est secundum numerum filiorum Israël, vt hîc apertè dicitur, ab Asarmoth, Sarmatas deriuare necesse est. Nam si Iauan Iones, Tubal Hispanos, Tuiscon Tudescones Germanos, Gomer Cymbros condidit, quomodo Sarmatarum origo ad Asarmoth referenda non erit? Si inquam hoc argumentum, Græcis, Germanis, Hispanis & aliis nationibus seruit, quid causæ est, vt etiam Sarmaticis populis seruire non debeat? Præsertim cum historia Babylonica etiam Sarmata-

etiam Sarmaticorum populorum historiam complectatur, vt mox clarius patebit.

Tertium argumentum, ex Act. 17.

Nec manibus humanis colitur Deus indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & halitum & omnia: fecitque ex vno sanguine omne genus humanum, vt inhabitaret per vniuersam superficiem terræ, definitis temporum opportunitatibus, quæ præstituit, & positis finibus habitationis eorum. Inde tertium argumentum sumere licet, nempe à limitum & finium durabilitate, quibus semel ab initio circumuallatæ sunt nationes in suis territoriis: ideo addit, finibus habitationis eorum. Inhabitare fecit, inquit, genus humanum per vniuersam superficiem terræ. Quæ verba prorsus ab Apostolo deprompta esse videntur ex Mosis Deuteronomio superius adducto, vbi dicit: Quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum, secundum numerum filiorum Israël, ita vt illa descriptio finium cuiuslibet regni in Strabone, Ptolomæo & aliis vetustioribus ac recentioribus scriptoribus & cosmographis, non aliquo fortuito casu constare, sed diuinis oraculis firmata esse videatur & ob eam causam certa & inconuulsa esse debet. Nam sicut Babylonica historia Sarmatiam Europeanam ad Tanaim extendit: ita postea Alexandri temporibus idem repetitum est, ac demum Augusti seculo, Traiani ac Theodosii, idem confirmatum esse reperitur, videlicet, quicquid est intra mare Sarmaticum ab occidente, & Meothidem, Tanaim, Pontumque Euxinum ab oriente, à meridie verò circumcirca montes Sarmaticos, id nomine Sarmatiæ censeretur, vt luculentius inferius demonstrabitur, vbi peculiaris tractatio de finibus vetustis Sarmatarum instituetur. Ac quod in laudem diuinæ prouidentiae in asserendis & tuendis finibus Sarmatarum dictum est, hoc etiam de Italiæ, Germaniæ, Hispaniæ, Galliarum, aliarumque vetustarum nationum, dictum esse putemus, quas quantumuis Cæsarum vis ab animi impotentia profecta aliquoties conuellere tentauit, tamen Deus, qui est supremus regundarum finium magister & tutor, suum decretum incassum abire non est passus.

Nolo hîc molestus esse lectori illa questione, Semne an Iaphet fuerit maior natus, vt plerique putant, ideo quòd capite 10. & 21. dictum est: Ipsi quoque Sem natus est: etiam ipse est pater omnium filiorum Eber, frater Iaphet maior. Sed alia versio magis probatur eò quòd clarius hunc nodum soluit, inquiens: De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheti maiore: Et

Annotatio vtilis de filiis Noë

Scriptura ter quaterue eo ordine eos enumerat, proinde & eodem ordine nati esse credantur. Quod autem Moses primam sortem Iapheto tribuit, trahunt hoc quidam, & non ineptè ad comprobendam & illustrandam illam ciuilem legem: Maior diuidat, minor eligat.

Sic & illud quod eidem Iaphet celsit patrium solum, montes inquam Armeniæ, qui eis post diluuii incommoditates primum hospitium præbuere, eò detorquent, vt herciscundis filiis familiæ, minimo natu patrium habitaculum debeatur. Maiores enim propter maiorem ætatem magis prouidi esse solent, iuniores autem, vt imbecilliores non item.

Per Babel intelligunt Babylonem, sed epitheton ei additur Sinear, ad differentiam alterius Babylonis quæ in Aegypto fuit. Per Sephar montem Indiæ intelligunt. Per Mes optime possunt intelligi montes Sarmatici, eò quòd Nyfiis adiacent, & totam Europam per medium secant, quibus si addas Parthicos & Emodios montes, videbis quasi cingulum, quod totam habitabilem per medium ambiens cingit. Sed iam posito totius operis solido fundamento ex diuinis oraculis, ad Babylonicam historiam descendam.

De temporib. Seba, Nimrod,

viuente adhuc principe Asarmoth.

Anno mundi 1810.

Anno à diluuiò 157.

Anno à diuisione gentium ad Babel 25.

Anno ante aduentum Christi domini 2190.

IAM ab eo anno historia Babylonica mentionem Sarmatarum facere incipit, dicitque à Tuscone Sarmatas maximos populos fuisse fundatos. Quia autem & Moschi Sarmatæ Riphæi in eadem historia Babylonica vocantur, & eadem lingua vtuntur, etiam initia regni eorum in idem tempus reiecit, ita vt duo simul Patriarchæ, quasi ex condicito, vnius domini fundamenta iecisse videantur. Ita enim dicit: Moschus dux missus ab eodem Saturno, fundat Moschicum regnum. Duplicis autem Moschouia meminit, Asiaticæ & Europæ sicut & Sarmatiæ. Omitto disputationem illam, quomodo Moschi in septemtrionem concesserint, cum antea in Capadocia vicina Paphlagonibus nostris Hænetis, rãquam gens consimilis linguæ habitationem sibi delegerit, ibique urbem à suo nomine appellarit, quæ vsque ad Claudii tempora Mazaca vocabatur. Ille enim tractus passim tum lingua Sla-

uonica tam in

uonica tam in Capadocia quam in Paphlagonia utebatur. Tandem Claudius hanc urbem Cæsaream vocauit, sed Iulianus apostata hoc cognomen eidem postea abrogauit. Hæc de initiis regni Sarmatici dixisse iufficeret, nisi plerique scriptores Germanici ad amplificandam supra modum gloriam sui Tusconis abuterentur loco citato Berosi, ideo hinc submonendum lectorem putauit, nomen Germaniæ, Scythiæ & Sarmatiæ, apud scriptores latissime & largè patere, ita vt aliquando nomen Sarmatiæ transeat vsque ad Germanos ad Rhenum habitantes, vnde à Beroso expressè Rhenum Sarmatæ, illi incolæ ad Rhenum vocantur. Et Plinius Scytharum nomen in Sarmatas vsque & Germanos cadere affirmat. Quæ igitur Berosi de fundatione regni Sarmatici à Tuscone attulit, cautè sunt accipienda. Alioqui si quis Berosi phrasim vrget, nos vicissim ei diuina oracula opponimus, quæ expressè reiiciunt confusionem originis nationum, & asserunt diuisionem gentium secundum numerum linguarum & patrum illorum factum fuisse, ita vt singulæ gentes à singulis patriarchis deriuentur. Nec video, quo pacto facta tecta Berosi auctoritas permaneat, nisi tropicè eum per catachresin quandam Germaniam, Sarmatiam vocasse fateamur. Ferè enim est vsitatum in omnibus linguis, vicinitatis ratione alteram pro altera nominare nationem. Sic Germanos ad Rhenum multi Gallos vocauerunt, & vice versa. Et Sarmatas vocant Scythas, eò quòd viciniae ratione in quibusdam altera alteri communicet. Sic & nos Radomienses & Podlacios, Masouios vocare solemus, qui etsi Masouii non sint, tamen viciniae ratione, eos solemus afficere hoc cognomine. Et cum eam appellationem indignius à nobis ferunt, per modum cuiusdam vrbauitatis solemus regerere non sine ioco: Etiam si vestri, Masouii non sunt, tamen pro igne ad Masouios frequenter decurrere solent. Sic & Russos, Lublimeses subinde vocari nouimus. Sed & in conciliis œcumenicis generalibusque hoc idem vsu venit, sicut in illo Constantiensi & Basiliensi aliàs seruatum esse exactis conciliorum patet, vbi in ferendis sententiis Germanicæ nationis Episcopi cum Polonicis iungebantur, vt quicquid illi referrent, id dictum esse Germanorum nomine putaretur. Hæc dicta sint de catachresi illa, qua Berosium vsu esse etiam aliis in locis manifestum est. Et Ptolomæus montes, qui cingunt Germaniam ad Danubium Sarmaticos simili ratione vocauit. Affirmant alii Chaldæo homini non fuisse septemtrionem cognitum, aut malè versum, aut ab aliquo adulteratum, vt non raro accidere historicis, exemplo Eutropii, Iornandis & ipsorum etiam Euangelistarum probari potest, quos Erasmus Roterodamus aliquibus in locis corruptos esse conqueritur,

esse conqueritur, quod si ne hac quidem solutione contentus esse aliquis velit, ei priuilegium illud diuinum diuisionis vniuersæ habitabilis trium fratrum opponimus. Quod si ne scripturæ quidem testimoniis stare velit, mirari nos oportebit, eos qui aliàs scripturæ auctoritatem aliis scriptorib. iure anteponunt, in ea causâ vbi de prærogatiuis nationum agitur, scripturæ auctoritati sententiam Berosi præferre. Sed nos clarissimæ genti ornamenta & quæuis præconia libenter fauimus, modò Berosus sobriè intelligatur. Nam non desunt alii, qui quidem priuilegii istius, utpotè à Deo lati auctoritatem agnoscunt, sed tamen per tyrannidem patres quosdam multa sibi permisisse prætendunt, ex quib. habetur illud, quod Tuiscon præsumpsit Sarmatarum regnum sibi vindicare. At priuilegii istius ea vis est & verborum sensus, ut Deus in eo expresserit non modò quid fieri vellet, sed etiam quid deinceps in sequentibus ætatibus accidere debuit fatidico spiritu prædixerit. Cuius prædictionis inuariabile decretum si in dubium vocatur, & reliquarum quoque prophetiarum, quæ in Bibliis extant non reperio quo pacto certitudo conitare possit. Adde quod illa ipsa historia Berosi nequaquam absolutum dominium Tuisconi vindicat, quin immo eum Iani seruituti obnoxium facit, eumq; ad occidentem ab ipso missum esse prædicat, quò ibi ipsius permissu auspicaretur regnum. Viciniores autem sunt multò Sarmatæ Ionæ, vbi Ianus sedem habuisse prædicatur, quàm ipsi Germani. Maluisset igitur Ianus eos suo imperio subiicere, si quid in eos iuris habuisset, quàm occidentem versus nescio cuius alterius dominio ipsos implicare. Sed si de reb⁹ tam vetustis licet liberè loqui, Ianus ius dominii non potuit alteri resignare, vbi ipse ne ad plantam quidem pedis possessionem habuerit.

De temporibus Nahor & Iani.

Anno à mundi creatione 1896.

Anno à diluuiò 240.

Anno à diuisione gentium 108.

TERVM eadem historia Babylonica Sarmatiæ Europæ mentionem facit his verbis: Araxa cum filio Scythæ paulò ante creato omnium gentium Sagarum rege Sabatio Saga, ipse occupauit omnem partem occidentalem ab Armenia vsque in Sarmatiam Europæam &c. Vnde liquet Beroso Asiaticam Sarmatiam notissimam fuisse. Quia ad differentiam huius vocat Sarmatiam Europæam. Hæc ideo addo, quod quidam auctoritatem huius

An Beroso nota fuerit Sarmatiæ Asiatica.

tatem huius scriptoris hoc nomine cõuellere nituntur, quasi fines Europæ Sarmatiæ ponendo ad Tanaim, ignorarit Asiaticos Sarmatas. Massagetarum etiam, qui à Mysis & Getis Sarmaticis populis dicuntur, in id tempus origo reicitur.

De Massagetarum origine.

De temporibus Nini, Beli filii qui fuit tertius Rex Assyriorum.

Anno ab orbe condito 1910.

Anno à diluuiò 258.

Anno ante Christum 2090.

TERTIO iam & quidem magis significanter Sarmatarum mentionem facit historia Babylonica. Tuiscon, inquit, Gygas Sarmatas legibus format apud Rhenum: & addit: id ipsum agit Tubal apud Celtiberos & Sarmathes apud Celtas &c. Apparet hinc ante politiam Mosis apud Germanos, Gallos, Hispanos, leges fuisse politicas promulgatas. Sed quærerem hîc: Quid opus erat Sarmatis ad Tuisconem & quidè Gygantem proficisci, petitem leges, cum Sarmatia Europæa propior fuerit multò Græcis, vbi Ianus regnabat, cui ipse Tuiscon subiectus fuit. Nã Berosus apertè dicit, Tuisconem à Iano in eas oras fuisse missum, ut veluti Vasallus quidam Iani fuisse videatur. Quod autem Sarmatæ littus Ponti tum inhabitarent, eiusq; dominii possessores fuerint, ex sequentibus liquet. Dicit enim: Barzanem Sabatii filium regnasse vsque ad Sarmaticum Ponti littus. Vnde euincitur illo tempore sicuti mare ad ostia Istulæ, occidentem versus, ita ad orientem, Euxinum Pontum mare Sarmaticum simili ratione vocari solitum fuisse, sicuti & Ouidius vocare solet. Quo fundamento posito inuitabiliter concluditur: quicquid intra hæc duo maria est, id veteribus Sarmatiæ nomine dici. Sed quid maria dicimus? cum etiam hîc & incolæ Rheni Sarmatæ vocentur a Beroso, quos ille legibus affuefaciebat. Quod autem eò loci Sarmatas illos, Scythas nonnulli recetiores vocant, istud in Beroso non habetur. Nisi fortè iuxta Plinii phrasim, etiam in Germanos, Scytharum nomen cadere putemus. Nam diligentius excutienti monumenta veterum liquet, in triplici potissimum significato nomen Sarmatarum accipi. Primò Riphæos Sarmatas vocabant, vbi nunc Moschouia est: qui autè Germanis permisti erant, illi Rheni Sarmatarum nomine censebantur. Porro qui in meditullio habitabant, nimirum inter vtramq; Sarmatiam & montes Sarmaticos, illi absolutè Sarmatæ voca-

Triplex Sarmatarum significatum.

mata vocabantur. Informabat igitur legibus Tuiscon suos Germanos, non homines nostros. Nam Germanorum politia toto caelo differt à politia nostrarum gentium, quæ Lacedæmoniorum politia similia est. Quod autem quidam, appellationes illas oppidanorum ad Margemburgum, quæ patrum nostrorum memoria abolitæ sunt, ad confirmandam Tuisconis in ferendis legibus, auctoritatem adducunt, id ridiculum est. Potius ergo putarim illum morem reliquum mansisse ex gubernatione veterum Polonorum, qui fines suos ad Albim usque fluvium quondam extendebant, sicut à Dlugosso Miechouieſi, & à D. Cromero euidentissimis documentis probatum est, & à nobis vberius infra probabitur. Cõtigerunt autem hæc, quæ dicta sunt de legislatione Tuisconis, ante Abrahamum natum, propemodum 40. annis, quando Germani adhuc rudes erant, & ad erudiendum alios minus apti, vt Strabo de eis testatur libro 7.

De temporibus Abrahamæ.

Anno ab orbe condito 1964.

Anno à diluuiio 358.

Anno ante Christum 2036.

» **Q**UARTO, fit præterea alia mentio Sarmatarum in Beroſo
» his verbis: Anno 6. Semiramidis, apud Rheni Sarmatas
» regnavit filius Tuisconis Mannus, & apud Ianigenas Ra-
» zennos, Vesta vxor Iani sempiternum ignem custodiendum tradi-
dit, &c. Ex Diodoro Siculo transferantur huc de regno Semira-
midis Reginae Assyriorum, quomodo iis temporibus floruit, &
quibus modis ad regni fastigium peruenerit. Fuit hæc vxor Nini
Regis, scemina magni nominis. Et videtur seculum illud occulto
fidere sceminis fauisse. Nam eodem tempore Isis illa regina Aegy-
pti, quæ postea Osiridi nupsit, famam suam mirabilibus auxerat fa-
ctis. Testatur hoc, Epitaphium ipsius, cuius Diodorus Siculus me-
minit: Ego, inquit, sum Isis regina Aegypti à Mercurio erudita:
quæ ego legibus statui, nullus soluet: ego sum vxor Osiridis: ego
sum prima frugum inuentrix: ego sum Osiri regis mater: ego sum
in astro canis refulgens: mihi Bultia vrbs condita est, gaude gaude
Aegypte, quæ me nutris. Addendum etiam hîc putauim, quæ affe-
runtur de antiquitate & celebritate duarum urbium in Europa,
Treuiri & Tigurinorum vrbe, vt facilius intelligi possit, quis tum
status Europæ fuerit, & quàm habitabilis. Marianus Scotus, qui
Fuldæ floruit circa annum domini 1060. in Chronicis suis ad an-
num Abrahamæ

Semiramidis
regnum.

De antiquitate
duarum urbium
Europæ Treuiri
inquam
& Tigurino-
rum.

num Abrahamæ 16. hæc ad verbum annotauit: Hoc anno Trebeta fi-
lius Nini à Semiramide expulsus ex regno, Treuiri condidit, vr-
bem in Gallia, ante Romam conditam annis 1150. Reliqua de
Treuiri & Tigurinorum vrbe ex quodam Germanico scriptore
adiiciam. Tigurinae vrbis Chronica vetustissima perhibet, primis
illis seculis Treuiri vrbe, Tigurinorum arcem ac ciuitatem
vocauiſſe & agnouisse sororem. Etenim testantur, 30. annis à Tre-
uiri vrbe condita, & quidem Abrahamæ temporibus extructam
esse, à Principe quodam istius tractus Thurico, in colle ad Lima-
gum fluvium, vbi è vicino euoluitur lacu, arcem insignem & muni-
tam, quæ à conditore dicta sit, Thuricensis, & Thuricum castrum.
Populos certè eius tractus constat ex historiis & geographis, tem-
poribus vetustissimis Tigurinos fuisse. Vnde postea ipsa ciuitas
ad arcem extructa, & Thuricensis ab arce, & Thuregum denique
& Tigurum, vtpote quæ Tigurinorum erat metropolis, est appel-
lata, Germanicè verò dicta Zurich, voce à Thurico, (quem Thu-
rich etiam nominare possis) modicè deflexa. Itaque iuxta Mariani
supputationem, Thuricensis arx ante extructam Romam condita
esset annis 1220 aut circiter. Ante natum Christum circiter annis
1975.

De temporibus Semiramidis.

Anno ab orbe condito 2000.

Anno à diluuiio 341.

Anno ante Christum 2000.

Hic Chronologi, primæ ætatis à condito orbe, finem faci-
unt. Iam enim 2000 anni sunt præterlapsi. Circa hæc tem-
pora Noach exantlatis laboribus multis, visa iniquitate
seculi, quod præcessit diluuium, satiatuſque formidine, pauore &
periculis, quæ ipsi euenerunt, periclitanti in diluuiio, vitam cum
morte commutauit. Hoc etiam tempore Osyris rex Aegyptiorum
cum sorore adolescentula inuenit aratrum & artem agriculturæ,
quam per vniuersum propagauit orbem. Hæc vera esse inscriptio co-
lumnæ cuiusdam, in Aegypto inuentæ indicat: pater, inquit, est mi-
hi Saturnus. Sum verò Osyris rex, qui vniuersum orbem in Indo-
rum & vsque ad Istri fontes, & alias partes vsque ad Oceanum per-
curri, nec fuit in orbe locus, quò non peruaferim. Diodorus libro
primo. Hic quidem expresse non fit mentio Sarmatiæ, sed quia I-
stri mentionem facit, additq; nullum locum in orbe reperiri, quo
tunc non peruaferit ars illa agriculturæ, necessario inde elicitur,
B 2 etiam in

Noah moritur.

Inuentio agri-
culturæ.

Osyris.

etiam in has regiones hanc artem tunc introductam fuisse, quia Ister fuit limes Sarmatarum. Agnoscant igitur nostri & recognoscant, beneficium se accepisse à meridionalibus populis, quod inde ad eos propagata est scientia agriculturæ. Sed vicissim meridionales acceptam ferre debent, septentrionalibus scientiam curulem. Tradunt enim, quod Gomerus superiori seculo docuit suos Italos castra vel urbem ex curribus componere. Et idcirco urbs in Italia ab eis vey appellata est, vocabulo Sago, qui, veias plaustrum appellant. Notum est autem, vocabulum vus currum sonare in lingua Sarmatica. Non ergo Gomerus ab alia natione castra metandi scientiam ex curribus, accepisse credendus est, quam à Sarmatis, qui hinc Scythæ catachresticè appellantur.

De origine æconomiae et quæ ad ækonomiam pertinent, expressè sic Diodorus.

Osyris peragrandò vniuersum orbem docuit ea, quorum inuentor fuit, tauros domesticare ad aratrum, arare, ferere, plantare vineas & vinum conficere, & cereuisiam, vites adiungere palis & putare, vt Poëta

*Vnciq; puer monstrator aratri
Prima Ceres ferro mortales scindere terram
Instituit &c.*

Propter eam igitur subtilitatem ingenii, quod rex Aegypti dominationem boum inuenit, bos Aegyptiis fuit sacratus & pro Deo cultus, quem apim vocauerunt. Cuius instituti æmulatione ducti Iudæi, cum in deserto essent, vitulum sibi conflauerunt, memoriale scilicet deorum Aegyptiorum, quos isthuc manendo viderant & eis asueuerant.

De potu cereuisiæ.

Orosius cereuisiæ Aegyptiacæ confectioem sic describit, vnde nostræ dissimilem fuisse constat. Vltimo inquit, omnes subito duabus portis eruperunt, larga prius portione vsi non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum à calefaciendo cœliam vocant. Suscitatur enim illa ignea vis germinibus madefactæ frugis, ac deinde ficitur, & post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis adducitur. Qua de causa recitat scriptura sacra, ocium, saturitatem panis, vagas libidines hoc tempore in mundo maximè regnasse. Et eam saturitatem magno prouentu prodiisse existimandum est, quod eo tempore primum agricultura & cultus vinearum inuentus fuit, vnde homines impinguati & locupletati inolescere cœperunt.

Deus Aegyptiorum bos.

Confectio Cereuisiæ Aegypti.

cœperunt. Hac etiam ætate regnavit Aralius apud Babylonios, apud Gallos Drius, à quo Druidæ illi sacerdotes instituti, apud nostros verò vicinos Tuiscones Hermion. Hac etiam ætate Amraphel ille Assyrius, floruit cum quo Abraham conflixit, Lotum vindicaturus Gene. 14. Hunc Amraphalem putant eo loci ZAMEIM NINIAM vocari à Beroso.

Postea Gyngæon, qui cum Sarrone Celtarum rege literarum studium, ad reprimendam hominum ferociam in parte occidua primus instituit: hic quidem Gallos, iste vero suos Tuisconas. Peleg etiam ille sub quo diuisio gentium facta fuit, hac ætate moritur cum esset annorum ducentorum triginta nouem.

De temporibus Iacob.

*Anno à condito orbe 2110.
Anno à diluuiò 510.*

Imperitabat tum apud Babylonios Balus Xerxes, id est triumphator: apud Tuiscones Marfus. Iam hinc desinit historia Babylonica Sarmatarum meminisse expressè. Hoc tempore tribus in locis Italia arfisse dicitur, vnde de Phaëtonte fabula nata est, qui tum apud Ligures regnabat. Istis temporibus Iacob Patriarcha vixit & Iob, quem Deus laudat vehementer. Nonus rex Babylonis fuit Amarithus: decimus Belochus, quo tempore etiam Gambriuium apud Tuisconas regnasse fertur, qui à corona nomen Gambri habere dicitur. Primus enim hic inter reges Tuisconum coronatus esse dicitur. Vndecimus Babylonis rex Balus: apud Tuisconas seu Germanos Sueuus. Nauium usum tunc inuentum esse ad maria transfretanda prædicant. Sed Noë periclitatio tempore diluuii, antiquiorem fuisse arguit.

De temporibus duodecim patriarcharum: ante Moysen centum annis, post mortem Iacob duodecim annis.

*Anno à condito orbe 2269
Anno post diluuium 569
Anno ante Christum 1701*

Hic quoque Sarmatarum nomen expressè non ponitur, sed tamen princeps eius stirpis Vandalus nomine commemoratur. Ab hoc quidam Germanici scriptores Slauonica gentis

ca gentis nationes deducunt. Ex quibus quidam non postremus in hoc genere, ad eum modum scribit: Vandalus apud Tuisconas regnavit hoc tempore. Hinc Vandalorum gens, quæ lingua Slauonica vtitur, denominata est, ex quib. nunc multæ maximæq; gentes diuisæ sunt, Poloni, Boëmi, Slauoni, Croaci, Vandali ad Marchiam Brandeburgensem. Hæc ille, quæ si vera sunt, iam triplici modo stirps nostrarum gentium à Iaphet deduceretur. Primò per hunc Vandalum, quem ex Tuisconis posteritate esse volunt: & hoc ante Mosen euenit. Deinde per Paphlagonas, qui secuti sunt Antenorē post bellum Troianum. Tertio per Alanum, quem dicunt nonnulli nostratium, primum ex Asia colonias deduxisse ad nostros homines, sed tempus eius rei non assignant.

At iam aliquoties monstratum est, hanc opinionem non posse cum scriptura consentire, quæ affirmat diuisionem gentium, factam esse secundum numerum patrum, nepotum Noë, & secundum numerum linguarum. Potius igitur dicemus, hunc Vandalum fuisse regem peregrinum, accersitum à Tuisconibus ex gente Sarmatica. Nam liquet ex Beroso, cum iam ad inclinationem spectaret regnum Tuisconum, peregrinos reges accersitos fuisse, idque iam ex Sarmatis, iam ex Græcis. Mox enim subiungit Marsum etiam, & Herculem ipsis imperitasse, quæ nomina indicant hos principes, Græcos fuisse, aut vtramque gentem Teutoncam & Sarmaticam alternatim, iam ex Teutonibus sibi reges delegisse, iam ex Sarmatis, vt ex æquo imperitare viderentur. Ad extremum propter dissidia ciuilia, Græcos extraneos accersuisse, quæ res postea regno eorum exitium & finem accelerauit. Nam Berosus statim post commemorationem istorum, historiam huius gentis texere desuit, tacitè innuens ob exilitatem non fuisse dignos qui amplius enumerarentur.

Huic enumerationi Tuisconicorum regum, opponunt scriptores rerum Polonicarum suum Catalogum priscorum regum Slauonicæ gentis: Philaram, inquam, Alanum, Anchisen, Pamphilum, Reafilinam & Alanum Secundum, quem primum ex Asia in Europam commigrasse ferunt, vt iam dictum est, eique quatuor filios fuisse ferunt, qui nomina gentibus certis dederunt, ita vt à Vandalo Vandalorum gens, à reliquis Rusi, Bohemi cognominati sint. Sed quid sentiendum sit de hac traditione antiquorum, inferius lectorem, admonebimus.

De Sarmatis & eorum origine.

Dixi

Series principum sarmaticorum antiquissimorum.

Dixi de Sarmaticis rebus sparsim superius, nunc earum anacephaleosim faciam. Nullum est dubium populos nostros, ac omnes eos qui Slauonica lingua vtuntur, Sarmatas vocari à veteribus. Vocis autem etymon non eodem modo omnes deducunt. Quidam Sarmatam, ducem altitudinis exponunt, quia montium istorum altissimorum legitimus possessor statim ab initio fuerit, vel quia regiones septentrionales incoluerit, quibus Mathematici altitudinem supremam adscribunt. Alii viperinum aspectum ex Græco interpretantur. Græci enim non Sarmatas sed Sauromatas vocant, *σαυρομαθ* autem eis viperam significat, eo quòd terrifico aspectu præditi erant, quodq; perculerunt fortasse quondam metu & formidine belli Græcos homines. Sed Sauromatas verius dixerim vocari Asiaticos Sarmatas. Nam nostri homines iudicio omnium, nequaquam improbo aspectu præditi sunt, sicuti de Asiaticis populis vt plurimum id verum esse creditur. Originem autem Sarmatarum, ab Asarmoth deducere sacris literis cõpelli-mur. Sed & Iosephus gentium origines exemplo Mosis describens, affirmat singulas gentes è singulis Patriarchis cognomina sua trahere. Et postea latius hoc idem explicat, tempus originis earum statim ab illa fatali diuisione & dissipatione, quæ contigit ad turrim Babel, edifferens. Quæ si omnia simul conferantur, amplam materiam suppeditare possunt, encomiæ gentis nostræ canere volentibus. Nam si tempus spectes, temporibus aurei seculi Saturno scilicet apud Babylonios regnante orti sunt: si Patriarchæ dignitatem, ille ex stemmate Sem, maioris natu prodiit, per quem saluatoris genealogiam ducere spiritus sancti consilium fuit: si capacitatem & amplitudinem regionis, fluminum, & maris, portuumq; multitudinem, certè commoditates tantæ reperiuntur in iis terris, vt cum omnibus præcipuis gentibus, certare posse videantur. Quod verò attinet ad cœli clementiam, certè vbi Polonia & Boëmia est, eam talem esse experimur, vt nec frigoribus supra modum intensis, nec caloribus Africanis obnoxia sit, sed mediocritate gaudet tali, qualem sibi & ad tuendam valetudinem, & voluptates concessas retinendas quispiam optare possit. Iam politiam si quis expendat, hæc non tam est ad delicias cõparata, quàm ad eum finem, vt quàm diutissimè durare possit, habeatq; semper militem exercitatum, durato corpore, agilem ad tractanda arma, non deliciis diffluentem, sed semper agrorum cultu & venationum sollicitudine ita assuefactum, vt tẽpore belli inediani, labores militares, ferre possit. Fuerunt in mundo Monarchæ & domitores orbis, Cyrus, Darius, Alexander, postmodum Romani. Nullus tamen horum quicquam

Etymon vocis Asarmoth.

Laus Sarmatarum à circumstantijs loci & temporis.

Nullus Imperator Sarmaticus dictus.

quicquam iuris vnquam habuit, in Sarmatiam, nullus est dictus Sarmaticus, sicuti à deicitis aliis gentibus non rarò sunt denominati. Vnde cognomina nata sunt, Asiaticus, Africanus & etiam Germanicus. Sarmaticum autem qui sese diceret, nunquam est inuentus. Rationem eius rei malo verbis Nasonis explicare, de Sarmatis Getisque ita dicentis:

*Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat
Roma, nec Auloni militis arma timet.*

Diuisio & partes Sarmatarum.

Cromerus in P. olegomenis.

Sarmatae Europe non sunt orti ab Asiaticis.

Sarmatas non esse Germanos.

Sarmatas non esse Scythas.

Hæc ad laudem politiæ Sarmatiarum, quæ Lacedæmonum similima est, referantur. Interim fatemur, nullam politiam in mundo reperiri posse, quantumuis laudabilem, quæ careat suis nãuis. Partes Sarmatiarum, à regionibus & cognominibus, possunt enumerari. Nam alia est Sarmatia Asiatica, alia est Europæa. Rursus Europæorum alii fuerunt Rheni Sarmatæ, vt Berofus vocat, alii Riphæi Sarmatæ, alii Tyrigetæ Sarmatæ, vt Ptolomæus vocat, alii Iazyges Sarmatæ, vt Strabo, alii Acarocantæ, qui in aula Cõstantini fulserunt. Alii Regii, forsan Mithridatis. Quanquã & antiquos Sarmatas reges habuisse suos, testantur scriptores nõ obscuro vt infra patebit. Peculiariter autem quidam ex eis Sarmatæ absolurè absq; adiectione cognominis dicebantur. Qua ratione nostros, qui ad montes Sarmaticos habitabant vocatos non rarò reperias. Vtrum autem Asiatici à nostris an nostri ab Asiaticis orti sint, differit primarius scriptor Polonicæ historiæ. Et videtur in eam sententiam inclinare, vt credat nostros ab Asiaticis prodiisse. Et rationem eius rei adfert: quia inquit, omnes coloniæ deductæ sunt ex Asia in reliquas orbis partes. Sed eius sententiæ reclamant Berofus, qui cum Tuiscone statim à primordiis eo delatas fuisse Sarmatas affirmat. Reclamat & Diodorus Siculus, qui asserit, ab Olbio quodam postea, temporibus videlicet Gedeonis, fundatam fuisse Asiaticam Sarmatiam. Vnde Ptolomæus Olbiæ mentionem facit in Sarmatia Asiatica.

Sarmatas non esse stirpis Germanorum, eruditè D. Cromerus demonstrat, & euidentissimis argumentis potest demonstrari ex Cornelio Tacito, ductis argumentis à moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politiâ, sicuti ex annotatione inferius patebit.

Sarmatas etiam non debere confundi cum Scythis, iisdem argumentis probari potest, ductis à moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politiâ & authoritatibus antiquitatis, finiumq; descriptione. Nam regiones à Tanai vsque ad Rhenum, Sarmatæ nõ Scythæ possidebant, vt ex Beroso & aliis historicis, & Cosmographis liquet.

De tem-

De temporibus Mosis.

Anno ab orbe condito 2375.
Anno à diluuiò 775.
Anno ante Christum circiter 1625.

A Principe Pelek sub quo diuisio gentium facta est, ad Mosen vsque numerantur 628 anni. Intra hoc spacium temporis, iam genus humanum multiplicatum fuerat, & coloniæ in vniuersum orbem deductæ. Iam Aegyptii auspiciati erant suum regnum. Iam Nimrod ille cœperat esse potens in terra, ieceratq; fundameta vrbis & imperii Babylonici. Iam Zoroastres princeps ex stirpe Sem filii Noë maioris natu, non modò regnum Babilianorum sibi stabilierat, sed etiam Nino regi de finibus bellum mouerat. Huius principis mentionem libenter facio, non ea tantum de causa, quòd vicinus fuit nostris gentilibus Sarmatis Asiaticis, & de stemmate nostri Patriarchæ Sem, sed etiam quòd fuerit inter principes ætatis illius facilè princeps. Antiquior est hic Mose, nam ferè quadringentis annis præcessit eum. Hic primus fuit Mathematicorum studiorum inuentor & doctrinarum physicarum, vt autor est Plinius. Adde quod etiam Iapheti posteritas iam regna sua dilatauerat. Nam vt cæteros taceam, de Tuiscone conditore gentis Germanicæ ferunt, quòd iam ad occidentem processerat, & vrbes aliquot in Gallis & Germania excitatæ erant. Consimilia Berofus scriptor peruetustus de Sarmatis Poloniæ inhabitatoribus prodidit, quòd iam eodem ipso tempore occidentem versus progressi erant, finesq; regni sui incipientes à flumine Tanai, Rhenum versus extenderant. Sed de Beroso, eiusque descriptionibus Germaniæ pariterq; Sarmatiæ infra luculentius suo loco dicetur. Diuini Mosis testimonium ea de re, meritò nobis maioris authoritatis quàm cuiusquam alterius esse debet. Cum enim is nomet nepotes Noë, illos inquam heroes antiquos Heber, Misraim, Nimrod, & alios, id ita intelligendum est, ac si nominasset regna ac populos qui ab eis iam deriuati & propagati erant, & hoc potissimum intelligi velim de regnis, populisq; homonymis patronimisq; seu quæ nominibus suis referunt resonantq; Patriarcharum suorù appellationes. Cum enim enumerasset filios ipsos, & nepotes singulos secundum cognationes suas, concludit: ab istis, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quæ, inquam verba cogunt omnino lectorem, vt sicuti Assyrii ab Assur, Chananæi à Chanaan, Iones à Ianan, Tudescones, id est, Germani ab Ascha-

Genes. 11.
Deute. 32.
Actor. 17.

C

ab Ascanetz appellantur, ita Sarmatas ab Asarmoth dictos esse fateatur, & habuisse incrementum regni sui iam ante Mosem, illo inquam interstitio temporis, à diuisione gentium vsque ad Mosem. Neque enim Moses ita de iis gentibus locutus est, quasi antea fuissent, postea autem esse deserint, sed quarum antea ita durabiliter iacta erant fundamenta vt ad eius vsq; ætatem pertigerint, quæque erant ita conspicuæ, vt à quouis demonstrari digito possent. Et hoc præcipuè de Sarmatis intelligendum est, quorum & ante Mosem statim Berofus, & post Mosem Mantanes Aegyptius historiam complexus est. Atque ita iam habemus historiam continuatam de regno Sarmatico ab ipsa diuisione gentium vsque ad Mosem per annos septingentos & aliquot, qua etiamsi breuis sit, debemus esse contenti. Cætera quæ ad id tempus referenda sunt ex annotatione cognoscentur.

Ad lectorem prologus apologeticus.

Fateor quidem, cum ab initio hoc opus scribere instituissem, me ex authoribus tantum materiæ adepturum nequaquam existimasse, quantum negotii istius magnitudo requirebat: sed postea præter spem multa occurrebant, quæ ad illustrandum hoc totum negocium seruiabant, quæ mihi omittenda non videbantur. Proinde ne lectorem expectatione sua fraudarem, per modum annotationum quædam subiicienda duxi. Abhorreo ab omni ostentatione styli. Proinde non elaboravi, vt me stylo aliquid valere demonstrarem, sed vt seriem historiæ Polonicæ tanquam filum per vniuersas vicissitudines temporum verissimè extenderem.

Annotationes.

Temporibus Mosi apud Babylonios regnabat Sparetus, apud Aegyptios Cenchres Pharaon, de quo Berofus ita dicit: in Cenchre finierunt reges magni Aegyptii, qui cum Hebræis de magica pugnauit, & ab eis submersus fuit. Eodem tempore apud Italos Blafcon, cuius vxor Roma.

Circa eadem tempora fertur regnasse apud Celtas Lugdunus, à quo Lugdunum est cognominatum. Inachus verò apud Athenienses, Cecrops apud Lacedæmonios. De Zoroaste Bacærianorum rege mouent hinc quæstionem annalium annotatores, an sub Nino regnauerit, ac bellum propemodum primum in mundo cum eo acerbum & funestum duxerit, vt vult Diodorus Siculus, Iustinus, Orosius & plerique: an verò cum Ninia Nini filio hoc gestum sit, vt vult vnus inter omnes Berofus. Iudicium hinc lectori permittitur. Potior tamen pars cum Berofus sentit, vtpotè cui omnium perspicuissimè

Questio de ætate Zoroastri.

speciosissima erat historia patriæ suæ. Hoc tempore lucorum plantandorum superstitio gentilis nata est, Crano Ianigena primo eius rei autore, Abrahami nimirum tempore. Zoroastri istius quædam scripta hæcenus celebrantur. Ne autem cui mirum videatur apud Scythicas gètes instituta historiæ prius floruisse quàm in aliis gentibus. Cato certè de originibus in secundo fragmento, affirmat Scytharum annales vetustiores fuisse, quàm aliarum nationum. Ideo Berofus Chronica Scytharum allegat, inquiens: iuxta id in nostra Chaldaica & primordiali historia Scythica, fideli memoria conseruatum est.

Anno Mosi circiter sexagesimo floruit Mercurius Trismegistus Aegyptiorum Philosophus admirandus. Extant adhuc quædam eius scripta, quæ fuisse eum diuinarum & humanarum scientiarum peritissimum demonstrant. Sub idem tempus frutex oliuæ primum Athenis in arce, & forsan in tota Europa ortus esse prædicatur.

Lucorum origo.

Mercurius Trismegistus quando?

De temporibus Iosue.

Anno ab orbe condito 1495.

Anno exirus ex Aegypto 40.

Anno ante Christum 1505.

IAM hinc deficit historia Babylonica, sed tamen ex Mose supplere defectum oportet ne filum historiæ rumpatur. Nam sicuti post exitum ex Aegypto dixerat, diuisionem gentium factam fuisse iuxta numerum linguarum & septuaginta patrum, ita moriturus sub finem vitæ suæ eandem historiam diuisionis repetens inquit: Memento dierum seculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum secundum numerum filiorum Israël, positis finibus habitationis eorum. Ad quæ verba si addas verba illa Dauidis: Terminum posuisti eis, quem non transibunt, tunc apparebit diuisionem gentium & foundationem nationum durasse toto eo tempore, vsque ad illam metam quando Iosue supremum adit magistratum, adnumeratis quadraginta annis peregrinationis in deserto, quibus Moses præfuit populo Dei. Ergo sicut aliarum nationum, ita & Sarmatarum limites in suis metis, temporibus Iosue durauerunt. Moses enim hæc verba protulit sub mortem suam, quando scilicet Iosue ad gubernandum populum Dei inauguratus fuit. Esse autem verissimam hanc demonstrationem regni Sarmatiæ,

Sarmatiæ, etiam prophanorum scriptorum autoritate comprobari potest. Scribit enim Manethon Aegyptius in sua historia in supplemento Berosi, sub idem tempus apud Celtas Gallatam iuniorum regnasse, qui, inquit, Sarmatas depulit. Sic Diodorus Siculus libro sexto eadem de re tradit, illiusque belli rationem latius describit, quod statim sub tempora Iosue fuisse perhibetur, quanquam alii ad tempora Gedeonis illud reiciunt. Sed de supputatione temporum fateor me minus sollicitum fuisse, propter occupationes, quibus necessario distinebar. Satis autem mihi erit, ut iam toties repetii, si seriem historiarum Sarmatiæ ac proinde & Poloniae inuestigauero. Sed dum Europæ Sarmatiæ recordor, neque Asiaticæ omnino obliuisci possum, quam Diodorus Siculus hoc ipso tempore aut paulo post fundatam fuisse ab Olbio patre Gallatæ affirmat. Commemoratur autem nomen Olbiæ in descriptione Asiaticæ Sarmatiæ à Ptolomæo Geographo. Si quis autem & res addat, quæ sub hæc tempora apud vicinas gentes euenerunt, non mediocriter adiuuabitur ad intelligendum eius temporis statum rerum Sarmaticarum. Hoc etiam tempore non multo post, terræ istæ occidentis & prouinciæ, Sarmatiæ nomen consecutæ sunt ab Europa illa, quæ ab Ioue compressa esse fertur. Sed non nouum est gentibus, scortationes, stupra, & alias incôcessas libidines regum, Iouis titulo tegere. Eodem tempore apud Turenos, id est, Tuscos Italos Oscanus regnauit, cuius insigne serpens fuit. Insigne est hoc maternum gloriosissimæ foeminae reginae nostræ, uxoris Stephani primi, à quo Osco forsitan originem & antiquitatem suorum insignium ostendere potest. Hoc eodem tempore Illus regnauit apud Troianos, à quo Ilion Troia vocata. Nam tempore Iosue regnum illud initium habuit.

Diodorus Siculus lib. 6.

Sarmatia Asiatica.

Reginæ Poloniæ materna insignia.

De temporibus Samsonis.

Anno ab orbe condito 2790.

Anno ab exitu 337. Iubileo 6.

Anno ante Christum 1210.

ARgonauticam expeditionem præcipuorum principum Græciæ, omnibus ætatibus apparet fuisse celeberrimam. Hæc refertur ad tempora Samsonis, qui fuit cœtaneus Hercules. Eratque illud æuum ferax fortissimorum virorum, & ingeniorum, ad bellum & ad artes idoneorum. Nam sub illud tempus floruit Sampson & Hercules, viri fortissimi, floruit & Linus præceptor Hercules, & Orpheus clarissimi & antiquissimi Poëtæ, cuius opera

opera & auspiciis literas & artes transtulit Cadmus rex ex Phœnicia & Asia in Græciam, adeoque vniuersam Europam. Sic Phineas Poëta clarissimus eodem tempore floruisse apud Henetos, ex quibus gens Polona originem ex parte ducit ab Apollonio prædicatur. Et erant quidem ante hanc expeditionem alia bella Græcorum, bellum nimirum Atheniensium cum Thracibus, duce Erichthæo Atheniensi: bellum Persei cum Persis, quo nomine & imagine cœlesti donatus est ab antiquitate, eò quod Gorgonas interfecerit in Lybia. Sed hoc Colchicum fuit clarissimum inter illa, eo quod præcipuum Græciæ robur, isthic collectum fuit, & à clarissimo Poëta Orpheo carmine decantatum, sicut & illud bellum Titanum, quod conforme illi est, quod in sacris literis de ædificatoribus turris Babel proditum est. Sed de illis bellis non ita refert nos commemorare, sicut de hoc Colchico, cuius narratio reuocat nobis in memoriam, gentes pariterque & regiones, quæ ad nomen Sarmaticum legitimo iure pertinent. Imò & Colchis ipsa inter regiones Sarmatiæ Asiaticæ connumeratur à Geographis. Quod autem in hac historia interdum non ex professo gesta recitantur Sarmaticorum populorum Europæ, de eo iam præfatus sum, me videlicet interdum optimo iure velle etiam vicinarum gentium, gesta attingere, ut nostrarum rerum commemoratio inde magis elucescat & auribus gratior reddatur, iuxta illud: Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuant. Quanquam in eodem carmine Apollonii duarum etiam gentium Sarmaticarum fit mentio, Henetorum inquam, qui postea in supplementum Sarmatis cesserunt, & principis Moschorum, qui eadem lingua vtuntur, quæ & Sarmatæ, & fines nostri à Mediterraneo mari vsque ad occidentale & Venedicum sinum finibus eorum cohærent. Quin & regiones, quibus antea imperitabant, & quibus nunc cum imperio præfunt, antiquitus teste Ptolomæo & aliis Geographis ad Sarmaticum nomen pertinebant. Vocatur enim illa gens Rhiphæi Sarmatæ. Nam sicuti Germaniæ nomine includuntur multa regna, & ducatus, Francones, Heluetii, Sueui, Saxones &c. Ita Sarmatiarum nomine comprehenduntur omnia dominia, quæ intra & ultra montes Sarmaticos & mare Sarmaticum continentur. Et sicuti ea quæ priuato nomine egerunt vel Sueui, vel Francones, aut etiam Saxones, merito sibi vendicant Germani, eodem iure omnino ea quæ nationes Slauonicæ linguæ vnquam in historiis patrasse scribuntur, merito Poloni ad se pertinere & de iis gloriari possunt. Non video igitur, quomodo à possessione eorum, quæ in Colchica historia siue de Henetis siue de Moschis dicuntur excludi possimus.

Expeditio Colchica vnde celebris reddita.

Consilium auctoribus in describenda hac historia.

Moschi cur Rhiphæi Sarmatæ dicuntur.

Thomos vrbs.

Pola vrbs
Colchica.

Sed est aliud, quod nos excitauit ad refricandam memoriam expeditionis Argonauticæ, nimirum, quod plures Coloniae ex Colchis ipsis deductæ sunt in regiones Sarmaticas. Fuit quondã vrbs notissima, Nafonis Poëtæ carminibus & exilio celebris, Thomos nuncupata: non procul ab Insula Paucen in ipsis ostiis Istri, quæ ideo sic dicta, quod in eo loco Medea regina dissecut membratim fratrem suum Ablyrtum. Hæc olim à Sarmatis & Getis inter quos Ouidius exulabat, inhabitata fuit. Chilia nunc forsã vrbs eo in loco inædificata est. De hoc miserabili reguli Colchorum casu Naso carmine commemorat. Inde Thomus, (inquit) locus est dictus, quia fertur in illo, membra soror fratris consecuisse sui. Sic Polam celebrẽ urbem in Illyrico vel Istria, ab iisdem Colchis colonias suas deduxisse historici memoriæ prodiderunt, à qua Polam tandem Polonorum ducem Lechum prodiisse, nomenq; suis dedisse pleriq; putauerunt. Sed non modò Polam urbem, sed totam fere Istricam gentem ab iisdem ortam esse Stephanus author est. Fama enim tenet Aetam regem ad Argonautas persequendos Colchicum exercitum misisse, qui vt à Ponto ingressi sunt Istrum, nec raptores aurei velleris inuenissent, siue tædio longioris periclitationis in mari, siue illecti amænitate loci, sedes iistic suas fixerunt. At non modo prouincias & vrbes, sed etiam ipsos duces & Reges gentium Geticarum Sarmaticarumq; palam gloriatos esse se ortos ab illis progenitoribus, inferius docebitur, vbi de Amelfreda Vandalorum regis vxore, historia recitabitur.

De quatuor gentium historia,

videlicet, Getarum, Illyriorum, Amazonum, Moschino-
rumq;: *Quæ ad Sarmaticæ historiæ negocium illustran-
dum commodè possint, circa tempora Sam-
sonis, adaptari.*

Gothi Sarmatica gens.

GETAS qui postea dicti sunt Gothi, Sarmaticam gentem fuisse, linguaq; Sarmatica, quæ eadem est cum Slauica v-
fos esse probauimus certissimis argumentis, vbi de origine Gothorum tractatum instituimus adductis, argumentis tot & tantis, quæ nulla sophistica conuelli possunt. Et vnde nam error ille promanarit, quod Scandiæ populi gloriantur se non modò esse Gothos verissimos, sed etiam Gothorum progenitores ibidem declaratur, ita vt ea de re deinceps nullam fore dubitationem sperem. Sic de Illyriis, consentienter tradunt Historici, Lechum ad redintegran-

redintegrandas Sarmatiæ ruinas vnà secum colonias adduxisse, Vencorumque nomine illas sicuti & nos appellari. Clarum ergo, & manifestum est nos in illos, & vicissim illos in nos aliquid iuris habere, sicuti paulò superius demonstratum est, & infra vbi tempora Mithridatis persequemur, latius commonstrabitur. De Amazonibus, cum hæc Asiaticorum Sarmatarum vxores fuerint, & Capadociæ regiones, vbi Moschinorum sedes fuerunt, inhabitant, nemo non videt, quod eorum commemoratio in rem historiæ Sarmaticæ plurimum faciat. Monstrantur etiam in Boëmiæ finibus arces quædam, quæ Dzievvczyhrad, id est, puellares arces vocantur, vbi sedes quoque suas habuisse feruntur: quæ mulieres siue veteres Amazones fuerint, siue veterum progenies, testantur saltem nomina illa, eas etiam in istis regionibus suas colonias habuisse. De Moschis verò an in Sarmatiarum numero collocari debeant mox apparebit. Redeamus iam ad consignationem historiæ Sarmaticæ, quæ in Getarum gestis notior apparebit. Narratigitur Iornandes Sesostrim regem Aegyptiorum bellicosissimum isto tempore Getarum regi Tannasi bellum mouisse, in cuiusque regnum irruisse: sed qua audacia irruerat, eadem non modò repulsus est, sed etiam fugatus usque in Aegyptum, & nisi amnis intransmeabilis fluenta obstitissent, Sesostris in suo ipsius regno oppressus fuisset. Attramen Partorum regnum & alias prouincias, quas armis Aegyptius, in potestatem suam redegerat, Getæ in reditu depopulati sunt, maioremque Asiæ partem occuparunt, de qua Getarum expeditione etiam Valerius Flaccus meminit. Nomen Sesostris latinè est, ponens exactores, vel direptor: sub hoc enim rege Aegyptii regni potentia valdè creuerat. Hic multas vicinas gentes domuit & latè in Asia regnavit, & nauigiis lustrauit maria, insulas & littora, quorum cognitio initium fuit doctrinæ Cosmographicæ. Quo successu rerum getarum insolentior factus, etiam reges captiuos ad currum triumphalem, vt eum traherent iungere solebat. Is etiam consilium coepisse narratur vt iungeret Oceanum meridionalem cum mari mediterraneo, & iam fossam grandem ad eam rem præparare ad mare Erythreum inceperat, nisi consilium eius temerarium Deus auertisset. Quam autem spectabilis & venerandus apud suos fuerit, testatur responsum illud Sacerdotis Aegyptii ad regem Darium. Nam cum Darius vellet statuam suam collocare ante Sesostris statuam, à Sacerdote prohibitus est, hac ratione, adiecta: quia Darii magnitudinem rerum getarum nondum adæquasset. Hanc libertatem Sacerdotis Darius collaudauit. Hæc ideo refero, vt quantò magis Sesostris in coelum

Illyriorum cognatio cum Sarmatis.

Amazones Sarmaticæ.

Tannasi Regis Getarum bella cum Sesostris Aegyptio sub idem tempus.

Sesostris audenda facta.

in coelum vsq; à suis laudib. effertur, tantò conspectior fama Sarmaticorum Getarum, qui eum vicere reddatur. Sub hoc idem tempus Samsonis, Argonautarum illa celebris expeditio à quibusdam, magno argumento refertur, quæ, inquam, expeditio suscepta fuit causa adipiscendi aurei velleris, ac ex istorum ducum Argonauticorum stirpe originem suam Gothorum principes illi, qui armis suis Italiam attriuerant, deducebant, quo nomine Annales Hutorum cognomen sibi indiderant, ex qua etiam stirpe domus Austriaca originem suorum natalium ducit. Ex Gothis enim qui in Hispania post illa Italica bella hæserant, etiam ipsi prodisse narrantur, de qua re inferius luculentius narratio hæc absoluetur. De Illyriis iam quedam dicta sunt, & infra vberius dicetur. Iure enim sibi vendicant originem stirpis Cholchicæ, in id multis & præcipuis authoribus consentientibus. Iam quod ad Amazones pertinet, etiam harum origo in id tempus reicitur, de quib' apud Iustinum multa digna notatu leguntur.

Victoria Sarmatarum de Scythis parta.

Ad eadem tempora referenda puto ea quæ Diodorus Siculus libro 2. capite II. de victoria Sarmatarum, parta de gente Scythica, eorumq; regno subacto refert. Cum enim de origine eorum complura attulisset, exposuissetq; quomodo Scythia dux primus natus fuit ex Ioue & virgine quæ fuit umbilicotenus homo, reliquum verò eius viperæ speciem retulit: hanc matrem Scytharum ex terra sua ptesponte natam fuisse tradit. Tandem subiungit: Sub his inquit regibus, Saca, nimirum, & Massageta ex prouinciis à se bello subactis colonie deductæ sunt: sed duæ maximæ: altera ex Assyriis, inter Paphlagoniam ac Pontum posita, ex Media altera ad Tanaim flumen, cuius populum Sauromatas appellarunt. Hi multis post annis imperio latè diffuso, magna ex parte vastata Scythica, eam penitus desertam cultoribus reddiderunt.

De Moschis luculentior narratio.

Moschorum nomen dicunt significare extendentem arcum. Hos populos Riphæos Sarmatas scriptores vetusti vocant. Et hæc lege puto eorum descriptionem plurimum etiam pertinere ad cõplementum historię Sarmaticæ. Adde quòd Moses describens origines gentium etiam Mosoch filii Iaphet nepotis Noë & aui Asarmoth mentionem facit, cum quo forsàn nepos scilicet cum auo suo occupauit has regiones. Sic in libro Paralip: eiusdẽ mentio repetitur. Et lamentum Dauid in Psalmis: Hei mihi quod exulo in Mesech, eodem detorquent quidam, ac si feritas gentis his ver-

De Mosoch ex sacris literis.

Paralip. 1.

his verbis à propheta notaretur. De prophetia Ezechielis, vbi hoc nomen Mosoch quoque commemoratur, inferius dicemus. At nõ modò sacræ literæ, sed & prophani scriptores huius gentis mentionem faciunt circa eadem tempora Samsonis. Apolonius enim in carmine Argonautico, cuius Orpheus poëta antiquissimus autor esse dicitur, mentionem facit Moschinorum, eosque non sine nota barbarici commemorat, innuitque eos dictos esse Moschinos à castris ligneis, quarum nomen fuit *μοσχῖνοι*, forsàn quòd virgeas casas habitabant. Sed verbis poëtæ si addas expositionem Strabonis, tunc melius vim nominis de quo dicimus intelliges. Quidam, inquit Strabo, eorum in arboribus aut turriculis habitant, quæ cum Mosfyni dicantur ipsis Mosynæcorum appellatio inde obtigit. Iam sicuti Sarmatia duplex ponitur, ita Moschouia quædam septentrionalior, & quædam meridionalior, ad fluuium Thermodontem in Cappadocia, itatuitur. Hæc Mazaca dicebatur, vsque ad Claudii tempora, qui eam Cæsaream deinceps vocari voluit. Sed & hoc nomen ei iterum ademptum fuit ab Imperatore Iuliano. Meminit & Strabo & Ptolomæus montium Moschinorum, quod & in tabulis eius videre est in descriptione Cappadocię: sed quia Strabo prolixius huius gentis mores & habitacula describit, ascribere hic eius verba non me piguit: Per hos, inquit, transit mons asperimus Scydifses, (Ptolomæus Scordiscum vocat) qui coniungitur Moschicis montib. qui supra Colchidem sunt. Extrema eius tenent Heptacometa quos septem paganos vertere licet. Sequitur Pardiades, qui vsque ad minorem Armeniam à locis Sidenæ & Cappadocię finitimis porrectus, orientale Ponti latus conficit. Vniuersi qui montana ista incolunt plane sunt feri. Sed septempaganorum feritas omnium reliquorum superat feritatem. Nam eorum quidam etiam in arboribus, aut turriculis habitant, quæ cum Mosfyni dicantur, ipsis Mosynæcorum appellatio inde obtigit. Carnibus ferinis, & glandibus arborum victitant. Insidiantur autem iter facientibus, in eos de suis desilientes turriculis. Septempagani etiam tres Pompeii cohortes conciderunt cum eæ per montes istos iter facerent. Nam insani mellis crateras eis propinauerunt in itinere, quod arborum summa ferunt germina: eo potò iam mente abalienatos adorti facile interfecerunt. Ex his descriptionib. liquet Moschorum populos habitasse in illis montanis Cappadocię. Et quemadmodum nunc vicini sunt nostræ gentis hominibus, ita & tunc non procul à Paphlagonibus habitabant, nostris Henetis. Et vtræq; gentes istas eadem lingua tunc vsas fuisse, sicuti & nunc, testis est Strabo lib. eodẽ. Paulò post autẽ, inquit, Henetos qui expeditioni

Moschinorum etymon.

Moschinorum mores.

Pompeij cohortes malè tractate à Moschis

D

ditioni

ditioni nō interfuerunt Cappadoces esse factos. Ac videtur astipulari huic sententiæ id, quod omnis Cappadocia quæ appropinquat ad Halim, & ponè Paphlagoniam porrigitur, vtroque sermonis genere vtitur, & vocabulis Paphlagonicis abundat. Quando autem & quas ob causas ex Cappadocum regione in Septemtrionem processerint Moschi illi, non ita ex scriptoribus liquet, sed credibile est vel furoribus Mythridatis cessisse, cum eos vrgeret diuturno bello, vel quod timerent Romanorum arma vlticia quia tres cohortes Pompei deleuerant. Ideo in intima Septemtrionis sese abdiderunt. Gloriatum nunc Iohannes Basilus dux Moschorum & iacet, antecessorem suum Augusti Cæsaris cognatam in matrimonium duxisse vt ita stirpis suæ laudes amplificet. Sed si quid tale aliquando fuit, tunc istud accidisse puto, cum adhuc in Cappadocia eorum maiores manentes Romanis viciniore erant.

Tempus quo ex Paphlagonia Moschi cessarint.

De temporibus Saulis & Davidis.

Anno à condito orbe 2840.

Anno ab exitu 387.

Anno ante Christum 1160.

Consensu Chronologorum gestum est bellum Troianum temporibus Saulis, quod etiam arithmetico calculo comprobari potest. Complexi sunt autem autores vtrumque: & exercitus Troiani conscriptionem, ex quibus videlicet gentibus constitit, & reuersiones Ducum in varias orbis partes post confectum finitumque bellum. Et Homerus quidem lib. 2. Iliadum enumerat prolixum catalogum gentium quæ conuenerant oppugnatum Troiam, singulas suis coloribus depingendo, inter quos, Henetos cum suo duce hoc carmine celebrauit.

Paphlagonibus autem præerat Pileminus, hirsutior, qui Cyrorum habitabat, & Sefanum, Ex Henetis, vbi mulorum generatio agrestium, Circaque Parthenium fluium, inclytas domos habitasse Cromamque Aegialumque & altos Erythimos, Flumina.

Sed & Argonautica historia, quam complexus est Apolonius eiusdem gentis & ducis mentionem facit, eumque inter principes, qui susceperant expeditionem illam, omnibus ætatibus celebrem commemorat, nomenque eius exprimit Euesum vocans. Atque hoc quidem nomen affine esse liquet nomini Aeneæ cuiusdam principis, qui

cipis, qui post Alanum statim inter peruetustos reges Slauorum hoc ordine à nostris enumeratur, vt primum locum obtineat Iuanus Noë nepos, deinde hunc sequatur Iaphet filius, post hunc Philaras, inde Alanus, Aeneas, Ascanes Pamphilus, Reasilinas: hinc Alanus secundus qui primus ex Asia in Europam commigrasse fertur. Atque hæc quidem recitatio suggillatur à quibusdam ex ea causa, quod illis absurdum videtur, Aeneam illum, qui fato profugus Italiam venerat, sic rerrorsum ad præcedentia secula non ita multò post Noë reiectum. Sed hæc causa non est apud me ita grauis, vt illos autores, qui secuti traditionem patriam, & vetustiores scriptores, qui catalogum istorum regum hoc ordine consignarunt, ausus sim cõuellere. Fieri enim potest, vt alter hic Aeneas vetustior sit illo Anchisiade Aenea, aut vitio librariorum pro Eneasio duce, quem Henetorum principem carmen Argonauticum esse vult, Aeneæ nomen repositum sit. Quod autem non vique adeo diuexandos exagitandoque acerbis autores antiquos censeam, adducor primò humanitatis officio, deinde & aliis rationibus. Neque enim tam vanos illos priscos fuisse existimandum est, vt res fictas pro veris mudo obtrudere voluerint. Nam sicuti illi bono studio ista tradiderunt, ita opinor habuisse eos in promptu vetustiores autores ex quibus talia hauserunt. Et Strabo libro quarto, in huiusmodi, inquit, rebus probabili coniectura par est esse contentum. Quod autem textibus nobis historiam vetustam de origine & antiquitatibus gentis Polonæ sermo delapsus est ad commemorationem Henetorum, qui à Iaphet descendunt, nemini mirum videri debet. Asarmoth enim nepos Noë, fuit præcipuus author, conditor, plantator, & pater gentium Sarmaticarum: Henetorum verò gens suo honore fraudari non debet, cum ab eis non parua accessio, tum supplementum & decus profectum sit post tempora belli Troiani, sanguini Sarmatico. Quod vel ipsius principis Poëtarum Vergilii autoritate comprobari potest.

Historici Henetorum.

Antenor potuit medys elapsus & chiuis Illyricos penetrare sinus &c.

Antenorem autem ducem, Henetos in Europam tum duxisse autor est Iulianus historicus, Strabo & alii. Vnde Polybius, qui castra sequebatur Scipionis iunioris in Affricam, scribit suo auro totum sinum Illiricum eiusque incolas Venetos appellatos fuisse. Et in Liuii historico occurrit sæpius mentio exercituum Venetorum, cum multis post seculis demum urbem & Rempublicam Venetorum quæ nunc floret, excitatam fuisse inter omnes constet. Siue igitur

D 2 Antenore

*Ptolomæus li-
bro 3.*

Antenore duce, siue aliis occasionib. appulerint in Europam Heneti, certè pro multis vnus Ptolomæus grauisimus autor nobis luculentus testis eius rei esse debet, qui affirmat Henetos populos, qui iidem sunt cum Venetis, maxima Sarmatiarum spacia in Europa complexos esse. Quod autem aliis quoque occasionib. Henetos asperioribus fortunæ casibus actos in eas regiones se contulisse prædicatur, non debet absurdum videri, cum etiam nostri historici eos cum Vandalo secundo huc venisse affirmant, hoc est, ad suos populares eadem lingua vtentes. Hæc ergo omnia, quæ allata sunt ex historicis & poetis, si in vnum conferantur expendanturq; non debet in posterum cuiquam mirum videri, si inter maiores nostros & conditores harum gentium, non modò Asarmoth Semi nepotem, sed etiam Ionum Græcorum principem, qui à Iaphet descendit recensuero. Si quod autem adhuc dubium hac de re lectorem malè habet, reseruet aures integras vsque ad illum locum, vbi inferius ea de re ex professo instituem tractationem. Interim nemo miretur, quòd tam numerosæ gentes, quas cernimus, ab iis duobus principibus à nobis commemoratis propagatæ sunt, cum ab vno Tuiscone littus Oceani occidentalis innumeris Germanorum populis completum esse videamus. Quanquam historici præter Asarmoth & Iauanum, Alanum quoque & Mosech nepotes Noë iis gentibus attribuunt, à quibus variæ gentes eorum nominibus conformes propagatæ esse creduntur, quæ tandem vno cognomine Sarmatæ iustis de causis, aliis non inuitis appellari cœpere.

De Getis vel Gothicis populis Sarmaticis.

Scribit Dio historicus, persequens historiam suam cui titulum, Getica imposuit, & eandem historiam Iornandes repetit, quòd apud Getas in Mæsia sub bellum Troianum Telephus regnavit. Fuit is Hercules ex Auge sorore Priami filius, vir bellicosus, procerus corpore, sed plus vigore animi terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans. Is igitur tum Danais bellum intulit, Thefandrum Græciæ ducem occidit, Aiace & ipsum Achillem fudit & profligauit. Vulneratus is quoq; fuit Achillis iaculo in femore, tamen non prius è pugna discessit, quàm finibus hostes eiecisset. Hoc eodem tempore Hercules pater in morbum pestilentem incidit, & ob remedium doloris in flammam se coniecit, & ita vitam finiuit, quod in exemplum regibus in medium obiter adfero. Nam Sigismundus rex Poloniae, vt à magnis viris audiui, cum à medicis moneretur, vt Sedomiria, grassante ibi tunc peste, discederet, respondisse fertur: nullum regem posse adduci, qui vnquam pestilentiae fauicia absumentus esset.

*Reges an debeant
timere pestilentiale con-
tagium.*

De Cimbris

De Cimbris.

Cimbrorum ad Oceanum occidentalem antiqua est mentio. Meminit Strabo eorum. Sed multò antiquior est historia illorum, qui ad Meothidem manserunt ad Bosphorum Cimmericum. Homerus enim de iis commemorat, quòd ipsius ætate, à Bosphoro incurfiones in omnes regiones ad Iouiam vsq; fecerint. Ac non modò nominis eorum meminit, sed naturam quoque regionis, quam incolabant, situmq; eius (Strabone hunc locum eius exponente) significat. De caliginibus enim Cimmericis sic canit:

*Hos aër nebulae que tegunt, nec splendidus vnquam
Illustrat radys illos & lumine Titan,
Sed tristes noctis sese extendere tenebrae
Desuper.*

An autem Bosphorini Cimbrici à Chersoneseis occidentalibus, vel occidentales ab orientalibus orti sint, non ita facilè diiudicare possumus. Bosphoranos quidem antiquiores esse certum est. Verùm si ab occidente inprimis processerant Meothidem versus, tum in Sarmatarum stirpem tam longo spacio iam degenerasse eos oportuit. Nam à bello Traiano ad Cimbrorum expeditionem prope modum mille anni numerantur. Certum est tamen eam gentem per raticæ & rapinis intentam fuisse, vt Strabo testatur. Et vsitatum est illis populis, qui ad Borysthenem manent, in vndis spaciosi fluminis naualem fortunam tentare. Cuius generis Kozakorum Nisouorum cohortes hætenus Cimmericorum conditionem prorsus referunt. Et plurimi inter eos etiamnum ex Circasiis, qui Cimmericorum posteritas esse dicuntur, militant. Sed etiam ex Germanis hætenus, Hungaris, Polonitiis & aliis innumeris gentibus plurimicis commilitant. Talem igitur confluum hominum fuisse Cimbrorum credibile est, sed tamen auspiciis Cimmericorum, res vniuersa ibi tum gerebatur.

De Amazonibus.

Si Themyscira sedes fuerunt Amazonum, tum eas nostræ linguæ fuisse necesse est. Nam Themyscira fluuius est Cappadociæ in Euxinum pontum sese inuoluens, nec remota regio à montibus Moschinis & à Paphlagonibus. Nam Parthenius fluuius, vbi Henetorum sedes fuit proximus est Themyscyræ. Ostensum est autem Cappadociam fuisse sedem Moschinorum populorum, & in vtraque gente Moschinica inquam, & Paphlagonica linguæ nostræ vsus fuit. Referatur ergo in eadem tempora expeditio illa in Asiam, Amazonum & Cimmericorum, de qua Eusebius. Referatur & illud factus quando Ephesinum templum succenderat, de quo Manethon

D 3 Aegyptius

*Alopa provin-
cia poni.*

Aegyptius. Contigerunt hæc sub annum 2825. à condito orbe: Sed & in Troiano bello eas adfuisse testatur Homerus & ducis eorum meminit. Duxit Amazones Odius & Epistrophus vnà. Ex Alopa pridem: vnde & Amazonidum genus extat. De ducib. autem stirpis earum, quæ eis præerant in bello Troiano, Maro sic canit

*Ducit Amazonidum lunatis agmina peltris
Penthesilea furens, medijs que in millibus ardet,
Aurea subnectens exerta fibula mamma
Bellatrix, audet que viris concurrere virgo.*

Amazones Sarmaticas mulieres fuisse testatur Pomponius Mela istis verbis: Fœminæ inquit Sarmatarum cum viris bella incunt, atque vt habiles sint, natis statim dextra aduritur mamma, inde expedita in ictus mamma, quæ exeritur, virile fit pectus: arcus tendere, equitare, venari, puellaria pensa sunt, ferire hostem, adultarum stipendium est, adeo vt non percussisse pro flagitio habeatur.

De Sarmatis in genere sub idem tempus.

Quid senserit Homerus de gente Sarmatica testatur ei⁹ admirator Strabo, qui illud homeri problema, cum dicit Iouem respexisse ad

Λαλιωρος, & Κίσοτ' his non est iustior vlla

Gens hominum: de Sarmatis exponit, quod iustitiam summe colerent, à fraude in cõmercijs abstinerent, nec epulis sumptuosis excepto lacte delectarentur. Ad confirmandam verò Homeri sententiam, idem Strabo Hesiodi quoque poëma illud, quod circum terræ inscripsit, adducit, vbi inquit: Phineam ab Harpijs abductum in terram eorum, hominem scilicet prudentem & iustamantem. Quib. pro domibus currus sunt, viuere lacte assueti. Subiicit deinde causam, quod cum exili victu vtantur, neque sint quæstui dediti, inuicem vitam degant iustam &c. Hæc Strabo in laudem Sarmatarum ex Homero & Hesiodo adfert, & apologiam facit contra eos, qui de Sarmatis contraria sentiunt, eisq; notam crudelitatis aspergunt. Atque alii quidem, inquit, de crudelitate eorum dicunt, quod sciunt animos hac terribilium narratione percellit, cum tamen in alteram partem, neque quod dicatur desit, neque exempla. Ex hac narratione statum rerum Sarmaticarum facile temporibus Saulis & Dauidis intelliges, quamq; iuste & sanctè vixerint, simplicitatis peruerustæ exemplum referentes. Vixit autem Hesiodus centum annis post Homerum. Ergo cum ducenti anni exacti essent post bellum Troianum, Hesiodus ista de Sarmatis memoriæ prodidit. Nam Homero quoque centum anni tribuuntur post bellum Troianum.

*Strabo lib. 7.
Geographiæ a-
pologiam pro
Sarmatis facit.*

De tempo-

LIBER I. 31
De temporib. Nabuchodno-
zar Regis Babel.

Anno ab orbe condito 3337.

Olympiade 38.

Anno ante Christum 663.

ANte Babylonicum imperium singulæ regiones suos principes habebant qui eis amanter vt parentes filius imperabant, sed malitia inualescente, coeperunt homines iugum illud excutere, & pro libidine agere quæ volebant. Itaque cum paterna & equabilia imperia detrectarent, Deus excitauit monarchias, id est, cum ampliore & formidabiliore potestate imperia, vt quibus paternæ admonitiones non sufficerent, eos necessitas parendi in officio contineret impelleretque. Ita diuina providentia tempora temporibus conferendo singulis ætatib. oportuna remedia ad sustinendam humani generis imbecillitatem optima ratione subministrat. Numerantur autem quatuor monarchiæ, quarum prima Babylonica fuit, cui sub hæc tempora Nabuchodonosor rex cum imperio præfuit, quo etiam regnante Iudæorum regnum destructum, & Iudæi Babylonem in seruitutem abducti sunt, sicuti sacræ literæ de huius principis amplitudine luculentius tradunt. Hoc etiam regnante scriptor historiarum Berofus sacerdos Chaldaus floruit, qui de initis regni Sarmatici, tum etiam de finib. eiusdem non contemnenda reliquit, quemadmodum à nobis demonstratum est. Fuisse autem Sarmatarum populos maximos ante Nabuchodonosorem, & iam tum latè dominatos esse, contextus verborum Berosi indicat. Neq; enim Berofus de iis reb⁹ loquitur, quæ quidem ante fuerunt, at postmodum esse desierint, sed quæ à suis initiis tanquam carceribus egressæ vsque ad eius seculum per-tigerunt. Quod autem quidam illa verba Berosi cum Sarmaticas gentes à Tuiscone conditas esse affirmat, ad eleuandam & minuendam amplitudinem nominis Sarmatici detorquent, hoc minimè ex iis verbis colligi posse existimo. Nam si condere gentes idem significat, quod legibus informare, vt ex Beroso & aliis idoneis authoribus liquet, certè isti citius ex pumice aquam extorserint, quàm id quod volunt, inde obtineant. Nam Sarmatiam appendicem Germaniæ esse, & legum instituta ad imitandum assumere, multis parasangis à se differunt. Accepimus nos à Iudæis quoque leges, non tamen hoc nomine ad ipsos pertinemus. Accepit & ipse Tuiscon leges cum iure domini ab ipso Iano, vt idem refert Berofus, non

Berofus.

rosus, non tamen ideo fuit oriundus ex Iano ipsisque Græcis. Verum Mosis autoritas sufficere nobis debet, qui affirmat Iaphetum in tentoriis Semi habitaturum, non Semum in Iapheti. Citius ergo Germania Sarmatiæ quàm Sarmatia Germaniæ aliquid debere ex iis verbis intelligitur, cum Sarmatæ ex stemmate & funiculo Sem ea quæ habent habere credantur, Germania verò territorii beneficium tanquam soboles Iaphet recognoscere debeat.

Iam quia Ezechiel propheta synchronos Berosi, aut certè non longo spacio temporis ab ipso remotus fuerit, non incommodè eius descriptionem, Berosi descriptioni subiiciemus, ut scilicet de hac gente, quod iudicium fuerit illius ætatis melius intelligi à quo uis possit. Inquit igitur propheta cap. 38. Fili hominis pone faciem tuam contra Gog Mosoch, & Tubal, vaticinare cõtra eum &c. Eusebius Cæsariensis, Theodocion, & Symmachus per Rosch non simpliciter caput intelligit, ut aliqui volunt, sed principem. Hallucinatur tamen in eo, quod Romanum principem notari putat. Locus enim hic non potest intelligi nisi de principibus septemtrionalibus, quia additur: qui habitant latera Aquilonis. Ad hæc Roma tunc nondum innotuerat: Nam Ezechiel temporibus Iechoniæ Regis vixit, hoc est anno mundi 3354 Olympiade quarta, ab urbe autem condita duntaxat anno 136, iuxta supputationem quorundam. Itaque & propter urbis nouitatem, & propter splendorem monarchiæ Babyloniæ non potuit esse ita celebre nomen Romæ, ut suspicionem cuiquam mouere deberet, euasuram ad eam potentiam. Sed & tautologia capitis seu Rosch principis esset molesta & aspera. Possibilior & amabilior expositio erit, si contextus intelligatur de aliquibus principibus septemtrionalibus, qui inhabitant latera ista Aquilonis. Et quia tria illa regna, Roxolanorum, Moschorum, & Colchorum celeberrima tunc erant Aquilonem versus, à quo orbi terrarum omne malum impendere solebat, ideo de Roschorum principe oportunior videtur esse expositio: Nam & ipse Strabo scribens: An autem ultra Roxolanos habitet, septemtrionem versus prorsus ignoramus, facillè indicat quàm latè tunc imperabant istæ gentes. Sed si quis cognomen Rosch eludat, certè Mosoch eludere non potest quin de principe septemtrionali prophetam loqui fateatur. Celebre est autem in scriptura nomen Mosoch. Facit eius mentionem Moses Gene. 10. Facit & scriptor libri Paralip. cap. 1. quibus etiam hic propheta astipulatur: Sed de Moschorum origine superius, à nobis dictum est, de quorum vicinitate cum Sarmatia Lucanus meminit inquit: sæuisque affinis Sarmata Moschis:

De Gog

De Gog & Magog.

Magog principem significat, qui nomadicis legibus viuit sub tentoriis, quæ pabula inuitant, & sequentis fugientisque hostis temeritas, ut Pomponius Mela definit. Tales erant Pontici Sarmatæ, & plerique Germanorum, quod vitæ genus Scythæ hæc sequuntur.

De Roma.

Romulus tum natus est ex meretrice, cui nomen fuit Lupa, ut vult Plutarchus. Vnde lupanaria esse dicta volunt. Sed facinus tantum, fabula de Lupa animante crudeli obumbratur. Sub quali autem aspectu & constellatione hæc urbs fundata fuit, docet Sempronius Gracchus.

Rubigalia festi.

Paulò ante instituta erant à Numa, festa rubigalia, qualia etiam nunc plerisque in locis celebrantur circa festum Marci Evangelistæ. Nomen ipsum indicat, quod supplicationes populus tum faciebat ad Deos, ne fruges rubiginis vitio corrumperebantur.

De temporibus Cyri Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3400
Olympiade 56
Anno ante Christum 600

Quis fuerit Cyrus, & quàm clarus princeps, multi historici memoriæ prodiderunt. Hoc duce à Babyloniis transit imperium ad Persas, cuius etiam famam & heroica facta complures loci celebres, ab eius nomine nuncupati referunt. Memorantur urbes celebres, Cyra, Anticyra, memoratur & flumen quoddam non procul à Colchide, Cyrus, ab eius clade & occidione dictum. Ibi enim cum Tomyri regina fataliter confligens interiisse prædicatur. Fuit autem Tomyris regina Massagetarum. Hi antiquitus ad nomen Sarmaticorum populorum referuntur, ut inferius docebimus. Et vocantur hi in crimen, accusanturque crudelitate à scriptoribus Romanis, sicuti & ipsi Sarmatæ. Sed nescio quomodo verum sit illud dictum: quo sese fortuna inclinat, eò & fauor hominum, addiderim ego, & stylus scriptorum. Nam autores non raro gnatonisando suis Romanis, adulatorum officia præstant, & quantum septemtrionalibus populis detrahunt, tantum se suis adiecisse putant. Cum autem Massagetarum populos Sarmaticos fuisse constat,

E

Geta vnde di-
cti.

fuisse constet, existimo eadem ratione appellatos, sicuti & alios eorum cognatos, Getas, *γέτας* enim græcis vicinum significat. Itaque qui Græcis vicini erant, habitabantq; ultra Istrum vers^o Thraciam, Getæ, id est, vicini Græcorum, qui verò ad flumen Tyram Tyrigetæ, qui ad Tibiscum Tisigetæ ab Herodoto vocantur, id est vicini & accolæ illarum regionum, quæ permeabant illa flumina. Arigetæ, id est, bellicosi. Nam Aris Martem græcis significat, quem Getæ pro Deo colebant. Sic Massagetæ, id est, vicini Moschinorum montium, vel potius populi mixti ex Getis & Mysiis, ut Strabo vult. Gelones verò videntur dicti à regionibus, vbi niue, gelu, pruinis & glacie omnia rigent, qui & picti dicuntur à Poëtis, quòd vestib^o vermiculato opere acu pictis gaudeant, quarum vestium vsus apud Moschos creberrimus adhuc est. Cum autem Massagetæ vicini semper erant Sarmatis Asiaticis, non desunt autores, qui existimant, quòd commigrantibus ex Asia in Europam Sarmatis, Massagetæ iuncti eis ad eas regiones peruenirint, nomenq; Masouiorum nostrorum ediderint. Neque incredibilia admodum narrare videntur, præcipuè si ista conferantur cum iis, quæ de commigratione populorum occidentalium ex Asia, scriptores prodiderunt. Sicut enim Henetos ex Paphlagonia orientali, Romanos à Troianis, Hispanos ab Hyberis, Moschos à Moschinis Capadocibus, Mysios à Mysiis Asiaticis, Pannonas ex Pæonia, sic Masouios à Massagetia colonias deduxisse, & in eas oras cum Sarmatis peruenisse autumant. Et sicuti istis in Asia cohabitabant, ita etiam eò locorum insimul habitasse, eisq; sese coniunxisse opinantur. Certè isti nostri, robore corporum & virtute militari non degenerarunt ab illis, qui duce scæmna Cyrum cum innumeris exercitibus ad interuersionem deleuerunt. Scio quæ nostri Chronologi de Masouiorum origine à Maslao Tyranno, cuius castra secuti erant contra regem Polonorum, scripserunt. Sed mihi incredibile videtur, gentem tam præclaram & animo excelso præditam ab hoc vili homine, & quidem tyrânò nuncupationem suorum natalium petiuisse.

Gelones qui.

Moschinorum
origo.

De Masouio-
rum origine.

Annotatio.

Massagetæ olim Indiam versus collocatos scim^o, sed successu temporis progressos esse occidentem versus credibile est. Scribunt autem autores, dictos esse Massagetæ, quod ex Getis & Mysiis vnam Rempub. sibi constituerint. Porro Tomyrim, cum qua Cyrus confligit Regnam fuisse Getarum disertè ex Trogo Iordanes demonstrat, & in signum victoriæ urbem Thamyrim in Mysia seu Got-

seu Gotthia de suo nomine ædificasse narrat. Scribit etiam, quòd cum ad fluentia Araxis infessa ripa transitum ei intercludere potuit, tamen elegit armis eum vincere, quàm loci beneficio submotere. Meminit & victoriæ eius de Parthis adeptæ, opimæq; prædæ ab eis ablata. Ibi, inquit, primum gens Gotthorum serica vidit tentoria.

Sub idem tempus.

Solinus capite septimo: cum olympiade octaua & quinquagesima victor Cyrus intrasset Asiæ oppidum Sardis, vbi tunc Cræsus latebat, Athys filius Cræsi mutus ad id vsque temporis, in vocem erupit vi timoris: exclamasse enim dicitur: Parce patri meo Cyre, & hominem te esse vel casibus disce nostris.

Athys filius
Cræsi.

Aliud,

Zaleucus legumlator apud Loces, crebro sermone celebratur. Hic legem de adulteriis tulit, ut quicumque in adulterio comprehensus fuisset, utroque oculo priuaretur, quam legem, quia filius eius violauit, pater hac pœna eum afficere voluit, sed populo intercedente pro filio iuvene, misericordem se exhibere voluit, ita tamen ne vis legis à se lata imminueretur, itaque sibi vnum oculum & filio vnum erui iussit. Hoc exemplum rarissimum est, apud nostrates legumlatores, aut earundem custodes. Ita maiestatem legum custodierunt prisca Reges.

De Zaleuco.

De temporibus Darii Regis

Persarum.

Anno ab orbe condito 3453
Olympiade 67
Anno ante Christum. 547

Sicuti Cyri ita & Darii imperium non fuit tutum à gentibus Sarmaticæ stirpis. Semper enim infestis armis infundebant se in regiones Asiaticas easque vastabant ac depulabantur. Ideo Ezechiel vehementer conqueritur, & denunciatur eis malum exitum. Sed & Herodotus ab illis temporibus autor non valde remotus, quæ nam illæ gentes fuerint, quæ tum armis grassabantur per Asiam refert, & nominatim exprimit Getas vicinos Traciæ ad Bosphorum, sicut & nomen ipsum viciniam, ut supra monuimus, indicat. Nominat & Cimerios populos, nempe illos, à quibus Cimbri illi, qui Italiam inuaserant, originem ducunt. Cum

cunt. Cum his Sarmatas iungit. Apparet igitur non modò ex Berofi ac ipsi⁹ Mosis testimonio, sed etiam ex Herodoto gentem hanc plurimum consilio & armis tum valuisse. Neque enim imbellis ac mediocris fortunæ Principis fuit, non tantùm sumere arma, sed etiam laceßere tantos Monarchas, Cyrum, Darium, ad quorum nomen Græci, Aegyptii adeoque totus orbis terrarum attonitus metu & formidine concutiebatur. Nabuchonodoneser certè tam latè & longè regnum suum extenderat, vt etiam in Hispaniam vsque peruaserit, vrbesque eius oppugnarit.

Cyrus igitur obiecit se furori harum gentium, vt illarum exercitus Asiam intrare tentantes arceret. Dari⁹ verò iam ingressos & omnia tumultib. miscentes, vt eiceret, longius processit. Sed Dario difficilior fuit fortuna, iam enim priore successu elati animo ob profligatum Cyrum, maiore spe & audacior animo còtra eum ferebantur & intumescabant. Itaq; Darius mutato consilio, metuens Cyri fatales casus, ab eis pedem retulit: cum Getis verò in reditu pacem sanxit. Ad Amyntam verò regem Macedonum cum acerbior mandato legatos misit, imperiosè præcipiens, vt terram & aquam traderent, si pacem habere vellent. Res illa durior Regi tum videbatur, sed tempori seruiendum fuit. Nam collatis copiis suis cum Persarum viribus, Darium robore & numero militum superiorem facile perspiciebat, proinde ad quietiora consilia decurrit, placidè respondet, legatosque illos ad conuiuium inuitat: sed legati inter conuiuandum oblitici officii, minus verècundè pro ingenita Persis procacitate sese gerebant. Nam foeminis nobilioribus arridere & adblandiri inter conuiuandum coeperunt, immo vlteri⁹ prouecti etiam basia eis dare & impudicè attrètare libidinosum genus hominum coepit, quam petulantiam còiunctam cum insigni contumelia Rex aspiciens dolenter tulit, sed tamen iram firmiter compressit, in aliud oportunius tempus vindictam differens. Interim filius regis Alexander, patrem hortatur, vt se dormitum è conuiuio conferat, quo discedente simulat hilaritatem Alexander, ac paulò post rogat legatos vt concedant mulieribus à mensa surgere, promittens mox redituras. Vbi discessissent, iubet adolescentes totidem forma venustos, & animo generoso præditos vestib⁹ mulierum induere, ac succinctos gladiis sub chlamide in earum loca succedere. Cumque Persæ nihil de solita lasciuia remitterent, attrètareque pergerent, iuuenes abditos gladios expediunt, & subito ad vnum interficiunt omnes. Hanc historiam attexere volui, quia commemorata Darii expeditione, facinus hoc quod in se complectitur lasciuia poenam, transiliri non potuit,

potuit, præsertim cum hæc eodem tempore acciderint, quando transactio de pace cum Sarmaticis populis in reditu ex septemtrione ab eodem rege Persico facta fuisse prædicatur. Fuit autem hic Alexander Alexandri Magni proauus. In idem tempus refertur ab eruditis quod Herodotus refert de auxiliis, Lacedæmoniis missis ab hominibus nostris, quos illi Viridomirim machimotatas id est bellicosissimos vocant. Athenienses perculsi metu ex aduentu nostrorum, detrectabant descendere in arenam.

De periculoso bello Darij.

Vbi Darius adiit periculum, dum se ad conflictum cum gentibus istis præparat, describit Strabo istis verbis. Inter mare Ponticum ab Istro Tyram versus, Getarum iacet solitudo campestris tota, & aqua carens, in qua Darius Hystaspis filius destitutus, quo tempore Istrum transgressus in Scythas duxit, in periculum venit, siti cum toto exercitu pereundi, ac serò intellecta re reuersus est.

De causis belli Dariicum. Getarum rege Attyra, quem Scytham vocant.

Darius Attyræ regi Scytharum hac maxime de causa bellum intulit, quod filia eius petitas nuptias, non obtinisset. Incredibili igitur apparatu, hoc est cum 70000. armatorum Scythiam ingressus, ac non facientibus iustæ pugnae potestatem, insuper repentinis incurfibus extremas copiarum carpentibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte fluminis negaretur, amissis 80000. bel-latorum trepidus refugit.

*De causa belli
Paulus Orofius
lib. 2. cap. 8.*

De pontibus & apparatu belli fugaque Darij.

Deinde Darius rex Persarum Hystaspis filius, Antri-regi regis Gotthorum filiam in matrimonium postulauit, rogans pariter atque terrens nisi suam perageret voluntatem. Cuius affinitatem Gotthi spernentes, legationem eius irritam reddiderunt. Repulsus igitur ac furore inflammatus Darius octoginta millia armatorum contra ipsos eduxit, nauibusque penè à Chalcedonia vsque ad Bizantium instar pontium còtabulatis, petit Thraciam & Mæsiam ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus excursionibus hostium, in Taphis octo millia perdidit armatorum, timensque ne pons Danubii à suis aduersariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam rediit.

De temporibus Xerxis Regis

Persarum.

Anno ab orbe condito 347°
Olympiade 73

De expeditione Xerxis.

Iornandes de
rebus Geris.

Rost darii discessum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias vlcisci cogitans, trecentis millibus armatorum, rostratis nauibus mille septingentis, & onerariis trib. millibus contra Gotthos profectus est ad bellum. Sed vt venerat, ita absque aliquo certamine suo cum rubore recessit.

Herodo. lib. 4.

Circa hæc tempora tradunt, Sarmatas elegantia sermonis studeo, vt aliquid supra Mysios suos Homolglottos & supra Scythas haberent, genus sermonis elegantius & magis ornatum inuenisse. Aliquid tale etiam apud Græcos Solonis tempore euenisse narrat. Hinc apparet etiam illis temporibus magnam fuisse differentiam in moribus & sermone inter Sarmatas, & Scythicam gentem. Potest & illud ad eadem tempora adici, quod de Pausania narratur, quod propriis oculis vidit, thoracem Sarmaticum admirando opere concinnatum. Fuit is coaptatus ex vngulis equinis & squamis Draconis, & tantæ duricie, vt nequaquam armis Græcorum inferior appareret.

Pausanias in
Asiaticis.Thorax Sar-
maticus.

De temporibus Artaxerxis

Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 352°
Olympiade 84.

Tritemius narrat, quod Germanorum Francorum non contemnenda pars sub hoc tempus à Scythis originem duxerit, idque ex ea occasione. Antenor Scytharum ad ostia Danubii rex, à Gotthis in bello cum multis cohortibus cæsus est: huic successit filius Marcomirus, qui populum cui præfuit in Germanorum fines ad ostia Rheni perduxit, & ibi nouum regnum inchoauit, ex quo tandem vtraque Franciæ regna propagata sunt. Regnavit Marcomirus annos viginti octo. Si cum Tritemii historia conferas Herodotum libro quarto statim ab initio, de vna re videntur loqui. Dicit enim quod tum temporis Scythæ Cim-
merios regione

Francorum o-
rigo à Scythis.

merios regione cedere coegerunt. Non desunt tamen, qui dicunt hunc Antenorem non Scytham fuisse, sed Gotthicæ gentis. Neque enim Scythæ ad ostia Danubii tum habitauerunt sed Getæ. Et nomen filii Antenoris Marcomir indicat Geticam linguam, quæ eadem est cum Sarmatica, Polonicam redolens. Mir enim nostris pacem significat. Et multa nomina eandem vocem retinentia apud nos hæcenus reperias. Cazimir, Wladimir, Ludomir, &c. Quod autem ad ostia Rheni confederit, existimo quod ei prior habitatio in patria ad ostia Danubii perplacuerat. Ne qua igitur parte inferiorem aut dissimilem priori locum post cômigrationem suam capefferet, pro ostiis Istri, ostia Rheni sibi delegit, ibique gentem nouam auspicatus est, quam Germani Neümagon vocant, quod sonat, noui cognati. Vocati sunt postea Sycabri à regina quadam Britannia, cui nomen Cambra fuit. Vnum hîc quærendum puto, videlicet cum isti, Scythæ aut Gotthi fuerint, cur sibi & suis liberis nomina Troianorum imponebant. Ordine enim successionis reges ex illa stirpe vocabantur, Antenor, Priamus, Helenus, &c. Quod ideo commemoro, ne cuiquam absurdum videatur, quod veteres quoque, Polonorum Chronicam texentes, seriem antiquæ stirpis ducum Polonorum nominibus exoticis cognominarunt, videlicet Philaram, Alanum, Anchisen, Aencam, Ascanium, Pamphilum, Reasnam, & consimiles. De qua re superius quoque iniecta mentio fuit. Sed hîc quoque occasionem prætermittere nolui. Nam si Getarum regibus aut Cimbris quos Scythas Tritemius vocat, licuit Troianorum nomina in usum suum conuertere, eorumque nominibus insignire suos, non video causam, cur idem Polonorum maioribus non licuerit, præsertim cum Iornandes testetur vsu illis temporibus, principibus venisse, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi plerumque Hunnorum nomina mutuarentur. Hæc ideo recito, quia posteriores scriptores pro summa prudentia ducunt ob eam causam propinare risui, & etiam flagellare illos bonos Dlugoffos, Miechouios antiqui moris homines, quod in seriem regum Poloniae principes introduxerint nomina Troianorum referentes.

Marcomir.

Sarmaticæ gen-
tes cur Troia-
norum nomina
sibi imponebātLibro de rebus
Geris, ab in-
itio.

De temporibus Philippi Regis

Macedonum.

Anno ab orbe condito 365.
Olympiade 105.
Anno ante Christum 406.

Ex historiis

Lingua Heneta apud Illyrios ante Alexandrum Magnū.

EX historiis non difficulter colligi potest non tantum ante octingentos annos, sed etiam Darii & Alexandri temporibus Illyrios lingua Henetorum hoc est, qua Slavones utuntur, usos fuisse. Ad quam rem astruendam non desunt nobis argumenta. Nam si Heneti praeipuas sedes & portum suorum malorum quarentes cum Antenore profugerunt ex Asia post bellum Troianum in Illyridem, ibique domicilium ad tempora illa, quando Polibius vixit, fixerunt, certe linguam eorum sparsam istuc fuisse nemo est, qui inficias eat: aut monstrent quomodo & quando isthinc expulsi fuerint Heneti. Relinquitur igitur esse verum & minimè dubitandum, illos Henetos Illyrios, cum Henetis seu Venetis nostris, & utrosque cum Sarmatis cum quibus mixti erant, cognatos & ὁμογενεῖς fuisse. Quod cum ita sit, res Illyriorum ad nostras gentes iure propinquitatis & necessitudinis merito pertinere videntur. Nec abs re fuerit, si bellorum, quae cum Macedonicis regibus gesserunt, hic mentionem fecero. Traditum est ergo Amyntam regem Macedonum, paulò ante Alexandrum Magnum captum fuisse in praelio ab Illyriis, sed deinde Philippus ultus est iniuriam fratris & talionem reddidit. Nam victis Atheniensibus Praonas aggressus est, & Bardyllum regem Illyriorum intercepit. Trucidata tum septem millia Illyriorum feruntur, & post victoriam potitus est aliquot oppidis Illyriorum, quae antea Macedonibus Illyrii ademerant. Haec proculdubio digna sunt cognitione eorum, qui cupiunt scire, quid cum Sarmatis Sarmatarumque cognatis in iis terris actum sit inter illas vicissitudines rerum & mutationes temporum, quando Monarchae Monarchis succedebant, & quando à Persis ad Macedones imperium transferebatur, appetentibus iam Alexandri Magni temporibus. De Philippi Macedonum regis matrimonio, quo pacto Medopam Gothilae Getarum regis filiam in uxorem acceperit, ut tali affinitate roboratus Macedonicum regnum sibi stabiliret, lege Iornandem de reb9 Geticis.

Amyntas rex Macedonum.

Bardyllus rex Illyriorum.

De obsidione Vidisitanae Urbis in Maesia, ex eodem Iornande & Dione historicis.

Eadem tempestate Philippus inopiam pecuniae passus Vidisitanae Maesiae civitatem instructis copiis vastare deliberat, quae tunc propter viciniam Tomyris, Gotthis erat subiecta: unde sacerdotes Gotthorum, illi qui pii vocabantur, subito patefactis portis, cum cytharis & candidis vestibus ipsi obuiam sunt egressi, paternis diis ut sibi propitii essent, ac Macedones repellerent, voce supplicii modulantes. Quos, Macedones sic confidenter ipsis occurrere con-

tuentes,

tuentes, stupescunt, & si dici fas est, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie soluta, quam ad bellum instruxerant, non tantum ab urbis excidio destiterunt, verumetiam quos foris erant iure belli adepti, reddiderunt, foedereque inuito ad sua reuerfi sunt. Atheas à Strabone nominatur, Rex Sarmatarum, qui cum Philippo tunc conflixit.

De temporibus Darii, ultimi Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3630 Olympiade III Anno ante Christum 370

DE iis de iis, quae acciderunt gentibus Sarmaticis sub Dario primo, dicam & de iis, quae euenerunt sub Dario ultimo. Apparet omnino tum etiam summae opinionis viros fuisse populos Geticos, utpotè, qui non modo ad Istrum, sed etiam usque ad Thracas, extenderant fines regni sui. Scribit enim Herodorus, quod Darius rex summis laudibus eos extulerit, maxime quae fecerit, cumque in conspectum eius venissent vocat, αὐθιγοτάττος καὶ ἀκαροτάττος θράκων: & videtur Darius concordare cum Homero, & alludere ad illas laudes, ubi nostras gentes ex Iouis sententia vocat, Λατιυορος Αβιος, his non est iultior vlla, gens hominum &c. Apparet ergo eos à barbarie fuisse remotissimos, virtuteque militari plurimum excelluisse, quandoquidem tam insigni praconio eos ornat. Sed cum eos Thraçes vocat, videtur Graecis potius quam Germanis, ut nonnulli recentiorum volunt, adnumerare eos voluisse. Iam enim tum traiecto Istro & superatis Mysiae finibus Thraciam attingere incipiebant, praesertim Alexandri Magni temporibus. Ideo & nomina Graecorum suis regibus accommodando, se genti Thracum, ab ea captando benevolentiam attemperare coeperant. Nam Dromichetes, de quo inferius dicitur, Graecum est prorsus vocabulum, à velocitate cursus, vel quod in rebus bellicis celeritati, in qua omnia sita sunt, studuerit, dictus. Sed & Theodoricus Graecum est nomen, illius inquam principis Gotthorum seu Getarum, qui Romam totamque Italiam temporibus Honorii armis subegerunt. Miror ergo vndenam quibusdam in mentem venerit, quod Gotthos Germanos fuisse asserere volunt, ex eò quod ne vnum quidè nomen Principum Gotthicorum monstrari possit, quod aliquid commune cum lingua Slavonica habeat (ver-

Homeri & Darii testimonium de gente Sarmatica.

Iliados 1.

De cognominibus Gotthorum, cur ea à Thracibus & Graecis mutuati sunt.

F ba sunt Hi-

ba sunt Historici Polonorum.) Potest autem paruo admodum negotio monstrari, & Theodorici nomen & Dromichetis, Græcorum fuisse cognomina, quæ tum apud Russos in frequentissimo usu erant, & etiamnum esse non desierunt, ut ii qui in iis regionibus versati sunt testari possunt. Sed & illa nomina filiorum Theodorici, Vallamir, Theodomir, & Vindemir, prorsus resonant Slauonico cum idioma. Mir enim pacem significare nostris, nemo est, qui nesciat. Sed & hæcenus plurima oppida in Russia Polonia reperias, quæ huiuscemodi cognominibus ab eorum conditoribus appellatur, ut Wolodomir, Cazimir, Sedomir, Skarmir, Lubomir. Sed & in Germania, Vismaria vrbs celebris, ideo sic appellata, quod eam à Polonorum duce Vismaro filio Lechi extructam fuisse inter omnes conitat. Sicut igitur Getæ non erant Thraces, quamuis inter Thraces à Dario numerentur, nisi forte per figuram, viciniae ratione, ita neque Vandali Germani erant, quamuis à Plinio inter Germanos vicinitatis haud dubie & commerciorum causâ reponantur. Sed quia inferius ex professo hæc quæstio vberius à nobis tractabitur, ideo lectori hîc molestus esse nolo, ne prolixioribus digressionibus indulgendo continuam seriem historiae institutione cum tædio lectoris, abrumpere videar. Igitur postquam à nepotibus Noë incipiendo, ad Alexandri Magni vsque tempora historiam nostram perduximus, finem hîc libro primo imponamus.

Liber secundus

In quo ea quæ acta sunt in ijs terris, ab Alexandro Magno vsque ad Pompeium Magnum & Iulium Augustum comprehenduntur.

P R O O E M I V M

Titulus ipse libri indicat causam cur hic subsistendum lectori, & in medio quasi cursu respirandum censuerimus. Tunc enim Babylonicum imperium à Persis ad Græcos translatum fuit, vnde grauisima bella secuta sunt, & vniuersa gubernatio in orbe terrarum immutata fuit. Durauit quæ circiter annos 300. Vocantur autem hi Principes, Magni per excellentiam, non tantum ob res bellicas, quanquam & hæc magna sunt, sed à rebus actis & auctis, domi, foris, pace & in bello, hoc est quod excelluerunt virtutibus æconomicis, politicis, bellicis, adde & ecclesiasticis, pietate inquam, & iustitia. Tales merentur dici inter Christianos: Constantinus Magnus, Carolus Magnus, Ottho Magnus, Cazimirus Magnus Rex Polonie. Inter gentes verò: Cyrus, Iulius, Alexander Magnus, qui tale meritum præconium: Pronocauit, inquit ut strenuus, æquiparavit ut meritis, superavit melior, solus quæ sine emulatione clarus, adeo ut nemo virtutem eius superare, vel optare saltem fortunam eius, ausus fuerit.

De tempo-

De temporibus Alexandri Magni Regis Macedonum & summi in orbe monarchæ.

Anno ab orbe condito 3630

Olympiade 111

Anno ante Christum propemodum 350.

Monet nos temporum series continua, ut ea quæ temporibus Alexandri Magni cum gente nostra acta sunt recitemus. Sed commemorato nomine regis Magni, forsan etiam aliquid magnum, quod ad rem propositam faciat, à nobis expectabit lector. Et haud dubie in ea expectatione non hallucinabitur. Iam enim inde à primordiis maiora incrementa rerum ab iis gestarum, maiorem etiam & ampliorem nostræ historiae suppeditabunt materiam, vsque quo tandem ad Vandalorum & Gotthorum res memorabiles tam in Africa quam in Italia gestas peruenimus. Alexander igitur Magnus cum in Achaia assensu & fauore Græcorum dux belli contra Persas declaratus fuisset, dedit omnem operam ut nihil, domi aut foris prætermitteret, quod ad expeditionem Asiaticam pertinere videbatur, & quod ad augendam expectationem, quam de eo vniuersus orbis conceperat, facere iudicabat. Et quia de Getis gente vicina eorumque virtute militari increbuerat fama, audiueratque eos à suo hoite Dario prensari, utque se ei adiungerent præmiis inuitari, cupiuit & ipse eos quacunque ratione sibi deuincire. Facile enim prospiciebat, si se Dario adiunxissent, absente præsertim ipso ob Asiaticam expeditionem, multum damni eos Græciæ ob vicinitatem inferre, eiusque cursum victoriarum interpellare posse. Proinde Syrmum regem Getarum & insulæ Peucen, vbi Getæ præcipuum domicilium habebant, primò exquisitis artibus sollicitandum putauit. Cumque hoc non successisset, etiam bellum ei antequam contra Persas iret, indixit. Vario euentu res gesta est, sed tandem vtrique è re sua iudicabant, ad pacis consilia decurrere. Nam & Macedo Asiaticam expeditionem in animo versabat, & Syrmus urgente Alexandrum Persico bello, facile magnum quid ab eo se extorsurum opinabatur. Itaque occasione viam patefaciente, & ipse pacem non abhorruit. Sanctur itaque pax, ineunt foedus, percutiuntur victimæ. Nec regem Syrmum opinio quam conceperat, sefellit: ab vtrisque enim tum aliquid emunxit. Allata sunt à rege Persico munera & miræ pollicitationes: ab Alexandro verò præter honores delatos & virtutis

F 2

testimonium

*Priuegium
ab Alexandro
Magno gentib.
Slauonicæ stir-
pis Alexandriæ
datum.*

testimonium in sine, etiam finium amplissimi regni sui accessio-
nem non parua adeptus est. Vidi ego priuegiu quoddam gen-
ti Sarmaticæ ab Alexandro Magno donatum, quo ei omnia regna
& prouincias, quæ intra hos duos maximos fluuios, Borysthenem
nimirum & Istrum, attribuit. Talemq; eminentiam iusque absolu-
tum eis inscribit, vt omnes populos gentesque, cuiuscunque stir-
pis illæ fuerint, quæ in ea plaga orbis terrarum intra hos fines no-
minatos manerent aut mansuræ sint, eis obnoxios tributariosque
decernat. Inuentum & hoc priuegium in Archiuo Boëmorum
regni, & postea in monasterio quodam non admodum procul à
Cracouia asseruatum fuit. Mirabarq; ego, & sæpe ea de re cum do-
ctis viris conferebam, quam occasione & quo tempore ex muni-
ficentia Alexandri tantam beneuolentiam consecuti sint populi
Sarmatici simul & Getici: sed verisimile est hæc sub illos tumul-
tus belli Persici accidisse, quando Macedo profecturus ad bellum
Asiaticum itineri se accingebat, & metueret ne Darii partes auxi-
liis missis Syrmus augeret, ideo tam liberaliter cum eo transegit, quod
ex sequenti historia belli Dromichetis cum Lyfimacho ge-
sto clarius apparebit. Non me etiam latent ea, quæ à nostris histo-
ricis memoriæ prodita sunt de bellis Lechi primi Polonorum du-
cis cum eodem rege Alexandro Magno, sed quid ea de re sentiam,
in Lechi huius historia apparebit. Memoria etiam digna sunt, ea
quæ literis Miechouienfis de stirpe Alexandri mandauit, & quod
originem eius à gente Slauonica deriuat. Hocque autoritate & te-
stimonio Philopolensium confirmare nititur. Affirmatq; constan-
ter eius rei non modo scripta nuda, sed etiam columnas & imagi-
nes hoc ipsum repræsentantes eosdem Philopolenses hætenus ha-
bere. Sed hæc veritati an sint consentanea, & quo pacto conueni-
ant cum serie eius progenitorum, quæ inde ab Hercule vsque ab
Herodoto deducitur, inferius suo loco dicemus. Strabo tamen re-
fert, libro septimo, Philippum patrem Alexandri, Getarum regi-
nam in matrimonium duxisse. Illa etiam Ptolomæi descriptio de
aris Alexandri ad Borysthenem locatis, ad confirmandam narratio-
nem superiorem de priuegio Alexandri Magni, multum facere
videtur. Si enim signis & monumentis incurrentibus in oculos fi-
nes harum gentium veluti quibusdam gadibus confirmare, & ra-
tos habere non dubitauit, omnino nec absurdum erit relatu, etiã
ad signa, hoc diploma eum addidisse. Sed quidam contrarium sen-
tientes dubitant an Alexander illas aras erexerit, cum non appare-
at ex historicis, quod ille tantum temporis habuerit, vt illi vaca-
ret arctoas regiones inuisere. At parum refert per se ipsum id fece-
rit, an per

*Philippi Regis
Macedonum
matrimonium
cum Regina Ge-
tarum.*

Aræ Alexandri

rit, an per quempiam alium. Iustinus tamen historicus libro trice-
simo sexto affirmat eum per Zopyrona quendam illa bella septem-
trionalia cum Massagetis administrasse. Quod si autem in dubium
vocare aras illas licebit, licebit & de ponte dubitare, quem super
fluenta Araxis erexerat, eumque Augustus Cæsar instaurare suo
æuo curauerat. Vtraque enim tam ara, quam pons non longo in-
teruallo loci à se distant.

De priuegijs duobus Alexandri Magni.

Ad illustrandas res Slauonicarum gentium proferuntur duo priui-
legia Alexandri Magni: alterum quod Bulgari producant in suis
antiquitatibus ac etiam Croatæ, cuius exemplar aureis literis in
pargameno Alexandriæ scriptum, inter Thesuros Turcorum hæ-
tenus pro magna gaza asseruari constanter affirmant, dicuntque
illud eo tempore in manus Turcorum incidisse, cum Mahomet e-
orum Imperator Constantinopolim expugnaret: huius exemplum
inferius à me subiicietur. Aliud verò priuegium, quod à me ad-
ductum iam est, ad Slauonicas nationes proprie pertinet. Ideo à
Boëmis, qui etiam à Slauonibus oriundi sunt, Slauonica lingua de-
scriptum asseruatur. Extat eius exemplar in quodam peruetusto li-
bro Chronicorum Bohemicorum. Cogitans autem quando & qui-
bus occasionibus emanarint hæc priuegia donationum Alexan-
dri, incidi in Strabonis librum septimum, vbi describit Alexandri
Magni expeditionem in Triballos vsq; in Istrum, quidque rei ha-
buerit cum Syrmio rege Sarmaticorum Getarum ibidem annota-
uit, quod negocium, vt melius à quouis intelligatur, ipsius autoris
verbis illud explicabo.

*De expeditione Alexandri Magni contra Syrmum re-
gem Slauonicarum nationum: ex Strabone libro 7.*

Alexander Magnus Philippi fili⁹ in ea expeditione quam in Thra-
ces supra Aemum habitantes fecit, impressione in Triballos facta,
quos ad Istrum vsq; & sitam in eo insulam Peucen pertingere vi-
debat, vltiora autem fluuii à Getis teneri, eousque progressus di-
citur. Et in insulam quidem ne intraret, nauigiorum fuisse impedi-
tum penuria (eo enim cõfugisse ante Syrmum Triballorum regem
aggressoque intrare obstitisse vi) ideoque in Geras traiecisse, ca-
ptaque eorum vrbe celeriter reuertisse domum. Hoc eodem tem-
pore Celta qui ad Adriam incolebant amicitia & hospitii iungen-
di causa Alexandrum conuenerunt. Quos Rex comiter exceptos
inter pocula interrogauit, ecquidnam esset, quod maxime metue-
rent, expectabat

*Colloquium Ale-
xandri cum A-
driæ incolis.*

rent, expectabat enim hanc responsionem, se ab ipsis maximè timeri, ii verò responderunt, nihil sanè, nisi fortè ne cœli ruina obruerentur, interim se tanti viri amicitiam maximi pendere. Hæc quidem simplicitatis barbarorum indicia, quorum ille non passus Alexandrum in insulam venire, dona tamen misit, amicitiamque iunxit, hi nullius metu se teneri, magnorum tamen virorum amicitiam plurimi se facere responderunt.

*De Perdica prorege ab Alexandro in Macedonia relicto
et de bello eius cum Sitalco Gottho.*

*Tornandes de
rebus Getis.*

*Saxonia vasta
a Gothis
occidentibus*

*Orosius lib. 1.
cap. 16.*

Quem dolum (hoc est Philippi, qui sub specie affinitatis provincias Getarum Sarmaticorum inuaserat) tandem post longum tempus reminiscens egregius Gotthorum ductor Sitalcus, centum milibus virorum congregatis, Athenienses intulit bellum aduersus Perdicam, Macedoniae regem, quem Alexander Atheniensem principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gotthi superiores inuenti sunt, & sic pro iniuria quam illis in Mæsia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastauere. Circa eadem tempora Gotthi fines Saxonie vastarunt, vt Trithemius narrat. Existimo hoc factum non tribuendum esse nostris Gethis occiduis, qui Visigotthi dicebantur. Nam tum Gotthi orientales implicati erant bello Macedonico, quod cum Perdicca illis fuit. Adhæc nostri Visigotthi multò viciniore sunt Saxonibus, quàm Ostrogotthi. Scribit etiam Hypocrates Sarmatarum bellicosum ingenium depingens: Hac in parte, inquit, non modò mares sed etiam mulieres ipsorum, vsque ad eò arti militari vacabant, vt etiam legibus apud eos cautum fuerit, nullam foeminam ad matrimonium admittendam, quæ tres viros in bello non interfecisset. Apparet ergo hoc sæculo Sarmatarum nomen, quod attinet res bellicas celebre fuisse. Nec immeritò Paulus Orosius de iis gentibus in eorum laudem memoriae prodidit: Hos, inquit, Alexander euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, Cæsar etiam declinauit.

*Diploma Alexandri Magni datum Illyrijs, ex Græco in
latinum conuersum.*

Extat in libro Dominici Cylleni Græci de veteri & recentiori scientia militari ad Emanuelem Philibeum ducem Subaudie, impressum Venetijs apud Franciscum de Portonarijs Anno 1550.

Nos Alexander Philippi Macedonum Archos, Monarchiæ ac Græcorum

Græcorum Imperator, Magni Iouis filius per Arthemum nunciū Allocutor Brachmanorum, & Arabum, solis & lunæ conculcator, Persarum ac Medorum domitor, dominus ab ortu solis vsque ad occasum, à meridie vsque ad septentrionem, Illustri prosapia Illyriorum populorum, Dalmatiæ, Liburniæ cæterarumque eiusdem idiomatis & linguæ gentium ad Danubium, & medias regionum sedes incolentium, gratiam, pacem atque salutem à nobis & successoribus nostris succedentibus nobis in gubernatione nostra mundi. Quoniam semper nobis affuistis veraces in fide, in armis strenui, nostri coadiutores bellicosi atque robusti, damus & conferimus vobis liberè & in perpetuum totam plagam terræ ab aquilone vsque ad fines Italiae Meridionalis, vt nullus valeat ibi manere aut residere, seu ibi locare, nisi vestrates: & si quis alius inuentus fuerit morari, sit seruus vester, & postea sint serui posterorum vestrorum. Datum in ciuitate nostra noua Alexandrina fundata super magna Nili flumina. Anno XII. regnorum nostrorum arridentibus magnis Dijs, Ioue, Plutone, Marte & maxima Dea Minerua. Testis huius rei Achetas, Iaxis, Legatichas & alii principes XI quos nobis sine prole decedentibus relinquimus nostros hæredes & totius orbis terræ. Contigerunt hæc ante aduentum Christi saluatoris circiter trecentis annis.

*De temporibus post Alexandrum
Magnum, Lysimacho dominante.*

*Anno ab orbe condito 3650
Olympiade 116*

Direpto dilaceratoque imperio à morte Alexandri Magni, pro se quisque agebat, obuia quæque sibi vendicans. Igitur Rex Getarum Dromichetes, ne interea temporis sibi quoque deesse videretur, vnum ex successoribus eius Lysimachum qui thesauris in vrbe Pergamo ab Alexandro præpositus fuit, bello adortus est. Et aliquanto post Lysimachus à Dromichete acie victus in deditioem venit, cumque de conditionibus pacis laboraretur diligenter, non ita multò post ab eo liberaliter dimissus. Lysimachus tandem motus illa clementia Regis Getarum, gratitudinis ergò concessit vt Getæ in posterum ad Istrum sedes haberent suas, immo & filiam suam Regi in vxorem despondisse narrat Paulsanias. Inde factum esse credo, quod Getæ inter Thraces ab historicis subinde connumerati sunt, nominaque propria suis regibus à Græcis

*Lysimachus à
nostris captus*

*Lysimachi fili-
am ducit Dro-
michetes.*

Græcis accepta indere cœperunt. Inde etiam factum reor, ut non modò noti fuerint Græcis, sed paulatim Græciam versùs fines domini sui protenderint. Conferantur hæc quæ de concessis à Lyfimacho prouinciis, Gotthicis populis retulimus, cum illa donatione Alexandri & diplomate vel priuilegio per eum nationibus linguæ nostræ cõcesso: existimo quod & ratio postulatorum, & æquitas concessorum, habet in se magnam verisimilitudinis notam, ut illam narrationem de transactione inter nostras gentes & Alexandrum Magnum nequaquam absurdam ac minimè fabulosam esse putemus. Sunt enim quidam ita morosi, ut malint suis commentitiis narrationibus, quas ipsi sibi in suo cerebro exsculperunt, locum dari, quam ea quæ ex classicis scriptoribus eruta sunt, admittere.

De bello Lyfimachi cum Dromichete Getarum rege, ex Strabone.

Postea autem temporis Lyfimachus Getis, eorumque Regi Dromicheti bellum inferens, non discrimen duntaxat adiit, sed viuis in hostis potestatem peruenit, salutemque barbari humanitate adeptus est, uti supra commemorauimus. Duo ergo principes Alexandri Magni in deditioem nostrorum Getarum deuenerunt, Perdicas inquam & Lyfimachus.

De rebus Illyriorum & de bellis Cimbricis Mitridatisque, quantum spectat ad præsens negotium.

Anno ab orbe condito 3735.

Olympiade 137.

Ante Christi aduentum 265.

Iuabit etiam non mediocriter lectorem cupientem sibi comparare notitiam rerum Sarmaticarum, nosse quid cum Illyriis gentibus actum sit ante Saluatoris aduentum. Diximus enim Illyrios duplici de causa obnoxios esse Polonis: & quod maiores nostri stirpis Henetæ, præcipuas sedes apud ipsos duce Antenore habuisse prædicantur, tum etiam quod Lechus, Czechus, Reipub. nostræ conditores ab eis prodiisse, & colonias secum duxisse in eas oras magno omnium consensu perhibeantur. Addam & ego tertiam rationem, quæ me adducit ut credam, illis temporibus lingua etiam nostra vsos fuisse. Reperio enim apud veteres Geographos, Ptolomæum inquam & alios, nomina montium

Tres causæ.

mina montium & fluuiorum, quæ prorsus Polonicum idioma resonant. Sic mons notissimus, quem vocat Curuanca, qui Noricum ab Illyrico dissimitat. Sic Oera Psari villa, unde progenitores nostri Lech, inquam, & Czech huc aduenisse perhibentur. Postquam igitur non mediocre stabilimentum nostri homines suæ Reipub. ab Illyriis acceperunt, meritò dixi non parum conducere ad illustrandam historiam nostram res eorum, quæ illis tam cum Græcis quam etiam Romanis intercesserunt nosse. Commemorantur autem ab vrbe condita quatuor potissima bella Illyrica. Primum, quando ab vrbe condita 525 Romani consules Fuluium & Posthumium miserunt contra Teucam Illyriorum reginam, quod bellum ab eis ob violatos legatos susceptum fuit. Secundum bellum fuit Persicum, quod cum Perseo Macedonum Rege gestum fuit. Tertium Macedonicum dictum, quod cum Gentio Rege Illyriorum gesserunt Romani. Captus tum fuit Rex Gentius & in triumpho vnà cum Perseo Macedonum Rege ostentatus. Quartum bellum Illyriorum numeratur, quod duce Cn. Cascônio contra eosdem populos administratum est. Licet autem varias mutationes Illyrii experti sint, propter varia bella iam cum Regibus Macedonicis, iam etiam cum Romanis, tamen multa adhuc cognomina extant peruetusta, quæ monstrant veteres Illyrios eadem lingua vsos fuisse, quæ & nunc vtuntur. Nam quod quidam eius rei causam in Russos & Roxolanos reiciunt, quod quondam vagabundi depopulati sint eorum terram, & quod ab eo tempore linguæ nostræ vsus apud eos inualuerit, id non videtur consentaneum. Ptolomæus enim Geographus longè ante Russorum hæc bella vixit, immo etiam ante Lechi ipsius ad eas oras aduentum. Nam Mauricius & Phocas, quorum temporibus Roxolani penetrassè Europam prædicantur, multis post seculis vixerunt. Adde, quod illis Roxolanorum, quæ non diu durarunt bellis, incredibile est tam fortes impressiones factas fuisse, ut potuerint tot regna longè & latè à fundamento immutare. Longius spacium temporis & diuturnius intercessit, cum Gotthi Vandali que Italiam concusserunt, Hunni Pannonias debellarunt, Francones Gallias oppresserunt, & tamen nec linguam eorum, nec vestitus rationem poterant in illis gentibus ad nostra vsque tempora ita abolere, ut nullum vestigium patriæ linguæ, morum, & lineamentorum in vultu remaneret in ipsis, sicuti in Illyriis gentibus videre est, ita ut etiam si alia argumenta eius rei nobis deessent, vel hoc solum sufficeret, linguam hanc qua vtuntur, eis non esse adsciticam & peregrinam, sed multis seculis hæreditario iure ab ipsis possessam.

Mons Curuanca.

Quatuor bella Illyriorum.

G

Annotata

Annotata post, de Illyriis.

Teuca Regina Illyriorum, Romanorum legatos interfecit. Titus Livius in sua historia prolixè hac de re.

Pleuratus Thraciæ Scerdilerus, Illyriorum Reges ac Aetoli, foedus cum Romanis faciunt contra Philippum Macedoniæ, eiq; bellum indicunt. Livius. Illyrii Macedoniam populantes ab Antigono victi. Polybius. Philippus Illyrios Macedonia expulit.

Ab orbe condito 2747.

Paulus Aemilius Dimalem Illyrii civitatem vi-coepit: vrbes cæteræ in Romanorum fidem acceptæ. Illyriorum rex in Macedoniam expellitur.

Hilari populi ad Illyricum Romanos fugarunt. Marcum Licinium cum suis militibus opprefferunt, hinc Manilius Regem temulentum vicit.

Livius Decade quinta.

Aepulo Istriorum Rex dum comotationi indulget, capitur, qui captivum se esse non sensit, donec mane discussa crapula à somno expergisceretur: tota regio tandem Romanis se dedit.

3792.

Gentius Rex Illyriorum bello captus, & in triumpho vnà cum vxore ostentatus à Luc. Amtio. Eodem tempore Illyrium subactum, Scodra capta, Livius lib. 4. Florus 2. capite 13. Eutropius 4.

3810.

Bellum cum Dalmatis vicinis eorundem Illyriorum. Martius parum prosperè primum, hinc feliciter contra Dalmatas pugnat. Tandem à Nasicca consule domiti Illyrii.

Exemplum amoris erga parentes.

Circa eadem tempora accidit insigne pietatis exemplum, quod Romæ editum est. Humilis in plebe & ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum ad eam, & ne quid cibi inferret prohibita, deprehensa est vberibus suis matrem alere. Plinius libro septimo capite tricesimo sexto. C. Scribonius vicit Dardanos vicinos Illyriorum transalpinos, Mysiam superiorem versus, & ad Danubium vsque primus Romanorum penetravit, ob quod factum triumphum meruit. Plutarchus in Lucullo.

Romani quando primam ad Danubium penetrarunt.

Circa hæc tempora difficilimum bellum Augusti Cæsaris cum Illyriis gestum describit Florus libro quarto capite duodecimo.

Illyrii quoque sub alpibus agunt, imasque valles & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumsit, fierique pontem imperavit. His se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ascensum militi scutum de manu rapuit, & primus tunc, agmine sequente, cum Illyricis multitudine pontem

pontem succidisset, faucibus manibus ac cruribus speciosior sanguine, & ipso periculo augustior terga hostium cecidit. De iis vulneribus etiam Suetonius meminit: in bello, inquit, Dalmatico, (sed Dalmatiam, Illyricam regionem vocat) vulnera excepit: vna acie dextrum genu lapide ictus: altera autem & crus & vtrunque brachium ruina pontis confauciatus. Quam ergo hoc Illyricum bellum periculosum ac difficile fuerit Augusto, vel hæc vulnera testari possunt. Neque enim recordor aliis in bellis fauciatum fuisse. Proinde absolutis iis bellis cum tres triumphos simul egisset, non immerito scriptores, primi triumpho causam assignant, de Illyriis, secundi de Antonio post victoriam Acciacam, tertii de Cleopatra profligata.

Vulnera Augusti.

Dixi de rebus Illyriorum post Alexandri tempora vsque ad Christum, dicam & de Pæonibus, Boiis, Gotthis, Cimbris, Sarmatis. Nam ad intelligendum statum illius temporis, quis fuerit in iis regionibus, apprimè est necessarium cognoscere historiam illarum gentium. Cum Romani hoc tempore negocia habuerint potissimum cum illis populis, & historiæ nihil memorabile hoc auro afferunt, quod non attingat res gestas Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum, & aliorum quorum iam meminimus, de iis quoque vtilia adferemus ad nostrum argumentum.

Alia tabula chronologica rerum Sarmaticarum.

Agis Pæonum rex moritur, Pæones à Philippo subiugantur. Et forsitan tunc Pæones ad Danubium vsque transferunt, ex quibus volunt Pannonas ortos esse.

3605.

Gotthi Sarmatici, quos Visogotthos vocant, hoc est ii, qui ad Vistulam sedes habuerunt, fines Saxonum vastant. Trithemius.

3637.

Ptolomæus Philadelphus septuaginta interpretes ad instar septuaginta patrum, à quibus ad turrim Babel secundum septuaginta linguarum genera gentes diuisæ sunt, congregat, isti sacra Biblia vertunt. Idem rex bibliothecam cui hætenus par non inueniebatur comparat. Huic præfecerat Demetrium Phalereum.

3685.

Hucusque Roma scandulis tecta fuit, Plinius lib. 16. cap. 10. Hoc etiam tempore primum argèto signato vti coeperunt Romani.

Aemilius Boiorum agrum populatur deq; Gallis triumphat, Idem Boii in deditioem accepti. Polybius.

3740.

Harum gentium mentionem facio, eò quod antecessores nostrorum Boëmorum esse dicuntur, aut iidem cum eis erant, vt plerique volunt. Erant autem vicini Gallis istis, qui proximi erant Rheno. Ideo eis commilitant.

Boiorum historia quomodo in rem nostram faciat.

Gotthi secundo ingressi Saxoniam vastant, quod de nostris Visogotthis, id est, Vistulæ accolis, qui non procul à Saxonibus di-

2745.

Gotthi Saxoniam ingressi.

stant, intelligendum est. Lucius Furius de Boiis & Gallis triumphat. Merula Boios superavit. Tertio Scipio Nasica eosdem Boios superat, & castra eorum capit.

Marcellus consul à Boiis oppressus magnam exercitus partem amisit. Liuius lib. 3. Si vim nominis Slaunici inspicias, hac voce Boii dicuntur bellatores ab eis, vnde vox boiovac, boiarin. Et certè multa facebant negotia Romanis, vt videre est ex hac cõsignatione. Marcomirus Sicambrorum rex regnat ad Rhenum.

Gens Sarmatica cum Romanis bellum gerit.

Gens Bastarnarum Istrum transire volens submersa est. Eutropius lib. 4. sed & Orosius eam pugnam sic describit lib. 4. cap. 20. Bastarnarum gens ferocissima, autore Perseo Philippi filio, prædaram spe sollicitata, & transeundi fluminis cupiditate, sine vlla pugna vel aliquo hoste deleta est. Nam tunc fortè Danubius, qui & Ister, glacie superstratus, pedestrem facilè transitum patiebatur. Sed cum improvidè toto & maximo simul agmine inæstimabilis hominum, & equorum multitudo transfret, enormitate ponderis & concussione gradientium cõcrepuit gelu, & glacialis crutta defiliit, vniuersumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus victa tandem & comminuta destituit, atq; eadem rursus fragmentis impredientibus superducta, submersit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix concisis euasere visceribus.

Post Antenorem iterum Clodomirus Sicamber Gallos vicit, & ingenti clade affecit. Dum Sicambrorum mentionem facio, recordandum, què de origine Sicambrorum à Getis aut Cimbris supra retulimus. Trithemius autor, & Strabo lib. 7. Bastarnæ in mediterraneis Tirigetis confines sunt: quod de Podgoriis quidam intellectum esse volunt, & quidem non ineptè, vt mox apparebit. De Bastarnis hoc refero, quod & ipsi Sarmatica gens fuere, quamuis originem eorum ad Germanos plerique referunt, sed iam transierant in gentem Sarmaticam. Cõmemorat etiam Strabo quòd ante hæc tempora Cimbrum ab occidente prædones vagi venerunt ad Meothidem tympanis ex coriis humanis vsi.

De bellis Cimbricis.

Duo etiam Cimbrica potissima bella hoc tempore commemorantur cum Italis: alterum quando obuius eis missus fuit C. Papyrius Carbo consul, qui eos fudit, fugauit, castris exiit: alterum quòd duce M. Manilio Cos. gestum est ad Rodanum, vbi Romani ita victi & attriti sunt à Cimbris, vt decem tantum homines euaserint qui triste hoc nuncium Romam reportarunt. Cæsa tunc fuerant Romanorum supra centena millia, simul cum sociis nominis Latini, tantusque metus & luctus Romæ obortus fuit, quantus Hannibale deuastante omnia, vix fuisse creditur. Legatur Orosius lib. 5. capite 16.

capite 16. qui fufius hæc persequitur. Primi hi fuerunt, qui viam & aditum Europeis populis ad Italiam monstrarunt. Adnumerantur in ea victoria Cimbris Teutones. Sed ex hac narratione Orosii, & Vellegii apparet, historicos voluisse simpliciter Cimbro, Germanos appellare. Nam inquirentibus gentium originem, offert se Strabo, qui Cimbris nomen fuisse inditum affirmat à Cimmericis, quos supra Thraciam habuisse sedes, nomen Cimmerici Bosphori indicat. Horum nominis & stirpis reliquæ, illi populi sunt, quos hætenus Circasios vsitate vocamus. Certè hi robore militari & animi celsitudine non sunt dispares illis Italiæ vastatoribus. Nam & auorum nostrorum memoria virtus illorum & dexteritas in bellis obeundis ita enituit, vt Aegyptii principale robur, & stabilimentum sui regni eius stirpis homines esse voluerint. Longoque tempore apud illos illa lex durauit, vt nemo in regem assumeretur nisi ex Mamaluchis, hoc est bellatoribus illis, qui creti erant sanguine Circasio. Vltimus ex ea gente Rex Aegyptiorum fuit Asymbeus ille à Selimo Turcorum Imperatore crudeli genere mortis affectus. Sed inuestigatores antiquitatum accuratiores cõstanter affirmant Cimbrorum illorum veterum patriam fuisse eandem, vbi nunc Circasii nostri sedes habent suas, & ex eo sanguine cretos, tandemque in Germaniam concessisse, sedesque suas in illam regionem transtulisse, quæ modò Cimbrica Chersonesus dicitur. Sed non ita facilè inuestigari potest, quonam tempore hæc acciderint. Nam sunt complures in ea sententia, quòd tunc primum relictis prioribus sedibus à Meothide palude rectà in Italiam contenderint, ac in profectioe Teutones sibi adiunxerint vnà cum Tigurinac Gepidis nostris, ac tandem aucti copiis & comæatu, Romanis intulerint bellum funestum, quo demum finito reliquæ illius exercitus attrita, post varias iactationes in Germania in illa Chersoneso habitationis locum delegerint. Alii verò iis à Cambra regina quadam nomen impositum ferunt. Quapropter optarim ego, vt posteriores historici in euoluendis antiquitatibus veterum scriptorum integritatem inueniant, & quid cuique genti tribuendum sit, absque præiudicio tribuant. Non inuidere debemus nostris vicinis res memoratu dignas, quas ipsorum antecessores peregerunt. Sed quæ etiam Sarmaticis populis propria sunt, malignitate verò scriptorum interuersa, liceat nobis rursus vindicare. Cimbro veteres ad Sarmatas pertinuisse nemini est dubium, & nunc illas regiones pertinere ad ditionem regum Poloniae manifestum est. Nam & præfecturam illam Dux quidam magni nominis Visnouecius summa cum laude, commendatam à Rege Poloniae administrat.

Quod eo libentius commemoro, quia hoc anno, quo hæc scribebam vir ille strenuus duos exercitus Scytarum dissipavit, duosque Caros, hoc est, duces belli præcipuos sanguine imperiali natos interceptit. Fuerunt isti vel fratres vel filii summi eorum Monarchæ. Hæc propter illos addenda putavi, qui hinc somniant veterem Germaniam, quæ Borysthenes, Tanais, Tiras, & Danubius exonerans sese miscet ponto, de qua re inferius plura. Gepidas fuisse Gothicos populos certum est. Habitabant ii etiam Carione attestante, ubi nunc est Scepusium ad flumen Visclam, Vislok nostri vocant. Strabo etiam ultra Danubium Gepidas collocat Istriam versus, sed nescio an isti Gepidæ Strabonis iidem sint cum Gepidis Sarmaticis, qui cum Cimbris stabant in acie ad aquas sextias, de quibus modo à nobis tractatum est. Adducitur autoritas Cilicii Cimbri quod ille affirmet lebetem æneum Augusto Cæsari dono à Gepidis in Hispanias missum, sub illud tempus, quando in Hispaniis legati regum, ei, petiti amicitiam occurrerant. Sed recordor me legisse apud Strabonem libro septimo, quod Cimbrum tum lebetem obtulerint, qui apud ipsos facerrimus habebatur, non Gepidæ. Idem Strabo ibidem laudat Posydonii sententiam, qui coniectura colligit Cimbrum fuisse homines prædones ac vagos, armisque ad eum lacum usque progressos fuisse: ab iis Cimbrum Bosphorum denominatum quasi Cimbricum, cum Græci Cimbrum Cimbrorum nomine afficiant.

De lebete Gepidarum Augusto oblato.

3870.

Gotthicus rex Borobista Germaniam inuadit.

Perè centum annis ante Christum Borobista rex Gotthorum in Teutones irrumpit, contra quem conspirarunt tres reges, & coadunatis copiis eum vicerunt, videlicet Cassander, Sicamber, Arathius Saxo Dornigiorum Hamer. Hunc quoque Borobistam Visogothum fuisse nullum est dubium.

3885.

Diceneus Philosophus.

Hac ætate, id est tempore Syllæ, Sitalcus rex Gotthorum, Germanorum terras depopulatus est. De qua re Iornandes in rebus Geticis ad eum modum: deinde regnante in Gotthis Sitalco Borobista Dicene⁹ venit in Gotthiam, quo tempore, Romanorum Sylla potitus est principatu, quem Diceneum Borobista suscipiens Sitalcus, dedit ei penè regiam potestatem, cuius consilio Gotthi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent depopulati sunt. Hæc ante Christum ferè septuaginta annis acta sunt. Diceneus hic fuit cõsiliarius & doctor, qui Philosophiam & Theologiam docuit Sarmaticos Gotthos.

Circa hæc tempora illa expeditio Thracum Italiam versus est collocanda quam Luc. Florus libro tertio capite quarto recitat. Inuaserant Thraces Theffaliam & in Dalmatiam usque ad Adriaticum penetra-

cum penetrarant, & in mare contorta tela miserunt, quos, ubi rescuerunt, persecuti sunt Romani duces sed dispari euentu: Didius vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & vetuit transire Danubium. Minutius toto vastauit Hebro, multis quidem amissis dum per perfidum glacie flumen equitatur. Piso Rhodopen Caucasumque penetrauit. Curio Daciam tenuis venit, sed tenebras saltuum expauit. Appius in Sarmatas usque peruenit. Lucullus ad Tanaim.

An Dani incola Cimbrica Cberconesi, sint Cimbrum illi veteres.

Dacos occidentales non Dacos sed Danos dicendos esse ostendit Iosephus Meletius Ptolomei interpretes. Germanos autem aduenas esse in Daniam. Plebeios autem qui isthic sunt & alia quam Germanica lingua populariter loquuntur, esse stirpem antiquorum Danorum. Regem tamen Daniæ non posse plus quam octodecim millia militum habere ad bellum. Tam angustam illam regionem esse, & ideo Cimbrum illos veteres qui trecenta millia eduxerunt, non potuisse ex incolis illius iniulæ tantum exercitum conscribere.

Dania nomen.

Commemoratis autem Cimbris & Roxolanis è vestigio in medium se profert Mithridatis Regis Ponti historia, qui eodem ferè tempore floruit, quo Cimbrum claruerunt. Præsertim cum in eius historia expressè sit mentio Sarmatarum Bastarnarum & Cimbrorum. Mouet atrox & diuturnum bellum Romanis Mithridates, quorum potentiam ut citius frangeret, à fronte & à tergo eos aggressus est. Ipse quidem in Asia sæpius cum Pompeio & aliis eorum ducibus conflixit. Sarmatas verò beneficiis & muneribus deuinctos ab alia parte contra eosdem concitauit. Hanc historiam Iustinus & Valerius tibi latius suppeditabit. Non recordor autem me legisse de alio bello Sarmatarum cum Romanis, isto præsertim tempore, nisi hoc quod Cimbrum gesserunt. Vnde colligere licet Cimbrum Sarmatas vocari ab historicis. Quod ne cui mirum videatur, subire debet in memoriam, quod Cimbrum Bastarnæ & Sarmatæ tum temporis confines erant, & vnam patriam, tractum nimirum littoris Ponti & Meothidos incoluerunt. Itaque non est mirum si scriptores alternatim hæc cognomina interdum confundunt. Sub hoc tempus, quæ gesta sunt in Sarmatia Pontica, differit Strabo lib. 7. describens tabulam Sarmatiæ & Thraciæ. Et optarem ut lector iterum & iterum relegat illas descriptiones Strabonis. Quis enim staretus & qui mores tum harum gentium fuerint, facile ex illo loco colliget. Cum enim mores, bella, politiam eorum descripsisset, epilogum in fine

Mithridatis tempora.

3877.

epilogum in fine

gum in fine subdit istis verbis. Talis ergo est vniuersa portio Europæ extra Danubium inter Rhenum & Thanaim. Propterea hortator fui, vt relegatur hæc pars Strabonis. Inde enim non modò Sarmatarum mores Póticorum qui fuerint, discet attentus lector, sed etiam omnium gentium illarum, puta, Getarum, Vandalorum, Baltarnarum, Gepidarum & etiam Germanorum. Dicit enim à Rheno incipiens ad Tanaim, vnam regulam viuendi & mores tenuisse, ita vt possit hîc illud vsurpari: Ex vno disce omnes. In primis ergo situm loci describit, deinde nominat gentes, quæ tum illa loca incoluerunt, nominat Getas, Roxolanos, Vrgi, quorum plerique Nomades sunt, Iazigas, Sarmatas, Regios, forsan Mithridatis Magni, Tirigetis. Nominat & reges eorum proprios, qui littus Meothidis Tauricam vsque ad ostia Tiræ fluminis gubernabant, videlicet Leuconem, Sagoram, Palacum, Parisiadem. Hi, inquit, tyranni vocabantur, quanquam plerique iuste imperabant. Fuit hoc primùm liberum regnum, & nemini obnoxium erat. Sed Mithridates Rex Ponti cum à principio belli Romani, vires crescerent, eò res eorum adduxit vt ei tributum pendere cogentur, & primo quidem perpussillum & tolerabile, sed postea laborans inopia sumptuum in bellum Romanum, coactus est admodum intollerabile & onerosum imponere, qua de causa primò ei bellum mouerant. Verùm ne mole negotii opprimerentur, seruiertur tempori, & vltro illis prouinciis cesserunt: tandem victo Mithridate omnia in Romanorum venerunt potestatem, & Romani postea Regi Bosphori cuncta donarunt. Fuit illud territorium ad ostia Tiræ admodum fertile & vberè gleba. Proinde Leuco rex, Atheniensibus ex illa regione frumenta quotannis mittebat, quem morem Venetorum in Respub. cum puer essem reducere suum ad vsum volebat, miserantque Oratores ad Sigismundum senem regem Poloniae rogatum, vt exemplo hoc veteri regum Sarmaticorum & etiam Kazimiri Magni supra ducentos annos, vellet in eum vsum terras easdem, & portus concedere, vt Cyprios suos inde subleuare possent frumento. Adhuc enim tunc Cypri regnum sub potestate Venetorum erat. Tributi nomine illi veteres reges Mithridati cxxx millia medimnorum pendebant & 13. talenta argenti. Facit etiam salsamentorum mentionem, quæ ex illa regione in totam Græciam mittebantur, pisces forsan vsiones aut lucios quales nunc ex Russia vsque ad occidentalem Oceanum passim transmittuntur. Ager, inquit, ibi quocunque fossore scissus tricuplum reddebat.

Post montana, inquit, vrbs sequitur Theodosia campo prædita fertili & portu vel centum nauibus recipiendis apto. Hic olim limes fuit

Hoc tempore
rex Sarmatarum
Palaco
vel Polaco.

Taurica Chersonesus & septentrionaliora quando & qua de causa et occasione Romanis subiecta fuerunt, sed non possessa tamen

Veneri portum borysthenicum à Regibus Poloniae obinere cupiebant.

salsamenta.

Fertilitas agri ad Tiram.

mes fuit Bosphorianorum & Taurorum, sed & nostri hæctenus, qui ex illis regionibus veniunt, mirabilia de illa fertilitate, & piscium copia & mellis abundantia narrant.

Facit etiam ibidem Sarmatarum potentiam mentionem. Ostensum est, inquit, migrationes populis contingere, vbi finitimi in imbelliores impetum faciunt, sicuti qui sunt trans Istrum Sauromatæ sæpè præualuerunt, pulsisque aliis in eorum loca immigrarunt.

De frigoribus illarum regionum narrat, & pro inaudita re ponit, in Bosphoro vites sub hyemem defodi. De caloribus verò intensis, quibus interdum regiones illæ aduruntur, physicam rationem & quidem peculiarem adducit. Sed & æstus, inquit, ibi accidere tradunt ingentes. Siue id fiat quod corporibus æstus est insolens: siue quod crassus aër tanto magis incallescit. Meotidem vocat putrem paludē, & vix inquit sutilibus potest nauigari cymbis. Ventis enim, inquit, facilè cœnosa loca denudant, & scopulos intra aquas latentes. Talibus sutilibus cymbis hæctenus Borysthenici Kozaki vtuntur. Templi dicti Parthenii etiam mentionem facit, forsan phanum illud Dianæ, de quo infra. De cibus loquens facit mentionem condimenti ex lacte, quod apud nos hæctenus in vfu est, & vocatur campust: acido, inquit, lacte vtuntur pro condimento, certa quadam arte preparato, ideo inquit, Homerus eos vocat galactophagus seu lactiuoros, verba sunt Strabonis: Stipedia, inquit, non soluunt aliis regibus, viribus suis confisi. Castrant, equos, vt eò habeant eos ad equitandum mansuetiores. Sunt enim parui, verùm acres admodum & cõtumaces. Habent, inquit, etiam animal, quod ab iis Colos dicitur, magnitudine inter ceruum & arictem media, album, cursu quàm illa velocius quod naribus aquam in caput haurit. Ego existimo Strabonem de Alcibus loqui, qui lingua nostra voce simili Los vocantur, tantùm syllaba co adempta. Nam isti naribus solent aquam in insequutores suos eiaculari. Rustici ait, etiam si humiliores videtur, tamen latrocinii non abstinent in mari. Hoc etiam hæctenus inter eos reperias. Postremò etiam bellorum ab eis gestorum mentionem facit. Primum Roxolanorum de quibus sic dicit: Roxolani etiam contra Mithridatis legatos pugnarunt, Tasio ipsos ducente, vt suppetias ferret Palaco. Et creditum est eos esse bellicosos. Sed aduersus compositam probèque armatam phalangem quæuis barbara natio & leuis armaturæ exercitus parum habet virium &c. Vtuntur galeis de crudis bouum tergoribus & toracibus, kaphtan puto. Arma iis hasta, gladius, arcus, &c.

Hæc de moribus Sarmatarum ex Strabone. Secundum bellum fuit Mithridatis cum se aduersus Romanos pararet contra Scythas qui

H

Scyturo

Potentia Sarmatarum temporibus illis.

Physica ratio cur caleant regiones septentrionis.

Lactis condimentum.

Colos animal.

Bellum Roxolanorum.

In composita acie quantum situm sit.

Bellum Mithridatis & Sarmatarum.

Scyturo & Paleco fratri parebant. Etiam illo tempore immiscebant se Sarmatiis. Vocat eorum prouinciam paruum Scythiam. Tertium bellum Mithridaticum fuit ad Eupatorium urbem, quam in memoriam nominis eius Diophantes dux exercitus cōdiderat in Chersoneso. Et optarim, vt viri bellicosi artem illam veterum expugnādarum munitio, qua ibi Mithridatici milites vsi sunt expendant. Describit hanc idem Strabo eodem in loco. Et certè talis est, quæ conferri possit cum recentiorum ingeniosis inuentis. Ex his Mithridaticis bellis nata puto erant illa bella Romanorum contra gentes Sarmaticas. Nam Iustinus tradit, quòd Mithridates eo tempore sollicitè Sarmatas exasperabat & concitabat contra Romanos, vt eis mouerent bellum, quo vndique eorum viribus distractis occasionem opprimendi eos nancisceretur. De hac re supra iam dictum est.

Mithridates concitat Sarmatas contra Romanos.

Huc referatur inuasio illa Gotthorum duce Comosico, qui fuit rex & sacerdos gentis. Contra hunc cum continuis decem annis Germaniam affligeret, deuastaret, & depopularetur, coacti sunt Teutonici populi foedus perpetuum inire, vt quæque regio, si opus esset auxilio adiutum veniret, communemque causam defenderet. Et ob eam confederationem, ac veluti fraternitatis cuiusdam cognationem Germanos dictos esse Germanos plerique putant, cui sententiæ etiam Cornelius Tacitus & Strabo astipulari videtur affirmans Germanos à Gallis Romæ Germanos seu fratres fuisse cōpellatos, & inde origo cognominis GERMANVS deducitur. Sed aliis beati Rhenani sententia magis placet, qui Germanos dictos affirmat à vocula gar & man, quasi garman, id est ex toto vir.

Germanorum nominis etymon.

Gepidarum situs illo æuo.

Gepides Dalmatæ Pannoni in potestatem Cæsaris tum redacti, sed Gepidarum sedem Strabo ponit ad Danubium sub Albio monte, non in Lithvvania vt quidam scripserunt. Hi, inquit Strabo, armatura Gallica se muniebant, notis compuncti corpora in more reliquorum Illyriorum & Thracum. Sed de istis inferius, vbi de Cimbris agemus, cum quibus in acie stetisse in pugna ad aquas Sextias feruntur.

Strabo lib. 7.

3939 anno, hoc est, ante Christum natum triginta annis, iidem Gotthi quos Visogothos, id est Vistulæ accolæ exponere licet, vi & potentia illius confederationis Germanicæ ex Germania expulsi erant.

statio alia Gepidarum.

De gente Gepidarum lege Procopium lib. 3. de bello Gotthico. Habitabant isti etiam Procopii tempore ad Syrmium & Dalmatiæ partem occupauerant, de qua re controuertebant coram Imperatore Iustiniano. Apparet etiam ex rebus actis post mortem Attilæ,

Attilæ, eos hîc alicubi mansisse, vt supra dictum est. Cum enim filii Attilæ inter se de successione circiter triennium disiderent, Ardaricus rex Gepidarum bellum mouit aduersus Hunnos, & trucidatis triginta millibus Hunnorum & filio Attilæ Ellac maximo natu, potitus est regno Pannoniæ, sed de iis inferius.

Ardaricus rex Gepidarum illo æuo.

De temporibus Iulii Cæsaris.

H Verunt illis temporibus & paulò post complures scriptores, sed in eruenda & elicienda ex eis veritate magnus delectus adhibendus est, considerandumque quo quis eorum animo & tempore scripserit. Strabo grauis scriptor inter Geographos: sed quia describere situm orbis terrarum eiusque partes, recens argumentum fuit, nec adhuc expolitum, non ita ad amussim potuit omnia efformare: & sicuti ei vel prouinciarum præfecti Romanorum, vel oratores qui in variis partibus mundi legationes obibant, per manus tradiderunt, ita ipse suis libris memoriæ prodidit, multa posteris expolienda relinquens. De hoc paulò inferius.

Censura adhibenda legendis autoribus.

Berosus multò vetustior Strabone, sed homo Chaldæus de occidentalibus prouinciis non potuit exactè omnia nosse, propter longissimam distantiam locorum. Proinde à scriptoribus occidentalium regionum fabulosus vocatur. Veteres tamen magis reuerenter de eo sentiunt. Vide Iosephum contra Apionem lib. 1. Ego etsi non sum is, qui mihi sumam iudicium de tantis viris, tamen quia ad submouendum lectorem res est admodum necessaria, hunc scopulum transilire sine nota negligentia cuiusdam non possum. Dico ergo, reuerenter de hoc viro sentiendum, quia se ea quæ scripsit, publica fide scripsisse fatetur. Adhæc ne omnia acta rerum humanarum prorsus in dubium vocentur, habendos esse in honore veteres scriptores, qui de antiquitatibus mundi, tanquam de suis rebus videntur loqui: tamen sicubi eos contingat à sacrosanctæ scripturæ testimoniis aberrare, deserendi sunt. Huic regulæ & Berosi historiam subiiciendam iudico, & maximè vbi originem Sarmatarum & Tuisconum confundit. D. Cromerus cum in eo aliquid suspectum offendit, aut adulteratum aut ex Chaldæo in Græcum malè versum esse putat. Nec mirum est interdum scriptores adulterari, quod exemplo Eutropii de legatione Philonis ad Apollolos, & aliorum historicorum probari potest.

Eutropius adulteratus.

Diodorus Siculus iam Beroso hac in parte inferior censetur.

H 2 bibliothecas

bibliothecas aliorum hic voluit coaceruare in suos libros, & fabulas Scythicas aspergit.

Strabo Augusti militiam sequebatur, proximusque fuit ætati Christi domini. Res ponticæ videntur ei fuisse non incognitæ. Nam subditus fuit Mythridatis regis Ponti ex vrbe Amasia, et hinc non procul natus, Tirannone grammatico vsus fuit præceptore. Vbi Polybius desit, inde veluti à calce narrationes suas texere incipit. Fuit maximus Homerici ingenii admirator, eiusque carminibus tanquam diuinis oraculis sua scripta cohonestare nititur, eumque à criminationibus Eratosthenis Geographi strenuè defendit, in hoc tamen ab Homero dissidet, quod Cimerios Bosphoranos, qui postea cum Romanis bella gesserunt cruenta, ab occidentalibus, qui ad Chersonesum delati erant, ortos esse docet, cum Homerus antiquissimos incolas fuisse Cimerios testetur. Et scriptura sacra docet occidentales populos ab orientalibus ortos, non contra. Adde quod ipsemet ingenuè testatur occiduas regiones, quæ ultra Albim sitæ erant, sibi incognitas fuisse. Fieri tamen potest vt exercendæ pyriticæ causa etiam ex Germanis multi discurrerint vsque ad pontum Euxinum, & Cimeriis veteribus se adiungentes in Kozakorum artibus se exercuerint, quod & hæcenus factitari ab Hungaris, Germanis, Lithvvanis & aliis gentibus, quæ se eò, vsu recepto conferunt, experientia docet.

Liuius verò historicorū princeps dicitur. Gaius tamen Cæsar sinistrè de eo sentit, neque Liuium, sed liuidum vocandum suadet. Ad hæc verbosum & negligentem: ideo ex bibliothecis publicis putauit eiiciendum. Stephanusque Rex S. Polonorum, me coram astante dixit, eum quod attinet ad instructionem exercituum, complura scripsisse, quæ nunquam in vsu erant. Sed quis est quæso historicorum cui labi & errare non contingat: secure interdum dormitat Homerus, dixit ille. Tacitus Cornelius, quia pleraque ex Beroso desumpsit, etiam apud eosdem necotericos eadem nota aspergitur, qui que apud multos eloquentiæ laudem obtinuit, à Tertulliano non simpliciter eloquens, sed mendaciloquentissimus vocatur. Vixit is sub imperatore Traiano, Plinii Iunioris æqualis, cum quo etiam vixisse familiariter prædicatur. Ea tamen de quibus scripsit non contigit ei propriis oculis videre, ideo non raro hallucinatur. Scripsit is Germanos aliunde non venisse, sed ibidem cretos esse. Dicit ea se quæ de Germanis scripsit, ex carminibus & cantilenis eorum accepisse, quod vnum, inquit, apud eos memoriæ & annalium genus est. De origine cognominis Germanorum cum Strabone consentire videtur. Quod si aliunde non venerunt, contrarius ergo

Judicium de Liuiio Stephani Regis Polonorum

Germani an aliunde venerint.

trarius ergo est Cornelius sententiæ eorum, qui veterem Germaniam ad Euxinum Pontum & in Asia statuunt, ex illisque locis delatos longo spacio temporis post commigrationem Tuisconis hinc confedisse. Codicem quoque Cornelii corruptum fuisse, testatur duplex lectio, quæ in marginibus annotatur.

Plinius Scythias Germanos & Sarmatas adnumerat, quod ego excusandum per figuram catachreseos iam ostendi.

Sed quid miramur istos? cum & in philosophis hac in parte desideretur fides. Aristoteles problemate 15. scripsit & memoriæ prodidit, TRACES qui in vicinia nostra erant, ita esse rudes & nihili vt numerare etiam nesciant nisi ad quatuor. Sed quid miramur alienos, cum etiam nostri non veriti sunt balbutire, alienis erroribus admodulantes, affirmando pro re certissima ante quadringentos annos pecuniam incognitam fuisse Polonis, sed corrigio inquit loco pecuniæ utebantur, cum ex legibus appareat illis temporibus non modò Reges, sed etiam Episcopos facultatem cudendæ pecuniæ apud nos habuisse. Ita dum alius supra alium noui aliquid adferre vult futilia mendacia sparguntur. Non sunt immunes etiam viri graues interdum à specie quadam vanitatis, dum extollere suam nationem quisque satagit. Cum adolescens essem, & in Germania operam literis darem, quidam vir summæ autoritatis, & quidem Theologus, cum hilarius conuiuarem, & de Lithvvanis mentio iniecta fuisset (aderant autem tum etiam quidam qui hæc audiebant ex ducali stirpe.) Quid inquit, si eos nostri Germani non docerent, etiam liberis operam dare nescirent. Ecce vides vsque adeo verum esse illud: Suum cuique est pulchrum.

Ptolomæus posterior istis, apparet omnibus diligentior fuisse. Similiter tamen prout alii ea quæ scripsit alienis oculis vidit. Et vocabula rerum nationibus vsitata, Græcæ elegantia & proprietati phrasis cum esset nimium addictus subinde corrumpit. In quod etiam vitium plerique nostratum incurrerunt, dum scribentes historiam delicatis Romanorum auribus nimium placere student, & ex Polonicis nominibus illas fisisifutiones tanquam minus conditas & barbaras, vt illis videtur elidere conati, ex bonis Polonicis malè latina reddiderunt. Ita scilicet vitia quædam vitando in contraria incurrimus. Cautior hac in re Ouidius videtur. De hoc enim genere versionis peregrinorum vocabulorum prudenter ad eum modum scripsit.

Hic ego si vitijs ausim corrumpere nomen Ridear, & merito peccatus habere neger.

Peregrina nomina elegantia causa non licet corrumpere.

*Nomen laetitiam
et longum
quod in
Ptolomeo cor-
ruptum, non sine
maximo dam-
no studio so-
ru.*

Et Augustus Cæsar testante Suetonio in vita Augusti perinde scribendum ac loquendum existimavit. Etiam & hoc eidem Ptolomæo per familiare est, quod describendo remotiores regiones, nomina earum propria omittit, sed loco eorum aut prenomina aut cognomina eis imponit quæ ipsemet confinxit, ut Ichteophagi, id est piscium voratores. Galactophagi quia lacticiis vescantur. Sic Agatyræ, Anartophracti, Iazyges, Tirsigeræ etiam, Tirangitæ & consimiles. Neque enim credibile est eo pacto aliquas gentes usu recepto antea uspiam vocatas fuisse: sed quia aut cibo tali, aut exercitio consimili occupabantur: vel ad flumina sic vocata habitabant, ideo ab illis locis sic dictis, & usu rerum eis recepto nomenclaturas eis imponit. Inde factum est cur in eo autore pauca nomina Polonica & Germanica inuenire liceat, quæ posterius seculum à maioribus eis tradita constanter retinuit.

Tornandes iam de rebus Geticis certiora narrat quam alii, sed exordium eius adulteratum & suppositivum esse videtur. Non enim constat sibi, & principium cum fine non cohæret. Getas ex parua illa insula Scandia, quam vaginam gentium vocat, educit, & postea quasi oblitus sui eos bella ingentia cum Sesostris rege Aegyptiorum & postea cum Thesandro, Achylle & aliis, duce & rege suo Thelepho ex Hercule prognato gessisse. Quæ si vera sunt, ut quidem ea verissima esse series historiarum monstrat, tunc omnino eam ipsorum transmigrationem in Sarmatias ex Scandia, ante bellum Troianum & forsitan etiam ante Colchicum fuisse necesse est. Nam Sesostris ante bellum Troianum, Telephus autem tempore belli Troiani vixit. Si igitur Ostrogothi & Visogothi nostri ex Scandia ab occidente prodierunt, necesse esset eos ante Christi adventum plus mille & trecentis, aut certe quadringentis annis id fecisse, quod cum temporum ratione minimè consentit. Nec auctoritate alicuius historici vetustioris fulciri id potest. Et propterea dixi principium esse suppositivum, aut ab illo Ablavio historico, quem sequitur & quem allegat, hac in re deceptum fuisse puto. Sed & paulò post veluti oblitus sui, tradit eos ex Scythia ortos, & stationes eorum profectiois describit, folio sexcentesimo sexto.

Procopius Medicus, velut quidam volunt, Imperatori à commentariis. Hic quia castra Bellisarii sequebatur, dum Gothicum Vandalicumque trahitur bellum, veriora præ aliis tradidisse creditur. Ea tamen quæ in castris acta fuerunt, melius novisse videtur, quam illa quæ domi, & in patria illarum gentium antiquitus contigerant.

De posterioribus

De posterioribus scriptoribus.

Schaffneburgensis ante quingentos annos vixit, Helmodus Presbyter ante quadringentos, Gallus & Cadlubcus ferè synchroni regi Criuoustio. Blondus Forolimensis decades scripsit. Affirmat autem is Slaus iam dudum sedes in Polonia habuisse, indeque primùm Illyricum petiisse, & ex Illyrico iterum cum Lecho repedasse.

Dlugossus Delium, natatorem vocat D. Cromerus.

Hæc breuiter.

Ovidii Poætæ descriptiones, quod Iulii temporibus adscriptæ rim, etiam si Augusti tempore exulauerit, causâ est quod ei⁹ narrationes seculum Iulii respiciunt. Miror autem recentiores, qui de Getis & Sarmatis vetustioribus sententiam suam ferre, historiamque eorum complecti conantur, cur cum præterierint, cum ille solus id præ aliis scriptoribus, quos nominavi, peculiare habet, quod in exilium ad Getas missus, ea quæ per aliquot annos familiariter inter eos versando vidit, verius narrare potuit, & literis mandare, quàm illi, qui alienis auribus, & alienis oculis percontando, ea quæ non viderunt, posteris legenda reliquerunt. Ego igitur de rebus Geticis Sarmaticisque scripturus, autorem huic diligentius nunc examinandum perpendendumque statui. Et quia Geographi describentes aliquam regionem, hanc ut plurimum methodum seruant: Primum tradunt situm regionis, deinde fines eius, quæ illi latera vel orientis vel occidentis, septentrionis & meridiei vocant, tandemque ea quæ intra illos fines continentur depingunt, hoc est, vrbes, vicus, & munitiones celebriores, quæ sitæ sunt ad loca nobiliora, fluuios qui regionem præterlabantur. Sylvas item & paludes, quæ putantur esse notabilis quantitatis. Hæc omnia quoad fieri licebit, ex Ouidio illustrare conabimur. Ac situm quidem Sarmatiæ ponit ille ad Pontum, cuius etiam partem maximam Sarmaticum mare aliquoties vocat in carmine suo.

Ovidius.

Situs Sarmatiarum.

*Crede tamen, nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems*

Ex hoc testimonio poætæ demonstratur, quod isti populi mare proprium à suo nomine Sarmaticum dictum antiquitus habebant non modò ad occidentem quàm Istula in Oceanum se Sarmaticum exonerat, sed etiam ab oriente quàm patet Meotis & Pont⁹ ad ostia Istri. Ibi enim tum Sarmatæ præcipuas sedes habebant. Propriè igitur loquendo Sarmatia nobis erunt populi illi omnes qui intra duo illa

*Fines Sarmati-
arum à mari
ad mare Sar-
maticum.*

duo illa maria ab occidente & oriente, & montes Sarmaticos qui meridiem respiciunt continentur. Nominat tandem & describit iis versibus præcipua flumina, quæ ad has terras pertineant. Ac de Borysthenes sic.

Borysthenes.

Cumque Borysthenes liquidissimus amne Diraspes

De Danubio.

*Innumeri que alij, quos inter maximus omnes.
Cedere Danubius se tibi Nile negat.*

Inter hæc duo maxima flumina veluti inter duos limitaneos fines, alios cõplures describit, quos tam frequentes memorat, vt etiam affirmet p vbertate aquarum, quibus irrigatur Pontus, immutari naturam maris illius, vt dulcedine fluuiialium aquarum nitrositas & falsedo maris alteretur.

*Nitrositas &
falsedo maris.*

De Hypani quem Bozek multi putant.

Hunc Licus, hunc Sagaris Penensque Hypanusque Cratesque

De Tyra quem Nestrum vocant Poloni.

Labitur & nullo tardior amne Tyras.

*Epiubeton Ty-
re.*

Sed hæc descriptio minimè conuenit nostro Niestr. Vocat enim tardissimum, cum cõstet Nestrum celeritate sua & rapiditate multa flumina antecellere.

De mari Sarmatico, id est, de Ponto iterum.

Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems

Et alio in loco.

Sed non Sarmatico tingitur mari

*Celebris men-
tio maris Sar-
matici.*

Quod terras Geticas, unde Gotthi tum prodierunt, ubi et Thomos vrbs fuit, Sarmatiam vocet.

*Ouidius in Sar-
matia vixit.*

Nec mea Sarmaticum contegat ossa solum

Inter hæc flumina varias gentes collocat, eisque sedes attribuit suas.

De Besis.

Sarmate cingunt fera gens Besique Getæque

Extant adhuc appellationes Biesi & Beszczadi mōtes ad Sambor
De Corallibus

De Corallibus.

*Littora pellitis nimum subiecta Corallis,
Hic mea cui recem nisi flauis scripta Corallis.*

Manferunt autem in illis oris & Græci. Sed hi vt plurimum mercatores erant. Manferunt Bastarnæ, quos Podgorios plerique putant, & hi magna ex parte Germani erant, sicut & nunc inter Podgorios complures reperias. Manferunt etiam & Gallatæ Mysis imixti, quos Scordiscos alii vocant. Sed hi omnes inquilini erant. Nam quia per Istrum prono flumine commoda nauigatio tum erat, ideo moris erat omnibus accolis Istri, sed & Gallis & Germanis siue militiæ, siue mercaturæ causa, ab occidente Græcos, vtpotè celebriores & ditiores populos nauigationis beneficio inuisere. Submittebantur etiam non rarò & auxilia Græcis à Celtis, hoc est, Gallis & Germanis, vt ex historia Brenonis & Gallogræcorum apparet. Et quia facilius est nauigatio prono quam aduerso flumine, ideo post bella confecta sapius contingebat tenuiores peregrinos ad ostia Istri desperato reditu, ius regionis capeffere. Inde exitimo Geticas terras & Mysias multiplici colluie gentium illo tempore repletas fuisse, indeque Mysos vocatos, id est, miefsancy miefsani, ex diuersis gentibus. Sed tamen apparet ius domini penes Sarmatas Getasque fuisse.

Bastarnæ.

Scordisci Galli

*Occasio cur va-
rie gentes ad o-
stia Istri habi-
tabant.*

*Mysiorum et y-
mon.*

Quod Sarmatæ frequentiores, et stabilimentum Reipublicæ illius erant.

*Sarmatice maior Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo qui non Coryton & arcum
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima mortis imago.
Non coma, non vlla barba refecta manu.*

In hac descriptione gentium non audimus nominari Germanos, sicuti quidam veterem ibi imaginantur Germaniam, sed tantum Sarmatas Getasque, penes quos militaris ordinis decus manebat, quod ex hac hypotyposi liquet, cum eos equis vehi, habitu & apparatu militari, & quidem numero frequentiores, aspectu truci, coryton & arcum gerentes, euntes & redeuntes equis, ob oculos ponit. Neque Sarmatas separat à Getis sed qualem nunc necessitudinem inter Podolios, Russos & Polonos esse videmus, cum Poloni isthic ferè semper militiam profiteantur & præfecturas administrant, talem quoque tunc statum inter Sarmatas Getasque & alios populos fuisse ex ea descriptione liquet.

*Vetus Germa-
nia.*

I Temperiem

Temperiem cæli sic describit.

Si numeres anno soles & nubila toto
Inuenies nitidum sæpius isse diem.

Frigora intensissima & genus curriculi quod
Colasam vocant, stridulum.

Nec mare concreuit glacie, nec vt ante per Istrum
Stridula Sarmaticus plaustra bubulcus agit.
Ipse vides onerata ferox vt ducat Iaxis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Religionem eorum sic describit, et quod Dianæ potissimum
additi erant. Et conferantur cum istis ea quæ Chronologi no-
stri de Dzienomæ seu Dianæ cultu veterum
Polonorum scripsere.

Nec procul à nobis locus est, vbi Taurica dira
Cæde Phæretæ spargitur ara Deæ.
Templa manent hodie vastis innixa columnis
Per quæ quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cælestes fuisse,
Consortem Phæbi gens colit illa Deam.

Mores eorum in bello, & quod soli Romanorum
arma despiciabant.

Maxima pars hominum, nec te pulcherrima curat
Roma, nec Ausonij militis arma timet.
Strimona venisti Marticolanæque Geten & c.

Pax incerta apud eos.

Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam
Sic hic nunc petitur, nunc timet arma locus.

Incurfiones & refugia ad vrbes. Omnes consuetudines istæ in illis
oris ferè hætenus durant.

Duella, lites.

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur & in medio vulnera sepe foro.

Sterile solum ad Istri ostia non in Podolia ipsa.

Tristia deformes pariunt absynia campi
Terraque de fructu quam sit amara docet.

Vestitus ratio hybernalis.

Pellibus hirsutis arcent mala brachibis
Oraque de toto corpore sola parent.

De decoratione eorum et longis capillis.

Sæpe sonant moti glacie pendente capilli.

Sterile solum
Poloniam vo-
cant hætenus
Valachi.

Et nitet inducto

Et nitet inducto candida barba gelu.

Conferantur hæc quæ Chronologi nostri de tonsura capillorum,
eorumque prolixitate inter gentes Polonicas commemorant. So-
lebant enim veteri more alere comas Poloni vsque adeo, vt etiam
ad morem mulierum conuoluere eas moris erat. Quem morem e-
tiam Sigismundum primum regem Poloniae seruasse & in peplo
ambulasse vidimus, & alii antiqui moris homines idem faciebant.
Destinatum autem festum quoddam habebant primæ tonsuræ ca-
pillorum, vt ex Miesconis historia liquet. Addantur huc illa quæ
de Pontifice Benedicto primo referuntur, qui cum Cazimiro pri-
mo Monacho relaxasset votum, vt regiam dignitatem liceret ei
adire, hanc legem genti Polonæ imposuit, vt illum morem proli-
xos capillos gerendi tanquam gentilem abiceret. Sed tamen mos
alendi capillos Sarmaticus non prius fuit abrogatus, quam post
quandam cladem, Buconiensem dictam, vbi complures ex Polo-
nis inuenti erant capillis ex arboribus suspensi. Et tunc primum
nauseæ coepit esse illa comatio Polonis, quæ olim decori & elegan-
tiæ seruire putabatur. Hæc prolixius de vestitu & de decoratione
Polonorum dicere placuit, vt si descriptiones historicæ non suffi-
ciunt ad probandum, Sarmatas Geticos non fuisse Germanos, (qui
ab istis consuetudinibus, omnibus ætatibus remotissimi fuerunt)
at hæc sola vestitus ratio, & decorationis mos, tum denique con-
suetudines eorum tam in pace quam in bello, non modò nobis o-
stendant, sed etiam re ipsa ante oculos conspiciendos statuunt pri-
mos nostros progenitores. Pinguntur nunc Lechi, Czechi & Bo-
leslaorum imagines à pictoribus & typographis, quæ profus refe-
runt antiquissimam ideam veterum Polonorum. Et cum artifices
illi diuexantur arguunturque à curiosis, ob licentiam fingendi
quas vellent imagines veterum heroum, affirmant se hæc probare
posse non modò ex traditione veterum, sed etiam Phænomenis
magicarum artium: aiuntque circulatores & nigromantas vete-
res ita fuisse harum rerum peritos, vt possent ex veteribus bella-
toribus, quos vellent, arte malignorum spirituum, à puluerib. ex-
citare, in proprioque habitu & forma visendos demonstrare.
Quod & nostro æuo de quodam Fausto Germano Nigromanta,
ab iis qui hæc viderunt certo affirmatur, quòd videlicet quodam
tempore, expetentibus ab eo Norinbergensibus, Aeneam, Achil-
lem, Hectorem ac Herculem & alios heroas equis insidentes, pro-
prioque & natiuos vultus & vestitus habentes, spectandos in sub-
urbio ante portas & mœnia cunctis visendos statuerit. Et quia ve-
teres Cracouiensis municipales præ alijs, his artibus dediti & im-
plicati erant,

Festum primæ
tonsuræ.

Benedicti Pa-
pæ transactio
cum Polonis.

Magica Phæ-
nomena.

Faustus Nigro-
manta.

plicati erant, itaque constanter affirmatur de iis, quod ministerio eiusdem artis, tales euocauerint umbras heroum Polonicorum, quales Ouidi⁹ depingit, & quales postea typis mandare, & in com pitis pingere cœperunt.

De œconomia Sarmatarum et imprimis de domicilijs eorum.

Gentes hæcæ sparsim habitasse autor est Procopius, ob idq; Sporos, id est sparsos fuisse vocatos. Vandali iam magis cultas domos habebant. Sicuti & nunc Poloni elegantia ædium Russos & Podolios antecellunt. Ac in eo genere politiæ Procopius præfert Vandalos Slauis: sed illo æuo etiam apud Germanos idem ferè mos ædium extruendarum fuit teste Strabone lib. 7. Casis, inquit, habitant, structura in vnum diem constantibus, nomadibus quas in curru circumuehunt similes.

Oeconomica mulierum sic traducit.

— Palladis vri
Arte Tomitane non didicere nurus,
Femina pro lana Cerealia munerâ frangit,
Suppositoque grauem vertice portat aquam.

De potu eis vsitato.

Nos habeat regio nec pomis facta nec vuis.
Et fermentatis imitantur vuca sorbis.

Hoc genus potionis ex pasta farinæ subacta, & quantum satis est fermentata aqua calida, & herba aliqua, videlicet, vsifranca, vel pampinis vitium adhibitis. Quod genus potionis in delicijs est adhuc apud gentem Russorum, at Germanis hæcenus incognitum. Quod autem dicit nec vinum nec poma habere istas regiones, hoc condonandum forsitan est poetæ, qui vt citius flecteret ad commiserationem sui Romanos suos, interdum amplificat suas miseras. Nisi malimus credere, vetustioribus temporibus caruisse vitibus illas regiones ad Istrum.

Lingua Sarmatica et Getica Ouidio ita cognita fuit ut loqui ea et scribere potuerit.

Cumque ego de vestra nuper probitate referrem.
Nam didici Geticæ Sarmaticæque loqui.
Ab puderet & scripsi Getico sermone libellum.
Structæque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratæ mihi, capique poetæ
Inter inhumanos nomen habere Getas &c.

Qui veterem Germaniam (ea enim phrasi vtuntur) ad Pontum statuunt, & Getas

tuunt, & Getas Germanos fuisse affirmant, vt hoc hominibus probent, in eo potissimum elaborant, vt doceant Getas sermone Germanico omnino vsos fuisse. Nescio enim quomodo verisimile videatur, vt credamus illos populos eiusdem stirpis gentisq; esse, qui eandem inter se linguam communem habent. Volunt autem suum axioma hoc fulcire autoritate Strabonis, quam tamen non adducunt, nec locum vbi nam quærenda sit monstrant. Sed iam dictum est, in confirmandis huiusmodi rebus, delectum adhibendum in scriptoribus. Qui narrata narrant, nec proprijs oculis ea viderunt, tales etiam in foro ad probandas res dubias non admittuntur. Poëta hic, cum tam longo tempore inter eos vixerit, merito inter scriptores eius argumenti primum locum habere debet. Dicit autem hic & gloriatur se in lingua Sarmatica & Getica ita profecisse, vt posset non modò communia obiter transigere, sed etiam Getica poemata ad captandam apud eos hoc modo beneuolentiam, fundere. Nequaquam autem patiuntur circumstantiæ, vt putemus Geticum Sarmaticumque sermonem duas linguas inter se disidentes fuisse, sicuti Germanicam & Polonicam discrepare videmus: vel si admittamus duas, tum sibi admodum affines credibile est fuisse, sicut modo Russorum & nostram, cognationem magnam habere videmus, ita vt etiam si vna ab altera dialectis disideat, tamen natura vtrarumque & sonorum ratio eadem est. Apud me omnino nullum dubium relinquitur, quin credam, quamuis rerum magna vicissitudo fuerit, tamen regiones illas, quæ etiamnum lingua Slauonica vtuntur, longè ante nos retroactis seculis eadem vsos fuisse. Nimirum Mysiam inferiorem, quæ nunc Bulgaria est, Pæones ad Strimonem & Aenium vbi nunc Bofini, Lyburnos vbi nunc Croatia ac demum Illyrios & Dalmatas, adeoque omnes populos, qui Græciæ impendent, incipiendo ab Istro. Nam etiam si historia testatur, postea subiisse quosdam populos Septemtrionales in illa loca, tamen veteres colonos, reliquos aduentitios ac simili lingua vtentes anteuertisse huius sue linguæ vsu credibile est. Vbi enim postea & quando abolita & abrogata illa lingua istarum gentium fuerit, non reperimus. Et certè incredibile est, ex quo subintrarunt gentes Slauonica in illa loca, tam breui tempore ita adulterare potuisse eorum linguam vt à fundamento conuellerent & suam de integro inuehere possent. Considerentur saltem celebriorum locorum cognomina, quibus vsa fuit vetustas. Insula illa notissima antiquitus Peuca dicta. De qua Lucanus sic libro quarto.

Et barbara Cone
Sarmaticas vbi perdit aquas, sparsamque profundo

1 3

Multifidi Peucen

Getæ veteres
quoniam sermo
ne vsi sint.

Cognomina ce
lebriora apud
veteres.

Multifidi Peucen vnam caput abluit Istri.

Peuca insula. Hæc inquam Peucen, Miedza etiam vrbs, quæ & Strymon dicta, & à Pæonibus quondam inhabitata, nonne apertè Polonicam dialectum sapit? Sic in Illyride mons quæ Curuanka Ptolomæus nuncupat. Hæc, inquam, appellationes, si eas expendas, manifestè referunt sonum & inflexionem linguæ nostræ. Et adhuc in Polonia complura reperias nomina nobiliorum locorum & cognomina familiarum quæ Pelconum nomine vocantur. Vnde & peruetusta illa vocabula prodiisse credo, Svvatopelka, Iaropelkao, quibus præ aliis Pomeranorum duces non ita pridem appellari desierunt. Sed & illa prouincia propinqua Pomeranis Paluki, inde nomen traxit se putatur. Sic altiora promontoria ex quibus speculari solent aduentum hostium, Rufsi hætenus Curhani vocant, quæ appellatio prorsus conuenit cum cognomine montis illius Curuanka, qui Noricum ab Illyride disternere à Geographis veteribus perhibetur.

Miedza vrbs. Sic Miedza vrbs, Strymon Ouidio dicta significat nostris metam, qua fundorum dominia disternantur. Nam sicuti vrbs illa Metis à meta est dicta, quod Germaniam à Gallis dirimere dicitur, ita regio Strymonis cum suis illis altissimis montibus, Hæmo inquam & Rhodopen, has vniuersas Slauonicas gentes ab vniuersa Græcia dirimebat: vt quicquid Istrum versus vergeret Slauonum esset, & quæ ad Aegeum mare & Propontidem spectarent, ad Græcos pertinerent. Sic Bessi populi antiquissimi ad eundem Strymona, ab eodem poëta toties celebrati, Polonicam quoque appellationem prorsus olent. Et nescio an montes Bieszady nuncupati, qui confinio Transyluaniae sunt, aliqua cognatione cum illis non participant. Adde istis montes Krepak, qui ab ipso Ptolomæo Carpatum vocatur. Et multa alia iis consimilia adduci possent, sicuti inferius vbi Traiani tempora persequemur, adducentur. Ac tandem, vt meam sententiam breuius iterum declarem, mihi sanè incredibile prorsus videtur, in tam amplas & vastas regiones, quæ forsitan maiorem partem Europæ complexæ sunt, & ab Adriatico ad Glaciale mare extenduntur, fortuito, aut bellorum iniuriis, vt aliqui volunt, linguam Slauicam, vt peregrinam & ascititiam à sexingentis & octingentis annis dispersam ac disseminatam esse. Cuius rei etiam paulò superius rationes à me adductæ sunt. Sed quid opus est istis hic cornutis argumentis à signis, ab antecedentibus, à consequentibus, à rei adiunctis, ab vnitæ linguæ, cum autoritas Procopii historici ad dissoluendas istas omnes contentiosas concertationes sit ita aperta vt nihil apertius in ea causa dici potuerit. Eius verò hæc sunt verba: Gotthicae gentes multæ quidem & aliæ prius fuere

us fuere quàm nunc, omnium maximè ac potissimum Gotthi & Vandali & Visogotthi & Gepidæ, iam dudum Sarmatæ & Melanchlani appellati. Non igitur amplius mirabitur lector, quod Sarmaticam historiam texentes, persequendo tempora Darii, Alexandri, Gepidicorum & Ostrogotthicorum, ad constituendum integrum corpus historiæ mentionem sæpè fecimus, cum omnes istas gentes apertè in nomen & titulum Sarmaticum coartarit Procopius, his enim postea subiungit: Sunt & qui Geticas has gentes vocent, quæ omnes nominibus quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flauis, proceri quoque & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur. Similiter omnes Arianæ fidei, lingua vna Gotthica appellata vtentes, & vt mihi sanè videtur ex vna omnes gente procreati, nomina postea ab eorum ducibus varia sortiti. Ii autem populi, loca supra Istrum iam pridem incolere (nota habitationem Sarmatarum ad Istrum iam pridem.) Deinde Gepides loca circa Singidum & Syrmium tenuerunt. Hætenus Procopius. Non diuersum Plinius lib. 4. cap. 12. de iis tradit. Has omnes gentes inquit alias Sarmatas, alias Getas, alias Scythas, alias Dacos, alias Amaxobios vocatos, variè littori, Istri scilicet, apposita tenuere. Hinc est quod Ouidius sicut & Plinius in suis Poëmatibus variè has gentes nominat, iam Getas, iam Sarmatas &c. Eò quod sicuti ad Vistulam ita ad ostia Istri mixtim & indifferenter habitabant. Quod autem Strabonis auctoritatem quidam prætereunt volunt, certè non contemnendum testimonium attulissent, si locum vbi hæc scripserit Strabo citassent. Sed nihil tale apud Strabonem reperio, nisi quod expressè dicit: *δυσόγλωττοι δ' εἰσι δι γέται τοῖς Δάκοις*: vnilingues autem vel eadem lingua vtuntur Getæ cum Dacis. Cum autem Ouidius testetur se didicisse Geticè Sarmaticèque loqui, nõ duas sanè linguas didicit, præsertim iam senio confectus. Nec duarum linguarum tanquam diuersarum mentionem facit. Nullum ergò dubium est, Getarum & Sarmatarum vnam fuisse linguam, vt ex Procopio apertè probatum est. Non est autem paruifacienda autoritas vtriusque istorum tam Ouidii quàm Procopii. Nam etsi Procopius in istis regionibus non mansit, vt Ouidius, tamen in exercitu Bellisarii cum Gotthis & Vandalis conuersando, de omnibus rebus istis certior reddi potuit, ita vt præ omnibus aliis scriptoribus, qui narrata ab aliis narrant, isti duo in ea causa merito sibi primum locum vindicare possint. Nemo igitur deinceps obstrepat, nec cõtendat Gotthos, Germanos fuisse, nec Germaniam veterem ibi itatuat, vbi antiquitus erant sedes gentis Sarmaticæ.

Getæ seu Gotthi, Vandali, Gepidæ, Ostrogotthi Sarmatarum nomine continentur

Plinij auctoritas.

Vnilingues.

Ouidius, Procopius, cum alijs autoribus sunt antepone di.

Palynodia

*Palynodia in qua Ovidius retractat, quod acerbius
interdum has gentes traduxerit.*

*Apologia pro
Sarmatica gen-
te.*

*Talia succensent propter mihi verba Poëtae
Iraque carminibus publica mota meis.
In loca non homines verissima crimina dixi,
Culpatis vestrum vos quoque sepe solam.*

*Due cause cur
apologie sue
Poëta menda-
cia admiscet.*

Occurrunt quedam in lectione huius Poëtae, quæ perperam & affectatè dicta esse putantur. Sed non difficilè erit ea dignoscere. Nam ubi petit reuocari ab exilio, calamitates suas iupra modum amplificando regionis intemperiem accusare solet, ac interdum etiam gentis mores traducit, vt ita Augustum citius ad misericordiam flectat. Adhæc quia perspectos habebat mores gentis suæ, quod perlibenter audiebant criminari & in odiû adduci illas gentes, quæ potentiæ & dominationi eorum resistere poterant, itaq; criminationibus calumniatoriis indulget aliquando. Omnibus enim propemodum Monarchis, qui virtute militari vnquam excelluerunt, quasi ingenitum esse videtur, aduersarios suos non modo regnis & opibus exuere, sed quod maius est, existimationi eorum infidari, fama que bona & autoritate expoliare. Cuius rei ratio in promptu est. Milites enim eorum in eos maximè feritate & rabie militari ferebantur, qui populariter contumeliis & probris supra alios apud eos traducebantur. Proinde Ovidius in omnes partes oculos circumferens, & quid quaque parte geratur, vnde causam suam fauorabilem redderet, sollicitè circumspiciens, nomini Sarmatico Geticoq; non parcit, & criminando mores, accusando cœlum, vituperando terram, amplificandis suis calamitatibus, nimis multus est. Ex eo genere & illud est, quòd eò amentia interdum prouehitur, vt conuicium barbariei interdum eis impingat, & quæ ipse retractauit reuocauit que, eis non veritus est obiicere. Principes ergo, si nomini suo apud posteros optimè consultum volunt, vel hoc exemplo moniti literatos viros maiore in pretio habeant, ne dum eos minus dignè tractant, vitreoli ineluibilibus maculis ab eis aspergantur. Vnus homo Ouidi⁹ quantum nocuit gentibus nostris, eorumq; opinionem quantum læsit, exemplo esse potest. Sed receptui canamus. Redeundum est, vnde digressi sumus. Si autoritatibus certandum est, maioris autoritatis apud quosq; Darii Magni regis Perlarum esse debent testimonia de gentibus nostris, quàm Ouidii, qui cum hæc effutiret, rem priuatam agebat. Retulimus autem paulò superius Darium hoc testimonio gentes nostras ornasse, *ἀνδριστάτα καὶ δίκαιοτάτα τῶν θείων* vocando. Similiter & Homerus ex sententia Iouis eòdem vocauit, Gala

*Homeri testi-
monium de Ge-*

uit, Galactophagos Abiosque his non est iustior vlla gens hominum. Hoc testimonium de maioribus nostris nulla vnquam malignitas hominum abolere poterit: atque hoc quidem præconium Ouidio obiicim⁹, qui impatiens exilii, homo Italus lactuca & aliis condimentis palato seruientibus orbatus furiosè indignatur & subinde diis deabusque suis, in crimen vocando cunctos, non parcat. Quanquam postea furore poëtico mitescente ad se redit, & ea quæ petulantius exciderunt recantat, affirmatque se loci & regionis inclementiam potius accusasse, quàm homines ipsos, vt manifestè ex carmine à nobis citato liquet. In loca, inquit, non homines verissima crimina dixi. Et abutuntur quidem non pauci versibus istis Ouidii, sinistri nescio quid de istis gentibus sentiendo. Sed si hac in re vnus alicuius testimonio niti volunt, Germanos certè Plini⁹ inter Scythas etiam reponit. Et Ovidium etiã ipsum quamuis latinè loquentem, Getæ barbarum vocabant, vt ipse de se testatur. Sed & Cato Græcis indignatur. Etiam, inquit, & nos vocant Græci barbaros & spurios. Sed quid? Dum de huiusmodi popularibus conuitiis disceptatur, eo ferè res deuenit, vt Anacharsis apud Athenienses Scythia fiat, & vice versa Athenienses apud Anacharsen. Ac barbaros quidem Romani vocabant, quicumque eis imperia præstare nolebant. Tandem vocabulum adaptatum est omnib⁹ qui vitam suam feritate, asperitate & inciuilitate morum infuscarant, teste Cicerone de claro Oratore. Tandem posterius seculum barbaros cœpit vocare omnes illos populos, qui Christiani non essent. At cum gentes nostræ multis attestantibus, humanitatis virtute permultos alios populos superent, certè barbari non nisi à barbaro & immani homine vocari possunt, vt interim non confugiamus ad legum præsidium, quæ determinant, neminem hominum, qui Christianæ professionis sit, deinceps vocari posse barbarum.

*ris nostris ex
sententia Iouis*

*Quis sit barba-
rus?*

*Humanitas
Polonorum.*

De Ouidij exilio.

Causam exilii Ouidii referunt editionem libelli illius de amorib⁹. Nam Romani etiam si gentiles fuerint, tamen honestatem matrimonii coluerunt. Dicunt autem infidiatum esse thoro Augusti, sed cum exulans, fuerit propemodum sexagenarius, non puto ob ætatem, obnoxium fuisse vsque adeo illicitis amoribus, præsertim cum ei coniuux fuerit. Viuus Epithaphium sibi scripserat: & vir quidam ex Rursia spectatæ nobilitatis, dixit se reperisse lapidem quendam in planicie quadam ad oppidum Afau, cui hoc carmen incisum fuit, quod venam Ouidii refert.

K

Epitaphi

Epitaphium Ouidij.

Hic situs est vates, quem diri Caesaris ira
Augusti, patria cedere iussit humo.
Sæpe miser voluit patrijs occumbere terris,
sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

LIBER TERTIVS

In quo ea quæ acta sunt in ijs terris, ab Augusto vsque ad
Constantinum Magnum, comprehenduntur.

P R O O E M I V M.

QUOD librorum nostrorum distinctionem Imperatoribus ijs tribuimus qui non sine
prefatione honoris, Magni vocantur, causa est quod regnantibus ipsis maxime mu-
tationes in munio fiebant, quæ cursum huius historice narrationis abruptunt. Ideo
hinc iure auspicabimur librum tertium, cum Pompeius Magnus statim præcessit hæc
tempora. Maior tamen Pompeio fuit Iulius, qui ab eo fuit superatus: sed utrisque Maximus est
saluator noster, quod ille fuerit domitor cæli & terre. Ideo ei ab angelo nomen Magni inditum
fuit. Et tunc mutationem longè maximam mundus expertus est.

De temporibus Augusti
Cæsaris.

Anno ab orbe condito 3963.

Anno Christi saluatoris, qui propter nos & propter nostram salutem descendit de cælis, 1.

NAM peruenimus ad annum 3963, nobilem aduentu
Christi saluatoris nostri. Multæ & maximæ mutatio-
nes acciderunt istis temporibus. hoc est, ante & post an-
num natalis Christi. Nam orbis terrarum concussus
bellis Iulii Cæsaris & aliorum Romanorum ducum, vnam post
aliam cateruam malorum secum trahebat, & quod in annua cœ-
li conuersione sub tempora mesis, sole ad summum apicem ascen-
dente fieri solet, vt mota sidera tum maximè tonent & post illa toni-
trua ac tempestates serenitas vt plurimum consequi solet, sic in hu-
mani generis conuersione mundus tum intremuit bellis & rumo-
ribus bellorum, denuntians nobis serenitatem futurorum bono-
rum. Nam Deus miseratus vicem generis humani mundo plus sa-
tis tot & tantis malis defatigato, donauit saluatorem, qui sua mor-
te pacificare debuit omnia quæ in cœlis & quæ in terra. Donauit
& principem

Aduentum Chri-
sti que mala
præcesserunt.

& principem clementia & bonitate spectabilem Augustum Cæsa-
rem, sub quo rursus recreatus aliquo modo mundus à bellorum tu-
multibus requieuit. Neque hæc statim acciderunt postquam adi-
isset imperium. Nam vt taceam alia bella, quæ ab eo in diuersis mû-
di partibus gesta sunt, de iis tantum necesse est nos loqui, sine quo-
rum côm memoratiõne enarratio historice nostrarum gentium confi-
tere nullo modo potest. Tria igitur præcipua bella numerantur
quæ gessit Augustus cum Ultramontanis, vt vocant, regionibus, &
omnia propemodum ad Danubium. In Rhetia quidem & Vinde-
licis ad caput fluminis ipsius per Drusum Germanicum. In medio
hoc est, Pannonia, per se & Tiberium. In inflexione verò, vbi iam
Ister vocari cœpit, & ad ostia properat, quo sese exoneret in Pon-
tum, hoc est in Mysia inferiore, per M. Crassum. Et Germanici qui-
dem belli initia Germanis fuere lætiora. Nam tribus legionibus
quas duxit Varo profligatis, & Druso ex læsione cruris mortuo, Ro-
mani admodum consternati fuere, nisi Tiberius rursus eorum res e-
rexisset. Cùm enim Pannonios & Noricos edomiuisset, promouit
castra in Germaniæ interiora, laturus suis auxilia. Et aperto qui-
dem Marte nihil Intentandum sibi duxit. Nam Harminii maximi tum
Germanorum ducis fortunam reformidabat. Consilio ergo addit
dolom, cõductis enim & concitatis Harminii cognatis, domi eum
interfici curauit. Interim ipsemet Imperator Augustus, vbi fuerit
& quid gesserit, sic Sueronius in vita eius describit: Reliqua, inquit,
bella per legatos administrauit, vt tamen quibusdam Pannonicis
atq; Germanis aut interfuerit aut non longè abfuerit. Erga Sarnia
tas autem Augustus mitiorem se præbuit. Nam cum Oratores Sar-
matarum ei occurrissent, & de pace mentio fieret, facillè hanc eis an-
nuit, & superiorum cladum acerbitatem obliuioni tradidit, adie-
cta tamen conditione, ne deinceps limites Istri transirent, Mysiaq;
abstinerent, vnde liquet quod initium Geticorum bellorum cum
Augusto & Romanis, fuit de finibus concertatio. Cùm enim Ro-
mani in hoc semper incumberent, vt quàm latissimè & longissime
proferrent suos fines, itaq; Getas Istri ripas transire prohibebant.
Et vt durabili præsidio eorum conatus infringere possent, semper
more suo præsidarios in finibus illis Mysiæ tenebant. Meminit Po-
ëta Ouidius Flacci cuiusdam præfecti copiarum illarum, quæ apud
Romanos tum merebant stipendia. Habentur hæc lib. 4. elegia 9.

Transactum
Augusti cum
Sarmatis.

Causa bellicum
Romanis defen-
sio finum.

Flaccus dux eo-
piarum.

Præfuit his Græcine locis modò Flaccus & illo

Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.

Hic tenuit Mysias gentes in pace fidelis.

Hic arcu filios terruit ense Getas.

K

2

Narrat

Narrat etiam de eodem Flacco, quod urbem Troezen à Getis captam recuperavit, quæ tamen longius ab Istro Græciam versus distabat. Existimo autem Flaccum fuisse hunc, ad quem Valachi nostri originem suam referunt. Sed quæ narrant Valachorum historiæ, pugnare videntur cum serie vniuersalis historiæ: nondum enim tum Romani ripas Istri transcendere cogitabant, nedum ut legiones trāsmittere, vbi nunc est Valachia, possent. Quod ex hac tranſactione Getarum cum Augusto, cuius modo mentionem fecimus, sole clarius cerni potest. Sed de Valachis inferius luculentius, vbi tempora Traiani Imperatoris persequemur.

Ex sacris literis.

Quæ adferenda erant ex Poëtis & historiis, iam attulimus, veniam iam ad sacros scriptores. Paulus dicit ad Romanos cap. decimo quinto, se prædicasse Euangelium nostris hominibus, quodque incipiens ab Ierusalem & circumiacentibus regionibus vsque ad Illyricum impleverit Euangelii Christi munus. Constat autem & Dalmatas Illyriorum appellatione non raro comprehendi. Ad Titum autem capite tertio, testatur se in vrbe Nicopoli ad Danubium sita hibernaturum, eoque ad se Tichicum discipulum properare iubet, vnde etiam epistolam illam ad Titum scribit. Ostentum est autem Gotthos tum habitasse ad vtramque ripam Istri, & Sarmatas & Gepidas ad Syrmium, ut ex Ouidio probatum est, hoc est in Mysia vbi hætenus Rascii & Bulgari lingua nostra videntur. Vbi & Philopolenſium moenia, de quibus in Alexandro Magno retulimus. Inde fit, quod Rusi hætenus gloriantur, & passim iactant quod Paulus ipsis prædicauerit Euangelium, eosque illo sacro edulii genere pauerit, quod Cuthiam illi vocant. Petrus etiam Apostolus priorem suam epistolam, ante alios dirigit ad ecclesias Pontum inhabitantes, vbi primariæ Sarmatarum sedes erant. Sed & de Apostolo Andrea Græcorum historiæ & Rusi multa prædicant, & quod sedis Constantinopolitanæ conditor fuerit, sicuti Petrus Romanorum, affirmant. De eius etiam indefesso studio in promouenda Euangelii prædicatione mira narrant, affirmantque eum zelo prædicationis ita prouectum, ut etiam Sarmatiam totamque Rusiam & intima Moschouia penetraverit. Diuus Andreas, inuectusque ostia Borysthenis, Albam Rusiam, ac tandem totum septemtrionem peragravit, peruasitque ad caput vsque sinus Venedici, ut etiam in picturis Geographorum passim eius imago annotatur: inde mare Botnicum, Suedicum, Liuonicum, Balticum, sinum Godanum ac denique Oceanum ipsam Germanicum

*Nicopolis est
Bulgarie metropolis.*

*Paulus Rusi
an prædicauerit?*

*Eusebius lib. 3.
cap. 1.*

*Andreas sedis
Constantinopolitaneæ fundator*

manicum sulcasse, ac demum emenso illo circulo, quæ Oceanus lambit Germaniam, ostia & portum Herculei freti intrasse, sicque nauigando vsque Eperum in Græciam rediisse, isticque crucis morte crudeliter à rege illius oræ affectum esse, in quam sublatus tridui spatio ad extremum vsque halitum non desit viam salutis annunciare cunctis astantibus. Hæc si vera sunt, Paulo qui gloriatur se supra alios Apostolos laborasse, videtur non fuisse inferior, exantatis tot laboribus, vigiliis, & forsan etiam naufragiis.

Collatio laborum in ecclesia Dei, Andreae cum Apostolo Paulo.

Anacephaleosis rerum quæ acciderunt inter Sarmatas & Romanos, ante & post aduentum Christi, vbi quæritur quidnam populus Romanus in regiones, quæ ex hac parte Danubij sunt, iuris habuerit.

Cogitans hac de re, & causam totam diligentius expendens, nihil amplius inuestigare potui, nisi quod Romani affirmant deuicto Mithridate Rege Ponti, iure belli omnia quorum dominus erat Mithridates ad se deuoluit. At ostendi potest, quod ne ipse quidem Mithridates legitimo iure aliquid hæc possederit, excepta Taurices parte aliqua, itaque neque Romani aliquid hæc sibi vindicare poterant. Nam cum attriuisset Roxolanos, & circumuenisset Reges Tauricæ, Palaco, Scyturumque eius filium, insinuare se aliquo modo in possessionem huius ripæ ceterioris coepit. Itaque Romani tribus ingentibus bellis superato Mithridate, felicitate Sillæ, virtute Luculli, & magnitudine Pompeii, totam Põticam regionem credebant iam esse sui iuris. Hinc est quod Pompeius Pontum in prouincias redegit, & postea regibus Bosphori omnia attribuere voluit. Sed nihil tum nisi verbis actum est, ad rem ne deueniret negotium, totius Aquilonis conspiratione refragatum est & nostrorum viribus, ita ut tonante & fulminante septemtrione omnes nubeculæ illæ Romanorum discussæ esse videantur. Sed ex sequente cõsignatione temporum tota hæc controuersia clarior reddetur.

Cõsignatio temporum sub Augusto.

3846. Lucius Cecilius bellum cum thracib. gessit. Florus autor.
3852. Portius Cato malè cõtra thraces pugnavit & Scordiscos.
3854. M. Liuius Drusus aduersus Scordiscos gentes à Gallis oriundas in Thuria feliciter pugnavit, magnumque honorem tulit. Florus.
2892. Scribonius Procos vicit Dardanos, & ad Danubium vsque primus Romanorum penetrauit, triumphumque meruit.

K 3 2890. Hinc

2890. Hinc excitatæ gentes septentrionales, coadunato ex omnibus gentibus exercitu, ac sicut Romani ad Danubium, ita illi ad Adriaticum mare usque progressi sunt. Discedentibus illis Romanis illos insecuti sunt. Tunc Lucullus ad terminum gentium Tanaim delatus est, Appianus in Sarmatas, Curio versus Daciam venit, sed tenebras saltuum expavit, ut superius dictum est. De his Florus libro 3. cap. 4.

Ita exasperatis utrinque animis exarsit Mythridaticum bellum. Nam Mithridates rex Ponti non amplius differendum negotium ratus, attrectari terminos suos à Nicomede ut causam belli præterendit. Spem ac fiduciam dabant ei Romanorum vitia, quod tunc ciuilia & socialia bella inter eos exarserant.

3881. Primus Sylla cum Mithridate concurrat, post ciuilibus bellis auocatus negotium Lucullo committit. Plutarchus in Luc.

3894. Lucullus secundus dux, fugato Mithridate Armeniam populatur, Tigranem in regnum redire cogit. Lacherem in amicitiam recepit. Fuit is filius Mithridatis rex Bosphori. Hoc bello immensos thesauros ad illas delicias quibus post se dedit, comparauit, Apollinemque Capitolinum ex Bosphoro secum Romam asportauit. Potuisset autem Lucullus Mithridatem superare, sed eum militum seditio retinuit.

Tertius dux Pompeius, in Mithridatem, noctu commilitante luna & lumen præbente irruit. Post ultimam victoriam in prouinciam Pontum redegit, tandem Romæ triumphum splendidissimum duxit. Plinius septimo.

Conquieuerunt postea hæc bella pontica, per triginta & aliquot annos usque ad Augusti tempora, quando in Hispanias post Acciacam victoriam sese contulerat. Tunc etiam Crassus Thraciam in officium reduxit. Iam enim antea domiti descuerant. Interim Sarmatæ exercitum conscribunt, iamque ad Danubii ripas peruenierant, sed Augustus ad Lentulum scribit, ut ad ripam Istri transitum eis impediret.

Et quia fatale Dei decretum ad pacem sancendam cunctas gentes orientales occidentalesque urgebat, ut aduentus Messiae pacis beneficio clarior redderetur, etiam ipsi Sarmatæ missis legatis ad Augustum Cæsarem amicitiam absque numeribus, quod nemini antea contigit, facile impetrant. Hæc pax durauit per annos 30. usque ad tempora Tiberii, quando Mysiam prouinciam iisdem Romanis vi eripuerunt Sarmatæ.

Florus lib. 4.
cap. 12.

Consignatio

Consignatio locorum quæ ad intelligendam historiam rerum nostrarum temporibus Augusti multum facit.

Quidam vir doctus historicus nostri seculi pulcherrimè de Augusto ad eum modum: Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, mirabiliter texit, & adiuuit, & per eum imperio restituit pacem.

De limitibus ad occidentem.

Suetonius in vita Augusti, Germanos, inquit, ad Albim fluum, sum mouit, ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes se traduxit in Gallias &c.

Sabellicus in verba Suetonii sic. Albis fluius est qui in duos spacia Germaniam disternit, & autor est in primo libro Strabo, qui in septimo quoque libro tradit, Romanos non transcendisse fluum Albim. Et Lucanus in secundo

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos,

Albis & indomitum Rheni caput.

Hæc de occidentali limite Germanorum. De orientali verò quod Danubii ripa diuidebat Sarmatas à Romanis, testatur Augusti scriptum ad Lentulum, cui præcipiebat, ut ripam tantum defendat Danubii. Florus libro 4. Et Ouidius de Flacco. Hoc, duce, inquit, ripa tuta fuit. De Scythis verò Suetonius: Scythas auditu modo cognitos Augustus pellexit ad amicitiam populi Romani ultro per legatos petendam. Sed Strabo non sine sale risit Scytharum potentiam, de qua tamen gloriatur: Gens Scytharum, inquit, aduersus externos inuicti sunt, atque inexpugnabiles, quod nihil, inquit, habeant, cuius causa seruitutem sustinere velint. Hæc ille libro 7.

De Sarmatarum viribus, temporibus Augusti sic inquit Strabo. Berebistes natione Geta, cum imperium in suam gentem suscepisset, eam crebris afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione, sobrietate ac diligentia profecit, ut intra paucos annos magnum constitueret regnum, finitimasque plerasque gentes, Getarum imperio subiecerit, quin & Romanis iam coepit terrorem afferre, Istrum audacter transiens, Thraciamque ad Macedoniam usque & Illyricum populans, idem Celtas Thracibus & Illyriis permixtos vastauit, Boios qui sub Critasiro erant prorsus deleuit, itemque Thauriscos, ut suæ genti tanto maiores essent facultates.

De Cotifone Rege Gotthorum tempore Augusti.

Cotifonem tanti fecerat Augustus, ut eum affinem sibi fecerit. De Cotifone Horatius libro 2. Carminum.

Occidit Daci Cotifonis agmen,

Medius

*Medius infestus sibi, luctuosus,
Dissidet armis.*

Si quis autem luculentius nosse velit historiam horum temporum & scire quid actum sit Iesu Christi temporibus in istis terris, legat de Arminio Duce Germanorum, bellicosissimo, qui solus tum opponerat se potentiae Romanorum. Passim haec occurrunt. Legat etiam de Marobudo rege Moravorum qui fuit gente Sarmata de stirpe Quadorum. Habentur haec apud Cornelium Tacitum, Suetonium, Strabonem lib. 7. & Velegium Paterculum. Tempori tum seruebat Marobudus hic: videbat enim fatis quibusdam Romanorum potentiam in immensum crescere. Itaque consilio magis quam armis Augusti vires auertebat. Coluit quidem pacem cum Romanis, sed ita, ut ostenderit sapius, si laesisset fuisset ab eis, & voluntatem & potestatem resistendi sibi non defuisse. Ideo Romani considerata hominis prudentia & dexteritate in rebus agendis, blandè cum eo egerunt. Quin potius eum contra Arminium acerrimum ipsorum hostem concitabant, ut ita inferendo ei arma, Germanorum vires à tergo reuellerentur. Quod ut magis strenuè ageret, auxilia etiam ei mittebant, non militum quidem, nam id ob loci distantiam vix praestare potuissent, sed magna vi pecuniae ei missa: consiliisque suppeditatis per internuncios res gerebatur. Itaque ad Albim vsque tum fines domini sui Marobudus extenderat. Sed in senectute eum dissidia domestica exceperunt, ita ut patria relicta in Italiam abire cogere, unde postea, astutia Romanorum detentus redire non potuit. Batus Rex Dalmatarum synchronus etiam Marobudi fuit. De quo vide in Descriptione nostra Poloniae.

Post tempora Augusti, regnante Tiberio.

Anno ab orbe condito 3979.
Anno Christi 17.

Augusto regnante Sarmatogetae seruientes tempori aliquo modo conqueuerant, sed deinde succedente Tiberio ad ingenium redierunt, armisque veteres sedes repetere ceperunt, & Mysiam quae Pannoniae iungitur, ad Pontumque vsque cum Danubio decurrit, infestis armis ingressi occupabant, Imperatore siue arma tam bellicosa gentis reformidante, siue negligentiae vitio laborante & coniuente. De qua re Suetonius ita scribit: Armeniam à Partis occupari, Mysiam à Rege, Dacis, Sarmatisque, Gallias à

Gallias à Germanis vastari neglexit &c. Haec Suetonius. Quod autem nomen regis inculco, facio ideo ut series regum antiquissimorum, qui istis gentibus imperitabant aliquo modo instaurari & recolligi ex historicis possit. Si autem addatur hic rex illis duobus, quorum mentionem feci, persequens Alexandri Magni tempora, habebimus iam tres reges Geticos: Syrmum primum, à quo Syrmium vrbs, celebris propter concilium illud isthic agitatum, extructa fuit, & Dromichetem, qui postea Lisimachum, ducem Alexandri Magni coeperat, & tertium hunc Varfelmum, qui Augusti & Tiberii tempora attigerat, & Cotisonem de quo Horatius. Mirari autem quis posset, cur & Poeta Ouidius, & hic Suetonius quoties Getarum meminit subinde & Sarmatas eis admiscet, & indifferenter hoc vel illo nomine utrosque appellat. Si autem Sarmatarum regnum procul fuit à Getarum prouinciis, nec Getae includuntur Sarmatis, quanam de causa Sarmatae non necessaria sibi pericula attrahebant, & belligerando contra Romanos non necessario se implicabant bello? Vnde quaeso intercessit eis cum Getis tam arcta necessitudo, ut se non dubitarint multoties pro eis eorumque iniuriis in manifesta pericula coniecere, si Geticae prouinciae ad Sarmaticam Rempub. non pertinebant? Et cur Ouidius inter Getas manendo optat sibi & precatur ne sepeliatur in terra Sarmatica, si forte isthic ei contingat mori? Est & Valachia ditionis Polonorum, arma prouinciae eorum vel insignia sunt caput Bublinum quod in corona insignium, quae propria sunt regni insculpitur. Adhaec semper iusiurandum conceptis verbis ex formula ad id preparata praestant Voieuoda eorum Polonis, promittuntque solenniter coram Rege vel Oratoribus eius, se in fide & clientela Sarmatici nominis permansuros, licet subinde hoc nomine cogantur experiri arma Turcicae tyrannidis. Sed illo tempore Getas arctius obnoxios fuisse Sarmatis credibile est. Nam siue oeconomiam respicias, agricolas Getarum Sarmatas vocat Ouidius, siue mercaturae commercia, negociationes eorum tanquam inter conciuēs communes eis fuisse cum nostris apparet. Quid militiam commemorem? tanta alacritate tantoque ardore animorum rem gestam à Sarmatis in causa Getarum apparet, ut vnam Rempub. vnos fines, vnamque causam eis fuisse pro qua pugnare solebant, non sit difficile iudicare. Quod ex illis versibus Ouidii apparet:

*Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itaque reditque vias:*

Appendix in qua sparsim partes quaedam historiae eorundem temporum apertius illustrantur.

L Irruptiones

Reges Getarum
veteres.

Varfelmus rex.

Argumentum 1.

Argumentum 2.

Irruptiones Sarmatarum Suetonius Tiberii temporibus, istis verbis describit: Armeniam inquit à Parthis occupari, Mysiam à Dacis Sarmatisque, Gallias à Germanis vastari neglexit: Tiberium intelligit. Eutropius verò addit, & Pannoniam à Sarmatis tum vastatam: Resolutis inquit, artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mysia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direpta sunt. Notandum & illud quòd Helias Spartianus Getas dici Gotthos affirmat. Vnde Diasyrcticus, hoc est dubius iocus emerfit in Antonium Caracallam, qui cum Getas deuenisset, & fratrem nomine Getam trucidasset, à Pertinace fuit festiuiter traductus. Etenim mordaciter Getici nomen inter alia cognomenta Antonio ascribendum esse censuit, vtrunq; inueniens: & quòd Getas vicerit, & quòd fratrem Getam crudeliter necarit. Sed & Plinius lib. 4. expressè ostium tertium Istri formosissimum omnium, Calostomos nuncupatum dicit, & insulam ibidem Sarmatis tribuit, & Sarmaticam insulam eam appellare non dubitat. Enumerat Reges Gotthorum Iornandes qui intermedii sunt inter Tiberium & Domitianum. Temporibus Augusti ante Tiberium fuit Cotison. De quo Horatius lib. 2. Carminum. Secundus Diceneus qui & philosophiam Ethicam & Logicam & Mathematicas artes eos docuit & Theologiam. Hæc omnia non barbarorum sunt instituta. Etiam instituit ordines sacerdotum, quorum alios pileatos, alios capillatos vocauit. Post Diceneum enumerat Comosicum, nō imparem solertia Diceneo. Tertium Corillum, qui per 40. annos Daciam, inquit, rexit, forsā vsq; ad Ducebalum, qui cum Domitiano & Traiano diuturnum bellum gessit, & ne error in Daciæ nomine versetur, describit fines Daciæ qui erant illo tempore: Hanc inquit ab oriente Roxolani (nota temporibus Tiberii & Christi Roxolanos non pcul à Danubio mansisse) ab occasu Tamazithes, à septentrione Sarmatæ & Bastarnæ (prorsus Podgorios Bastarnas nominat, vt supra quoq; aliquoties dictum est), à meridie amnis Danubii fluuenta terminant &c. Dicitque eam corona montium cingi, & duos accessus habere tantum: vnum per Bontas, alium per Thebas. Ex qua descriptione apparet, Daciam tunc fuisse, eam quam nos vocamus Transyluaniam. Et Iornandes suo tempore, hoc est cum Gotthi vastabant Europam, Gepidas ibi sedes suas habuisse, Gepidamque illam regionem vocatam fuisse testatur.

Pannonia à Sarmatis perita illo tempore

Plinij locus de Sarmatia ad Istrum.

Series regum Gotthorum.

Roxolani illo tempore non remotè à Danubio habitauerunt. Bastarnæ.

Dacia vbi nunc Transyluania.

Temporibus Claudii fratris

Drusi.

Anno ab orbe

*Anno ab orbe condito 4015.
Anno Christi 50.*

Quod attinet ad politica nihil tale habemus de Sarmaticis populis, sed quantum ad religionem, refert Eusebius, quòd eo tempore ad eas regiones annunciatio Euangelii Iesu Christi perlata fuit. Nam post illud concilium Apostolicum, in quo abrogata fuit circumcisio, Apostoli ex mādato Christi, & concilii illius iussu, veluti datis dextris inuicem per vniuersum orbem terrarum dispersi sunt. Et ex eis Diuus Andreas per ostia Borysthenis ingressus Arctoas regiones, ad illam cœnam domini magnam vocat prædicatione Euangelii Roxolanicas gētes. Et post quinquaginta sex annos Apostolus Paulus gentilibus nostris Dalmatis, Illyriis, & Nicopolensibus ad Danubium (regia Bulgariæ illa vrbs fuit) iubileum remissionis peccatorum, gratiam & pacem, sonora tuba apostolica prædicauit vnā cum Timotheo & Tichico discipulis suis. De qua re ipsemet testatur ad Romanos 15. 2. Timoth. 4. ad Titum cap. 3. Tum temporis etiam diuus Petrus Galatis, Capadocibus, Thomas Parthis vel Brachmanis, Bartholomæus Indianis, & sic alii aliis prædicarunt. Hac de re Eusebius loco supra citato, & Sabellicus. Ab illo tempore ferunt Christianismum durare apud Piecziborios Scythas, quos forsā Penticapeos Strabo vocat.

Galba dominante.

*Anno ab orbe condito 4035.
Anno Christi circiter 73.*

Regnantibus aut potius de sceptro imperii inter se digladiantibus Imperatoribus, trium aut quatuor gentium Sarmaticarum fit mentio, Sarmatarum inquam Alanorum, Roxolanorum & Iazigum. De Sarmatis Iosephus libro sexto capite vndecimo, consultò recitat historiam, quomodo transeuntes Danubium, in Mysiam impetum fecerint, & illatis magnis damnis præsidia cum eorum duce Fôteio Agrippa interfecerint, prædamque opimam secū agentes abduxerint, quos postea Rubrion Galbus missus à Vespasiano dissipauit, & dispositis fortioribus præsidiis ripam Danubii aduersus eorū incursiones tutatus est. Et hinc apparet, fines Romanis, Danubii alteram ripam fuisse, alteram vero à Sarmatis defensam. Alanorum verò Sarmaticarum gentium idem Iosephus libro septimo capite decimo nono gesta recitat, sed eos ibi vulgato errore Scythas vocat. Expeditione isti fecerunt in

Ponticus interfectus.

Sarmat e Mysiam inuadente tempore Galbae Alanis.

L 2

Pacorum

Pacorum regem Medorum cuius ditionem vsque ad fines Armeniæ deuaftauerunt, vxoresque eius abduxerunt. Sed primùm Hircanorum regem attriuerunt armis, eò quòd eis transitum negauit in Mediam per illas angustias montium, vbi, inquit, Alexander Magnus portam ferream excitauerat ad arcendas gentes Arctoas & vectibus ferreis eam obdiderat. Huius loci cum rex Hircanorùm tum dominus fuit, eos illac transmittere noluit. Sic & Teridates Rex Armeniæ non minus periculum adiit eodem tempore, & parum abfuit, quin viuus in eorum manus deueniffet.

De Iazigibus.

De Sarmatis Iazigijs qui suppetias laturo Vannio regi Sueuorum iuerant, cum à Ligijs seu Sylleffis, vt aliqui volunt oppugnaretur, lege Cornelium Tacitum libro duodecimo, vbi recitat quo pacto Claudius à Domitio fuit adoptatus. Meminit eorum & lib. 19. Et apparet magnæ tum reputationis eosdem Iazigas fuisse. Nã inter fe armis difceptantibus Vithelio & Vefpafiano vtrique prestant gratiam Iazigum, vt eos in commilitium adfciscant, & alter aduerfus alterum eorum cohortibus fe muniat. Plurimum enim vim equitum eorum reformidabant, qua, inquit, etiam illa ætate plurimum valebant.

Sarmatica gens Roxolani vocantur.

Roxolanorum verò prælia libro 10. idem Tacitus commemorat, Othonis acta perfequens. Eò audentius, inquit, Roxolani Sarmatica gens priore hyeme caffis duabus cohortibus, magna spe ad Myfiam irruperant: Nouem millia equitum, ex ferocia & fuffeffu prædæ magis, quàm pugnæ intenta. Post hanc victoriam etiam & cladis eorum meminit quæ postea fecuta est & causam cur ab eis malè pugnatum fit, non in ipfos sed in aëris temperiem aduerfam refert. Sarmatæ, inquit, difperfi, aut cupidine prædæ graues onere farcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernitate, veluti vincti cædebantur. Nam mirum dictu, vt fit omnis Sarmatarum virtus veluti extra ipfos. Nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum: vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obftiterit eis.

Sarmatarum robur in qua in ftrictione exercitus confiftit.

Gladij Poloni et veteres.

Sed tum humido die & foluto gelu, neque contis, neque gladiis, quos prælongos vtraque manu regunt (horum gladiatorum, & noftra adhuc ætate vfus fuit) vti potuerunt, lapsantibus equis ex cataphraкторum pôdere, fimul altitudine & mollitie niuis impediète.

Domitiano regnante.

Anno ab orbe condito 4045.
Anno Civitatis 83.

Veriffimum

Veriffimum est vetus dictum: Bellum incipere in cuiusvis potestate est, sed finem ei imponere, non nisi eorum est, qui à Deo adiuuantur. Ita Romanorum bellum cum Sarmatis Gotthisque seu Getis sese habet. Sub Augusto quidem incoceptum, sub Tiberio inflammatum, sub Domitiano verò ardere coepit, & tandem Gotthis Italiam inuadentibus in flammam inextinguibiles vel potius cineres verfum est. Huius belli apud multos hiftoricos & poetas descriptionem habemus. Et Suetonius quidem in vita Domitiani fic: Violatis deinde paulò post Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces Opius Sabinus & Cornelius Fuscus vltum miffi, ambo vnus post alium cum exercitu & legionibus caffi sunt. Claruit tunc inter eas gentes princeps ferè omni laude superior, & in rebus bellicis Romanorum ducibus præcipuis comparandus Ducebalus, quem Orosius Diurpanem Panorum Polonorum, id est, dominorum appellationem præ se ferentem vocat. Hoc duce potiffimum hæ gentes vfae sunt in eo bello. Alter fcriptor Dion huius belli mentionem faciens in laudes eius regis tali digreffiuuncula prorumpit: Is erat inquit, in cognoscendis rebus bellicis perfpicax, in agendo folers, promptiffimusque ad inuadendum & ad regrediendum, fi res ita postulabat. Nouerat enim optimè infidias facere, prælium committere, optimè vti victoria, & acceptam cladem ferre moderatè. Sed Suetonii verba ipfa de hoc bello & de Domitiano adfcribere placet: Expeditiones, inquit, partim fponfe fufcepit, partim necessariò: fponfe in Catos: necessariò autem vnam in Sarmatas, legione cum legato fimul caffa. In Dacos duas: primam Ofsio Sabino confulari oppreffo. Secundam Cornelio Fufco præfetto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiferat. Laborat hic Iustus Decius fcriptor rerum Polonicarum volens probare Getas fuisse Sarmatas. Sed hæc res labore tanto non indigebat, cum res per fe fit plana. Cuius negocii euidentiffima documenta à me adducta sunt, & adhuc inferius adducentur. Ex Paulo Orosio: confimilia de eodem bello. Bellum aduerfus Germanos & Dacos per legatos iuffit adminiftrari pari Reip. pernicie. Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fufco duce prælia, quantaque Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi Cornelius Tacitus de reticendo interfectorum numero & Saluftium Crispum & alios autores quamplurimos fanxiffe, dixiffet. Domitianus tamen prauiffima elatus iactantia sub nomine fuperatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit &c.

Ex Suetonio.

Orosius lib. 7. cap. 10.

Ex Eutropio.

Eutropius verò de iiffdem expeditionibus Domitiani ad eundem modum fic fcribit: Expeditiones quatuor habuit: vnam aduersus

L 3 uerfus

uerfus Sarmatas, alteram aduersus Cattos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream vsurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatis legio eius cum Duce interfecta est, & à Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus præfectus prætorii, cum magnis copiis occisi sunt. Meminit & Statius eiusdem cladis.

*Rhenus & artoniti vidit domus ardua Daci,
Et coniuratos deiectos vertice Dacos.*

Ex Iornande.

Quia hic Statius meminit coniurationis Gotthorum contra Romanos, exponit hæc Iornandes, commemorans foedus quoddam, quod cum aliis principibus pepigerant Gotthi: Huius confederationis mentionem facio, ad illustrandum consilium Slauorum, qui simile foedus aut idem contra eorundem Romanorum potentiam fecerunt. Et tunc Slauorum nomen sibi imposuerant: de qua re Iornandem iam audiamus: Domitiano inquit, regnante, eius auaritiam metuentes, foedus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gotthi soluentes, ripam Danubii iam longè possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus, vastarunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam præerat Pompeius Sabinus (de Agrippa hoc à Sarmatis occiso, supra ex Iosepho memini): & mox: Apud Gotthos autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gotthi Romanis deuictis Pompeii Sabini capite abscisso multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris, publicè depreदारunt, qua necessitate suorum Domitianus adductus cum omni virtute sua in Illyrium properauit, & totius penè Reipub. militibus ductore suo prælato cum electissimis viris annum Danubium confertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit super exercitum Dorpaneus. Tum Gotthi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati cõflictu mox Romanos deuincunt, Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum despoliant, magnaque potiti victoria, iam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed Anses vocauerunt.

Pompeius Sabinus deuictus

Fusco deuictus

De pseudotriumphis Domitiani.

Vera autem Dionem de eo scripsisse apparet, eò quòd constat inter omnes Domitiano Cæsari ita formidabilem fuisse Diurpaneum, ut ne aspicere eum, nedum accedere aut cõserere manus cum eo ausus fuerit. Ideo Sabinum & Fuscum magni tum nominis duces ei opposuit. Sed & ipsi fugati que cum exercitibus toties victoribus, delati trucidati que sunt. Veritus igitur Domitius infamiam apud suos, simulque ne adiret periculum capitis, vana & futili iactantia & pseudotriumphis negocium corrigendum sibi statuit: poëtis

tuit: poëtis dat negocium celebrandi sua bella, trophæa passim collocat victoriarum, triumphosque de trucidatis legionibus peragit. Interim verò ne Diurpaneus victoriam prosequatur, pacem redimit, falsamque gloriam aucupatur, non modò de Getis & Dacis, sed etiam de Sarmatis. Fatetur tamen, ne in toto mendax appareat, minus se interfecisse de Sarmatis, proinde hac de causa lauream tantum Ioui Capitolino donat, ut Suetonius tradit.

De regno Dacorum, nostra memoria excitato.

Ac eius quidem regni memores etiamnum Valachi nostra memoria ante quindecim annos, extimulati fama veteri rerum gestarum, cogitabant hoc ipsum regnum situ iam & puluere oblitum instaurare, ac quendam Despota de stirpe veterum Despotarum, ut ille ferebat, volebant regio diademate insignire: sed tota illa res breui in inuidiam versa, tandem ipsimet Despotæ interitum accelerauit. Paulò post enim à Thomsa quodam Satrapa, palatii sui magistro obruncatus fuit, quo nomine de eodem interfectore ab Augusto Rege Poloniae tanquam supremo Daciæ domino supplicium sumtum fuit. Leopoli enim metropoli Rusiæ in foro cunctis spectantibus præcisum ei fuit caput. Noueram ego hunc Despotam, & familiariter eo usus sum non exiguo tempore. Et videbatur homo esse religiosus & bonus. Sed ut postea ferebatur, successu fortunæ deprauatus superbire coeperat, amicitiamque cum Baronibus Poloniae rescindere, quam si diutius coluisset, & ipse incolumis hætenus regnare potuisset. Sed verè dicitur: Luxuriant animi rebus plerunque secundis: Et, asperius nihil est humili cum surgit in altum. Verius autem ad Transyluaniam gloria regni Dorpaneus iure successione pertineret, quam ad Valachum, cum sedes Dacorum & Dorpaneus præcipue fuerint, ubi nunc est Transyluania, cuius rei à me mentio superius est facta. Orosius, utpote latinus, regem hunc Dacicum, Diurpaneum vocat, at Græci Decebalum, sicut apud Dionem videre est.

Despota Valachus.

Causa interit Despotæ.

Appendix.

Post deuictos Romanos, tanta gratulatio oborta fuit Dacibus, ut etiam suos belli duces, Anses, id est, semideos, quos Rusi Bohattiras, latini Heroas, Germani halbe gotter, vocare inciperent. Ex his Heroibus originem ducit Iornandes, & familia clarissima Amalshutorum, de qua paulò post dicemus. Post illa bella existimo monetam Romanam cum imaginibus & inscriptione Traiani in Poloniam inuectam, quæ à rusticis etiamnum arantibus agros reperitur

Anses vel Bohattiri.

Occasio monetæ Romanæ in Poloniam inuectæ.

gros reperitur effoditurq; Hæc vero est, alia bigata, alia quadrigata. Nam olim ab Imperatoribus pecunia cum talibus imaginibus in triumphis spargebatur.

De temporibus Traiani Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4065
Anno Christi 105

Quia durabili præsidio Romanorum bella administrabatur, ideo quantumvis robur exterarum gentium sese eis pro tempore obiiciebat, omnes tamen aut vi aut mora, extrahendo tempus conflictus, debiliores reddebant. Sic bellum Diurpaneicum, cum sedecim annis durasset, ad extremum tandem Rege extincto debilitari cœpit, & paulò post ab Imperatore Traiano finitum est. Occasio renouati belli, erat memoria recens interfectorum Ducum cum exercitibus sub Domitio, & quod recens Iazygas Metanastas Diurpaneus vi & ferro, vt desertores communis belli & communis periculi hostiliter persequeretur. Manebant Iazyges in vicinia Dacum, Tibiscum versus. Itaque Romani vsitato eis prætextu defendendi vicinos, (præsertim qui oppressi esse videbatur) aduersus vim potentioris regis, expediunt arma. Potitus victoria Traianus, ob perennem memoriam rei bene gestæ, triginta columnas, vt essent veluti termini & gades imperii, in Istrum iniecit. Expulit & magna ex parte veteres colonos ex Dacia, illectusque soli fertilitate veteranis suis eam attribuit, hoc nimirum consilio, vt essent velut antemurale & propugnaculum contra vltiores Sarmatas. Vtq; celerius & magis expedite à legionibus, quæ ad tutandos fines Mysiæ erant iuuarentur, & ipsi vicissim re ita exigente legiones illas iuuare possent, pontem admirando opere & impensis magnis per Istri vastam amplitudinem excitat, non procul à Nicopoli, vbi quondam Paulus Apostolatuungebatur, vbi etiam postea copiæ Christianorum quas contra Turcam Sigismundus Cæsar ante centum annos eduxerat, à Turcis oppressæ sunt. Per eam occasionem proditum est memoriæ ab historicis, quòd Valachi initium sui dominatus in illis oris iecerunt. Sed quia Valachorum obiter mentionem feci, non abs re fuerit si luculentius de eorum origine, quid sentiendum sit, ex monumentis veterum retulerimus.

De Dacorum et Valachorum vera origine.

Narrat

Eutrop. lib. 8.

Narrat Eutropius, quòd profligatis Dacorum copiis Traianus Imperator illam regionem in formam prouinciæ redegerit, Romanoque Imperio adiecerit, siue vbertate soli illectus, siue eo proposito, vt haberet vnde militibus stipendia merita compensaret. Quod autem ipsi Valachi iactant se ortos à Flacco quodam Romanorum principe, non omnino hallucinantur, habentque quendam eius rei prætextum. Poëta enim Ouidius in suo carmine facit mentionem eius rei, vt supra quoque commemoratum est. Sed Flaccus hic Augusti temporibus adhuc in Mysia inferiore in vltiore ripa Istri militabat, nec sese Romani adhuc in eam regionem citiorem insinuare poterant. Vera ergo sunt hæc, quæ ex Eutropio adferuntur. Sed consilium Imperatoris, occupandi alteram ripam partem, poterat ad acquirendam laudem ipsimet prodesse, sed Romanis valde triste & exitiale fuit. Traiecto enim Istro, illa finium turbatio & pontis constructio seminarium fuit postea illorum diurnorum bellorum Gotthicorum. Nam ob illam temerariam & imperiosam Romanorum audaciam omnes hæc gentes ita exasperatæ sunt, vt totus tunc contra eos septemtrio tonare videretur. Facta enim conspiratione & confederatione inter sese, toto animo contra eos ferebantur. Huius coniurationis Poëta etiam meminit: Et coniuratos deiecit vertice Dacos &c. Sed narrata occasione rei, ad propositum redeamus. A gente Getica Valachos primam originem ducere, præter documenta alia illud argumento est, quod vigorem animi ad eam vsque diem, eundem retinent, & bellis apprimè delectantur, ita vt eodem epitheto Marticolas cum poëta eos merito vocare possimus: aspectum trucem præ se ferunt, & in fronte hyrcum militarem gerunt. Lingua eis cum Getis quondam communis fuit. Nam Strabo testatur suo tempore utrosque & Getas & Dacos vnius lingue fuisse. Quod autem vestigia lingue Italice inter eos sparsa sunt, existimatur ab illis legionibus Italicis factum esse. Sed tamen Sarmaticæ lingue vsus apud eos quoque hæcenus ita per familiaris fuit, vt etiam regulum suum Vniuersam lingua nostra vocare non desierint. Quin & ipsum nomen quo gens vocatur, à nostris hominibus est eis impositum. Nam cum nostræ lingue homines eos Valachos, hoc est à Valachis vel Italis oriundos cœperunt appellare, mox vicinæ quoque gentes nostro exemplo, id est Germani, Lithuani, ac demum & ipsi Itali similiter assueuerunt eosdem cognominare. Sed & in Græcis historiis Blachos, W litera in B mutata eosdem vocari reperimus. Hi Mul-
Blachi.
tani etiam subinde vocantur, vocabulo ad illos saltem detorto, qui superiorem Daciam inhabitant. Sunt tamen alii quibus inferioriorem

M riorum

Multani unde dicti.

riorem prouinciam potius ita appellare placet. Puto autem Multanos à multitudine gentium quæ eò confluerant, temporibus Romanorum, & varietate confusioneq; linguarum sic appellari. Ostensum enim est præter antiquos Getas & Dacos etiam Græcos & Italos & Slauos isthic habitasse. Et Ptolomæus Cistobocas & alias plerasq; prouincias Daciæ à Sarmatis vltioribus inhabitatas fuisse affirmat. Quin & ad Tyram populi Sarmatogetæ ab eodem ponuntur. Temporibus autem Honorii & Arcadii Gotthos iam post illam expeditionem Italicam hanc regionem recuperasse, autor est Iornandes & Procopius. Ab hac igitur multitudine gentium Multanos vocatos esse, sicuti Syllesiam, eandem ob causam nomen suum sortitam res ipsa indicat. Mores gentis sunt magna ex parte ad astutiam inclinati. Ideo principes finitimi, etiam si deierauerint millies, non admodum eorum pactis fidunt. Sed & Cornelius Tacitus aliquid simile vetustatem de eis sensisse prædicat: Nota, inquit, Dacorum gens, nunquam fida, tunc sine metu abducto ex Mysia exercitu &c. In historia Latina prima eorum fit mentio ab anno 1330. In Græca autem à temporibus Isaaci Angeli. Fuit Wnalia dux belli strenuus ex hac gente tempore Honorii. Fuit & Actius ille popularis Valachorum, non dispar huic, q̄ medijs steterat cum suis copijs in illa grauissima pugna triduana, Vadalorum inquam, Hunnorum & Gotthorum ad Tolosam.

Appendix.

Forma pontis in Danubio.

Formam pontis illius admirandi à Traiano in Danubio extructi Dion describit in Traiano ad eum modum: Eius pontis pilæ sunt 20. ex lapide quadrato, singulæ absque fundamentis, altitudine pedum 150. latitudine 60. Distant inter se interuallo 180. pedum, suntq; cum fornicibus coniunctæ, cuius operis sumptus licet sit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quod hæc in fluuiio gurgitibus pleno, limosoq; alueo facta sunt, quodq; fluxus eius fluminis alio auerti non potuit. Neque verò latitudo ipsius idcirco à me dicta est, quòd permagna sit: nonnunquam enim duplo triploq; magis inundat, sed quòd tanta sit in eo loco angustissimo, quo tamen nullus erat ad pontes faciendos accommodatior. Quo in loco, quanto magis flumen ex lato in angustum fluit, rursumque ex angusto fit latius, tanto rapidius fertur, altiusque est, vt id pontis faciendi difficultatem augeat maximè. Ex quo Traiani magnitudo animi intelligi facile potest.

De Burijs Sarmatis qui tunc commilitabant.

Dion ibidem.

Postquam

Postquam Traianus in Dacos exercitum duxit, nec longè abfuit ab iisdem locis in quib. Buri hostes castra posuerunt, fungus ingens ad eum allatus, in quo scriptum erat latinis literis: Burros sociosque omnes à Traiano petere, vt pace facta domum reuertentur. Sed Traianus nihilominus confligit &c. De Burijs supra dixi. Erant ii populi ad ripam Istulæ, ferè eo locorum, vbi nunc Varka aut Varisauia. Vide Ptolomæum. Circa eadem tempora Gotthi nostri seu Visogotthi Germanorum fines attrectant: sed à Ducibus Germanis Richimero Francorum & Ermanaricho Turnigiorum reprimuntur. Germania enim toties à Gotthis vastata, vi confederationis illius excitata, intenta erat ad infringendos conatus Gotthorum. In decursu etiam eorundem temporum referunt historici Sauromatas à Traiano Imperatore fuisse in fidem acceptos, quod de Asiaticis Sarmatis intelligendum puto. Nam hæc sub tempus expeditionis illius acta prædicantur, quando Traianus in orientem profectus erat cum exercitu, quo tempore magnum discrimen vitæ adierat. Tempestate enim illius terræ motus, qui Antiochiæ acciderat, parum aberat quin obrueretur, ni se confestim inde proripuisset. Iam quod Danos à Dacibus istis siue Valachis quidam deducunt, non videtur vero consentaneum esse. Plinius enim iam suo tempore insulam illam, vbi nunc est regnum Daciæ vocat Dumos. Ideo proprie Poloni eos non Dacos sed Dunos vel Dunczi ki vocant. In qua sententia est etiam Melius Ptolomæi interpres, qui magis propriè vocandos censet Danos quàm Dacos. Hos alii Multanos vocant, quod ex multis generibus hominum conflati erant, quòd etiam Mysiorum nomen *od zmiesania iezyka* respicere videtur. Illa enim confusio gentium constare videtur ex aduenis & indigenis, hoc est, potissimum ex Roxolanis Romanisque sicut & Syllesiorum voce quasi conuenarum globum quendam instar Euripi tumultuantium vocatum putant, licet alii Syllesiorum nomen Slauonum nomen respicere, cum eoq; coherere putent.

Sociale bellum

Buri qui.

Gotthi Germaniam vastant.

Terræ motus Antiochiæ.

Multanorum, Mysiorum, & Syllesiorum nomen.

Posttempora Traiani, re-

gnante Adriano Imperatore.

Anno ab orbe condito 4080.

Anno Christi 118.

Adrianus Traiano successit, qui quanquam optimè consultum nomini sui consobrini & patroni voluit, cuius ope ad decus imperii peruenerat, tamen cum animaduertet eius consilijs non respondere effectum, quin potius contrarium accidere

M 2

um accidere

rium accidere, itaque pontis illius per Danubium machinam superbè & multo sumptu extructam deiecit. Nam cum hæc eo fine excitata & excogitata esset, vt magis expedite harum gentium incursiones à Myfia arceri possent, contrarium accidit. Instrato enim ponte & via patefacta, quoties libuit, silenti agmine & aperta vi infundebat se & adoriebantur ditiones Romanorum prædæq; liberius agebant, oblata & transcendendi flumen & redeundi tam commoda occasione. Ita non rarò accidit mortalibus, vt quæ putant ipsis prodesse sæpe obesse soleant. Pontem igitur illum primus Traianus extrui curauit, hunc post eum Adrianus diruit & deiecit. Rursus eundem Iustinianus nouis ad hoc institutum causis eum impellentibus instaurari curauit. Et hoc anno quo Serenifimus rex Poloniae in Moschouia abfuit, fama fuit sparsa, Turcam velle omnino exemplo superiorum Imperatorum denuo eundem excitare.

Traianus pontem erigit, Adrianus pontem diruit. Iustinianus restaurat eundem.

Occasionem pontis illius à Traiano fabrefacti describit Dion historicus inquiring, quòd Traianus pontem hunc fecerat, metuens ne Danubio còglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumè essent bellum inferrent, quòd si eueniret, vt posset per eum copias facile traducere. Adrianus contra metuens, ne Sarmata oppressis custodibus pontis in Mysiam facile trāsirent, superiores partes eius disturbare iussit, ita vt pilæ eius tantum ostentationis causa supra vndas eminerent, constaretque nihil tale reperiri, quod humano ingenio & insano sumptu effici non possit. Meminit Orosius belli Sarmatici cum Imperatore Adriano lib. 7. cap. 13. ante Traianum etiam pontem extructum fuisse legimus à Domitiano, sed ille fuit ligneus, nauibus contextis innitens, vt supra etiam meminimus. Ante Domitium Darius etiam in eodem Istro ad Zeugma Ieron pontem erexerat. Strabo lib. 7. Cazimirus Magnus rex Poloniae longè post, ibidem Seuerinum oppidum locauit, vt esset arx belli. Cromerus lib. 13. Vbi Iouius quoque hunc pontis locum fuisse affirmat.

Ante Traianum idem pons erat ligneus.

De finibus vetustis et limitibus Sarmatiae Europæ tractatio iucunda et utilis.

Quia hîc sæpius incidit sermo de limitibus, quibus Sarmatiæ à regionibus Imperii Romani distinguebantur: Præterea quia Ptolomæus Mathematicus iisdem temporibus floruit, qui præ aliis, luculentius de Sarmatiis earumque situ & finibus memoriæ prodidit, non potui sicco pede transire hanc rem, præsertim cum ea tractatio non modo seruiat delectationi, sed etiam utilis sit, & digna

auribus

auribus Principis & cuiusuis nobilis Poloni. Est præterea res iucunda homini liberaliter educato, nosse in qua regione patria sit ipsius sita, in qua enutritus & educatus ad societatem humanam, cui etiam hoc nomine vitam & fortunas suas debeat. Audiuius autem iam aliquoties quo modo Moses diuinus, cum esset eruditus in omni genere sciētiarum Aegyptiacarum, trium filiorum Noë legiones exactè ac propemodum Geographice distinxerit ac delimitauerit, vt putares eum regundorum finium perfectissimum magistrum fuisse. Nam & consuetudinem mathematicorum & phrasas ipsas sequitur. Sicut enim Ptolomæo est consuetudo, latera regionum primum describere, ita & Prophetæ, ductorem suum Moysen secuti, laterum aquilonis, in quibus Mosoch regnauit & alii septentrionales principes, sæpius meminere. Existimo igitur principia artis Geographicae ab illis sanctis patribus profecta fuisse ex quibus artem postea integram coagmentarunt insignes artifices. Babylonica ergo historia, describendo fines Sarmatiæ Europæ, affirmat hos populos illo tempore vetustissimo regnasse à Tanai vsque ad ipsum Rhenum. Nec mirum videri debet, quòd Berosus tam latè diduxerit fines Sarmatiæ. Credibile est enim illo tempore vsitatum fuisse Sarmatarum nomine vocari omnes gentes, quæcunque lingua Slauonica utebantur, puta: Polonos, Roxolanos, Getas, Vandalos, & Moschos, & alios populos apud quos hæcenus in vsu est lingua Slauonica, qui illa loca inhabitauerunt. Sicut autem Babylonicorum regum temporibus, ita quoque & Alexandro Magno regnante tam longè & latè Sarmatas regnasse, tenuisseque vtramque ripam Istri probari potest. Quod ex transactione Alexandri cum Getis, & diplomate concessio, cuius non ita pridem libro secundo mentionem fecimus, cuius probatum esse potest. Præterea locus ad Tanaim, vbi olim fuisse aras Alexandri scriptores tradunt, indicat fines Sarmatiarum eosdem fuisse temporibus Græcorum Monarchiæ, ita vt videatur ista res non modò scriptorum nudis verbis celebrata, sed etiam signis incurrentibus in oculos veluti gadibus quos scopulos vocant confirmata, id quod facere solent ii, quibus facultas regendi fines inter vicinos à suprema potestate conceditur. Hæc acta sunt ante bis mille annos. Sic post Alexandrum Lysimachus princeps & successor Alexandri, id quod summus Monarcha in orbe semel statuerat, ratum fecit & confirmauit. Quod ex secunda eius transactione liquet, quam cum Dromichete rege Getico peregerat. De qua re lib. 2. abundè à nobis commemoratum est, cum tempora eiusdem Lysimachi persequeremur. Sic Darius rex Persarum, post Cyrum secundæ Monarchiæ conditor,

Principia geographica à patribus accepta

Berosus lib. 4. & 5.

Temporibus Alexandri Magni delimitati Sarmatiæ.

Lysimacho regnante.

Darius.

chiæ conditor, non legitur fines Sarmatici regni aliquando rescidisse. Habuit autem eius rei occasionem admodum oportunitatem in reditu ex Septemtrione, illo nimirum tempore cum ad Amintam regem Macedoniae cum duriore nuncio misisset. Ecce iam ostendimus consensum, qui fuit trium monarchiarum temporibus, ostendimus quoque Romanorum, qui eadem quæ superiores de finibus Sarmatarum sanxerant rata habuerunt, suoque calculo comprobaverunt. Scribunt enim historici Augustum cum in Hispania illis periculosis temporibus degeret, cum legatis Sarmatarum Getarum quæ pacem sanxisset, fœdusque percussisset iis conditionibus, ne ripas Istri transcenderent. Ideo ad Lucillum scribit, ut adversus Sarmatas ripam tantum Istri tueretur. Et de Flacco **OVIDIUS** inquit. Hoc duce, ripa tuta fuit Istri. Et ostensum est ex eodem Poëta Ouidio, quod suo tempore mare illud, quæ se Ister Ponto miscet, mare Sarmaticum vocabatur, ex quo irrefragabiliter concluditur, fines Sarmaticos eatenus extendi, quatenus mare Sarmaticum diffunditur. Imò & Plinius expressè fatetur Calostomum, id est tertium ostium Istri Sarmatas inhabitasse. Hæc dicta sint de limitibus Sarmaticis orientem versus. Quod verò attinet ad occidentales limites, de iis scribit Suetonius sic: Germanos ultra Albim summouit, ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se, in Gallias traduxit, atque proximis Rheno agris collocavit. Quæ verba Suetonii Beroaldus & Antonius Sabellicus exponens, inquit: Albis fluuius est, qui in duo spacia Germaniam disternit, ut autor est primo Geographiæ Strabo, qui in septimo tradit Romanos non transcendisse fluuium Albim &c. Quod autem narrat eum Suevos transfuisse in Gallias & ad Rheni fluentia, forsitan ideo fecit, quod eos malè tutos fore à nostris gentibus præuidebat, qui fines suos ad ripam Albis fluminis extendebat. Itaque Suevos tanquam alieni fundi dominos inde transfudit, ne deinceps materiam belli Sarmatis aliquam relinqueret. Sic Traiani columnarum aut pilarum in profluentem Istri iniectio, pontisque erectio quid aliud sibi vult obsecro, nisi quod huiusmodi signis Imperatores eodem fines in omne æuum sancire voluerunt. Et quamuis postea lae cessitus prætergressus sit hos limites, colonias in Daciam transmittendo, tamen Gotthici populi breui sua recuperarunt. At Adrianus successor Traiani illum ipsum pontem tanquam materiam omnium malorum deiecit, reipsa innuens se velle veteribus finibus Istri contentum esse. Iam ordo & series temporum nos monet, ut Ptolomæi quoque testimonio ea quæ diximus probemus. Scribit verò is Sarmatiam Europæam à septemtrione Oceano terminari, ab

Quarta monarchie assensus.

Suetonius in vita Augusti.

Florus lib. 4. cap. 12.

Occidentales limites.

Romani Albim non transierunt

Traiani tempus

Ptolo. lib. 3.

nari, ab occasu parte Germaniæ, à meridie Iazygibus Metanastis. Ac quemadmodum Ouidius Ponti Euxini illam oram, quæ se Isthula & Borysthenes exonerant, Sarmaticum mare vocat, ita Ptolomæus Oceanum quæ Isthula & Albis mari miscetur eodem cognomine, id est, Sarmaticum appellauit. Quod si istis lateribus duobus veluti parietibus addideris Carpati montes, quos etiam multoties Sarmaticos montes idem scriptor ex autoritate & consensu antiquitatis vocat, non erit difficile quæ Sarmatia antiquis erat, eiusque fines cõcipere. Quicquid enim gentium reperitur intra duos maria ista Sarmatica, id est, Põtum Euxinum ab oriente, & Oceanum ad Isthulã ab occidete, motesque Sarmaticos circum à meridie, id totum Sarmatiã appellari nemini dubium esse debet. Ptolomæus ergo si iuxta Ioachimi Vadiani sententiam exponatur, pro nobis facit. Verba Ptolomæi sunt: Ab occasu verò terminatur Vistula fluuius & parte, quæ est inter caput ipsius & Sarmaticorum montium, linea & montibus ipsis quorum situs dictus est. Quæ verba Vadianus scribens in Pomponium Melam sic exponit: Ideo Ptolomæus addit, non Isthula tantum, sed & montibus qui in Iazyges imminet, & Germaniæ parte terminatur. Sed de Ptolomæo eiusque sententia quid sentiendum sit mox accuratiùs dicemus.

Ex Solino.

Solinus & Mela Pomponius Sarmatarum fines non denotat, sed tamen dum Germaniæ veteris limites describit facile patet qui Sarmatiæ fines tum fuerint. Porro de Germania sic tradit: Germania extenditur inter Hercynium saltum, & rupes Sarmatarum, vbi incipit, Danubio, vbi definit, Rheno, perfunditur. Ergo iuxta Solinum initium veteris Germaniæ à capite Danubii incipit, & extenditur, quæ Rhenus lambit mediterranea totius Germaniæ. Vbi ergo alas suas nunc Germani extenderunt, ab illa parte Gallia erat, ab hac verò Boëmia, versus Sarmatiam.

Ex Iornande

Ad Ptolomæi descriptionem & Solini, addatur etiam illa Iornandis qui Iustiniani temporibus statim sub Lechi tempora vixit. Nam & is non dissimilia de finibus Vandaliæ memoriæ prodidit: Vandali, inquit, ab oriente Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermoduros, à meridie Istrum habent. In quibus verbis tria debent obseruari: Primò quod Gotthos, Burios, Quados, & Offos in Vandalis reponit. Nam si cum Marcomanis vsque ab occidente fines habuerunt Sarmatici Vandali, Gotthini autem, Offi, Burii,

Temelior geographicum.

si, Buri, terga Marcomanorum iuxta Cornelium Tacitum claudunt Istulam versus, tunc necessariò in Vandalorum partem non Germanorum trāseunt. Secundò, notandum quod hic à possessione ripæ Istri Vandalos non remouet suo æuo. Tertiò quod confines eis Hermunduros facit. Et notum est etiam attestante autore supplementi Carionis, Hermunduros habitasse in aditu montium Sudeti, quos Vandalicos montes Dion vocat. Ergo apparet vtrūque, Dionem inquam & Iornandem consentire in eo quod Vindæ seu Vandali iam illo tempore ad Albim fedes suas habuerunt, à quibus certè Sorabi non possunt disiungi, vt etiam mox ex Caroli Magni historia eadem res clarius illustrabitur. Affirmant autem nostri historici, Dlugoffus, inquam, Miechouienfis, M. Cromerus, & luculenter declarant, Caroli Magni temporib⁹, quo etiam Lescus tertius apud Polonos regnauit, fines nostrarum gentium vsque ad Albim & vltra Albim prolatos fuisse. Quorum narrationem etiam autor ipse supplementi Carionis, homo alioquin Germanus, & historica professione nemini secundus, suo calculo cōprobat: Cuius verba hæc sunt: Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boëmici. Sic & autor supplementi eiusdem Carionis Marcomanos dictos esse affirmat, quòd Germaniam à Sarmatia olim determinabant. Mark enim fines significari dicit lingua Germanica. Et Buguntas quos ad Albim ponit Ptolomæus, indicat esse colonias Burgundiorum, quos inter Sarmatas collocat, sicuti & nunc incolæ illorum locorum sunt stirpis Polonicæ. Sed versus occasum non reperio &c. Sed & ipsius Theodosii temporibus (quòd iam multò ante fuit) fatetur Saxonicos & Turingicos exercitus collocatos fuisse in illis partibus ad tuendos limites contra Sarmaticos &c. Hæc temporanea defensio finium in ordinariam abiit. Nam postea temporib⁹ Carolorum, Otthonum constituti sunt Marchionatus, hoc nimirum consilio & ad eum finem, vt essent semper parati ad tutandos & defendos illos limites, non expectato illo comitiorum publico senatus consulto, quod & expositio ipsa nominis eorum indicat: Marchiones enim quasi limitanei custodes dicuntur. Nam sicut Marchionis Antuerpiensis officium erat fines aduersus Gallos, ita Tyrolësis aduersus Slauos, Austriaci aduersus Pannonas, Duringici aduersus Danos, Saxoni verò & Mysnici aduersus Sarmatas defendere. Vel igitur ex hac sola Marchionatuum ordinatione, officioque eorum qui hunc magistratum gerunt, ac ex ipsa vi nominis liquet, qui fines olim fuerint Germaniæ, & qui Polonorum. Nam si Germania vltiùs ad septem-

Consensus Iornandis & Dionis Historici et neoteritorum.

lib. 4. à principio.

Buguntæ Burgundiones sunt

A distinctione Marchionatum argumentum.

ad septentrionem protenderetur, vtique isti marchionat⁹ nequam ad Albim & Salam, sed ad Viadrum & Vistulam constituti fuissent, sicuti postea fatigentibus viribus Polonorum ob directum & diuisum regnum per principes Regiæ sobolis, Brandeburgensis instituta est vltimò noua Marchia. Quod si autem aliquibus adhuc ista quæ attulimus non satis faciunt, saltem cōsiderent scripta eorum, qui etiam tempora consignarunt, quando & à quibus illæ Slauonicæ prouinciæ Poloniæ detractæ sunt. De Lusacia enim vtraque chronicon Germanicum sic annotat: Sub Henrico inquit, Boëmia Lusaciæ accessione vtriusque aucta in fidem & clientelam contulit se Cæsaris. Et mox: Hæc res causam dedit, vt principes Syllesie orti à Ladislao, vt dixi, dolore repulsæ & cōtempus sui, à Polonis discederent. Et postea: Mox sese duces Syllesiorum ex certa & tuta libertate in seruitutem coniecerunt, priore duriori conditione infeliciter mutata. Inuitati enim & conuersi his dissidiorum domesticorum occasionib⁹, ad concupitam iam dudum & tentatam sæpe Syllesiam Boëmici reges, Ioannes patre Henrico 7. Imperatore natus, vir astutus, & Carolus filius, auctis inter disidentes principes odiis, non magno negotio perfece- runt, vt aliqui spontè, aliqui expugnati minis vel pretio, plurimi blandis capti pollicitationibus, liberè colla obuio iugo subdiderint. Hoc intestinarum discordiarum motu redacta sub iugum Syllesia, paruit deinceps regibus Boëmiæ. Et paulò post: Hoc nuptiarum foed⁹, hoc est Jagellonis & Hedwigis reginæ Polonorum, inter vtramque gentem Polonicam & Lithvvanicam bella diremit, & Polonia adaucta accessione Lithvvanicæ ac finitimæ Russiæ, iacturam auulsæ Syllesie compensauit. Eadem scripsit Dlugoffus Polonus, & Martinus Cromerus de occasione ademptæ Syllesie, Lusatiæ, Pomeraniæ & aliarum prouinciarum Albim versus, à regno Poloniæ. Sed nialui non meæ gentis hominis testimonium adducere, ne de re per se manifesta postea quisquam ambigat. Ad eandem rem facit testimonium illud cuiusdam historici recentis: Huius rei, inquit ille, non modò scripta historicorum, sed etiam vrbi- um populorumque nomina & cognomina nobis argumento esse possunt. Sunt ibi populi qui adhuc nostra lingua vtuntur, Lusacii, Vindæ, Sorabi, cum quibus contigit mihi lingua nostra sæpius loqui. Et cum asiderem mensæ, hospita dixit ad puellam: Golyca nâhulay bânku pyvvá, id est, famula adfer amphoram cereuisiæ. Sic & vrbes suis nominibus testantur, cuius nunc sunt & cuius ditionis antea fuere, Zgorzelecia, Miedzibozum, Wismaria à Lecho ipso condita, Luna & ipsa Lubeka, quæ adhuc ab incolis illius re-

Lusacia & Syllesia quando auulsa à Polonia et per quos ante 200 annos

Primi & posteriorem Suidnienses à Polonis auelluntur, Cromerus au-

N gionis, qui

gionis, qui sunt nostrę linguę Bukouecia dicta. Amplissimum emporium illud est quod nobilitate famę & opibus cum Gedanen-
fium portu certare videtur. Has diuiserat Lescus secund^o inter filios suos, & quid cuiq; filiorum cesserat, non est mei instituti nunc commemorare, cum autores nominati toties ante me id fecerint, & ex professo hoc argumentum tractarint. Cōmemoratur etiam

*Contributio
que vocatur
numus sancti
Petri.*

hic de contributione Lebusensis episcopatus, quam vocant numum sancti Petri. Hic numus hætenus in ærarium cleri Poloniae confertur, vt inde veteri more ante defectionem illarum prouinciarum nomine huius regni Pōtifici Romam mitteretur. Quo argumento M. Cromerus episcopus Varmirgensis probat illas prouincias fuisse ditionis Polonorum. Nam eundem episcopatum à Boleslao fundatum postea Cazimir^o Vratislauia transulerat. Quę demum acta sunt temporib. Caroli Magni & paulò post in negotio finium quib. Germania & Sarmatia distinguntur exposuimus.

*Chobri regis
temporibus.*

Sed & temporibus Chobri regis Poloniae, quo Otho tertius Germanię imperio præfuit, vt hæc ipsa altercatio de finibus semel tolleretur, & inter reges inuicem amātissimos, Othonem, inquam & Boleslaum eius nominis Chobri, amicitiaę fœdus Gnesnæ in illo celebri regum conuentu ictum, floreret & magis ac magis augeretur, eosdem fines, qui sepius materiam dissidiorum præbebant, renouare decreuit Bolesl^o & perfecit. Namq; sicut antea orientem versus columnas ferreas, & tubos perpetuo sub aquis resonantes, vt Rusi tradunt, in cōfluentem Borysthenis & Zulæ iniecerat, vt dirimerent Sarmatiam à barbarorum prouinciis, sic etiam in ripa Salæ post celebrem victoriam, vt disternerent eandem Sarmatiam à Germania simili consilio immiserat alias tres statuas. Sed & inter populos septentrionales & fines Poloniae, vt extaret monumentum limitum perpetuorum idem præstare nequaquam neglexit. Similiter enim magno prælio profligatis Prussis iniecerat alias ferreas columnas in Ossam flumen mille passus ab oppido Rogosno, qui locus ab accolis illius territorii hætenus monstratur.

*Limites & columnę Boleslai
temporibus.*

Quod attinet ad meridiem nihil tale factum legimus. Nam Carpatas mons Sarmaticus sua altitudine arduus & conspicuus à longè fulget, & vix non ad prætereuntes clamando fatetur se esse terminum, qui custodiat & perpetuo tueatur territoria & limites Sarmatarum. Hoc ergo Boleslai istius memorabile factum, si quis cōferat cum aris illis Alexandri magni & Iulii Cæsaris, & consilium veterum illorum Heroum perpendat, qua ratione illi suas prouincias à Sarmatarum regionib. dislimitare voluerint, omnino perpessillam differentiam inter illos antiquiores limites & istos posteriores reperiet.

riores reperiet. Accisos tamen Sarmaticos aliquomodo & ab oriente, res ipsa fatetur. Vt vt tamen se res habet, hoc fundamentum vniuersę rei nemo conuellere potest, Sarmatiam Europæam esse & vocari debere quicquid ad Sarmaticos montes est & duo Sarmatica maria, nimirum Pontum Euxinum, & Oceanum Sarmaticum, quem contiguum esse Oceano Germanico nemini dubium est. Vbi sunt ergo nunc illi maritimarum vrbiū incolę, qui subinde musitare solent & inter gregales suos spargere, regem Polonorum non habere dominium maris, nisi quoad equus adaquandus mergi non potest. Sed iam receptui canamus: Hos ergo fines & pacem inter vicina regna, Germaniæ inquam, & Poloniae, vt Deus Opt. Max. sempiternis temporibus magis ac magis conseruet precandum est. Nam quanta commoda prodeant generi humano ex concordia & pace istorum duorum regnorum, nemo est qui non videt.

Chorographia Ptolomaica.

Quatuor latera primò seu limites Sarmatię Ptolomaicę, explicantur ab hoc autore, deinde insigniorum locorum mediterraneorum cognomina recitantur: gentes videlicet quarum triplicem gradum facit, maiores nimirum, minores, & mediocres: sic postea & montes, sylvas, solitudines, flumina describit. **LATERIS** quidem septentrionalis loca sic consignat Ptolomæus: Oceanus Sarmaticus, sinus Venedicus, Chronos fluuius, vbi nunc Regius mons, Rubon flumen, id est, Duina, vbi est Riga &c. Et Istula. Sic igitur Oceanum Sarmaticum primo collocat, quo multa particularia maria comprehenduntur, videlicet: Venedicum, Cimbricum. Vnde colligitur quòd Sarmatic^o Oceanus ultra Pomerniam & Cimbricam Chersonesum vsq; ad Vismariam & ad ostia Albis extenditur, vt eum quoq; D. Cromer^o ex sententia antiquitatis terminat. **LATERIS** autem **MERIDIONALIS** angulum videtur incipere Ptolomęus ab ostiis Tyre fluminis, tandem flexionem facit ad ipsam aciem & angulum montium Sarmaticorum per Dacicis montes, quos à Thraciæ montibus Tatros nominatos puto, donec emergit ad montem Carpati, à quo lineam mathematicam ducit vsq; ad mare Sarmaticum. Quam lineam D. Cromerus ducendam putat à capite Istulę, quam ex Sarmaticis ditionibus ori nemo negare potest, vbi nunc est Strumenum oppidum, à scaturigine ex qua Istula profilit, dictum. Nam lingua Polonica scaturigines riuorum strumen vocare solemus. Hanc ergo Ptolomaicam lineam D. Cromerus incipiens à montibus Sarmaticis ducit per summitates

Triplices gentes.

Tatri montes.

Strumen oppidum.

Linea Ptolomana.

per summitates fluminum Istulæ, Vartæ, Viadri vsque ad conterminiû Oceani Sarmatici & Germanici. Alii verò non cõtemnendi autores dirigunt hanc lineam ab extremitate môtium Sarmaticorum per ditiones antiquorum Gotthorum, Ostorû, Buriorum, qui iuxta Cornelium Tacitum, Marcomanorum Quadorumque terga claudunt, septemtrionem Istulam versus tendendo, & applicant ad iugum Boëmicorum montium hiulcum descendens, quos Dion Seueri Imperatoris temporibus viuens Vandalicos vocat. Dicit enim expresse Albim oriri ex Vandalicis montibus, alii eam possessionem Hermunduris tribuunt. At Iulius Capitolinus non modò Marcomanos sed etiam Hermunduros vocat, quos Dion Vandalos vocare videtur. De Quadorum sedib. lege Amianum Marcellinum, non pœnitenda ibi reperies. Vt igitur hanc rem in pauca conferam: Hanc lineam Ptolomaiicã eruditi ducunt à iugo Boëmicorum montium hiulco, descendente per loca metallica vsq; ad Sarmaticos montes. Et nominant loca & oppida, vbi hodie metalliferæ vrbes sunt. Cremnicium, Semnicium, Sala vetus & noua. Ptolomæ⁹ loca illa vicina *σισυρωσιχῆας* vocat, quod ferrum nobile territoria illa tum suppeditabant: sed nunc non modo ferraria, sed etiam auraria, argentaria, æraria & plumbaria isthic inueniuntur. Et existimo temporibus illius belli funesti Romanorum, quod in iis locis cum Sarmatis & Quadis, Marcomanisque duxerunt, Duce Antonio Pio, causam præcipuam fuisse thesauros metallicos, quorum vena admodum diues illo tempore isthic reperiebatur. Neque enim in tam remotas regiones legiones Romanorum ex stationib. suis progressæ essent, si de lana caprina actum fuisset. Sed quia de auro & argento res agebatur, quorum inexplebili cupiditate ardebant Romani, ideo tam remotum tamque periculosum bellum suscipere eos non piguit. Sed ad propositum reuertamur. Monuimus iam cautè hic Ptolomæum legendum, nec per omnia eius topographica probanda. Nam vt Daciam recenter ablatam Romanis suis vendicet, adiungit eam & confundit cum Mysia, recedèdo à transactione illa Augusti Imperatoris, videturque eam ad Tyram detrudere. At notum est ex Ouidio, quòd Tomos urbem & alias regiones illas Sarmatarum maior pars tenebat. Et Plinius ostium Istri Calostomon dictum expresse dicit Sarmatas possedisse. Quin & ipsi & Getæ & Daces Sarmaticæ gentes erant. De Iazygib. nullum est dubium. Nam & ii cum Iazygib. Sarmatis iidem erant, nisi quòd montes Sarmaticos transcenderant & Danubii ripam citeriorem Tibiscum fluium versus possederant. Ideo Metanastæ à Ptolomæo vocantur.

Causa belli ab Antonio suscepti contra Sarmatas admoneres Carnuntanos.

Que in Ptolomæo cautè legendæ sũt.

Metanastæ Iazyges vnde dicti.

Nisi igitur

Nisi igitur Ptolomæus Traiano, Adriano suis principibus complacere voluisset, propriè & legitimè limitem meridionalem cum Iornande ducere debuisset ad ripam Istri, & tandem montes Sarmaticos & Marcomanos & Quados versus. Cornelius Tacitus, etsi etiam Romanis suis adblandiebatur, tamen non ausus fuit dicere, quòd Istula Germaniam à Sarmatia dislimitet, sed satis ei dixisse fuit, Germaniam à Dacia & Sarmatia separari montibus Sarmaticis & mutuo metu. Ex quibus verbis liquet tum maximos & incredibiles motus fuisse excitatos inter istas gentes ob violatos limites, ad id extimulâtibus Germanos Romanis, qui postquam ademissent Germanis nobilissimas regiones, detrudebant eos ad ditiones Sarmatarum qui ibidem habitabant, ad Istulam nempe vbi & nunc habitant. Rectè igitur Monsterus hæc verba Cornelii exponit: Illo, inquit, tempore non lingua Germanos à Sarmatis diuisit vt nunc, sed mutuus metus, nam ac si in horas veturi essent, ita omnes timor occupabat. Et certè si septemtrionalem ripam Sarmatæ tenuissent, Germanos non ita metus distinuisset. Nam antequam fluuenta Istulæ transfirent, fama velox eos præmonuisset. Sed de istis rebus per occasionem necesse erit reiterare sermonem.

Magis probanda fides Cornelij Taciti quam Ptolomæi.

LATVS OCCIDENTALE. Etiam hîc Ptolomæus cautè legendus. Nam sicuti describendo latus meridionale Daciam Sarmatis detraxit, ita hîc sedem ferè recentioris Sarmatiæ carpit. Nam quia illis temporibus in iis potissimum duobus locis maxima bella gesserunt Romani cum gentibus nostris, in angustum eas redigendo, vt mox apparebit ex descriptione belli Quadorum, Vandalorum cum Antonio, ideo fines Romanorum proferre nititur, spacia illa maxima Istulam versus, Germaniam vocando. Magna ex parte enim tum Romani Germaniam inferiorem accisam reddiderant. Itaque quantum eis ad Rhenum ademerant, tantum Istulam versus ablata compensando damnum præstare voluerunt. Facile enim est, vt ille dicebat, ex alieno largiri. Verùm si quis terminos Sarmaticorum montium & Oceani Sarmatici inter sese comparet, & à margine vnus ad marginem alterius lineam ducat, facile apparebit quam magna spacia regionum Sarmatiæ obuient Viadrum versus & nouam Marchiam. Non igitur probandi sunt illi, qui sub prætextu Ptolomæi descriptionis, alteram ripam Istula tenus, vbi est Cracouia, Germaniæ vendicant, ac de ripa identidem occinendo vltra Istulam Sarmaticas gentes deturbant, Germanis verò Maiorem Poloniam imo & vmbilicum ipsum totius Poloniæ vbi est Petricouia attribuunt. Hoc prætextu Ptolomæicarum pi-

carum picturam etiam nostri historici, (dico de recentioribus quibusdam) lapsi sunt, affirmantes Germanos in Polonia habitasse ante tempora Constantini Magni. Ac posset sane concedi, eos hic mansisse ut inquilinos iure precario, non autem iure hereditario. Notum est enim per se, quanto tempore, & quam immania bella gesserint Romani cum Germanis, itaque veteribus sedibus exuentes eos necesse erat magnam vim hominum retrocedere, & opem hospitiumque à vicinis Sarmatis petere. Ita magis credibile apparet Germanos in Sarmatarum sedes tum successisse, quam Sarmatas & Slauos in Germanorum, prout quidam nostratum non veriti sunt talia asserere. Alter error est tabularum Ptolomaicarum, quod gentes Sarmaticas collocat ad ripam septemtrionalem Istulæ, quod nullo modo rerum natura patitur. Sunt illa loca ut plurimum inhabitabilia, sterilia, inculta, arenosa, syluosa, & lapidibus ita referta ut mirentur prætereuntes unam aristam solum illud producere posse, ut credibile non sit tot & tantas gentes illud territorium alere potuisse. Verisimilius est ergo eos habitasse & coluisse alteram partem ripæ meridionalem. Nam & nomina gentium minorum, quæ isthic hætenus manent valde respondent, & sunt conformia nomenclaturis Ptolomaicis. Nam Carodunum respondet Cracouia, ut quidam volunt, ita Auarini, ubi est Varka, Buri ubi est Varfauia, B litera in V more usitato versa. Sic Sobocii ubi est Sobota, Geitones Gedanenses, ut doctis nostri seculi placet.

Tertius error Ptolomaicarum typographiarum est, quod Germaniam describendo Istulam non è montibus Carpati deriuat, ut res ipsa testatur, sed ex Gabreta sylua vel Sudeti montibus aut nescio quibus locis qui Danubium magis respiciunt. Itaque non est mirum, quod populos Germanicos, qui illa campestris inhabitabant, incolas Istulæ facit. Nam vno dato inconuenienti alia inconuenientia subsequi necesse est. Sed si à iugo ultimo Carpati montis Sarmatici ad terminum maris Sarmatici lineam duxisset, omnino ex Sarmatia non effecisset Germaniam. Etenim per principio Geographico tenendum est semper, quicquid est intra vtraque maria Sarmatica, & montes Sarmaticos, tanquam legitimos & vetustos terminos, id totum autoritate scriptorum, qui floruerunt ante controuersiam excitatam inter Romanos de finibus Germaniæ & Sarmatas, ad Sarmatiam pertinere. Cur autem Ptolomæus & secum ipse & cum aliis dissideat, eiusque picturæ Germaniæ cum picturis Sarmatiæ pugnent, inuenio duas causas, alteram quod ipse narrata narrauit, & prout ei ex Romanorum castris topographia missa

Disconuenientia
tabularum
Ptolomæi.

phia missa fuit, ita eam œcumenicæ descriptioni accommodauit. Alteram quod hac in re à suis dominis Romanis dissentire tum difficile tum periculosum ei fuit. Nam Imperatores quod Sarmatis tam remotis à se populis, nihilque vnquam malè de se meritis bella mouebant, hoc prætextu excusabant, quod se dominos totius Germaniæ iure belli profitebantur. Itaque cum penes illos summa rerum esset, non erat eis difficile ex non Germania Germaniam facere, ut quantum eis detraxerint à Rheno, tantum adderent à septemtrione.

LATERIS ad PONTVM descriptio sic se habet: Borysthenis ostia, Hypanis fluii ostia, (nō Bozek, quia ab illa parte Asiam versus ponitur.) nemus Dianæ, quod Sagori, id est, sanctus mons dicitur, gora enim montem Polonis significat. Nam prisca Sarmatiæ Dianam præcipue coluerunt, quam Dzienoniam vocabant. In cuius honorem templum hoc erectum fuit, & nemus quoddam consecrarant, & promontorium ei dedicarant. Existimo id factum ab eis ad imitationem templi illius Asiatici, quod olim Magnæ Dianæ dicatum fuit. Mysaris promontorium fuit Myliam versus. Carciniti ostia, credo Kazibemiū portum esse. Ostia Bycen Buges à Plinio. Agarum Sagarum vocat. Quod autem Ouidii lacum Vido-ue iezioro quidam esse volunt, fieri potest, at non propterea, quod ibi locus exilii eius fuerit, sed quod aliquo fortuito casu eò delatus fuerit.

Appendix

De ijs quæ cautè legenda sunt in Ptolomæo breuius.

In vocabulis & nominibus locorum prima difficultas est. Nam quædam nomina de industria Romani in suam linguam conuerterunt, vetera abolentes. Putabant enim in omne æuum suam monarchiam duraturam. Quædam verò ipsi autores corruerunt, unde & expende tecum solum nomen Vistulæ quomodo in eo autores varient? Mela Vistulam vocat, Plinius Vistillum, alii Iustulam alii Vandalum fluium. Sic Boëmæ regnum, Velegius Boiohemum, Strabo Bubienium, Tacitus Boiemum. Præcipue verò Ptolomæus homo Græcus elegantia sermonis studèdo remotissimè omnium discedit à veteribus nominibus & prænominibus. Retinuit tamen quædam veterum Sarmatarum vocabula, ut Carodunum, ubi est Cracouia, Sidones ubi nunc Szidlovvec, Szidlovv, Buri ubi nunc Varká, Varfauia, Sobociū Sobota, Geitones, Gedanenses, Calisium Calisz, Carpatus Krepak, Calusium flumen Al bim versus, à caluza, quod cœnosum puteum & lutulentum significat. Hæc

Lateris ad Pō
tum.

Hypanis non
est Bozek flui
us iuxta Ptolō
mæum.

Sagarum, id est
Święta góra.

Ptolomæo lon
gins præ alijs
discedit à nati
uis nominibus
locorum.

ficat. Hæc reperiuntur in Ptolomæo, quæ adhuc veluti scintillæ micant inter rudera abolitorum nominum Sarmaticorû & novorum introductionem. Tertio numeri altitudinum & latitudinum, magna ex parte corrupti in eo sunt, non sine maximo damno studioforum, quod experientia per instrumenta astronomica comprobavit. Quarto instituens Germaniæ tabulam intra suos fines describere, pergit & euagatur vsq; ad regiones septentrionalissimas, forsan vsque ad Elicen vrsam & ipsum polum. Existimo autem hoc consilio eum fecisse, vt vna expeditione vel occasione & Germanici Oceani ripam, & Sarmatici Balticique maris spacia trāfulcaret. Hinc est quod illam phrasim repetit: Extensio prima, extensio secunda, sicut in descriptione quoque Danubii fecit, flexiones & diuertigia illa Danubii enumerans, quæ cum simpliciores legunt, putant Germaniam eousque extendi debere, & ad orientem prouehendo credunt eum impinxisse eius fines in Pontum, & vnâ cum Danubii profluente in ipsius Euxini Ponti ripas immergi. Sunt alia in quibus attentus lector cauere debet ne aberret, quæ egrè defendi possunt. Verbi gratia: Montes altissimos Venedicos ponit, vbi nunc est Lithvania vel Samogetia, qui nunc non visuntur, forsan terræ motu dehiscuerunt. Alios quoque montes statuit, ex quib. Borysthenes oriri deberet, quos Peucinos vocat, & isti quoque euanuerunt. Nam constat ex illorum testimonio, qui habitauerunt in illis locis, Borysthenem ex stagnis iisdem oriri, ex quibus & alia maxima flumina, Duna, Narua, & aliquomodo Volha Latinè Rzda dicta. Sed quid miramur veteres, cum Cornelius Tacitus tradat quendam celebrem locum in septentrione reperiri, ex quo orientis solis strepitus & fragor veluti rotarum inter sese colluctantium exaudiatur. Hunc locum Sueciam quidam putant esse. Taceo reliqua miracula septentrionalia quæ Latinos quosdam scriptores posteritati tradere non piguit. Sed illud est nocentissimum quod Ptolomæus tradens Germaniam Istulatenus finiri, mox tamen vltra Istulam progressus, Scandias, Dacias, Norduegias, Chedinas, Phænonas reponit, quæ an à paraphrastis Ptolomæi, an verò ab ipso aurore aspersa chartis sint, non ita liquet, sed magnam partem existimo adscutam esse à Neotericis. Cautè enim Ptolomæus dicit, nec vocat istas insulas Germaniam, sed Germaniæ inquit adiacent insulæ, iuxta Albis fluuii ostia &c. quas tandem enumerat. Sed quantascunque autoritates autorum quis obtendat, ego in eo argumento certius puto, esse plus tribuere experientiæ & rationibus quàm testimoniis scriptorum. Verè enim & sobriè dixisse videtur Anius Witerbiensis scriptor eruditus & vetu-

*Ptolomæus la-
tera Germaniæ
describens pro-
uehitur vsque
ad extraneas
gentes, vt cui-
ret reiteratio-
nes.*

*Error Pto-
lomei de ortu
Borysthenis.*

tus & vetustatis indagator non contemnendus: Autores, inquit, quandoque fallunt & falluntur, non autem nomen impositum. Ideo argumentum à nominibus vetustis gentium & locorum est validius quocunque autore. Et mox exemplo id comprobat. Ideo, inquit, Liuius in quinto ab vrbe condita, quanquam multos haberet autores asserentes Thuscis imperasse toti Italiæ, solo tamen nomine Turreno imposito toti circa Italiam mari, pro validiore quàm autoribus argumento vsus est dicens: Mari supero & infero quibus Italia insulæ modo cingitur, terra marique Thuscici quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Thuscum vocabulo gentis, alterum Adriaticum vocauere Italiæ gentes. Existimo ex supra dictis attentum lectorem optimè intelligere posse, quid ei hac in re sequendum sit. Obtendant alii prætextus quosdam autoritatum, apud me illud principium Geographicum toties à me repetitum plus pòderis habet. Quod quicquid est terrarum inter duo maria Sarmatica, Euxinum, inquam Pontum & Oceanum Sarmaticum, & montes Sarmaticos id totum nomine Sarmatiæ censerè oportere. Huc addatur nomina linguæ Slauonicæ, quibus vsus est Ptolomæus in describendis regionibus sitis ad Vistulæ ripam meridionalem, quæ paulò ante à me recitata sunt. Non repudio interim & testimonia scriptorû, sed eorum potissimum, qui res sibi probè còpertas tradiderunt, nec linguam venalem habuerunt. Audiuius iam ex Procopio & Iornande, & adhuc audiemus, Vandalos Gotthos fuisse gentes stirpis Sarmaticæ, & ad Istulam habitasse, nostraque lingua Polonica vsos fuisse. Hi verò vbi nunc est Cracouia, Maior & Minor Polonia, habitabant. Quid ergo nostra refert, quòd Romanorum ducum scriptores interdum loquuntur ea quæ intelligunt ipsis profutura ad extendendam famam maiorum suorum. Falluntur certè qui existimant Romanos solo ferro armisque & non etiam scriptorum favore eruditorum profecisse, peruenisseque ad summum culmen & fastigium opinionis in mundo. Habebant illi multos strenuos milites, sed certè non laborabant inopia virorum eloquentissimorum, quorum opera & famam & imperii sui fines pariter volebant immortalitati consecrare. Ita vtroque stylo, ferro nimirum & penna tantum valuerunt, vt ad eam diem res eorum immarcescibiles esse videantur. Quare cum agitur de fama & de finibus, non admodum nostri scriptores Ptolomæi & Corneliis fidant, aliàs à scopo aberrabunt. Historia Babylonica Rheni Sarmatas ad Rhenum vsq; prouehit, & nostri scriptores vltra Istulam & forsan ad Roxolanos eos detrudunt, ex patria sua Germaniam faciendo.

*Qui scriptores
esse debent si-
scribitur in ca. 10.
ca. 10.*

*Romani armis
& ope scripto-
rum eloquenti-
ssimorum e-
meruerunt è te-
nebris.*

○ Sed nihil

Sed nihil facilius est, quàm ex alieno liberalem esse. Liqueat autem ex scriptoribus, Brueros seu Brunuingos & Zenones fuisse quòdam accolas Rheni, sed bellorum iniuria à Germanico Duce Romano fuisse reiectos ad interiora Germaniæ. Necessitas igitur addegit eos, vt quantum eis isthic adimeretur, tantum hinc eis accederet. Præterea, quòd Romani gloriabantur de Germaniæ possessione, id tam apud suos quàm apud extraneos profuit eis, vt ex Germania Europam ferè facerent, & vt deuicta ad tempus Germania pro dominis toti septentrionis sese vèditarèt. Noti sunt Domitiani Imperatoris Romani de Sarmatis & Dacibus pseudo triumpho, qui cum deuictus esset, & turpiter se dedisset, tamen victorem se palam non est veritus gloriari. Sic & Commodus Imperator de Germanis nondum victis triumphum egit. Hoc sane & aliis forsàn vsu venerat, sed res sapius malè gesta scriptorum bonorum eloquentia corrigebatur. Quod si maiores nostri tales & tam facundos adepti fuissent aduocatos, haud dubiè res suas illustres multò illustriores clarioresque reddidissent.

De temporibus Antonini Pii.

Anno ab orbe condito 4102.
Anno Christi 140.

An te mille & quadringentos annos Antonin⁹ successit Adriano qui princeps multis laudibus à scriptoribus celebratur. Hic etiam Dacorum & Alanorum armis lacepsitus fuit, nullum tamen memorabile prelium tum factum fuisse memoratur. Satis enim fuit ei si quoquo modo à limitibus Romanis eos amoueret & propulsaret. Nam irritare animos bellicosæ gentis nequaquam è re & vtilitate Reip. iudicauit. Dicere enim hic solebat, malle se vnum ciuē seruare, quàm mille hostes interficere

De temporibus Aurelii

Antonini.

Anno ab orbe condito 4125.
Anno Christi 163.

Dixi paulò superius, & meminerunt etiam mediocriter versati in historiis, in eo limite, Minorem Poloniam versus, quà itur Vienna Cracouiã, bella difficilia Romanos gestisse cum populis Sarmaticis, quod vel ex bello Marci Antonii, quod biennium durauit, contra Sauromas & Germanos finitimos manife-

mos manifestum esse potest. Malo autem rem gestam ipsorum historicorum verbis exprimere, cum ea de re non modò scriptores historiarum, sed etiam ecclesiastici Tertullianus, & Eusebius memoriæ prodiderint. Marcus Antonius, inquit, cum in Germanos & Sarmatas expeditionem mouisset, & exercitus siti affligeretur, in rerum desperatione fertur fuisse. Milites verò legionis quam Melitinam vocabant, genua in ipsa acie contra hostes ad terram vsque curuasse, sicut & nobis orandi consuetudo est, & ad supplicandum Deo esse conuersos. Cum autem hostibus spectaculum hoc insolens appareret, ferunt aliud quiddam insolentius subsecutum, fulmen videlicet, quod hostes in fugam impulerit, & imbrem ad refocillandum exercitum, qui iam totus siti affligeretur: Adidit Apollinarius, quòd legio illa cuius precibus factum fuerat hoc miraculum, ex eo tempore peculiarem appellationem ab Imperatore obtinuerit, vt Romana lingua fulminea Græcè *νεραυροβόλα* vocaretur. Hoc exemplo probatur vtrumque, & quod militia sit concessa à Deo Christianis, & quòd infidelibus propter religiosos & Deum timentes supremus moderator rerum opituletur, qui est exercituum dux, & vltimum refugium mortalium. Notum est autem Melitenses fuisse ex insula vicina Siciliæ pro cuius possessione cum Turcis etiam nostra ætate Christiani atrocia bella mari & terra gesserunt. Isti erant Christiani apud quos Paul⁹ Apostolus dum nauigaret Romam, dicturus causam coram Cæsare, prædicabat Euangelium, eiusque opera ad fidem Christianam fuisse conuersos non sine graui coniectura multi credunt. Cui⁹ rei quoque superius mentio facta est. In eadem historia fit quoque mentio Squadorum & Marcomanorum, qui etiam Romanis cum Sarmatis sese opposuerant. Qui autem fuerint Squadi & vbi locorum tunc habitauerint, variè de hac re doctiores sentiunt, nec tamen multum inter se differunt. Sunt in Maiore Polonia quæ Quidzinum & Squidzinum vocantur, cognomine admodum proximè ad Squadorum appellationem accedente. Est etiam in Prussia Quidzinum oppidum ad flumen Ossam, non procul à Rogozno. Iam Quadi, Oisi, Gotthi contermini sibi erant olim. Forsan igitur reliquiæ eorum illic confederant. Alii ex eleuatione altitudinum & latitudinum Geographicarum deprehendunt locum eorum incidere eò vbi nunc est Petricouia. Sed non cohærent ista cum Taciti descriptione, qui dicit Ossos, Burios claudere terga Marcomanorum & Quadorum. Citius ergo crediderim Ossos ibi mansisse. Expressè autem Eusebius dicit gestum hoc bellum fuisse cum Germanis & Sarmatis: at Sarmatis sane nihil negocii cum Romanis

Melitenses qui fuerunt.

Squadorum locus & sedes.

Mōtes Sudeti.

fuiſſet, ſi vltra Iſtulam, Ruſſiam verſus habitaſſent, vt picturæ Pto-
lomæi indicant. Sed quia hoc prælium ad fines Boëmię fuiſſe ſcribi
tur, ad ſyluam Gabretam & montes Sudeti, fines igitur Sarmatia-
rum contiguitatem quandam iſthic habuiſſe credibile eſt. Nam &
appellatio mōtium Sudeti omnino dialectum Ruthenicam ſonat,
ſicut & ſylua Gabreta, qui inquam montes non multò poſt Van-
dalici ſunt appellati Dione autore. Ponuntur etiam populi Sudini
in Sarmatia à Ptolomæo, in illa ora vbi eſt Pruſſia. Verum illuſtrâ
di hui⁹ negocii cauſa adhuc Oroſium de eodem bello ad eum mo-
dum ſcribentem audiamus: Nam cum inſurrexiſſent gentes imma-
nitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt Marcomani,
Qualii, (ſecundum alios Quadi,) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & o-
mnis penè Germania, & in Qualos vſq; progressus exercitus, cir-
cumuentuſque ab hoſtibus eſſet, & propter aquarum penuriam
potius ſitis quam hoſtium periculum ſuſtineret, ad inuocationem
nominis Chriſti, magna fidei contantia quidam milites conuerſi
ſunt, ſubitòq; tanta vis pluuiæ effuſa eſt, vt Romanos quidem lar-
giſſime ac ſine iniuria reſecerit, barbaros autem crebris fulminum
ictibus perterreret, complures eorum occideret, in fugamq; co-
geret, quorum terga Romani vſque ad internecionem cædentes
glorioſiſſimam victoriam, & omnibus fere antiquorum titulis præ-
ferendam, rudi paruoq; militum numero, ſed potentifſimo Chri-
ſti auxilio reportarunt. Hactenus Oroſius. Eutropius locum pug-
næ nominat: Ingenti ergo, inquit, labore & moderatione cum
apud Carnutum iugi triennium perfeueraſſet, bellum Marcoma-
nicum confeſcit.

*Pugna Carnu-
tana & cauſa
eius.*

Nominat hic Oroſius locum pugnæ in finibus Squadorum,
quorum domicilia erant hîc alicubi inter Cracouiam & Wratilla-
uiam, vt doctiores tradunt, regio tamen & fines eorum protende-
bantur Morauiam & Boëmiam verſus. Et quia Sarmatis Vanda-
los coniungit, venio in eam ſententiam, vt putem Ptolomæi tem-
poribus partem Vandalorum ibidem prope Sudeti montes habi-
taſſe. Nam Dion hiſtoricus, qui ſtatim eſt Ptolomæum ſubſecu-
tus, Sudeti montes Vandalicos vocat. Si autem Vandali, etiam &
Sorabi eis coniungendi erunt. Quod ſi Sorabi, ergo & Sarmatæ.
Fatentur enim Germanici ſcriptores Sorabos gentem eſſe Sarma-
ticam, nomenq; Soraborû & Sarmatarum non lôgè ſyllabis etiam
à ſe differre ſcribunt. Mores autem, ſtudia ſimilima & lingua etiam
teſtantur Vindas illos & Sorabos ex vna ſtirpe proficiſci, & pari-
ter iunctos in illis oris ad Albiſ ripam confediſſe. Hæc de Anto-
nii temporibus, qui poſt eam pugnam in Pannoniam caſtra pro-
mouerat,

*Sorabi & Sar-
matae iſdem e-
rât autore ſup-
plementi Cario-
ni.*

mouerat, ibique vitam cum morte commutauit. Sæpius autem in
illis limitibus bella fuiſſe agitata, vel illud documento eſſe poteſt,
quòd Romani iſthic coacti ſunt tres legiones continuo aſſerua-
re, quarum ſtationes & territoria annotat Ptolomæus. Legio Ger-
manica decima ad Paſſauiam. Legio Germanica 14. ad flumen
Rab. Legio prima auxiliaria ad Salam flumen Aenipontis.

*Stationes legi-
onum Romana-
rum.**De Squadis populis appendix clarior.*

Quia hoc bellum fuit ſtupèdum & miraculo inſigni coelitus con-
firmatum, ideo ab omnibus ſcriptoribus, præſertim verò Chriſtia-
nis celebratur. Præterea duo Imperatores Romani illud admini-
ſtrabant, cum Antonio Aurelius Commodus. Ideo terror tantus
vicinos reges ob Romanorum apparatus formidabilem inceſſe-
rat, vt cum ad Aquileiam exercitum promouiſſent, plerique re-
ges pœnitentia moti belli ducti, tumultus autoribus cæſis veniam
deprecarentur. In hoc bello quia Quadorum mentio fit crebra, i-
deo operæ pretium eſt nos aliquid de eis dicere, vt ſtirpe & loco
habitationis eorum cognito, circumſtantię hiſtorię clariores red-
dantur. Designat patriæ locum Quadorum Ptolomæus lib. 3. cap.
11. Sub ſylua, inquit, Hercynia ſub Orcino nemore Quadi. Sub
quibus ferri minera & lunæ ſyluæ. Syluam autem Hercyniam de-
notat. Inprimis nominat montes Sudeti Bambergentiſ, nunc ſub
montibus Sudeti ponit ſyluam Gabretam, proſuſ è regione mon-
tium Sarmaticorum vltimi iugi. Inter ergo prædictam ſyluam &
Sarmaticos montes ſyluam ponit Hercyniam, id eſt, reſinæ abun-
dantem, piceam. Sub ſylua hac ſtatim Quados ponit, Sidirorichi-
as ibidem, id eſt, ferri mineras. Si nunc altitudinum & latitudinum
numerum inuicem conferas, locus non remotè capitis Oderę aut
paulò ſuperius veluti digito designatur. Nam Cornelius Tacitus
affirmat Gotthinos populos claudere terga Marcomanorum &
Quadorum Iſtulam verſus. Quæ deſcriptio proſuſ reſpicit Bre-
gam vel Wratillauiam. Nam ibi Gotthorum ſedes fuiſſe apparet.
Ideo Oderam Gutalum Plinius vocat, à Gotthis puto dictum, ſi-
cuti à Varta Varinos vel Burios à Vandalo flumine vel Viſtula,
Vandalos, Sueuos à Sueuo flumine, quæ nunc Sprea dicitur, & in
Odrum non remotè à Stetino incidit. Et expreſſè Strabo dicit:
Gotthorum fines cum finibus Sueuiæ coire: Getarum, inquit, fi-
nes à finibus Sueuiæ porriguntur. Sed diligentifſimè obſeruan-
dum & notandum, quod dicit Cornelius Tacitus: Gotthini, in-
quit, tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatę, partem Qua-
di vt alienigenis imponunt. Ex quibus verbis liquet, illam totam
regionem

*Bellum Carnu-
tanum quàm
celebre fuerit
& formidabi-
le.**Locus pugne
inuestigatur.**Fines Getarū
iuxta Strabo-
nem.**Corneliſ ſenten-
tia verior.*

Ptolomei sententia.

Fortissimum argumentum.

Quādo processerint Boëmi & Vandali ad Albim.

regionem Sarmatiā fuisse, & ditionis Sarmatarum. Cur enim Gotthos alienigenas vocat, si indigenæ isthic Sarmatæ non essent. Cur imponunt tributum & exigunt Sarmatæ à Gotthinis, Osis, & Buriis, si domini & hæredes non sunt illorum locorum, vbi Gotthi metalla effodiebant? Dicit enim Tacitus: Gotthini quo magis pudeat ferrum effodiunt. Cur denique præcipuè moliri belli istius contra Antonium Marcomani & Sarmatæ & Quadi sustinent, si non pro patria pugnabant? Atque hîc iam clausos manibus tenemus Ptolomæum & Ptolomaisas q̄ ultra Istulam Sarmatas ex patria ipsorum expellunt, qui Germaniam ex Polonia faciunt, qui deniq; cum Ptolomæo Germaniam Istula tenus terminari fingunt, & inde vbi est & fuit sedes & umbilicus Maioris & Minoris Poloniæ, Polonos vt exules in exilium eiiciunt. Cur enim alienigenas Gotthos faceret Tacitus si indigenæ non essent Sarmatæ? Cur tributum imponunt Osis, Gotthis, vt inquilinis? Cur Vandalos Sarmatas ab occidente cum Marcomanis limites habuisse Iornandes narrat? Cur tam difficilimi belli aleâ sustinent? Cur idem Iornandes dicit Gotthos in Vandaliâ quondâ se insinuasse cùm venirent aliunde? Cur Iulius Capitolinus Hermunduros, qui ad caput Albis habitabant & Marcomanos Sarmatis adnumerat? Cur Dion dicit Albim ex Vandalicis montibus oriri, sub quibus hoc bellum gestum prædicatur? Nam Vandali tum proprie Sarmatæ vocabantur, quos Ptolomæus maximas gentes vocat Sarmatiam incolentes. Ante ergo bella Vandalica & Gotthica illas regiones occuparunt Boëmi, Vandali ad Albim, vbi nunc Vendæ & Sorabi manent. Sed de Vandalorum & Gotthorum origine paulò inferius dicturi sumus, ideo ad illum locum reliqua reiicimus. Anius scriptor refert Quados primò ad confluentem Danubii & Narrabonis, qui Rab hodie dicitur mansisse. Et ex Eutropio lib. 6. apparet eosdem etiam in Heluetia aliquando habitasse, aut saltem eis commilitasse. Strabo etiam libro 7. dicit: In illo tractu ad Danubium Boëmorum regem Marobudum regiam suam habuisse, illucque Marcomanos *δμογενῆς*, id est gentiles & conterraneos suos trãstulisse. Iam quia Marcomanos Sarmatis iungunt scriptores plerique, non est difficile coniectare Boëmos illos veteres sicut & Quados cognatos sibi inuicem fuisse.

De temporibus Pertinacis & Seueri Gordiani Philippi Arabis Imperatorum.

Anno ab orbe condito 4034.
Anno Christi 225. & 247.

Pertinax

Pertinax nihil memorabile cum iis gentibus gessit, nisi quod mediocri cum laude Mysiam & Daciam rexit. Vbi autem iam receptum fuit eo tempore Romanis, lectissimos viros ac serè ab Imperatoribus secundo loco habitos Sarmaticis gentibus opponere. Itaque aut per seipsos aut per viros opinione sibi pares incepta bella cõtinuare cogebãtur. SEVERVM Imperatorem, quod post Pertinacem posuimus causa est: Reminisci enim debemus eorum quæ ex Dione de Vandalis & Vandalicis montibus supra retulimus. Nam Dion hic qui ista memoriæ prodidit vixit imperante Seuero. Gordiani verò tẽporib. iterum bella hæc Gotthica recrudescere cõeperunt, inualefcere tamen non poterant, quod vtrinque leuioribus præliis periculo virium factò, ad pacificationem deuentum fuit. Philippi Arabis temporibus, qui post Gordianum imperabat, primusq; religionem Christianam cum magna animi humilitate amplexus erat, iterum ad ingenium reditum erat. Nam Gotthorum sollicitationib. tota Sarmatia excita vnà cum Dacibus & aliis ferocibus populis petiuit Romanos bello, ac exercitu trecentorum millium conflato & cõquisito Mysiam Traciamq; multis seueritatis exemplis editis, nulli sexui parcendo clade maxima affecit. Interim Decius cum exercitu, maximi tunc nominis Dux promouit castra, & paulò post cùm imperii honores adiiisset, ab Imperatore Philippo eis oppositus fuit. Sed aliquot præliis superatus & victus, infecto bello, nulloque opere pretio factò reuersus est. Administrabat is tunc prouinciam in Illyrico, ac interfecto tandem Philippo machinationibus Decii, illi bellorum tumultus excitati deferuescere cõeperunt. Habemus iam Sarmaticæ historiæ seriem deductam post aduentum Christi ad annum 250.

Philippus Imperator Christianus.

Decii Imperatoris temporibus.

Anno ab orbe condito 4215.
Anno Christi 282.

Iornandes eius temporis sic texit historiam: Cuius, inquit, secessum Decius Imperator cognoscens, & ipse vbi subsidium ferre gestiens, iugo montis tranfacto ad Berroam venit. Ibiq; dum equos, exercitumq; lassum refoueret, illico Cuina dux cum Gotthis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbauit, vbi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collecto

Cuina dux Gotthorum.

Imperator Decius cum filio per. u.

tur. Collectoque tam ex inde, quam de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cuina verò diu obsessam inuadit Philopolim, prædaque potitus, Priscum ducem qui ibi erat, conföderauit, quasi cum Decio pugnaturum, venientesque ad conflictum, illico Decii filium sagitta faucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos militum animos dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est Reipub. diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem aut ultionem filii exposcens, sed circumseptus à Gothis & ipse interficitur, imperii finem vitæque terminum faciens.

Sub Valeriano Gallieno & Claudio Imperatoribus.

Anno ab orbis condito 4217.
Anno à Christo 256.
Ante annos 1400.

Asiam Sarmatæ vastant.

Imperatoris Valeriani calamitas.

Triginta tyranni.

C Opiis Decii in Illyrico per Sarmatas attritis, Romanorum ille ardor & libido mouendorum bellorum mitescere & fatiscere coepit. Et conqueuerunt illi aliquantisper, & foedus cum Gothis eodem tempore renouarunt. Sed Sarmatæ fortunam sequuti Pannoniam populabundi vastant, ac tandem exercitu transportato in Asiam, Nicomediam propemodum deleuerunt, Bithiniam vastarunt, Macedoniam & Thraciam longe lateque populati sunt. Non parum autem conatus eorum adiuuit calamitas Valeriani Imperatoris. Is enim tum anno imperii sui quarto in orientem contra Persas expeditionem suscepit, tandem victus captusque à rege Persarum Sapore in extrema senectâ à ceruice ad pedes excoriatus est. Multa etiam alia crudelitatis in eum exempla edidit. Nam ad maiorem Romani nominis contumeliam, quoties equum conscendit, pedem ceruici Valeriani imponebat, ac pro scabello eo usus est. Tanta est humanarum rerum vicissitudo, ut ille qui in culmine rerum sedebat, humi repere & conculcari se, caputque subiicere cogatur, & rursus alternante fortuna, qui fortunæ successu exultare videbatur, ad extremam miseriam redigatur. Interim Gallienus Valerii filius voluptatibus deditus Bacchanalia vivebat. Adde quod triginta illi Duces, qui à suis exercitibus creati, pro Imperatoribus se gerebant, partim inter se dimicando, partim ab aliis extraneis petiti, imperii vires non mediocriter tum labefactarunt. Hæ tres causæ Sarmatarum Getarumque successus in vastandis illis regionibus non mediocriter adiuuerunt. Verum

runt. Verum cum aliquantisper eis fortuna indulgisset, liberiusque soluta disciplina militari per Achaïam agendo prædas vagarentur, à Machario quodam dissipati oppressique sunt. Altera verò pars exercitus eorum Asiatici, qui ut dictum est, Bythiniam & Nicomediam occupat, promouit castra Ephesum vsque, illicque templum celeberrimum, quod totius Asiæ sumptibus extructum, & longo temporum æuo locupletatum fuerat, vno momento ab eis igni absumptum est, forsân æmulatione quadam ad hoc inducti, qualis animos religiosorum pari studiorum propensione inter se certantium, suauis quodam delirio non raro affilare solet: vel potius ita persuasum habebant, suæ Deæ Tauricæ templum non posse ad eam celebritatem & famam emergere nisi Diana Asiatica æmula eius ab ipsis è medio tolleretur. At Deus qui sacrilegis est furque semper infensus, amplius illam eorum insolentiam coniunctam cum auaritia non tulit. Claudium namque ut cum copiis eis obviam iret concitauit, qui cum numerosiore exercitu haberet (trecentis enim ferè millibus constabat) eos consequutus partim cecidit, partim capit, classesque eorum dissipat, & nauium ad duo milia alias mergit, alias ad deditiorem cogit. Fuit hoc prælium ad flumen Tyram, quem Nestrum vocamus, ferè in conspectu Dianæ ipsorum & templi Taurici, quod forsân spoliis ditare cogitarant. Quanto in metu & trepidatione tum fuerint Romani, detexit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de Claudii successu & victoria reportata audissent. Vientem enim adhuc præconio admodum favorabili ad eum modum ornarunt: CLAVDI AVGVSTE, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu princeps. Mortuo verò aliquantò post, clypeum aureum, in quo imaginem eius exsculperant in Capitolio collocant. Acciderunt hæc ante mille & quadringentos circiter annos.

Templum Dianæ Ephesinæ combustum.

Locus pugne Claudii ad Tyram.

Aureliano Imperatore regnante.

Anno ab orbis condito 4235.

R Osi illam dimicationem quieuerunt aliquantisper Getæ & Sarmatæ, ita tamen ut semper de vlciscendis iniuriis & vindicandis finibus, pellèdisque ex Dacia legionibus cogitarent. Tandem sub hoc Imperatore, duce Canabo regeque suo Romanis bella intulerunt, sed re male gesta, Rege amisso fortunæ cesserunt, seruantes se melioribus temporibus. Desiderati sunt multi

Canabus dux Sarmatarum.

sunt multi ex eis, ita vt Danubium cum quinq; tantum millibus traiciendo domum dilapsi sint. Habuit Aurelian⁹ Imperator summam peritiam bellorum Sarmaticorum Geticorumque, quam sibi comparauerat tempore Claudii, à quo præcipuus dux belli & magister equitum contra Gotthos designatus fuerat. Cum igitur multo vsu habitum sibi acquisiisset, nil eum latebat, quicquid etiam machinarentur hostes, & in promptu occurrebant ei artificia, norat quid sequendum, quidue vitadum ducenti bellum cum gente bellicosa. Narrat Iostus vir clarissimus qui compendium quoddam historiæ Polonicæ paulò ante nostram ætatem conscripsit, quòd in ea pugna quædam foemina bellicosæ interceptæ à Romanis & in triumpho ostentatæ fuerint, quas ex numero Amazonum antiquarum fuisse creditum sit. Videtur autem ad Zenobiæ illam Palmirorum reginã alludere. Sed hæc fuit ex veteri stirpe Ptolomæorum oriunda, non ex Sarmatico sanguine. Hæc inquam cum aliquoties foeliciter signa cum exercitu Romano contulisset, tandem ab Aureliano capta fuit, dum inter crepitus gladiorum ad securiorem locum se recipere pararet. Perducta demum Romam in quodam admirando ornatu, stupentibus cunctis in illa pompa præ admiratione maiestatis, in foemina lectissima. Hæc vnã cum filiis & filiabus ante triumphalem curram Imperatoris ostentata fuit. Felicior certè Cleopatra Antonii tum reputabatur, quæ præuidens hunc euentum, serpentibus vberibus admotis perire maluit, quàm se asseruare ad triumphorum & triumphatium ludibrium spectaculorumque se præbere materiam. Hic iterum vicissitudo rerum cogitur. Quæ fuit victrix regis Saporis & triumphatrix clarissima, ipsa demum ludibrium fortunæ experita est, dum Romanæ plebis etiam vilissimis quibusque spectanda proponitur. Creditum est à multis alteram Semiradem fuisse, dum in se oculos cunctorum conuerteret. Nouitas hæc Imperatorio triumpho magnam & raram accessionem fecit. Fuit & aliud bellum Aureliano ab altera parte occidentem versus cum gentibus stirpis Sarmaticæ, Boëmis inquam & Marcomanis, qui nunc Morauu vocantur. Hi ingressi Italiam, similem Cimbrico, vrbi Romæ terrorem incusserunt, multiq; vtrinque trucidati sunt. Sed tamen fortuna à partibus Imperatoris stetit. Scio doctorum sententiam de gente antiquorum Boëmorum, qui Ptolomæo Boii dicuntur. Sed sicuti Germanis parum detrahitur, eò quòd ii qui nunc Germani nominantur, olim Celtæ vocabantur, ita Boëmi licet Czechorum accessione, aliqua ex parte renouati sunt, tamen ideo, id quod antea fuerunt esse non desierunt. Adiecta autem illa obseruatione

Mulieres Amazones.

De hac re lege Lucium Flori.

Boëmorum originem à Boijs veteribus nihil detrahitur, etsi postea Czechis eis admisti sunt.

obseruatione de Vandalis & Vandalicis montibus, quod iam ante Aureliani tempora, illa spacia, vbi est Boëmia occuparint, omnino nullum absurdum restabit, si Boëmos illos & Morauos qui Italiam inuaserant, & contra Aurelianum in acie steterant, progenitores horum Boëmorum, qui gẽtiles nostri sunt, vocauerimus.

Imperante Probo Augusto.

Anno ab orbe condito 4240.
Anno Christi 281.

Sub hoc Imperatore Romani denuo exercitus duxerunt in regiones transalpinas, & Germaniam Galliasque vastando hominum ad 40. millia trucidasse feruntur, de quare Orosius legatur. Et quia Sarmatis minimè formidabilia erant arma Romanorum, iam enim multo vsu eis assueti erant, ideo nõ expectando dum ad fines eorum pertingerent, illos auerterunt, transmissisq; exercitibus intima Illyriæ petiuerunt, legiones Romanas ad arma prouocantes: pugnatum est vario Marte, tandem repressi cesserunt. Irritati Romani à Sarmatis, furorẽ suum in Getas populares Sarmatarum effuderunt, ad detentionem eos cogentes. Vnum est quod notandum venit. Illis temporibus inter alias pœnas, quibus victores victos multabãt, illa non postrema fuisse memoratur, quod Pannoniis interdictum fuit, vt à vinearum cultu prorsus abstinerent. Et videtur quidem in speciem res ista minoris momenti, sed tamen beneficiis Dei quæ exhilarandis mortalium animis seruiunt, frustrare humanum genus, & pariter ægrotos cum sanis, bellatores cum imbellib. incommodo tanto indiscriminatim afficere, videtur iniquum. Liqueat igitur edictum hoc ab impotentia animi profectum fuisse. Fertur etiam nunc, Turcam Christianis quibusdam regionibus, quæ quondam generosissima vina producebant, vinearum cultum interdixisse, sed alio respectu, nimirum, quod id ex præscripto superstitionis facere se prætendit. Sed Probus Imperator nequaquam improbè fecit, quod edictum illud relaxans, iterum militibus in Sirmio vites plantare permisit. Vnde vini origo est, quod nostri Seremskie vino vocant. Hæc Eutropius.

Vinearum cultus interdictus Pannonijs.

Sirmiensia vina.

Sub Carolo Narbonensi

Imperatore.

Anno ab orbe condito 4248.
Anno à Christo 286.

P 2 Qucad

Quoad Probus vixit, virtutis eius & dignitatis habuerunt rationem gentes nominatæ, at illo in Asia fato horribili præter opinionem, cum se iam accingeret bello Getico, sublato, Sarmatæ rursus Pannoniam repetierunt, Thraciamque irrumpentes inuasèrunt. Hos Caius repressit multis captis aliisque trucidatis, quorum 20. millia fuisse creduntur. Mirandum est, tot funesta & atrocia bella has gètes cum Romanis reintegratis viribus gessisse, multoties vtrinque exercitibus concisis, & tamen re-collectis viribus, & resumpto animo denuo noua & continua bella ciere potuisse. Miramur Veientum, Samnitum bella Liuium legentes, toties repetita & toties sopita, cumque infinitæ myriades ex ea gente à Romanis iugulatæ tradantur, quomodo vel vna anima post illas clades ex illa stirpe superstes manserit. Sed si res Samnitum sunt admirationi, conferantur cum eis prælia Sarmatica Geticaque vsque ad vastatam captamque; ab eis & Vandalis urbem Romam, & inuenientur tot trucidata cadauera, vt eorum molem & numerum vix ipse orbis terrarum supportare posse videatur. Incipiendo enim ab Augusti temporibus vsque ad vastatam Italiam per annos 400. hæc laniena durabat. Et vocatur quidem Thybris flumen fatalis Romani Imperii limes, quod ibi Crassus, Carus & alii complures clarissimi duces Romanorum ceciderunt.

Collatio bellorum samnitum cum bellis Sarmaticis & Gothicis.

Compendium Chronologicum rerum Sarmaticarum per hos sexaginta annos gestarum ad Constantinum vsque Magnum.

Anno 240. Maximus patre Gottho Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur natus. Is cum esset stupendæ & ferè plusquam Herculeæ fortitudinis, in Imperatorem Romanum fuit electus. Scribit de eo Iornandes, quod solus sedecim milites superauit. Imperatorem in equo variè flexus rotantem & procurrentem cursu adæquauit, ita vt equus fatigaretur, ipse interim ita infatigatus remanserit, vt statim in gratiâ Cæsaris septem lectissimos recentes & valentissimos milites certando, luctando superaret. Multa etiam alia de eius fortitudine vide ibidem.

Maximi Imperatoris stupenda fortitudo.

Anno 252. Decius Imperator vnâ cum filio à nostris profligatus, filius sagitta traiectus, pater mortem filii vlcisci volens in A-bricio flumine Thraciæ submersus, Iornandes de rebus Geticis, Calsiodorus, Orosius, Eutropius. Iornandes ad Philopolim locum pugnae illius fuisse scribit.

Decius Romani tribu-

Anno 254. Gallus Hostilianus cum nostris gentibus foedus i-cit, non sine Romani nominis ignominia tributum eis pendens, sicuti olim

sicuti olim quoque hoc idem tributum pendebant, vsque ad Traiani tempora. Pomponius & Blondus.

Anno 257 Gotthi in Asiam irruerunt, omnia longe lateque igne ferroque vastantes. Et Ephesinæ Dianæ templum incendunt. Iornandes.

Anno 261. Regilianus à Moesis Imperator factus: is cum Sarmatas vicisset tandem à Roxolanis Sarmatis occiditur.

Anno 262. Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, & alias prouincias nostræ Gentes deuastant, hæc Cassianus, Blondus, Trebelius, Iornandes.

Anno 266. Sarmatæ & Quadi Pannonias occuparunt, Eusebius. Et reuocandæ hîc in memoriam expeditiones Sarmatarum pro obtinenda Pannonia. Prima sub Tiberio. Secunda sub Antonio Philosopho, tempore belli illius famosissimi ad montem Carnutum. Tertia hæc sub Gallieno, tandem sub Constantino & Valentiniano de quibus postea. Hîc videant illi qui dicunt Germanos habitasse, vbi nunc est Polonia, ante tempora Constantini Magni, cum Sarmatæ tunc non modo vbi est Polonia, sed etiam vltra Danubium regnum suum extenderint, vt liquet ex istis tribus eorum expeditionibus in Pannonias. Tertia autem eis via fuit, quod Poloni Slak vocant, Pannoniam versus, per vallem ad flumen Sola, Vag, Rab, quem Ptolomæus Narbonem vocat. Illac traiectus eis fuit trans Danubium. Ergo regio illa ex ea parte Danubii, vbi est Casouia & Pestum, pro Pannonia non reputabatur à veteribus, sed fuit regnum Marobudi regis Marcomanorum, de quo supra ex Strabone & Cornelio Tacito.

Sarmatarum expeditiones in Pannonias quot fuerint et quanto tempore.

Traiectus Sarmatarum & via trita in Pannoniam. Marobudi regia Buda.

Anno 271. A Claudio Gotthi victi cum Illyricum vastarent.

Anno 273. Sarmatæ & Sueui à Valeriano victi in Pannonia, & Canabus dux Gotthorum trans Danubium interemptus. Quasi enim ex composito inter istas gentes res gerebatur, Ostrogotthi Illyricum, Visogotthi Pannonias vastabant, Marcomani verò Mediolanum, quo etiam tempore 15. millia Germanorum ad lacum Benacum cæsa esse prædicantur, lege Vopiscum, Trithemium.

De transitibus Ostrogotthorum Visogotthorum et Romanorum.

Qstrogotthi seu Gotthi per Mysiam ad pontem Traiani transmittere exercitus solebant: Visogotthi seu Sarmatæ ad confluentem Danubii & Narbonis, quem Rab hodie dicimus per prouincias Marobudi regis Marcomanorum: Romanis veteribus trita via fuit per mare Adriaticum, flumen Benacum, stagnum

ANNALIVM POLO.
stagnum Scutari dictum, & tandem per Sauum & Drauum. Aut
ex Thracia rectà in Mysiam inferiorem penetrabant.

LIBER QVARTVS

In quo ea quæ acta sunt à temporibus Constantini Magni
ad tempora Caroli Magni comprehenduntur.

PRO O E M I V M

HOC tempore commigrante Constantino Constantinopolim, à Romanis ad Græcos imperi-
um translatum fuit. Vnde eo tempore maxima mutatio secuta est. Ergo hinc librum quar-
tum aspicabimur. Quidque secum hæc commigratio attulerit mox apparebit.

De Constantini Magni tem- poribus.

Anno ab orbis condito	4270.
Anno Saluatoris	310.
Ab hinc anno	1275.

Romani tribu-
tarij.

Constantinus Magnus ad tantum fastigium honorum
euectus, inuenit imperium non modò turbatum, sed
etiam Sarmaticis Geticisque bellis ita languefactum,
vt etiam Imperatores Romani Scythis pèdere tribu-
ta, pacemque ab eis redimere cogerentur. Ideo Constantinus Ma-
gnus coactus fuit Roma Constantinopolim sedem imperii trans-
ferre, vt ibi arcem belli erigens contra Sarmaticas gentes (nomi-
natim enim hi exprimuntur) propiore oportunioreq; loco eorum
insultus commodiùs reprimere posset. Nam toties in Græciam
ire, Romam redire & rursus reuerti, quoties buccina ex specula
signum hostilis aduentus daretur, secumq; tentoria, machinas & a-
lia impedimèta bellica trahere, minimè ex re & vtilitate Reipub.
Romanæ iudicabat. Sed res comprobauit consiliù illud fuisse mi-
nus salutare, & medicinam illam morbo fuisse deteriore. Nam
cùm cernerent Vandali & Gotthi aliæq; gentes Sarmaticæ exhau-
stam Italiam ducibus belli & milite strenuo propter illam Imperii
translationem, quam præcipuus flos nobilitatis Romanæ secutus
erat, nacti hanc occasionè, vniuersam belli molem exemplo Han-
nibalis in Italiam transtulerunt, vt ita hostem suum tanquam be-
luam in

luam in sua arena & latibulis citius conficere possent. De quibus
rebus inferiùs locupletius dicetur. Narrant & aliam causam eius
instituti Constantino fuisse, nimirum vt ex vna fidelia vtrumque
parietem dealbaret, hoc est, vt ipsemet vtroque Imperio tam o-
rientali quam occidentali potiretur. Nam quantas difficultates &
pericula illi facefferet illa distractio Imperii, abundè testatur ex-
plum socialis belli cum Licinio, cum quo aliquoties admodum pe-
riculose dimicauit. Quænam autem aliæ causæ occultiores Im-
peratorem mouerint impulerintq; ad eam commigrationem, cùm
omnis mutatio sit periculosa, curiosè non disputo. Satis tamen cõ-
stat, quòd locus ille Bosphori instar portæ fuit septemtrionalibus
& orientalibus gentibus, quo superato intima imperii penetrare,
prædas agere, & singula excutere quoties libuit semper poterant.
Ideo in illis angustiis durabile præsidium collocare ad perpetuan-
dam firmandamq; maiestatem Romani Imperii plurimum refer-
re intelligebat, & hac specie consilii oblata ad perficiendum inti-
tutum animum adiecit. Sede autem translata Constantinopolim,
non statim Constantinus ab initio, sicuti nouus hospes, volebat
vicinos asperioribus bellis aggredi aut fatigare, ne videlicet con-
citatatis in se animis omnium, omnium etiam simul arma experiri
cogeretur, itaque prius consiliis quàm armis rem conficere ten-
tat, & Scythas quidem primo legationibus mansuefacit, deinde v-
bi iam satis deuinctos sibi intelligebat, cum Sauromatis eos inui-
cem committit, vt scilicet inter se digladiando mutuis vulnerib⁹
labefactati citius conciderent. Tale consilium olim Romanis &
nunc Turcis non inusitatum in difficilibus arduisque rebus fuit.
Euzebii verba sunt. Cum Scythæ contra Sauromatas insurgerent,
Sauromatæ domini feruos ad vleiscendum hostes suos Scythas ar-
marunt, qui cum victores euassissent, inflati successu, scuta sua con-
tra dominos leuarunt, ac cunctos à suis sedibus pepulerunt, ita vt
expulsi & deserti in fidem & clientelam Imperatoris Constantini
confugere cogerentur. Scribit deinde Eusebius quod Imperator
eodem tempore magnam partem Sarmatarum in milites delegerit,
aliis verò agros ad colendum diuiserit. Hoc consilium pruden-
tissimi inquit, principis benè eis cefsisse & ipsi fatebantur. Nā po-
stea siue beneficentia illa Imperatoris mansuefacti, siue metu per-
culsi, præsidia armata contra se Constantinopolim adducta cerui-
cibus suis semper parata cernentes, intra fines suos se continue-
runt, foedusque cum Imperio renouatum annis ferè septuaginta
vsque ad tempora Valentiniiani inuiolata fide tenuerunt & custo-
dierunt. Subiiciam & hypotiposim, in qua describit habitum, ve-
stitum &

Artes regie
in Constantino
Magno.

Habitus Sarmaticus.

stitum & ordinem quo ante Imperatorem stare solebant, vt ex ornatu etiam externo progenitores nostros cognoscere queam: Ex ordine, inquit, stantes coram Imperatore videres, quibus stola erat peregrina, ac varię habituum species, & coma cum capitis tum barbę admodum prolixa, ac aspectus facierum rigidus &c. Corporum etiam statura excellenter magna, & alii vultu erant rubricundi, alii niue candidiores, alii colore temperato.

Appendix historię Sarmaticę sub Constantino Magno.

Lib. 7. cap. 28.

Rebellio Gothorum contra Sarmatas.

Vismirus Vandalorum rex.

Marissia flumen nunc forsitan Marussa dicitur, non remota ab eo loco vbi oritur Viscia.

Anno Christi 336. Romani Gotthos in Sarmatarum regno vicerunt. Hęc tradit Hieronymus, Pomponius, Eutropius, & Ecclesiastica historia. Sed ex Orosio huius belli descriptionem adscribam: Mox, inquit, Gotthorum fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est Sarmatarum regione deleuit Constantinus &c. Ex quibus verbis liquet, quod aliquoties iam monstratum est, Gotthos in Sarmatia mansisse, iamque in eorum stirpem transisse. Nam de Visogothis hoc intelligendū puto, qui hęc ad Cracouiam & Gedanum habitabant. Nam quidam eorum metallicas mineras ad Sarmaticos montes effodiebant, vt ex Cornelio probatum est, quidam verò electrum ex mari Baltico colligentes inter Germanos distrahebant, vt ex Plinio quoque monstrauimus. Quo nomine Tacitus eos Sarmatis & Quadis tributarios fuisse aperte testatur. Sed tempore Constantini iam eos in tantum excussisse iugum Sarmatarum liquet, vt etiam ferro cum eis decernere non dubitarent. Forfan inflati fiducia thesaurorū, quos ex metallicis rebus apud suos benefactores sibi compararant, de viribus suis tantum præsumpserant. Huius victorię de Vandalis seu Sarmatis partę historiam Iornandes late prosequitur libro de rebus Geticis. Describit primò Geberichum regem, ex patre Ouida prognatum, id est, ex linea hæredibusque aurei velleris. Describit & Vismirum regem Vandalorum, quem ex stirpe quoque non minus clara Asdingorum processisse affirmat. Fuit etiam postea rex Polonorum Lechi filius Vismir, quo nomine apparet delectatum esse Lechum, quod id meminerat in usu fuisse apud maiores suos Vandalos etiam bellicosissimos. Describit & locum illius pugnę, in sedibus scilicet Gepidarum ad flumen Marissiam non procul à Viscia, existimo vbi nunc Scepusium. Subiungit tandem diu durasse illud prælium inter Gotthos & Vandalos, ad extremum tandem à partibus Gotthorum stetit fortunam, quo casu attriti Vandali reliquię eorum in Pannoniã comigrarunt, quam à Constantino Imperatore tunc impetrarunt. In cuius etiam possessione po-

sione postea fuerunt, vsque ad tempora Honorii & Arcadii, per annos nimirum centum triginta, & ex illa prouincia tandem euocati à magistro militiæ in Gallias & Hispanias abierunt. Annotat etiam Iornandes inter alias causas translatae sedis ex Italia Constantinopolim, hanc non postremam fuisse, nimirum, quod mirè delectabatur Constantinus habitatione loci talis, qui nondum vlla gentili Idololatria prophanã esset, sicut fuit noua Constantinopolis.

De Valentiniani temporibus.

Anno à condito orbe 4330.
Anno à Christo 368.
Ab hinc anno 1300.

Rost hos 70. annos Sarmatę beneficiis & prudentia Constantini deuincti, sanctę foedera pacis retinuerunt vsque ad Valentiniani tempora. Quanquam autem Constantinum Imperatorem filium Constantini cum Sarmatis quoque dimicasse commemorant, sunt tamen illa prælia quasi obiter facta nec digna, vt cum sequentibus bellis cõparentur, quę partim ad Constantinopolim, partim ad urbem Romanam, vtriusque scilicet imperii sedes occidentalis & orientalis, gesta sunt. Sarmatę enim cum quibus sopita & non extincta erant semina belli, ruptis Romanis finibus Pannoniam iam antea aliquoties tentatam, & à Constantino Magno donatam inuadunt, quam iniuriam Valentinianus vindicaturus, raptim negotiis in Gallia compositis cum exercitu occurrit, & ad Brigionem oppidum confedit. Sarmatę audito Imperatoris aduentu, & quod magna contentione apparatusque ingenti administrandū hoc bellum decreuisset, vt eius primos impetus quoquomodo eluderent, Satrapas suos viros animi magnitudine & corporis proceritate cõspicuos mittunt, qui eum hortentur vt depositis armis meliora de ipsis speret, & ad pacis studium eum inclinent, quos ille ad se ingredi iubet. Cumque præter opinionem spectatę grauitatis vultu oculos ei perstrinxissent, Imperator ipsum augustum aspectu motus interrogat, an cuncti Sauromatę tales essent: Illi mirati procacius interrogatum, quod tempori & Imperatorię Maiestati minus conueniens apparebat, ad eius interrogata directę respondendum non censuerunt, sed tantum dignitatem suam tuentes, & Imperatoris leuiusculam percõtationem perstringentes, quadam suffulti animi præsentia grauius respondent, Optimates Sarmatarū ad ipsum venire, nec amplius. Quibus quatuor verbis ita animum eius pupugerunt, vt præ iracundia Imperator in furorem propemodum versus vociferando seipsum lacerarit, &

Legatio Sarmatarum ad Valentinianum

Q

rarit, & venam ruperit, & paulò post exagitatus intemperie affectuum, ebulliente sanguine, vitam cum morte commutarit. Oratores verò illi cum se ita despicabiles & contemptos cernerent, ea quæ viderunt & audierunt, ad suos renunciant. Ita vtrinque animorum exacerbatio illa propemodum fortuita, occasio fuit illorum fatalium bellorum, quæ Gothica vocantur, eaque tam orientem quam occidentem versus. Cômonefaciendum hîc lectorem putavi de Sauromatis tum temporis Pannoniam vexatibus, quos nonnulli dissimulato eorum nomine Quados vocant, speciem pro genere ponentes. Sed qui sint populi Squadi, quæ regio & fines eorum, & quòd Sarmatis omnino adnumerandi sint, libro 3. cum sententiam Ptolomæi de finibus Sarmatarum & Germaniæ explicaremus, puto me abundè docuisse. Si autem alicui adhuc ea in re minus satisfactum videtur, fruatur opinione sua. Interim eius opinioni tres sacræ historiæ scriptores opponimus, Rufinum, inquam, Socratem, & Sozomenum, qui bellum hoc describentes, legatos hos Sarmatas fuisse, & bellum illud à Valentiniano tum directè contra Sarmatas institutum fuisse demòstrant. Vnde irrefragabiliter id quod supra quoque ostensum est, sequitur Squados, illos, qui de finibus cum Antonio bellum gessere, Sarmatas fuisse. Hæc acta sunt ante mille & 300. annos.

De Valentis Imperatoris temporibus.

Anno ab orbe condito 4344.
Anno à Christo 282.

Interim dum hîc ab occidente futuri belli semina iaciuntur, ab oriente aliud emergit, quod præsens exitium Romanis copiis attulit. Et si res humanas æstimare licet, nihil est esseque potest in Rebuspub. mortalium tam elaboratum, & tam sublime tamque firmum, vt fatis viam sibi inuenientibus vltimæ pænæ ingenii humani consilia non superent. Getæ seu Gothi Sarmatici populi, dum in Thracia & Pannonia militiæ vacant, ab Hunnis gente septentrionali sedibus antiquis sunt pulsati. Res apud multos admiratiõni erat, quòd genti bellicosa & præpotenti ea acciderent, quæ imbellibus tantum metuenda sunt, cumque veluti ludibrio fortunæ expositi aliquantulum secum quid esset agendum in eo casu, quodue consilij genus arripiendum deliberarent, vicit plurimum sententia, qui suadebant, potiùs Imperatores Christianos placandos, quam cum hostibus gente bellicosa, iam ad prælium parata, & dimicationem exposcente, Marte iudice, ferro discernendum

Gothi ab Hunnis patria pulsi.

Tempus primi aduentus Hunnorum ad eas regiones.

cernendum & de possessione littoris Pontici, in vnius diei fortunam summam rei conferendam. Nec malè consilium illud eis cecit. Nam præter expectationem, id quod optabant, Valens Imperator eis concessit, & votis eorum annuit, habitareque eos siue in Mysia vellent, siue in Thracia permisit. Illi gratitudinis ergò religionem Imperatoris nempe Arrianam se amplexuros recipiunt & re ipsa amplectuntur, qua re Valentem ita sibi deuinctum redderunt, vt eorum virtutem in bellicis rebus, Romanis suis præferret. Iamque complures milites Romani quasi despici se cernentes vacationem militiæ ab eo petebant, & abiectis gladiis, manus burri & vomeri applicabant, agriculturæque se totos tradebant. Interim verò Getæ strenuam operam in arcendis hostibus defendendisque finibus ei liberaliter & prolixè promittunt. Imperator eis ita fidei, vt neque foedus cum eis sanciret, neque adimeret arma, vt in tali casti antea moris fuerat: quicquid verò liberet & placeret eis magno suo & imperii toti malo permetteret. Militabant tum inter eos duo duces, quorum alteri Athalarichus, alteri Phritigires nomen fuit. Ferunt & Turingicos quosdam ex Germanis tum inter Gothos militasse. Et vt ego existimo, tunc temporis primum, per illam conuersationem, Getarum vetus cognomen in Gotthorum transformatum & germanisatum, hoc est, iuxta dialectum Germanicam deprauatum fuit, vt postea pro Getis Gothi passim appellari cœperint. Omitto hîc quæ de ecclesiis Gothicis & earum Episcopis, deque Gothicarum literarum inuentione scriptores tradiderunt. Apud scriptores ecclesiasticos talia legendo lector desiderium suum implere poterit. Redeo igitur ad bella eorum. Gothi tunc duorum maximorum ducum civilibus bellis implicati erant. Sed Athalarichus, maiorem potentiam acquiraturus auxilia Imperatoris implorabat, itaque adiutus eius copiis Phritigerum superat, solusque regno potitur. Fuerunt tandem aliquantisper eorum res in pace. Sed cum non longè post Romanorum Ducum auaritiam cernerent, subindeque improperis eorum & contumeliis irritarentur, pax eorum quo magis diuturnas ferias habuit, eò maiorem in flammam semel violata amicitia erupit. Nam aliquoties increpati, cum imperia eorum ferre non possent, præsidia eorum adoriuntur ac Lupicinum simul & Maximum duces eorum obtruncant. Nec contenti hoc facto, maiora aggrediuntur: Mysiam & Thraciam armis sibi subiiciunt, subactisque tributum imperant: ad extremum cunctis Romanis qui tunc istic erant formidolosi esse cœperunt. Susceperat tum expeditionem Valens contra Persas, quibus repressis contendebat Antiochiam,

Valens Gothis concedit in Thracia sedes.

Valentis securitas & creditas malè cecit.

*Gotthi cum
Sarmatis.*

tiochiam, sed sapius querulis Thracum & Græcorum vocibus euocatus ac propemodum extimulatus, relicta Antiochia in Europam duxit. Gotthi aucti Sarmatarum copiis, quas in Pannonia tempore Valentiniani militasse superius diximus, aduentanti occurrunt, nec pugnam detrectant, tandemque signis collatis equites Romanos proturbant, & loco dimouent: ita legiones nudatæ præfidiis nullo negotio soluuntur, & in fugam præcipites vertuntur, quib. sese Imperator ipse fugiens immiscet, mutatoque vestitu cum sese euoluere conaretur in potestatem hostium deuenit. Nā cum inclusus turri aut domunculæ cuidam, euentum negotii sollicitè expectaret, à prætereuntibus qui equis uehebantur, agnitus obiter fuit, cumque prodire nollet, igne circumiecto combultus. Hic fuit finis bellorum magno ardore animi susceptorum, Romanis fines imperii sui proferre satagentibus, & Sarmatis Getisque patrios fines propugnare annitentibus. Accidit hæc clades ante annos mille triginta. Quæ autem in occidentali imperio acta sunt interea temporis, postea dicetur.

Valentis Imperatoris tragicus casus & tristis euentus

De temporibus Theodosii

Primi Imperatoris.

<i>Anno ab orbe condito</i>	4345.
<i>Anno à nato Christo</i>	383.
<i>Anno ab hinc</i>	1181

*Præsidia ad Al-
bim.*

*Controuersia
de finibus cum
saxonibus.*

Temporibus etiam Theodosii motæ erant lites non paruæ de finibus inter nostros populos & Germanos. Proinde Saxonici exercitus & Turingici collocati erant inter Albim & Viadrum ad defendendos limites & arcendas gentes Sarmaticas. Rursus cum Gotthis, qui iam relictis prioribus sedibus Mysiam & Thraciam inhabitabant, acerbiores erant controuersia. Nam licet obnoxii iam cœperant esse orientalibus Imperatoribus ob beneficium recens acceptum, tamen cum regem & regimen proprium haberent, viresque eorum indies assurgere videntur, tam propinquum semper impendere ceruicibus eorum hostem molestè Romani ferebant, præsertim cum mors Valentis recordatioque præteritorum bellorum cruciaret Imperatores. Gotthos autem ad cauendum sibi in posterum ob recens patratum facinus, conscientia exacuebat, itaque vtrisque venenum alentibus conflatum fuit denuo bellum. Cumque ad arma conclamatum esset, & Gotthi non per omnia paratos se animaduernerent, præeunte Athalaricho rege ad pacis se studium confestim conferunt. Ad quam rem

quam rem duo eos inuitabant: primò incommodum belli quoddam nuper acceptum, quodque de clementia Theodosii omnia læta audiebant, alterum quod ipsemet, vt ad se venirent, eos inuitabat. Nec fefellit Gotthos coniectura. Theodosius enim prospiciens turbulentum vndique rerum statum, pericula ad orientem, pericula ad occidentem quæ Romano imperio impendebant, & alia maiora metuens (nam ex Italia ad eum quotidie perferebantur noui rumores) summo iure cum Gotthis non egit, quin potius ad clementiæ & facilitatis consilia decurrat, Constantinum Magnum imitatus piensimum pariter & prudentissimum principem, qui paulò ante absque gladio Sarmatas & Gotthos consimilibus consiliis mansuesecerat. Accidit interea, vt Athalarichus postquam rediisset in gratiam cum Imperatore, moreretur ibidem: hunc Theodosius honorificentissimo apparatu & pompa funebri exportari iubet, multis ducibus Romanorum & præfectis copiarum funus eius deducunt. Gotthi cum ordinem gubernationis, seriem Senatorum & ducum, deducuntium funus viderent, principisque iustitiam mansuetudine summa temperatam perspexissent, qui vi & ferro perumpi non poterant, bonitati & pietati cedunt, libenterque se victos fatentur, dixeruntque se agnoscere hoc Imperium à Deo esse ordinatum, nec fore felices qui illud euertere conarentur. Itaque scedere iecto cum Imperatore fidem & operam suam ei promittunt, militiamque professi sub eius signis militarunt. Erant autem ferè ad viginti millia, ac Romanorum res deinceps tantum abest vt turbarent Gotthi, vt etiam quantum in eis fuit, auxerint. Cumque Imperator pacatis rebus orientis ex Thracia in Italiam rediisset contra Eugenium & Arbogostum ducens exercitum, Gotthorum quoque decem millia sibi adiungit, quorum magna ex parte, virtute & constantia Gallorum exercitus in illis angustiis bello difficillimo & valdè periculoso expugnati fuerunt. Stetissetque integrum & inuiolatum illud pacis scœdus quod Theodosius magis necessariò, quam optato consilio cum ea gente pepigerat, nisi Stiliconis artibus, à Gildone filiis Theodosii trucidatis, interuersum fuisset, & stipendia merita cum comatu eis dari solita denegata fuissent, vnde noui motus statim orti sunt. Nam iterum hac iniuria recenti Gotthi exasperati Thraciam superantes Pannoniæ interiora inuasunt, de qua re luculentius dicere necesse erit. Iam enim Gotthorum erga Romanos & Romanorum erga Gotthos ita inflexi erant animi, vt Imperator Gratianus prætorianorum cohortem, ad custodiam propriæ salutis ex eis sibi adlegerit, qui honor & prærogatiua ab Europæis regibus hac nostra ætate solis potissimum

Virtute Gotthorum inter Alpes Theodosius victor.

Filiis Imperatoris trucidatur.

Fidelitatis honores Germanis habitus.

tissimum Germanis deferri solet. Quod autem & Theodosius eis plurimum fuis sic & eorum viribus opera non poenitenda peregerit, inde apparet, quod Stilico cum esset stirpis Sarmaticæ, dux magni nominis præcipuos honores apud ipsum consecutus est, ita ut præcipuus dux belli ab eo sit designat⁹, penes quem summam rei totius esse voluerit. Quin & illud quod supra de præfidiis ad Albim sylvasq; Hercynias dispositis, ad defendendos limites contra Sarmaticas gentes diximus, eius instinctu eiusque consilio factum fuisse prædicatur. Nouerat enim Stilico mores gentis, cum & ipse esset eorum conterraneus & popularis, & ne quid à milite contra disciplinam militarem designaretur, ipsemet legiones quæ ab eo dispositæ erant obequitabat, in præuaricatoresque edictorum à se latorum grauitè animaduertebat.

Compendium Chronologicum historie rerum Sarmaticarum à Valentiniano ad Theodosium, per annos circiter triginta.

Anno 362. Imperator Gallus, ut existimo, qui ad orientem electus erat, Sarmatas, & Quados superat, illisque Zizam vel Dziejam, ut Polonicè loquamur, præfecit.

Anno 363. Honoratius primus, Constantinopolitanus Imperator Sarmatas rebelles fertur domuisse. Amianus libro 19. Ego existimo intelligendum hoc de illis Sarmatis, qui Pannonias occupant, non de vniuersa gente. Hoc enim circumstantiæ nequaquam patiuntur. Nam quantum negotii Valentiniano, ipsi postea dederint, mox annotabimus.

Anno 367. Hunni vastata Alanorum regione Gotthos aggrediuntur. Amianus lib. 22, 23, 24. Habebant ergo tum Gotthi à tergo & à fronte hostes, & quidem potētissimos, hinc Romanos inde Hunnos. Nō est igitur mirum eos ab aduersa fortuna indigniùs tractatos.

Anno 368. Ermanarichus Gotthorum rex potentissimus, ille quem Alexandro Magno comparat Iornandes. Hic 20. ferè nationes subiugarat, in quibus & Germanos numerat idem autor. Et existimo Hunnos, ubi audirent de successu aduersarii, inuidia incitatos eius patriam à tergo aggressos esse & vastasse.

Anno 370. Vandali nostri æmulati hanc Gotthorum suorum cognatorum laudem, etiam ipsi ad ripas Rheni confederunt, qui postea Burgundiones dicti. Nominat Ptolomæus inter Venedicas gentes Phrugundiones à Septemtrionali ripa Istulæ. Isti itaque qui

que qui ad Rhenum confederunt, hac de causa & Vandali & Burgundiones dicti sunt. Crantius autor.

Anno 371. Gotthi Istrum transeuntes Thraciam peruastarunt. Tripartita historia & Amianus libro 31.

Anno 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Et hoc tempore Valentinianus præ iracundia mortuus, ut supra narratum est: eodem anno Ermanarichus rex Gotthorum nobilissimus à duobus nebulonibus interfectus, Bomfinius autor.

Anno 380. Hunni iterum Gotthos aggressi patriam eorum occuparunt, ita ut coacti sint nouas sedes trans Danubium à Valente Imperatore in Pannonia petere. Orosius lib. 7. cap. 31. Tripart. histor. lib. 8. capite 12. Hoc tempore Thorismundus Ostrogotthorum, Atanarichus Visogotthorum rex vixit.

Anno 381. Gotthi ob auaritiam Maximi annonæ præfecti, fame coacti rebellant, Thraciam, Thessaliam, Epærum vastant. Iornandes, Diaconus, Orosius.

Dion historic⁹ de Diurpaneo illo Gotthorū rege dicit, quod cum à Romanis interrogaretur, cur fœdera cum Traiano inita violarit, respondisse fertur: Quia auaros mitterent præfectos. Eandem causam rebellionis Gotthi optimè poterant reddere Valentiniano. Non enim amplius ferentes Maximini annonæ præfecti auaritiam, ad extrema remedia confugerunt.

Anno 382. Vandali sedibus suis relictis terras alienas inuadere cœperunt, rege Modigilo, qui eis triginta annis præfuit.

Anno 383. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos qui remanserant duce Iborea & Alone vicerunt. Prosper in Chronico. Non Roxolani ergò in Vandalorum sedes successerunt, ut quidam volunt, sed citius Longobardi, (si vera dicit Prosper.) Apparet & ex hoc loco, non ita ex his regionibus. Vandalos populariter egressos fuisse ante aliquot annos, ut ex eis ne vnus homuncio in patria tum remaneret. Quidam enim affirmant Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse discedentibus ipsis in Hispanias, sed falsò.

Anno 384. Theodosius Gotthos multis præliis superat, & ex Thracia pellit, cum Athanaricho eorum rege fœdus icit. Blond⁹ decade prima lib. 9. Is Athanarichus Constantinopolim venit, ibique post paucos dies moritur.

Anno 398. Gotthi sine rege sub imperio Romano stipendia faciunt annis octodecim, post Athanarichi mortem. Commemoratur hic illud Theodosii prælium in angustiis Alpium, quando miraculosè ventus excitatus in faciem hostium puluerem impulit, atque

Responsum Diurpanei Traiano.

*Theodosii victo-
ria mi. aculosa*

lit, atque ita viam ad victoriam Theodosio patefecit. Laudatur ibi virtus Gotthorum. Ac de hoc bello Poëta Claudius:

*Omniū dilectē Deo cui militat æther
Et coniurati veniunt ad clastica venti.*

Gotthorum tunc erāt decem millia in exercitu Theodosi, in quorum vexillo depingere iusserat Imperator istas literas, X. P. Σ. quæ significant nomen Christi. Accidit hæc victoria miraculosa ante annos 1181. Septemb. 17. die, anno Imperii Theodosii 17.

DE GOTTHIS ET EORVM REPVBLICA.

Gotthorum gens quia fama rerum gestarum alias nationes non paucas supergreditur, & prima omnium cunctarum gentium vltima est & vindicata iniuriam aduersus Romanos, & vtrumque Imperiū, videlicet, orientale & occidentale debellauit, Romam aliquoties cœpit, vastauit, in thronoq; Imperiali prima sedit, Valentem viuum igne combussit, Decium aquis submersit, filium sagitta traiectum interfecit, & alia infinita patrauit, ideo multę nationes eam sibi vendicāt, sicut & Vandalos, ppterq; rerum amplitudinem ab vtraque gente gestarum & stupendos ausus, eos sibi tanquam consanguineos adiungunt. Eoque res detinet vt sicuti olim duodecim vrbes Græciæ inuicem rixabantur & iure contendebant singule, sigillatim sibi Homerum vendicantes, quælibetq; earum apud se natum fuisse iactitabat, propter famam celebrem diuini vatis. Simili modo Vandalos Gotthosque multæ nunc nationes tanquam suam progeniem sibi appropriant propter famam nominis & magnitudinem rerum gestarum, quas ante mille annos vtrique isti populi ab vna stirpe & vna gente, ediderunt. Quapropter operæpretium me facturum putauit, si de eorum origine & rebus gestis ex professo tractationem instituerem, eorumque historiam magna ex parte deprauatam extricarem, & in apertum producerem. Iam quidem complura sparsim de eis à nobis dicta sunt, sed tamen si rem in pauca conferam, vtile erit lectori. Tradit autem Helias Spartianus, & rerum gestarum series indicat, Getas & Gotthos vnam gētem fuisse. Antiquiorem tamen appellationem Getarum esse quam Gotthorum constat. Et appellatione videtur ex re ipsa sumta. Nam γεττω Græcis vicinum significat. Ideo celebriorum fluminum & aliorum locorum vicini aut potius incolæ Getæ vocabantur. Nam qui ad flumen Tyram Sarmatæ habitabant, Tirigetæ vocabantur, qui ad Tibiscum Tisigetæ, qui ad montes Moschinos Massagetæ seu Samogetæ, qui ad flumen Istrum

Homeri et Gotthorum comparatio eadem.

Getæ vnde dicitur.

men Istrum Istrogetæ, vnde Ostrogotthos vel Ostgotthos postea dictos esse puto ab eo, quod ad ostia Istri seu Danubii inhabitabant. Et Ptolomæus iam Arfigetas iam Gyngiuonenes, vbi nunc Polonia est, ponit. Qui verò vltra Istrum habitabant propinquiores Græciæ Gitonas absolutè vocat. Inde factum reor vt postea Getarum nomen obtinuerint. Ne quis autem hos Sarmatas fuisse ex eorumque stirpe originem suam ducere dubitet Ptolomæum consulat. Is certè lib. 3. cap. 10. Tyrfigetas Sauromatas expressè appellat. Non desunt qui etiam Ostrogotthos ab vrbe nobili in Volinia Ostrog dicta, patria ducum Ostrouiorum cognominatos esse putent, indeque illas gentes oriundas & postea progressas affirmant. Sed illi forsan ad Alanos potius veteri more referuntur. Quæ omnia si in vnum conferas, ad eundem sensum, & vocis significatum de quo iam diximus, & nomen Getarum nos ducit. Regia autem vel metropolis Getarum quæ fuerit, non ita facile est colligere, credibile tamen est eam quam Zarungetuffam vocant fuisse. Zarum enim lingua Heneta principem vocat, Getuffæ autem nomen gentem illam Getarum indicat. Sed illud est dignum consideratione, quod cum appellationes Tyrigetarum Tisigetarum inueniamus, quo autem cognomine in vniuersum eorum patriam vocemus non ita liquet. Nam vbi Germani habitant Germaniā vocamus, vbi Galli Galliam, Gotthiæ autem nomen non ita frequens imò insolens reperitur: Causam eius rei nullam aliam reperio, nisi quod in vniuersum Sarmatiæ nomine istæ prouinciæ omnes appellabantur. Quando autem & quibusnam occasionibus vox Getarum in nomen Gotthorum cōmutata sit, superius dum Theodosii tempora prosequeremur diximus. Nam illo tempore quando ex bonis gentibus mali Christiani facti fuerunt, sacramentoque baptismi ab Episcopis initiati, existimo istam permutationem vocum factam fuisse, Germanis ad eam rem ansam præbentibus, qui iam tum Getis admixti communem causam contra Romanos defendebant, iunctisque viribus non modo iugum eorum excutere, sed etiam par pari reddere satagebant. Gotth enim & bonum & Deum significat, qui autem lauacro baptismi irrigantur sacrisque iniantur iam quasi diuini facti videntur. Alii verò eos fataliter Gotthos vocatos arbitrantur, quod instar flagelli Dei Romanis fuerunt. Itaque historici inflexo non nihil vocabulo ad sonum & dialectum germanicam pro Getis paulatim Gotthos appellare cœperunt. Erant enim reuera Romanis eorumque prouinciis flagellum durissimum, ita vt contuso & fracto eorum Imperio vrbi non pepercerint, imò deuastata & propemodum deleta, etiam

Ostrogotthi.

Ostrog arx sedes ducis Basilij in Volinia.

Regia Getarū. Zarungetuffa vbi Sarmatiæ in Ptolomeo.

Ex Gotthis Getæ quando.

R ta, etiam

Mos Romano-
rum in commu-
tandis nomi-
bus vrbium.

ta, etiam nomen ipsum Romæ Adulphus filius Alarici abolere & in Gothicum conuertere commutareque decreuerit, nisi vxoris intercessione crebrisque & demissis obsecrationibus Deus institutum eius auertisset. Hoc verò facinus exemplo Romanorum ipsum forum facere volebat, qui hunc morem habebant, vt delecto regno aliquo & in prouinciam redacto etiam veteres appellationes abolerent, & antiquarent, nouas verò è sua lingua tribuerent. Hinc est quod in Ptolomæo agrè inueniuntur cognomina prisca tam in descriptione Pannoniæ, quàm etiam Mysiæ vtriusque. Ideo nata sunt cognomina in Hungaria, Corona, Alba regalis, Prætoria, Augusta &c. Et in Germania Colonia Agrippina, Augusta, Argentina, Basilea, Spira, Aquisgranum & alia infinita huiuscemodi. Liberum enim eis hoc erat, semel Germania in suam potestatem redacta & subiugata auita nomina pro libidine abolere & quadrata rotundis miscere. Generatim de Gotthis iam aliquid diximus, ne quid tamen sicco pede transisse videamur, neue quispiam nos aliquid lectorem celare voluisse opinetur, methodicè rem eandem ex probatissimis autoribus trademus.

De nomine Getarum caput primum.

De nomine Getarum iam supra diximus. Addam tamen rem dignam notatu de nominibus istis ex Dione historico qui sic dicit. Porrò eam gentem Dacos appello nam ita se ipsi nominant, eodem nomine à Romanis appellantur. Etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos, quod an rectè factum sit, nescio. Helius Spartianus, Dion, Orosius, Iornandes, & alii Getas Gothos esse dicunt. Sumunt alii encomia suarum gentium, Saxonas à Sais deriuando, & Dacos à Dais, quarum gentium laudes ex Xenophonte libro 5. in Pædia Cyri recitantur. Sed perpusilla admodum accessio laudum inde petitur. Nam si tanta vis est argumenti ab etymo vocis, possent etiam Dani à tribu Dan Iudæorum deriuari. Possent & Poloni à Pelek illo patriarcha, abnepote Noë deriuari, aut ab Apoloniis, aut etiam à Palaco illo rege, qui ante tempora Christi vixit, & cum Mithridate conflixit. De qua re superius ex Strabone nonnulla allata sunt.

Ab etymo co-
gnominum non
semper valent
argumenta.

De origine Gotthorum, caput secundum.

De origine Gotthorum duæ sunt sententiæ authorum. Alii eos ex Scandia nauibus profectos & ad Istulæ flumen delatos esse affirmant, interque Vandalos vi & armis fedes sibi parasse. Alii à Mæothide palude profectos ad Istrum & Danubium confedissememoria prodiderunt: sed siue hoc siue illo modo de illis sentiamus, v-
traque

traque ratione Sarmatæ erunt. Nam & Scandia & alii insulares populi septentrionem versus à Sarmatarum iure secerni non possunt. Siquidem in Sarmatico mari illæ insulæ innatant, & ultra Istulam exporriguntur. Magis tamen consentaneum esse videtur, eos ex Asia sicut & alias omnes gentes occidentales, colonias post illam diuisionem gentium deduxisse. Nam quod Iornandes eos ex Scandia venisse cum rege Beria affirmat, hoc iam superius est confutatum libro 3. nec potest cum Chronologica ratione consistere, & à Biblica veritate alienum est, quin & sibi ipsi hac in re contrarius est, aut principium eius adulteratum est, cuius rei supra mentio facta est.

In quas gentes propriè diuidantur Gotthi.

Alii vocantur Ostrogotthi, alii Visogotthi, alii Gepidæ, alii Daces Tirangitæ, alii Gitones, alii simpliciter Getæ vel Gotthi. Ostrogotthorum nomen Gothos indicat, & etymon vocis respicit cognomen Istri. Ergo Ostrogotthos dicemus Gothos illos ad Istrum habitantes, id est orientales. Nam & Ister ipse ad orientem vergit, vbi in Euxinum mare illabitur. Quapropter quod Auentinus de Osterze meer, & de Vuelterze meer, id est orientali & occidentali mari tradit prætereo. Alii Visogotthos dictos putant à fest Goth, quasi ipsissimos Gothos, quod ab iis alii vt à patribus processerint. Visogotthos Iornandes vocat Gothos, qui occidentem spectant, hoc est, qui ad Vistulam manebant. Nam & Vistula è Sarmaticis montibus exurgens, vt Iornandes tradit, in Sarmaticum Oceanum sese abscondit, occidentem versus. Vocat autem Iornandes aperte Vestgotthos parentes Ostrogotthorum: Gepidarum nomen significat Gothos, qui ad Viscelam manebant (notri illud flumen vocant Vislok,) vbi nunc Scepusium est. Et etymon vocis Iepida, exponit Iornandes pigrum, Iepanda enim Geticè significat tardum ingenio. Quoniam igitur isti tardioris ingenii reputabantur, ideo eos afficiebant cognomine hoc Gepidarum. Daces à latinis sic Gotthi appellabantur, sicuti à Græcis Getæ, à Germanis Gotthini: inde flumen Gutallus à Plinio vocatur, quod per eorum ditionem permeat, & apud illos oritur. Tyrangitæ, Tifsigetæ à fluminibus accolæ Gotthorum appellantur. Qui ad Tyram habitabant Tyrangitæ, qui verò ad Tifam Tifsigetæ, qui ad Raban, vbi est Bochna Arsigetæ, quin & Tanaitæ à Ptolomæo ad Tanaim ponuntur. Piengitas eosdem puto à Ptolomæo vocari, quos modo Gepidas diximus. Post quos Biesi, à quibus hactenus montes Biesczadi vocantur. Procopius vsque adeo dilatat
R 2 nomen

Ostrogottho-
rum nomen.

Visogottho-
rum nomen.

Gepidarum no-
men.

nomen Gotthorum vt etiam Alanos & Elios homines nostræ linguæ Gotthinos vocet, & hos vnus stirpis fuisse prædicat, vt verè Gothia idem ei sit quod Sarmatia, sicuti rursus Sarmatia pro Gothia non rarò accipitur.

De stationibus Gotthorum, caput quartum.

Post illam diuisionem gentium primam stationem eorum fuisse ad Mæothidem & ad montes Sarmaticos tradunt, secundam in Thracia, tertiam in Pannonia, quartam in Italia, quintam in Hispania, postquam expulsi erant ex Italia opera Bellisarii, & vltima vice Narsetis Eunuchi. Nobilissimi erant isti duo duces Imperatoris Iustiniani. Ostrogotthorum sedes fuit Zarmigetussa, & Thomos vrbs ad Istrum, Peucen Insula Istri, qua de causa Ostrogotthi dicti sunt. Regiones illas, vbi colebant agros Getæ Besarabiam à duce vocant nostræ ætate. Et quanquam illas legiones Italicas, quas Traianus in Daciam olim introduxerat, Aurelianus postea reduxit, tamen coloni & alii qui œconomiam iam auspiciati erant istuc remanserunt, qui linguam Slauonicam corruperunt vsu linguæ latinæ introducto qua Valachi corruptè hæcenus vtuntur. Visogotthos ad fontes Gotali suum domicilium primarium habuisse iudico, quanquam per vniuersam Sarmatiam sparsos fuisse Cosmographi annotant. Vbi est Gedanum Ptolomæus Gironas ponit. Sicuti autem ad Istrum Sarmatæ & Getæ mixtim habitabant, vt ex Ouidio apertè liquet, ita etiam ad Istulam & Sarmaticos môtés sparsim inter Sarmatas degebant, erantq; veluti prouincia ipsorum. Notum est vbi ponat Ptolomæus Sidirorichias. Ibi eos metalla effodisse Cornelius Tacitus testatur. In eadem sententia sunt & Neoterici scriptores, Eberstemus Tilemanus, & Carion ipse, qui disertè dicit, quòd Gotthi ad vtramque ripam Istulæ habitabant.

De finibus et limite Gotthorum.

Limites minorum gentium, sicuti Gotthos, Ossos, Burios Ptolomæus sic vocat, difficilius est dignoscere ob nomadicam consuetudinem. Nam hodie hæc erant, & post aliquod tempus alio commigrabant. Sicuti de hoc genere vitæ nomadico Strabo dicit: Rebus inquit suis curribus impositis facilè cum pecore suo abeunt quo visum fuerit. Gotthorū tamen vtpote nobilioris gentis Strabo regionem sic describit: Latus autem Germaniæ meridionale Sueui tenent. Post hos Getarum regio arcta primo, quæ iuxta Austrinam partem secundum Istrum protenditur, & è regione finium Hercyniæ syluæ partem montium ipsa quoque complectens. Deinde versus septemtrionem dilatatur vsque ad Tyrigetæ. Et mox:

Hi Getæ

*Visogotthorū
sedes.*

Hi Getæ ad vtramque partem Istri accolebant, &c. Ideo Iornandes plurimos sin^o maris Pontici & plurima flumina in illa eorum regione fuisse commemorat. Similiter Cornelius Tacitus regionem Visogotthorum describens ait: Gotthini, Ofsi, Burii terga Marcomanorum Quadorum claudunt. Omnesque hi populi pauca campestria, cæterum saltus & vertices montium iugumq; infederunt. Dirimit enim scinditq; Sucuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes, ex quibus Ligii &c. Guthones quo magis pudeat & ferrum effodiunt. Similiter & Orosius de iis. Ex quibus descriptionibus liquet, Gotthorum seu Getarum, vt Strabo ipse ista nomina coequat, fines incipi à limitibus Sueuorum. Sueuorum autem sedes indicat fluiui nomen Sueu^o, qui nunc Sprea à quibusdam scriptoribus Germanicis vocatur. Sed veterum sententia magis placet, Albi versus Sueuos habitasse. Ideo rectius ille amnis qui prope Calusium flumen est Sueuus vocatur, hoc est inter Albi & Viadrum, Cimbricū Chersonesum versus. Hunc Plinius Gotalum vocat à Gotthis, qui sedes suas istuc tenebant, & extendebantur vsque ad montes Sarmaticos, ex quibus hic quoque Gotalus oritur, & tandem montes Sarmaticos infederat, non nihil in campestria descendentes Cracouiam & Niepolomiciam versus. Nam illæ syluæ Niepolomicianæ etiam Hercyniæ vocantur à Ptolomæo. Ideo Strabo dicit: E regione, inquit finium Hercyniæ syluæ, ac ita demum omnes montes Daciam versus occupant, & tandem vsque ad Istri Ostia & Tyræ, vbique permixtim cum Sarmatis habitantes, vt Strabo eodem à principio eiusdem libri dicit. Et cogitanti mihi quæ causa sit, cur potissimum in Cracouienſi terra & apud Podgorios non eodem modo nobilitatis nomina finiantur, nam alia in ski desinunt, & hos puto de stirpe Vandalica originem ducere. Aliqua verò simpliciter, prout casus fert, hos Gotthorum sanguine cretos intelligo. Nam tales potissimum hucusque sedes suas ad radices illorum montium tenent, quorum nomina & catalogum per ordinem Alphabeti hæc placet adiicere.

Series Gotthicorum nominum.

Bal	Klofas	Tárlo
Barzy	Kula	Talaphus
Dembrodes		
Dersniak	Niemsta	
Ciolek	Czurylo	
Firley		Zarebá
Fredro	Plázá	
		R 3 Frykacz

*Sueuorum
sedes.*

*Sylua Niepolo
miciana.*

Strabo lib. 7.

*Fines Sueuici
contigui erant
cum finibus Got
thorum.*

Frykacz	Rozen
Fárurey	Szary
Gám Rath	Száfrániec
Gutthouie forsan & nomen ipsum à Gotthis habet.	
Gárnifz	Svvidvva
Hárinek	Smolik
Hinek	Strzala
Herboth	
Iaxa	
Iordan	

Gutthorum familia in terra Sedomiriensi & Premishen si sedes habet suas.

Száfrach Gotthus.

Balta Gotthus

Hos omnes ex stirpe Gotthorum prodiisse, vt diximus, credibile est. Dembrodes significat gentis Debno progenitorem. Nam Debno signi eorum militaris est nomen. Rod vero seu rodzay patria lingua significat genealogiam. Quod autem quidam hunc Dembrodem Scytham fuisse prædicant, inde factum esse reor, quòd Getæ ipsi à plerisque per abusum Scythæ vocantur. Quomodo autem successu temporis Dembroti posteritas in Sedomiriensem terram veniēs fidem Christi sub Chabrio suscepit & monasterium Calui montis fundarit postea dicitur. Szafarach etiam Gotthi strenui militis & ducis mentionem facit Iornandes ante mille annos. Hic cum Fritigero & Alateo Theodosio Cæsari se opponebat, & forsan ipsorum opera Valens Cæsar ille viuis igni combustus fuit & victoria gloriosa de eo parta. Fuit & Balta dux Gotthorum. Nescio si Barsonum gens & Balorum aliquid commune cum eis non habeant. Virtute certè militari, & togatis virtutibus nequam ab eis degeneravit Stanislaus Safranecius, qui modo agit summa cum laude Palatinum Sedomiriensem. Sed ad propositum redeamus.

De moribus et vestitu Gotthorum.

Gotthi non erant ea leuitate præditi, vt in gratiam Italarum, vbi tunc manserant mutarent patrium morem sese vestiendi. Nam & crinigeri & pelliti incedebant, de qua consuetudine eorum Claudianus Poëta ad eum modum:

*Crinigeri ferè patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix,
Et tremulos regis hasta gradus, & nititur altis
Pro baculo contis, non exarmata senectus.*

Apparet ex iisdem carminib. Getas ad extremum vitæ hastis longis quibus gradum fulciebant vsos fuisse, quibus quasi symbolis significare voluerunt, se ad vltimum halitum militiam profiteri, in eaque professione se mori velle. Ideo dicit Poëta non exarmata senectus.

senectus. Hæc de vestitu senatorum. Militum verò cōsuetudinem ex Ouidio depinximus, qui eos vsos fuisse corito & arcu testatur. Scribit Tacitus Ostrogotthos equitatu potissimùm valuisse. Et alibi inquit: Omnium harum gentium insigne rotunda scuta erant & breues gladii, quos nos schabla vocamus.

De lingua Gotthorum veterum. caput sextum.

Cornelius Tacitus videtur Gotthis Gallicum sermonem tribuere, aut saltem accentu Gallico vsos fuisse. Non desunt enim, qui ita Cornelium Tacitum exponendum putant. Et probant Gallos olim alio sermone vsos fuisse, quàm nunc vtuntur. Et credibile est. Nam hunc qui est latino sermoni affinis, quo nunc vtuntur, Iulii Cæsaris temporib⁹ inuectum fuisse historiæ prædicant. Porrò antiquos Gallos Græcis characteribus vsos fuisse ad tempora Caroli Magni, lingua autem Celta veterum locutos ostendunt auctores. Plinius cōmemorat aliquot voces Celticas ex quibus marcham equam vel equum vilem & valdè malum macilentumq; sonat. At istis qui sinistrè Cornelium exponunt opponimus tres auctores. Inprimis Strabonem, qui dicit getas cum Dacis *ἡμογλωττῶσιν* fuisse. Et Ouidium qui gloriatur se intra paucos annos didicisse Geticè Sarmaticèque loqui. Sed & Procopius de bello Vandalico statim ab initio libri, fatetur Gotthos, Vandalos & Melanclienos, quos nos Czern vocamus, eodem sermone vsos fuisse, vnamq; gentem fuisse, licet nominibus diuersis, cætero inquit conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaua coma, proceri quoque & aspectu probo, legib. item eisdem vtuntur, similiter & Arrianæ omnes fidei, voce vna Gotthica appellata vtentes. Hæc Procopius apertè. Est autem testimonium istorum trium maioris faciendum quàm aliorum complurium. Nam isti vt vocant oculati sunt testes. Ouidius inter Sarmatas & Getas mansit aliquot annis ibique mortuus est. Procopius castra Bellisarii secutus multoties cum eis conuersatus. Strabo etiam non procul à Gotthis natus fuit in regno Mithridatis. Meminerunt scriptores Orosius & Procopius aliquot nomen Gotthorum, Radagisus Polonica lingua est, corad byvva gosciom, id est hospitalis. Arbogostus, Dobrogostus, & consimilia. Sed non miror quosdam recentiores Germanicam linguam Gotthis tribuere. Nam dato vno inconuenienti alia inconuenientia sequuntur. Quia ab ea parte australi Istulæ, vbi est ipsa Polonia Germaniam fuisse affirmant, ideo ratione concomitantiae compulsi GOTTHOS & QVADOS dixerunt fuisse Germanos. Quia autem Germanos fecerunt, necessariò tertium com-
mentum

Gallos olim alia lingua & alia scribendi forma nempe Græca vsos.

Getica Sarmatica; lingua eadem fuit.

Ouidij, Procopij, Strabonis testimonia veteriora.

mentum eis affingere oportuit, ut eos lingua Germanica vfos fu-
 isse comminiscerentur. At Quados Sarmatas fuisse iam demonstra-
 tum est. Sed quia Regulis Sarmatarum post mortem patrum fors
 illa cesserat, itaque dominio distracto, ut fit, aliam Rempub. sibi
 erexerant, sed non aliã stirpe aut origine. Quod autem Iornandes
 ex Scandia ortos prædicat, non videtur consentaneum. Nam mox
 idem veluti sibi contrarius ex Scythia Ouida ortos narrat. Affir-
 mat autem Scythas Ouim vocare terram Scythicam. Et nescio an
 vox illa ovvczina inde non deriuetur, aut certè aurei velleris oc-
 cultam significationem repræsentat. Gotthorum enim principes
 Anses & Amatae & Ouidæ dicebantur, eò quòd ad raptos aurei
 velleris suam originem referrèt. Et etiamnum Austriaci principes
 aureum vellus symbolo ouis repræsentant, quia stirpem originis
 suæ ad Gotthos referunt. Sed iam ordine reges inde à Syrmio reci-
 temus. Vetusiores qui fuerunt ante & post bellum Troianum iam
 superius commemoravi.

Reges gentis Getarum.

SYRMVS rex, qui cum Alexandro Magno conflixit, Peucen
 insulæ rex nominatur. Ponit autem Ptolomæus populos Sarmati-
 cos Peucinos ad montes Peucen Sarmatiæ, isthic alicubi ad mon-
 tes Borysthenis. Nescio an nõ Polocenses illi sint aut vbi est Smo-
 lensko. Nam πένυκκιν pinum pinguem significat, nos Smolna vocam⁹.
 Prorsus autem Borysthenes alluit Smolensko, & inde oritur non
 procul, estque locus pinetosus. Et sunt vicina loca illa à quibus
 coloniæ deductæ sunt ad illam Insulam Peucen quæ est obiecta I-
 stro. Fieri quoque potest, ut Paluki populi ab iisdem oriundi sint,
 cum Boruscis vicinis, & sicuti isthic insimul manserunt, ita postea
 progressi insimul in confinio confederint. Syrmi autem appella-
 tio non remota deriuatione cum Sarmatarum cognomine con-
 gruere videtur. Condiderat Syrmus Rex urbem nobilissimam
 Syrmium, vbi concilium illud Syrmienfe dictum, Nicæno contra-
 rium ab Arrianis celebratum fuit.

DROMICHETES. Hic post Syrmum cum Lysimacho succe-
 fore Alexandri dimicavit, eumque cum cœpisset, absque redem-
 ptione dimisit, cuius beneficii memor, & habitandi facultatem in
 Mysia & Thracia ei concessit, utq; magis solida spes pacis in po-
 sterum inter eos fieret, filiam suam in matrimonium ei despondit.
 Pausanias narrat.

VAREESTVS. Hic temporibus Augusti cum Romanis bel-
 lum gessit. Meminit eius expressè Strabo. Bellorum autem ducis
 Flacci ex parte Romanorũ ad Danubium Ouidius de Ponto me-
 minit. Nam ibi tum quoque exulabat.

Amatae.

COTISON fuit rex Getarum, etiam temporibus Augusti tan-
 tæ opinionis, ut Augustus filiam suam Iuliam ei desponderet, &
 rursum eiusdem filiam in matrimonium sibi copularet. De hoc le-
 ge Suetonium in vita Augusti. Meminit & Horatius huius Coti-
 sonis: occidit inquit, Daci Cotisonis agmen &c.

DZIURPANEVS quem alii Ducebalum vocant. Sedecim hic
 integros annos, incipiens à Domitiano vsque ad Traianum, pro-
 duxit bellum cum Romanis. Idem aliquoties Romanorum ma-
 ximos exercitus fudit. Fuscum consulem vnà cum legionibus tru-
 cidavit, & amplissimas victorias retulit, ita ut ab eo Domitius pa-
 cem redimere cogeretur. Donec tandem artibus Traiani Impe-
 ratoris & indefessa perseverantia superatus furori aduersæ fortunæ
 succubuit. Mirificè hîc laudatur à Dione.

De veteri Germania ad Pontum, Borysthenem et Tanaim.

Quaquam autem Dziurpaneus rex Dacorum vocetur, tamen
 & Getis imperitabat. Nam Getæ & Daces gẽtiles sibi erant. Hoc
 fundamẽto posito non difficile erit inuestigare, Sarmaticę ne gen-
 ti an Germanicæ debeant adnumerari. Quod commemorare pla-
 cuit propter quosdam recentiores qui secuti autorem supplemen-
 ti Carionis, hîc ad Istrum & Borysthenem, quã patet littus Ponti-
 cum, vbi Getas & Dacos Ptolomæus ponit, Germaniam veterem
 sibi fingunt & imaginantur, ex qua Danos, Gotthos & alios Balti-
 ci maris accolæ, itemque Mysios Saxonas oriundos, eosque Ger-
 manica lingua vfos etiam tum, firmiter asseuerant: quin etiam ad
 Constantinopolim & in Taurica etiamnum inueniri prouincias,
 vbi reliquiæ priscorum Gotthorum passim Germanicè loquan-
 tur. Et Transylvanos Germanos quos Siebenburger vocant, affir-
 mant, eorum Gotthorum posteritatem esse. Hæc in nouo Cario-
 ne aperte leguntur. Qui liber, quia est omnibus ob reconditam in
 eo eruditionem gratus, & ab omnib. passim manib⁹ territur, mul-
 tis Germanis, Callis, & aliis nationibus rem ita se habere persua-
 det. Res profecto ista magna est, & digna cognitione etiam maxi-
 morum virorum, qui Reipub. gubernationi præsunt. Nam huius
 modi disputatione non modo possessio & fines Sarmatiæ petun-
 tur, sed etiam fama & res fortiter feliciterq; gestæ pro salute & in-
 columitate patriæ ab vna gente in aliam transferuntur. Existimo
 igitur me rem dignam nobili Polono facturum, si hæc posteritati
 discussa enucleataque relinquam. Et si verum vetus illud dictum
 est, quòd bona fama est alterum patrimonium, certè vbi hæc eui-
 cero, & propugnando declarauero, tam me promeritum gratiam
 S apud pa-

*Germani in
 Transylvania
 an sint Gottho-
 rum reliquiæ.*

*Vetus Carion
probabilis de
Transylvanis.*

apud patricos Polonos totamque Rempub. putabo, ac si pro finibus patriæ dimicando aliquid laude dignum patrassem. In primis ergo quod attinet Transylvanos Germanos, ex eorundem testimonio res sciri potest, qui interrogati de origine sua, de Gotthis nihil respondent, sed se Saxones dicunt, quemadmodum etiam ab Vngaris aliisque vicinis ita vocantur. Et si ingenium militare Gotthorum & mores, linguam, vestitum spectes, nihil in istis reperies, quod veteres Gotthos representet. Probabilior ergo prior editio Carionis, quæ sensit eos esse reliquias exercitus Caroli Magni. Et miror cur novus Carion à veteri Carione ea in re desciverit, sibi que ipsi non constet, præsertim cum non solus Carion, sed etiam cum eo complures de hac gente in ea sententia sint. Quod verò ad Tauricanos & alios accolos Ponti attinet, ego quæsiui à plurimis nobilibus, qui legationes regis Poloniæ in Turciam obeunt, & ab Armenis Leöpoliensibus, qui in illis regionibus continenter negotiantur, & illis isthic omnia perinde nota sunt, atque in Polonia, an aliquid tale isthic reperiant, sed nihil tale affirmant, quin potius fatentur tam in illis littoribus, quam in aula Turcici Imperatoris passim usum esse linguæ nostræ, quam Slauonicam vocari vultis obtinuit. Et Polonutii illi & Alani ad Constantinopolim hætenus eadem lingua vtuntur. Quare ista missa faciamus. Qui hic veterem Germaniam temporibus Romanorum fuisse somniant, obliti sunt quod Cæsar ex professo commentarios suos scribendo, de rebusque Germanicis prolixè tractando, nullam mentionem Germaniæ alicuius facit: quod omnino prætermisurus non erat: si quidem iam illo tempore Getarum Sarmatarumque mentio celebris erat, & iam de finibus Istri cum eis contentio oriebatur. Secundò qui hic Germaniam statuunt, prorsus limites Sarmatarum à fundamento conuellunt, & ea que Babylonii, Cyri, Darii, Alexander Magnus, Lyfimachus, Augustus & alii monarchæ de distinctione horum dominiorum decreuerunt, & scriptis, signis, columnis, aris que consignata esse voluerunt, illi quantum in eis est irrita & cassa esse volunt. Præterea Ptolomæus ipse describens has regiones cum minima quæque excuteret, peculiariterque Sarmatiæ limites depingeret, nullam tamen huius veteris Germaniæ in istis oris mentionem facit. Sic & Strabo & Ovidius, sic & alii, qui eius tempora sunt secuti. Commemorantur quidem Alani, Corales, Getæ, Daces, Paziriacæ, Roxolani, Hunni, (nam & hi inter Sarmatas ponuntur) commemorantur Antæ, Massagetæ & Cimbri, quos Strabo inter Sarmatas ponit & alii, sed Germanorum hic nulla fit mentio. Nisi forte Bastarnas nobis obiciant, quos Germanos fuisse Strabonis sen-

Argumentum 1.

Argumentum 2.

*Argumentum
3. ab autoritate.*

bonis sententia confirmare volunt. Esto verò Bastarnas fuisse Germanos, at illi suam provinciam vt inquilini possederunt, non vt heredes. Arauerunt hic agros, vaccas mulserunt, equorum greges pauperunt, aliaque œconomica administrarunt, sicuti & nunc Pedemontanæ regionis incolas, quos Podgorios vocamus, ingenium, mores, originem veterum Bastarnarum prorsus referre videmus. Et oras illas incolunt, vbi Ptolomæus Bastarnas ponit, & œconomicissimum est genus, & lineamenta ingeniumque prisca gentis referunt. Tribuitur autem hoc Bastarnis, quod præ aliis gentibus œconomiam accuratiùs exercent. Nam & Bastarnarum nomen idem quod Fest arnen innuere videtur, vt volunt Germanici scriptores. Sed quid sunt ista si conferantur cum iis, qui pomposo & sublimi orationis genere veterem nescio quam hic Germaniam comminiscuntur? Aliud est coloniam aliquam ex Germanis huc deductis conficere, aliud Germaniæ fines usque ad ipsum Pontum proferre, ex Sarmatia Germaniam facere, & omnia confundere. Scriptores veteres & historici p magno miraculo narrant, quod tempore quodam, duce Brennone Græci viderint Celtas seu Germanos, sulcantes mare mediterraneum, Atheniensibus fortè contra Philippum suppeticas laturos. Hæc inquam pro miraculo à veteribus narrantur. At sane miraculum nullum hic esset, si iam dudum in vicinia cum Thracibus, Mysiis & Macedonibus hic conuixissent, & tempore longo eis immixti fuissent. Quod si autem ea ratione Germaniæ fines angusti videntur, si à capite Danubii ad Rheni profluentem & ostia in Germanicum cum Solino extēdat, rixari debent cum Romanis & Ptolomæo, eique litem cum Bilibaldo consiliario Cæsareæ maiestatis intendere, quod Germanis Germaniam tanquam iniquus regundorum finium magister accusam reddiderit, dum coniuventibus oculis, Germaniæ Ultrarhenanæ Galliam versus, quam Belgicam Galliam vocant oblitus, tantum à ripa Rheni Germaniam respiciens extendit. Sed quod Germaniæ fecit, idem quoque Poloniæ facere non neglexit, dum Germaniam Istula tenus terminat, vt quantum ei à meridie Galliam versus amputauit, tantum ei à septentrione in Sarmatiam intendendo cursum redderet. Sed de his rebus nolo esse prolixior, cum etiam lib. 2. sub finem mentio sit iniecta, vnde si quæ adhuc desiderantur, petet lector.

CANABVS. Is contra Aurelianum Imperatorem mouerat bellum. Cumque Gotthi primi imperii fines inuasissent, à Romanis ultra Danubium erant reiecti, in quo prælio fusa esse quinq; milia Gotthorum dicuntur, ipsumque cæsum esse regem. Necessarium est,

*Bastarnarum
gens.*

Argumentum

4.

*Bilibaldus in li
bro de vocibus
regionum Ger
manicæ.*

S

2

tem est,

*Ob inopiam
scriptorum
Sarmatis mul-
tum decedit.*

tem est, ut scriptoribus Romanis eorumque testimoniis nitamur, quandoquidem hæ gentes propriis historicis carent, quos si haberent, multa possent corrigi, quæ in historia latinorum desiderantur. Quid enim Græci præter fabulas de Sarmatia scripserunt? Romani verò quoniam ubique ferè propriæ laudi studuerunt, non tam gesta sua maximis extulerunt laudibus, quàm incommoda, quæ à Sarmatis, Getis & Vandalis acceperunt callidè suppresserunt.

ATANARICHVS: qui cum fratre Fritigero intestinum bellum gessit, & à fratre ope Romanorum auxiliorum, quæ impetrauerat, superatus fuit. Quo fratrum dissidio audito, Hunni eos armis aggrediuntur, ambosque sedibus patriis pellunt. Confugiunt tandem ad Valentem Imperatorem, qui eis Mysiam cum Thracia attribuit, istucque eos commigrare facit. Paulò post irritatis utrinque animis bellum acerbum motum fuit. Constantinopolis ab eis obsessa, suburbia flammis absumpta, & ipse Imperator incendio conflagrauit, de qua resuperius iam dictum est. Tandem Athanarichus cum de renouandis foederibus ageret, euocatus Constantinopolim, ibi moritur, ubi & sepultus est, multis eum desiderantibus & collachrymantibus.

ALARICHVS. Hic se Theodosio in Italiam ducenti exercitum adiunxerat, præfectusque fuit copiis Gotthorum, quæ decem millibus constabant. Tandem confecto bello cum exercitum domum reduxisset, ob non soluta stipendia occupandi Pannoniam autor fuit, & deinde à Radagiso accersitus, cum exercitu qui bis centena millia armatorum continebat, in Italiam contendit. At cum magna pars exercitus illius ob rem à Radagiso malè administratam, virtute Stiliconis dissipatus & fame confectus esset, Alarichus reliquias militum in Pannoniã reduxit, ubi postea à Gothis in regem electus est, & adiunctis Sarmatarum & Dacorum viribus denuo in Italiam expeditionem molitus est, ut posterioribus factis priorem ignominiam aboleret. Cumque iam fines Italiæ ingressus esset, cum Stilicone ingenio & viribus pariter decertauit. Et Stilico quidem, ut cum ab oppugnatione Romæ auerteret, ducere eum persuasionibus, & falsa spe maioris commodi cœpit, utque in Gallos nouandis rebus studentes iret hortatur. Cuius ille simulat se consilio acquieturum, confestimque Gallias ingreditur, cumque iam ad Alpes peruenisset, quidam Iudæus Saul dux copiarum, instinctu Stiliconis in eum irruit magnoque detrimento eum affecit. Sed ille instaurato exercitu rursus superior euasit. Ac detecta fraude, cum didicisset à quo illa consilia consuta erant, dedit operam, ut artem arte vlcisceretur, illæque machinationes in caput autoris

Expediit Alarichus in Italiam

put autoris reciderent. Itaque statim Honorio Imperatori persuadet Stiliconem ambire imperium, olere regem, utque sibi ab eo caueret & per literas & per legatos monet, indicatque eum omnino de abrogando ei imperio, & ad se transferendis honoribus cogitare, hocque quibuscunque documentis potest ei probatum facit. Et quia suspicio ex media rei natura deprompta solet esse persuasibilis, maximè quando de summa rerum agitur, itaque iuueni adhuc imbecilli iudicii, id quod vult facile persuadet. Nec potuit Honorius ulterius præstolari, ut inuestigaret, verane an confictæ essent illæ criminationes. Sed iubet, Stiliconem vnà cum filio Eucherio interfici. Ita Gotthus perducto consilio eò quò volebat, cum videret Italiam tanti nominis duce orbatam, erectus animo, sublatis signis Romam liberè pergit, ommissaque Gallia cum biennio urbem obsidisset, Calendis tandem Aprilis anno Christi 410, anno ab vrbe condita 1166. eam capit. Ita Roma cum esset caput mundi dominaque orbis, corrui & mundi desit esse caput. Hanc cladem Sybillæ ante multa secula prædixerant. Quin & vultures illi 12. qui Romulo fundamenta vrbis iacenti præteruolando apparuerant veluti *τοπικῶς* hos mille & 200. annos, quibus durauit, id est 12. centurias annorum innuisse videntur, ut Varro ex sententia antiquitatis hoc mysterium exposuit. Hæc acta sunt ab hinc anno 150. supra millesimum. Sequitur deinde est in vrbe, & miles nihil omisit, quod fieri solet in tam lugubri & miserabili casu, nisi quòd multitudini, quæ in Christiana templa confugerat, partem est, præcipiente Alaricho. Nam Gotthi religionem Christianam, quam semel amplexi erant semper reuerenter coluerunt. Inter prædam quæ ex templis thesaurisque publicis & priuatis congesta erat, (fuit autem maxima) Placidia Galla, soror Imperatoris Arcadii & Honorii fuit, quam tandem filio Adulpho iuueni Alarichus despôsavit. Nam Alarichus ipse iam senex erat: Post eum successum rerum non quieuit Alarichus, sed profecutus est victoriam, duxit exercitum ulterius, ut Italiam occuparet, peragratisque celebrioribus locis, Campaniam, Lucaniã, & Brutios, Siciliae quoque regnum depopulatus est, ac in vltima Italiæ ora, vnde & Hannibal vale vltimum Italiae dicens soluerat anchoram, mortuus est. Eodem tempore tradunt quidam scriptores, extructam in Italia fuisse à gentibus nostris urbem Asindonem, quanquam alii eam iam antea destructam, à Sidonibus verò nostris paulò post sub Desiderio Longobardo restitutam tradunt. De hac gente Sidonum autor Anius Italus diligens antiquitatum inuestigator, sic scribit libro de antiquitatibus Ethruriæ: Sidones, inquit non procul à Vitula fluuiò

Alij ad deuastationem quæ sub Totila accidit Sybillæ prognosticon derorquent.

Vultures duodecim excidium Romæ denotant.

Placidia capta ab Alaricho.

stula fluuij Poloniae ii vocantur quos nunc Polonos dicimus, quorum metropolim CRACOVIAM idem influit fluuius Vistula, quem Visclam vocant. Hi victis Logobardis Italiam occuparunt, & sub Desiderio Cossas reparantes seu Asidoniam prolatione sua Profidoniam dixerunt. Nomen Sidonum veterum in Polonia videtur hæsisse in illo territorio, vbi est Szidlovv & Szidlovvec oppida. Nam & nomen non longè degenerauit à prima nomenclatura Sidonum, & situs loci quem Ptolomæus ponit videtur conuenire cum situ istorum oppidorum.

Asidone seu Cossæ vrbs in Italia à Polonis extructa.

Gotthica & Vandatica historia quomodo in harmoniam reducatur.

Adulphi regis historia continuatur.

ADVLPHVS filius Alarici & nouus gener Imperatorum Honorii Archadijque, rex creatus est & patri successit. Is Romam reduxit exercitum hoc consilio, vt eam deleret. Sic enim ei Daces Gotthique consulebant, sed tandem vxoris Placidiae humilimis precibus placatus sententiam mutauit, ac potius inito foedere cum Honorio, in Gallias abiit, & inde in Hispaniam. Ibi cum Vandalos offendissent, quomodo se erga suos populos gesserint, & inuicem ab Italicis ducibus commissi quam horribiles conflictus fecerint, suo loco enarrabimus, cum ad illam metam peruenimus. Inde iam Chronologi Polonorum, historiam nostræ gentis texere incipiunt. Sub istud enim tempus Lechi & Czechii aduentus ad istas regiones cadit, vt docet Vapouius, D. Cromerus, & Boëmorum quoque scriptores. Et iam non sine quadam voluptate attentus lector oculos suos delectatione satiabit, cum seriem Gotthorum & Vandalicorum regum cum serie Polonorum regum veluti ad confluentem duorum amplissimorum fluminum prospiciet in vnum coincidere, & tempora Lechi cum vltimis regibus Vandalorum coalescere. Res enim ipsa testabitur siue reges Gotthorum siue Vandalorum in fronspicio regum Poloniae in chronicis præponas, vtrumque mirifice quadrare, ac inuicem ita coalescere, vt postea ne vestigium cicatricis apparere possit. Cum enim vtræque hæ gentes, hoc est tam Gotthi quam Vandali assueti essent aquam nostræ Vistulæ bibere, & pecora sua inde adquare, certè tam de Gotthis quam de Vandalis nulla gens iustius potest gloriari præ ipsis Polonis. Vt etiam Iostus Decius idem, licet & ipse Germanus fuerit, fatetur. Redeo ad hunc Adulphum regem Gotthicum, qui quam gratus gener fuerit affinibus Honorio & Arcadio exitus mox docebit. Nam cum Vandali & Gotthi vario ingenio de Hispaniæ possessione disceptarent, misit Honorius cum exercitu ducem quendam insignem Constantium Patricium Romanum, qui vt tantò fidelius & magis strenuè cõtra vtramque gentem, Gotthorum inquam & Vandalorum rem administraret, benè eum sperare iussit

rare iussit, promissis oneravit, animoque erexit, adiecta hac conditione, vt si Placidiam vindicaret ab illo mæsto matrimonio, sanamque reduceret, eam omnino se ei nuptum traditurum, quodque maius est, etiam consortem imperii effecturum. Pulchrum erat brabium, & dignum tanto athleta & etiam ipso agonotheta. Proinde Constantius vt voti compos fieret, summa diligentia & fide in illo negotio versabatur, præsertim cum ad eius institutum viam ei fortuna patefecisset. Adulphus enim interea cum tres annos in Hispania degisset, interficitur, itaque sub motis Vandalis ex Narbonensi Gallia Placidia ei reddita fuit. Cum autem parti propter religionem Christianam, quam Gotthi sequebantur, partim propter cupiditatem adeundæ Hispaniæ inter Vandalos & Gotthos grauis contentio insurgeret, Constantius cum Gotthis simul amicitiam, seque cum eis sentire non obscure significat, idque ob duas potissimum causas: tum quod Christiani essent & ipsi, tum quod metuebat si eos offendisset, ne recenti successu victoriarum in Italia partarum inflati, & gloria rerum gestarum bullientes, iterum patriæ maiora mala accumularent. Nec eum iudicium fefellit vt ex sequente historia patebit. Itaque Constantius ex animi sententia negotio confecto Romam reuersus vtrunque consecutus est, & ad gubernacula imperii admissus, & viduam Placidiam in vxorem duxit, ex qua tandem suscepit filium Valentinianum tertium. Vltimus hic fuit Imperator occidētis. Quamquam alii vltimum Augustulum esse volunt, quod ita in satis erat, vt imperium quod virtute primi Augusti ab initio partum esset, hoc idem in Augustulo eius nominis vltimo desineret.

Augustulus vltimus occidentalis Imperator.

De Theodorico Gotthorum rege.

Theodoricus rex Gotthicus, qui Pannoniam possidebat missus à Zenone in Italiam quam tenuit annos triginta, cum adhuc adolescens esset fuit loco obsidis apud Martianum & Leonem. Ibi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum remissus, socius Romani imperii fidelis fuit. Hic habuit tres filios, Walamir, Theodimir, & Widmir. Inter hos primus regnavit Walamir maximus natus, cumque Attilæ filios aliquot præliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, que nunc est Austria, periit. Deinde regnavit Theodimir. Hic pater Theodorici huius, quem nominamus Veronensem fuit, & victores Sueuos & Alemanos à Pannonia depulit. Tertius frater Widemir duxit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia verò Theodoricus absente patre Sarmatas qui Gotthorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, Zeno Imperator eum ad se vocat & facit eum

Walamir, Theodimir, Widmir.

Odoacer Ruginus.

cit eum patricium & consulem. Ac misit eum in Italiam contra Odoacrum Rugianum. Potit⁹ Italia urbem Romam senatui regendam commendavit. Theodoricus habuit sororem vxoris suæ Amelfredam, quam despondit regi Vandalorū in Africa. Nondum enim ex vtrorumque animis necessitudinis prisce, & amicitia vinculum profus exoleuerat. Habuit & filiam Amaloshutam.

De nominibus Amelfreda et Amaloshuta.

Id nomen fuit familiae Theodorici, quæ sic à vellere Iasonis dicta est. Gotthi enim olim ex Colchica in Europam progressi fuerat. Amaloshuthæ autem nominis etymon esse volunt quasi Amalorum ichō abicit. Hanc Theodoricus despondit Eutarico Widerici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Sed recordandum est eorum quæ ex Iornande attulimus, quod illo seculo vsus obtinuerat apud Gotthos, nomina Germanorum sibi imponere.

THEODATVS regnavit duos annos post necatam Amaloshutham, auarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cùm bellum ei inferret Iustinianus propter Amaloshuthæ necem, initio trepidus Italiam se ei traditurum promisit. Sed cùm in Illyrico dissipatus esset Iustiniani exercitus, elatus noua spe legatos Iustiniani retinet inclusos carceri.

VITIGES quartus rex Gotthorum regnavit annos quinque. Huius temporibus moles totius belli Gotthici Italiam attriuit, ad quam liberandam cum Belisarius missus esset ab Imperatore, multa peruerantia & maximis conatibus adnixus est reprimere Gotthorum potetiam, sed exercitus Vitigis constabat centum & quinquaginta millibus Gotthorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi quodam tempore cùm vidissent Belisarii copias egressas ad spectanda hostium castra, contempta paucitate prælium cient, & quod cognoscebatur equus Belisarii ex colore quod giluus esset, & albo capite, Gotthi non ineptè iudicantes, duce interfecto facilem victoriam fore, itaque se cohortantur, ut quam primum conglobati impetu facto in vnum hunc irruerent: ac ubi emicando eis sese in conspectum obtulisset, sublato clamore hac voce Gotthica eum iam adesse insonant: Vala vala. Itaque ommissis ceteris in Belisarium solum tela coniiciunt, ac eum acrius confectantur, lanceis ensibusque petunt, ita ut præseruidi animo iam eum comprehensuri erant, nisi armigerorum illius & satellitum opera, inprimisque veri Dei prouidentia liberatus fuisset.

Vala quid.

Narratio

Narratio de quodam casu in ea obsidione, qui ostendit lusum puerilem sæpe ominosum esse.

Dum hæc agerentur, bellumque acre indies inualesceret, res memoratu digna contigit. Samnites pueri nonnulli cùm pec⁹ pastum educerent, per lusum, ut assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine ac specie præstantiores, quorum alterum Belisarium vocitant, Vittigem alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione, qui Vittigis nomen fuerat fortitus, in terram vitus prolabitur. Hunc statim puerilis illa & inconsideratio turbæ, illudendo simul & increpando, de proxima arbore suspendunt. Lupo deinde interueniente conspecto exterriti omnes fugam capessunt: qui verò suspensus pendeat, à cæteris destitutus interiit: Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere, sed ex his, quæ acciderant coniectando collegerunt, victorem omnino Belisarium fore. In hunc Vittigem adductum Constantipolim Iustinianus nihil asperè constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium.

TOTILA penultimus rex Gotthorum, regnavit annos 10. Res Gotthicas singulari virtute & foelicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut & Benedictus Abbas ei prædixerat inquiens: *Multa mala facies, Romam ingredieris, 9. annis regnabis, decimo morieris.* Ac flexisse eum Benedicti adhortatio dicitur, ut min⁹ crudelis in victoriis fuerit. Initio ad Placentiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem suo, insigni stratagemate. Cum intellexisset Iustinianus Gotthos iterum superiores viribus in Italia, secundo misit Belisarium, sed neque accedere ad urbem obsessam Belisarius potuit, nec exercitum parem habuit hostibus. Duravit illa obsessio Romæ biennium, simul & alibi multæ vrbes iam à Totila iam à Belisario alternante fortuna occupabantur. Placentiæ tanta fames inualuit, ut pater qui multos filios habebat, spectantibus multis sese de ponte in Tybrim precipitem dederit videns filios petentes cibum se sequi. Maluerunt itaque Romani Gotthos in urbem intromittere quam extrema incommoda pati. Gotthi ingressi urbem passim obuios interficiunt, direptiones, incendia ædificiorum spectantur. Iubet & Totilas muros dirui, totamque urbem deleri, sed Pelagius Pontifex cùm demissè intercederet, Totilas, cædes, & incendia prohibuit, subinde tamen Romanos conuiciis incessit, prodicionem ipsis obiiciens in seipos & patriam, & quod à Gotthorum maximis viribus discedendo ad Græculos homines, qui ipsis præsidio esse nequeant confu-

D. Benedicti prædictio.

Fames in obsidione grauissima.

Totile expeditio contra Romanos formidabilis.

T ant confu-

ant, confugerint, cum antea ex Græcia neminem in Italiam viderit aduentantem, qui eis auxilio esset, præter Tragædos & Mimos & Nauticos quosdam prædones. Ad quam exprobatorem nemo ex Romanis ausus est ei quicquam respondere. Et si autem fuit Roma ab Alarico & Genserico Vandalo capta & direpta, tamen ita miserè destructa non fuit, sicuti in tertia hac expugnatione. De qua etiam Sybilla prædixit. *Ῥώμη μὲν ἔτι μὴ ἐστὶ τῶν πόλεων ἄσκητος.* Hæc pœnæ erant sævitæ Romanorum aduersus Christianos. Acciderunt hæc anno Romæ 1296. Anno Christi 546, iam post finitum regnum Vandalorum in Africa. Anno ab Augusto 504. Anno post destructionem Carthaginis 700. De hac vastatione etiam Scipio ille incendium Carthaginis aspiciens ac illacrymans dixisse scribitur: Se cogitare simile fore aliquando excidium Romæ: & augurium duodecimi vulturum in ea desolatione completum fuisse quidam tradunt.

TEIAS vltimus rex Gotthorum à Narsete victus. Eunuchus is fuit in aula Iustiniani, tãta verò induitria eius fuit, vt postea summus dux in Italia factus sit. In Campania vterq; exercitus conflixit, vbi magno prælio ad Nucenam victi sunt Gotthi, posthacque vires Gotthorum planè collapsæ sunt. Teias ipse prælians interfectus est. Reliquiæ præsidiorum que Cumis erant, dimissæ quidem sunt, & vita concessa, ea tamen conditione adiecta, vt reliquiæ Gotthorum ex Italia discederent.

De reliquijs Gothicæ gentis post Vittigis captiui abductionem.

Iornandes cum descripsisset captiuitatem Vittigis regis Gotthorum, & quo pacto proditus à Belisario Constantinopolim perductus esset, tandem elegiam canens cum dolore intrinseco finem sermonis sui ita facit: Hucusque, inquit, Getarum origo, & Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi hoc est Iustiniano Imperatori cessit. Narrat etiam reliquias Gotthorum in suas terras abiisse, agmina que illa vrsi signa in vexillo prætulisse. Idem narrat in quas regiones abierint gentes, dissipato exercitu. Mortuo Attyla, Gotthorum, inquit pars, Hunnorum terras in Pannonia occuparunt, Sarmatæ & Cemandri in Illyrico ad castrum Martenam sedes datas coluerunt: alios verò, quos iuniores Gotthos vocat, dicit cum suo Pontifice Valtzila Mœsiam petiuisse. Scyri quos Alamiam gentem facit, inferiorem Scythiam minorem & Mysiam petiuisse. In quib. locis & nunc ab iis qui Constantinopolim ire solent videntur. Mie-

Scyri cum Gothis.

suntur. Miechouiensis etiam Polonutios reliquias Gotthorum facit, quos in illis partibus hucusque ad suam ætatem permanere affirmat. Rugios verò etiam cum Gotthis rediisse dicit Scandopolim vsque. Hæc vrbs forsàn ab insula Scandia dicta, ad ostia Istulæ, vbi quoque; vetus eorum domicilium fuisse dicitur. Ideo Rigam in Liuonia urbem à Rugiis istis quidam dictam esse putant. Gotthorum verò partem post cômigrationem illam, nomen insularib. populis in Suecia dedisse non malè quidam opinatur. Nam veteres insulas libenter occupabant. Ac tantò magis credibile videtur, hos qui multum terris iactati & alto, multa que; perpessi, portum suorum malorum & quietem quærentes eò celsisse. Hæc historia de regibus Gotthorum ex Iornande allata est. Sed scriptor hic extremum actum & interitum regis Teiæ & cômigrationem Gotthorum ex Italia non est complexus. Nam historia eius finitur in Vitige. Procopius vltiùs progressus etiam Totilæ & Teiæ bella describit, & iter quod arripuerat illud agmen Gotthorum, quod mille viris constabat, non prætermisit describere, ad eum modum inquit: Dum hæc agerentur, mille numero è castris abeuntes, Ticinum ad urbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum fluiuium agmine vno contendunt. Ex qua directione itineris credibilius est eos rediisse ad prisca sedes à septemtrione Istulam versus, vt ibi nouum regnum Lechi, de quo haud dubiè audiuerant, suo aduentu stabilius redderent. Nam illa via per Padum vsitator est arripientibus iter in Poloniam. Et nescio si hic alicubi non hæserint, vbi est Chelmenensis prouincia, cum hæc nus hæc pars Poloniæ pro signo authentico insigne vrsi præferat, quo & Gotthi illi vtentur. Hoc eodem signo vrsi & Kiouienfes hætenus vtuntur, & forsàn in vno comitatu tunc socii erant. De Hispanicis Gotthis, qui iam dudum antea post Vandalorum in Africam emigrationem in eorum sedes successerant, suis locis per occasiones in ea historia mentionem faciemus. Florebat enim & durabat eorum regnum vsque ad Caroli Magni tempora, & vltiùs, recitantur que ferè 30. Gothicæ stirpis reges in hac serie.

Miramur autem scriptorem Italicum Carolum Sigonium virum eruditum, quòd cum historiam ordine per reges Romanorum ab inclinatione Imperii Romani texere incepisset, cur præteritis regibus Gotthorum nostrorum qui in Italia plus quàm 70. annis, ordine regnarunt, primi que iniuriam totius orbis vlti sunt, cur inquam ab Albuino, & aliis Longobardis regibus inceperit historiam suam. Notum est autem primam inclinationem Romani imperii inceptam fuisse à Gotthis. Facile fuit victos vincere

T 2 Longobardis.

Rugij cum Gothis abeunt.

Chelmenense signum Vrsi.

Lōgobardis. Adde quòd & hoc æuo nostro qui in reges Romanorum creantur ex eadem gente Gotthica de qua dicimus originem suam deriuant. Ideoq; signum aurei velleris p̄ symbolo quodam gerunt, significantes se ab illis Gotthis lineam originis suæ ducere qui descendunt ab Amalshutis, id est, raptorib. aurei velleris. Post expulsos enim Gotthos ex Italia, in Hispaniis ceteri longo post seculo vsque ad Caroli Magni tempora regnarunt, ad quos Hispani ac proinde & Auftriaci originem suam referunt.

DE VANDALIS ET EORVM REPVBLICA.

Res à memoria hominum remotissimas commemoraturus sententiam tantum autorum aperiam, quam tamen præstat sequi quam coniecturas & nouas opiniones fingere, præsertim cum illi autores quorum testimoniis nitimur, in ea causa rationibus & maxima verisimilitudine non destituantur.

*Magnitudo
gentis.*

Gentes Vandalorum maximas fuisse non modo series historiarum, sed & numerus exercituum qui trecentorum millium fuisse narratur argumento esse potest. Vandalicæ autem gentis conditorem Vandalum nepotem Noë affirmant fuisse. Commemorant & ex autore carminis Argonautici, quòd sub tempus expeditionis Argonautarum, hoc est ante Dauidem temporibus Samsonis, Phineas vates Tirius floruerit inter Henetos, ad eosque anni definitionem eiusque computandi rationem ex Tiro & Sidoniis, qui vicini erant Iudæorum, attulerit. Quod omnino verisimile est. Quia & Græci scriptores affirmant sub illud ipsum tempus, hoc est quando Cadm⁹ apud Phœnicas regnavit, ad Græcos fuisse characteres literarum ex Asia translatos. Adducunt & ex Homero, quòd illi ipsi Heneti militabant in Troianorum bello, de qua re superius lib. 1. à nobis luculentius est tractatum, nunc summam rei tantum proponimus. Addunt etiam & confirmant eadem autoritate antiquitatis, hoc est, Herodoti, Vergilii, Polibii, Iustini & aliorum, quòd

*Herodotus
& alij autores
Henetos ex Asia
venisse affirmant.*

strabo lib. 7.

iiidem ipsi populi post Troiam vastatam cum Antenore in Europam transuerint, repleuerintque littus Adriaticum in Illyrico, unde & Henetum mare illud à quibusdam vocatur. Et postea quoque multos alios eiusdem gentis homines subsecutos comitatosque fuisse varios duces in Europam, variis causis eos impellentibus, Ex quibus memorant nostri Chronologi Alanum secundum. De hac comigratione etiam & posteriores autores meminere. Narrat Cornelius Tacitus inter Borysthenem & Istrum gentes quasdam

vagas

vagas oberrare, Henetos intelligens. Plini⁹ etiam lib. 4. & 13. Vandalos Sarmatas vocat, & dicit eos ad Vistulam cum Scyris & Hyris populis habitasse suo tempore. Et Dion scribit Albim fluuium oriri ex montibus Vandalicis. Polybius etiam scribit suo æuo totum littus Adriaticum Venetias vocatum fuisse. Scribunt etiam Antiochi Hieracis temporibus Galatas occupasse in Asia patriam veterem Henetorum: Ptolomæus quoque libro 3. capite 5. iis verbis scribit: Habitant autem Sarmatarum maximæ gentes Venedæ per totum Venedicum finem. Si igitur Vandali tum ibi habitauerunt, etiam & Sorabi illi qui sunt ad Lubecum, cum vnam gentem statim ab initio fuisse Vandalos cum Sorabis, mores, cognatio, & lingua eadem indicet. Adde istis Ptolomæi sententiam & picturas, & montes Vandalicos & mare Vandalicum & populos Vandalicos, quos ibidem ferè ponit, ubi & Plinius, vterius versus septemtrionem sedes eorum dilatans. Vistulam etiam veteres appellasse Vandalum testantur, affirmantque à flumine Vandalo fuisse appellatos. Et rursum flumen Vandalum à Regina Venda quæ se ad Cracouiam de ponte præcipitem dederat exoluendi voti causa, appellatum esse. Sed verisimilius est flumen à populis Venedicis fuisse appellatum, & non modo flumen ipsum, sed etiam illud mare & montes illius prouinciæ, eò quòd istic confederant. Venetos verò dictos ab illis Henetis Asiaticis qui huc commigrauerant, & ipsa cognatio appellationum & vocis similitudo indicat. Exigua enim mutatione, vsuque recepta litera h. pro v. Venetos p̄ Henetis appellare coeperunt. Et tandem à vicinis Germanis paulatim ad sonum linguæ Germanicæ voce, vt moris est, inflexa, pro Venetis vel Vandalis, Vandali sunt nuncupati, Wandeln enim Germanicè est peregrinari. Iste enim gentes sæpius vagatæ nouas sedes quærere solebant. Et certe res ipsa & verisimilitudo indicat, vtrumque vocabulum tam Gotthorum quam Vandalorum esse à Germanis ad eorum Grammaticam deflexum. Nam Germanis sicuti ex Getis Gotthos, ita ex Venetis Vandalos facere non est difficile, nec violentum. In appellatione tamen sin⁹ Liuonii maris antiquum & incorruptum vocabulum permansit. Non enim Vandalicum Dialectico Germanica sed Venedicū sicut olim ita & nunc appellatur. Quod propter illos addendum putavi, qui differentiam quæritando inter Vinidas Venedosque, Vandalos hinc ad ostia Istulæ statuunt, Vinidas verò Meothidem versus & pone montes Sarmaticos transferunt. Cum iuxta eorum ratiocinationem potius hinc Vinidas, vt vicinos Venedico mari & Vandalos istic Meothidem versus ponere oportebat. Id verò faciunt propterea, vt se non dissentire à sen-

T

3

tentia

*A Getis Gotthi
à Venedis Vandalis
sunt, vera
que voce à Germanis
detorta.*

tentia Iornandis, quam ipsimet adducunt, ea ratione testentur. Ita enim inquit, & istis verbis ex cunctis vetustioribus autoribus epilogum de origine & progressionibus Vandalorum illorū qui Romani & Romanas prouincias dilacerarunt elicere volunt: Facile, inquit, est deprehendere ex Iornande, Procopio & aliis scriptoribus quid de Vandalorum sedibus sentiendum, qui à Mæothide profecti versus occidentem solem ad Vistulam in extrema ora Germaniæ confedisse & Germanos & Francos vexasse dicuntur. Deinde verò ad meliores sedes in Pannoniam indeque in Galliam, Hispaniam & denique Africam commigrasse. Hæc illi de patria & origine & progressionem Vandalorum tradiderunt. Et postea quasi obliti sui secumque pugnantes, tradunt Vandalos illos orbis debellatores Germanos fuisse, habitasseque ad sinum Venedicum. Quæ si vera sunt, quomodo à Mæothide superius prodisse eos asserunt? An verò Germani vnquam ad Mæothidem habitauerunt? Aut qua de causa, cum essent Germani, gentiles suos tam crudeliter persecuti sunt? aut cur ad Venedicum sinum habitauerunt, cum Istulam limitem Germaniæ ipsimet faciant? Cum igitur hæc sententia pugnet cum consensu historicorum, & sibi ipsi cōtraria sit, quæreda est nobis alia verior & solidior, quæ cum testimonio antiquitatis & traditione veterum, & circumstantiis rerum conueniat, & quæ non inuitè coalescere possit cum testimoniis classicorum autorum. Si igitur ex autoribus recitatis in vnum conferantur expendanturque ritè sententiæ, colliget lector quatuor locos celebriores illo seculo à Venedis inhabitatos fuisse: ad Pontum & Mæothidem, ad Istulam ad eiusque ostia, & Venedicum sinum, ad Albim, & ad Istrum quoque in Pannonia, vnde expeditionem illam parauerunt in Hispanias. Et omnes istos Sarmatas fuisse, ex eademque stirpe originem ducere mihi nullum dubium remanet, nisi quòd illi Venedi & Vinidæ, prisca appellatione non vsq; adeò deprauata, isti verò vt Germanis viciniore, Vandali à Germanis appellabantur. Quod autem tam magna spacia compleuerint, vt ferè eosdem fines si non maiores, quàm Polonorū prouinciæ sunt, occuparint, nemini mirum esse debet. Ptolomæus enim eos describens, Maximam gentem Venetorum fuisse vocat, nec frustra. Ideo enim à Græcis Spori, id est sparsi vocantur. Nam sicut ille insulæ, quæ Sporades dicuntur, ab eo quòd hinc inde sparsæ mare cōpleuerint, ita & huius gentis homines prouinciatim alii ad orientem alii ad occidentem hinc inde habitauerunt. Ideo Procopius à Mæothide prodisse eos, Iornandes ponè montes Sarmaticos habitasse, Dion ad Vandalicos montes in Hermunduris cōsedisse

memoriæ

Ptol. lib. 3.

memoriæ prodiderunt. Ptolomæus verò vsque ad sinus Venedicioras eorum fines protendit. Sed nescio sane vndenam hæc illi acceperint, qui scriptis prodiderunt, quòd Gotthi irati ob stipendia à Theodosio non soluta, relicta Thracia Pannoniam inuaserint, eamque Vandalorum manib. eriperint, cum à Constantino Magno donatam hætenus possederint. Scio quæ ex Iornande asseruntur de Rege Gebericho Gottho, quòd Vandalos profligarit, cum ad paucitatem redacti, à Constantino Magno in Pannonia nouas sedes impetrassent, vnde postea in Hispaniam & Africam concesserint. Sed ista dum mecum reuoluo, incidi in illam historiam apud Eusebium de Sarmatis, quomodo temporibus eiusdem Constantini lacepsiti bello à Scythis seruos suos contra eos armarint, & tandem serui victoria potiti contra dominos suos arma sustulerint, ac sedibus propriis pepulerint, qui tandem necessitate compulsi ad Constantinum Christianum Imperatorem confugerunt: quos, inquit, tanquam saluandi gnarus omnes in Romanorum terram suscepit, & ex illis sibi idoneos milites collegit, &c. Et mox: alios ad colendum agros diuisit, ita vt calamitatem à seruis acceptam benè sibi cessisse confiterentur. De hoc inquam genere Sarmatarum mihi cogitanti, quinam fuerint, & per quam occasionem in gratiâ Imperatoris se insinuarint, res verissima apparuit eos Vandalos intelligendos esse, ad quos postea & Gotthi ex Thracia tanquam ad suos populares accesserunt, quiq; sicuti olim ad Pontum, ita & nunc cum iisdem littora Istri in Pannonia inhabitant. Tandemq; cunctis viribus suis recollectis, & ex vniuersa Sarmatia corrogatis auxiliis, & adiunctis Sueuorum vicinorum aliorumque Germanorum copiis, ex quorum re erat communem causam communibus auxiliis excutiendæ seruitutis gratia, cōtra Romanorum potentiam tutari, ex Pannonia soluentes anchoram bipartito agmine prouincias hostiles aggressi sunt: Gotthi, inquam in Italiam abierunt, Vandali verò in Gallias, Hispanias, & vsque in Africam peruaserunt, rursusque ex Africa Romam petierunt, cuius historiæ summam hinc quoque methodicè absq; longis ambagibus enarrare statui, sicuti de Gotthis quoque paulò superius feci.

DE VANDALIS METHODICA

TRACTATIO.

De origine Vandalorum et cognominis ratione, caput 1.

Alii Vandalos à rege Tuisconum Vandalo deriuant, quem dicunt vixisse Altadis tempore, regis Babyloniorum, longè ante natalem domini, & isti hoc consilio id faciunt, vt progenitores nostrarum gentium

*Conciliatio au-
torum.*

*Sarmate Cara-
gnini dicti à
Constantino ex-
cepti.*

Tres sententia
de origine Venedorum.

gentium in arbore consanguinitatis Germaniæ ponant, sic ut nos quibusdam conditionibus & parentelæ ratione iuris sui faciant. Alii verò vt Orosius, à Gallis Venetos huc venisse affirmant. Sed verior est & solidioribus nititur fundamentis Virgillii sententia, qui vult dicere post bellum Troianum Antenorem cum Henetis profugisse, Achiuos per Illyricos sinus, vt supra meminimus, in qua sententia est & Plinius, & autorem eius rei grauissimum citat Catonem: Venetos inquit ille, à Troiana stirpe ortos autor est Cato: verba Catonis sic se habent: Venetia est omnis ora circum sinum maris post Histriam vsque ostia Padi. Et mox: Venetis cunctis prima origo Phaëtontea est, quæ Græcis occasionem mentendi de Phaëtonte & Eridano præbuit. Posteriùs mixta his nobilis stirps Troiana à quibus Patauia suo conditore incluta. Vixit autem Phaëton Iacobi & Esau temporibus 2102. annis ab orbe condito. Post quem Vandalus apud Tuiscones 160. annis regnasse dicitur. Omnia hæc sunt antiquissima situ & puluere obsita. Meritò igitur dixi sententiam illam nobis sequendam esse, quæ nobilissimorum autorum nititur fundamento, videlicet Catonis, Virgillii, Strabonis, Iustini, Plinii & Sempronii, qui dicit, Venetias primò Phaëtotei postea Troiani eisdem mixti coluerunt. Fieri autem potest vt post illam cladem Heneti duces & alii veluti ex communi incendio sese eripientes in eas oras deuenerint, sicuti nostri historici Alanum secundum ex Asia stipatum cohortibus venisse in eas oras tradunt. Apertè autem Ptolomæus sic dicit: Tenent Sarmatiam Maximæ gentes Venedæ, per totum Venedicum sinum. Huius rei nobis fidem facit etiamnum appellatio sinus Venedici maris ad Prusiam & vterius. Iornandes verò Vandalorum sedes describens dicit per vniuersam regionem, vbi nunc colonia eorum est, sparsos fuisse. Ita enim Vandalia limites describit: Vandalii inquit ab oriente habent Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septentrione Hermundurios, à meridie Istrum. Et alio in loco: Ad Vistulam flumen Vinidarum natio populosa confedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur. Ne autem aliquis in nominibus Vandalorum, Vinidarum, Venedorum ludat, Procopius nobis suo testimonio luculento omnem scrupulum eximet, Gotthicæ inquit gentes multæ quidem, & aliæ prius fuere quàm nunc, omnium autem maximæ ac potissimæ Gotthi & Vandalii & Visogothi, & Gepides, iam dudum & Sarmatæ & Melanchleni appellati. Sunt & qui Geticas gentes has vocent, quæ omnes nominibus quidem inter se differunt, cetera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore,

Cato, Plinius,
& Virgilius
de gente Veneda.

Lib. 3. Cosmo.

Plinius lib. 4.
cap. 13.

omnes corpore, flaua coma, proceri quoque, & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arrianae omnes fidei &c. Plinius etiam Vandalos Sarmatas expressè vocat: quidam, inquit, hæc habitari ad Vistulam vsque fluum à Sarmatis, Venedis, Scyris & Hyris tradunt &c. Ideo Vandali fortiter lege Symmachiae cum Quadis contra Antonium Imperatorem in illa pugna dimicarunt, quæ accidit centum & aliquot annis post Christum natum. Quod si autem alicubi, remotè sub arctoa regione habitassent Sarmatæ, non video causam, quæ eos ad pugnam tam asperam impulisset cum Romanis.

De nominibus Vinidarum, Venedorum, et Vandalorum,
et stationibus eorum, caput secundum.

Illa subtilis distinctio, in qua rima quaritur, vt elabantur contrarium sentientes, iam superius est à nobis discussa. Autores Græci & Latini diuersis vocalibus istarum gentium nomina exprimunt, consonantes tamen easdem retinent. Iornandes dicit Vesogothos, Procopius Visogothos. Quos Græci Getas vocant, Germani Gotthos, Plinius Gutones, Ptolomæus Gitones, alii Gutas: sicuti nunc alii Polakos, alii Polonos, alii Lechitas nostram gentem vocant. Sic & illo tempore alii Venetos, alii Vinidas nostram gentem vocarunt, Germani verò Vandalos. Quos Vendilos Procopius vocat, hos Iornandes Vandalos. Cerrum est tam Procopium quàm Iornandem de vna gente loqui. Nam eandem historiam texens illorum bellatorum Vandalorum, sedem eandem eis tribuit. Et quos à Meothide progressos Procopius dicit, eosdem & Iornandes ad fontes Istulæ ponit. Puerile enim est cogitare in tanto exercitu trecentorum millium, tantum Cracouiense territorium fuisse & Sedomiriense. Haud dubiè ibi etiam à Meothide & ab occidentali mari populi erant, vt de Alanis expressè annotatur, qui eis commilitarunt.

De progressionibus et stationibus Vandalorum, ac exercitus conscriptione, caput tertium.

Sicuti Vandali cum Quadis, Gotthis, lege Symmachiae steterunt multoties in acie, contra communes hostes: ita in illa maxima expeditione Vandalorum in regiones meridionales, haud dubiè etiam eadem nationes eos non deseruerunt. Et forsitan hinc conscribatur exercitus ad Istulam, qui fuit transmissus ad illos qui iam Pannoniam antea per centum annos possederant. Prima igitur statione eorum fuit, hinc in Polonia, quò populi à Meothide & mari Baltico ac-

tico accurrebant, alii sponte, alii fame pulsati, ut Procopius de Vindilis à Mæothide procedentibus tradidit. Affirmat autem Alanos in vicinia Vandalorum habitasse. Secunda statio fuit in Pannonia, unde soluentes in illas regiones contenderunt. Iam autem ad Rhenum, illi Vandali quos & Burgiones Ptolomæus vocat, confederant antea, forsan ut veluti anteambulones sedem belli istici eis in tempore præpararent. Tertia statio eorum fuit in Hispania, unde per fretum Gaditanum cum lectissimis traiecerunt. Quarta Charthagini in Africa, ubi regna opulentissima nacti non nihil quieuerant, de qua re inferius. De illis autem qui ad Albim sunt, Vandalis, inquam, & Sorabis & Vuiltzis aliud est iudicium, illos enim ego cum Borobista rege Gotthorum processisse puto circa annum ab orbe condito 3870. quando contra hunc regem Gotthorum tres reges Germanici coadunatis copiis conspirarant, videlicet Cassander, Sicamber, Arathi Saxo Doringiorum Hamer. Quanquam & ante aliquoties in mediam Germaniam progressos fuisse Gotthos ante Iulii tempora ostendi. Et quia Vandali Gotthi, Sarmatis Symmachie nexu semper deincti erant, credibile est eos illo tempore in illis regionibus hæsisse. Et nisi hoc concedatur non video quo pacto Dionis locus ille saluari possit, cum dicit Albim oriri ex Vandalicis montibus. Dion autem vixit Seueri tempore ante annos 1383. Sed de his superius iam dictum est & forsan per occasionem adhuc dicetur.

De lingua Vandalorum caput quartum.

Vergilius decimo Aeneid. de suis Mantuanis sic canit:

*Mantua diues agri, sed non genus omnibus unum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa caput populis, vires de sanguine Thusco.*

Quod inquam Vergilius de sua patria dixit, hoc & mihi explicanti originem gentis Polonæ dicere licet. Nam sicuti illi triplices populi in quarto, videlicet Mantuanorum consummantur, ita hic Vandali Gotthi & Quadi in Sarmatarum tanquam protopatorum nomine coaugmentantur. Quod Procopius ferè totidem verbis explicans sic inquit: Gotthicæ gentes multæ quidem, & aliæ plures fuere quàm nunc. Omnium autem maximæ Gotthi, Vandali, & Visogotthi Gepidesq; iam dudum & Sarmatæ & Melanchlæni dicti. Quare hæc carmina Vergilii possent ad eos eo modo detorqueri & accommodari.

*Lechiua diues agri, sed non genus omnibus unum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa (id est Sarmatia) caput populis, vires de sanguine Vando.*

De Vandalorum consuetudinibus in beluis ducendis.

Vsitatum

Vandali ad Albim.

Vsitatum fuit Vandalis omnem spem victoriæ in campestri pugna locare. Ideo urbibus non delectabantur, exceptis fortioribus aliquot locis, reliquas munitiones diruebant. Hunc quasi ingenitum morem à maioribus Vandalis, hodie quoque Poloni in usu habent, eumque speciosis verbis iactant. Quod institutum an laudandum sit, Vandalorum ipsorum exemplo cum essent in Africa patebit. Quam historiam malo Procopii verbis explicare: Gizerichus, inquit, post hæc ad Africæ statum conuersus, ciuitates omnes præter Charthaginem mœnibus nudauit, ut neque ipsi Afri Romanorum agentes prædas, haberent quò se reciperent, neque Romani si ab Imperatore in Africam mitterentur, discedentes, munitas præfidiis relinquerent, negotium præterea Vandalis facerent. Quod quanquam benè ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic distincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui quod optimum ei videbatur consilium, in stulticiam damnumque versum vidit. Sicuti autem in curulibus castris eorumque munitione Poloni nunc multum præsidii collocant: ita etiam olim. Nam quatuor menses Belisarius in castris abditos oppugnauit. Usque adeo ars castrorum metandorum antiquitus in ea gente floruit.

Refutatio eorum quæ contra hanc sententiam adferri possent caput sextum.

Sed quia de cognominum Vandalicorum vocibus iniecta est mentio, non alienum fuerit à re, si eorum rationem paulò plenius examinemus. Non enim desunt, qui probare conantur Vandalos illos Germanos fuisse origine, ex eo quòd duces & principes ipsorum nominibus Germanicis appellabantur. Quod genus ratiocinii an in se aliquam vim & efficaciam habeat dispiciendum venit. Inprimis autem negatur, illa nomina Vandalicorum ducum fuisse Germanica. Nam Genserici nomen prorsus idem est, quod Poloni vocant Gasiorek, ut iam dictum est, quanquam in huius appellatione variant. Nam alii Honorichum, alii Honorificum, secundum Procopium, vocant. Ideo vel ex hoc exemplo patet, in ea causa syllabis cognominum non esse usque adeò fidendum, Trasimundi nomen magis Græcum est, audaciam insignem in duce designans. Thrasos enim audaciam significat. Sed largiamur reperiri inter eos quædam nomina Germanica, non tamen statim obtinebunt, quod volunt. Nomina enim Principibus viris ex occasionibus nominis imponi nemini dubium est: vel ab euentibus, vel quia sic cognatis arridet, vel vicinis sese accommodando, vel quia apud com

V 2 militones

Questio. An vrbibus munitas munitas habere sit vile?

Nomina Vandalorum.

militones suos hac re captant benevolentiam. Sic nomen Theodati Imperatoris orientalis compositum est ex Græco & Latino, ut ea ratione exercitui qui potissimum ex Græcis & Romanis constabat commendabilior redderetur. Inter nomina regum Poloniæ varii generis nomina reperiuntur. Inuenias Italica, Gracchus Popilius seu Popiolus. Plurima Germanica, ut Henrichus, Lodouicus, Conradus &c. Euocantur etiam interdum extranei reges, qui secum & peregrina nomina inuehere solent. Sed ex Iornande hunc nodum dilucidè soluere placet, dicit enim hoc pacto: Nec quis dicat, hoc nomen à lingua Gotthica omnino peregrinum esse. Nemo est qui nesciat vni plerumque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi plerumque; Hunnorum. Ficulneum itaque argumentum est eorum, qui Vandalos Germanos ideo facere volunt, quòd pleraque Germanorum cognomina inter eos reperiuntur, cum hic expresse dicat Iornandes tantum studium inter vtramque gentem, Germanos nimirum & Sarmatas fuisse, ut etiam Sarmatæ nomina Germanorum passim assumerent. Et ob hanc necessitudinem puto plerosque scriptores lapsos esse, quòd Vandalos Germanis connumerandos duxerunt, ut Plinius & Cornelius Tacitus. Plinius quidem Vandalos inter Germanos ponere quodam in loco videtur. Cornelius autem Tacitus coartaneus eius dubitat, inter Germanos ne an Sarmatas eos reponere debeat. Autor autem Cario Plinii sententiam quæ fuerit explicans affirmat eum non de Vandalis loqui, qui ad Vandalum siue Istulam habitabant, sed de illis qui ad Albim & Vandalicos montes sedes habuerunt. Nam quia altercatio vetus fuit inter istas gentes de finibus, Sauromatis Vandalicos montes & Albim tanquam limitem suum defendentibus, Germanis contra resistentibus, itaque possessoribus inter se discordibus, necesse est scriptores quoque discordes dubiosque fieri. Negari sane non potest veteres scriptores dum septentrionales provincias describere volunt, subinde errare. Nam idem Plinius Germanos inter Scythas connumerat. Iulius Cæsar in commentariis flumen in Germania Scaldam in Mosam dicit influere. Strabo Lupiam & Visurgim in Amasim deferri refert, sicut Pomponius Mela in Istrum Istulâ influere affirmat. Ptolomæus ipse de ortu Borysthenis hallucinatur. Quin & de Istula secum dissentit. Nam in tabula Germaniæ ortum eius propè Danubium ponit. Itaque censeo non admodum esse fidendum passim in omnibus rebus scriptoribus antiquis. Et multi inter illos mentione facta vltimontanarum regionum Germanos tantum velut vicinos & sibi magis

Sarmatæ peregrina nomina sibi imponebāt

Errores cosmographie Latinarum.

notos intel-

notos intelligunt ceteros ignorant. Quin & nunc multos reperias inter Gallos, Italos, qui Polonos Germanos esse credunt. Imò in conciliis superioris ætatis Constantiensi inquam & Basiliensi, quoties autoritate quatuor nationum, videlicet Italicæ, Græcæ, Germanicæ, Polonicæ, patres illi aliquid decernere volunt, ferè semper Polonos cum Germanis coniungunt, & amborum suffragium pro vno reputant. Quare & illa Methodii epistola, in qua se Vandalis Germanos profitentur vel ficta est, ut alia pleraque eius generis, vel de Vandalis, in quorum exercitu Germani complures militare consueuerant, intelligenda. Nam sicuti nunc Poloni rarò militiam exercent absque Germanis, ita & olim, præsertim cum communem causam tutabantur contra Romanos: vel per tropum catachrisicos, ratione vicinæ, ut supra demonstratum est, exponenda. Hæc de autoritate Methodii & Papæ Gregorii. Sed quia rem cominus agunt, nobis quoque argumenta contra eos expedire liceat. Ptolomæus autem Venedos inter Sarmaticas gentes ponit, & in tabulis pingit, nec ad lacum Mysianum diuersos esse ab istis. At occidentaliores Venedos insigniores fuisse celebrioresque orientabilibus credibile est, & ideo inde exordium illius expeditionis magnæ factum fuisse testantur scriptores, quòd ibi regiam forsitan habere consueuerant, & comitia sua celebrare. Nam rebus florentibus in Græcia, ipsi etiam conferebant se ad Ponti ripas: rursus occidentem versus translato imperio ipsi quoque libentiùs ad confluenta Istulæ commorabantur. Imò successu temporis & regiam huc transtulerunt. Adde quod Iornandes sapius Slauos, Antas, Venedos, ex vna stirpe Venetorum prodiisse, triaque nomina edidisse fatetur. Ergo non ex Germanis. Nec illa distinctione proficient, qua alios Venetos & Vinidas faciunt à Vandalis, cum hos Germanos fuisse, illos verò Sarmatas fateantur. Nam si se ita res habet, tum declinando vnam plagam, alteram grauiorem accipient. Nimirum illos qui duce Genserico admiranda gesserunt, Germanos non fuisse, siquidem Vandalos in Germania collocant vltra Istulam: qui verò Romam vastarunt à Mæothide prodierunt, & Vinidæ Venetique appellabantur non Vandalis, & inde prodisse dicuntur. Hæc apertè fatentur scriptores. Hic est finis litis, dum alterum extorquere voluerunt, vtrumque amiserunt. Commonstratum autem est à nobis, melius ea de re Crancium & Ireneum, qui Vinidas, Venetos, Vandas Vandalos vnam gentem fuisse docent, ac licet syllabarum accessionibus & detractionibus voces istæ differant, re tamen ipsa eas minimè differre tradunt, quod Iornandis autoritate comprobari potest. Vinidarum, inquit, natio

Methodij epistola.

Cur Sarmatæ Germanis admiscerentur sepe

Autores qui nobiscum sentiunt.

populosa confedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slavi & Antes nominantur. Ego existimo eum de hac mutatione & deriuatione nominis loqui, quod ab aliis Vandali Vindæ & Veneti tum vocabantur. Sic & nunc à Germanis hæc gentes partim Vindæ, partim Venden & Vinden vocantur. Nec modò istos qui ad Albim manent, ita vocant, sed etiam Illyricos incolas, vt Melius in Ptolomæum annotat. Quod propter eos addo, qui quasi obliuisci sui, fatentur quidem Slauos illos ad Albim à Germanis Vindas dici, sed excipiunt non esse hæreditarium nomen, sed præscarum gentium Germanicarum, quarum sedes post Gregorium Magnum occuparint: idque vsitato more aliis quoque gentibus, sicuti Czechi Boemos se quoque appellari volunt, quod Boiorum sedes occuparunt. Fuerit autem ita vt ipsi volunt. At si non stirpis sed nationis nomen esse volunt, qua de causa ergo Slauos Illyrios, totamque illam oram Germani Vindas vocant, si illius regionis Germanicæ in Lusatia tantum nomen est, & non stirpis totius, quæ vsque ad Venetos refertur? Mihi sanè vsus cognominandi has gentes Vindas ad Germanos demanasse videtur ab illa consuetudine peruetustissimi illius seculi, quando Polybius vixit, qui fatetur omnes illos populos ad mare Adriaticum suo æuo Venetos fuisse appellatos. Adde quod Germani non modò populos, sed linguam quoque nostram Vandalicam vocant. Quod si ita est, non ergo eo respectu Vindas suos vocant Vandalos, quod Vandalorum sedes occuparunt, & in eorum sedes successerint: Sed quod prognati ex Vandalis Vandali, ipsa lingua patria & hæreditaria, Vandalica nimirum vtantur. Nec temerè puto obrepisse illam consuetudinem Chronologis Polonis peruetustis, adcoque toti generi, vt se Poloni ipsimet Vandalos esse gloriantur, cum ea res etiam ad sacra & templa ex traditione peruetusta peruaferit. Citat enim & allegat ad eam rem confirmandam non ineptè Miechouicnsis peruetustam formulam orationis publicæ quæ antiquitus in templis huius regni in festo Alberti à sacerdote cantari solebat ad hunc modum: Benedic dominum regem cunctorum conuersagens Vandalorum. Quod cum ita sit, mirum non est Polonos in defendendis antiquitatibus & prærogatiuis gentis suæ pertinaces esse, vt potè quæ non modò ex scriptis patrum accepta, sed etiam per manus tradita sunt. Malè igitur illi, qui ista in dubium vocant contra tot historicorum autoritates, non modò Græcorum, Latinorum, sed ipsorum Germanorum etiam, ac denique ipsarum ecclesiarum ac templorum authentica testimonia, quæ instar oraculorum habenda erant.

Decem nouem

Vinden appellant Germani non modò istos ad Albim, sed etiam Illyrios.

Autoritas ex ecclesiasticis monumentis.

Decem et nouem argumenta confirmantia de Vandalis veterem traditionem et auitam sententiam.

Ea quæ prolixius narrantur, non ita à rudibus mente concipi possunt, ideo breuiter & distincte rem vniuersam comprehendemus. Refutauimus argumenta impugnantia traditionem patrum de origine Polonorum à Vandalis, nunc rursus argumenta, quæ pro affirmatiua propositione faciunt recitabimus.

PRIMUM argumentum sit ab autoritate scriptorum, quos in tres classes diuidemus: vetustiores primò, deinde recentiores, qui autem in media ætate floruerunt, in medio etiam collocabimus. Ex vetustioribus qui dilucidè de istis rebus scripserunt, est Ptolomæus qui dicit: Tenent autem Sarmatiam maximæ gentes Venedæ &c. Plinius verò: Quidam verò hæc habitari ad Vistulam fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris-Hyris tradunt. Ablaius historicus antiquus Gotthorum, ex quo Iornandes suam hausit historiam, dicit Gotthos in Vandalos impetum fecisse, eorumque sedes ad Vistulam occupasse. Mediæ ætatis scriptores sunt Iornandes & Procopius, cuius autoritates pagina superiore iam produximus, nec opus est iterum eadem repetere. Tertiæ ætatis recentiores autores sunt præcipuarum nationum, Italiæ, Hispaniæ, Germanorum, Boëmorum & Polonorum. Italus Anius Viterbiensis non ignauus antiquitatù indagator, multoties fatetur Vandalos esse Polonos. Sic & historia Hispanica cuius testimonium Miechouicnsis citat in ipsa præfatione. Ex Germanis plurimum Carioni tribuo. Is multoties hoc idem fatetur, sed ex commentario in Cornelium Tacitum, verba eius producam: Equidem sum cuique iudicium permitto, inquit: sed tamen Ptolomæi descriptione moueor, & ipsa appellationis vetustate, vt Vandalos gentem Sarmaticam esse existimem, quos vocamus Venden. Et Functius: Vandalorum gens quæ lingua Sclauonica vtitur, nominata est die Wenden, è quibus nunc multæ & maximæ gentes diuisæ sunt, Boëmi, Poloni, Sclauoni, Croatii &c. Et Melius enarrans Ptolomæi scripta, fatetur Germanos in vniuersum vocare gentes Sclauonicas, die Wenden.

SECUNDVM argumentum ducitur à nomenclaturis vetustis montium, fluminum, vrbiū, gentium, quod fortius argumentum esse volunt quàm autoritates historicorum. Montium item nomina huius postremæ ætatis, quæ in Ptolomæo reperiuntur: mimirum Carpatus, Biesczady, Vandalici montes &c. Vavvla, Lafotinum. Rekaŭvka, Nogavvka. Horum posteriora in Ptolomæo non reperi-

Ablaius autor historie Gotthicæ.

non reperiuntur, sed antiquissima esse liquet. Tertiò fluminum, vt Vistula, quam alii vocant, Vandalum, Vartam. Gotalum Chalufam: Affirmant autem scriptores, fluminum nomina omnium maximè durabilia esse & retinere primèquam appellationem vetustatis. Quartò oppidorum & gentium, puta Calis, Sobocii, Carodunum, Gutones vbi est Gedanum, Variorum vbi Varca, Varssauiia, Sidonum vbi Szidlovv, Ducleotæ vbi Ducla, Starogardia siue Starigrod. Credibile igitur est veteres incolas harum regionum fuisse nostræ gentis, & nostræ stirpis, quandoquidem nostræ ætas & gens hætenus vocabula ista retinent. Et prorsus naturam Polonici sermonis sapiunt.

TERTIVM argumentum à proprio linguæ nostræ vsu. Contrà cognomina locorum nobiliorum nihil Germanicum redolent, nec syllabæ illæ veluti sunt, Rad, Hart, Bring, Mund, Old, Win, Rich. Ergo Germanos hîc hæredes fuisse olim non est credibile. Extarent etiam vestigia hîc politiæ, œconomiæ & morum Germanicorum, sed nihil tale reperies.

QVARTVM argumentum. Si Roxolanici populi nationes in Illyrico, Boëmiâ & Poloniam, Rusiam, & alias inundassent, vnde tot & tanti inhabitatores venissent, & quis locus an ea eos capere potuisset? Hunnorum erant aliquot centena millia, & tamen vix Pannoniam replere potuerunt: qui verò tanta latifundia implerent, vnde quæso prodissent?

QVINTVM argumentum. Non agant coniecturis, sed ostendant apertè ex historicis, quando post tempora Vandalorum, Gotthorum, terras Polonorum Roxolani occuparint. Si hoc præstare non possunt, ergo figmenta sunt & imaginattones quæ narrant.

SEXTVM argumentum. Ab impossibili ducitur argumentum, quo probatur nequaquam Germanos fuisse cunctos illos populos qui ante mille annos processerunt in perniciem Romano rum. Nam si Vandalorum exercitus constabant trecentis millibus, Gotthorum similiter, Longobardorum, Sueuorum non paucioribus, item Francorum in Galliis: cum Odoacer etiam Rugianus magnas copias habuerit, quas in Italiam duxit, quomodo credibile est ex vna natione eodem tempore potuisse educi tot & tantos exercitus, tantamq; vim populorum. Nunc Germania est magis habitata, & magis dilatata, & tamen centum millium exercitum Carolus Quintus vix potuit ex ea conficere, quando ad Vienne nam duxit exercitum contra Turcos ante quadraginta annos.

SEPTIMVM argumentum. Cum historici res Germanorum & Vandalorum referunt, cur eos sibi inuicem opponunt diametra
liter: Vandali,

liter: Vandali, inquit sic, & Germani sic: Fecerunt hoc Germani, fecerunt hoc Vandali: si non sunt diuersæ gentes. Et cur Vandali in Germanos & rursus Germani in Vandalos tam inexplebili odio ferebantur, vt alii alios occiderent cum possent, terras etiam alii aliis eriperent, & iuris sui facerent? Quod nequaquam tam infestis animis nec ita durabili odio fecissent, si vtrique stirpis Germanicæ essent.

OCTAVVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur extra limites Germaniæ manebant, hoc est alii ad Mæothidem vicini Alanis, alii ad Venedicum sinum in Sarmatia vt Ptolomæus inquit. Nam scriptores illos populos qui montes Italicos transcederant, apertè dicunt fame pulsos à Mæothide discessisse.

NONVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur diuersa utebantur lingua, Sarmatica nimirum, quam & Gothicam Procopius vocauit, non Germanica sicuti Procopius ab initio libri de Vandis apertè testatur. Sed & Ouidius vnam linguam intelligens, dicit se didicisse Geticè Sarmaticèque loqui.

DECIMVM argumentum. Cornelius dubitat an Venetos Germanis adnumerare debeat, tamen eos discernit politiâ, moribus, & vestitu, & inde probat gentem aliam fuisse Germanos à Sarmatis, hoc est Vandalis. Nam Sarmatæ inquit, sub plebeia libertate viuebant, Germani sub arctiore disciplina. Sarmatis & Vandalis coniugia mixta erant, Germanis non, Sarmatæ laxa veste utebantur, Germani sago & veste stricta, & singulos artus exprimente. Quem morem etiam nunc Germani seruant, nec ex eo quicquam remiserunt.

VNDECIMVM argumentum. Vandali ex Paphlagonia in eas regiones peruenerunt. Germanos autem Cornelius Tacitus indigenas ac propemodum autochthonas fingit, minimèq; aliarum gentium aduenas, & hospitiis mixtos, quæ in Vandalos cadere non possunt.

DVODECIMVM argumentum. Cæsar cum Germaniam describit nullam Vandalorum facit mentionem, quòd nequaquam omissurus erat, si Vandali ad Germaniam pertinuissent.

DECIMVM TERTIVM argumentum. Si Vandalia est Germania, vbi quæso erit Sarmatia meridionalis? vbi Slauonia? Siquidem regiones montium Sarmaticorum Vandalis adscribit Iordanes.

DECIMVM QVARTVM. Consensus Chronicorum Boëmicorum, Polonicorum, Russicorum veterum & recentium non est contemnendus. Nam pro deposito quodam veluti per manus tradito hæc

dito hæc narratio in gentib. istis duravit & permanfit ad hunc vſque diem, nimirum quòd Vandali ſint Poloni. Si autem Germani hîc ante Conſtantinum Magnum habitarunt, cur montes iſti ſupra Cracouiam non ſunt dicti montes Germanici? Vocantur autem ab omnibus ſcriptoribus Sarmatici montes.

DECIMVM QVINTVM argumentum. Annotamenta quæ in eccleſiis hac de re reperiuntur ſunt magnificienda, præfertim cum etiam in publicis precibus hæc res exprimat. Memini autem ſuperius teſtimonium eccleſiaſticum, & precatiunculam publicam adieci, quæ ſic ſe habet: Benedic regem cunctorum conuerſa gens Vandalorum.

DECIMVM SEXTVM argumentum. Germanorum, cognomen temporibus Cæſarum primum natum fuit atteſtante Strabone lib. 7. & Cornelio Tacito de Germania. Sarmatarum autem, nomen & Venedorum longè antiquius eſt. Et ſi Germani Celtæ vocabantur, certè Vandali Sarmatæ Celtæ non erant.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum. Affirmant quidam Roxolanos Vandalorum vacuas ſedes occupaffe dum Vandali in Hiſpaniis bella gerent. At Proſper historicus affirmat poſt diſceſſionem Vandalorum Longobardos nihilominus hîc ubi eſt Polonia dimiſſe cum Vandalis. Non igitur ita populariter inde emigrarunt Vandali, vt multi ex eis hîc non remanerent.

DECIMVM OCTAVVM argumentum. Adhæc experiètia comprobatur, vbicunq; aliquando vi aut conſiliis in poteſtatem redactæ ſunt aliquæ gentes à monarchis, ibi duas linguas in vſu eſſe, alteram penes conſulares & militares viros, alteram inter plebeios & agricolas, vt in Dania, Ruſſia, Pruſſia, Italia, Græcia, & etiam in Vngaria: veteres enim coloni patria lingua in villis vtuntur: in aula verò & prætoriis exotica lingua, quam ſecum fortior pars attulit, publica tractantur negotia. Huius rei ne veſtigium quidem in Polonia apparet. Sed omnes ad vnguem, vna lingua patria vtuntur tam in aula & prætoriis, quàm in templis. Quod ita ſtrictè ſeruetur vt ne quidem in môtibus, fluuiis, ſyluis ſignum aliquod extet mutationis. Ex quo liquet aborigine eſſe, gentes Polonas & linguam Sarmaticam antiquitus retinere, quæ nec in prolatione nec in conſtructione vllam contaminationem adulterationemue paſſa ſit.

DECIMVM NONVM argumentum. Sarmatæ etiam vocantur à veteribus Moſchi, Roxolani & Iazyges. At iſti noſtra lingua vtuntur. Ergo & iſtæ terræ ad Sarmatiæ complementum pertinent. Si cut & Lucanus poëta teſtatur *Sæuis affinis Sarmata Moſchis*. Prudenter autem ab

tem ab eruditis deprehenſum eſt, nullam eſſe gentem, ſub coelo quæ priſcam ſimplicitatem, mores & linguam inde à temporibus patriarcharum per illos bellorum tumultus fidelitè ſeruarit quàm Moſchos. Nam ad illas terras niue & glacie rigentes nec Darius, nec Alexander Macedo, neq; Iulius, neque Auguſtus armis penetrare potuerunt. Ac ne quidem id forſan optabant etiam ſi potuiſſent. Proinde Moſchi non poterant eſſe obnoxii cauſis illis quæ alterationes gentibus inducunt.

De Gandaricho Principe Vandalorum.

Anno ab orbe condito 4374.
Anno à nato Chriſto 412.
Ante annum 1150.

Gandarichus corrogato exercitu ex Vandalis Alanis, aliſque Sarmaticis populis quorum numerus ab aliis centies quater millium, ab aliis trecentorum millium referatur, relictis ſuis ſedibus ducit exercitum vnà cum patre ſuo Modigilo ſene admodum per Germaniam Rhenum, verſus, quo ſuperato Treuirim urbem Galliarum petit. Et quia iſtic paulò ante Francones conſederant, maximamque partem Galliarum in ſuam poteſtatem redegerant, ideo hos, conſilium ei præbente Stilicone Romanorum duce, cuius perſuaſionibus ex Pannonia euocat⁹ erat, aggreditur, & fatigatos armis ex Galliis abire cogit, quos vbi ſubmouiffet, liberè tandem longè lateque nemine prohibente Galliam vaſtat, & populabundus quoquo verſus diſcurrit. Ac vbi iam cædibus & prædis ſatis indultum eſſet, & à gentibus extraneis vindicata Gallia ac Romanorum deſiderio & iræ ſatiſfactum eſſet, ipſi in Hiſpanias vltèrius cõtendunt, Burgiones verò populares eorum, qui & ipſi tum ad Viſtulam in vicinia cohabitabant, ac etiam Sueui, illecti amœnitate regionis & cœli clementia ſedes ibi figunt, prouinciasque Heduorum, Lingonum, Veſutiorum, Cabilonenſium ſibi vendicant, quam poſtea Burgundiã à ſuo cognomine appellarunt. Vandali tamen nihilominus Burgundiis & Sueuis commilitonibus deſtituti non quieuerunt, ſed ſuperatis Piræneis montibus interiora Hiſpaniarum petierunt, & iſtic Beticam armis ſubaſtam à ſuo nomine Vandaliã, ſicut ab Alanis Catalaniã cognominarunt. Sed quid accidit? Cum ad ſummum culmen fortunæ peruenerunt, Gandarichum ducem ſuum amittunt. Subita iſtum morte eis ereptus videbatur, nõ ſine ſuſpitione grandi

Modigil⁹ rex.

cione grandi irati numinis, quod templum thesauris & celebritate pernobile. Hispalis urbis, quam interea temporis vi coeperat, diripere statuisset. Hæc acta sunt ante 1150. annos.

Genfericus II. Princeps

Vandalorum.

Anno ab orbe condito 4390.
Anno Christi 428.

MORRHO Gandaricho successit Genferichus filius, quod nomen Polonicum esse apparet ex sono & dialecto sermonis nostri, significatq; idem quod nostri Gosiorek, id est, anierem vocant. Et si conferas vocem Genfericus & Gosiorkus exilis admodum differentia relinquetur. Romanos interea diuersi affectus ac velut contrarii raptabant, & propter successus Vandalorum in diuersum agebant. Quod prosperè gentes Romano nomini infestas ex Gallis Hispanisque expulerant, gratum eis erat: quod verò vires & fama eorum in tantum crescebant, ut vix à Romanis si maiora auderent, retrahi possent, hoc eos malè habebat. Proinde ad artes solitas confugiunt, utque utriusque gentis, hoc est Gotthorum & Vandalorum robur diminuerent, utrosque Stiliconis opera inuicem committunt, & de Hispaniæ gubernatione armis disceptare faciunt. Sed Deus Romanorum consilia, fortuna eorum ad inum ruente, alio diuertit. Cùm enim vario Marte inter se dimicassent, ne ulterius sociale bellum inter eos crederet, noua res emerfit. Regebat tum quidam Bonifacius Africam, dux Valentiniani, quem cum Imperii hostes armis undique vrgerent, nec auxilia ad compescendos eorum furores ei restarent, Genfericum ex Hispaniis quamprimum precibus & meritis inuitat, multa spe eum onerando, ut ei præstò adsit. Nec ille detrectat, eò quod iam bellum sociale in Europa cum Gotthis perosus esset: morem igitur ei gerit, & quinquaginta millia lectissimorum virorum transportat per illud Gaditanum fretum, primoque Hyponem, deinde Carthaginem contendit. Ac vrbe in potestatem redacta, Africa vniuersa ab eo pacem petit, fascesque Imperii defert. Animo erectus Genfericus magna cum tentasset, maiora adhuc meditatur. Cõfecta tunc variis bellis Italia inmiscibat & à tyrannide Maximi oppressa suis minimè confidens auxilio exterorum indigebat, itaq; opem Genferici, qui tum famerum gestarum spectabilis erat, implorat, eiusq; fidem sequitur. Gratum tum Genferico hoc nuncium fuit, ac quod duas gentes & duas vrbes

& duas vrbes Romam & Carthaginem dominas videlicet orbis terrarum. Imperio suo adiungere easque armis sibi subiicere, ad nominis sui gloriam, plurimum referre iudicabat, itaque rebus in Africa ex tempore compositis, primò Corsicam, deinde Siciliam, via Hannibalis petit. Cumque Hetruriam armis tentaret, ab Eudoxia Romam accersitur: ille plenus animi mox se sistit, & de Maximo Tyranno supplicium capit. Digna tunc mors Tyranno iudicata est, ut ille qui omnium libertatibus insidiatus fuerat, ab omnibus quoque lapidibus obrueretur: hoc decretum ab eo latum fuit. Ne verò & sibi interea deesse videretur, Eudoxiam & filiam eius Eudociam vnà cum Placidia secum in Africam auerhit, & paulo post matrem sibi, quod senex iam erat, & filiam Honorio in matrimonium desponsat. Nec diu matrimoniū illud stetit. Nam breui ipse moritur, filio Honorio in Imperio relicto. Fuit Genfericus vir astutus, & ad varias fortunæ occasiones intentus, didiceratque cum hoste non tantum viribus, sed & industria certare. Volebat ille pactorum conuentorumque cuitos fidelissimus videri, sed euentus non semel docuit, eum pro temporis oportunitate foedera & seruasse & violasse. Cumque aduerso Marte aliquoties pugnasset, iterum se arte & consilio erexit, & cum in profundum delapsus esset, iterum ad summum emerfit. Proinde Sertorio ob eam causam à quibusdam non ineptè confertur. Fuit tam elato & excelso animo, ut si vitam ei superi prorogassent, etiam Babylonem petere, & exemplo Alexandri Magni Orientis Imperium sibi armis vindicare cogitaret. Videbatur enim se hoc nominæ fortuna Alexandri Magni conferre, quod sicut Alexander 40. & aliquot millibus orientem sibi subegerat, ita ille pari numero copiarum, 50. nimirum millibus, Africam domuerat, quodque fata Alexandro negauerant, Romam, Senatū videlicet orbis terrarum, ut Cicero loquitur, in suam potestatem redegerat.

Carthaginem & Romam duas mundi dominas Vandalii capiunt.

HONORICVS II.

Anno ab orbe condito 4437.
Anno Christi 426.

SECUNDUS rex huius ætatis Vandalorum numeratur Honorius Genferici filius, cuius natura & mores erant ad tyrannidem compositi. Namque utriusque sexus homines tam viros quam mulieres persequebatur. Et viros quidem igne ferro & aqua è medio tollebat, virginum verò corpora admotis facibus vrebatur, mammillisque & brachiis præcisus ad Arrii dogma amplectendum cogebat. Fuit quoque Augustinus Episcopus Hyponensis

ponensis spectator aliquomodo harum calamitatum, sed Deo illi parcente, septimo mense post Hyponem à Vandalis obsessam mortuus est. Huiuscemodi crudelitatis exempla secutæ sunt poenæ. Afflixit Deus illam gentem fame & grauissima pestilentia, & ipse rex phthiriasi consumptus non sine grauissimis doloribus & tormentis decessisse scribitur. Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris, & mater Hilderici pii regis, vxor verò huius regis Honorici, prætextu religionis & voti suscepti adeundæ Hierosolymæ, à marito se eripuit, nec postea, auersata illam mariti sæuiciam ad eum rediit, sed in precationibus lachrymisque, & aliis quæ ad exercitia Christiana pertinent, magnam partem sui æui transegit. Regnauit hic annos octo.

Eudoxie pietas & crux.

G V N D A B V N D V S.

Anno ab orbe condito 4446.

Regit & hic Gundabundus Arrianus & sæuuit aduersus Christianos, nec fuit filius Honorii, sed frater & Gonsage patruus ipsius & Germano fratre Genferici: Ideo Gundabundi nomine patronymico fuit appellatus. Puto hunc Gonzagen Gonzagarum nomen in Hispaniis reliquisse, quorum hæcenus clarissima familia in Hispaniis extat.

T R A S I M V N D V S I I I.

Hic 27. annos regnauit, vir præclaræ indolis & sapiens, omnesque maiores suos animi magnitudine excellit, ut Procopius de eo tradit. Erga Christianos astute se gessit, non poenis corporis, aut suppliciis velut alii, sed præmiis & honoribus ad suam fidem eos inuitans. Erat enim Arrianus. In gratiam huius Fulgentius rogatus, de mysteriis fidei Christianæ scripsit. Et ab eo emollitus postea non ita sæuuit in Christianos.

I L D E R I C V S V.

Sunt qui Ilderichum hunc antecessisse Trasimundum scribunt, de qua re litem alicui mouere non est mei instituti. Fuit is Genferici nepos, Honorici verò filius, quem ex Eudocia susceperat. Eratque non malè institutus in religione Christiana. Nam sacramento adactus, ut quoad viueret inimicum se præberet orthodoxis, promissis non stetit, nec in re natura turpi fidem datam fallere turpe putauit. Omnes enim orthodoxos in exilium missos reuocauit, eisque fauit, & ecclesias orthodoxorum in Africa restituit, quo nomine suis fuit inuisus & contemptus. Et quia minus

quia minus idoneus videbatur ad bella gerenda, à Gilimero è viuis sublatus est.

G I L I M E R V S V I.

Gilimerus fuit abnepos Genferici, cuius etiam magna ex parte mores & naturam retulit. Fuit enim valdè rei militaris peritus: sed fortuna & successu in rebus gerendis dispar, quod exitus eius mox declarabit. Concitata multitudo per seditionem Ilderico regi insidiæ struuntur, & pericula creatur. Erat enim plebi inuisus hac de causa, quod nihil commune cum Arrianis habere volebat. Itaque eum cum filiis & eis qui ei addicti erant in vincula coniiciunt, ad extremum & necant. Sed Deus vindex scelerum non diu tulit hoc detestandum facinus. Cum enim sapius querulæ voces Afrfricanorum ad aures Iustini Imperatoris deferrentur, defensionemque contra crudelem regem Gilimerum ab eo peterent, misit Imperator exercitum in Africam cui Belisarium præfecit virum impigrum, ingenio tali in quo nihil ex quatuor illis virtutibus defuit, quæ in duce belli omnibus numeris absoluto requiruntur. Nam siue peritiam rei militaris, siue felicitatem coniunctam cum modestia, & opinionem quæ requiritur in bono duce spectes, nihil in eo desiderabatur. Proinde cum veteribus Imperatoribus, Scipione inquam, Paulo Aemilio, Fabio, merito confertur. Is vbi cum exercitu Africanis apparuisset, castraque castris contulisset, Gilimerus conscientia metu percussus trepidare coepit, ac primo prælio victus erigere se deinceps nec animum resumere potuit. Tandem Belisarius profligato hoste cum castra contra Carthaginem promouisset, ciues se ei dederunt, vltroque urbem aperuerunt, & ipse Gilimerus fame compulsus, cum se de vno loco in alium transferret & iam vix sustentare vitam posset, nec ei per solitudines vaganti spatium respirandi daretur, ad manus eius deuenit, quando se & omnia sua Bellisario dedit. Confecto bello Belisarius victor Constantinopolim deuenit & in triumpho Regem captum ostentat. Fertur cum extremam suam calamitatem videret, in ea verba prorupisse: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Hic fuit regni Vandalici in Africa exitus postquam durasset annos quinque supra nonaginta. Causas commutationis fortunæ Vandalorum varii varias referunt. Dicuntque ab illo tempore collabi eorum res coepisse, postquam virtus Vandalica & indoles, quam secum ex Europa attulerant, in eis degenerare coepisset. Et est quidem aliquid quod isti dicunt. Gilimer enim iam Afer erat, & exercitus eius non iam ex

Belisarij laus.

Cur aduersa passi Vandalis.

Vandalis

Finis regni Vandalorum & initium regni Polonorum.

Vandalis constabat, quorum vix eo tempore vnus ex iis qui ex Europa venerant, superstes erat. Sed verius ratiocinantur illi, qui deletos eos ob crudelitatem affirmant. Nam Deus Tyrannos detestatur & vehementes motus in homine deprimere solet. Sed quia Vandalorum gens in Afros transiens Sarmatarum esse desit: adhuc Afrouandalorum regum finis incidit in exordium principum Polonorum quando Lechus & Czechus ex Illyride vel Croatia in eas oras peruenit, ideo Vandalicis rebus quas in Africa gesserunt valere iussis ad Polonicas bono omine iam accedamus.

LECHVS.

*Anno à diuisione gentium 4512.
Anno Christi 550.*

Occasio aduentus Lechi & noue gubernationis.

Cum igitur hæc gentes de exitu tristi suorum cognatorum Vandalorum in Africa audissent, & Getarum etiam popularium suorum in Italia res ad interitum spectarent, (Belisarius enim dux belli tum quoque Vittigem regem eorum captum Constantinopolim secum abduxerat) valde moesto animo faciem & statum miserabilem Reipub. suæ contemplabantur. Metuebant sibi à Romanis, ne filiorum rebus collapsis in patres animaduernerent, & in Italia & Africa conuersis rebus Gothorum Vandalorumque, de vltione in eos à quibus emissi erant ne aliquid durius statuerent. Sicuti morem hunc Romanis fuisse non vno exemplo comprobari posse meminerant. Itaque vt se aduersus futuros casus melius munirent, de alia forma Reipub. suæ cogitare cœperunt, præsertim cum se oportunos & aliarum quoque gentium incursionibus cernerent, eo quod iam Vandalicis Gothicisque expeditionibus satis milite opibusque exhausti essent. Accessit huc noua difficultas, quod hæcenus veteri more gentis sub polycratia viuentes, non habebant vnum principem, cui salus Reipublicæ curæ esset, qui que eis cum imperio præesset, resque eorum turbatas moderaretur. Itaque de accersendo principe secum deliberant. Mittunt igitur in Illyricum accersitum Lechum & Czechum, quod ii tunc magni nominis duces essent. Accessit & persuasio quædam quod præ aliis cunctis gentibus, ipsis vtiliorem fore principem iudicabant ex illis nationibus, quæ ob veterem cognationem, & vnius linguæ usum, ab vna stirpe Venetorum eandem cum ipsis originem agnoscerent. Præterea opinionem prudentiæ de eis concipiebant, quia viciniore erant Græcis & Italis, & terras inhabitabant quas solis radii magis perpendicularares serenant & illustrant. Sed quò melius res intelligi queat, quonam

quonam tempore hæc acciderint perpendendum est. Status denique regni Poloniae ex statu Reipub. Europææ, qui tunc erat metiendus est nobis. Imperabat tum Iustinianus Iustini ex sorore nepos, in oriente. Occidentale vero imperium primò per duces quos in Italiam mittebant Cæsares, demum per Exarchas administrabatur. Seuerus Campanus Pontifex tunc sacris Romæ præerat, qui fuit in exilium missus ob eam causam, quòd occultè cum Gothis sentire putabatur. Constantinopolitanam verò sedem tum Antemius regebat. Desierat iam regnum Vandalicum in Africa capto Gilimero rege eorum. In Italia etiam Gothicum nutabat. Paulò ante partim propter Vandalorum & Gotthorum variationes, partim propter Attylæ Hunnorum ducis violentas irruptiones, viginti & aliquot oppida antiquorum Venetorum, qui cum Vinidis & Vandalis Anthenoridæ, id est ab Anthenore orti vno nomine iure vocari possent, vrbs Venetiarum in toto orbe admirandæ fundamenta in maris Adriatici sinu iecerunt. Et post illos bellorum motus veluti post diluuium quoddam Respub. eorum, sicuti & Polonorum instaurari cœpit: Vt sicuti quondam gentes Venetæ cum gentibus Vandalicis vnum principium habuerant, ita & instauracionis eorum periodus veluti ab vna meta & carceribus suæ felicitatis initia sumeret. Tempore iam certo definito, & domicilio Lechi antiquo reperto, iam velum ad nauigandum & vltius prouehendum explicabimus, methodum aliorum ea in re secuti. Viuentibus igitur istis gentibus sub polycratia & libertate populari, ac ducum imperio contentis qui ferè singulis regionibus, sicuti adhuc apud Russos fieri videmus imperitabant, vnius principis creandi, qui ex æquo omnibus iura daret, cunctorum animos studium inuasit. Creabant quidem & illi antea vnum principem, sed tantum tempore belli, exemplo veteri Lacedæmoniorum. At nunc ex illa pluralitate dominorum summis incommodis acceptis, & ad huc maiora metuentes, vnum euocandum, vnum creandum LECHVM, penes quem & pacis & belli tempore summa rei esset, vno ore conclamant. Qui cum ad eas oras multis laboribus exantlatis peruenisset, inuenit quidem solitudines, ruinam munitiorum, & magna ex parte sylvas, non tamen ita, vt plerique putant, quod tantum à Satyris hic locus inhabitatus fuerit. Liqueat enim ex Ptolomæo, populosam fuisse hanc regionem, inhabitasseque eam Gitones, Burios, Burguntas, Arfigetas, Auarinos &c. Quin & Carion docet ex sententia Plinii, Vandalos tunc habitasse in Pomerania ad Megelburgenses. Et licet multi Genferici signa & fidem secuti, non modica agmina ho-

Status rerum christianarum Lecho adueniente quis fuit.

Polonorum es Venetorum Respublica.

An habitabilis fuerit Polonia tempore Lechi

gmina hominum secum primò in Pannoniam, deinde ex Pannonia ad meridionales regiones eduxerāt, tamen senes, agricolas, sacerdotes, foemineum sexum cum paruulis q̄ Sarmatici sanguinis veterem originem cōseruabant, hīc remansisse credibile est. Attamen Lech⁹ exercitu iustē magnitudinis secum abducto, & colonis quibusdam deductis ea quæ deserta erant repleuit, diminuta auxit, & quæ ruinam minabātur instaurauit. Regiam etiam in aliquo loco natura munito vt erigeret, absq; mora cōsiliū cōcepit. Proinde Gnesnam, olim iuxta quosdam Lemisaletum dictam ad hoc deligit, cui & Vismariā adiungit. Gens Illyrica ad mare Adriaticū valde amœnum locum iamdudum possedit, quod & nomen eius Græcū vt puto indicat, & nauigationi maris assueta fuit, & spacia illa oræ maritimæ ad mare Sarmaticum. Germaniam versus, quæ situs Cimbricæ Chersonesi patet, ad flumen. Caluzam, adiuncto finu Venedico, vbi Ptolomæus veteres Venetos ponit, longè latèque complexa est. Et gentes quidem Sarmaticæ iamdudum veteri more patrum recepto, non admodum illis superbis & ad luxum comparatis edificiis delectabantur: totum suę Reipub. stabilimentum non in murorum celsitudine, sed in dextris & robore militum exercitatorum collocātes. Sed tamen complura oppida excitant, vbi mercatoribus tantum & opificibus eorumq; officinis locum tribuunt: ipsimet vt commodiùs venationibus ac agriculturæ laboribus tempore pacis corpora militum durare & exercere possint, in pagis habitare malunt. Attamen & ipsi aulas satis splendidas habent, vt cuiq; videre licet. Et si Græcorum & Italorum more, equaltris ordinis homines prouinciatim in vnum locum cuncti aulas suas comportarent, haud dubiè multas etiam Florentias, multas Basileas, multas Norimbergas in Polonia haberemus. Et fatendum est eos qui in vrbibus habitant, vinum lectissimum, carnes recentes, poculenta, & alia id genus quæ seruiunt voluptati & gulæ, citiùs habere posse: sed maiores nostri deligentes militi habitationem, non quid magis voluptuosum, sed quod ad retinendum robur & vigorem militarem magis conduceret, Lacedæmoniorum exemplum secuti, quæsiuerunt. Illud etiam obseruandum puto, quod quando Persarum, Græcorum, Romanorum monarchiæ & Reipublicæ ad orientem magis florebant, regiam quoque Sarmatæ suis principibus ad Istrum & Pontum, sedesque sibi deligere malebant. Ideo Ouidius potissimum orientalium. Sarmatarum mentionem facit. Quia tum florentibus rebus Romanorum & ipsi eodem oculos suos dirigebant. At rursus quando occidentales monarchiæ & Respub. transferri cœperunt, & ipsi à Mæothi de ad Ocea-

Regia Gnesna.

de ad Oceanum occidentalem, sedes suas vnà cum regia transferre maluerunt. Quo consilio & Lechus maiorum exemplo innixus domicilio suo locum hīc deligit, vrbes ædificat, regiam. excitat, quam Gnesnæ nomine, id est, nidum appellauit. Nam. sicuti nidi sunt auibus in refugium tempestatis tempore, ita & illi Gnesnam veluti nidum id est refugium & arcem belli esse voluerunt. Nam. quod aliqui originem aquilæ, quod est amplissimum huius regni insigne, magis concinnè explicare volentes, Lechum eò loci cum venisset, multos aquilarum nidos reperisse tradunt, indeque omnis boni auspicio accepto, pro signo autentico aquilam. albam expansarum alarum diducto rostro, vsurpare cœpisse, mihi omnino verisimile non est. Nec puto tantum principem re tam exili ad tam sublimem cogitationem. tum excitatum fuisse. Fruantur tamen qui volunt hac sua contemplatione. Mihi victricia signa Polonorum eorumque mysterium explicare volenti magis probabile videtur, Polonos hac in re Romanos veteres imitatos fuisse, quibus aquilæ signum in bello præferbatur. Notiùs est quam vt à me commemorari necesse sit de argenteis aquilis in vexillo temporibus Iulii & Augusti portatis. Aut igitur Romanorum est, vt dixi imitatio, aut Genèricus Vandalorum rex Gratiano duce in Africa victo, aut vrbe Romana capta thesauros excutiendo Romanos, inuentum banderium, vt vocant, cum tali imagine vt esset memoriale victorię, ad proceres qui hīc remanserant in eius veteri patria transmisit: vel posterioribus temporibus, quando Romani Pontifices ecclesiasticam Hierarchiam, hoc est concatenationem & consensum regum Reipub. Europæę fancientes, dato & accepto iurciurando cum axiomate regio, etiam vexillum cum insignibus veterum Romanorum. transmiserunt regibus Poloniæ eo fine vt firmiter recordarentur se esse & debere manere propugnatores defensoresq; catholicę fidei, & dignitatis Reipub. Christianæ aduersus barbaras gentes. Iudicium tamen hic liberum cuius de hac re permitto. Tam quod attinet formam Reipublicæ, moderato & æquabili imperio Lechus ab initio cōtentus fuit: sed quod quidam ita simplicem & deiecto animo tam Sarmaticum populum quàm Vandalicum sibi imaginantur, vt opera rustica regi suo nauasse, & pecuniæ ignaros fuisse affirmant, mihi id non videtur verisimile, nec existimo hoc cadere potuisse in illos qui orbem terrarum peragrandō, commoda aliorum regnorum. decerpserant, & marsupia plena auro & argento Gallico retulerant. Sed & nunc non rarò videm⁹ in variis Poloniæ partibus purissimi argenti monetam cum imaginibus Iulii, Traiani, Vespasiani, & aliorum

Vide Ciceronē
contra Catilinam.

Insignia regni
aquila & eius
origo.

Forma Reipub.
Poloniæ sub
Lecho.

Imperatorum in catinis aeneis defossam reperiri sepe & exarari. Vnde de ratiocinari licet non vanis argumentis illud priscum seculum non fuisse indigum pecuniae. De bellis Lechi cum Germanis & Danis non est mei propositi prolixiorum narrationem instituere, ne ea quae Martinus Cromerus eleganter memoriae prodidit, videar retexere. Quae Vapouius prodidit memoriae de duello, vel singulari certamine Lechi cum quodam regulo Germanico non sunt in dubium vocanda. Neque enim haec scripsisset ille, nisi auctores eius rei habuisset. Illud, quod quidam tradiderunt, tunc primum regni fines Bremam vsque & Visurgim prolatos fuisse, mihi non videtur per omnia cum serie vniuersalis historiae quadrare. Ostensum est enim supra ex Dione & Plinio, illis temporibus iam Vandalicos populos istuc ad Albim habitasse. Nisi forte quae negligentia maiorum amissa erant, Lechus tum bello illo recuperare voluerit, aut tantum de possessione illius regionis, quae Albi & Visurgi interiecta est dimicarit.

Fines regni Lechi.

V I S S I M I R V S.

Posteritatis Lechi cum posteritate Iagellonis eadem periodus.

Supputatio chronologica cur ad annum 550. refertur aduentus Lechi.

Dani attriti à Visimiro.

Gedanensium vrbs.

Lechi posteritas, vt ab autoribus magno consensu annotatum est, post mortem eius ad annos centum quinquaginta durauit. Fere hoc idem euum compleuit, quod domus Iagellonidarum postremo hoc seculo in Polonia feliciter regnauit. Attigit ergo posteritas Lechi tempora Leonis eius nominis secundi Imperatoris. Condidit Vissimirus duas vrbes maritimas, vnam Albi ostia versus, quam à suo nomine Vismariam vocauit, & alteram Gedanum, quae quia ex Dacibus vel Danis constabat, vel Getis vel Gitonibus, Gedanum est appellata, vt placet doctis. Nam Ptolomaeus ad illa ipsa ostia Vistulae Gitones Sarmaticam gentem, quae cum Gotthis eadem est, collocat. Reliquias autem Dacorum isthinc traiectum in Daniã habuisse affirmant. Sed alii tradunt Danos à Lecho & Vissimaro eius filio, nauali praelio ita fuisse attritos, vt tributum etiam pendere Vissimaro cogentur. Quia enim Illyrii naualibus praeliis assueti erant, cum ad mare sedes suas haberent, ideo Dacis qui nondum usum earum rerum ita acquisuerant, Lechus & ii qui eius fidem secuti erant, terrore fuerunt. Confecto autem bello illi Dani qui à Vissimaro Rege capti erant, ciuitate tum donati sunt, vtque confidenter Gedani habitarent & negociari possent, concessum est eis. Ex hac accessione, vrbs illa non mediocriter fuit aucta & locupletata, ita vt nunc auctoritate regum Polonorum suffulta, & commerciis Polonorum adiuta, splendore & opibus certet cum emporiis praecipuis in Europa

is in Europa. Caetera de hoc filio Lechi apud alios autores inquirito. Sed tamen illud de significatione nominis Vissimiri huius praetereundum non putauit, nomen Vissimir cum nomine illorum Visogothorum, qui ferè circiter eadem tempora in Pannonia belligerant, admodum conformes esse, & significare iuxta nostrum sermonem studiosum pacis. Mir enim pacem apud nos significat. Cõsimile quid etiam Saiphrid apud Germanos denotat. Commemorantur autem tres fratres illi Visogothorum in Pannonia, Theodomir, Widmir, & Wladimir, quorum vnus fuit pater illius Theodorici Gotthi qui Rauennas dicitur. Cuius virtutem & res gestas admirata est Italia, laudauit Gallia, scriptis etiam poematis celebravit Germania. Horum ergo principum nomina si expèdas, & cum nomine huius Vissimiri filii Lechi componas, videbis gentile nomen illo aeuo vsitatum, indicare Lechi posteritatem, & cum illis Visogothorum principibus vnam gentem fuisse, & ab vna stirpe demanare. Adde quod ex eadem ratiocinatione elicitur, Polonicam linguam illo seculo in Polonia in vsu fuisse. Siquidem nomina ista Vissimir, & Wladimir Visogothica ad vnguem dialectum & sonum Polonicum resonant. Quod propter illos addendum putauit, qui affirmant temporibus expeditionis illius Gotthorum & Vadalorum, Germanos in Polonia habitasse, usum vero linguae qua nunc vtimur, cum Roxolanis postea introductum fuisse, cum iam sole claruis demonstratum sit, & Lechum ipsum Slauicae gentis hominem ante Roxolanorum expeditionem, quae ad tempora Mauricii refertur, iam ad eas regiones habitatum appulisse, quod etiam ex illorum commentariis euidenter monstrari potest.

Nomina Gothica.

I N T E R R E G N A.

Sab ea meta, id est ab anno domini quingentesimo quinquagesimo per annos centum 50. Lechum cum sua posteritate regnasse in Polonia praesupponimus, vt quidem praesupponere nos necesse est, tunc subducta ratione temporum ad calculum Chronologicum, aut paruum aut nullum tempus istis interregnis relinquatur. Et puto nostrates historicos (de vetustioribus dico) interregna haec excogitasse, quod eos parum exercitatos in Chronologica supputatione apparet fuisse. Nam si anno quinquagesimo supra quingentesimum initium regni Polonorum statuimus, eisque annos centum quinquaginta, quibus posteritas Lechi regnauit addiderimus, exurgent anni septingenti. Restant ergo tantum centum anni ad Lechum secundum syn-

Observatio supputationis interregnum.

Y 3 chronum

chronum Caroli Magni Imperatoris, qui inquam. centum anni quinque regibus Polonorum, Graco videlicet, Lecho secundo, Vendę, Pręmislo, & Lesco secundo tribuuntur. Quia tamen Chronologi veteres propiores erant illis seculis, dandum est aliquid eorum auctoritati, quia veluti de suis rebus & quidem probę cognitio loqui videntur. Sed vt dixi, breuia illa interregna fuisse credibile est. Eorum autem hanc occasionem fuisse existimo, quod graue erat assueta relinquere. Assueta erat hæc gens teste Procopio sub plebeia & antiqua libertate viuere. Itaque forsā seuerioribus mandatis vel potius iniuriis superiorum principū oppressi & grauati, tanto alacrius recordabātur secum libertatis qua olim vsuerant in polycratia, ideo iam laudando vnus principatum iam vituperando hæsitabant: quid fugiant non ignorantes sed quid sequantur addubitantes. Ad extremum tamen necessitate compulsi duodecim Palatinos, quos nos Voieuodas vocamus eligunt. Sed propter ademptam à Germanis Syllesiā & Lufaciam puto iam vix septem aut octo Palatinatus veteres restare ex illis duodecim. Suppletus est tamen eorum postea numerus, & etiam auctus. Sed termini eorum prisca sunt mutati. Significat autem nomen Voieuoda seu Palatinus idem ac si tu diceres belli dux, & equipollet prorsus cognomini Hethman quod à Germanis petitum est. Hoc tempore nondum Episcopi in Senatu locum habebant. Quia nondum Poloni Christiani erant facti.

Creandorum
Palatinorum
12. causa.

Anacephaleosis historie Vandalicę per annos 180. hoc est, ab illo tempore quando armis Europam et Africam concusserunt, vsque ad Lechi in Poloniam aduentum.

370. Vandali ad Rheni ripas confederunt, primò ii Burgundiones dicti. Ponit autem Ptolomeus Phrugundiones ad Istulam. Sunt ergo isti ex gente Vandalorum. De hac re Albertus Cranz. Sed meminisse hic oportet quòd ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis à Constantino Magno possessio Pannoniæ. Serui eorum post victos Scythas arma in ipsos conuerterant.

378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Amianus lib. 30.

382. Modigilo duce Vandali terras alienas inuadere cœperunt, sedibus suis relictis. Præfuit autem eis annos 30. Nomen Modigili in vsu adhuc fuit apud Lithuanos non ita pridem.

382. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos Iborea duce & Alone vicerunt. Prosper in chronico. Non fuit ergo Polonia penitus deserta à Vandalis, etiam si potior pars eorum abierat in Hispaniam & Galliam, quando quidem sequente

dem sequente anno conflixerunt ii qui hic remanserant cum Longobardis.

411. Vandali & Alani Gallias intrauerunt, biennio ante Gothicam obsidionem Romæ, Honorii anno 16.

412. Gandarichus Vandalorum rex Hispaniam occupat. Regnat annis 16. Cranz lib. cap. 26. Ibidem in exercitu apud eum Modigilus pater moritur.

413. Franci Rhenum transeuntes à Vandalis Burgundionibus repelluntur ad sua. Blondus.

414. Quindecimo anno Honorii Carolus Vandalorum rex assensu Germanorum cum magna multitudine Gallias inuadit, multas vrbes populatur. Anno altero captus & extinctus est & succedit ei Gotgisch rex. Tripartit. Chronicon Polo. Isti fortè Germanicè loqui didicerunt, vnde Gregorius & Methodius occasionem sumserunt vt Germanos esse existimarent.

426. Constantinus cum exercitu aduersus Vandalos Hispaniam vastantes missus.

428. Genfericus Vandalorum rex annis 48. belligeratur. Genfericum fuisse dictum putant Polonico sermone, ac si dicas Gosiorek. Cotisonem verò Getarum regem Kotek.

431. Vandali euocati à Bonifacio Africę præfecto Hispaniam relinquunt, in Africa sedes figunt. Cigaineros illos vagos populos per Poloniam, nonnulli putant esse reliquias Vandalicę gentis ex Africa redeuntis post illa bella.

433. Visigotthi eam Hispaniæ partem occupant, quam Vandali reliquerant. Iornandes.

434. Genfericus Hyponem obsidet. Genfericus dolo Carthaginem capit.

439. Genferic⁹ pacem cum Valentiniano Imperatore facit, finesque imperiorum suorum constituunt. Vbi postea Vandali 95. annos regnant.

444. Genfericus Siciliam affligit. Sebastianus Africam inuadens Giezericum retrahit vt cogatur Carthaginem redire.

445. Theodosius Imperator bellum in Vandalos mouet: sed longis cunctationibus negotium differens Siciliæ magis oneri quam Carthagini auxilio fuit. Procopius & Diaconus.

446. Cum Giezerico pax à Valentiniano Augusto confirmata, & iterum Africa certis spaciis inter vtrumque diuisa est, Hæc Casianus.

459. Roma duce Genferico à Vandalis capta, omnibus opibus & ornamentis Imperatoriis in Africam translatis. Certò certius est

tius est aquilas eius imperii signa fuisse, quæ forsan huc transmissa occasionem Polonis dedere ut eodem signo uti inciperent.

472. Marcelinus vir potens in Illyrico, dum Sardiniam & alias maris insulas iussu Leonis Imperatoris à Vandalorum iugo liberare conatur, in Sicilia occiditur.

473. Vandali ab Heraclio ad Tripolim incommodum accipere. Procopius de bello Vandalico lib. 2.

474. Genfericus in Italiam traicere volens à Basilio incommodo affectus est.

476. Honoricus Vandalorum in Africa rex annos 7. regnat. Victor Episcopus de persecutionibus.

484. Gundabundus Vandalorum rex annos 12. persequitur Christianos.

492. Gundabundus Burgundiorum rex qui etiam ex Vandala stirpe erat, intrat Italiam, & magna præda onustus domum redit. Blondus autor. Affirmant autem Polonos signa gentilitia à Burgundionibus suis popularibus accepisse.

495. Thrasimundus Vandalorum rex in Africa 27. annos rerum potitur.

505. Bulgari Slauonica gens Thraciam vastant, eo tempore quo Thrasimundus Vandalis in Africa imperat. Iamque confœderatio illa symmachiæ inter gentes Slauonicas emergere & patefieri cœperat.

523. Hildericus Vandalorum in Africa rex annos 7. Pius hic fuit ac orthodoxus, & à patre in exilium pulsos reuocauit.

523. Prima mentio Slauorum in historiis, etiam si antea gens ista fuit.

524. Annus hic notandus, quo bellum sociale inter Antas & Slauos ad Istrum fuit cum Hildibio illo bellicoso principe. Nomen Antarum natum esse tradit Procopius libro 3. de bello Gotthorum, ab eo quod anteriorem partem ripæ fortiter dimicando in conspectu Romanorum occuparint.

530. Gilimer Hilderichum captum carceribus inclusit, regnumque ei eripuit fraude.

534. Octauo anno Iustiniani Belisarius finem Vandalicis bellis in Africa facit.

550. Hic annus nobilis aduentu Lechi ex Croatia in Poloniam. Accidit hoc 26. annis post finitum regnum Vandalorum in Africa, adhuc Totila Gotthorum regnum in Italia acriter defendente, quod postea decem annis sequentibus cum Teia extinctum est. Qui euentus tristis gentes Slauonicæ linguæ ad confœderationem illam

nem illam excitauit, præbuitque occasionem Polonis accersendi Lechum ex Slauonia ad eas regiones.

C R A C V S.

Anno à condito orbe 4662.

Anno Christi 700.

Anno ab hinc 885.

VSu edoctos Polonos quantum malorum occurrat Reip. ubi eam absque ordine multi regunt, veluti pœnitere cœpit consilii. Rursus igitur ut vnus eis cum imperio præstet consilium inierunt. Et erat quidem graue, præsertim antiqui moris hominibus, libertati cui assueuerant valedicere, cumque modo singuli sibi reges videbantur, honorem tantum in vnum conferre, & ad vnus nutum deinceps viuere. Erat, inquam, graue, sed necessarium, & propter intestina dissidia coercenda, & propter repellendos hostes, qui celarum benè ad eam diem odium ac dolorem amplius dissimulare non poterant, nomenque Sarmaticum deletum cupiebant. Itaque post varias consultationes, virum opinione virtutis clarum, opibus & clientelis benè munitum eligunt, cui summam belli & pacis committunt. Craci nomen huic erat. Habitauit is tum ad radices montium Sarmaticorum, vnde Istulæ flumen demanat cum ingenti strepitu, euomens fontes aquarum: decem & tribus milliaribus à Cracouia ab incolis monstratur locus. Fuerit iste Romanus an Sarmata non disputo. Et licet Tiberius Gracchus ante aduentum Saluatoris 140. annis fuit, tamen cum in summam acerbitatem odiorum gens illa Gracchorum apud suos Romanos incurrerat ob leges illas agrarias non suo ordine, nec suo tempore latis, ita ut ne conspectum quidem patriciorum ferre posset: fieri potuisse arbitror, quod huc subducendo se ab illo incendio odiorum commigrarunt, eorumque posteritas ad eam diem latuerit. Nec mihi ignotum est à Ptolomæo urbem hic quoque statui, vbi nunc est Cracouia, aut non admodum remoto istinc spacio, quam CARODVNVM ille vocat, voce non remota ab appellatione Cracouia: sed ut iam dixi conuellere veterum scriptorum sententiam, qui quasi de suis rebus & probè compertis videntur loqui, non arbitror esse conueniens. Apparet sane prudentissimum virum fuisse, qui tam idoneum, tam pulchrum, tam munitum natura locum, tamque omnibus rebus ad victum necessariis refertum, ædificandæ tantæ vrbi delegerit. Huic, pergendo ad septemtrionem par non reperitur vrbs. Itaque sedem regiam Cruscicia transfulere maiores nostri ad eum locum. Huius

Cracius an Romanus fuerit vel indigena.

*Figura mœnio-
rum vrbis Cra-
coviensis.*

cum. Huius vrbis figuram testudinis musicalis formæ quidam comparant. Nam si mœniorum versus occasum rotunditatem ovalem spectes, & postea quomodo Istulam versus ad orientem instar manubrii strictius sese contrahit, ac tandem assurgendo veluti caput erigit, & attollit ea parte, ubi est mons Vuelo, supra quem arx admirando opere excitata est, non ægrè omnino figuram testudinis repræsentabit. Verùm qui concinnius vrbis huius effigiem exprimere vellet, magis scitè eam aquilæ expansarum alarum, quod est insigne regni huius comparaverit, ut corp⁹ vrbis per circumferentiam corpori alitis conferatur, suburbia ab utraque parte alas expansas repræsentent. Caput verò alitis excelso monti seu rupi Vuelo quod paulatim assurgit conferatur. Ex hac figura vrbis primarię veluti archetypo vrbis Lublinensis & Pofnaniensis postea exemplum & formam sumsit distinguendarum platearum & arearum suorum mœniorum, ita ut trium istarum vrbium conformitas tanquam fororum Germanarum similima esse videatur. Bella gessisse Cracum, complura memorię proditum est. Et habent quidem Poloni alias voces, quibus hoc genus promontiorum appellare solent, puta, gura, gurka, pagorek, curhan. Sed quia Romanus fuit Cracus, igitur Romano more suum funus peragi voluit, & collem illum paucis litteris immutatis Mogilam pro molle latina voce appellavit, unde postea exaggerata promontoria appellari mogila cœperunt.

De Olofago ex Chronico Miechoviensis.

Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vuelo, supra fluvium Istulæ sito, & ei civitatem adiecit atque fundavit, de suo nomine Cracoviam appellando, felicem agris & rebus secundis, nisi Olofagus quædam belua, (ut aiunt Draco) plurima impedimenta intulisset. Rapiebat è specu montis egressa, iumenta & homines incautè oberrantes, rictibus horridis voracissimè deglutendo. Gracus afflictæ Cracovię condolens tria corpora iussit quotidie Olofago exponi. Nam his contenta, alia non requirebat. Sed & hoc onerosum erat, propterea suapte industria excogitavit ut corporib. quæ obicienda erant, sulphur & cauma ignitum ex cera & pice includerentur atque occultarentur. Cumque belua tum naturali rabie, tum voraci esurie exagitata sine delectu oblatam prædam raperet atque voraret, sensim debilitata & tandem extincta est.

De origine Craci ex Cromero.

Aeneas Sylvius, & Hagecus, non hunc sed alium Cracum, siue Cromum tunc

cum tunc apud Boëmos regnasse volunt, & Cracoviam siue Cracoviam arcem in Boëmia extruxisse, morientemque; eo ferè tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse, è quibus vna Libussa saga paternum regnum suscepit, assumpto sibi in societate thori & principatus Premislo rustico homine, quem missi equites in ferrea tabula, hoc est, in vomere aratri prudentem repererant: eorumque posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boëmis præfuisse.

LECHVS SECVNDVS.

Lecidit Lechi regnum in illa tempora, quando inter principes Romanos creuerat illa laniena crudelis. Ita enim consuetudo obtinuerat, ut rarò aliquis Imperator dignitatem adire posset, nisi prius antecessorem suum è medio sustulisset. Sic Mauricum cum vxore & liberis Phocas, Phocam Eraclitum. Iustinus auribus dissectis nasoque in Chersonesum relegatur. Leontinus similiter ab Absimaro naso mutilatus (sicut & nunc apud Valachos consuetudo inolevit) ineptus ad capeffendos imperii honores redditur, & tandem custodię mandatur. Rursus Iustinianus vocatus ad imperium Leontium & Absimarum educens è vinculis spectante populo interfici curat. Ac deinceps Philippic⁹ Imperator factus utrumque & patrem Iustinianum & filium eius Tiberium, ut liberius dominaretur sustulit. His ferè temporibus Lechus Secundus natu minor, curato patris Craci funere, in regnum suffectus est: & quia maiorem natu fratrem obstare sibi ad retinendum regnum putabat, vitæ eius insidiatur, eumque per speciem venationis obtruncat, imitatus videlicet Romulum gentilem suum, (nam & Gracus Roma oriundus erat) vel potius corrupti illius seculi tot exemplis parricidiorum depravat⁹, ut iam minimus. Sed Deus iustissimus iudex, qui exerta manu parricidis minatur, tantum scelus non tulit. Non quidem derepente eum è medio sustulit, sed quò longiores ei ferias indulfit, eò magis tarditatem gravitate poenæ compensavit, ut diutiùs cum suis ærumnis luctando grauiùs torqueretur, lenta morte eum excarnificando. Detecto tandem scelere, regno est deturbatus, & in exilium missus, ac tandem intus pauore, foris sollicitudine eum excruciente, paulatim contabuisse fertur, nullosque liberos post se reliquisse.

Ex Cadlubk Vincentio de parricidio Lechi in fratrem.

Viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante scelus patefactum est.

Anno à diuisione gentium 4712.
Anno Christi 750.

Lex Salica.

LEge quidem Salica cautum est, ne ad tale fastigium honorum foemine^o sexus admittatur. Sed Slau partim opinione virtutis moti, partim quòd recordabatur meritorum Graci erga Rempub. ipsorum, magno consensu Vandam ad hoc culmen honorum euehant, ei que regium officium committunt. Forfan etiam non immemores erant exemplorum antiquorum. Nam Semiramidis quondam, Tomyris & Zenobiae foeminarum bellicosissimarum gubernatio salutaris fuit Rebuspub. quibus praeerant. Quanquam nostra hoc nomine illis anteferenda est, quòd laudem victoriae non sibi nec suae industriae deberi, non modo verbis nudis sed etiam sacrificio inaudito testata est. Nam cum Rithigerus Dux Germaniae hac de causa ei mouisset bellum, quod in nuptias iuuenis intempestiuo amore accensi non consentiret: illa commisso praelio & victoria ex eo parta stupenda morte in victimam seipsam Deo veluti triumphans immolauit: ex ponte Cazimiriensi in profluentem Istulae se praecipitem dando. Cuius corpus vorticibus aquae ablatum, à principibus regni ad confluentem duorum amnium Dlubniae & Vistulae, quarto ab vrbe lapide sepelitur, in cuius rei fidem & sempiternam memoriam ingens tumulus ferè è conspectu vrbe excitatur. Nam mons Vuello, cui est arx inaedificata, & ab altera parte Istulae collis Graci, collatus cum mole sepulchri Vandae, quod nos Mogilam voce semilatina vocare solemus, fere triangulum aequilaterum efficiunt. Disputatione illam omitto, rectene virgo fecerit, quòd sibi mortem consciuerit, Republica sine gubernatore relicta. Sed Heroum facta non semper cadunt sub regulam iudicii communis, praesertim si iuxta normam religionis, in qua vixit, factum hoc examinetur. Quæritur etiam hic de hoc Rithigero cuius fuerit. Borussus esse non potuit, vt vult Hagecus, cum & ipse Ptolomæus Venedicas gentes istuc collocet, & appellatio sinus Venedici hoc idem attestetur. Borussi autem subiecti tum erant Vandae Reginae. Quæstio etiam illa, an Vanda à Vandalo flumine, vel Vandalus à Vandae hoc stupendo facto denominatus sit iudicio lectoris decernenda relinquatur. Acta autem hæc sunt anno ab hinc circiter octingentesimo tricesimo tertio: De imaginibus tollendis controuersia tum Rempub. exercente & Pontificibus cum Gallis de Imperio transferendo consilia agitantibus.

Locus sepulchri Vandae.

Oratio

Oratio dehortatoria subditorum ad Principem suum Rithigerum, vt à bello Vandico abstineat.

Renunciant Oratores duci suo eximia puellae pulchritudinem & sapientiam, & animum ad belli dimicationem quam ad nuptias paratiorem: adhæc permagnas & instructissimas armorum copias. Quibus auditis labascere Teutonum animi coeperunt, & monere & orare ducem suum non destiterunt, ne se exercitumque suum propter intempestiuum amorem, atque cupiditatem suam coniciat in periculum. Inglorium esse viro cum foemina certamen, etiam si exploratam habeat victoriam.

Epitaphium Vandae Reginae, statuae incisum quae in tumulo collocata fuit à morte eius.

Hic iacet in Tumba rosa mundi non rosa munda,
Non redolet sed olet, quae redolere solebat.
Graci regis nata, bene Vanda fit vocitata.
Vt nam hanc piscem trahit ab equore captum,
Vanda sic formosa omnes traxit speciosa
Illius in amorem, & in fauoris vigorem.
Hæc per decorem Almani vicit furorem,
Nam eò quod spreuerat hominum comubia cuncta,
Celibem hæc obtulit Dis mersa flumine vitam,
Quam mox arripuit Deorum non floridus hortus.

P R E M I S L V S.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno Christi 760.

Sapienter institutam hanc Rempub. fuisse etiam illis prioribus temporibus inde liquet, quod ad vtrumque casum siue moriente siue viuente rege, optimè ei prospectum fuit. Ac superstiti quidem rege gubernatio solet esse facilior & magis expedita, sed priuato principe bono, omnibus periculis obnoxia relinquatur. Proinde maiores nostri illo æuo ad eos casus in promptu habebant Senatuum duodecim Palatinorum, qui tempore interregni munus regium obibant. At insurgentibus bellis difficilior fit regiminis ratio. Verum est enim Philosophi axioma: Vbi pariter omnes Rempub. curant, pariter omnes negligunt, dum non apparet vnus aliquis in quem culpa reiiciatur. Non libenter tum inferiores parent superioribus: non libenter se periculis obiciunt, nec libenter contribuunt ad vsum Reipub. cum diuerforum studiis occupata & obfuscata, vbi nam eius facies lateat, vbi caput, discernere non sit facile. Proinde ille duodecim-

Interregnorū
status miserabilis.

Z 3 viratus

viratus inter bellorum tumultus vnum aliquem insigniorem, virum è medio sui eligebat, quem vniuersis copiis veluti dictatorem præficebat. Sic Vanda fatis erepta, Palatini contra Morauos & Hunnos infestis armis fines Poloniae diuexantes Premissum eligunt ac hostium conspirationi opponunt. Ducem hunc fuisse animo excelso & industria singulari nomen ipsum indicat, & stratagemata peculiare quo vsus est tempore difficili testatur. Cum enim sentiret imparem numero se habere exercitum, non desperat de victoria, sed artē adhibet, galeas benè defricatas litargirio inungit, easque è cōspectu hostium in locis syluosis appendit, vt repercussione splendoris & micatione crebra oculi hostium perstringantur & inopinatò ingentem aliquem exercitum adesse cum apparatu bellico inusitato suspicentur. Sic rebus extempore præparatis, intentus ad omnes occasiones, quid factò opus sit sollicitè considerat. Si hostes pergerent, ille paulatim relato pede è conuallibus & densis rubetis hosti insidiabatur. Si verò consternati retrocederent, tergoribus eorum cædendo è vestigio insisterat. Nec sefellit eum iudicium. Cum enim hostes minimè suspicarentur, subito eos prima vigilia inuadit, cumque contactis galeis litargirio illitis appropinquarent, & splendore noctis tenebras discernerent, speciem densissimarum phalangum hostium oculis exhibuerunt. Interim ipsemet ab alia parte, qua minimè putabatur, cum suis prætorianis, & aliis delectis equitibus latus eorum aggreditur. Hostes consternati trepidare & mox soluere acies cœperunt. Contra ille tergoribus instare & victoriam persequi non prius desit, donec se victos faterentur. Fuit hæc victoria Premisso & ad illustrandam famam valde oportuna & hostibus formidabilis, præsertim cum illucescente die cernerent se & viribus & ingenio superatos. Premissus autem sopita controuersia de finibus, ad instaurandam disciplinam, & œconomiam domini sui reparandam se conuertit, ac tandem foris & domi prosperè rebus compositis fati concessit.

DE ORIGINE, INCREMENTIS, ET
DECREMENTIS REIPUBLICÆ SLAVONICÆ
GENTIS.

Inuestigaturi nomen & originem Slauorum methodo visitata & quidem ex media rei natura deprompta procedemus. Notum est nominari gentes à quatuor causis, vel occasionibus, vt in præliminari præfatione diximus. Aut à ducibus, vt Sarmatæ, Tuiscones. Secundò à situ locorum nominantur gentes, vt

Stratagemata
regis Premissi

Nomina imponuntur gentibus quatuor modis.

tes, vt Pomerani, Cisalpini, Pædomontani, Transalpadani &c. Sed neq; hac ratione Slauorum nomen explicatur, cum id nobis nihil tale denotet. A prioribus etiam incolis non raro reperias quasdam gentes vocari: sic Troiani, Itali sunt dicti, eo quòd ab Italici hospitio sunt excepti. At in iis regionibus ante Iustiniani tempora, gentem quæ Slauorum nomine vocaretur non reperimus. Non igitur mutare nomen poterant ab iis qui in rerum natura non erant. Quartus modus reflat quo etiam gentes cognomina assumunt, nempe ab euentu, & à studiis, vt Nomades dicti sunt illi, qui ad morem pastorum vitam ducebant, sæpius vertendo solum. Hic attentus lector nobiscum subsistat. Nam cum Slaui nostri, neque à ducibus dicti sunt, neque à situ locorum, neque à prioribus incolis, consequens est, eos à studiis & euentu rerum sic dictos. In his omnibus conuenit nobiscum historiae Polonicae scriptor præcipuus. Sed nondum finem adepti sumus, nec rem acutè tigimus. Varia enim & multiplicia sunt studia & rerum euentus. Ille enumerat victorias Roxolanorum partas ex Dacibus, Pannoniis, Dardanis Lyburniæ populis, Illyriis, Dalmatis, Thracibus. Ad extremum & Græciam eos ita potenter diuexasse narrat, vt etiam linguam Græcorum, sæpius eos armis exercendo, penitus corruerint, rebusque tam feliciter gestis Slauorum siue Slauinorum nomen à gloria sibi sumserint. Hæc ille. At hæc sententia non potest & secum ipsa & cum serie historiae vniuersalis coherere. Si enim ab earum rerum claritate sibi nomen imposuerunt, quas enumerat, tunc nomen Slauorum posterius oporteret istis omnibus factis esse, quæ enumerauit. At Slauorum nomen longè ante Græciam armis Slauonicis attritam, & ante linguam Græcorum immutatam, Iustiniani temporibus emerfit. Alius ergo euentus & alia studia eorum nobis quærenda sunt, à quibus Slauini & Slaui, id est, celebres dicti sunt. Scriptor quidam Chronicorum Germanus ex sententia Trithemii & beati Rhenani Germanorum nomen ex confederatione quadam prodiisse affirmat, vnde tempore Augusti, vt Strabo & Cornelius Tacitus docent, Galli eos fratres seu Germanos, id quod nobis *pobratym* Germanis verò *bruder* significat, à similitudine morum vocarunt. Ita sane eodem exemplo Sarmatici populi, id est, reliquæ Vandalorum & Antarum Alanorumque quæ post expeditiones illas Aphricanas in istis oris remanserant, symmachia inter se sancita initoque solenni fœdere nomen Slauorum quod essent *δμόγλωτοι*, id est, eiusdem lingue & loquelæ sibi imponunt. Cum enim audissent Romanos cis minitari, eò quòd Vandalorum exercitus sobolem suam, veluti examina

Inquiritur vn
de ducti Slaui.

Germanorum
nomen vnde or
tum.

ti examina apum, in eos & eorum. prouincias paulò ante ex suo gremio emisissent, ne imparati ac veluti scopæ dissolutæ inter se dissilientes inuenirentur, omnes in vnum conspirant: ad quam rem eis calcar non mediocre addidit fama de Vandalis Africanis ad eos perlata, quod eorum res ad inclinationem interitumque non obscurè spectarent. Nec nouum est hoc gentibus in extremis casibus ad simile remedium confugere. Sic olim contra Gotthos, tres principes Germaniæ præcipui coadunatis copiis foedus inierant, Cassander nimirum Sicamber, Arathius Saxo, Hamer Doringiorum. Sic postea contra Romanos Getæ, Daces, Buri coniuuant. De quo & Poëta: *Et coniuuantos deiecit vertice Dacos.* Sic & nostra memoria contra Turcas, Itali, Germani, Hispani vnà cum Venetis eadem ratione foedera inierant. Ne verò altera natio præ altera aliquid ea in re priuatim aucuparetur, non iam nomen quod partis erat vel vnus nationis toti multitudini imponunt: nec iam Polonos, Boëmos, Bulgaros, Bosnenses, vel Rascios Croatasue aut Roxolanos se vocant omnes. Hoc enim inuidiam intestinam concitaret. Sed nomen tale quod ex æquo omnibus quadrat, & de energia initi foederis cunctos semper comonefaciat magno omnium consensu sibi adaptant: Slauos se cognominantes, hoc est, populos multos & varios, sed tamen ex vna stirpe originem ducentes. De quo foedere Romani cum audissent pauore turbabantur. Tamen ne trepidationem suam coram vulgo proderent, vimque illius confederationis apud plebem suam, quantum in eis fuit, eleuarent, extenuarentque, non iam Slauos, id est, maiorum suorum studiosos sed Sclauos, id est, seruos per antiphrasim eos appellauerunt. Sed an Romanos hæc subtilitas & cauillatio in vocibus iuuerit, tempora sequentia patefecerunt, & effectus monstrauit. Cum enim eos maxima clade toties affecissent, imperiumque eorum dilacerassent, senserunt postea re ipsa Sclauine an Slaui fuerint illi, quorum ferro & sagittis petebantur, quosque non sine contumeliæ nota per Slauis Sclauos id est seruos appellare voluerunt. Non assentior illis, qui à conditione loci, ab vrbe seu ciuitate noua vel stagno Roxolaniæ dictos esse putant Slauinos. Non enim tam exile nomen tamque angustum titulum gentes tam celebres passæ essent, nec inde illi qui ex æquo nomen hoc sibi veluti certatim adaptarunt materiam aliquam tantopere gloriandi habuissent, non modo reges Polonorum inquam & Boëmorum sed etiam Constantinopolitanorum, sicuti est Ziemiska Imperator. Aut quæ regiones tam spatiosæ esse poterant, quæ tot & tantas gentes quas vix maior pars Europæ sustentat, alere potuisset? Si à loco veteris

Zemiska orientalis Imperator.

loco veteris habitationis sic nuncuparentur?

Non assentior illis etiam, qui ad Lechum ita originem Polonorum astringunt, vt ab eo quasi Adamo totum genus Polonicum prodiisse putent. Confirmauit Lechus res Polonorum, non autem ipse eas fundauit, stabiliuit, non primus instituit, dissipatos vt aquila sub alis suis recollegit & recreauit, non quasi antea non fuerint in mundo, produxit, nec in noua radice, vt Iurisperiti loquuntur, vnquam fundamenta regni iecit, sed eis qui multos antea Regulos sparsim habebant, vnum se regem cunctis præbuit. Vocatus enim huc erat ex Croatia. Quod si vocatus, erant igitur hinc incolæ qui eum vocabant consilio inter se inuito. Turba autem illa, quæ illum secuta erat, non potuit alterationem in tota gente talem facere, quæ deleret & aboleret auitum eorum nomen, Vandalorum aut Sarmatarum. Venit & nunc cum non contemnendo comitatu ad capeffendum regnum Poloniæ Stephanus rex, ex Vngaria, nec tamen alterare potuit hic manipulus hominum gentis veterem stirpē. Actalis videtur esse istorum opinio, ac si quis cogitaret vna gutta aque fluuialis in mare immissa totamque maris naturam posse transmutari. Verè igitur concluditur, nostram gentem non aliunde venisse, sed hinc iam dudum vt hæredes mansisse. Nam licet Lechus & Czechus aliunde cum suis venerit, tamen vt dixi plures hinc, quam secum attulit, incolas veteres, Vandalos inquam, & Sarmatas inuenit, quorum respectu & intuitu nos non esse aduenas prædicare possumus. Laudo certè Mathiam Miechouensem, licet antiqui moris hominem, quod vehementi percitus zelo, vt verus & ingenuus Polonus, insurgit contra illos, qui ad Germanos & Roxolanos sub prætextu defensionis nostri, transferunt auitos Poloniæ honores. Cùm enim cō pluribus verbis hac de re disputasset, tandem ita concludit: Cùm multis testimoniis huiusmodi sententia vallata sit, Polonos & Vandalos eosdem esse, & quidem ex antiquissimis, quique ante Christum propaginem duxerunt: erubescat insulsus oppugnator, temerariè & non verè suas chartas non probatas ostentans. Tu autem mi Andrea Crici, (Episcopum Cracouiensem alloquitur) antiquitatum diligens perscrutator tales aggredere & confuta. Nam quia Polonorum & Boëmorum historia ab initio huius operis posita in toto discrepat, reiicienda & salua reuerentia tanti historici pro non vera habenda est. Hæc ille. Tertiò non probo etiam illorum sententiam qui Slauorum gentem temporibus Iornandis vel potius Iustinianni prodiisse in lucem affirmant. Negari forsitan non potest primam mentionem nominis Slauorum factam esse in historia Procopii, il

Apostrophe Miechouensis ad Cricium.

lis nimirum quibus vixit temporibus: sed quòd antea hæ gentes non fuerint in iisdem prouinciis quas & nunc incolunt, hoc certe probare non possum. Relegatur historia Augusti Cæsaris, quam superius consignauimus. Relegantur & illa, quæ à Cornelio Tacito in Othone Syluiò, qui octauus post Caium Cæsarem apud Romanos numeratur, de Slauorù Roxolanis scribuntur: Roxolani, inquit ille, Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus magna spe ad Mœsiam irruperant. Proinde nec Grammaticum Saxonem, nec Blondum tam seuerè obiurgandum censerem, eò quòd Casubios & ipsam gètem Slauicam ante Christum natum extitisse, bellaq; cum quibusdam Germanis gessisse memoriæ prodidere, ac etiam cum Danis & Suecis eorum finitimis signa contulisse. Quo etiam respectu existimo quòd Dlugossius sequutus eundem Grammaticum & Blondum historicum, Odoacrum Rugianum, Slauum Sarmatam facit, qui Italiam, inquit, ingressus magnum terrorem eodem tēpore quo & Gotthi in Italia regnarunt Romanis incussit. Rugiis enim à Ptolomæo ea regio & locus natalis assignatur vbi nunc Cassubii degunt. Rectè & Miechouiensis exemplū Hieronymi adfert, qui fuit homo nostræ gentis Slauonicæ, & literas quæ à Russis Buiunica vel Asbuka vocantur, genti suæ reliquit. Rectè & de diuo Martino adfertur ab eo exemplum, qui cum esset Slauus, stipendia merebat in exercitu Iuliani Cæsaris. Iulianus autem fuit statim post Constantinum Magnum longè ante Iustiniani tempora. Sic & Diuus Cyrillus non minus appositè in exemplum adducitur, qui erat Slauus & Slauicas literas inuenit quas Czurulica vocant. Testatur autem Cario, in bibliotheca Reuchlini Erfordiæ hætenus reperiri librum Cyrilli scriptum contra Iulianum apostatam lingua & characteribus Slauonicis. Quapropter merito potest probari Miechouiensis sententia cum ea moderatione quæ superius à nobis relata est. Non enim pugnant hæc: nominis Slauorum primam quidem mentionem factam esse à Procopio & Iornande, & tamen hanc gentem iam dudum antea suis gestis satis conspicuam fuisse. Sed quo res Polonorum in Slauorum historia magis conspicuè reddantur, sicuti supra de Gotthis fecimus, ita nunc Slauorum res gestas chronologicè & breuiter percurremus, vt postea lector recurrendo ad autores citatos latius ibi omnia cognoscat.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ cuius prima pars est à Christo ipso ad aduentum Lechi in Poloniam: secunda à Lechi aduentu ad Caroli Magni tempora per annos ducentos quinquaginta.

Casubii ante Christum.

Non commemorabo vetustiora. Incipiam ab Augusti temporibus, cuius ætate Strabo scriptum reliquit: Ultra Roxolanos aliquis habitet nescio.

50. Quæ Paulus scripsit gentium nostrarum faciens mentionem, hoc loco in memoriam reuocentur. Vide supra cum Augusti tempora describeremus.

73. Othonis Syluii temporibus cohortes & duces Romanorum à Roxolanis cæsos esse meminit Tacitus.

360. Iulianus vixit, in cuius exercitu Diuus Martinus militabat. Hunc fuisse Slauicæ gentis tradunt. Et Cyrillum tradunt scripsisse contra Iulianum lingua & characteribus Slauonicis, quod exemplar aiunt reperiri adhuc Erphordiæ in Bibliotheca Reuchlini. Ego tamen vereor ne hoc scriptum sit illius Cyrilli qui cum Methodio longè post Bulgaros prædicauit Euangelium. Moueor tamen ea re quòd cõtra Iulianum dicitur scripsisse. Nam in operibus Cyrilli illius antiquioris extant scripta nobilissima contra Iulianum.

386. Diuus Hieronimus vixit hac ætate, quem hominem nostræ linguæ fuisse affirmant, & quod Biblia nostra lingua verterit ex Hebræo, & genus literarum quod Bucuuica vocant primus tradiderit, sicut illas alias à Cyrillo czirulica.

420. Nostri antiquitatum indagatores adferunt historiam, quòd Slauicæ gentes duce Bardilo Dacos expulerint ex Dacia.

Iam venio ad illos ducentos quinquaginta annos ab aduentu Lechi ad Craci tempora, quos scriptores nostri tantum Lec ho & Vissimiro tribuunt: reliquum gubernationis tempus Palatinis & aliquot regibus. Videtur igitur hic aliquomodo hiare historia, quem hiatum vt supplere queam, historia Slauonica nobis vten dum erit. Abolitis enim rebus Vandalorum, Gotthorum, Antarum, Burgionum, nomen hæserat in Slauonibus, idque potissimum ob confederationem illam populorum istorum de qua in præfatione præliminari & modò diximus.

528. Prima mentio expressè fit circa hæc tempora à Iornande de reb⁹ Gotthicis. Introrsum, inquit, Dacia est ad coronæ speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia Vinidarum natio populosa confedit, quorum nomina, licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. In quo testimonio Iornandis vtrumque notare licet: Et quòd Slauini origine Vinidæ seu Vandæ sunt ipsissimi, & ex ipsis nati, & quòd præcipuas sedes habuerint ad caput Istu

2 2 læ ab vtraq;

Secunda pars historiæ Slauonicæ ab aduentu Lechi.

le ab vtraq; ripa, vbi nunc est Cracouia, nec aliunde à septemtrionali astro huc venerint vt quidam tradiderunt.

Agnoscent autem contrarium sentientes à Iornande ipsos Slauos Vinidas seu Vandalos dici, sed arte quadam plagam declinare volunt. Regerunt enim, ratione sedium, quas post Vandalum occuparunt, Vinidas ideo dici. At Iornandes significanter hinc dicit: Vinidarum natio ad Vistulam confedit, & eosdem qui confederant, non qui in eorum loca successerant Slauos dici. Adde quòd Vandali nostri ex Pannonia, vbi antea diu manebant, abierant in Hispaniam, non ex Polonia, licet hinc supplementa exercitus eos accepisse credendum sit. Non igitur Roxolani hinc vacuas sedes poterant reperire. Nam & cum Longobardis postea isti, qui hic remanserant dimicarunt, vt supra ostensum est. Sed addatur hic locus ille nobilis ex Procopio de bello Gotthico statim ab initio: Gotthicae, inquit, gentes multae quidem & aliae prius fuerunt, quam nunc, omnium maximae ac potissimae Gotthi ac Vandali & Visogothi, & Gepides & Sarmatae, & Melanchleni appellati. (paulo autem inferius & Alanos Gotthicam gentem vocat.) Sunt & qui Geticas has gentes vocent, qui omnes nominibus quidem inter se differunt caetera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flauis coma, proceri quoque & aspectu probi. Legibus item eisdem vtuntur, & vna lingua Gotthica appellata. Et vt mihi sane videtur, ex vna omnes gente procreati. Sic ex utroque autore ambobus locis collatis rem planam habes lector.

Gotthicae gentes vocantur Vandali, et lingua nostra Gotthica appellatur

532. De Slauiorum veterum ingeniosa & insidiosa arte intercepti captiuos, quod nostri vocant *iegykád došlác*, quae industria hucusque in hac gente viget, ex Procopio quaedam adiciam. Cum Belisarius inquit, sollicitus esset, vt adipisci posset aliquem ex Gotthis nobilem virum, qui ei posset patefacere consilium Gotthorum, cuiusnam rei fiducia tam grauius bella tolerarent: id Valerius intelligens ex Imperatore, operam ei mox ea in re pollicetur. Esse namque sua in cohorte Slauiorum quosdam, qui vel angustiore rupe arbutoue delitescere consuessent, eoque pacto, ex hostibus quem vellent arriperent, cuius rei cum ad Istrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tunc Romae in barbaros alios periculum factitassent. Belisarius itaque, cum sibi haec dicta perplacuisse, Valerio statim iniunxit, id vt negotii diligenter curaret. Tum ille delectum ex Slauiis aliquem, qui corporis magnitudine multis praestaret ac robore, virque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret misit, promissisque hunc oneravit, si modo factis id exequeretur

requeretur. Slauius itaque ille mox abiens antelucano tempore, eum in collem euadit, in quo pro pabulo defecando quotidie certabatur, ibique humi prostratus rubo quoque & sentibus obiectus delituit. Tum simul ac dies illuxit, vir Gotthus quidam eodem adueniens herbas mox legere, nec ex rubo quicquam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despiciere, cauereque item, ne quis in se hostium aduentaret. Tum repente Slauius exortus barbarum a tergo inuadit, complexusque medium & simul elatum Romanorum in castra mox intulit, Valerianoque in manus tradidit.

Ars & astus Slauiorum in comprehendendis hostibus.

Addatur hinc & illa legatio Iustiniani ad gentes Slauonicas, qua hortatur eos, vt sedes veteres incolerent in Histria ad urbem Turrem Traiani dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse in Illyrico ante Iustinianum. Sed vocatos fuisse non Slauos, nam nondum confederatio illa fuit ita celebris, sed Sporos. Expressè enim dicit, Antas illos & Slauos vnam gentem fuisse, sed inquit, a priscis vocatos fuisse Sporos. Verba sunt Procopii: Quod quidam Rossos non inepte, id est, dispersos exponunt. Habet ne adhuc de quo dubitet aduersarius? Et describit tandem capita religionis eorum & politiam: Certe haec sunt non nouorum hospitium: dicit enim libro primo statim ab initio: Is autem inquit, populus loca supra Istrum iam pridem incoluit, qui Antitani ab Appiano Alexandrino vocantur, & inter gentes vetustissimas & Illyriorum Dardanos & Lyburnos nominatur.

Ad Turrem Traianam sedes vetus Slauiorum.

Sporus cognomen Rossorum.

530. Alia mentio Slauiorum fit in historia, vbi pugnam de scribit Slauiorum & Antarum ad flumen Istrum cum Hildibio illo bellicoso principe, qui in illa ipsa pugna cadit & Romanorum res collabuntur, vt postea nostri liberè Istrum flumen traicere & Romanos insanabilibus malis afficere inciperent. Verba sunt Procopii. Haec acta sunt quarto anno Iustiniani.

Constitus Slauiorum cum Hildibio.

547. Slauii Illyrios vsque ad Epidaurum vastant. Epidaurus est in Graecia cuius Homerus vites laudat.

530. Slauii iterum Illyricum & Thraciam vastant. Procop.

565. Liuba & Lymba Gotthorum rex in Hispania regnat, & fratri postea regnum tradit. Haec ideo addo, vt quis fuerit status Gotthorum post accersitum Lechum in Polonia, intelligi melius possit. Istis etiam temporibus ille Belisarius victor iam tenex & praesentio incuruatus Hunnos Graeciam infestantes vicit & cecidit.

585. Hoc tempore, id est anno regni Lechi tricesimo quinto Slauii instinctu Hunnorum regis Chaiani, quem Caganum alii vocant, Thraciam diripiunt.

Slauiorum iam dudum cum Hunnis amicitia.

594. Blondus dicit: Altera Sclauorum pars Mauricii temporibus in Dalmatiam, Illyricumque migrasse dicitur: qui verò manserunt, paulò post mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boëmos nominauere. Hæc Blondus libro primo Deca. prima historiæ. Ex quo testimonio liquet, duas causas cõfederationis Polonos habuisse: Primam, quòd potentiores erant: Secundò quòd hîc Sclauorum domicilium erat, qui postea in Illyricum commigrarunt. Liquet & ex eodem loco istis gentibus vsitatas tum fuisse commigrationes ex Polonia in Sclauoniam, & rursum ex Sclauonia in Poloniam, quod & Czechii Lechiq; ad eas oras aduentus comprobatur.

Eodem anno Christi, Lechi verò quadragesimo quarto, Priscus dux Mauricii Sclauinos cædit. Musacium regem eorum (muzik nostri vocant) temulentum cœpit in regia fratris funus peragentem.

595. Sequenti anno Sclauos Sorabos qui cum Czecho fratre Lechi Boëmiam occupauerant, Thasillo Bauarusvicit, Trithe-mio id referente. Hæc iam propius accedunt ad res Polonorum & Boëmorum.

600. Gregorius cognomento Magnus, eius nominis primus, Pontifex maximus qui aliquantò post Iustiniani tempora Mauritio imperante post sexcentimum annum à Christo nato Ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Sclauorum gente, quæ nobis imminet & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, quæ in vobis iam patior, conturbor, qui per Istriam iam in Italiam intrare cœperunt. Hoc etiam tempore controuersia illa de titulo principatus in ecclesia inter Gregorium Magnum & Ioannem Constantinopolitanum Pontificem excitata fuit. Nam Ioannes cum audisset Gregorium dici vocariq; Magnum, ipse se primatem supremumque voluit nominari.

610. Sclauini Boëmici & Polonici Garibaldum filium Thasilonis, qui iam mortuus erat, ad Moguntum vicerunt & regnum eius vastarunt. Diacon. scriptor. Hæc acta sunt Vilsimari filii Lechi temporibus anno septuagesimo post aduentum Lechi & Czechii in eas regiones. Phocæ verò Imperatoris septuagesimo.

641. Sclauini regnum Austriæ (sic enim tunc Austriam vocabant,) infestant, & Sigibertum eorum regem profligant. Sed postea anno sequenti à Dagoborto nostri Sclauini & Vinidæ seu Vandalorum reliquiæ victi sunt. Saxonum enim exercitu adiutus erat Austriacus. Ob rem prosperè gestâ quingentos boues eis loco stipendii remisit. Thrithe.

650 anno,

650 anno, hoc est, temporibus Craci, Sclauini Italiam inuadunt & cum Aione principe & Rodoaldo Samnite vario Marte dimicant.

658. Constans Imperator nepos Heraclii contra Sclauinos orientales exercitum ducit, eosque magnis incommodis afficit. Annalium.

680. Bulgari Sclauicæ gentes, quarum & Iornandes iam suo æuo meminit Thraciam inuadunt, & Imperatorem tributa dare cogunt. Hos Vulgaros magis propriè debere dici quidam tradunt, eo quòd à flumine Volga orti prodierint.

680. Anno Christi, statim ante Craci tempora, in sexta Constantinopolitana synodo celebris Sclauorum metio fit, in suggestione actionis quartæ: Expectauit, inquit, totius concilii seruilis nostra suggestio omnes adiuuare, ne si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium tam Lögobardorum quàm Sclauorum plurimi cõfamulorum nostrorum esse noscuntur, qui de hoc curiosè satagere non desinunt, &c. Apparet ex hoc loco Sclauos adhuc illo tempore auersatos fuisse imagines. Nam ad illud concilium quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere, ne ad subscriptionem cogerentur. Hæc sub ipsum tempus Craci & vrbis Cracouensis foundationem acta sunt. De prærogatiua illa, quod intercedente Cyrillo & Methodio Sclauis Sclauonica lingua sacra peragere concessum fuit, annotant & Chronologi nostri.

689. Iustinianus secundus Bulgarios aliosque Sclauos bello aggreditur, & cum alias gentes Sclauicas profligasset, à Bulgaris fugatur, ac vix fuga salutem acquirit.

707. Iustinianus auxilio Bulgarorum regis Terbellini imperium recepit & regnat. Iornandes autem Bulgarios Sclauos vocat. Et Suidas de Sclauis. *σκλάβωνον ἔθνος, τὸ περὶ τὸν Ἰσθμὸν*. Ibi enim & Bulgares tum erant.

713. Bulgari totam Thraciam populantur, Constantinopolim ad auream portam vsque omnia deprædantes. Securi tandem domum redeunt. Rectè ergo recens Chronologus Polonicus exclamat: Tunc, inquit, verè dicebantur Sclauaci ob res præclare gestas, at nunc inquit, Slabaci potius possunt dici, id est, imbecilles, minimeque potentes. Annal.

718. Circa hæc tempora defecit regnum & nomen Gotthorum in Hispania, & Austurum regnum cœptum est vocari, occasionem præbentibus ad eam rem moribus obscœnis & turpibus regum Gotthicorum. Iam enim in Hispania mores degenerant. Vnde

rant. Vnde Rodericus vltimus Vestgotthorum nostrorum in hispania rex, Iuliani comitis & legati filiam cum stuprasset, à Mauris à Iuliano sollicitatis bello in acie occiditur. Hoc etiam tempore Muchauia Saracenus Christianorum prouincias infestat.

Reges Gothorum defecerunt hoc tempore, id est, regnante Crato apud nos.

744. In Pannonia cum Suatoplugo rege Poloni sedes fixerunt. Inde Panorum nomen est nobilitatis Polonæ. Rectè autem Carion de Pannonibus dixit: Pannonia olim Pæonia dicta. Estque nomen hoc, inquit, vetustæ nobilitatis indicium. Circa eadem tempora Hunni septem itineribus, totidemque exercitibus è Scythia egressi Pannoniam Attylæ titulo repetunt.

Hunorum aduentus.

748. Vuratislaus Boëmiæ rex circa hæc tempora regnavit. Nomen eius à Slauis est dictum, sicuti & Polonici reges affectabant omnium maximè sic vocari. Inde nomina regum Poloniæ Boleflavv, Chabriboleslavv, Waclavv, Wladislavv. Alii verò heroes Polonici, Zalislavv, Iaroslavv, Bretislavv, Miroslavv, Boleflavv, Przybislavv, Zaslavv &c. Nam Polonici principes præcipui tutores confœderationis illius esse volebant, ideo honoris causa illo nomine libenter se insigniebant, à qua dictione etiam nobiles Poloni *slachéice* vt quidam volunt vocantur. Sicut enim Carion de Pannonia dicit: Pannonia est vetustæ nobilitatis indicium: ita quoque nostræ nobilitatis decus in Polonia florebat. Vnde *slachéice* ab eadem Slauorum denominatione veteribus est dictum. Sluaci autem dicebantur, quòd famam maioris facere soliti erant quàm aurum, argentum, & quæque preciosiora: vel quod pactorum cõuentorumque custodes erant fidelissimi. Hinc phrasis est vtitata nostris *Aga ia Cjech stowo djerjéc.*

759. Constantinus Slauinos penes Macedoniam subegit. Dicunt autem Oratores regum Poloniæ qui ad Turcam mittuntur, multoties audiuisse se à Slauis illis qui circumcirca Constantinopolim degunt, quòd affirmant, se non aliunde eò venisse, sed ibi antiquitus mansisse. Ideo narrant se esse Venetos, vel Paphlagonas veteres. Indè fit quòd in Turcica domo lingua Slauonica passim hæctenus vtuntur. Sicuti olim apud Aegyptios Soldanos temporibus Malmaluchorum eadem vti sunt Aegyptii.

760. Constantinus à Bulgaris victus nobiles multos amisit.

763. Bulgari occisis principibus Zeletim ducem faciunt, qui graui bello à Constantino victus à suis occiditur, & Paganus ei sufficitur. Annal. Constant.

774. Imperator dolo Bulgaros inuadens magnam in eis cædem facit.

775. Imperator Bulgaros classe inuadens naufragium passus inglorius

inglorius recessit Annal. Eodem anno Thelericus Bulgarorum rex, astu proditores suos ab imperatore expiscatur, quos vbi cognouit, medios secuit.

784. Stauratius Patricius Slauinos in Theffalia & Græcia subegit.

789. Carolus nondum Magnus nec Imperator dictus Slauis Bohemicis, qui Vilzi dicebantur, bellum infert, eosque conditionibus quibusdam iuris sui facit. Abbas. Hic idem paulò ante Magdeburgum Germaniæ nobilem ciuitatem ampliat, & hoc nomine donat, cum antea Parthenopolis diceretur. Ferè etiam istis temporibus Leo coronam Imperatoriam ex ecclesia Cõstantinopolitana cum raperet, & capiti imponeret, subito in capite eius enati carbunculi, & mox febre accedente valida, morte moritur. Hæc in annalibus Constantinopolitanis narrantur, qui ad annum hunc 814. perducti deserunt. Ex hac igitur historia aliquomodo interregna illa in historia Polonica possunt sarciri. Nam istæ narrationes collatæ cum historia regum Poloniæ, statum rerum nostrarum qui tum fuerit tam cum orientalibus, quàm cum occidentalibus Imperatoribus, illustrat & declarat.

LIBER QVINTVS,

in quo comprehenduntur ea quæ acta sunt in ñs terris à temporibus Caroli Magni, ad Otthonem Magnum.

P R O O E M I V M.

Continetur in hoc libro historia Regum Poloniæ, qui interiecti sunt inter Caroli Magni & Otthonis Magni tempora. Dixi autem supra, hunc omnium apertissimum ordinem ad memoriam iuuandam & fastidium ex lectione leuandum. Imperatoribus enim regnantibus qui Magni dicti sunt, magne aliq̃ mutationes in Rebus publicis eueniebant, vt iam dictum est. Sic Carolo Magno imperante, Imperium Romanum translatum est à Græcis ad Gallos vel Francos, quod sanè absq; magnis motibus fieri non potuit.

LESCVS SECVNDVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo nato

4765.
804.

Comprehendere volens in compendio historiam Lesci Secúdi, primò dicam de eius electione & inauguratione, mox quomodo se gessit in bello, tertio quis fuerit tempore pacis: quarto de eius exitu & morte,

b quintò

*Methodus in
describendis re-
bus gestis sin-
gularū regum.*

quintò mores, & ingenium eius exponere vtile erit. Hanc enim methodum hætenus seruavi, & deinceps seruabo. Lescus igitur mortuo eius nominis primo, ad præcludendas occasiones rixarum de principatu, inuentum fuit nouum genus electionis, nouum quidem genti nostræ, sed apud exteros non inusitatum. Nam apud Persas cum Cyri regis stirps defecisset, inter Satrapas septem pactum fuit, vt cuius equus primùm hinniret, is in regem eligeretur. Itaque Dario ex præfixa lege regnum obuēnit, eò quòd equus eius primò hinniuisset. Cum enim suo magistro equorum modum futuræ electionis narrasset, eumque, vt arte & industria se iuaret, hortatus esset, astutus Persa in eodem loco huic rei destinato de nocte equum equæ admisit. Ita dilucescente die equus Darii cum candidati processissent in campum, desiderans equam, primus hinnuit. Hoc forsā exemplum Poloni imitantes inter se fanciunt, vt duo equi duorum candidatorum in campum educantur, & vtrius equus cursu alterum superet, ille in regem eligatur. Res quidem periculosa initio visā est, negotium tanti momenti fortunæ et alegg committere, sed tamen ad sedandos & sanandos ambitiosorum animos valde apta. Itaq; ad condictam horam & locum educuntur equi extra urbem, Pradnicium versus, vbi & meta procurrentibus designata fuit. Agminatim spectatum vtriusq; sexus homines vrbe sese effundunt. Incitati sunt à carceribus equi. Sed Lescus consilio dolum adhibuit. Stylos namque ferreos sabulo inspergens, quæ equus antagonistæ currere debebat, abdiderat, vt quamuis cursu velocior esset, inter procurrentem subinde impeditus retardaretur. Ipse prudentem in seorsorem habuit, quem ante submonuit, parafacto consilio, vt via, quæ libera erat à stylis, equum duceret. Arrisit ergo fortuna Lescus, vt equus eius prior, metam attingeret. Sed mox subdolum consilium in eius caput recidit. Nam, detecta fraude, statim trucidatur. Non enim antiqui moris Poloni vasros ingenio, regali fortuna dignos existimabant, sed qui probitati prudentiam fortitudini animi iustitiam aptè cōiunxisset, hunc demum tantis honoribus aptissimum statuebant. Ne autem plebiscitum illud, in quo electionis illius formula continebatur, prorsus irritum fieret, eligunt regem quendam, cui nomen etiam Lesci imponitur, hominem plebeium & priuatum, qui tantum spectaculi causa vrbe exiuerat, cumq; illud par candidatorum cursu equorū decertaret, ipse quoq; per iocum pactus cum socio, vter ipsorum rex esset, pedum cursu incitatus apud proceres obequitantes decertabat. Commendabant hunc Lescum dotes corporis, videbaturq; eis alter Hercules aut maxim⁹ Imperator. Nam non modò

omino

pedum

pedum cursu socium cum quo pactus erat vicerat, sed etiam equites illos feriò contendentes cursu pedum adæquarat, præterea opinio probitatis, prudentiæ, & animus nequaquam vilis & humilirepens eum cōmendabilem reddebant, quæ omnia accuratè contemplantib⁹ vel ipsa lineamenta corporis in eo significabant. Adde quòd ipse primus dolum illum alterius Lesci deprehendens, nihil tale subesse putantibus detexerat. Igitur magno consensu & applausu cunctorum ordinum, sed potissimum plebis, quòd ex plebeis oriundus erat, res salutatur, Lescusque vt dictum est, nominatur. Euectus ad hos honores, dedit omnem operam ne opinionem de se conceptam falleret. Nam iustitiam cum probitate coluit, aduentibus facilem, egentibus liberalem se præbuit, & si quos potentiorum vi & iniuriis premi audiret, statim se acerrimum vindicem, nisi ad saniozem mentem redire vellent, interponebat. In cultu & victu corporis non fuit nimius, nisi si quando in publico dare aliquid splendori atq; maiestati cogebatur, maximè exterorum hominum causa. Vt tamen prioris fortunæ non obliuisceretur pannos illos foelices & lacinias tunicæ, qua olim vsus fuerat, præ oculis sibi appendi iussit. Quid multa? Nihil iuris in eum prorsus habuit illud vetus dictum. Asperius nihil est humili, cum surgit in altum. Cumq; durius bellum sibi instare cum magno Imperatore, & peritissimo rerum bellicarum præuideret, omnem dedit operam, vt militem sibi exercitatissimum peritissimumq; rei militaris redderet. Proinde quando ei aliquid ocii à rebus seriis dabatur, id in exercenda iuuentute consumebat. Martium campum exemplo Romanorum instituit, ibiq; varios ludos militares & simulachra conflictuum, qui in bello accidere solent, edebat. Quoq; hæc maiore cum alacritate animorum agerentur, decertantibus honorifica præmia proponebat, quæ ipse in medio residens veluti agonotheta liberali manu singulis pro meritis distribuebat, neminem suis laudibus defraudando. Intelligebat enim optimus princeps fundamentum rei bene gerendæ in eo potissimum esse situm, si militem legionarium, non tyronem neq; gregarium, aut agrestium turbam in aciem produceret. His igitur eius virtutib. planè regiis, Bohemi etiā inuitati, honores ei regios, modò non dedignetur, decernunt, precibus etiam additis. Quibus de rebus vbi ad Carolum Magnum perlatum est, audiens tantam huius regis virtutem, tâtaq; Bohemorum erga eum studia, veritusq; eius potentiam, bellum ei ad Saxoniam fines confestim indicit, contraq; eum Carolum filium cum exercitu præualido mittit. Sed Carolus cum reperiret, hostes & ducem exercitatum, & exercitum

Lescus secundus.

Lescus memor prioris fortunæ.

Expeditio Caroli Magni contra Polonos.

b 2 instructissimum

*Polonorum
propensa vo-
luntas erga Ro-
manos Impera-
tores.*

instructissimū habere, non ausus est prælio decernere reque; infecta peruastatis modò finibus, inglorius domum rediit. Referunt quidam Lescum hunc in ea expeditione occubuisse. Sed isti nullius auctoris idonei testimonio id probant, nisi Abbatis. At Lechonem ille vocat, qui iam dudum mortuus fuerat. Refert tamen Sabellius Slauorum, Polonorum, & Bohemorum, legatos Imperatori cum muneribus Aquisgranum tum occurrisse. Nam maiores nostri haud dubiè ea prudentia & modestia præditi erant, ut licet fines suos constantissimè propugnarent, tamen Imperium Romanum Dei opus esse agnoscerent. Nec iudicabant foelices illos futuros, qui temerè manus nouandis rebus iniicere vellent. Interim potentiorum principum, si quando arrogantius impeterentur, vim vi repellent, Marobudi illius, regis Marcomanorum, ex Quadis seu Sarmatis oriundi exemplum imitati, qui Augusti temporibus florebat. De quo sic Velleius Paterculus memoriae prodidit: Marobudus genere nobilis, natione magis quàm ratione barbarus, finitimos omnes domuit bello, aut conditionibus iuris sui fecit. Disciplinæ militaris exemplum ad formam Romanorum retinebat. Aduersus Romanos sic se gerebat, ut bello eos non laeserit, sed tamen ostenderet si laeseretur superesse sibi vim, voluntatem & facultatem resistendi. Hæc acta sunt ab hinc annos circiter 787. postquam Imperii honores ad Gallos seu Francos transferri coeperant. In eadem enim tempora incurrit ingressus Caroli Magni Romam qui à Pontifice ad templū euocatur. Cumque in illa solennitate ducibus comitibusque; altantibus in throno confedisset, ad orandumque; se comparasset, à Pontifice Leone nil sperante tale Carolo, renunciatus est Imperator Romanorum, choro acclamante: Carolo Augusto à Deo coronato Magno, & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria. Dicitur Imperator offensus ea re respondisse: Si hoc sciuissem, nunquam in templum venissem. Volebat enim Imperator testatum, se ius imperii adeptum esse, non liberalitate Pontificis, sed iure belli, & quod per transactionem cum Imperatoribus Græcis ius omne in eum deuolutum esset, Græcis omne ius suum, quod in Imperium occidentis habuerant, Carolo concedentibus.

LESCVS TERTIVS.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno à Christo 810.

LESCVS Tertius filius Secundi Lesci in nomen patris & regnum successit. Multa hic bella cum finitimis gessit, ac cum Imperatore Carolo præsertim. Qui cum audisset, quòd

quòd ex pactis & formula confœderationis, cuius supra meminimus, gentes linguæ nostræ veluti conspirantes contra eum adorarent bellum, ipse quoque pro remedio ad id ipsum, quo petebatur, confugit. Ideoque; inter illa tria regna celeberrima, hoc est Italicum, Gallicum & Germanicum, foedus similiter conficit, ut ita conspirationem, & confœderationem confœderationem opponeret. Itaque in tribus locis ferè eodem tempore grauisimum exoritur bellum, sed omnium maximum in Pannonia, quod octo annis durauit, ita ut Caroli exercitus isthic consenuisse dicatur: ad extremum reliquæ eius in Transsylvania domicilium sibi delegerunt, ibique; sedes fixerunt. Horum esse posteritatem Germanos illos, qui in Transsylvania visuntur, plerique; putant, ut affirmat prior editio Carionis, sed recenter editus Carion negat, potiusque eos esse posteritatem Gothorum illorum vetustorum ex coniecturis docet. Sed eo consilio hoc facere videtur, quòd priorem sententiam mutauit, ut videlicet cunctis probatum faceret, id quod de veteri Germania ad Pontum Euxinum, promulgare voluit. At omnes scriptores quicumque Gothos à Getis ortos esse tradunt, contrarii sunt huic sententiæ. Sed de rebus istis iam superius aliquoties disseruimus. Redeo iam, unde digressus sum. Dum igitur vtrinque; magno animorum ardore administratur bellum, aduenit & ipse Lescus adiutum suos gètiles Slauos, collatisque; signis, ut Dlugofus refert, prosperè dimicauit. In istis enim bellis semper nomen Polonorum cæteris celebrius fuit, quos velut præcipuos in hac confœderatione alii socii esse volebant. A celebritate autem huius foederis manauit mos ille, ut Polonorum reges, Boleslavi, Mecesslavi, Venceslavi ab istis Slauis nomine composito denominarentur. Secundum bellum Carolo Magno fuit cum Sorabis ad Albim & Salam gente Slauica, quòd vario Marte administratum fuit, nec tam facile finitum. Huc enim spectant peruaustationes & depopulationes, quæ secutæ sunt, quarum meminerunt scriptores. Blondus dicit & Bonfinius, eo tempore Albi & Sala fluuiis præsidia contra Sorabienses Slauos (sic enim loquitur) à Carolo Caroli Magni filio imposita fuisse viuentem adhuc patrem. Vitichundus etiam bellorum meminit, quæ Francones Turingii & Saxones cum Slauis eius regionis incolis eodem tempore gessere. Sic & Crantius & alii. Einhardus autem Caroli Magni alumnus scribit, quòd tum temporis Sala fluuius Turingios à Sorabis qui & ipsi Slaui erant, diuidebat. Carion verò volens ostendere Sorabos reliquias esse Sarmaticæ gentis, etymon nominis Soraborum à nomine Sarmatiæ deriuat. Videntur igitur Vendæ isti Sorabi, &

Caroli confœderatio contra confœderationem Slauonicam.

Prima editio Carionis cum posteriore pugnat.

Secundum bellum Caroli Magni.

rabi, & Vilei adhuc cum Gothis ante Augustum eò processisse, & oram illam ad Albim subegisse. Vide Trithemium de bellis Gothorum ante Christi aduentum cum Saxonibus, aut cum Marobudo qui fuit genere Quadus, qui Senones, Augusto regnante, & alias nationes ad Albim armis & conditionibus iuris sui fecerat, interim Rhenum versus Sueuis, vt Suetonius narrat, ab Augusto translatis. De Marobudo vide Strabonem & Tacitum & Paterculum. Nam cur Dion Vandalicos montes vocasset ex quibus Albis oritur, si negatur Vandalorum istuc fuisse sedes? Tertium bellum eiusdem gentis Slauorum, exortum fuit eodem regnante Carolo Magno, ad Orientem cum Nicephoro primo, Orientis Imperatore, quo tempore etiam Bulgari & ipsi Slaui Mysiam deuastarunt, exercitus deleuerunt, Imperator ipse necatus est, & amputato eius capite, cranio pro poculo ad bibendum vsus est Bulgarorum princeps. Missa erant etiam eò auxilia à Polono. Nam certatim cuncti Slaui tum temporis contra Imperatores laturi suppetias, tanquam ad extinguendum commune incendium vndique accurrebant. Non deterruit eos itineris longitudo, ac perinde eis erat ex Pannonia Constantinopolim ducere exercitum atque Occidentem versus ad ostia Albis, vbi Sorabi intrepido animo Carolo se opponerent. Redeo iterum ad res Polonorum. Lescus complures filios reliquit, ex quibus legitima vxore Popielum suscepit, penes quem summam rei esse voluit, nec prius cæteris possessiones attribuit, donec sacramento adacti promiserint ea omnia, quæ pater de Popielo & vniuersa herciscunda sua familia statuisset rata & firma se habituros, nec nouis disidiis eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus est prouincias cum vrbibus.

FORMA DIVISIONIS PROVINCiarVM INTER
FILIOS LESCI TERTII, QUÆ DIVISIO RVINAM FECIT
MAXIMAM SARMATICI DOMINII.

Serbia cecit Iaxæ. Mysia Vladislao. Zgorseletia, quæ nunc Brandeburgum est, Præmislo. Bogdano, Rugiani, Pomerani cum Casubiis. Vismiria Vismaro, olim à Lechi ædificata filio.

Lipa nomen arboris cum sit, prorsus miramur, quomodo flumini illi quod Rhenum est versus, inditum fuerit. Sed & Mysiæ vrbis celeberrima, quam nostri Lipsko vocant, eandem cognominis sui naturam & originem referre videtur. Si autem hæc incredibilia esse videntur, etiam illa videri debent quæ de Dais, Sais & Carmanis à scriptoribus Germanis memoriæ prodita sunt: pari enim fundamento nituntur. Nam si ideo veterem Germaniã ad Euxinum

Lescus diuidit
inter filios regnum.

Sais, Dais,
Carmani.

Asiam versus excitare licet, quòd ab Herodoto ea de ora loquente mentio fit istorum nominum, certè Lechus Lecho & Lipa Lipæ ita syllabis & literis est cõformis, vt Dani Dais, Saxones Sais, Germani Carmanis, nec vtrisque fucus historicorum deerit, cum Berofus Sauromatarum fines vsque ad Rhenum, cuius ostia Lech vocant Germanicè, proferat. Sed quæ in statu coniecturali versantur, non sunt commiscenda cum iis, quæ de limitibus Imperii Sala & Albi temporibus Caroli Magni Blondus, Bonfinius, Vitichundus, & istis antiquior Einhardus Caroli æqualis memoriæ prodiderunt.

Argumenta
quæ ab etymo
nominum petuntur
quo in loco sunt habenda.

LESGI TERTII CONSILIVM IN DESIGNANDO
SVCCESORE, EX DLVGOSO.

Ex filiis Popelum in spem principatus liberaliter educatum successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popelo parerent adactis. Occidentalem et maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios ad Oceanum Sarmatias spectantem inter eos partitus est (alii vocant Oceanum hunc Germanicum) illud verò mare ad Iodanum, Oceanum Sarmaticum: sed quomodo Oceanum hunc vocent ipsi viderint. Nam Oceanus, qui non ambit continentem, Oceanus non est.

POPELVS SENIOR.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo

4780.
815.

HÆ autem prouinciæ quomodo postea Germanicæ ditionis esse coeperint, & quo pacto à Polonorum regno auulsa & abrepta sint, inferius per occasiones dicemus. Sed certè ignauia successorum in causa fuit, quod Popeli filii Lesci exemplo mox comprobatum est, qui de se iudicio patris & expectationi minimè satisfecit. Nihilq; memorabile prorsus præstitit, nisi quòd sedem regiam Cracouia Crusciam transtulit. Oppidum illud est situm in ora Cuiuiensi inter paludes ad lacum Goplo. Cuius instituti multæ causæ referri solent. Sed illa potissima fuisse creditur, quòd homo meticulosi & desidis animi quæ fuit antrum, vbi remotior ab Hungaris & Germanis, remotior à fratribus, à quibus sibi cum primis metuebat, securius viueret, & à negotiis Reip. alienatus indulgeret ventri, & iis, quæ sub ventre sunt. Sed non diu animi proposito frui concessum ei fuit. Priusquam enim ad illam amplitudinem honorum euectus est, & fratribus visendi sui copiam fecit, in morbum incidit, ac ita demum non longè post lenta ægritudine & sollicitudine conseruandæ vitæ consumtus est.

Sedis regis
translatio.

tus est. Vsq̄ adeo nihil est durabile in hac caduca & mortali vita. Verè igitur eum alloquitur Poëta noster.

*Succesisse etiam patris te laudibus æquum,
Non tantum vitij Imperio que fuit.*

DE MORE POPELI SE EXEGRANDI, EX
MIECHOVIENSIS HISTORIA.

Morem se execrandi habuit Popelus vt sæpissimè huiusmodi verba pronuntiaret, ô vtinam à murib⁹ corroderer; quod quanquam non ipsi, filio tamen eius accidit, vt referunt scriptores.

POPELVS IUNIOR.

Anno ab orbe condito 4792.
Anno à Christo 830.

Vltis funeri Popeli senioris persolutis, iunior concordi optimatum suffragio & patruorum assensu in regem eligitur ac inauguratur, datoque & accepto iureiurando rerum potitur, cunctis ipsi se subiectos fore promittentibus. Et verè quidem dictum est: Non domus dominum, sed dominus domum cohonestare debet. Sed Popelus Crusficium ignobile oppidum inhabitans vita sua etiam ignobili⁹ reddidit. Statim enim primum iuuentutis florem nequiciis contaminavit & ingluvie. Designati ei erant tutores, sed puer perditissimus arbitrato suo viuendo iugum eorum mox exculsit. Nihil iuuit eum autoritas procerum ei adiunctorum. Hæc conciliauit ei vxorem, sed remedium celsit ei in deterius. Nam quæ ante vitia contraxerat permanserunt, & quorum adhuc expers fuit, veteribus noua adiecit: compotatio, choreæ, crapula, amplexus puellarum, cum æqualibus consilia capere, in multam diem stertere, hæc iamdiu ei in vsu erant: porrò auaritiam, fastum, crudelitatem hæc ab vxore Germana primùm didicit. Adeoque prioribus suis quasi priuatis vitiis publica etiam addidit. Decreta & honores vendere, distributiua iustitiam suscipere; habere, quos videbat conformes suis morib⁹, magistratus commendare, dignos & idoneos præterire, crudelitate principatum sibi stabilire moresq; isti in vsu ita iam abierant, vt, qui secus sentiret, ab assentatoribus aulicis pro turbatore haberetur. Hæc autem omnia faciebat, vxore in eo vitia alète & quotidie nutriente. Cum autem in eo præter has animi labe, etiam deformitas corporis appareret. (Fuit enim distorta facie, raro capillo, imberbis, improbo aspectu) ipsa vxor eo despecto ad augendam rem priuatam sese conuertit. Omnia munia regia ad se callidè & sensim attraxit, ita vt maritus rex quidem nominaretur, & pro rege se gereret: sed iustitiæ

Popeli iuuenilis ætas.

Priuata eius vitia.

Publica.

Persona Popeli distorta.

iustitiæ administratio, fisci potestas penes vnam mulierem esset. Ideo vsus iam obtinuerat in aula eius, vt emergere nemo posset, qui vera virtute niteretur sed adultores, mimi, histriones, com-potiores, lenones, vnicè ab eo colebantur. Indies autem iis vitiis in ea muliere inualescentibus cum Popeli patruī & alii boni viri ægerrimè talia ferrent, eiq; sese opponerent, creauit eis pericula, quodq; peius est, nouum & adhuc in Polonia inauditum consilium de tollendis eis aggressa est, vinumque veneno medicatum eis propinat ac ita eos enecat, idq; non modò consentiente, sed etiam adiuuante, pro scelus, marito.

DE MORTE POPELI ET VXORE EIVS A
MVRIBVS ABSVMPTIS EX ALIQVOT HISTORICIS.

Quanquam autem liuores corporum, & effusa præcordiis viscera, manifestum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum apertè deplorare ausus est, metu tyranni. Sed non sinit inulta esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitata magnitudinis, impium parricidam cum scelerata vxore atq; liberis fugientem cum horrendis sibilis quoquo versus per aquam flammamq; persequantur: nec claustra profunt aut abigentium satellitum præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus absumptis prius filijs, deinde vxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Crusficia. Ita non in casum ceciderunt patris eius imprecationes. Iuxta illud Poëtæ.

*Est Deus est scelerum vindicta & pœna malorum
Vnde putes minime posse venire venit.*

Hæc euenerunt circiter annum 830. Vt autem priuata illa delicta priuata pœnæ, sic publica publicæ sunt secuta. Non enim hæsit in iis, quæ commemorauimus vltio Dei, grauiora sunt secuta: pestis famæ & istis adhuc deterius interregnum turbulentissimum, quo non modò res Polonorum in deterius verti cœperunt, sed vniuersæ Reipub. Slauorum status à summo illo culmine ad imum procumbere & labi cœpit. Nam mox deinde orientalium Slauorum exercitus trecentorum millium, vnâ cum duce vel rege eorum Suedislao victus est, & rex ipse à Bolsinis oppressus fuit. Bulgari quoque, qui & ipsi Slauorum gens erant, per id tempus, aut non ita multò post à Basilio Orientis Imperatore magno prælio debellati sunt, & nouo crudelitatis exemplo, si modò in historico fides non desideratur, quindecim millibus captiuorum oculos eruit, in singulis tantum centuriis vno monoculo relicto, qui sociis reuertentibus ad suos vnde venerant, dux itineris & monstrator viæ

Mores aule Popeli deprauati.

*Nam ter iniecit igne popelere eos volentibus, sed non poterant.
Narrat Miechouiensis Arnolphus regis Gallie consimile quid olim passum fuisse.*

Slauorum Reipub. publica quando cœpit collabi.

Basilij Imperatoris crudelitas in Slauos.

tor viæ eset. Hæc in oriente acciderunt. Ad occidentem verò, Historico Mutio referente, inter duces Polonicæ siue Slauonicæ gentis, filios existimo Lescii Tertii, quibus ad Albim flumen possessiones pater attribuerat, ciuilia bella secuta sunt, ita vt postea de principatu contendentes cum summa infamia Slauicæ gentis arbitrio extranei principis Ludouici Pii Caroli Magni filii rem totam subiecerint, coramq; eo strepitum iudiciorum experiri non erubuerint. Sed illa, quæ dicta sunt de Slauorum calamitatibus ad orientem posteriora fuisse existimo. Tempore nimirum interregni, de quo mox dicemus, aut regnante Piaſto, hoc est circa annum 860.

Slauorum occi-
dentalium disti-
dia.

INTERREGNUM.

Interregnum hoc longius fuisse prioribus existimo. Durasse enim illud supra vigesimum sextum, vel septimum annum opinor. Nec difficile est coniectare deficiente rege, quæ & quanta mala statim obrepserint. Nam præter alia detrimenta, quibus hæc Respub. affecta est, illud sane non postremum fuit, quod inter se neminem inuenirent cum autoritate, cui concederent controuersia illius decidendæ munus, quæ inter Principes suos Germanos oborta erat. Igitur Francofurtum vsq; proficiscuntur vtq; causam cognosceret, Imperatorem appellant. Interim Germani ipsi nacti occasionem dum pro se quisq; ageret, fines carpere, prædas agere ex ipsis non desierunt. Quibus malis fatigati ac ferè non consumpti Poloni indicunt Crusficia comitia, ac tandem vt modus malorum illorum inueniatur, inter se deliberant. Sed ambitiosis magnas post se trahentibus factiones, vt que diutius interregni licentia possent abuti, rem totam corrupentibus, infecto negotio disceditur. Duplicatur igitur malum, & prioribus maiora damna accumulatur. Quibus visis ii qui melius sentiebant, penè obtupefacti diutius hæserunt, donec ab infirmis mediocres, & à mediocribus sublimiores partim probris, partim minis impellerentur, & extimularentur, vt priuatorum compendiorum obliti de creando quamprimum rege absq; mora consultarent. Itaq; necessitate compulsi comitia rursus eodem in loco id est Crusficia indicunt. Non deerant & tum maleuoli pestes Reipub. qui obliti communis parentis suæ, Reipub. inquam, secum minimè expendebant, quod publicis commodis neglectis, etiam priuata agrè sustentantur. Et perrexissent haud dubiè isti vltierius inflare simpliciores, & extendere in longum consultationes, quæ in medium adferebantur, nisi Deus præter opinionem ad eligendum Piaſtum

Privata studi-
a tempore in-
terregni.

dum Piaſtum hominem plebeium mentes fluctuantium extimulasset. De qua re iam nobis dicendum erit. Quod autem non ita cito, vt boni viri desiderabant, electus fuit rex, haud dubiè irascens peccatis supremi numinis potentia obstitit. Sed alia propior causa non latebat, prudētiores, nimirum, quod modum eligendi futuri regis in promptu non habebant, qui modus quoniam hæcenus per septingentos hosce annos non est inuentus, licet aliquo modo delineatus, profectò peccatis nostris imputandum est. Et sæpius bonos viros audio querulis vocibus deplorare hanc nostram incogitantiam & securitatem, qui experientia edocti sapere tamen nolimus. Nec videmus grauissimam iram Dei nobis hæc de causa impendere, quam veluti in vagina patientissimè diu reconditam habet.

Causa cur tar-
dè & difficul-
ter regem ele-
ctiones perfici-
antur & absol-
uantur.

PIASTVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo.

4804.
842.

Rebus Polonorum laborantibus & ad interitum spectantibus Deus Optimus Maximus succurrit, datq; regem illis oppidanum illius ciuitatis, nempe Crusficia, cui nomen fuit Piaſtus. Pater eius fuit homo tenuis fortunæ admodum, nec reperiebatur quisquam hominum, qui crederet, aliquando limen adium eius tantos honores potuisse intrare. Et certè quicquid euenit, Deo est imprimis acceptum referendum, sed si vltiora respicias, hospitalitas cum liberalitate ei viam patefecit, vt sententia cunctorum idoneus ad capessendos fasces amplissimi regni iudicaretur. Cum enim eset homo priuatus non modò obuios quosq; placidè & peramanter in ædes suas prensando recipiebat, sed etiam optimatibus ædes & penus eius patebat, hoc verò cum alias tum maximè, quando comitia causa eligendi regis celebrabantur, faciebat. Comprobauit autem Deus tribus signis eius regnum: PRIMVM signum fuit miraculum non vulgare. Nam cum ex ingenita bonitate cunctis è penu suo & cella largiretur affatim, nullum tamen detrimentum nec diminutionem vasa & penus eius senserunt, quinimo quò largiore manu cuncta cunctis depromebat, eò largius ei omnia affluebant plenaq; nihilominus vasa reperiebantur, & macera depſita pasta redundabat.

Liberalitas
Piaſti.

Secundum est documentum regnum eius ex Deo fuisse, quòd posteritas eius semel amplexa religionem Christianam durauit fere quingentis annis vsque ad Cazimirum Magnum, quin ad extremum reliquæ eius micant ad huc in progenie Tefsniensium Ducum in

Reliquie poste-
ritatis Piaſti.

cum in Syleſia & Bregenſium, Legnicienſiumq; . Fuit non ita pridem hic in medio noſtrum Anna filia Conradi Ducis Maſouiorum, cuius filia nupſit primò Ioanni Tarnouio, deinde Koſtkæ Palatino Sedomirièſi qui ex ea duas ſuſcepit filias. Fœmina hæc fuit lectiſſima religionisq; cum primis ſtudioſiſſima, omnibusq; bonis meritò laudata. Diu ergo duravit poſteritas Piaſti, ſed & ipſe ad multos annos produxit vitam & regnum ſuum. Nam pro certo affirmatur, eum vixiſſe viginti ſupra centum annos, ſapienterq; ac clementer ſubiectos ſibi populos imperio rexiffe. Quæ res nobis pro tertio documento eſſe poteſt, eius regnum diuino fauore & auxilio cœptum & ad extremum deſenſum fuiſſe. Fuit homo ſtaturæ mediocriſ, vaſti tamen corporis, figuræ vt loquuntur, quadratæ. Mores eius ſimplices, compoſiti tamen & amabiles. Hic ſedem Cruſcia parricidiali ſanguine à Popelo deſœdata Gneſnam iterum transfert, ibiq; domicilium ſuum figit. Finis eius regni in annum 895. incidit, quo anno Slaui orientales, Vararius, Ruricus & Tubor ieciſſe fundamenta Kiouix ampliffimæ vrbiſ dicuntur. Porrò eodem Piaſto regnante Lodouicus ſecundus Imperator ad occidentem ſedem tenuit, quo imperante Lodouicus Balbus contra Slauos bellum geſiſit, eorumq; ducem Raſdlie dictum, vt H. Mutius refert, excœcauit. Imitatus ſcilicet tyrannide Baſilium Imperatorem orientis, qui ſimili quòq; pœna exercitum Slauorum, vt ſupra retulimus, affecerat. Hæc de Slauiſ ſolemus aſcribere, vt exordium & progreſſus regni Slaui, & quibus in rebus regno Polonia conferri poſſit, melius conſpici queat.

ZIEMOVITVS PRIMVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Chriſto nato.

4857.
897.

Suatoplugi
mors.

Rialto filius ſucceſſit Ziemouitus, qui antea patri ſupra modum ſenio conſecto veluti ſocius regni adfuit. Hic cum eſſet impigro animo, ea quæ erant Popelonum negligentia amiſſa, recuperare ſatagit. Nec eius conatibus fortuna deſuit. Slaui enim tunc meridionales duce Suatoplugo ex Pannonia & Morauia progreſſi Germaniam vehementer afflixerant, contra quos Arnolphus Imperator Hungaros euocat, qui Slauos proſtigarunt, & Suatoplugum regem eorum, qui recens Chriſtianam religionem amplexus erat interfecerunt. Sed ruruſ cum eis merita ſtipendia Imperator non perſoluiffet, cõuerſis animis iram ſuam in Germanos effundunt, magnaq; clade afficiunt. Dum igitur iſti vario Marte inter ſe decernunt, Polonus occasione nacta, ſua de

ſua de Morauis facilè recuperat, præſertim cum Suatoboius filius Suatoplugi per ætatem rebus labentibus ſuccurrere non poſſet. Atq; hic eſt ille Suatoboius, qui Methodium Slauorum primum apoſtolum ſupplicio affecerat, & ob id Diis & hominibus inuiſus in auia & ſyluas conceſſerat, tandem in monaſterium ſe abdens, pœnitentiam agendo, finem vitæ ſuæ & regno Slaunico in Pannoniis & Morauia impoſuit. Lætus hoc ſucceſſu Ziemouitus ruruſ ad occidentem exercitum contra Pruſſos & Popelonidas, qui iam magna ex parte ad Germanos deſecerant, exercitum duxit, iſſque domitis, & à Pruſſis rebus & prouinciis vindicatis, placidè animam efflauit. regnauitq; triginta duos annos. Habemus iam hiſtoriam complectentem finem regni Slauorum Pannonicorum. Sub idem etiam tempus Conſtantine Monomachus Orientis Imperator dicitur Roxolanos Slauos nauali prælio viciffiſſe, & reliquis eorum Boſnæ domicilium dediſſe. Bohemici etiam regni conuerſio facta eſt ſub illud tempus in Thafillo rege. Vandali etiam & Sorabi occidentem verſus ad Germanos magna ex parte tranſitionem fecerant. Soli Poloni Dei beneficio, qui erant præcipui tutores illius conſœderationis Slaunicæ, intrepido animo vîq; ad eam diem ac deinceps permanferunt. Et licet res eorum Germaniam verſus acciſæ ſunt diſſidiis Ducum, qui primo à Leſeo Tertio, deinde à Boeſlao Criuouſtio oriûdi erant, tamen poſtea cum ſœnore ſeptemprionalibus prouinciis aucti detrimentum acceptum reſarciuerunt.

Suatoboi exi-
tus & regni
Pannonici pe-
riodus.

Boſneſes ſedes
fixerunt.

Slaunice cum
tæ gentes ar-
trite, Polonia
excepta, que
fuit præcipua
turris Slauo-
nicæ conſœdera-
tionis.

LESCVS QVARTVS.

Anno à condico orbe
Anno Chriſti

4854.
902.

Hic princeps merito inter bonos gubernatores numerari debet: ſed oblitus ſuperiorum regum anteceſſorum ſuorum, qui Slaunicæ conſœderationis præcipui tutores videri volebant & reuera erant, principibus Slaunici nominis, qui ripas Albis ſpectabant, cum grauiffimo vrgerentur bello ab Imperatoribus Romanis, ferre auxilia neglexit. Itaq; à rege & tutoribus cum opem fruſtra imploraſſent, ſeruientes temporis tributum pendere coacti ſunt, vnde factum eſt vt Sgorzelecia ſiue Branburgum in Germanorum ditionem ceſſerint. Commemoratur hîc à quibuſdam atrox prælium ad Lachninum, in quo gentis Slaunicæ ad bis mille periiffiſſe dicuntur. Commemoratur & aliud Leſci bellum ſociale contra Pomeranos. Nam etſi Leſcus fuit princeps ocii quàm bellicæ gloriæ amantior, tamen ne dominio maris prorfus

Dominium maris plurimi faciebant veteres Poloni.

ris prorsus excluderetur, cum alias prouincias viciniore Germania defendere neglexisset, hanc tamen negligere nequaquam voluit. Vsq; adeo tum Poloni magnificiebant possessionem maris, & nauigationum commoditates, vt mallent multorum ducatum, qui regno conferri possunt, & infinitarum vrbiu & vicorum iacturam pati, quam se à maris dominio excludi & nauigationis commodis priuari. Tenebant enim omnium veterum hominum consilium, q̄ insulas & littora maris libentiùs occupabāt: quod à Germanis vicinis nostris sedulo obseruari haecenus videmus. Nunc malum^o campestria curare, agros stercoreare, arare, occare, & quæ magno sudore & labore congestimus, aliis distrahenda cum magno damno & infamia nostra, permittere. Maximi tunc motus in tota Europa insurrexerunt. Nam translatio Imperii à Francis & Gallis ad Germanos magnos secum tumultus & bella trahebat. Sub id etiam tempus, Bohemis regnum abrogatum, Slauici vicini Albis ripæ ad Germanos defecerunt. A Germanis præfecturæ limitaneæ institutæ sunt. Marchia Brandeburgensis Henetis opposita est. Contra Sorabos Marchia Landsburgensis. Contra Polonos Syllesios Marchia Mysnensis, contra Danos, Marchia Schleuicensis in Cymbrica Chersoneso. Necessè est igitur Lescum fuisse synchronum Ludouici quarti, & Conradi vltimi, qui prodiit ex profapia Caroli Magni. Ac fortassis etiam attigit annos temporum Henrici Saxonis q̄ Auceps dictus est, cui hoc inuentum instituentorum Marchionatum tribuitur. Fessa enim Germania continuo bello cum Slauis, cum de defensione limitum deliberaret, minus incomodum visum est defensores limitum seu Marchiones constituere, amplis prouinciis eis attributis, quàm, vbi datum signum esset de aduentu Polonorum, totum Imperium commoueri, aut saltem sumptibus totius Germaniæ ingentes exercitus in finibus contra illorum incurfiones alere.

ZIEMOVITVS SECVNDVS.

Anno à condito orbe

4883.

Anno à Christo

921.

PAUCA admodum de rebus gestis huius regis traduntur, & ferè omnia in historia Mieciſlai filii eius comprehendi poterant. Vt tamen filium historia non abrūpatur, & chronologica ratio dilucidius explicari possit, non piguit huic etiam principi suam paginam attribuere. Hoc enim vel ob id iure à nobis illi debebatur, quòd nobis procreauerit filium Mieciſlaum illustrem principem, cuius auspiciis Polonia Christo nomen suum dedit.

dedit. De cuius miraculosa à cæcitate sanatione, in qua natus erat, historiam prætereo. Neque enim mei instituti est, ea, quæ alii prolixè & eleganter tradiderunt, repetere, aut cum eis stylo contendere. Satis me functum officio putabo, si originem veram nostrarum gentium explicauero, huicq; explicationi ex subsequenti historia, quam tradiderunt Chronologi nostri eiusque circumstantiis lucem adiecero, præteritaque cum consequentibus quàm aptè & concinne sibi cohæreant, demonstrauero. Ideo & vicinorum res sæpe cõmemoramus, & quæ interea tam ad occidentem quàm ad orientem euenerunt, atteximus, vt compositis componendis, totum corp^o historiae quàm solido fundamento nitatur cerni queat.

Anacephalæosis historiae Slauonicæ.

Resumens res actas à Lescone Secundo vsque ad Miesconem, sub quo Polonia Euangelio nomen suum dedit, hoc est, à Carolo Magno vsque ad Otthonem Magnum Imperatores Romanorum per 140. annos.

805. Lescus Secundus cum exercitu Caroli Magni dimicat, & in pugna illa occumbit, vt quidam affirmant: sed id nullius idonei autoris testimonio comprobant, nisi Abbatis, qui tamen non Lescum sed Lechum hunc Slauum nominat. Notum est autem ex historia, quæ præcessit, Lechum ducentis annis ante morte naturali ex hac vita decessisse.

807. Hoc anno cum Chumoid dux Rhodum vastaret, asserunt eum à diuo Nicolao naufragio punitum, vnde mos canendi inoleuit: Sancte Nicolae, tu nos ad portum trahe. sed hoc tempore de nullo sancto Nicolao quidquam legimus. Forfan igitur hæc reiicienda sunt in aliud tempus.

809. Hoc anno, mense Augusto, Nicephorus Constantinopolitanus Imperator, contra Persas bello infeliciter gesto, in Bulgaros mouet, emuncturus ab eis argentum, quo pactam pecuniam dissolueret. Sed acie victus & cæsus est, cum imperasset annos nouem. In eodem prælio Stauratius Nicephori filius vulnus accepit.

810. Bulgari ad Strimonem fluuium Romanos vincunt, multosque eorum duces occidunt, Sardicam capiunt. Volunt autem Bulgaros dictos à flumine Bolga, quasi Roxolanos Volgæ accolos

810. Hoc tempore in Polonia Lescus Tertius regnabat.

812. Michæel Curoplates cognomento Rangabe Imperator rem infeliciter aduersus eosdem Bulgaros gessit; ita vt postea desperatione ductus in monasterium se abdiderit vnà cum filio. In eo prælio robur exercitus Romani periit, qui auxilio Græcis venerat. Periit

Institutum auctoris.

Marchionatum institutorum finis.

Lescus tertius.

rat. Perit & Asbaldus dux copiarum viuis igni crematus ab hostibus. Qui tunc etiam Bosnam, Dalmatiam, & alias regiones usque; Iustinopolim metropolim Istriæ Italicæ prouinciæ, quæ nunc Venetis paret, dominio suo subiecerunt. Volebat tum Algrimundus rex Lögobardorum illa vrbe eos depellere: sed & hunc cum exercitu ad internecionem propemodum deleuerunt, ipsumque; interfecerunt. Vnde postea Epeirum (Albaniam nunc vocant) totamque; marinam illam oram Imperio suo adiecerunt. Vocantur nunc illæ vrbes, Iablaniec, Suuatigrod, Iaice, Lyfa, Mokra, Bielogrod, Dobra, Kroia, &c.

*Finis annalium
Constantinopolitanorum.*

814. Leo Armenius Imperator Bulgaros magnis cladibus affecit. Iam hic annales Constantinopolitani deficiunt.

821. Michæl cognomento Balbus Imperator ex Amorio Phrygiæ oppido veritus fortunam Bulgarorum cum eis triginta annos inducias pepigit, eorumque opera Thomam, qui affectabat imperium, profligat, captumque brachiis & pedibus truncatum interemit. Hæc & sequentia acciderunt Popelo seniore in Polonia regnante.

Popelus Senior.

823. Hoc anno H. Mutius refert duos fratres Slaunicæ gentis de principatu paterno coram Lodouico Pio Imperatore Francofurti contendisse, quodque is minori natu regnum detulerit, subditis hunc præferentibus, & ad regnum inuitantibus. Conqueruntur hic scriptores Germanici de difficultate historiæ temporibus Caroli Magni & laborant in inuestiganda annorum supputatione; sed & Polonicis idem accidit. Dubitant enim quot annos Lesco primo & secundo tribuant. Tandem ex autoritate H. Mutii finem vitæ Lesci tertii in annum 823 reiciunt. De qua re consule D. Cromerum in historia eiusdem Lesci tertii. Aliud dissidium emergit de ætate Suatoplugi illius clarissimi Pannonum regis. Quidam enim ad annum 744. referunt, quidam verò cum circa annum 808. periisse tradunt. Sed de hac re in Ziemouiti historia latius.

Historiæ difficultas & perplexitas istis temporibus.

824. Hoc anno Bulgari ad Lotharium Lodouici filium Imperatorem occidentalem Aquisgranum comitia habentem veniunt rogatum vt inter Francones & eorum ditiones terminos definiat. Abbas autor.

828. In Vasconia in Galliis quiddam pluit de cælo frumento simile. Annotant autem scriptores Vasconiam olim Rutheniam vocatam fuisse, esseque; Vascones reliquias Russorum qui cum Gothis & Vandalis Galliam & Hispaniam penetrarunt. Sed alii negant Russos Ruthenos debere dici. Hoc verò eo consilio faciunt, vt hominibus probent Russos nouam gentem esse in his regionibus, nec an-

bus, nec antecessisse illa tempora, quando ex Roxolania in Poloniam huc venisse Slauos, Germanis pulsos, persuadere volunt. Hæc tamen indiscriminim. Ruthenos & Russos Rascios vocarunt. Sed de iis rebus postea.

840. In hunc annum incidit interregnum illud post obitum Popeli iunioris regis Poloniæ, quando aliquoties comitiis habitis ob priuata studia & domestica odia, nouo rege non creato, proceres discessere. Et nisi Deus collabenti Reip. adiutricem manum suam supposuisset, actum fuisset de rebus nostris.

845. Michæl Theophili Imperator cum Bulgaris pacem facit reddita regi sorore, quam bello Græci ceperant. Hæc cum esset in Christiana religione rectè instituta, persuasit fratri vt pro ethnica Christianam fidem amplecteretur. Hac occasione Bulgari peruenerunt ad cognitionem Christi. Et mirum est quo pacto ad eam rem adiecerunt animum inter illa dissidia acerbissima de imaginibus, quæ maximè hoc tempore vigeant. Nam quas Theophilus Balbi Imperator qui hunc præcesserat confringendas curauerat, eisdem filius eius Michæl Theophili restituerat, reuocatis ab exilio Episcopis qui pro imaginibus retinendis pertinacius patri sese opposuerant.

Dissidia ob imagines in tēplis.

856. Russi classe ad pontum Euxinum comparata, primùm in limites Græci Imperii irruerunt, sed res eis non successit. Hæc ex historia Constantinopolitanorum annotantur. Nam quæ Russorum Annalistsæ annotant, de tempore non conueniunt, vt suis locis annotabitur. Hoc tempore etiam annotant Russos in ita pace cum Imperatoribus, regionem illam occupasse, vbi Triballorum sedes erant. Hæc demum. Rascia est appellata. Nostris vocant Racouic.

860. Annotant hoc tempore, hoc est sub finem regni Piafti, Lodouicum Lotharii filium prosperè pugnasse cum Slauis, principemque eorum Rastiz ob rupta fœdera exoculasse. Nomen ipsum Rascia Germanisatum indicat fuisse vnum ex illis posteris Lesci tertii, qui iam ad Germanos defecerant ob eam causam, quòd circa inaugurationem Popeli eorum. ratio non fuit habita, sicuti sperabant.

Rasticæ princeps slauorum

859. Nicolaus Pontifex plurimum. elaborauit, vt Bulgaros ad fidem Christianam orthodoxam & obedientiam Romanæ ecclesiæ missis legatis viris idoneis, reduceret. Qua in re morem gesserunt Pontifici. Nam eiectis Græcis sacerdotibus qui vocabantur Fortiniani, à quibus antea in eorum sententiam pertracti erant, partes Romanæ Ecclesiæ secuti sunt. Ac eorum conuersionem re-

centem Deus gloriosissima nomini Slauonico victoria obfignauit, statim enim post suam conuersionem, cum audissent Saracenos Gallias vastasse, Hispanias debellasse, iamque in Italiam pedem inferre & Garganum montem in Apulia tanquam arcem belli occupasse; illi nil morati classibus & copiis comparatis voluntarie terra marique eos aggrediuntur & oppressos contrucidant. Scribunt ad triginta millia iugulatos fuisse ex Saracenis. Nam eua- dendi occasio eis præcisa fuit, cum eorum triremes & naues antea mirando artificio, igne Græco aquas nihil timente eis immissis, absumptæ fuissent.

861. Ab hoc anno Russorum gens annales suos de conditoribus suis auspiciatur.

861. In hunc annum etiam expeditio Russorum illa, de qua multa magnifice prædicantur, refertur. Ferunt, tunc eos classe instructissima comparata, Constantinopolim Duce Olechone petiisse. Vbi post obsidionem urbis arctissimam Imperator auxiliis subsidiariis destitutus in gratiam Olechonis confugit, eiusque fauorem ingentibus donis aucupatur. Placatus igitur Olechus mutato consilio obsidionem soluit, ac in memoriam eius expeditio- nis, arma sua, equum currentem clypeo insculptum, quo hætenus pro insignibus Magnus dux Moschouitarum utitur, ad portam ap- pendit, qui hætenus depictus in eadem porta, quam Galatinam vocant Constantinopoli visitur, & à Constantinopolitanis inter antiquitates urbis illius aduenis monstratur. Originem signi istius ad equum, quo plurimum hic Lechus delectabatur, referunt, dicuntque, fatidicos Russorum Kiouiensium huic Duci paranti se ad bellum denunciasse, eum eoque superstitem mansurum, quo ad equus ille superstes esset, sed equo mortuo, & caluaria eius ad pedes abiecta cum vatum illorum artem friuolam traduxisset his verbis: Vtinam verò Sagis idem fatum accidat, quod meo equo: Ecce interim, dum cranium pede protrudit, dira vipera ex eo profilit, & pedem eius lædit, quo vulnere accepto, breui conta- hit & expirauit. Hæc Annalista Russorum annotant, quos Lato- pifos illi, id est per annorum seriem historiam ducentes lingua sua proprie admodum vocant.

862. Circa hæc tempora Slauis etiam in Moravia Euangeli- um à Cyrillo annunciatur, autore Michæle Imperatore Costanti- nopolitano, adhuc superstite Piaso, sed sene iam tum admodum. Non est autem existimandum hæc dici de illo Cyrillo Hierosoly- morum episcopo, qui aliquot ante sæculis Iuliani Imperatoris tem- poribus floruit, seu de illo Alexandria episcopo, qui Theodosio iuniore impe-

Slauis Sarace- nos vincunt.

Origo equi quæ pro insignibus Moschorum Dux gerit.

Annaliste Lato- pifis dicti.

iuniore imperate vixit, & aduersus eundem Imperatorem Iulianum scripsit, sed de quodam alio, de quo magna erat opinio, gentili Sla- uorum, quem Pontifex vnâ cum Methodio Romam euocauerat, quod eos moneret, quo pacto erga gentem istam se gerere debe- rent. Ac inter colloquendum cum Pontifex quodammodo expo- stulasset cum eis, quod absque ipsius consensu lingua vulgari Sla- uonica sacra tractarent, Cyrillus respondisse fertur adducta senten- tia ex Psalmis Dauidicis: Omnis spiritus laudet dominum, & om- nis lingua confiteatur ei. Ac cum multi multa in hanc & in illam partem disputarent, atque eam quæstionem sedulo versarent, tan- dem communi assensu itum est in hanc sententiam, ut Slauicæ gen- tis hominibus, ob linguæ illorum latissimum per varias nationes & dialectos usum, patria lingua liceret sacrum peragere. Cuius moris vestigia paulò ante patrum nostrorum memoriam in subur- bio Cracouiensi in templo sanctæ Crucis extabant, sacerdote istic populari lingua sacrum peragente. magistratu id non modò feren- te, sed etiam autoritate sua & legibus illam institutionem prote- gente. De hac re lege Æneam Syluium in Chrono. Polon. libro primo, capite decimo tertio. Permanerunt nostræ gentis homi- nes in fide Christiana ad hunc usque diem. sed Bulgari offensi qui- busdam institutis ecclesiæ Romanæ prætulerunt Constantinopo- litanam sedem, cui vnâ cum Russis hætenus parent, & obediunt.

869. Basilius Macedo Imperator Orientis Russis iterum nu- tantibus in religione Christiana persuasit, ut penitus valere iusso Ethnicismo, religionem Christianam sanctè & constanter colerent.

886. Leo Philosophus dictus Bulgaros, cum pace violata deficere cœpissent, suis & Turcorum armis confusus repressit. ta- men postea eundem licet Philosophum simulatæ pacis conditio- nibus delusum ex improviso circumueniunt, & magna clade affi- ciunt. In hac historia fit prima Turcorum mentio.

906. Ziemouito apud nostros, Constantino Leonis f. in ori- entali Imperio regnate, Bulgari quaternis expeditionibus urbem Constantinopolim obsederunt. Adrianopolim bis cœperunt, & diripuerunt. In vltima expeditione, Thracia peruastata, in Macedoniam usque penetrarunt.

Habes hic historiam Slauonicam per annos centum quinquaginta, ex qua & res gestæ Polonorum illustrari possunt, & interre- gna, quibus historia nostra claudicat, suppleri. Ad hæc quæ gens stirpis Slauonicæ ubi hæserit, & quo tempore, cognosces. Nam alio tempore Croata, alio Rasicii, Bulgari, Sorabi, ingressi variis occasionibus, occuparunt terras sub cognatis suis, aut Pannoniis aut Dalmatis

Dissertatio Cy- rilli cum Pon- tifice de usu lin- gue Slauonicæ

Prima Turca- rum mentio.

slavorum nomen non esse ab vna gente vel vrbe, nec à stagno deductum, vt quidam putant.

aut Dalmatis aut Illyriis. Quod si cui plus ocii & virium suppetere, posset eam historiam, nostram methodum sequendo, locupletare. Et faceret hoc plurimum ad illustrandas res nostrarum gentium. Probatum autem mihi illud argumentum eorum, qui affirmant Slauos non esse dictos ab vna gente aliqua, aut ab vrbe, aut à stagno, vt quidam scriptis prodiderunt. Neque enim ex æquo omnes hoc modo se eodem cognomine, appellari passi fuissent. Multò minus audiendi sunt illi, qui verborum vitium genti nostræ ex hoc cognomine Slavorum affricare volunt; quorum vanitatem hac in patre irridere, est satis confutare.

LIBER SEXTVS,

in quo comprehenditur historia regni
Poloniæ, à temporibus Otthonis Magni vsque ad Cazimiri Magni Regis
Poloniæ tempora.

PRO O E M I V M.

A Signaui & posui terminos Historiæ huius præstantissimos illos sex Principes, qui Magni sunt dicti. Et iam confecimus historiam Regum, qui interiecti erant inter tempora Caroli Magni & Otthonis Magni. Restat perficiendum à temporibus Otthonis Magni ad Cazimirum Magnum, hoc est, per annos 290. Tunc enim rursus Imperium à Gallis ad Germanos translatum fuit, tunc Hungari duce Geisa magnos motus ediderunt, tunc Poloni & cum his Pannonij aliæque Slauonicæ nationes religionem Christianam sibi amplexæ. Iamque appetit finis millenarij ab aduentu Saluatoris.

MIECISLAVS SENIOR.

Anno à condito orbe	4924.
Anno Christi	962.
Anno post aduentum Lechi in Poloniam	415.
Anno post Cracum & Cracouiam restauratam.	265.

VE rè dictum est: Conueniunt rebus nomina sæpe suis. Miecislaus enim iuxta nostræ linguæ proprietatem perinde sonat, quasi dicas Gladio laudem acquisiturus. Atqui hic reuera gladio sibi laudem, quæsiuit. Nam & pri-

Nam & primus nostrorum regum & summo animi ardore amplexus est verbum Dei, quod gladius à spiritu Dei vocatur præacutus, & suscepta fide Christiana, è vestigio hoc ipso gladio omnia idola gentilicia iugulauit, confregit ac ex fanis ethnico more instructis eiecit. Meritò igitur hoc nomen est sortitus. Commeruit profectò hac de causa laudem immortalem, & inter omnes reges Poloniæ, quotquot erunt, veluti sidus radians resurgere debet, ac vt Cicero de Poëta Homero dicebat, quod ille Græcos & Troianos Achillem, Aiacem, Hectorem, Æneam dimicantes præliantesque ita viuis coloribus depinxerit, vt cum ipse esset cæcus & visu orbatus, nos qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit, idem de hoc rege merito dicere possumus. Nam cæcus & hic erat natus, sed ita, vt nos, qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit arcanum Dei consilium de gubernando & liberando genere humano. Nec modò ipse tam masculino animo hoc gladio contra Satanam dimicauit, sed & subditi eius, (vt verè dictum sit: Regis ad exemplum totus componitur orbis) exemplo domini moti, & testimoniis verbi eruditi ita in Euangelio profecerunt, vt inter sacra sacerdote Euangelium clara voce recitante strictum gladium è vaginis educentes sursum attollerent, nec prius recondiderent, quam recitatio eius finiretur, quo ritu proculdubio innuebant se & totam gentem Slauonicam ita acres defensores Euangelicæ professionis futuros, vt mallet quiduis perpeti, vitam & opes suas profundere, quam sinere vnum apicem ex mandatis Euangelicis sibi è manibus eripi. Hinc est quod Bulgari & ipsi Slauones circa annum octingentesimum quinquagesimum nonum, baptismo iam accepto, cum audissent triste nuncium, Christianos eorumque loca à Saracenis in Italia ferro & igne absumi, atque vastari, statim coacto exercitu in Apuliam transfretarunt, & in Gargano monte cum Saracenis ita atrox prælium commiserunt, & sua pectora pro incolumitate fidei ita opposuerunt, vt triginta millia intersectorum prostrauerint, exceptis iis qui fuga dilapsi erant. Sic & Poloni post susceptam religionem primo duce Miecislao deinde filio eius Boleslao Chobri multa insignia facinora ediderunt. Nam Borufsi, Pomerani, Iazyges, Samgitæ, Liouones & aliæ gentes armis eorum edomiti nomen suum Christianis adiungere coacti sunt & quod postea Cruciferorum ordines introducti, & expeditiones Principum Germaniæ, Regum, & Imperatorum ipsorum cum magnis impensis dubio Marte belligerando præstare vix potuerunt, hoc illi officium summo cum ardore pro Christianis adimpleuerunt. Ex hoc ergo eorum feruenti animo ap-

Homero cæco confertur Miecislavus.

Circa Euangelij recitationem inter sacra gladios euagabant slavi.

*Euangelici qui.**Dissidia in religione Christianorum deplorantur.**35. annos Miecislauus regnat.*

ti animo apparet ipsos fuisse verè assecclas Christi domini, meritoque Euangelicos appellari debere, quandoquidem eos non puduit Euangelii, ita vt & signis, id quod erant, designare, & quod signa significabant, re ipsa præstare contenderint. Hæc ideo libentius recito & commemoro, quia hodie prohi pudor & dolor, pessimo exemplo, Christiani populi inter se diuisi ita infestis animis de quæstionibus legis dimicant, vt putes fideles cum gentibus, circumcisos cum incircumcis, Turcos cum Christianis de summa rerum dimicare. Et cum vtraque pars magno consensu vnam confessionem fidei retineat & confiteatur, hoc est, tria orthodoxa symbola, tamen ita implacabili odio alii contra alios feruntur, vt Euangelici Catholicos, & Catholici Euangelicos conuiciis mutuo afficere, & non sine opinione quadam contumeliæ, nominibus ipsis Catholicorum & Euangelicorum alteri contra alteros abuti non desinant. Et tamen sicut Catholicorum nomen quod hæresi opponitur, fuit & est maximi faciendum, ita Euangelicorum etiam in pretio semper fuit. Apparet certe maiores nostros, veteres inquam Polonos, hoc nomen adeo non erubuisse, vt etiam, dum à sacerdote Euangelium recitaretur, omnes se nudato capite erigere, & quemadmodum dictum est, gladios e vaginis expedire pro magna laude duxerint, imitati scilicet exemplum Constantini Magni, qui codicem Euangelii sibi præferri publicè voluerit. Et Paulus Apostolus vas electionis palam de hoc cognomine gloriatur, inquit: Non pudet me Euangelii. Sed iam ad historiam redeo. Cum igitur Miecislauus ad Deum se conuertisset, Deus etiam ad eum se conuertit, ei que successum in rebus gerendis dedit. Nam & Russos cum ei bellum ciuile mouissent (pro cognatis enim à nostris agnoscebantur) coercuit, & Bohemos regem suum agnoscere nolentes, quod esset puer, ad officium reuocauit. Regnavit que triginta quinque annos prosperè & satis foeliciter. Ergo hic princeps verè gloriam Slauonici nominis consummauit, dum non modò regna & prouincias ad eorum imperium adiecit, sed & Satanam, ne tantum sibi contra eos virium sumeret, repressit. Tunc enim regnum Dei vim magnam patiebatur, iam Bulgariis, iam Pannoniis, iam denique Bohemis & Polonis regnum Dei intrare contententibus certatim que fidem Christianam amplectentibus.

HISTORIA DE HOLHA IMPERATRICE RVSSORVM.

Ad Miecislai tempora referendum puto ea quæ Russorum Chronicarii de sua Holha vel Helena narrant. Fuit hæc foemina lectissima, & mari-

sima, & mariti supra modum amans. Cum enim Dreulanii, id est populi qui Syluestrem regionem inhabitabant, maritum eius trucidassent, hanc iniuriam stupendo ausu vltia esse fertur, cuius stragemaris nec in Germanorum nec in Latinorum historia quicquam simile legimus. Primò igitur quos potuit comprehendit & viuos terra defodit, alios igne circumiecto cum in balneis se lauarent, combussit. sed nondum satiata tali vltione, urbem eorum admodum arcta obsidione cinxit, & pressit. Cum autem ea potiri non posset, erat enim partim natura loci & rerum opportunitate, partim industria humana insigniter munita, ad foemineam astutiam decurrit. Misit in urbem tali cum legatione oratores suos: Iam inquit satis indultum est iræ, iam ad facieratem satis superque vltia sum mariti necem, à vestris tamen munitionibus statui non discedere, donec tributum mihi contuleritis, quod quidem perexiguum erit; nimirum vt vicatim detis mihi & ad castra mittatis ternos columbos & ternos passerulos ad redimendas vitas vestras, & vt hoc pacto testemini me esse legitimam Imperatricem oræ septemtrionalis. Suscipiunt conditionem obfessi, nec mora mittunt ei aues, quas exposcebat nomine tributum. At illa ellychnia pice illita & sulphure, insuper fomite adiecto iussit illis columbis & passerulis aligari & rursus in æra dimitti, quod vbi factum est, quælibet auis ad ædes vbi nidum & domicilium habuit è vestigio reuolauit, exitium toti vrbi ferens. Nam vbi in suis nidis confedere, ignis statim & incendium vrbs in mille locis simul & semel ab ellychniis illis alligatis exortum est, atque ita tota vrbs intra paucas horas in cineres & fauillas redacta est. Mox igitur auditur clamor ciuium & eiulatus mulierum & lactentium, discurretur passim per urbem, & an incendium extinguendum, an verò hosti armis occurrendum dubii per urbem discurrent. Interim Holha militem in urbem introducit, & passim occurrentes contrucidat nulli sexui parcendo, ita mariti necem vltia fama tanti facinoris non modò Russiam sed & vniuersum orbem impleuit, tandem que plenam victoriam adeptam, Kiouiam cum triumpho rediit. Quomodo autem eadem Constantinopolim cum valido exercitu adierit eamque obsederit, ac demum cum Ioanne Ziemiszka Imperatore Orientis induciis factis in gratiam redierit, hæc in annalibus Moschorum, Russorum & Polonorum abundè describuntur. Illa sanè expeditio per occasionem hoc effecit vt & ipsa Holha & tota Russiam baptismi sacramento accepto religionem Christianam amplecteretur. Iste fuit exitus illius expeditionis & atrocis belli.

In eiusdem Miecislai atatem incidit victoria vel potius tyrannidis Basilii

nis Basilii Imperatoris Græcorum qui dicitur deuictis Bulgaris quindecim millia eorum exoculasse, in singulis centuriis vno tantum monoculo relicto qui eis dux itineris domū redeuntibus esset. Sed Russorum annales referunt Imperatorem istum aut eius successorem à Suetoslauo Russorum Monarcha, qui fuit Holhæ filius, acerrimè profligatum, totamque Græciam debellatam. Post illam gloriosissimam victoriam ferunt præcipuos Græciæ duces ad Russorum castra confugisse ferentes munera, auri magnam vim, argenti que signati & non signati, pacem & veniam rebellionis deprecantes. Sed Suetoslauus omnia illa munera spreuit solis armis, hoc est gladiis, hastis, iaculis & alia ex ferro suppellectili bellica, quam Ruthenici scriptores Panadocmi, vocula Græca appellant, pro se retenta. Qua animi celsitudine & heroico facto ita se comendabilem toti Græciæ fecit, ut eum sibi palam pro principe deligi poscerent, & qui armis vix debellari poterant, virtute illa bellica delectati subditos se ipsius libenter faterentur, poscerentque sibi gestiendo, talem Principem dari, qui magis armis, quam auro, delectaretur. Hæc in annalibus Russorum habentur.

Ingressus Romanam Otthonis Magni.

In eadem tēpora incidit ingressus Romam Otthonis Magni. Commemorantur hic transactiones eius ab historiis, quas habuit cum Ioanne eius nominis duodecimo, atque etiam cum Leone & Octauo. Nimirum de iure conferendi iuris patronatus Episcopatum per anulum & baculum, ut vocant. Mittebant enim olim Imperatores hæc insignia iis qui Pontifices fieri volebant. Fecitque idem Imperator tunc Ordinationes quasdam quæ ad modificandam potestatem Pontificum pertinebant. Sed antequam ea perficisset intercesserant antea non parui tumultus, & etiam captiuitates durissimas Pontifices pertulerant. De quibus rebus Platina & alii scripsere.

DE RELIGIONE VANDALORVM ET
SLAVONICARVM NATIONVM INTER
QVAS ET POLONORVM.

Quæ scriptores rerum Polonicarum in hoc argumento attulerunt, non vitupero, nec obseruationes eorum contemno, tamen meas quoque, ad illustrandum hoc negotium perpauca adscribam. Dixi superius his vocibus, Sarmatæ, Vandali, Slauī, & Poloni vnam gentem indicari, quæ tamen variè mutabantur iuxta rationem euentuum & temporum vicissitudines. Ideo Blondus Foroliuensis sic ait. Populi isti non diu Slauorum nominationē tenuere: sed cum eorum pars Mauricii Imperatoris temporibus in Dalmatiam Illyricumque immigrassent, qui manserunt domi paulò post mutarunt nomina

Guelphis dignitatem Pontificiam defendentibus, Gibellinis vero Imperatoris celsitudinem protegentibus. Nam de suprema dignitate retinenda tam Pontifices quam Imperatores sollicitudo versabat. Magna deinde Ilias malorum ex harum factionum conspirationibus consecuta est. Nam Germani Imperatores in Italia assiduè degere non poterant. Ne igitur Pontifices Imperatores absentes proscinderent, eorumque vitæ famæ & facultatibus insidiarentur, omnino videbatur è re Imperatorum esse aliquem globum hominum in Italia habere ibique relinquere, qui, siue adesset siue abesset, Imperatoris partes tuerentur, atque hoc consilio Gibellinorum quasi ordo institutus est & stipendia eis ex redditibus Imperatoris sunt destinata, aliis certos fundos, aliis portoria & census donatos possidētibus. Ex horum stirpe ii, qui nunc vocantur Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

Factiones Guelphorum & Gibellinorum.

Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

INTERREGNUM.

Capita tantum consignabo, ut saltem series historiæ non interrupto ordine ab omnibus legi possit, & tamen lector, quæ per id tempus euenerunt, non agrè intelligat. Motus in Repub. futuros prædixerat viuens Rex Boleslaus. Sed & terræ tremor insolens, qui tum acciderat, idem portendebat. quorum motuum causa fuit regina Rixa, quæ omnia exactionibus permiscebat, & contemptum gentis cum nequaquam in se celare posset omnia susque deque habebat. Ad extremum cum thesauris regno profugit, quibus cum venisset Brunsvigum & Magdeburgum, sibi possessiones emit. Ad ea mala accessit deterius, nimirum rusticorum contra ordinem equestrem tumultus, qualem etiam Constantini Magni temporibus inter eas gentes fuisse supra meminimus. At etiam ecclesiasticis non fuit parsum. Plebei enim recordati prioris status cum viuerent in gentilismo, & conferentes cum eo mala, quæ eis acciderant tempore interregni, beatiorem se fuisse cum idolis seruirent, non obscure prædicabant. Inde factum est, ut Episcopis manus ferè iniicerent. Accessit Maslai Pociillatoris regii tyrannis à quo Masouios dictos esse quidam affirmant. Non desunt autem qui eos à veteribus Masagetis oriundos putent. Russi deinde ab oriente, Bohemi ab occidente, ut lacerarent Poloniam nihil omiserunt. Cum enim ipsi imperio se obnoxios reddidissent, in manifestamque seruitutem coniecissent, facile apparebat eis summè cordi fuisse si socios pœnarum sibi adiunxissent. Hæc fusè ab historicis nostris commemorantur. Rixa interea profugiens non cessauit Córadi Imperatoris animum sollicitare, iam

Calamitas publica redundauit in ecclesiasticos.

Maslai.

Cazimirus inter monachos.

licitare, iam muneribus, iam blanditiis in suam sententiam pertrahendo, ut iunctis viribus Polonos persequeretur, illatamque ipsi iniuriam, ut ipsa putabat, armis vindicaret. His malis fatigata Polonia de Comitibus habendis tandem cogitare incipit, utque de creando nouo rege decretum promulgetur, sollicitè vrget. Nec mora, indicitur conuentus Gnesnæ; vbi cum sententiæ aliquantulum variarent, communi tandem consensu in eam sententiam decurrunt, ut in Gallias mittant ad Cazimirum reuocandum. Viuebat iste Cluniaci inter Monachos voto sacerdotali iam obstrictus. Itaque proceres, electis oratoribus, eis mandant, ut si aliter fieri non possit, ne in Galliis cesserent, sed Romam contendant, & Pontificem Benedictum rogent, ut vicem huius regni commiseretur, votumque futuro regi Cazimiro relaxet; quod & obtinuerunt. Eductur ille monasterio, & ad regnum adducitur potissimum ea in re adiutus Henrici Imperatoris eius nominis tertii autoritate, qui sexcentos cataphractos, honoris & securitatis causa, eum Cracouiam usque; regiam gentis, aut quò maximè ipsi videretur, deducturos ei adiunxerat. Quàm autem hilari & læto animo à cunctis ordinibus exceptus sit, vix dici potest.

CAZIMIRVS PRIMVS.

Anno à condito orbe
Anno à Christo

5005.
1041.

Gnesnam igitur tanquam ex alio orbe venienti & quasi re diuino Cazimiro cuncti obuiam procedunt; vbi etiam omnibus ei impensè gratulantibus & legatis exterorum celebritatem illam cohonestantibus, patrio regno inauguratus est; gubernationisque suæ initium à depositione suadenda intestinarum simultatum est auspiciatus, quibus foeliciter sublatis, externa circumspexit. Et quia cum Russis acerbissimum bellum sibi instare præuidebat, gentem, quæ ferro vinci non potuerat, consilio edomare aggressus est. Inprimisque foedus societatis contra quosuis hostes cum eis pepigit; utque ea res stabilior & firmiter esset, Iaroslai principis sororem in matrimonium ducit. Fuit hæc ex stirpe Constantinopolitanorum Imperatorum progenita, ex sorore inquam ipsius Imperatoris nata. Mox contra Maslaum tyrannum exercitum ducit, eumque assecutus superat. Nec iuuerunt Maslaum copiarum Masouiorum, neque auxilia, quibus confidebat, Prussorum, & Iazigum. Fuerunt autem Iaziges populi sparsi hinc inde per Sarmatias, & à Mœotide incipiendo extendebantur Prusiam versus, medii inter Poloniam & Lituaniam; ad quorum differentiam illi, qui ea loca incolebant, vbi nunc est Transyluania, & Tibiscus flumen;

Iaziges qui?

flumen, Meranastæ vocabantur: hos verò qui à Cazimiro fusi fugatique fuerunt, inter Masouios mansisse & Lituanos, credibile est. Ab hoc Maslaio Masouios & Plocenses appellatos quidam asserunt; sed mihi nequaquam credibile est gentem tam generosam à latrone, quem Iaziges in crucem gratificaturi Cazimiro egerant, cognomen sibi quesuisse. Potius mihi probatur sententiæ illorum, qui eos & originem & nomen à Masagetis antiqua gente traxisse affirmant. Referunt hinc scriptores bella Henrici Imperatoris cum Bohemorum populis, quos tunc debellatos ab eo tradunt. Referunt etiam eodem tempore regem Bohemiæ dignitatem electoratus adeptum esse ad eum scopum re detorta, ut si aliorum sententiæ in eligendo Imperatore minimè conuenirent, sed bifariam numero pares diuideretur, vtri parti ille veluti censor astipularetur, hæc ipsa præualeret suffragio. Verum hinc desideratur fides historicorum. Nam Bohemorum gens nondum regiam dignitatem adeptæ erat. Ac bella tam cruenta cum Imperatore gerere, & tamen honores ab eodem hoste sibi infensissimo consequi, videntur seculum pugnare. Ad Cazimirum nunc redeo, qui domi forisque negotiis aptè compositis, rebus humanis exemptus est, desiderium sui non modò apud suos, sed etiam apud extraneos relinquens. Ante mortem ritè sacris procuratus fuit, & certis quibusdam proceribus, tanquam tutoribus fidelibus, filios commendauit. Fuit Cazimirus procerioris staturæ, forma liberali, neruosus, & robore militari præditus, capillo denso, promissa barba, litteris mediocriter eruditus; hoc nomine tamen gratus. Quod verò D. Cromerus nouiter hæc tunc contigisse regibus Polonorum prædicat, ego quidem Boleslauum Chobrium illitteratum fuisse nequaquam existimo. Hic fundauit Tinecense monasterium ordinis eiusdem societatis, apud quos in Galliis vixit.

Masouij an d Maslaio.

Regnum Bohemie electoratum adipiscitur.

Cazimirus primus inter reges poloniarum litteratus.

BOLESLAVS SECVNDVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo.

5030.
1068.

Hic magno applausu & fauore populi in sede patria consedit, & à principio speciem boni viri & regis boni præbuit; sed adultior factus, secundisque rebus & successu continuuarum victoriarum elatus, impotentius dominari cœpit. Primum bellum eius fuit cum Wradislao Bohemo, qui infesto exercitu Poloniam intrans, cuncta flammis & ferro repleuerat; cui Boleslaus tumultuaria manu celeriter occurrit, eumque superat. Secunda expeditio eius contra Prussos fuit, quos cum securis & nihil tale opinantes aggressus esset, confestim trucidat opprimitque. Fuit hoc ad

c 2 it hoc ad

*Victoria Bole-
slai de Bole-
mis, Prussis,
Hungaris, Ger-
manis, & Rus-
sis.*

it hoc ad Ofsam flumen Prussiae posterioris limitem. Nam anti-
qua Prussia nullos limites Sarmatiam versus habuit, cum eius pars
olim fuerit. Tertium progressus est contra Andream Hungariae re-
gem; quem ubi ad portas Mosouientes affecutus est, ita attriuit, ut
eum mori cogeret; ceteros ei confederatos dissipauit, ex quibus
Wladislaum Bohemiae ducem excacauit, Germanorum vero du-
ces partim necauit, partim comprehesos detinuit. Post victoriam
hanc partam Bellam Hungarum Albæ Regiæ in sede regni collo-
cauit, victoremq; exercitum pro nauata opera à Bella & aliis pro-
ceribus Hungaricis, remuneratum prosperè domum reduxit. Nar-
rantur & aliæ victoriæ eius de Russis reportatæ; sed illa quæ septem
annis durauit, quò diuturnior eò celebrior fuit. Tunc enim ferè v-
niuersam Russiam in potestatem suam redegit, amplissimamque
victoriam de Vessolodo reportauit; Kiouiam etiam obsedit; ac
tandem arctioris obsidionis incommodis cum eorum pertinaci-
am fregisset, in deditioem accepit. Boleslaus igitur magni nomi-
nis tunc & bellator egregius magnam gloriam cõsecutus est. Sed
yna re vniuersum fructum laborum suorum elisit; quòd præfulem
dignissimum diuum Stanislauum ad moderatiora consilia eum re-
trahere conantem interfecit. Vnde factum est, ut à Pontifice sum-
mo excommunicatus cum aduersus infortunium diu obluetare-
tur, tandem cunctis inuisus & à fortuna desertus in Illyricum pro-
fugerit. Quòd autem apud Illyrios se citius recreandum speraret,
quàm apud alias gentes, existimo hac ratione adductum fuisse,
quòd apud suos gentiles & populares, ex quib. maiores ipsius Ce-
chus nimirum & Lechus prodierant, nondum memoriam excidisse
se suorum cognatorum facile diuinabat, seq; tantò gratiorem ho-
spitem ibi futurum perspiciebat, quantò ipsum foediùs à fortuna
depressum, & à summo fastigio ad imum tam repente decidisse
intelligeret. Nec arbitrò ab innata aliqua malicia hanc feroci-
am ei inhæsisse, ob quatu truculenti carnificis nomen mereretur;
sed adulatorum & aliorum sycophantarum aulicorum delationi-
bus exasperatum fuisse contra sacratum virum reor. Aut sanè fati-
surgentibus ad eam amentiam prolapsus est; iuxta dictum: Vehe-
mentes motus animorum odio habet Deus. Videtur autem & su-
perius sæculum, occulto quodam sidere, admodum infensum fuisse
clero. Nam ut complures superiores Pontifices partim in capti-
uitate mortuos, partim veneno sublato, partim alia ratione mise-
rabiliter extinctos hoc loco non commemorem; quæ hoc eodem
tempore Henricus Quartus Imperator cum Gregorio Septimo
Pontifice egerit, & quis finis illi tragœdiæ fuerit, omnes norunt.

Kiouia obsessa.

*Cur ad Illyrios
Boleslaus ma-
luit. onfigere*

*Ecclesiastici or-
dinis calamita-
tes huius tem-
poris.*

Non est

Non est igitur mirum, si vir sacratus Stanislaº à Boleslao tunc tem-
poris tam grauiam passus. Nulla enim re animi mortalium citius
deprauantur, quàm pessimis exemplis, quæ tantò magis agunt,
quantò superiores sunt illi, qui ea edunt. Cùm igitur inter Ponti-
fices prerogatiuas suas defendentes & Cæsares iura imperialia pro-
pugnantes tam immania & atrocia exempla parricidiorum homi-
cidiorumque passim ederentur, non est mirum si hoc contagium
etiam Poloniam peruasit, animumque regis corripit, qui forsitan
Episcopo iniiciens manus nequaquam putauit, talem nubem tan-
ta tonitrua edere posse, quanta postea edidit. Vfus fuisse fertur rex
in tollendo episcopo opera Iastrzebiorum Srenauiorum, qui pro-
pterea milites Boleslai etiamnum à quibusdam vocantur. Miror
tamen cur Vincentiº Cadlubkus, qui non ita multò post vixit tem-
porib. videlicet Kriuoustii, eiusq; historiam conscripsit, hoc adeò
insigne factum adhuc recens non scripserit, nec vllam mentionem
eius rei fecerit, vel si Vincentius, qui episcopus Cracouiensis erat,
laudem hanc antecessori suo Stanislao inuidebat (sunt enim non
pauci, quorum cor inuidia laborans in arctum contrahitur, cum
vident æquales suos presertim populares opinione probitatis, vel
aliqua eruditione ipsis antere) Gallus tamen quidam rerum Polo-
nicarum nec non Lampertus Saffnaburgensis rerum Teutonica-
rum scriptor, qui per hæc tempora vixit, rem tam dignam notatu
& pupillam oculorum omnium maximè sua fama ferientem sicco
pede præterire non debuit. Sed interim dum hæc scribo, oblatus
est mihi liber historiæ Polonicæ domini Mathiæ Stricouii, in qua
cõmemorat nobilem quendam virum Polonum D. Valentinum
Kuzborzki affirmantem, quòd in Carinthia in quodam monaste-
rio Ofsiæ non procul ab vrbe Feltkirchen repererit sepulchrum
huius regis Boleslai Audacis, ubi post ante dictos exantlato labo-
res monachº vixit; nec priùs à sodalitiò, quis esset, agnitum, quàm
post mortem inter suppellectilem ipsius repererint litteras quas-
dam, quibus maximæ res continebantur, & alia insignia regalia.
tunc veluti stupefacti vehementer mirari cõeperunt, eiusque cor-
pus summa reuerentia sepelierunt, superq; caput statuam marmo-
ream instar equi ephippia gestantis collocarunt, addito hoc epita-
phio, seu inscriptione: BOLESLAVS REX POLONIAE OC-
CISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIEN-
SIS, &c. Hæc si facta fuisse reperiuntur, non absurda videri debent
cætera, quæ hæc historia de D. Stanislao complectitur.

*Iastrzebiorum
gens.*

*Epitaphium
Boleslai Audacis.*

Est & alter scrupulus, quem inter colloquia multi solent ini-
cere. Quærent enim, quæ causa tanta fuerit, quidue pontificem
e s summum Gre-

summum Gregorium eius nominis septimum impulerit, ut iram & indignationem suam non modò in patratores criminis regem Boleslaum sed etiam in vniuersum regnum effuderit, & regnum Polonis abrogarit. Sunt qui dicant, vehementer fuisse motum regis vita scelesti, & atrocitate quadam ipsius homicidii; quippe cum non solùm viro innoxio violentas manus iniecerit, verùm etiam eum membratim dissecandum iusserit. Alii referunt, motum fuisse sanctitate tanti viri, qui tanto zelo præditus erat & timore Dei, ut cum videret Archiepiscopum Gnesnensem, cuius plus intererat, quasi per transfennam regis foedam vitam aspiceret, ipse se acerrimum censorem interposuerit. Magnæ sunt hæc causæ & vtraque probabilis. Sed videtur mihi tertia addenda, quæ licet à scriptoribus, aliisue commemorata non fuerit, tamen circumstantiæ illius temporis produnt, eam non postremam fuisse. Vehementer tunc statum rerum Christianarum perturbabat illa controuersia exorta inter Pontifices & Imperatores de conferenda dignitate regia. Imperatores enim iactabant, Imperatorum esse reges creare, Pontificum verò sanctos canonizare, ut vocant; contra Pontifices nitebantur exemplis Politicæ veteris testamenti, vbi Pontificum erat eos confirmare, qui ad munus regium subeundum aptissimi viderentur. Notæ sunt controuersia & bella Henrici quarti Imperatoris cum aliquot Pontificibus; qui ita tum illa ætate afflictus erat ob huiusmodi controuersias, ut multi iam fasces Imperii aliorum periculo deterriti suscipere detrectarent. Iam verò quia Otho tertius decus regium Poloniae paucis ante diebus contulerat, ipseque Gnesnam veniens, ut supra narrauimus, Boleslaum Chobri regem Poloniae, inuito, aut saltem inconsulto Pontifice, coronauerat, ideo Pontifices exasperati semper occasiones quærebant hanc Imperatorum potestatem minuendi, aut certè irritam reddendi. Et quia Boleslaus audax suo enormi facto fenestram & aditum ad perficiendum vetus hoc consilium Pontificibus patefecerat, idcirco nulla mora interposita Gregorius septimus fulmen hoc ignitum primò in Boleslaum torquet, eumque de regni folio deiicit; deinde sancit nouo edicto proposito, ne Episcopi quemquam iniussu suo regem inungant, aut coronent. Quamquam Lampertus Saffnaburgensis res imperatorias cohonestans, ait Imperatores Romanos ita fuisse commotos contra reges Poloniae anno Christi 1070. ut eos dignitate regia priuarint, & causam tantæ indignationis annexit: Quia, inquit, dux Polonorum qui per multos annos Teutonibus tributarius fuerat, cuiusque regnum olim Teutonum virtute subactum atque in prouincias redactum fu-

*Causa oculi
disidii inter
Imperatores
& Pontifices.*

*Cur regia dignitas
adempta
est Polonis
hoc tempore.*

it, repente in

it, repente in superbiam elatus regiam dignitatem, regiumque nomen sibi vsurpauerat, diadema imposuerat, atque ipso die Natalis domini à quindecim Episcopis in regem fuerat consecratus. Consideratur hic fides huius historici. Primùm enim Poloni nūquam obnoxii fuerunt Germanis Imperatoribus, ut non minùs verè, quàm solidis rationibus, euincit D. Cromerus. Deinde quindecim Episcopi in Polonia tum non reperiuntur. Adde quòd Poloni circiter octoginta annos ante hoc tempus regem habebant, & quidem fauore Othonis tertii Imperatoris. Quem etiam absoluisse Polonos ab omnibus tributis & obsequiis Guagninus affirmat. Qui tamen dum, maximè se fauere Polonis testatum vult facere, tum maxime peccat in Polonos, affirmans videlicet eos absolutos fuisse ab obsequiis & tributis ab Othone tertio, tempore inquam illius inaugurationis ad regnum. At Poloni nulla vnquam obsequia ex pacto, multò minus tributa Imperatoribus, pependerunt. Nulla itaque absolute ab eisdem indigebant. Cæterum hic Saffnaburgensis, & Monachus Herueldensis imposuerunt Scba. Munsteroy qui auctoritatem istorum secus labitur in eundem errorem, iuxta dictum: Cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt: O nos miseros, siquidem ita est, ut affirmat Saffnaburgensis. Idem enim nobiscum agitur, quod Poëta inquit: Si fortuna volet, fies ex Rhetore consul, Si volet hæc eadem, fies ex consule Rhetor. Verba Munsteri sic se habent: Otho secundus sublimauit Ducatum Poloniae in regnum. Sed rex eius paulo post, cum rebellis esset Romano Imperio, iterum degradatur, & ex rege fit dux sub tributo feruens. Hæc ille. Obseruet lector quomodo scriptores isti sciunt sese in contraria. Qui res Romanas illustrare volunt, Papæ id attribunt, quòd offensus Boleslai crudelitate ob eadem diui Stanislai regnum ei abrogarit. Isti contra, qui in partibus Imperatoris sunt, sibiipsis Polonos regios honores vendicasse, tributaque denegasse aiunt; pinde, degradatur inquit, ab Imperatore, & ex rege fit dux. Sciebant probè Imperatores & eorum scriptores, regios honores Polonos non sibi priuata auctoritate vsurpasse, ut dicit Saffnaburgensis. Sed cum ad Pontifices confugerent recuperaturi denuo regium decus, Imperatores ea re offensi nolebant eos pro regibus legitimis agnoscere. Eò quòd derelictis ipsis Imperatoribus, à quibus ab initio autore Othone id consecuti erant, ex manu Pontificum id obtinere annitebantur. Itaque exasperati crimen læsæ maiestatis eis impingebant. Hanc puto causam ea in re dissidium inter historicos illos peperisse.

*De dignitate
regi Polonis
disidium hi-
storiarum.*

Munsterus.

WLADISLAVS PRIMVS

Anno ab orbe condito
Anno à Christo

5044.
1082.

Roloni Wladislaum Hermanum fratrem Boleslai regem designant; quod munus ipse diu subire detrectavit: cunctis tamen instantibus recusare non potuit. Tergiversationis huius duæ causæ referuntur: altera quòd fratrem adhuc reditum sperabat: altera quòd interdictum illud Pontificium aliquid novi propediem editurum suspicabatur. Recens enim exemplum seueritatis in Henricum à Pontificibus editum cunctorum regum animos vehementer pupugerat. Itaque cum esset Princeps pacis, quàm belli, amantior, dubium, decus armis periclitando quærere nequaquam volebat. Sed ubi vrgeri se Pomeranorum incursionibus vidit, ope diuina confusus expeditionem contra eos adornat, signisque aliquoties collatis, ipsos ad deditionem compulit. Tradunt autem eum fuisse religioni ita deditum, eiusq; cerimoniarum ita pertinacem, vt certis diebus festiuis, more Machabæorum, pugnam inire detrectaret, malletq; quoduis periculum subire, quàm solennitatem festi contemneret. Qua tamen in re animi potius pius affectus quàm ipsum factum laudandum videtur. Inter reges porrò felices Wladislaus numerari posset, cum propter victorias celebres, tum propter filium Boleslaum Criuoustium, cui vix parem inter reges Polonorum reperimus, nisi ad extremum instabilis fortuna ciuili bello eum implicasset. Nam cum aliud consilium ei non restaret, nec multorum cohortationes & admonitiones quantumuis humilimæ profuissent, cum filio suo Sbigneno ad Crusciam populosam tum urbem & celebrem ita cruento bello confligit, vt aqua vicini lacus sanguine tincta propemodum rubesceret. Victus filius & postmodum patri reconciliatus vtcunq; in fide permansit: sub finem tamen vitæ suæ simulatam iram suam celare non potuit. Pomeranos etiam idem rex ad Drzuuaczam fluuium profligauit. Habuit autem tunc Sicciechum virum impigrum manu & consilio, quem copiis præficiebat. De cuius moribus D. Cromerus multa tradit. Tandem Wladislaus placida morte anno 1102. quiescit, & in basilica Plocensi sepelitur. Quod attinet res exteras, Huius ætate Constantinopolis suburbia Turcæ primùm inuadunt; quos tamen Iohannes Imperator cum præda reuertentes vnà cum Bulgaris excipit & opprimit. Huius quoque ætate Croatia gens Heneta, sicut & Bulgari, progressi usque ad regiam urbem populabundi, prædas agunt ac tandem in Liburnia sedes

Bellum cum
Sbigneno.

Wladislai mors
& sepultura
Plocie.

burnia sedes suas figunt. Quod ideo commemoro, vt series historiarum Slaunicæ & conuersionis domini eorum in Europa continuari & melius animo concipi possit. Alexius etiam orientis Imperator à Bosinis bello petitus & victus, fœdus cum eis pepigit pacem mercatus: parteq; ditionis ad Moglennam eis concessa mulcatur. Alani etiam eiusdem stirpis Henetæ populi confederunt eadem ætate ad Constantinopolim, vbi ad hanc diem manendo reliquias ecclesiæ Christianorum, & ipsum Patriarcham ita sustentant, vt meritò soli patroni eius prædicentur ab illo clero Græcorum. Ita imperium orientis Henetorum armis attritum & Turcorum subdolis artibus labefactatum ægrè se tum intra muros sustentabat.

Croatæ in Liburnia hæsurrunt, quando.

Bosini ad Moglennam.

Alani ad Constantinopolim.

Annotatio.

Hic rex Wladislaus Henrici quarti Imperatoris Romanorum, qui cum Pontificibus Romanis vario euentu plus satis conflictatus est, filiam viduam (nam antea Hungariæ regi Stephano desponsata fuit) duxit, ex qua filias tres suscepit. Hæc propter illos addo Historicos Germanorum, qui hac ætate Germanos Imperatores durius se gessisse, quàm antea vnquam erga Polonos & Poloniae reges memoriæ prodiderunt; quod nequaquam circumstantiæ reumpatiuntur. Nam hic Henricus supramodum implicatus tunc erat discordiis cum Romanis Pontificibus. Præterea cum affine viro præclarissimo non est verisimile cum inimicitias quæsiuisse.

Wladislaus gener Henrici.

Refutatur; qui Polonos obnoxios imperio facium.

De initio, & origine regni Bohemiæ, nam & hi Slauones sunt.

Wratislaus primus Bohemiæ rex coronatus est 17. Calendas Iunii ab Eugelberto Archiepiscopo Treuirensi in Ecclesia Pragensi, anno 1086. quinto verò huius Wladislai regis Poloniae. Aneas Syluius vno anno variat. Liqueat igitur, regnum Bohemicum longè posteriùs Polonico cœpisse, idq; Pontificia auroitate extitisse, non autem Imperatoria, vt Polonicum.

BOLESLAVS CRIVOVSIVS.

Anno à condito mundo
Anno à Christo nato.

5056.
1193.

B celebritatem & amplitudinem nominis tanti regis cuperem, si modo possem, omnia acta eius clarius comprehendere; sed vt dixi non est mei instituti singulis immorari. Tamen nequid reticeatur ex eius præclarè factis, imitabor methodum

quædam

thodum Suetonii, qui, vt exactius describeret historiam suorum Imperatorum, singulis ætatibus, & insignioribus eorum gestis, suum caput, & paragraphum attribuit. Hoc igitur & ego faciam in describendis rebus gestis huius Boleslai.

De nomine Boleslai Kriuoustii.

Boleslaus nomen, vt similia alia, declarat veterem conatum & institutum regum Poloniae, qui cum præcipui tutores essent Slauonicae confederationis, eò quòd præcipuam arcem belli in Polonia Slau sibi erexerant, & ex hoc loco meridiem versus, attestante Blondo, ad alias remotiores regiones processerant, Slauorum appellatione ita delectabantur, vt ab illa, nomen sibi & suis liberis libenter imponerent. Hinc igitur nomen quoque Boleslai originem ducit. Diutius autem huius parentes absq; posteritate, ac matrimonii fructu permanferunt; ita vt iuxta persuasione præscorum ad Ægidii Abbatis subsidia recurrere, ad illudque monachorum sodalitiū donaria afferre impetrandi huius nati causa coacti fuerint. Tum demum eorum pias & deuotas preces exaudiuit Deus, huncque filiolum eis donauit. Quod verò Kriuoustius vocatur, ferunt eum aliquomodo retortum os habuisse, eiusq; Symptomatis vlcus quoddam causam fuisse.

De puericia Boleslai.

Anno decimo tertio regni Wladislai decretum est bellum contra Bohemos, qui nouo titulo regio elati, quem ante nouem annos adepti erant, iam obliuiscabantur cognationis & stirpis veteris Polonorum, pleraq; vetera pacta conuenta violabant. Rex ipse Wladislaus ob aduersam valetudinem ad eam expeditionem proficisci non poterat, sed Sieciechum vniuersis copiis præficiens mandata, iam adornanti iter, quo pacto se gerere deberet, dabat. Aderat Boleslaus filius nonum agens annum, attentoque animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamnum vnguibus laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri petus belli gloriaeque cupiditate impendio exardescibat; neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, osculis, & blanditiis eum exorat, vt cum Sieciecho ad id bellum mittatur. Sieciecho itaque pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum est, puer singula quæ fiebant curiosius obseruare, versari inter ordines, omnibus arridere, vigilias cum Sieciecho obequitare, aliaq; multa præter ætatem facere, ferreque, ita vt indoles illa, studiumq; pueri futuram eius

Indoles Kriuoustij.

turam eius magnitudinem non obscure portenderet. Cum esset duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis sollicitat, vt sibi copias ad arcem quandam recuperandam committeret, cuius audaciam prouidentiam animositateq; rex admirans, legionem vnam, certis adiunctis rectoribus, illi commisit; cætero exercitui Sieciechum Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaque obsessam fortiter occuparunt; sed quia in loco munitissimo sita erat, ideo incassum laborabant. Qua de causa dux exercitus obsidionem soluere siue abirebat; sed Boleslaus regius filius à proposito eum retraxit, & minus confirmatis domos & tuguriola circa arcem hyemis tempore imminente, erigere iussit, vt videtur tur arcem per hyemem occupare velle. Quia re conspecta, Pomerani obsessi ad Boleslaum cum muneribus supplices veniunt, se & sua ei offerentes, quos ille licet non dimittens arcem recuperat, prudentiaq; sua omnia damna à Pomeranis illata reuertit, ad patremque cum ingenti præda ouans reuertitur.

De adolescentia Boleslai.

Anno 1103. ætatis verò eius decimo octauo post mortem Wladislai Hermanni patris regni gubernandi habentem ipsi traduntur, quem statim bella Morauica & Bohemica exceperunt. Et vix Bohemicis sopitis, Pomeranica aggressus est; de eius autem pugna ei ingenio & animo strenuo scriptores multa tradunt. Ex quibus Guagninus ad hunc modum: Accidit autem, dum post insignem victoriam in festo dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia centum duntaxat equitibus cinctus venatum processit, vbi in tria millia Pomeranorum insidiantium incidit, in quos ipse rex veluti leo rugiens primam impressionem fecit, tribusque interfectis, suos animosiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipsum regem collimans equum sub eo transfixit, attamen à persequendis hostibus altero equo nato haud destitit, donec multo cum labore à tam obstinata audacia vix retractus fuerit, victorque ad suos conuiuantes profligatis hostibus redit.

Belliosum ingenium Boleslai.

De bello Germanico quod à Boleslao Kriuoustio cum Henrico Imperatore eius nominis quinto, Anno Christi 1109. gestum esse prædicatur.

Nostri histo-

Noſtri hiftorici cauſam iſtius belli explicantes narrant, quòd Poloni Hungaros hoſtes tunc Imperatoris auxilio & commeatu iuuabant, militesque Bohemos ei obſtrictos ad ſua caſtra pelliciebant: ſed hæc occaſio belli potiùs dicenda eſt. Ipſam autem cauſam veram tam funeſti belli aliam fuiſſe rerum circumſtantia detegunt: nimirum quòd reges Poloniae contra Henricos Imperatores in illis diſidiis cum Pontificibus Romanis non obſcurè ſentire videbantur. Vehementer igitur Imperatores ringebantur & Poloni indignabantur, quòd tam cito, luti obliti beneficii accèpti ab Othone tertio Imperatore, quanc gentem regni titulo patrum eorum memoria inſigniuera ad Pontificum partes tranſiſſent, ab eisque ex eorum manibus eſtitationem dignitatis regia tanquam à legitimis diſpensatoribus tantorum honorum, duce Wladiflao Hermano, præteritis & poſthabitis Imperatoribus Romanis, mendicaſſent. Propterea H. Mutius referens cauſas huius belli, primam narrat fuiſſe quòd tributum Imperatori debitum dare recuſauerint, regemque ſibi elegerint, ipſique coronam impoſuerint. At Poloni vt ante dictum eſt, nulla vnquam tributa Imperatoribus pependerunt. Coronam etiam non ipſimet ſibi, vt ait Mutius, ſed Otho tertius eis impoſuerat. Neceſſariò igitur hæc intelligenda ſunt de illa repetitione & recuperatione regia dignitatis, quam Wladiflaus Hermanus magno ſudore & ſumptibus à Gregorio ſeptimo Pontifice conſecutus eſt. Exercebat igitur dolor ſtatus Germania, ſibi ius hoc & prærogatiuam quaſi è manibus eripi & regium decus ab iis & adimi & reſtitui, quorum minime intererat ſe huiusmodi rebus implicare. Hinc eſt quòd poſt modum prædictus Mutius addit. Qui, inquit, ſummus contemptus erat Imperatoris. Vtrum autem hoc deliberato conſilio fecerint Poloni, non eſt meum tanta de re iudicium ferre. Addam tamen deplorationem & querelas cuiusdam Germanici ſcriptoris neoterici, ex quo quilibet intelligere poterit, quàm valde offenſi fuerint & etiamnum ſint Germani de poſitione eius amicitia, quæ cum Othone tertio & gente Germanica ante 600. annos Poloni inierunt. Eleuata eſt, inquit ille ſcriptor, & in contemptum adducta apud vicinos reges autoritas Imperatorum, & incitati ſunt hi, vt illis cum rabie Pontificum conſiſtantibus paulatim ſeſe ab obedientia & veterum pactorum legibus ſubducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis eonditionibus ita paruerunt, hætenus, vt annua tributa ſubiectionis teſtificandæ cauſa pendere ſint coacti. Hæc tributa Imperatoribus detracta, & controuerſias omnes inter vicinos reges, Pontifices ad ſe, tanquam ſupremum Chriſtiani orbis iudi-

Cauſa cur Imperatores inſenſi Poloniae Regno.

Mutius refutatur.

Cauſa diſidii inter Imperatores & Pontifices.

Controuerſia inter Reges.

runt nomina, & partim ſe Polonos, partim Bohemos nominauere. Cum igitur Sarmatae vocabantur impenſe Dianam colebant, de cuius templo quòd habebant in Taurica Cherſoneſo, ſuperius dixi, dum Iulii Cæſaris tempora complecterer. Poſtea perſequens Claudii tempora dixi quædam de eius templi celebritate, nimirum quòd ex ſpoliis Ephefini templi illud locupletare voluerunt. Hæc ſi coniungantur cum iis, quæ D. Cromerus attulit de cultu Dianæ ſeu Dziuoniae Ephefinæ à Polonis exhibitæ, non parum altera res alteram illustrabit. His addantur ea, quæ attulimus Auguſti tempora perſequendo de diui Pauli Apoſtoli & D. Andreae laboribus in conuertendis ad Deum iſtis gentibus. Tandem de D. Martino & D. Hieronymo viris ſummis; qui cum eſſent homines eiſdem generis, fieri non potuit, quin & ipſi laborarint de promouendo euangelio apud ſuos populares. Nauauit etiam operam ſuam eis Cyrillus & Methodius & Theophylactus, qui in Mæſia, id eſt inter Bulgaros docuit. Extant Slauonica lingua opera eius. Fecit autem is Chryſoſtomi operum compendium. Sic ex duplici literatum Slauonicarum figura, quarum altera Bukouica, altera Cyrillica apud eos vocatur; et ex epitaphio Romæ Reginae Boſnenſium, quòd extat in ſacello templi magni, characteribus magnis deſcriptum. Ex iis (inquam) omnibus apparet, pleraſque provincias Slauonicae gentis ſtatim poſt tempora apoſtolorum amplexas fuiſſe religionem Chriſtianam. Neque enim temere gloriari puto clerum Ruſſorum magnoque conſenſu affirmare, ſe operâ Diui Pauli Andreaeque Apoſtolorum conuerſos eſſe ad fidem Chriſtianam. Reuocanda autem ſunt in memoriam, quæ ſuperius ex actis Apoſtolicis & ex Epiſtolis ad Timotheum & ad Titum de iis rebus adduximus. De Gothis conſtat, quòd ante expeditionem illam Italicam amplexi erant Euangelium. De Vandalis etiam liquet ex Vigilii ad Traſimundum Regem Vandalicum, & ex plerique ſcriptis Diui Auguſtini, quòd iam tum Vandali connumerari ſe volebant inter fideles. De Slauis etiam, qui ſunt propago Vandalicæ gentis, conſtat ex concilio Conſtantinopolitano ſexto, quòd & ipſi iam tum eccleſias ſuas & Epiſcopos habebant. Legatur ſubſcriptio ſynodi illius, quam ſuggeſtionem vocant. Fuit autem hæc ſynodus celebrata anno ſexcentefimo octuageſimo. Ante verò D. Albertum annis 320. Quæ igitur de Bohemorum Pannoniorum duce Suatoplugo, Polonorum Boſſinorum Miecilaò & aliarum gentium Slauonicarum ab hiftoricis conuerſione ad Chriſtianiſmum referuntur, intelligenda puto de publica & vniuerſali ab omnibus ordinibus doctrinæ Chriſtianæ ſuſceptione. Interim

Dziuonia, Dziuonia Diane etymon reſpicunt.

Paulus Apoſtoly de Ruſſis bene meritus.

one. Interim negari non potest eos lōgè antea habuisse initia non contemnenda Christianarum institutionum. vt ex hoc epilogo rerum à me commemoratarum liquet. Iam verò cum sub ethnica religione vixerunt, non admodum absurdè sensisse videntur. Vnum enim DEVM vt colerent, legibus sancitum apud eos fuit, quod ex Procopio de bello Gothorum liquet. Slauinorum inquit idem, nationes nō ab homine aliquo vno reguntur, sed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtilis sunt, vel forte difficiles in commune consilium deducunt. Ista hætenus à Polonis sanctè seruantur. Vnde legem illam sæpius allegant. Nihil in nos absq; nobis rex statuere potest. Apparetq; hinc non nouiter eos isthïc confedisse temporibus Iustiniani: quando quidem vetera eorum Reipub. instituta non sine quadam admiratione recitat. Ideo addit: Sed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt.

Slauis semper nil pretiosius libertate fuit.

DE BOHEMORVM CONVERSIONE.

D. Cromerus ex sententia Blondi Bohemorum conuersionem in annum 990. reiiicit. Et ego eius sententiæ subscribo, licet pleriq; post Boriuoium annum 929. huic rei assignent.

DE POLONORVM CONVERSIONE.

Polonorum conuersionis annum assignant 965. Antiquiora sunt quæ de Slauorum conuersione adhuc tempore concilii Nicæni secundi retulimus. Antiquiora etiam ac vetustiora sunt quæ de Vandalorum Christianismo in Africa diximus. Omnibus autem antiquissima sunt, quæ de Mysiorum, Dalmatarum, & Illyriorum conuersione ex scriptis Diui Pauli attulimus. Hi omnes ad cognitionem Polonorm pertinent.

DE RVSSORVM CONVERSIONE.

Etsi Zonaras historicus Græcus scribit, Russos amplexos fuisse dogmata christiana temporibus Basilii Macedonis, hoc est anno 863. tamen credibile est eos postea resiliisse. Nam de clarissima Imperatrice Russorum Holha, seu Helena conuersa ad Christianismum referunt id factum esse circa annum 963. Quare prior illa Russorum couersio fortasse publica non fuit. Quod verò Lambertus Saffnaburgensis circa annum 960. affirmat Russos ad Otthonem misisse Oratorem, vt sibi Episcopus christianus mitteretur ab eo, hunc Oratorem existimo vnum fuisse ex illis quos Wladimirus in omnes partes mundi miserat exploratum quæ religio esset possibilior ad credendum. Aut de Rugiis non de Russis id exponendum, vt D. Cromerus demonstrat. Sed & ipse ita sentio certiora esse illa de Russorum conuersione quæ ipsimet memoriæ prodiderunt, nimirum eos circa annum à creatione mundi 6497. secundum

Wladimirus per Oratorem inquit, quæ religio in mundo optima.

cundum verò nostrum calculum 4940. suscepisse euangelium. Numerant enim Russi, Græcos secuti, à creatione mundi annos circiter 1550. præter eos, quos nos numeramus. Sed si ab anno Christi aduentus tempus conuersionis eorum numeres consentient ipsi anno 980. id accidisse. In ea enim sententia sunt plures & potiores auctores, quod præeunte eis Wladimiro ipsorum principe publicè amplexi sunt religionem christianam. Hic Wladimirus fuit filius Suatostai illius bellicosi principis, nepos verò Helena, qui subacta Russia tota orientali, occidentali, meridionali, septentrionali interfectisq; deniq; omnibus fratribus Monarcham se Magnum totius Russiæ voluit dici. Quo titulo magnus dux Moschouia hætenus vtitur, eumq; ab isto Wladimiro accepit. Et, si Sauromatæ cognomen ex Hebræo exponatur, dux altitudinis, vt doctiores volunt; tunc isti duo tituli, Sauromata inquam & Magn⁹ dux eodem respicere & idem innuere videbuntur. Nam quam nunc Moschouiam vocamus Ptolomæus & alii Sarmatiam Asiaticam vocant. Quod etiam linguæ Slauonicæ idem apud Moschos qui apud Polonos vsus indicat. Hic etiam Wladimirus ex Nouogrodia magna, sedem Kiouiam transtulit. Hic primò legatis exploratum misit, quæ sit religio in mundo, quæ melioribus fundamentis nitatur, amplexus est dogma christianum ritusq; & ceremonias ecclesiæ Constantinopolitanæ, in qua sententia hætenus gens ista perseuerat. Tradiderat autem mihi quidam ante aliquot annos exemplum literarum, quas Oratoribus suis tradiderat ablegans eos per varias nationes exquisitū de religione, vt iam dictum est, & certò affirmavit se ista descripsisse ex antiquitatibus Monasterii Præmissiensis. Has literas in Polonicum exemplar inferam, vbi Deo volente hoc opus patria lingua versum fuerit.

DE HVNGARORVM CONVERSIONE.

Ante annum quidem 1009. Hungaros conuersos fuisse ad fidem Christianam tradunt; sed certum est Stephanum regem paulò antecessisse hoc tempus. Is autem bellum gessit cum auunculo Dziula ob susceptam Christianam religionem.

SCHEMA QVOMODO SVCCESIVE ISTARVM GENS ALIA POST ALIAM CONSENSIT IN CHRISTIANAM FIDEM.

Bohemi anno 900	Ergo {	ante annos 683.	} Post Boemos 65.	
Poloni anno 965		ante annos 618.		Post Polonos 15.
Russi anno 980		ante annos 603.		Post Russos 15.
Hungari anno 995		ante annos 598.		
		d 2	CAPITA	

ANNALIVM POLO.
CAPITA RELIGIONIS SLAVONICA-
RVM NATIONVM ANTEQVAM SVSCEPISSENT
REGVLAM CHRISTIANÆ FIDEI.

DE DEO.

His præterea (inquit) in lege cautum est & à suis maioribus pro-
ditum, inter Deos aliquem vnum, qui fulminis fabricator est, re-
rum omnium dominum ac solum esse vt credant, illique boues &
hostias mactent, &c. Verba sunt Procopii. Hunc Deum, fulmi-
num Pyorum fuisse vocatum à veteribus Polonis Chronicarii
nostri ferè omnes scribunt, quem Pyorum, à Moschis etiam-
num maximi fieri, coli, & iugiter ei ignem accendi testis est Sigi-
smundus Eberteius & Guagnimus de Moschouiticis rebus. Ha-
bent enim Idolum quoddam & delubrum celebre in Nouogrodia
magna, quod ciues illius vrbs præ aliis summè suspiciunt, de quo
sic Guagnimus. Hoc idolum à Nouogrodienfibus præcipuo cul-
tu latriæ adorabatur. Habebat autem formam hominis lapidem i-
gnitum manu tenentis similem fulmini. Nam Perun Ruthenis &
Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem, ignis ex
quercubus, qui perpetuo die nocteq; ardet construebatur. Quòd
si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designato-
rum ignem extinguere contingeret, tum capitis pœna plecebatur
&c. Existimo huius ignis eos morem ex Mose traxisse, per quem
Deus iuge sacrificium instituit. Ignis meus, inquit, semper ardebit
in altari, in Leuitico.

De prouidentia verò Dei sic Procopius ibidem tradit Slauos
credidisse: Fortunam verò inquit, nec sciunt quidem nec alias vim
aliquam in homines habere fatentur. Sed postquam sibi siue domi-
morbo correptis, siue in prælio constitutis è propinquo mors im-
minet iubentur quidem, si incolumes fortè euaserint Deo confe-
ctim pro anima sacrificium facere. Vnde quàm primum mortis il-
lud discrimen defugerunt sacrificium ex voto & promissis absol-
uunt, & putat ferè hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemis-
se, &c. Habitant autem incondita tuguria & longo inuicem inter-
uallo, callidi tamen siue malefici minimè sunt, sed in populando
ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinem, &c. Verba sunt
Procopii: Dicit mox, vtramq; gentem tam Antas, quàm Slauos,
vnam gentem esse, quos, inquit, Sporos prisca vocabant &c. Ideo
Russorum nostrorum nomen idem significare putant. Nam Ros-
sia idem est quod Græcis *ρωσία*. Sparsim enim hinc & inde, id est,
sporadè habitabant, casasq; habitant plerumq; virgultas plecti-
li opere confectas.

DE LITERIS

*Fortune nihil
tribuant.**Habitandi mos
& tuguria.**Ante qui
Spori.*

DE LITTERIS ET SIMVLACHRIS

SLAVORVM.

De literis Hlaolicis, quòd à Bulgaris eas acceperint, & Bulga-
ri à Græcis cautè est legendum. Nam Græci non modò Slauoni-
bus sed & Romanis gloriantur se litteraturam tradidisse. Sed Ca-
to refutat eorum sententiam, vociferaturque contra eos. Osten-
dunt Galli litteraturam introductam fuisse apud ipsos ante Cadmi
in Europam ingressum, idq; opera Druidarum sacerdotum Gal-
licorum qui antiquitus floruerunt apud Gallos & Germanos. Nā
& Germani ostendunt litteraturam ad se inuectam adhuc ab illis
Regibus qui post Tuisconem enumerantur in historia Babylo-
nica. Ideo in Diodorum Siculum & Laërtium inuehit Annius, quòd
sparserint illā narrationem de Græcis, quasi ab eis ad Latinas & ali-
as Europeas nationes literę allatę essent. Propterea dixi cautè esse
talia legenda. Vereor enim ne eodem modo glorientur Græci se
Hæoticas literas Bulgaris misisse. Constat enim ex historia quòd
Zamolxis olim Magus vel Pythagoricus ad Getas literas attulit. Me-
minit & Strabo Berebistem regem Getarum tēpore Christi & Ce-
neum Magum sicuti olim Zamolxē artes ad eos liberales attulisse.
Getę autem iisdem in locis, vbi Bulgari postea dicti, sedes habue-
runt. Fuit autem hic Ceneus philosophus tantę autoritatis apud
has gentes, vt cū iuaderet vites excindendas, ei paruerint. Ideo
Ouidius cōqueritur, se in illis regionib. viuere, vbi vites non col-
luntur. Vide ea de re Strabonē libro 7. Berebistes rex vsus est ora-
culis Dianę quę ex antro edi aiebat, vt ita sibi dicto audiētes sub-
ditos redderet. Strabo etiam libro 7. montes sacros fuisse ipsis pro
templis & delubris testatur. Inde Sagori mons à Ptolomæo in Sar-
matia nominatur, id est, *święta gura*, eò quòd Dianę illi dicatus
fuerit. De religione Naharualium Elyfiorum quos Syllesios esse
volunt sic Cornelius Tacitus memorię prodidit. Apud Naharua-
les antiquę religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos mulie-
bri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucem
quę memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla simulachra, nul-
lę peregrinę superstitionis vestigium, vt fratres tamen veneran-
tur, &c. Hęc ad verbum descripta ex Cornelio tacito. Hos fratres
Castorem inquam & Pollucem Poloni cum summa alacritate &
tripudio in conuiujs & comotationib. inuocabant, de quo ritu
& consuetudine sic Martinus Cromerus Episcopus Elpergensis
scribit: Hi Polonis Dii fuerunt. Sunt qui his addunt Lelum Po-
lelum, quos in conuiujs & commestationib. appellari adhuc au-
dimus cosque Castorem, & Pollucem esse autumant. Hęc verifi-
d 3 milia esse

*Litterę apud
Gallos ante Ca-
dmi.**Viri literati a-
pud Slauos an-
te annos 1000.**Dianę cultus
slauis.**Simulachrum
Alcis apud Syl-
lesios.**Castor, Pollux*

milia esse videntur. Et descriptioni Cornelianæ valde conformia, vbi traditur Elyfios vel Sylléfios, qui pars Poloniæ erant, plurimum oblectatos esse memoria Castoris & Pollucis, vt iã audisti.

Carmen de Polonorum conuersione ad fidem Christianam.

Christe sub hoc ad nos venisti principe ab hoste,

Possessas stygio commiseratus oues.

Ceferunt idola tibi, Mars, Leda, Gemelli,

Cynthia, Pluto, Ceres, Iuppiter, Aura, Venus.

Fœmina te nobis ostendit prima, Bohemo

Sanguine, prima crucem nos docuitq; tuam.

Sistu prima quidem nobis est caussa salutis

Ipsè Deus, mulier caussa secunda fuit.

Illa tuo tingi Miesconem fonte maritum

Effecit, terra est tota secuta ducem.

Plurima tunc data sunt tibi templa nouemq; Cathedræ,

Et quos sacrifici dilapidamus opes.

An Berebistis regis Getarum factum laudandum.

Sed quia Berebistæ Regis nostrorum popularium Getarum mentionem feci, eiusque astutum factum in moderandis populis domino eius subiectis commemoravi, non abs re fuerit per digressionem de hoc facto inquirere. Nimirum rectene vetustas scelerit, Magistratibus ad retinendum vulgus in officio conducibile iudicans, fabulis ad astutiam compositis & in vulgus sparsis conscientiis mortalium cõpedes iniicere, vt ita videlicet ad parendum Imperio commodius trahi, duci & reduci possint. Videtur sane res plausibilis & speciosa sine gladio & armis homines effrenes & indomitos veluti vrsu circulo in rostrum iniecto, quò lubet ducere & pertrahere. Et exempla non desunt. Nam complures legiferi ita fecerunt: apud Græcos Pisistratus, apud Romanos Numa cum sua Nympha Egeria &c. Quin & auctoritates complures ad eam rem comprobendam adduci possunt. Nam Plato & ante Platonem Pythagoras aliique Italicæ philosophiæ sectatores Rempubliacam legibus tanquam ex cera formantes, hoc idem suaserunt. Sed animaduertendum est in ea quæstione discutienda, non omnia omnibus ætatibus conducere. Multa nunc obsunt quæ olim profuerunt.

profuerunt. Multa medicinae profunt in ætate iuuenili, quibus si in senectâ vtare plurimum obsunt & interitum minantur. Iudicabant olim rei militaris periti pro re utili clypeis vt oblongis in bello & loriceis, at nunc contenti armis ferreis in aciem prodeunt etiam contra sagittiferos Scythas. Ita & seculo illo rudi & tenero quando adhuc sapientia omnis inter reges & paucos quosdam eorum necessarios ac familiares sedem & domicilium suum habuit, facile fuit plebi imponere, superstitiones alere. At nunc quando tot Collegia doctrinarum sunt instituta, scholæ oppidatim erectæ, typographiæ denique prius ignotæ passim tandem receptæ, & alii mille modi inuenti sunt quibus inter homines omnis generis scientiæ propagatæ sunt, & mortales vsu rerum maiore edocti ad arcem scientiarum vsque peruaserunt, alia nunc sunt rempora, alii mores. Dies diem docet, vt est in prouerbio. Nunc quid sit Deus & quomodo in hæc inferiora agat, etiam & pueri volunt scire. Pro re certa narrat non obscuri autores olim in Polonia tota, tantum tria bibliorum volumina reperta fuisse, apud Regem inquam apud Archiepiscopum & Oltorogorum familiam. Itaque si nunc Plato à mortuis resurgeret & videret non in sua Academia tantum, sed etiam in compitis & plateis à quouis de Deo disputari, certè illam suam sententiam retractasset, & alio modo de Repub. scripsisset, & alio modo cum plebe agendum suasset, quàm olim rudi illo seculo suaserat. Nam si nunc diceret, vt dixit in libro de Iusto: fingamus inquit, nos fratres esse quia nos vna mater terra genuit. Ideo alii ex hominibus sapiunt naturam ferri, alii naturam auri, alii argenti, alii inquam sunt nobiliores naturæ, alii non ita, & occurrens tacitæ obiectioni inquit: At homines narrationi simplicis non credent? Ac respondet: Si hoc nunc non credent verum esse, at posterius seculum, quod nobis succedet, credet. Iubet tandem vt per obstetrices & prudentes didascalos talia puerorum animis à teneris annis instillentur. Omninoque suadet vt Principes alant superstitionem in populo. Certè si nunc inquam talia Plato doceret, palam ab omnibus exhiberetur. Propterea alia nunc ratione dixerim persuadendum hominibus vt morigeros obedientesque se præbeant magistratibus. Præterea oracula sacra inquit: Non eget Deus vt pro illo loquamini dolos. Itaque vt verum fatear, mihi magis huius seculi philosophia hac in parte placet quàm Græcorum. Præstat enim sincerè cum populo agere. Nam semel in suspensionem magistratu apud plebem adducto, semper in insidias sibi strui putabunt. Sunt enim alii modi & argumenta non decurrendo ad mendacia, quibus plebi certò persuadere pos-

sumus vt placidè magistratui obtemperet. Primò quia Dei voluntas est: secundò quia turbatores ordinis destruit Deus, nec fore felices statuit, qui ordinem politię petulãter & temerè turbant. Tertio ab honesto, ab utili & à necessario. Sed longiore inquisitione omiffa, ad historiam nostram redeamus, postquam lectorem defatigatum continua lectiõne historiæ tædio iam leuauimus.

BOLESLAVS CHOBRI.

Anno ab orbe condito

4960.

Anno Christi

1000.

Abhinc annos

585.

Maximum decus gentis Polonę regem Boleslaum Chobri fuisse apparet. Nam ex regibus qui præcesserunt alii fuerunt bellatores, alii autem œconomi, alii in prudentiæ laude excelluerunt. Hic autem omnia in se vno coniunxisse videtur. Bellatorem quidem eum fuisse testantur bella Russica. Cùm enim hæc gens ante quingentos annos prætextu Slauiõne confœderationis veluti adiutum suos gẽtiles ad eas regiones peruasisset, & tandem successu elata bellorum gestorum, contra Græcos & Bosnienses duce Vladimiro, regiones Polonorum occupasset, nec satis ei esset, quòd intra fines veteris Sarmatiæ ingressa Vandalorum patriam depopularetur, Kiouiam, quoque urbem prorsus in umbilico ipso regionis extruere cœpisset, & maiora aggressa intima Poloniæ scrutari cœpisset, Rex certior factus ad Axiacum flumen, quod nos Bog vocamus, contra eos ducit exercitum; sed Iaroslavus eorum Princeps seu Rex, cùm vim exercitus Polonici ægrè se sustinere posse perspiceret, receptui canere iubet, & intra paludes se recipit. Boleslaus castra castris admouit, eaq; diripit: cumq; Russos pugnam detrectare animaduertisset, Kiouiam urbem eorum primariam atque eximiam obsidione cingit. Fuit Kiouia vrbs tunc amplissima, id quod ruinæ, solitudines & rudera eius hodie testantur, ibiq; Russorum, duces regiam suam esse voluerunt. Hanc Polonus cum arctiore obsidione pressisset, per deditiõnem capit, & tandem Borysthenem versus contendit, ibiq; exemplo Herculis fines veteres Sarmatiarum occidentem versus ad confluentem Zula fluuii, & Borysthenis tribus ferreis columnis erectis firmavit. Iniecit & Tubos quosdam flumini æneos artificiosimè ad hoc præparatos, vt sono suo perenni nomen eius resonarent, & vt in omne æuum duraret, stabiliuit. Alii propter cavitatem quãdam quæ in rupibus est, gigni illos sonos qui à longè audiuntur, prædicant. Confectis iis rebus, Boleslaus domum est reuersus triumphans, vbi pro victoria reportata vota exoluit, complura splendida templa

Wladimirus princeps Russorum Kiouiam aggreditur.

Columnæ Boleslai.

Sonitus quidã in Borysthene à longè exauditur.

vidua templa in honorem Dei omnipotentis erigens, quibus adiecit & pecuniaria dona quædam ex manubiis de hoste partis. Fuit secundum eius bellum non minus celebre contra Saxonas & Bohemos aliasq; Germanicas gentes, adeptaq; ex eis victoria pari successu, vt in Russia fecerat, tres columnas locat ad confluentem Albis & Salæ ad confirmandos limites veteres sui regni, quo tempore & Budisinum ab eo combustum fuit. Tantus tunc metus & formido cunctam Germaniam inuaserat, vt ne custodes quidem limitum quos Marchiones vocant, auderent in conspectum eius se offerre, aut quicquam hiscere. Nec multò post siue necem Diui Alberti vlturus siue patrias sedes recuperaturus (nam vbi nunc sunt Prussi, Venetos Ptolomæus ad sinum Venedicũ & Chronum flumen ponit, quos Moschi Venetos, Varingos, & mare ipsum Balticum Variuskoie mare vocant.) in Prutenos expeditionem facit, eoque tertiis aut quartis castris peruenit. Cumque pauore percussus nemo ex eis ad pugnam prodiret in Ossam flumen nemine repugnante simili modo tres ferreas columnas quarto à Rogozno lapide iniicit. Locus ab accolis hætenus monstratur. De limitibus meridionalibus nulla tunc controuersia fuit. Nam flumen illud in Morauia non longè ab oppido Granice, quod limitem, nostra lingua significat, pro limitibus Sarmatiæ habebatur. Atque ita prouinciarum maxima parte recuperata, quæ negligentiã amissæ erant, vniuersisq; controuersis sopitis ad studium religionis se, vt decet probos Principes, conuertit. Extiterat per id tempus Diuus Albertus vir zelo pietatis illustris, & amore sedulitateq; in prouehenda religione Christiana admodum celebris. Is in Pannonia feliciter ministerio suo defunctus baptizato aut cõfirmato, vt aliqui referunt Stephano rege Hungarię, in Poloniam se contulerat, qua peragrata, in Prusiam perrexit annuncians euãgelium & remissionem peccatorum credentibus. Sed homines idolis dediti surdis auribus hæc audiuerunt, eumq; crudeliter obruncarunt. Cuius constantia & indefessum studium in propagando regno Dei cùm Romam relatum esset, absque vlla dubitatione in numerum diuorum fuit relatus. Audiuerat ea de re Otho tertius Imperator; itaque fama sanctitatis eius & miraculorum celebritate motus voti exoluendi causa, quo se obstrinxerat, periculoso morbo laborans in Poloniam ad eius sepulchrum contendit. Quod autem aliis diuis prætermisis ad hunc se contulit, existimo hoc ei calcar addidisse, quòd eius subditus fuit. Nam Magdeburgensem fuisse tradit Helmoldus presbyter, qui ante quadringentos annos Slaunicam historiam conscripsit. Et credibile est eius operã potissimum fuisse

Aliæ tres columnæ ad confluentem salæ & Albis.

Tertiò columnæ tres ad flumen Ossã.

Boleslaus sine imposto bellis ad religionem se conuertit.

*Venenum obie-
ctum Othoni
tertio.*

mum fuisse apud Pontificem effectum, vt hic vir sanctus cum esset eius popularis in album diuorum referretur. Nam tum temporis Romæ Imperator sedandis Crescentii seditionibus commorabatur. Fuit illa commoratio Romæ Cæsari huic exitiosa. Sublato enim Crescētio cum eius vxore consueffe dicitur, ad extremumq; eam sibi vxorem fore, fertur ei promississe, quod quia non præstitit venenum ei in chirothecis, quas Roma discessuro donauit, mulier ista obiecit. Aculeo igitur veneni læsus Imperator confidebat se opem à Diuo Alberto tanquam suo populari & domestico numine citiùs relaturum. Itaque Gnesnam, vbi erat sepultus, contendit, de cuius aduentu Boleslaus cum audisset, ipsemet amplissima procerum frequentia stipatus ei obuiam it. Mira Posnanienses ciues, cum istic iuuenis agerem de hac pompa ingressus Imperatorii narrabant, quomodo videlicet viæ ad septem vsque miliaria Posnania Gnesnam instratę erant, qua Cæsar nudus pedes ob reuerentiam Diui Alberti gradiebatur, quem rex ipse summo cum honore deducebat. Ibi cum satis esset datum religioni, secretiora consilia habituri conclaue intrant, ibique de multis rebus, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se cõferunt, reliquum tempus conuiuuii destinatur. Ac tandem, cum satis indultum esset cibis, potui, & aliis ludicris ad recreandum tanti hospitis animum honoratum amplissimis donis in Germaniam dimisit. Quod autem rex tam exquisito apparatu & solenni pompa accepit Imperatorem, id factum puto vel exhibendę modò humanitatis causa, quę innata esse huic genti prædicatur, vel vt grati animi signis, tantam erga se regnumque suum propensionem adæquaret Imperatoris, qui novos honores, regium videlicet decus, in Boleslaum conferendo secum in Poloniam attulerat. Iam si quis conferat ea, quæ dicta sunt, cum iis, quæ autor supplementi Charionis hoc loco narrat de tributo ab Othone imposito Polonis minimè gentium hæc inter se cohærere animaduertet. Nam Principem tanti nominis, tot victoriis planè gloriosum pro exhibita illi nuper beneuolentia tributo onerasse, nequaquam verisimile videtur. Miseris hæc belloq; attritis conueniunt non victori, qui Russis formidabilis, Germanis reuerendus, Bohemis & Borusis metuendus, Pontifici verò summo ita charus & spectatus erat, vt eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium retulerit. Fuerit sanè hæc causa quædam externa vel potius prætextus aduentus Imperatoris in Poloniam, nimirum vt inuiseret sepulchrum Diui Alberti, sed ex circumstantiis aperte liquet, aliam latentem & secretiorem causam fuisse. Videlicet vt bellicosum virum, quem ferro auertere

*Commentum
de tributis re-
sellitur.*

auertere non poterat dum in Saxonia bella gerit beneficio aliquo placatum sibi redderet deuinciretq;. Nam non temere in historia additur, quòd, absoluta ceremonia coronationis, conclaue secretioris consilii intrauerunt. Ibiq; multa de iis, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se contulerunt. Sepultus est Boleslaus in Basilica Posnaniensi in medio templi, cuius sepulchro Epitaphium est inscriptum, paruum quidem, sed ob reuerentiam antiquitatis valde iucundum. HAC IACET IN TVMBA REX PIVS GLORIOSA COLUMBA BOLES LAVS CHOBRI. Literæ sunt vetustate penè consumptæ sicut & ipsum sepulchrum, vtcunque tamen possunt legi. Est autem dignum obseruatu, quòd & Germanorum imperii, & trium regnorum, hoc est, Polonorum, Hungarorum, & Bohemorum in vnam fermè eandemque ætatem exordia incidunt. Nam translato à Gallis ad Germanos imperio circiter tempora Othonis Magni, non ita multò post reliquæ tres prouinciæ ad hoc culmen regii honoris euectæ sunt, Imperatoris ne autoritate, an verò Pontificis non disputo. Illud tamen pro certo historia Calui montis astruit Pontificem Romanum Benedictum eodem tempore iam tum in suo Senatu decreuisse vt dux Poloniæ Chobri in Regem coronaretur, & iam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisse, vt si forte Boleslaus vellet, eam ei mitteret, sed vbi audiuit Boleslaum maluisse ab Imperatore quàm à Papa coronari, admonitus ab angelo STEPHANO diuo Regi Hungariæ eandem misit. Hæc leguntur vt dixi in historia Calui montis.

MIECISLAVS IUNIOR.

*Anno ab orbe condito
Anno à Christo.*

4987.
1025.

IN frequenti procerum & equestris ordinis conuentu Miecislavus regiam dignitatem iam dudum sibi decretam adiit. Erat tum triginta annorum & quinque cum Gnesnæ vna cum vxore Rixa die Pentecostes coronaretur. Et quia præsidiorum Polonicorum, quæ arcibus Russicis imposita erant à rege Boleslao, ad nouum regem de Russis querelæ subinde adferebantur, quòd inquieti novos motus cierent, Kiouiensisque lenta, sed tamen molesta obsidione premerent, tandem contra eos ducit exercitum, nulloque negotio, eorum insolentiam reprimat, & captiuos, qui in deditioem venerant, per arces custodiendos distribuit. Sed vix hoc sopito bello, aliud cum Bohemis erupit. Infestabant ii Morauiam, quæ ditionis Polonorum tum erat, præsidiaque nostra munitionibus exturbabant, ac tributa sibi à Boleslao imposita pendere

*Bellum Russo-
rum.*

Bellum Bohemium ob tributa negata, & fines violatos, de quibus supra in Chobrio lege.

Defectio Vandalicarum provinciarum ob tributa negata

Contributio s. Petri.

Bellum Pomeranum.

fitapendere recusabant. Hęc instinctu Vlderici, qui Bohemis tum præerat, eos fecisse ex certis coniecturis non obscure apparebat. Negabat ille quidem, seque minimè conscium esse istorum probatum facere volebat, sed circumstantiæ rei eius vaftrum animum ad astutiamque compositum detegebant, & res ipsa loquebatur, eum filium suum Prædislaum impigrum, iuuenem clam coucitasse ad violanda pacta conuenta. Itaque Rex vlturus hanc perfidiam contra eum conscribit exercitum & obuiam ei procedit. Oderat quidem rex bellum, semel eius incommodis degustatis, cum esset in expeditione Russica, tamen extimulatus multitudinis conuitiis, qui pusillanimitatis probrum obiiciebant, officio deesse non potuit. Cumque iam se in conspectum hostium dedisset. Bohemi primò causam denegati tributi prætexunt, quòd auxilio Polonorum destituti pecuniam debitam in sumptus belli erogarint. Sed deinde regis tenero animo & imbecilli iudicio perspecto, apertè rebellionem faciunt. Itaque vario Marte inter eos decertatur. Bohemorum exemplum Lubecenles & Camenesenles secuti similiter Polonorum iugum excusserunt. cum iis & vrbs Lube ca hoc idem facit. Et cum solita stipendia denegarent, pensionem tamen quam vocant S. Petri, vsu iam dudum recepto, ad ararium ecclesiasticum in Poloniam mittunt, vt deinde vna summa cõgesta, summo Pontifici nomine Polonici regni mitteretur. Quo solo argumento reuinci possunt ii, qui negant, illas terras vnquam fuisse ditionis Polonorum. Secundiore & feliciore deinde successu contra Pomeranos administratum est bellum. Nam & isti ad defectionem spectabant. Cum ergo, relictis suorum viribus, Hungarorumque auctus copiis, quas Bella frater Stephani secum adduxerat, in campum Miecislau prodiisset, non segniter Pomerani conferunt signa. Sed mox funduntur & profligantur, & dux eorum in prælio occubit. Multi in potestatem tum deuenerunt. Defectionis suaiores capitis supplicium pertulerunt; at multitudini parsum est Ita ignominiam acceptam rex ex Bohemicis certaminibus posterioribus successibus absterfit, & præterita damna cum foenore compensauit. Anno autem millesimo tricesimo quarto vita defunctus Posnania sepelitur. Confutationem falsarum narrationum, quas hîc historici affinxerunt, vltro prætereo. Nam res commenticiæ seipsas quales sunt produnt. Qualis hic fuerit Princeps & quales spiritus pectore habuerit non est difficile ex historia recitata colligere. Synchroni Miecislai erant in occidente Conradus Imperator in oriente Romanus. Hoc etiam tempore duæ illæ factiones Guelforum & Gibellinorum, institutæ in Italia erant, Guelfus

ani orbis iudicem transtulerunt, quod non solum opum causâ, sed multò magis autoritatis Romanis profuit & regibus libertatis nomine gratissimum. Imperare enim regibus Monarchæ, & consensum atque coniunctas vires orbis Christiani augefcenti potentia Pontificum opponere ampliùs non poterant. Addit postea, Sed & regibus noui compedes & noua sunt vincula iniecta, qui quærentes, vt metu Imperatorum essent soluti, in grauiora pericula inciderunt. Nam & postea iidem reges commisi sunt cum Imperatoribus, & vt secum ipsi digladiarentur effectum est. Nam extenuata & eleuata Imperatorum autoritate, reges cum non haberent quem reuererentur, autores fuerunt bellorum intestinorum. Sed & solutio hæc Hierarchiæ elisit multoties conatus optimos Imperatorum, qui magno apparatu belli studebant infringere potentia Turcorum, &c. Sed digressiuncula hac omissa litteras Henrici ad Boleslaum, & Boleslai ad Henricum priùs præfigemus, vt ex eis intelligi possit vera causa sequentis belli ad quod describendum mox accedemus.

Literæ Henrici Cæsaris Glogouia ad regem Boleslaum missæ.

Henricus Cæsar Boleslao Duci Polonia gratiam & salutem; Tanta probitate comperta meorum Principum consilio adquiesco, & trecentas marcas recipiens hinc pacificè remeabo, hoc nisi satis sufficit ad honorem, si pacem simul haberemus & amorem. Si autem tibi placuerit hoc approbare in sede Cracouiensi. Cito me poteris expectare.

Ad hæc ita ei respondit Boleslaus.

Henrico Cæsari Boleslaus Dux Polonorum, Pacem quidem sed non in spe denariorum, vestræ quidem Cæsareæ potestatis nutu consistit manere vel redire, Sed apud me præ timore vel conditione nullum potestis vilem obolum inuenire. Malo enim oram Polonia regni salua libertate perdere, quam semper pacificè cum infamia retinere. Ex iis litteris apparet Henricum nouo exemplo & antea inandito tributum à rege extorquere voluisse. Quod antequam concederet Boleslaus, extrema quæque pati paratum se declarat. Iam ad ipsum bellum explicandum veniam. Henricus ergo Quintus coniunctis viribus cum Suatoplugo rege Bohemiæ validissimas copias contra Boleslaum in Sylessiam duxit Lubasq; ciuitate expugnata Glogouicem urbem frustra acerrimè oppugnauit magna suorum militum strage. Boleslaus autem, cum ad

Pugna ad Glogouiam.

cum ad eum expectata auxilia confluxissent, propius hostem accedit; nec tamen pugnandi copiam, quamvis flagrantibus suis, faciebat, sed è latebris & insidiis hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alios quavis causa egressos per submissos milites excipiebat ac trucidabat. Sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat; excubias aut opprimebat aut è stationibus depellebat, nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem se rursus persequi. Exurebat etiam circumiacentes villas; obsidebat itinera; sæpe reuertentibus prædam excutiebat. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaq; castra laudes & virtutes eius compositis etiam ad id carminibus personabant.angebatur Cæsar, cumq; vndiq; vrgeretur, obsessio quàm obsidenti similior erat. Tentata fuit per legatos pacificatio, sed Cæsarem præposterius affectus trahebant. Cum enim conditiones, quas Cæsar proponebat, vt indignas nostri auerfarentur, ille, arca aperta, thesauros suos eis monstrabat, additis his verbis: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Cui Scarbieus vnus ex Oratoribus regis, notans iactantiam Cæsaris, respondit, annulo, quem in digito gestabat, in illum ipsum thesaurum proiecto. Auro, inquit, adiciam aurum. Quo scommate Cæsar intellecto, gratias egit, inquit, lingua Germanica, *Hab danck*, quod significat Gratias ago. Vnde familiæ nomen Habdanckorum mansit, & insignia eorundem, quæ hanc figuram referunt, W, adhuc *Hab danck* à Polonis vocantur. Cum igitur Cæsar nec periculis nec conditionibus iustis ad tranquilliora consilia perducere posset, Boleslaus instructa acie in diluculo ei occurrit, collatisq; signis, impetum in eum facit. Committitur atrox pugna quæ ab ortu solis vsq; ad horam pomeridianam durauit. tandem, cuneo iuxta militarem scientiam instructo, cum latera Cæsarianorum inuasisset, subito solui eorum acies cœperunt. dilabebantur demum cuncti, nequicquam eos Cæsare reuocante. Qua re animaduersa & ipse Imperator sibi consulens salutem quæsiuit, vno duntaxat seruo comitatus. Ita Poloni exultantes, & exuuiis interfectorum ditati, victoria ouantes receptui canunt. Fuit hæc pugna commissa in campis Vratisslauiensibus miliare vnum ab ipsa vrbe; quem locum hætenus accolæ caninum campum vocant, eò quòd isthuc post cladem illam multitudo canum ad cadauera confluxerat; & longo tempore ob eorum rabiem vix prætereuntes tuti transire poterant. Rediit tandem Henricus ad mentem meliorem. Nam commissurus se itineri Romam versus Boleslaum demissè & perblandè rogat, vt, certis conditionibus

*Scarbieus.**Habdanck.**Caninus campus.**Expediitio Henrici in Italianam.*

conditionibus, habita Imperatoriæ dignitatis ratione, animum suum ad pacem faciendam flectat. Conuentum est Bambergam; mutant animos hostiles; scribuntur conditiones pacis. Obseruabant tunc prudentiores in Cæsare, an post illa sæuissima bella & tonitrua irarum animus eius integrè placatus esset, an signo aliquo animi dolorem testaretur, anq; externa membra sensibus interioribus in eo obtemperarent; sed omnia integra reperta sunt, omnia sanata. Impetator enim prorsus amicum se Boleslao declarat; sororem suam Adleidem ipsi, filio verò eius filiam suam Christinam in matrimonium despondet. Ita post bellorum tumultus omnia læta esse, omnia serenascere cœperunt.

Finis belli matrimonium & auxilia exprimere.

De bello Rufsico.

Meminerant Ruffi paulò ante à Rege Boleslao, non sine maximo probro, strategemate quodam plagiario Iaropelcum ducem Haliciensem opera Vlostoouocii Comitis Xiaznensis abreptum & ad regem vsq; in Poloniam deductum. Igitur, vt par pari referrent artemq; arte compensarent, sollicitè quærebant. Mittunt igitur cum perblanda & verisimili narratione nuncium inuitatum regem, vt in Rufsiam quamprimùm veniat reducturus restiturusq; ad sedes suas principem Haliciensem, qui gratitudinis ergo pollicetur se deinceps in potestate eius permanfurum. Aditi sunt alii colores, quibus veluti fucò postulata sua, vt verissima viderentur colorarunt. Rex Boleslaus, vt erat natura apertus & credulus, dictis fidem adhibet, aliquotq; cohortibus stipatus venit ad conditum locum. Interea Ruffi obuiam procedunt tamquam cõgratulaturi honoris & officii causa. Interim regem cum eius comitatu circumfundunt & hostiliter inuadunt. Rex autem astutiâ Rufforum animaduersâ, milites suos, qui pauci erant, ad resistendum hosti foedifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minimè motus, cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex verò aliter fieri non posse videns, strenui militis & Imperatoris officium agit. Primò cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repressit & prostrauit. Viribus deinde resumptis, cum validis Ruthenorum copiis manus acriter conseruit; iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, cum recentes copię auxiliares validiores, Polonos vndiq; circumdederunt, viresq; eorum perfregerunt. equus sub rege ipso ita confossus est, vt intestina ex eo profluxerint; alium tamen equum, qui ipsi aderant suppeditant, sicq; vix, à suis non tam persuasus quàm compul-

*Bellum cum Ruffis.**Credulitas Boleslai.**Fuga Palatini*

sus, illæsus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum foedifragorum insidias, quàm Palatini Cracouienſis perfidiam turpissimã execrans; cui rediens pelliceum leporinum & columb., id est instrumentum, quo mulieres fuso fila ducunt, liniq; fasciculum & restim misit, indicans eum lepori in fugiendo similem fuisse, & quòd non dignus esset pro viro sed pro muliere haberi, resq; muliebres non autem viriles tractare, suspendiumq; quod resti indicabat esset commeritus. Palatinus itaque iste desperatione adactus, in campanili vbi oratorium suum habuit, fune campanæ sese suspendit; cuius nomen ad posterorum dedecus vitandam in Chronicis reticetur. Attamen posteriores historici nomen eius inuestigarunt; vocatumq; fuisse W sebor scriptis iam patefecerunt.

Erga religionem quàm fuerit propensus.

Quietem igitur nactus Boleslaus Basilicam Cracouienſem humilem etiam tum & neglectam in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera eius adiunctis. Supellectilem quoque eius veste pretiosa, auroque & argento facto maiorem in modum auxit. Posthæc quamuis magnis in ornatum templorum & in alimenta sacerdotum, atq; egenorum impendiis atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aspero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veste vtens, & cinere sese aspergens, ægrotorumq; mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in Sbignenum fratrem facinorosum sedulo expiaret, aliisque satis faceret, tamen ipse sibi minimè satisfacerebat, nisi & laborem longæ & molestæ peregrinationis voto conceptæ adiiceret. Itaque solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad Ægidii tutelaris diui sui sepulchrum peregrinationem priuati hominis habitu suscepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus cõfecit; nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, nullum deniq; sacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatem & munificentiam suam in eum declararet. Quindecim dies apud diui sepulchrum ieiuniis & supplicationibus vacans commoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, vere proximo in Hungariam ad diui Stephani sepulchrum alteram peregrinationem ex eodem voto

Liberalitas Boleslai erga ecclesias.

Signa penitentiae.

D. Ægidius pro patrono habetur.

eodem voto instituit, eaque religiosè & pedestri item itinere peracta, & quidem non sine molestia, propterea quòd splendide & summo pramodum honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege genero suo, & à primoribus Hungaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam eiusdem voti exoluendi causã adit, vt videret diui Alberti reliquias, quas paulò ante Iacobi Archiepiscopi operã in propatulum prolatas è latebris sciuerat. Nam diu post captum & vastatum à Bohemis id oppidum, paucis rei conscis, deliquerat. Adhæc octoginta pondo auri & multas gemmas in vnam eiusdem diui tunc simul contulit.

Moriturus ecquonam modo disposuerit domi suæ.

Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus qui officii causa vndique conuenerant, & quatuor filiis astantibus de concordia apud eos verba fecit, partitiq; omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes Wladislaum natu maximum cõstituit, ceteros eius autoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiore anno natus erat, præterierat. Id proceres eum obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, vt ne illum exortem patrimonii relinquat. Respondit princeps: iam illi quoque portionem suam esse designatam. Admirantibus cunctis, non aduertitis inquit in curru inter quatuor rotas quintam esse partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atque portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisque suo tempore succedet. Diuinitus ne id quod futurum erat, præsciuerit, an vt solent homines instante morte alienati mente diuinare, an verò discerpere in plures principatum uoluerit, dicere non habemus. Nec ita multò post sacris Christianorum mysteriis ritè procuratus vita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio, cum regnasset post patrem annos triginta sex, vixisset quinquaginta tres. Funere Ploſcum solenni pompa elatus est, & iuxta patrem sepulcro conditus.

Kriouſtius in Ploſco tumulatus.

De habitudine corporis eius.

Fuit autem Boleslaus hic habitudine corporis satis firma, vegeta & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri. os ei carbunculus ab ineunte adolescentia distorserat, atque inde Kriouſtii cognomentum habuit. Animo verò excelso fuit, & periculo-

rum contemptore; iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitii causâ fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cum in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabant, præoptus: modestia & clementia singulari, laudis & gloriæ cupidus, pacis artium non expers, verum belli studiis longè præstantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Itaque omne ferè sui regni tempus bella gerendo exegit, miles strenuus & audax, dux prouidus, solers, animosus, & felix.

Res notatu digniores exterarum gentium, quæ incurrunt in eius seculum.

Lotarius Imperator eodem anno est mortuus aut certè vno tantum anno anteuerit Boleslaum. Eodem tempore Calo Ioannes orientis Imperator, memorabili exitu vitam finiuit, manu in venatione ad digitum minimum venenatæ sagittæ illapsu leuiter læsa, quam vnâ cum aliis aper ab eo sauciatus subito iufultu pharetra excusserat; ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Vir hic eximius fuit, qui aliquo modo Græcorum nomen instaurauit, & celebrius reddidit. Tartaros, qui hac ætate Europam vastabant, submouit. Hunnos ad Istri & Savi confluentem profligauit. Locus ille Francis etiam fatalis fuit, eos enim Hungari ibidem deleuerant vnde *φραγκοχώρα* in historiis, ob Francos in eo profligatos is locus dicitur. Eiusdem Boleslai temporibus Suatopelcus Monarcha Russorum, & Kiouiensium, socer Boleslai mortuus est anno 1112. Multas & præclaras victorias per id tempus Russi ex Polouuciis, qui Gothorum reliquæ esse censentur, reportarunt. Sed omnium nobilissima illa prima censetur, in qua ad viginti duces Polouutiiorum interfecti sunt. Accidit autem hoc anno Christi 1103.

Eiusdem regis nobilissimi temporibus tres non minùs claræ, quam nobiles gentes in Polonia effloruerunt. Labeciorum, qui pro insigni cycnum gestabât, ob fidem & summam animi propensionem erga Poloniam, & Poloniæ reges, cum ipsi essent origine Dani. De his lege latiùs in historicis Polonicis. Secunda stirps, quæ honoribus est aucta, fuit Habdanckorum, ob legationem ad Henricum Imperatorem, quam tum summa cum dexteritate & gloria nominis Polonici ei⁹ stirpis princeps obiuit. Tertia ea est, quæ vocatur Woynia ob bellicam virtutem, quòd regem Boleslaum à Russis

Calo Ioannes
Imperator.

Phrancochori
on.

Tres gentes no-
bilitate hoc
tempore.

um à Russis circumseptum cum summo discrimine vitæ suæ planè è faucibus hostium liberarit. De qua re est superiùs annotatum. Insigne huius gentis est compositum ex cruce & ansa aheni.

De cessione iuris Imperatorii ab Henrico quinto.

In huius tempora incidit Henrici quinti ingressus Romam, ubi veniens duos Pontifices vi cepit, & cum Cardinalibus sede deiecit. Sed tandem excommunicatus cum fulminis vim sustinere amplius non posset oneri succubuit. Iura enim Romanis remittit, & patrimonium sancti Petri concedit, vt Carolus Sigonius in sua historia refert. Adhæc iurat Pontifici idem Imperator, vitam, membra, honorem, regalia sancti Petri tueri. Hæc cum Vormaciæ in magna hominum frequentia publicata essent 1122. Anno. Nono Calendas Octobris magn⁹ applausus consequutus est in plebe ob spem futuræ tranquillitatis. Sed episcopi valde territi erant. Timebât enim, ne qui per baculum & anulum inuestiti erant, beneficiis priuarentur.

Hunc casum scriptor historiæ Germanicæ istis verbis ita deplorat.

Ita ergo constituta sancitaque à Carolo Magno iura Imperatorum, & annos trecentos conseruata ac defensa, seditio domesticorum & Pontificum cõspiratio vno momento elisit & euertit, &c. Alius etiam Germanicus scriptor Ioannes Leuenclaus de bello Moschouitico scribens inuehitur in Pontifices, vocans eos non sacros sed execrandos, quòd æmulatione laborantes paulatim tum temporis reges & maximè Poloniæ regem ab obedientia Imperii abduxerint: vt ita eos obedientiæ suæ subiicerent, conditionibusque quibusdam iuris sui facerent, legibus certis circumscribendo.

Hic quinquaginta pugnavit prælia, signis

Collatis, casu non variante fidem

Pugnavit quoties toties & vicit eorum

Nomina, quos vicit quod breue claudat opus

Cæsaris Henrici magnas fudisse cohortes

Sat sibi, deessent cætera, laudis erat.

Mærore interiit, quod prorsus inermis ab hoste

Fædifrago victus fraude doloq. semel

I modo, Pompei numeramibi Roma triumphos,

Nos Boleslai prælia, maior vter t

Pompeium Cæsar bello prostravit aperto:

Fraus potuit nostrum vincere sola duces.

WLADISLAUS ET BOLES- laus Crispus.

Anno ab orbe condito

Anno à Christo

5101

1140.

Boleslaus cum quinque filios reliquisset vni ex eis Wladislao regnum celsit. Verum is, cum sibi arrogantius in reliquos fratres sumeret imperium, pecuniamque eorum subditis imperasset, & mel, oua, anseres, & triticum eos ad sua granaria deferre cogeret, nec se à quoquam ac ne à Senatoribus quidem à suo instituto deduci pateretur, vna cum uxore Christina motus est regno, cumque aliquantulum restitisset Senatusque consultum spreuisset, profligatus mox in perpetuum abiit exilium.

*Wladislaus
motus regno.*

Egit posthac apud Conradum Imperatorem, egit & apud Barbarossam, ut quam sibi illatam putabat, vlciscerentur iniuriam, regiamque sedi ipsum restituerent. Sed oblata capita accusationis facile qui successerat Boleslaus, diluit, & Imperatoribus satisfecit. Fuit postea regnum Polonorum tranquillius vsque ad annum 1171. Iam quæ domi & foris euenerunt, dum isti fratres regni gubernacula tenebant, non abs re fuerit paucis consignare. Istitis temporibus increbuit & inclaruit fama illius in toto orbe terrarum celeberrimæ expeditionis quæ vocabatur Pro recuperatione terræ sanctæ.

*Expeditio pro
terra sancta.*

Qua fama excitatus Henricus dux Sedomiriensium frater regis Boleslai, etiam ipse se Germanicis & Gallicis Argonautis illis adiunxit, excitatusque & expergefactus paternis virtutibus vna cum eis ire perrexit. Hunc secutus est quoque vir magni nominis Iaxa de gente Gryfforum, qui postea principatu Pomeraniæ potiti sunt. Qui cum in bello strenuum militem se præbuisset, domum quoque reuersus non minorem laudem pietatis & moderationis meruit. Ne verò nudis verbis, qualis esset ostenderet, etiam rebus ipsis id testatum fecit. Duo cœnobia erexit: alterum Miecho-

Iaxa.

uia, cuius oppidi situs persimilimus Hierosolymitano prædicatur, alterum Andreiouiæ. Iure quidem suo gloriari possunt Germani & Galli ob recuperatam terram sanctam, sed non soli: Aderant ibi & nostri, qui pars magna laborum fuerunt: Proinde suis meritis fraudari non debent. Hos autem conatus Christianorum

*Bolesla. Pro-
ceri virtus ad
Mediolanum.*

adiuuit etiam Boleslai Proceri virtus, qui etiam Fridericum Barbarossam Imperatorem cum aliis, tum circa oppugnationem Mediolanensem sub signis eius militando non mediocriter adiuuit.

Laudatur

Laudatur Friderici ipsius factum, quod armatus & equo infidens flumen ad Mediolanum traiecerit, meruitque ob id *pu-fonvnd'vros* vocari. Laudetur, inquam, Fridericus. Sed & Boleslai Proceri factum non est dissimulandum. Nam cum eques quispiam vasto corpore, gigantea mole, prodiens vrbe Mediolano identidem Cæsarianos ad singulare certamen vociferans, contumeliosis verbis prouocaret, & cuncti propriæ cuti, ut dicitur, cauendo, post principia starent: ipse non ferens totius exercitus ignominiam, insulto licet Imperatore, prouocatore aggreditur, in oculisque cunctorum, qui ab vtraque parte spectatum prodierant, ut euentum duelli viderent, equo deiecit, desiliensque confestim obtruncavit. Redit tandem ad suos spoliis, quæ hosti detraxerat, sibi impositis, & ab omnibus cum summa gratulatione & applausu, ut fieri solet in tali casu, excipitur, vniuerso exercitu Boleslai virtutem ad sidera efferente. Quo quidem eius heroico facto Cæsar ita fuit delectatus, ut eum Torquato illi Romano, qui primus hoc nomen inuenit, perblandè compellans comparauerit. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cum alia documenta suæ benevolentiae erga eum dedit, tum in restitutionem eius, reconciliationemque cum fratribus, maiore studio, confecto Mediolanensi bello, incubuit. Et quando egressus syluis vicina coëgi, ut Poëta inquit, Petri quoque Dunini probitas & calamitas simul, quam expertus est fortuna aduersa, commemorandæ essent. Veneri etiam Episcopi Plocensis mors miraculis quibusdam insignis enarranda esset, nisi leges breuitatis, quas mihi ipse semel imposui transilire nollem. De Syllesia etiam nomine cum alii hoc loci inquirant, mihi quoque aliquid dicendum esset, nisi superius iam hoc præstitissem. Addam tamen hic annotatiunculam quandam ex Chronico Wratislauenfi, quam cum ibi hospes essem, in summo templo inueneram descripseramque. Valterus inquit nonus Episcopus Wratislauenfi, ordinatus est anno domini 1148. & tempore huius Episcopi Poloniæ Canonici, & sacerdotes habuerunt vxores legitimas. Et facti sunt generi & foceri nobilium. Et erat magna inter clericum & nobiles concordia. Tempore dicti Episcopi ædificata est murata ecclesia sancti Iohannis Wratislaviæ. Hæc ad verbum bona fide descripta sunt.

*Venerus Plo-
censis Episco-
pus.*

*Status Ecclesiæ
& sub hoc rege.*

De regno Bohemorum sub annum 1154.

Fridericus Barbarossa, pace facta cum Polonis, anno sequenti expeditionem in Italiam persequutus est (vbi cum Alexandro tertio Pontifice, quid negotii Venetiis habuerit, passim tradunt auctores) Bohemorum & Polonorum auxiliis adiutus. Ratisbonæ autem in ipso

g

tem in ipso

tem in ipso procinctu Wladislao Bohemorum Principi regium diadema imposuit, & pro nigra aquila, leonem album duplicata cauda, ut posthac hæc insignia eius essent, dedit. Erant antea Reges Bohemi coronati, sed à Pontifice. Innouatio autem coronationis & insignium mutatio respiciebat eò, ut Pontificibus adimeretur ius coronandi Reges. Id enim sibi proprium vendicabant Imperatores, & hæc fuit non postrema causa belli & dissidiorum inter Pontificem Alexandrum & Imperatorem. In hæc tempora incidit illud bellum atrox in Bauaria & expugnatio oppidi Vaisberg, ubi cum Imperator Fridericus edixisset, ut Velpus cæteri que equestri ordinis viri, vincti in custodiam traderentur, oppidum à militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem redimerent: tunc mulieres quæ fuerunt in vrbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt ut sibi saluis abire liceret, portantibus de suis reb' quantum vnaquæque posset, quod cum à generosi animi victore facile impetrasset, capiunt consilium pium & memorabile. Nam cum hostes aurum eas ac gemmas mundum que muliebrem, aut pecuniæ aliquid secum ablaturas putarent, illæ omnibus his rebus militum prædæ relicta, maritos suos in humeros sublatis, & paruos liberos in sinu atque amplexu tenentes, vrbe asportarunt. Imperator ingeniosa pietate mulierum mirifice delectatus, omnibus cõuiuio exceptis, clementer ignouit.

De transitu Conradi Imperatoris per Poloniam, cum exercitum duceret in Asiam pro recuperatione terræ sanctæ, ex Miechouiensi.

Boleslaus Crispus cum Germanis Mieczlao & Henrico, in metis ei personaliter occurrentes, cum magna veneratione præfatum Romanorum regem & ipsius exercitum per Poloniam conducentes, omnes sumptus & expensas liberaliter tribuerunt, pontes & passagia refecerunt, ad extremum que Constantinopolim versus duxerunt. Henricus autem vnus ex filiis illis Kriouustii, dux Sedomiriensis & Lublinensis, refutatis nuptiis, quoniam celibem vitam elegerat, cum voluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu ad tuendam terram sanctam (quoniam illa tempestate à regibus Christianis ipsius quærebatur recuperatio) profectus est. In profectiois articulo, ecclesiam parochialem in villa Sagosc, ad fluiuium Nida cum bona dote fundando, & terras Sedomiriensem & Lublinensem Boleslao Crispo ad gubernandũ commendat, post que vnus anni

*Antiquitas huius
manus maxime
in regibus
Poloniæ.*

vnus anni lapsus, sospes in patriam rediit, militibus suis nonnullis morte & periculis absumptis. Ducibus Poloniæ aliquot annos tranquillè & sine bellis vitam agentibus.

Quo pacto Emanuel Cõnenus Imperator orientis Conrardum Imperatorem occidentis cum toto exercitu Christianorum hospitio exceperit.

Fuit Emanuel affinis Conrardi, propterea fiducia amicitie securius se, transmissis Helleponto, Asiæ commisit. At ille insigni perfidia, penè grauius hostibus ipsis, afflixit eius exercitum, ferro, fraude, ad extremum & veneno copias eius populat' est. Magnam enim partem militum eius perdidit, submissis panibus, qui parati erant ex farina, cui gypsi tenuissimus puluis commistus erat. Sed hanc perfidiam Rogerius Siciliæ Rex cito vitus est, Corcyra, Ætolia, Acaruania, Corintho, Acrocorintho, aliisque locis ac provinciis, Emanuelem exuendo. Postea classem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto, suburbia flammis iniectis exussit. Ægrè sese cum Imperii titulo intra mœnia, Imperatore conseruante, quin & ipse non ita multo post, fatis concessit, cum attigisset annum tricesimum octauum Imperii sui. Imperii finem hoc versu prædictum ei tradunt.

*ἀλλ' ἵτάτη σέ κερδαίνει λαβὴ λόγῳ. quem versum ego sic verterem,
Verum rapit te nominis pars vltima.*

Postremæ enim literæ nominis ΕΜΑΝΟΥΗΛ Græcis triginta octo significant. Multa de curiositate eius naturæ differunt historici: Cum enim ingenio valeret & eloquentia, delectabatur monstris opinionibus, & ostentatione ingenii, in disputationum conflictibus. Conrado mortuo, Fridericus Barbarossa Imperator in Poloniam est ingressus, ut ita subsidiaria auxilia à Boleslao extorqueret. Quia verò videbant Poloni institutum Friderici esse honestum, nequaquam difficiles se in ea re præbuerunt. Statim enim Boleslaus, dictus proceræ staturæ, qui filius Wladislai maioris natus erat, se ei adiunxit: & præclarum illud virtutis suæ specimen, quod ante commemorauimus in exercitu ipsius apud Mediolanum edidit, exercitu Boleslao virtutem ad sidera efferente.

1162. Bellum Vandalicum cum Danis, in quo Henricus Leo Danis auxilio fuit, Crantius quinto & octauo capite.

1165. Item Vandalicum bellum cum Danis renouatur. Belli Vandalici cum Danis meminit etiam Cromerus.

g 2 MIECISLA-

Emanuelis nomen.

MIECISLAUS SENEX.

Anno ab orbe condito
Anno Christi5076.
1174.

Senatus cunctique ordines cum persoluisent iusta Bole-
slao Crispo ad Miecislaum regnum deferunt, partim eam
ob causam quod maior natus esset, partim quod morum
peculiari quadam grauitate apud eos commendabilis erat. Sed is
iudicium senatus & opinionem cito sefellit. Nam grauitas mo-
rum, quae praeter aetatem in adolescentibus elucere videtur, sensim
intyrannidem ut plurimum degenerare vertique solet. Hoc verum
esse exemplo quoque Miecislai experientia docuit. Nam cum om-
nia sibi permetteret, monentes contemneret, & omnia pro libidi-
ne agere coepisset, redargutus est priuatim a Gedeone Archiepi-
scopo. Sed illa admonitione deterior factus, in vitia Reipub. no-
xia indies magis ruebat. Proinde cum priuatis admonitionibus
nihil profecisset, publice etiam exostulare cum eo aggressus est
Gedeon; assistentibus & gestu annuentibus ceteris: modestè is
quidem, ut is, qui quomodo erga reges sese gerere cum regibus
agere deceat, probe nouerat, sed tamen non absque aculeis. Mate-
riam orationis ei subministravit occasio Mulieris cuiusdam, quae
contra priuignum coram Rege querelas protulerat. Aderat enim
tunc forte Gedeon, & exemplo Prophetæ Natan, qui ficta narratio-
ne de oue erepta, Dauidem criminis conuicerat: ipse quoque ut
sese Rex agnosceret, & resipisceret, efficere est conatus. At melio-
re euentu Natan id confecit. Is enim effecit, ut Dauid poeniten-
tiam feriam ageret. Sed Miecislaus nullum fructum receptae admo-
nitionis edidit: imò in vitia magis ruebat, negataque concupisce-
bat. Itaque cum neque priuatis, neque publicis admonitionibus quic-
quam profecissent, lege Traiani Imperatoris contra eum agunt.
Electus hic ad imperium, strictum gladium Romanis porrexerat,
ut si male imperasset, eo contra ipsum uterentur. Et iurisconsulti
quidem illam legem magis castrensem esse volunt, ubi dux in ty-
rannidem ita notoriam prolaberetur, ut res nec probatione nec ul-
lo teste indigeret. Nam in castris in puniendis admisis comperen-
dinationes locum non habent. Ut ut tamen se res habet, expona-
turque; lex ut lubet, certè Senatus amplissimus regni huius, satis pru-
denter & longanimitè se gessit erga Principem suum, praeeunte
Archiepiscopo Gedeone. Quamquam postmodum cum seditio-
nes & bella ciuilia metuerent, & admonitionibus nihil planè profi-
ci viderent, ad consilia acerbiora eos decurrere necesse fuit: Mie-
cislaum igitur regem summo magistratu mouent, & Cazimirum
Sedomirien-

*Lex Traiani
Imperatoris
fuerit ne ca-
strensis & an-
tenenda.*

Sedomiriensem fratrem iuniorem, licet inuitum, & moras necen-
tem in locum eius surrogant, ac per Stephanum Palatinum Craco-
uiensem regem nominant. Ita Miecislaus cum vniuersum negoti-
um proteruia sua coniuncta cum ferocia corrupisset, regno priua-
tus est. Libertas hæc senatus Polonici prudentiâ temperata, eò ma-
gis est laudanda, quod adhuc sub illa seruitute viucentes, cum aue-
nam pendere regi, & gallos gallinaceos, ouaque apportare annua-
tim cogebantur, apertè tamen se pro Repub. opponere non refor-
midauerint, maximè cum nullum aliud remedium eis restaret, con-
tra hominem, obfirmato animo, in præceps ruentem: Diligentissi-
mè tamen cauendum est ea in re, nequid nimis. Extremum enim
hoc debet esse remedium.

*Nominatio re-
gis noui per
quem.*

CAZIMIRVS SECVNDVS.

Anno à condito orbe
Anno Christi5140.
1178.

Cazimirus, fratre exautorato, nequicquam exterorum au-
xilia implorante, rerum potitur: Defectio autem à Mieci-
slao, qua magistratu supremo summotus, & ex rege extor-
ris factus fuit, à filio maiore natu Othone initium sumpsit. Laben-
tibus enim rebus parentis, Otho ne sibi deesse videretur, inuaserat
in possessiones patris, maioremque Poloniam occupauerat. Utque
tutius ei sic esse liceret, missis ad Cazimirum legatis, se fore in po-
testate eius & deinceps imperata facturum promittit. Obtinuit à
patruo rege id quod optabat, maiorisque Poloniae principatum à
dipiscitur, Gnesina excepta, quam ad retinendam amplitudinem
nominis, autoritatemque tuendam, ut pote priscorum regum do-
milium antiquius & augustius, sibi vtilem fore iudicabat. Otho-
nis exemplum Pomerani secuti, similiter se Cazimiro dedunt,
quos in fidem & clientelam recepit, eisque Boguslaum de gente
Cryfiorum praeficit, cuius opibus & clientelis posteri confisi, ex-
cusso iugo nomen sibi principis vsurpauerunt, cum antea praefectu
rae nomine tantum imperitarent. Nunc pro clientibus regum Po-
loniae aliqua ex parte se gerunt, tantum ratione Bithomiae arcis &
Lemburgi. Conatus est Miecislaus recuperare priores fortunas,
& regi Cazimiro magna ex parte persuadet. Iamque aliquoties in-
frequenti senatu mentio horum facta fuit, instinctu Cazimiri, sed
nullo profectu. Ipse demum rex cum acrius intercederet pro eo,
oratio eius à senatu non obscuro murmure excepta fuit. Cum er-
go apertè nihil profecisset, clam ei per internuncios indicat, se non
aduersaturum, si aliquomodo saltem se posset insinuare absque ma-
gno rerum tumultu. Nec moratur ille, primoque Pofniam pau-
cis post die-

*Otho filius Mie-
cislai defectio-
nis principium
capit.*

*Boguslaus Cry-
fius, non à rege
tantum, sed à
regno deficit.*

*Lemburgum et
Bitomia.*

*Cazimirus non
sincerè agit
cum senatu.*

*Statuta regni
Pontifici con-
firmata offe-
runtur.*

cis post dieb⁹ ipsam Gnesnam intercipit. Interea Cazimirus de legibus quibusdam, quæ abrogandis quibusdam moribus barbaris feruebant, ad Senatum & ordines rogationem facit. quam rogationem cuncti ratam faciunt, utque in maiore autoritate leges illæ haberentur & retinerentur firmiter, etiam à Pontifice summo Alexandro illo qui Barbarossæ Cæsaris Venetiis ceruicem pede pressit, eas comprobari petit & impetrat. Commemorantur hic Cazimiri victoriæ de Russis partæ. Expugnauerat tum is Chelmensem Belfensemque & Brestensem, Droiciensemque tractum, & in prouincias redegerat. Primus hic Russis talionem reddidit pro illa perfidia, qua vsi sunt erga Boleslaum Kriouostium, cum eius exercitum toties victorem non virtute sed fraude vltimò dissipassent. Hæc apud Vincentium, Cadlubkum eius synchronum, nam ei à commentariis fuit, latius reperies. Sicut enim Polybius Scipionem, Procopius Bellisarium, sic Cazimirus secundus Cadlubkum voluit esse rerum à se gestarum, à commentariis. In hæc ferè tempora incidit expeditio Barbarossæ, quam susceperat Hierosolymâ, ad vindicandam terram sanctam. Nam hæc causa, huic instituto prætexebatur. Sed qui intimos eorum sensus explicare poterant, aliam occultiore huic rei subesse obseruabât: nimirum regnum & prolationem regni & imperii, videlicet ut Cæsar & Pontifex Romanus recuperata Hierosolyma, in Asia non modò occidentis, sed etiam orientis deinceps reuera vocaretur hic Pontifex, ille verò Monarcha. Nec amplius duo Imperatores, sed vnus, non quatuor patriarchæ, sed vnus & summus Pontifex diceretur, cui vtrumque imperium pareret. Et hæc est causa cur Græci Imperatores aduerfabantur huic expeditioni. Non quod nollent barbaros à Christianis quàm longissimè arceri, sed quod defendenda Hierosolymâ se per latus peti, sibiq; ipsis pericula creari ægerrimè ferebant. Hinc est quòd aliquando Gallos, & Germanos, Italosq; cruce signatos orientem petentes, vi & armis adoriebantur, quod gypsum farinae immiscebât, fontes veneno intoxicabant, ut si videlicet aperto Marte non possent, occultè tamen eorum quàm maxime institutum impedirent. Nostri tamen Poloni tunc Christianos in eo consilio adiutos cupiebant. Nam eodem tempore imperata pecunia, ex decimis colligebatur, mittebanturque subsidia. Sed quod nostri pio consilio factitabant, instar eleemosynæ liberalitatis ad eum usum pecuniam contribuentes, hoc illi & eorum scriptores sinistra interpretati sunt. Affirmant enim, tum Polonos ex pacto tributum Imperatori solitos fuisse pèdere. Quasi verò Princeps felicissimus Cazimirus, qui aliis tributa imponere solebat, tributum sibi imponi passus fuisset. Vixit Cazimirus annos quinquaginta sex,

*An Polonia ex
necessitate sibi
sua Christiani-
tis Imperato-
rib⁹ mittebat.*

ginta sex, regnavit septemdecim. Post illa bella reliquum vitæ tempus legibus, & emendandis civium moribus insumpsit. Fueruntque isti Cazimiri, & ille primus, & hic posterior principes salutare Reipub. & homines frugi. Testantur hoc bella vtriusque & opera pietatis, quæ dum viuerent, erga indigos exercuerunt.

Res exterorum quæ hoc tempore contigerunt.

1181. Alexius Comnenus alter orientis imperio præerat, sed hunc Andronic⁹ patris frater patruelis oppressit, cum vix annum attigisset decimum quintum, neruo arc⁹ gutture eliso immaniter strangulans, impositumq; arcæ plumbeæ in mare demersit, acclamantibus. cædis sociis illud Homericum: Imperitare malum multos, rex vnicus esto. Vitus est autem De⁹ breui tantum scelus atq; iniuriam Alexio illatam. Nam à Wilhelmo Siciliae rege vindicante iniustam cædem, prælio victus est Andronicus. Et cum ob immanem scævitiâ publico flagraret odio, dum fugam parat, à multitudine comprehensus est, abscissaq; altera manu & oculo effosso camelo insidens, facie ad caudam versa, per vibem circûductus, vulgiq; vncis & harpagonibus, frustulatim conceptus fuit. Ita pœnas dedit parricidii. Hæc euenerunt quinto ferè anno regni Cazimiri.

*Supplicium
per neruum ar-
tus.*

*Andronici Com-
neni tyrannis.*

De Pontificij legati aduentu in Poloniam ex Miechouienfi, lib. 3. cap. 4.

1189. Iohannes Cardinalis cognominatus Malabranka, à Clemente Papa tertio missus, in Poloniam venit. Et habita synodo Cracouiæ propter reformationem cleri, tam Episcopis, quàm vniuerso clero pro recuperatione terræ sanctæ decimam imposuit.

*Malabranka
Legatus Ponti-
ficis.*

De origine Cruciferorum ordinis Teutonici.

Friderico primo Imperatore in Asia pro recuperanda terra sancta bellum gerente, & Prolemaidem obsidente, ciues Lubecenses & Bremenses multa pietatis officia præstiterunt militib⁹, qui aut telis icti, aut alia ratione vulnerati ab hostibus erant, aut relictis à sociis in castris oberrabant. Horum enim opera isti sub papilionibus ex velis nauium in terra expansis, reficiebantur ac recreabantur. Accidit verò ut Imperator Fridericus deambulans per castra hanc eorum beneficentiam cum pietate coniunctam videret, qui collaudata

collaudata eorum virtute, suspiriis ex imo corde ductis, dixisse fertur: Ciues hi beneficentia & pietate omnes principes, qui adsunt, longè superant. Hoc enim officium erat omnium, qui alios facultatib. antecellunt. Arreptaq; inde occasione rem totam ad comitia castrensia desert. Fuitque autor, vt ordo Germanorum militum ex nobili prosapia electorum institueretur, quorum officium imprimis esset curam pauperum in terra sancta existentium gerere. Erant tunc confirmati Templariorum & Ioannitarum ordines. Ex horum institutis medium quiddam eligitur, vt esset norma addicentium sese huic regulæ. Placet hoc cunctis Imperatoris consilium, concediturque eis ex regis largitione domus hospitalis Hierosolymis. Effectumq; est, vt Pontifex Celestinus tertius, qui nuper Pontificatum inierat, hoc institutum ordinis huius confirmaret, qui dedit eis vestem albam, nigra cruce insignitam, vt dignoscerentur. Concessit etiam eis facultatem creandorum equitum Auratorum, vt vocant, qua autoritate ipsis quodammodo regib. sunt comparati. Hi quomodo in Prussiam fuerint delati, quidue negotii cum nostris gentibus habuerint, suis locis annotabimus. Georgius etiam Sabinus mihi quondam coniunctis imus, iis de rebus aliquid conscripsit. Hic autem ordo institutus est anno quarto ante mortem Cazimiri Iusti regis Polonorum.

Modus instructionis exercitus Cazimiri contra Russos ad Haliciam.

Cazimirus vt milites ad prælium ineundum incitaret, commemorat breuiter ante paucos annos, in iisdem locis ad Haliciam casos milites patris Kriuoustii non virtute, sed dolo ac prodicione, quib. vt perfidiosorum hostium sanguine parentare velint, hortatur & monet. his animatos verbis in aciem educit, & sinistro cornui Palatinum Cracouensem præficit, ipse verò dextrum administrandum suscipit. Nec mora, signo dato, pugnandi potestatem facit. Explicant & Russi suas acies, concurritur infestis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittariis, nec iam satis suos seruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit. Atque adeo ipsemet, vt scribit Vincentius, magno suæ vitæ periculo succurrit, & inclinatham aciem vix restituit. Reprimuntur ergo feroces Russi, & mox, commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis & trepidantibus, & cohortati sese mutuò in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerso, cæteri, qui dextrum cornu nostrum adhuc sustinebant, terga ver-

tunt &

tunt & ipsi. Persequuntur nostri, maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in resistentibus stragem edunt, permultos viuos capiunt, duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri castra opulenta diripiunt. Halicienses mox deditionem fecere. Cazimirus autem magnam rationem habuit expeditionis Hierosolymitanæ, nec summo iure est vsus cõtra suos hostes Hungaros ad Haliciam, sic enim Platina in Clemente tertio. Polonia autem rex salutem Christianorum cõsulens, Hungaris pacem dedit, quò omnibus facilius proficisci ad tantam expeditionem liceret.

De morte Cazimiri ex Cromero.

Ad quartum nonas Maii anniuersaria diui Floriani celebrabantur. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temerè eos lusibus & conuiujs contaminabat. In sequenti die grande conuiuium instruxit, proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuium, exhilaratis conuiujs, & multa de præteritis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animæ, atque cœlitum beatitudine nõ ineptè in medium protulit. Erat enim ab ineunte ætate non pessimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eum inuasit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum fuit.

Conclusio.

Habent apud scriptores suas laudes Chobrius & Kriuoustius reges Poloniæ; sed Cazimirus secundus, etiamsi laudatur, tamen cur non ita alacriter commendetur à nostris historicis, valde miror. Pomeranos siquidem hic in ordinem redegit. Podlasios domuit, Prutenos gloriosè subegit, Russos potenter bis debellauit. Cum his quatuor hostibus illi duo bellatores cruenta bella gesserunt, non tamen eorum maxillis frana ita iniecerunt, vt rebellare postea non possent, quod omnino præstitit hic iustus, hic pius princeps, exteris admirabilis, suis reuerenter amandus. Et si Kriuoustium cum Cazimiro, patrem cum filio componere licet: Kriuoustium compararem Iulio Cæsari, vi & robore militari conspicuo. Cazimirum verò Cæsari Augusto conferre possem. Hic enim forsân natura non fuit bellator, sicuti & de Augusto referunt; sed tamen fortuna vbique à partibus eius stetit. De hoc enim propriè dici potest, quòd

h

test, quòd

est, quod solus suo ævo post illas victorias celebres, cum finitimis pace firmata & longa quiete stabilita Iani templum occluserit.

LESCVS ALBVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo.

5157.
1195.

Roloni meritorum Cazimiri patris memores, Lescum eligunt in regem. Aderat quidem Miescus senex, aderant SYLLESII, & Opolienses duces, qui iure quodam suo ad principatum adspirabant. Sed tantus amor patricii regis tunc cunctos tenebat Polonos, ut non dicam Germanum aut Italum, sed ne Syllesium quidem, ac neque Miesconem ex maiori Polonia vellent eligere. Cunctorum enim tum persuasio hæc occupauerat animos, nequaquam ex re atque dignitate Cracouiensis & Sedomiricensis conuentus fore aliunde sibi principem accersere. Licet autem lex naturæ atque etiam diuina suadeat, ex sua gente eligendum principem, tamen exemplo hoc demonstratum est, electionem domesticorum regum ciuilia bella facile concomitari, maximè si candidati complures sint, qui æquum ius suæ ambitioni prætexentes per factiones & incessa media rem agant. Cum enim audiisset Miesco, se neglectum esse, statim accurrit, corrogatoque vndique exercitu, ita atrox ciuile bellum & mox prælium ad Mozgauam flumen, septem à Cracouia, quatuor verò ab Andreiouia miliaribus distans, excitat, ut de salute Reipub. admodum dubitaretur. Et iam fusi fugatiq; Miescouiani erant, cum superuenientibus Wratisslauenibus, Opoliensibusque, denuo instauratur pugna. Fuit hoc cruentum & funestum proelium. Perit in eo Boleslaus Miesci senis filius: ipse faucibus domum lectica reportatur. Ab altera parte Romanus Russus, pluribus vulneribus acceptis medio è proelio excedit. Palatinus verò Sedomiricensis Gonoricius viuis capitur. Dum æstuat Polonia ciuilibus bellis, venerat huc Cardinalis Capuanus, elaborauitq; sollicitè in abrogando rescindendoq; matrimonio sacerdotum, quod ad eam diem in usu retentum fuerat, Autor est Dlugosius, Pambertus Saffnaburgensis, ac etiam ipse Martinus Cromerus id multis verbis adstruit. Mieschouiensis id de concubinis intelligi vult, sed dominus Cromerus & de vxoribus legitimis adiecit, idque ex sententia Dlugosii, q̄ expresse vxores nominat. Quod verum esse chronicon Wratisslauense comprobatur superius à me adductum.

Miesco quarto postquam apud Mozgauam malè pugnauerat, anno Christi 1195. Anno ab orbe condito, 1195. Cuiuuiensem oram Lesconi

Ad Mozgauam
ciuile bellum.

Cardinalis Capuanus
aduertus
in Poloniam.

ram Lesconi tum iuueni eripit, mox maiora ausus, ubi pollicitationibus credulæ matris Helenæ animum expugnat, & proceres in suam sententiam pertrahit, regiam ipsam vi & armis occupat, nec tamen ea, quæ liberaliter promiserat, exoluit. Trāctationem enim cum Helena & proceribus huiusmodi fecerat: Si regem se nuncupari paterentur, filio Helenæ, ubi adoleuisset, regni habenas rursus se daturum. Cum autem animos Cracouiensium sæpius offendisset, nec vlla spes restaret, eum pactis conuentis, quæ cum matre Lesci sanxerat, statutum, cuncti veluti signo sublato contra eum conspirant, Lescoque debitum & olim destinatum ac delatum regnum arcesque deferunt. Miescus ubi minimè rem ioco agi vidit, ad solitas artes confugit, instructusq; variis verborum blanditiis Helenam accedens, eamque affinem suam carissimam appellans, non tam mihi inquit est hoc imputandum, quam tuis clientibus, &c. Atque ita crimen hæctenus ei non præstitæ fidei amouere à se nititur, totamque culpam in Nicolaum Palatinum Cracouiensem reiicit, quem seditiosum hominem vocat, eiq; notam illam inurit, quod illi vsitatum sit principes pro libidine instituere, & rursus destituere; utque ipse sub alieno nomine dominaretur, hoc semper spectare. Vbi finem sermonis fecisset, mulierem suis artibus pedentim ab instituto deducit, seque ad regnum iam tertio insinuat. Nicolaus Palatinus considerata leuitate mulieris insanabili, profectus Polniam ad Miescum regem, tempori se accommodat, transitionemque facit. Interim rex vario successu fortunæ defatigatus, cum iam ageret septuagesimum tertium annum, inopinata morte opprimitur, Calissæq; sepelitur in templo Pauli Apostoli. Verum postea vrbe in alium locum translata, sepulchrum eius in suburbio relictum est. Ita qui viuis variis tempestatum casibus iactabatur, etiam post mortem desertus, & ludibrio fortunæ expositus remansit, dum sepulchrum eius ab iniuriis cœlestibus minimè liberum, tecto concamerato, more aliorum regum, non dignatur. Commisereri eius sane debuit vel ipsum Vagrouiense monasterium, quod ipse erexit & opibus locuplerauit. Res admodum exilis erat, sui patroni ossa, si non exornare, at saltem contegere, ut se memores beneficiorum acceptorum hac ratione testarentur. Temporibus huius regis historia mentionem facit quoque regum Polocensium, ex quibus celebratur Volodomir. Quod ideo annotaui, quia creberrima hodie fit mentio Polocensis expeditionis, quando rex Stephanus summa vi & virtute militum illam arcem expugnauit, & totam prouinciam in potestatem suam redegit.

Helena credula.

Miescus blanditijs Regiam circumuenit.

Mors Miesconis.

WLADISLAUS LASCONOG.

Lectio Lasconogi præ aliis est admirabilior, quippe in qua non armis, non technis, sed virtutis & mansuetudinis excellentia inter principes decertatum est, dum singuli regios honores cum iniuria alterius capessere detrectant. Nicolaus Palatinus leuitatem Helenæ iamdudum auersatus, etiam ad eius filium Lescum Album principatum deferre, tergiuersabatur primò, tandem, reliquis consentientibus, & ipse in eorum sententiam concedit, ea tamen lege, ut prius Gonoricium Palatinum, Sedomiriensem æmulum suum in exilium mittat. Fuit enim ei ita infensus, ut licet aliquoties reconciliatio inter eos tentata & in speciem perfecta fuerit, tamen cum nunquam, quoad vixit, amare potuit. At Lescus, cum vidisset sibi leges præscribi, & quasi compedes iniici, potius quam Gonoricium fidum consiliarium & sibi amicissimum proderet velit, ipsos regios honores suscipere dedignatur. Contra Gonoricus, qui vnicè Lescum suum dominum diligebat, ne sua commoda negligat hortatur, se licet senem imbecillum libenter in exilium iturum, & quidem alacriter, modò occasione ipse ne desit, regnumq; sibi debitum in alienam familiam transferri non patiat, non commotus est Gonoricii oratione Lescus, sed quantò efficacius documentum benevolentia ipsius erga se considerat & admiratur, tantò pertinacius in priorè sententia persistit; proinde alium sibi Cracouienses Proceres istis legibus regem quærant, denunciat. Quem nuncium ab animo excelso Lesci profectum dum Proceres examinant, Wladislaum Lasconogum regem renunciant. At is quoque se declarat non esse ita regnandi cupidum, ut principatus causa ius & vinculum consanguinitatis violare velit, debitumque regnum fratri interuertere. Interim Lescum de Senatuconsulto Cracouiensium certiore facit, nihilq; se aduersus animi ipsius sententiam pacturum promittit, modò sibi deesse nolit; id quod non modò hortatur, sed etiam iubet. Vides priscos homines de re tanti momenti, ubi non datur bis errare, rarissimo exemplo sinceritate & integritate decertantes. Quod si nunc aliquid tale eueniret, certe à nuperis hominibus is, qui ita se gereret, tanquam intempestiuus virtutis cliens irrideretur, & nisi fallor etiam exhiberetur. Enimuero pro honoribus non satis est, hac tempestate igne & ferro decertare; confugitur ad illicita media, propinantur & toxica, obiciuntur venena sensibus tactus, gustus, visus, superstitionibus & adhuc spirantibus, qui aliquo munere præfecturarum funguntur, iam noui gregales, non secus ac vulvures de successione solliciti, conuolant. Talem tantamque animi in Lescione mo-

Lescione modestiam Deus comprobavit illa victoria celeberrima ei concessa, de principe Russo Romano, quem ad Zaichostiam de bellauit. Monstratur insula illa, ubi est traiectus nobilis in flumine à nautis, ubi pars exercitus rursorum dissipati & compulsi sese receperat, plurimis post pugnam desideratis. Regiam etiam dignitatem, cuius adipiscendæ spem sibi iam ipse præcidisse videbatur, iterum recuperat. Commemoratur hoc Lasconogi tempore, Lituonum conuersio ad fidem Christianam, de qua in nostra historia rerum ecclesiasticarum fusiùs tractatur. Commemoratur & victoria eius Rursorum de Lituanis parta.

LESCVS ALBVS.

Lescus tertium rex creatur. Cadlubkus primus scriptor historiae Polonorum præmium laborum & eruditionis Episcopatum Cracouiensem consequitur. Fuit autem synchronus Innocentii Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ regnum instituitur, cuius regem idem Cadlubkus primus inaugurat. Sed euentus breui docuit, hoc regnum non bonis auspiciis institutum fuisse. Rex enim Colomanus victus à Russis cum Salomea vxore, sorore Lesci capitur, & annum in custodia asseruatur. Qua re Poloni audita, indignabundi vndiq; confluunt, & mox talionem reddunt, de Russis insigni victoria reportata. In ea pugna decem Duces insignes Russi capiuntur, & adducuntur ad regem Lescum viui. Incidisse etiam in hæc tempora narratur primus Tartarorum in Russiam aduentus, & clades ab eis illa recitatur, quam Cometes inusitatae magnitudinis prænuiciauit. Libertates etiam & immunitates, exemptionesque ecclesiastici ordinis tum auctæ sunt: elaborante ea in re maximè omnium Henricho Archiepiscopo. hoc etiam tempore Cruciferorum nomen in his oris innotuit. Vocati erant hi ad ferendum auxilium, tandem pro dominis se gerere coeperunt. Imitati sunt forsitan in eo facinore Turcos. Nam & isti eadem prorsus occasione vocati à Marco orientis Imperatore, mirum ut ipsi opem ferrent, mutato consilio Græciam occuparunt. Lescus hic à Pomeranis dum balneat securius, interficitur, exemplum relinquens mortalibus, quàm verum sit dictum Philosophi:

Α. Ε. Μ. V. Ν. Ο. & Π. Ι. Τ. Ε. Ν.
 Anacephalæosis historiae chronologica, vsque ad Boleslaum Pudicum.

Quia hic series historiae perplexa est, ob Miesci lenis & Lesci Albi

h 3 trinam, aut

trinam, aut quaternam resumptionem principatus, ideo seriem hystoriae in ordinem chronologicum hoc modo redegitur.

1185. Valachi Isaaco Orientis Imperatori rebellant, cum quibus is infeliciter congregatur. Prima hinc mentio fit Valachorum, quos Graeci scriptores Blachos vocant. Dixi autem Traiani acta persequens de Valachorum origine. Sed non desunt, qui potius à Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii confederant in vicinia, vel in ipsa sede Valachorum, eorum linguam immutatam esse putant. Cuius rei tres rationes non contemnendas habent: Primò, quòd Valachi in sua lingua non tam Latinorum quàm Italarum sermonis corruptelas habent. Verbi gratia: Palsa pro trãseas, Curciani pro cortigiani, id est aulici, & consimilia. Quorum omnium expers erat aetas Traiani, quæ adhuc incorruptam linguam habuit. Secundò, quòd illæ coloniae Traiani Romanorum, ab Adriano, & aliis reductæ rursus fuerunt ex Dacia in Italiam. Tertiò, quòd, si reliquiae essent exercitus Traiani, non obliti fuissent hystoriae Romanæ scriptores, eos vocare ex corrupto nomine Italicorum, Valachos seu Blachos. Sed nusquam per mille annos fit mentio Blachorum, nisi ab illo tempore, quando Genuensium colonia Kiliam, quæ Achyleæ etymon redolet, occuparunt. Cõpone hæc, quæ nunc dicuntur, cum illis, quæ in Traiano à me sunt commemorata, & rem planam habebis. Nec desunt, qui eiusdem generis Italos hac via in Litvvaniam ab ostiis Danubii per Valachiam transiisse affirmant, & tales parufaciunt illam narrationem de Libone, qui in Litvvaniam aduenisse dicitur. De Columnensium autem aduentu ad illas regiones inferius dicemus.

1194. Nicolaus Palatinus cum fratre Episcopo Cracouiensi in tutorem Lesconi Albo designatus, iuramentum ab ordinibus Poloniae eiusdem modi, sicuti & regi præstare solent exigit. Metuebant enim fluxam fidem plebis, suspectamq; habebant leuitatem multitudinis, ne ab eis aliquando vel ad Miescum senem, vel ad Opoliensem Ducem deficerent.

1195. Mozgauenſe bellum ciuile sic Miechouienſis describit lib. 3. cap. 27. Habet enim interdum gratiam antiquus stylus, quo vsus est Miechouienſis. Ad Mozgauam fluuium à cœnobio Andrzeiouiensi quatuor milliaribus distantem, cum Sedomirienses, Lublinenses, Brestenses, supra Bug, Mazouitæ, & Romanus Mscislaucz princeps Wladimiræ, quæ Lucensis appellatur, sororinus Ducis Kazimiri nouissimè mortui, ad Mozgauam applicuerunt, progressum Mieczlao impedituri. Ordinatisque aciebus anno domini 1195. Nicolao Palatino Cracouiensi dextrum cornu, Romano duce Wladimiræ sinistrum tenente, & Gonoricio Palatino Sedomiriensi

Cause cur non à latinis sed ab Italis qui post corruptam linguam latinam in his regionibus versati erant Valachi oriundi.

Ciuile bellum ad Mozgauam ex Miechouienſi.

no Sedomiriensi in subsidiis relicto cum Miescon e sene conflixerunt, mutua se cæde obruncando, perinde ac si inter infestissimos & perpetuò dissidentes bellum gereretur, neutraq; parte gradum referente, strages horrenda cadauerum vtrinque edita est. Ad duces quoque ipsos clades peruenit. Boleslaus siquidem filius Miesconis senis in conspectu patris lancea traiectus, ex equo delapsus occubuit. Miesco senex à quodam milite gregario impetitus, morti destinabatur frequèti ictuum ingeminatione, ni magno clamore se ducem Mieczlao asseruisset, & caesidis detractioe veneranda canicie militem terruisset, quapropter miles educens illum ex acie, ne ab aliis violaretur, fugere consuluit.

1198. Wladimiro Haliciensis mortuo, Romanus memor meritorum suorum, quo pacto Polonis, & Lesco Albo implicatis ciuili bello ad Mozgauam inter maiores & minores Polonos nauaset operam, Haliciensem principatum ambit, eumque deposcit. Abhorrebant autem Halicienses à Romano, crudelitatem eius veriti. Itaque decreuit frequens senatus, vt Romanum Nicolaus cum exercitu eò deduceret. Ibi Lescus orare, vt sibi cum exercitu proficisci illo liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ vitæ, quam hætenus inter cœtus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se, deinceps armatum inter armatos viros versari, & quæ principis essent munera, vsu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se vsu in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si non impetraret, tamen vel cum vno comite, castra secuturum se esse.

1199. Quarto anno Miesco senex, postquam malè pugnauerat ad Mozgauam, vt sibi præstrueret viam ad principatum Poloniae, Cuiuuiam, Cazimiri filius præripit ac præoccupat. Ita primum, terrore iniecto, tandem cum Helena matre, & cum iis, qui ei fauebant, vulpina industria tractat de conditionibus pacis. Negat Lescum principem, ritè creatum, aut se inuito, certum stabilemque principatum obtinere posse. Non deesse sibi consilia, & auxilia externa. Lescum puerum esse. Curatores eius inuidia laborare: Bonam nobilitatis partem clam secum sentire. Verum si sibi principatum concedat, redditurum se esse Cuiuuiam filiis eius. Se sane senem esse, nec diu viuere & regnare posse. Interim, Lescus fieret princeps, se in ordinem, & politiam meliorem redacturum regnum.

1200. His inducta & persuasa credula mulier, annuentibus tutoribus, cum eo transigit: iure iurandoque die Diui Bartholomæi memoriæ dicato transactione confirmat. Deinde vnà cum filio Sedomiriam secedit. Miesco potitur rerum. Tunc secundò regnasse dicitur.

1220. Quod atti-

Lesco Albi alacritas ad bellum.

Educatio muliebris.

Miesco senex Cuiuuiam occupat.

Alexius Murziphilus.

1220. Quod attinet res exterorum, Anglia & Hybernia infulæ Romano Pontifici tum vectigales factæ sunt. Alexius orientis Imperator pulsus, Haliciam ad Romanum, qui Polonorum opera princeps factus fuerat, confugit. Hic, credo paulò post ab Alexio Duca cognomento Murziphlo, ob coniuncta ac veluti oculis imminentiæ supercilia, sic dicto, plebi insanienti obiectus, perijt tumultu. Tyrannus autem ipse Murziphilus deinde alibi comprehensus, post effosos oculos, Constantinopoli de turri præcipitatus fuit, promiscua plebs in cadaver sæuivit.

Cistercienses Monachi.

1201. Monachi Cisterciensium è Portensio monasterio euocati in Poloniam, delicatum genus malorum, secum attulerunt, quæ etiam nunc deporta vel deporti vocantur.

1201. Miecislaus promissâ non seruat, cumque Lesci mater importunius instaret, fidemque datam in eo requireret, & iusiurandum præstitum ei obiectaret, nihil dissimulans, respondit, pactis & iureiurando contra ius gentium se minimè teneri. Ita Helena dimissa, ingenti animi sui dolore, crudelitatem suam damnare, procerum suorum dicta & consilia, licet serò, probare cœpit. Offenderat iam Miecislaus non leuiter animos procerum, & equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easque quibusdam è maiore Polonia asecclis donarat; quodque eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens. Itaque quasi conspiratione facta, Miesco cum suis principatu dericitur. Nicolaus omnia ad matrem & pupillum iure tutorio transfert.

Honores præpostere distribuit Miecislaus.

1202. Irrequieto animo Miescus existens, tertio molitur dolos, & quidem propius ad motis technis rem agit: Quòd promissâ non impleuerit, dicebat non per se, sed per Nicolaum Palatinum stetitisse, qui subofaciens, quòd filios Cazimiri adoptare in animo haberet, se à tutorio munere excludendum ratus, nihil omisit, ut eum in suspicionem adduceret. Cæterum illum ut seditiosum hominem amouendum; ut potè qui se erga teneram Lesci ætatem palponem aulicum, & erga se, qui paterno animo & matri & filio faueret, iniustum censorem præstaret. Probè enim intelligebat Miecislaus, eum fuisse maximum obicem & aduersarium consiliis suis, quem reliquus conuentus Cracouiensis sequeretur. Itaque his artibus elidere eius consilia satagebat. Nec in casum cadere conatus eius videbatur: Iam enim labefactauerat animum mulieris, maxime inuidis æmulisque Palatini animum eius irritantibus. Itaque, re tota intellecta Nicolaus Posnaniam ad Miecislaum, quamuis in fensum sibi hostem magnis itineribus contendit, ac salutem incolumitatisque suæ prospecturus, uturusque ingrati mulierem, ei omnia, quæ prodesse, quæue obesse eius instituto videbat, aperit. Quare erectus ani-

Nicolai Palatini consilium & transitio.

erectus animo senex ad solitas artes suas refugit, & apertè iam postulat Helena refutat, sequè opera Nicolai adeptum esse principatum gloriatur. Toto autem negotio iam in hanc, iam in illam partem titubante, Miescum inopinata mors opressit, cum ageret annum septuagesimum tertium. Inter fundationes (quas vocant) eius, illud inuentum fuit ipsi magis peculiare, quòd Wagruiensi monasterio instituto, sanxit, ut non nisi Germani, iique Colonienfes, in illud cooptarentur. Causam instituti addunt, quòd quondam honorificè habitus esset à Colonienfibus, cum eò adolefcens religionis ergò venisset.

Mors Miesci.

1202. Comitua Cracouiensia eligendi regis gratia indicuntur; in quibus detecta sunt vana studia hominum & contentiones potissimum inter Nicolaum, & Gonoricium Sedomiriensem, Palatinos, interque Lescum Album, & Lesconogum regulos. Et illud quidem par, maleuolentiæ, istud verò reuerentiæ & honestate inter se decertabat. De qua re in historia nostra iam dictum est. Ad extremum Wladislaus Lesconogus eligitur; quem à gracilitate pedum sic dictum esse putant. Laudat hunc Mieschouienfis à peritia artis pugillatoria: peritissimumque in ea arte ab ineunte ætate fuisse ait, dum in Germania commoraretur.

Lesconogi corporis dotes.

1205. Lesconis Albi ætatem ac principatum, plurimum ornauit victoria, de Romano duce Rusorum parta, quam Mieschouienfis ita describit. Itaque ingressus Romanus cum copiis pugnatorum, primo ætatis tempore Lublinum obsedit, & cum non prosperaretur, probè enim à Polonis defendebatur, in terras Sedomiriæ grassando descendit, & flumine Istula superato, circa Zaichost confedit. Principes verò Lesco Albus & Conradus, ex omnibus terris suis Sedomiriensibus. Lublinensibus. Mazouia, & Cuiavia bellatores ex nobilibus & plebeis circa Sedomiriam collegerunt, & eis Christinum Comitem Palatinum Plocensem præfecerunt, qui industria et astu, decima nona Iunii oriente, appropinquauit Rusorum exercitui. Romanus verò vix tumultuariè suos ordinauerat. Sagittarii Polonorum in necem ducis Romani fidefragi conspirarunt, globoque militum facto, in ducem Romanum, & eum protegentes insiluerunt: equo igitur sub ipso telis confosso, & eum deiicere satagentibus, ad ripam Istulæ per medias acies cucurrit, dextrarioque cadente, ac foeta equa sibi administrata, Istulam tranauit. Et gratus equæ de salutis ministerio, inter alios dispersos & fugientes, pedes promiscuus cucurrit. Ab infecutoribus Polonis miles gregarius existimatus, occisus est, in Sedomiriamque relatus, à duce Lescone fuit sepultus. Vnde post à Ruthenis & proceribus Wladimiria mille marcis argenti & restitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Wladimiriam ductus est, ibi tumu-

Lesci à biniſto ria de Romano ad Zaichostum

Somnium Romanum.

est, ibi tumultandus. Cromerus autem libro septimo hæc scribit. Fertur item, idem Romanus nocte ea, qua proelium consecutum est, somniasse, multitudinem passerum à longe minore numero acanthidum, ab ea parte, quæ ad Sedomiriam vergit, aduolantium dilaniatam esse. Idque somnium cum amicis manè narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis visum esse. Dies, quo apud Zaihostium pugnatū est fuit 13. Cal. Iulii. Miechouius causam istius belli refert, quod Romanus Lesconi dare negarit tributum; aitque suscepturum eam expeditionem in Poloniam, copiisque ex vniuersa Russia contractis, ad suæ religionis Episcopum, quem Wladicam vocant, dona misisse, ut sibi in Poloniam inuasuro, eamque treennio vallaturo, autoritate Pontificia benediceret. Qui, spreto eius donis, benedictionem, tanquam ad iniquum & execrabile properanti facinus, denegauit, inquit, iniusta bella mouentes, in patriam non redire viuos. Comminatus autem ei erat Romanus tyrannus conculsionem, si ei benedictionem denegasset, &c.

1205. Hoc tempore Litvuani à Russis victi. Quam victoriam Cromerus sic describit: Post hoc tempus Litvuani, gens syluestris & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cœpit, cruento proelio victi, subera, restes, & fasces frondeas, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributum nomine deinceps pendere iussi sunt.

Ordo Liouonensium.

1205. Hoc anno ordo Gladiferorum fratrum in Liuonia cœpit, autore Alberto Rigensi Episcopo. Vestem albam, rubenti gladio cum stella insignitam, gerebant. Regula eis cum templariis communis erat. Priuilegia à Papa innocencio adepti, ut omnes, quas in Liuonia & circum circa, terras subigerent, possiderent. Horum virtute magna pars Liuoniæ subacta. At, cum Cruciferi fratres ordinis Teutonici in Prussia potentes fierent, deposita sua regula, Pontifice annuente, Teutonicis sunt vniti (chron. ord. Teut.) Apud Plescouenses tum Vuoldemarus regis munereungebatur, cui etiam Liouones tunc parebant, & tributa pendebant.

Mors Nicolai.

1206. Lescus Albus ad principatum reuocatus, Wladislao modestissimè id non modò ferente, sed etiam, cognito consensu conuentus, discessione sua Posnaniam, approbante. Hoc anno & Nicolaus Palatinus mortuus est. Ideo Lesconis negotia, tanquam obice sublato, prosperiùs succedere cœperunt. Eodem anno Fulco seu Pelka Episcopus Cracouiensis vita excessit, qui sibi, & suis successoribus prærogatiuam loci, & suffragii secundum Archiepiscopum Gnicnensem ab Innocencio tertio impetrauit.

1206. Eodem tempore sacrum collegium, liberam Episcopi liberis suis suffragiis electionem principibus non immiscentibus se huic rei, à

huic rei, à Pontifice per Iohannem Archidiaconum impetrat: Et hoc modo Vincentius Cadlubkus genere Roseus, vir doctus, ut tunc tempora ferebant, electus est à collegio quamuis ipse præfens non adesset. Hic primus, cum regeret ecclesiam Cracouiensem, Polonicam historiã gentis suæ conscripsit. Quam ita incipit: Tres tribus ex causis theatrales edere solennitates, &c. Hæc ita non sine traductione quadam Miechouiensis, ut is, qui elegantior se scriptorem esse putabat, refert. Moxque de eius stylo iudicium fert: Plura, inquit, de exteris, quam Polonorum gestis, nodosè & inuolutè in primis libris perstringens, &c. Præfuit is ecclesiæ aliquot annis: tandem abdicans se episcopatu, in monasterio Andreiouiensi professus, ex bono factus est optimus: sic autem de eo Miechouiensis. Tandem post quinque inquit, annos ergastulo carnis solutus, in domino quieuit, in monasterio Andreiouiensi sepultus est.

*Rofens.**Cadlubcij historia.**Iudicium Miechouensis de stylo Cadlubcij*

1206. Colomanus Andreæ regis Hungarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est; ubi & solenni pompa inunctus est, coronatus, & rex Galatiæ seu Haliciæ appellatus à Cadlubco Episcopo Cracouiensi, assistente ei Iuone Cancellario Poloniae, gente Odrouasio. Quid verò isthic egerint isti duo, differit Cromerus ibidem.

Coronatio Regis Haliciensium.

Circa eadem tempora Concilium, Lateranense septimū celebratur, in quo 412. Archiepiscopi, & 1300. Episcopi congregantur. In eo Concilio, cum immensâ multitudine monachorum mundò laboraret, & in dies nouorum monasteriorum foundationibus, infansque ob eam causam profusionibus Respub. exhaurirentur, marsupiaque locupletiorum exinanirentur. Itaque statutum fuit, Canone 13. Ne quis de cætero nouam religionem seu regulam monachalem institueret, sed quicumque voluisset ad religionem conuerti, vnam de approbatis assumere. Præuidebant enim tum Patres, si seculum diutius itaret, & quoties nouæ hæreses, sicuti dominus eas futuras ad finem mundi prædixit, orientur, nouæ quoque societates monachorum profligandis eis instituerentur, facile futurum, ut per eam occasionem maior pars orbis sub potestatem & ditionem ecclesiasticorum deueniret. Atque ita medicina morbo ipso esset deterior. Ideo non ita multò post istud Concilium Conrardus Dux Mazouiorum, autoritate huius sacri conuentus, & disputationibus illius seculi, quæ tum passim ea de re ferebantur motus, cautè & circumspèctè Culmam, Toruniam & alias possessiones suas, Cruciferis donat: nõ quidè videlicet iure sempiterno, ne quid menti Concilii derogaretur, sed ad tempus, quoad nimirum, hostes Christianorum septentrionales debellarentur, quibus sublatis, alia ratione cum ipsis Cruciferis transigere ei liceret: hoc minus est adhuc quam ius feduciarum, seu feudum. Huic exemplo, in quibus nunc cordi est nouas regulas monachorum introducere, deberent insistere. Nam si idcirco eas intro-

ductas fuisse volunt, ut hæreses subingressæ confutarentur, conuictis & refecatis hæresibus gladio verbi dei, possessiones illis datæ, ad priores possessores deberent iterum redire, aut ad alios publicos vsus conuerti, iuxta alium canonem, illi autem professioni alicui iam antea receptæ se addicere. Si inquam, hoc incommodum euitare vellent, quod solerter tum illud Concilium præuidebat.

1211. Circa hunc annum Hungari à Russis victi, Colomanus rex cum vxore captus. Poloni quidem, qui Hungaris commilitabant, Russos primò superarunt; sed cum onusti præda domum redirent, à Russis excepti sunt & trucidati. Nam cum nostri cedere cœpissent, Russi vexillum nostrorum captum erexerunt, ad quod conuersi Poloni acurrebant. Interim Polouucii cum Russis profiliunt, obuios quosque interficiunt.

1211. Elati victoria Russi, adiunctis etiam sibi Litvvanis, crebris incursionibus Poloniam vexarunt. Quo facto motus Lescus Sulistuum cum expeditis copiis mittit, qui, collatis castris, Russos magna clade profligarunt. Et quinque duces captos bello ad Lescum adduxerunt. Ita cõpensata fuit Hungarorũ & nostrorum clades superior.

*Tartarorum
prima incursio
in istas terras.*

*Polouucio-
rum origo.*

1202. Secundum alios 1188. Tartari Scythica gens cum antea vltra Caspiũ mare habitassent, in eas oras primò peruenerunt. Et Russis Polouuciiq; bellum intulerunt, sed Russos, quos Tartari non dissiparant, Polouucii ipsi excepere. Disserunt hinc, Miechouienfis, & Cromerus de Polouuciorum origine, & consentientes tradunt, fuisse eos Gothorum veterum reliquias. Et mox Cromerus de lingua Polouuciorum disserens, asserit eos locutos fuisse Russorum lingua non valdè diuersa à Polonica. Hæc refert libro 7. in Lescione Albo. Quæ si ita sunt, argumentum haud leue habemus, Gothos veteres lingua Slauonica vsos fuisse, quando quidem Polouucii, eorum scilicet posteritas, eadem hæctenus vtitur. Hæc adieci ad illustranda ea, quæ superius de Gothis à nobis dicta sunt. Sigismundus verò Eberstinus Polouucios à Poloczko, vbi sedes habuerunt, vocatos esse putabat.

1204. Post hanc cladem Russi debellati & subacti sunt, ita ut non modò tributa penderent, & iussa facerent, sed etiam seruis prædæ essent. Hæc Cromerus.

1227. Inuisente Lescò cunctas regiones ditioni suæ subiectas Pomeranis, ne longiùs à principe disiti, quererentur se patrocinio destitui, Suetopelcum præficit, & amplissimam potestatem & iurisdictionem, etiam in Palatinos, qui tum duo erant, nempe Gedanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus concessit. De redditibus autem totius Pomeraniæ, mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum, ut penderet, constituit.

1220. Cum ageret duos de triginta annos, rogatu procerum vxorem

xorem duxit Grimoslauam Russam, ex qua Boleslaum Pudicum in arce Corcinensi editum, deinde Salomeam, suscepit.

1220. Circa eadem tempora Henrichus Barbarus Dux Wratislaviensis ex Heduigi vxore filia Bertholdi, Ducis Carinthiæ & Marchionis Morauie, Henrichum & Conradum suscipit. Hæc Heduigis postea inter diuos relata est.

1221. Hoc anno Balaklei Soltanus Princeps Zauologensium Tartarorum, inuitatus disidiis domesticis Ducum Russiæ, eorum terras inuadit. Cecidit etiam tunc Olha, atauus Ducum Prunsciorũ, quorum origo descendit indubitato tramite à Iaroslauo, qui fuit vnus ex duodecim filiis Wladimiri monachi dicti, quos Russi Augusto nomine Bohatros, id est heroes vocitant. Et tunc arces illæ tres Czapczakley Oslam & Balakley de nomine ipsius Ducis dictæ à Tartaris ad Borystenem & Bohum excitatæ sunt. Harum fundamenta tantum hodie visuntur. Vlti sunt, non ita multò post Russi, eam iniuriam vnà cum Skirmuto Duce Litvvanis, fuso, fugatoq; ipso Balakleo ad Koidanouum. Cuius belli causa fuisse narratur, quòd Litvvanum legatos Scythicos tributum eis nomine Ducis volentes imponere, amputatis nasibus & auribus, non sine grauissima cõtumelia, ad dominum ipsorum remiserunt.

Origo Bohatarum, qui vere Bohatiri ob susceptam Christi fidem & heroica facta vocari debent.

1222. Aerarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cælo conflavit, vbi & supellex vniuersa Cadlubeci absumitur. Itaque Episcopus Cracouiensis se abdicat, aduersante Principe, & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tum fuit, ut annotant, monachum & Episcopum esse) & in Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit.

Aerarium ecclesie Cracouiensis conflavit.

1222. Diuus Hyacinthus inter diuos relatus. Iuo Episcopus parocciam Cracouiensem ad templum primarium in foro vrbis fundat. Nam antea Trinitatis templum loco parocciæ erat. Sed eã translata, cum sodalicio Dominici commutatio illa facta fuit.

1226. Idem Iuo Kacicense monasterium Cisterciensium, Mogilam paternum rus, locum Vandæ reginæ sepulchro nobilem transfert, & magnificè locupletat. Eodem tempore ptochodocium sancti spiritus dictum, fundatur.

De immunitatibus, & libertatibus ecclesiastici ordinis.

Henrichus Archiepiscopus Gnesnensis, Theodorici ducis bernensis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipse in hoc pietatis studio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate sua, ut Principis, atque omnium ducum, procerumque Polonorum consensu, &

vniuersi conuentus constitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cum ascripticiis etiam & subditis suis, ab omnium profanorum iudicium, etiam ducum, atque adeo ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber esset, ita ut ne per exceptionem quidem ullam, aut reconuentionem pertrahi ad vllum profanum siue laicum (ut vocant) forum possent. Eamque constitutionem Pontificis maximi & sedis Apostolicæ autoritate confirmavit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à se conuocata, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, post edictum legati Pontificii abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede Apostolica Archiepiscopis Gnesnensibus perpetuam legationis munus. Hæc ex Miechouio, qui idem sic scribit, Wladislaus ergo inquit, Othonis, tota maiori Polonia possessa, diuinam miserationem & sui sublimationem recolendo, libertates, & priuilegia binis cathedralibus ecclesiis suis principatus, Gnesnensi, & Posnaniensi contulit, villas ecclesiarum, & earum incolas ab omni seruitute & contributione, quæ olim camera Ducis soluebatur, absolueno, & ab omni iurisdictione ordinaria & extraordinaria Palatinorum, Castellatorum, & cæterorum officialium. Donauit item vtrique Pontifici auctoritatem in bonis ecclesiæ venandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Posnaniensi Episcopo & eius successoribus villas: Sulkouam, & Krobiam, ratione suæ & patrum suorum sepulturae. Hæc libertates ferè se æquant Ducum potestati. Sed quod maiores libertates consecuti sunt ecclesiastici, eò res tota magis in odium & inuidiam tunc fuit versa, Miechouio sic referente: Occasione itaque inquit, harum libertatum edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ peruasit, & clandestinis contra Wladislaum Othonis qui & Pivvacz dictus est, machinari cœperunt iusidias.

1220. Punitiones Dei epidemice consecutæ sunt. Fames intolerabilis, pestisq; acerrima quæ ferè triennio grassata est. Anarchia quoque & bella ciuilia, in quibus & ipse Lescus princeps perit. Creditumque est à multis hæc accidisse ob illa diuortia & diremptiones matrimoniorum in statu ecclesiastico, cum mariti cogentur abdicare coniuges legitimas, iureiurando de non repetendis vnquam illis per vim præstito. Ita diuulsi à parentibus filii, & matres abiuratæ, lamentis omnia implebant. Fieri enim non poterat hæc dilcesio ac separatio absque lachrymis & suspiriis ab imo pectore profectis.

Commendatur hic summè pietas Iuonis episcopi Cracouiensis, qui in illis pestis & famis calamitatibus, memor, se non dominum, sed dispensatorem esse bonorum concreditorum, plurimos subleuauit, multisque eius liberalitas saluti fuit.

1222. Conradus Mazouiorum Dux, cum Pruthenorum excursionibus

Laicum et profanum forum opponitur ecclesiastico.

Celibatus inuectus.

Si moneta à sacerdoti ordine credebatur, quomodo quidam pecuniam tunc incognitam fuisse Polonis dicunt?

Liberitas Iuonis Episcopi Cracouiensis.

tionibus cohibendis per se ipse par non esset, cruce signatos Teutonici ordinis, quos nostri Cruciferos nominant, per quendam monachum sectæ Cisterciensium, vndique in subsidium euocat, Prussisq; opponit, datis & concessis eis possessionibus in finibus Mazouia & Prussia. Hoc tempore Torunia ab eis excitatur olim Tarnouia dicta, Quidzinum, quod illi Rissenberg postea dixerunt, Papouia item quod Dobrinum. Atque ita illa ora prorsus eis conceditur, quæ interiecta est inter Mazouiam & Prussiam, ut essent, si diis placet, defensores aduersus incursiones.

1227. Comitata habentur Gansauia in maiore Polonia propè Znenum (villa est abbatis Tremesensis) quorum causa prætextebatur, ut componerentur intestina dissidia Ducum maioris Poloniæ. Reuera autem ideo habebantur, ut Suatopelcum præfectum Pomeraniæ, qui tributa negarat, horum occasione euocatum, sine armis & bello opprimerent. Sed ille, consilio principum explorato aliud cogitat, occasionemque rei gerendæ obseruat, ut id, quod animo proposuerat perficere posset. Itaque, cum post illas graues deliberationes Lescus, & Henricus se ad balneum conferrent, ipse cum expedita suorum manu adest, & in diuersoria tentoriaque proxima irrumpeus, obuios quosque rei nouitate attonitos, facile aut obruncat, aut propellit, & ad balneum, vbi eos esse acceperat contendit. Resciuerat iam Lescus de hoste, itaque exilit, equumq; nactus cum paucis fugæ se mandat, sed hostibus eum asecutis, cum aliquandiu inermis cum armatis, vnus cum multis contendisset, fortiter dimicans apud Marcinouum pagum occubuit. Henricus autem, qui ætate grauis fugam desperauerat, fauciatur in balneis, & nisi eum aulicus quidam, cui Peregrino cognomen fuit, supra eum prostrat protexisset, idem, quod & Lesconi, ei haud dubiè accidisset. Sed vtcunq; reptans ad suos euasit, ac in lectica Wratislauiam delatus est. Ex eo tempore Suatopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ se gerere cœpit. Chronologus quidam Germanus non postremæ auctoritatis, describens hunc casum principis Lesconis, Suatopelcus inquit, Pomeraniæ præfectus defecit, Pomeraniæ ducem se constituit, regeq; bello occiso, ducatum confirmavit, qui hodie à Poloniæ regno auulsus. Mirari satis non possum hominis leuitatem. Comitata, o bone, tum rex celebrabat, non bellum. Adde, cum præfectum eum ipsemet nominet, quodnam bellum inter regem & præfectum, inter dominum & feruum esse potuit? In balneisne bellum geritur? Aut quem autorem eius commenti de hoc bello habuit? sed breuitatis causa iam missum hoc faciam.

Occasio introductio Cruciferorum. Cruciferi per monachos introducunt. Torunia, Tarnouia.

Lescus in balneis.

Aulicus cui nomen Peregrino Henricum ieruat.

De Suatopelci ducatu comitatum cuiusdam historici.

Epitome Chronicorū Lituanicorum,
Rusſiæ, Prufſiæ, Mazouïæ & Liuoniæ,
vbi diſcutiuntur quædam dubia occur
rentia in eis. Ita autem res vtriuſque
gentis collatæ interſe melius, vt
purpura iuxta purpuram,
diſnoſcentur.

Scriptores belli ſacri pro liberando ſepulchro domini, expeditiones omnes Chriſtianorum Principum quæ decem fuerunt, enumerant: Optime ſanè illi, ſic & ego hîc enumerans eorundem militum expeditiones in Prufſiam, Lituaniamq; contra gentes ſeptentrionales, in re ſimili operæ precium me facturum putauit. Quum regnum Polonicum nondum diuulſum inter filios regum eſſet, totam molem belli contra Pomeranos, Prufſos, Lituanos, Iazygas, Tartaros, & alias idolatricas gentes quæ in circuitu erant, ſuſtinebat, vt teſtantur bella regum Kriuouſtij & Chobrij, qui vindicaturus eadem Diui Alberti, grauius in Prufſos animaduertit. Quo nomine apud populos Chriſtianos valde ſe comendabiles reddebant, & merito quidem. At regno hoc diuiſo, & in aliquot tetrarchias & ſatrapias ſiſſo, vires eius fatiſcere ceperunt. Unde & Conradus Mazouiorum Dux, deſtitutus ſolito præſidio & auxilio, coactus eſt Cruciferos in has regiones euocare. Iam enim gens Boruſſa patriam eius Maſouiam ita vaſtauerat, vt Plockam etiam ſedem eius ſæpius tentaret atq; adoriretur.

Prima expeditio.

Conradus igitur per Ciſterciensẽ Monachum Chriſtium Cruciferos vndique conuocat, quibus Ducem Sylleſorum Henricum & Wratiſlauenſem, Lubenſemq; Episcopum adiungit & præficit. Commiſum eſt atrox prælium. Sed eo remoti, non ſublatis hoſtes è medio. Hic ergo procinctus expeditio prima à nobis vocabitur.

Secunda expeditio.

Vt durabili ſtabiliq; præſidio bellum illud duceretur, accerſitur ex Liuonia & aliud genus Cruciferorum, quos Albertus Archiepiſcopus miſerat. Commiſum eſt prælium acerrimum, quod duobus diebus durauit: &

uit: & fuſi proſtigatiq; ſunt Liuonij Cruciferi, & ad paucos ita redacti, vt ex illis tantum quinque domum repedauerint.

Tertia expeditio.

Post illam cladem appulerunt huc & alij Cruciferi Mariani dicti, Roma vſque à Gregorio nono miſſi, duce Hermano de Salicen, quibus Culma, & Torunia cum ampliffimis territorijs, iure propemodum feudi, ad tempus tamen, attribuuntur. Sed conditiones certè non abſurdæ huius donationis apud ſcriptores reperiuntur quæ ſi cum alterius generis Monachis ſeruatæ fuiſſent hoc ſeculo à noſtris, non ita onerata Reipub. illi eſſent. Tunc duæ arces illæ ad Toruniam Rogouia, & alia eo in loco, vbi Cathedralis eſt eccleſia, à Prufſis extructæ erant. Sed Pipinus Dux eorum extractis inteſtinis atque exenteratus, crudeli morte necatus fuit à Cruciferis.

Torunia Mazouie prouincia fuit tum, Episcopoq; Plockensi parebat.

Quarta expeditio.

Hac Marianorum inaudita in Pipinum crudelitate, præſertim in ipſis initijs eorum aduentus commiſſa, fortuna mutata eſt, & exasperatæ vicinæ gentes: Curlandi, Lituani, Samogitæ & Prufſi (omnes tum gentiles, & ab eadem ſtirpe orti, vt quibusdam placet) atrox bellum excitant ad S. Georgij arcem in Curlandia. Mindocus tunc apud Lituanos regnabat, qui Pontificis Romani autoritate in regem creatus erat. Nam ſpem fecerat ſe religioni Chriſtianæ adhaerurum. Sed cum promiſſis non ſtetiſſet, perfidiæ pœnas non ita multo poſt luit. Noctu enim dormiens nihilq; tale prorsus ſuſpicans à Troinata filio ſuo oppreſſus et ingulatus fuit, haud dubiè quod res diuinæ luſui & ludibrio ipſi eſſent. Mariani igitur conſiſi auxilijs regis Daniæ, & Liuoniensium Cruciferorum copijs, quas ſibi tum recenti fœdere, & imitatione rituali veſtis, inſigni q; permutatione adiunxerant, contra tot gentes procedunt, ſed aliquoties fuſi, fugatiq; de retinendo ſuo ſtatu valde deſperant. Tunc etiam Lituani poſt victoriam, Hircum illum militem ſtrenuum Magdeburgenſem, in oblationis hoſtiam Dijs ſuis armatum, ita vt in equo vitali (vt vocant) in prælium deſcenderat, captusq; ab eis fuerat, igni ſagranti ſubiecto, equo ſubſultante & hinniente, viuum vnâ cum armis ipſiſq; calcaribus cremant. Valde tum luctuofum tempus fuit Cruciferis. Nam præter alia quæ amiſerunt, illud fuit damnum irrecuperabile, quod opinionem virtutis militaris, de qua tantopere gloriabantur, prorsus apud vicinas gentes perdiderunt. Vnde illa verba Durburchij qui res illorum conſcripſit: Tres inquit, vel quatuor hoſtes centum Chriſtianos tum, cum magna verecundia, fugabant. Proinde fracti

inde fracti animo ingeminabant orantes illa verba Psalmi, veluti cum Deo expostulantes: *Ecce domine quomodo confortati sunt inimici nostri, &c.*

Simili quoque genere oblationis paulò post Sambiensem præfectum, viuum, pariter equo feduciali (vt loquuntur) insidentem, iudem Litua- ni post victoriam combusserunt. Simile quid de Germanis ipsis apud Cor- nelium Tacitum legitur, sicuti eis Loeticus rex Poloniae descensurus in prælium cum eis ad Plawno, pagum exprobrat: Humanas hostias, in- quit, quondam Diis offerre soliti. Ecce tibi legem Radamanthi. Si quis, inquit, talia patitur, qualia fecit, pœna iusta putanda est.

BOESLAUS PUDICVS.

Anno ab orbe condito.

5190.

Anno à Christo nato.

1226.

BVtorium (vt sic loquamur) regnum seu potius interregnum quindecim annos durauit. Quæ autem mala interuenerint interea, per annorum seriem enarrare magis commodum erit. Septem ferè annorum erat Boeslaus, cum est patre orbat⁹, ideo principatus eius gubernationem ad se rapiebant propinqui. Vnde bellum ciuile inter Henrichum Barbatum Wratislauensem, & Conradum Mazouium exarsit. Conflictus fuit primus ad Skaliam, in quo Conradi filius Præmissus cecidit, itaq; Conradus receptui iubet canere, & pro victo abit. Secundus ad Wrocyrsum pagum. Sed & ibi profligatus Conradus, celsit ad syluas proximas, & inde Mazouiam. Paulò post Henrichum in villa Spiteuensi diuinæ rei vacantem, capit. Sed Hedwigis Henrici pia coniux cum liberat, & parricidiale illud bellum sapientiâ componit. Henrichus tutela, & regni administratione se abdicauit, iureiurando interposito.

1228. Boeslaus Pudicus adoptatur à Wladislao Duce maioris Poloniae, quamquam incertum an à Lesconogo potius, vel Sputatore sic dicto, qui multas possessiones & illas prærogatiuas ecclesiæ Gnesnensi & Posnaniensi donauit. Vacationem nimirum omnium laborum, immunitatem pensionum, facultatem eudendi monetam, venandi in syluis. Ad hæc, ab omni quarumuis personarum præfecto- rum, Palatinorum, atque adeo ipsorum principum iurisdictione. De hac re D. Cromerus libro octauo.

Non ita multò post, cum Conradus Dux Mazouiae, &c. concedente & abdicante se Henrico, quemadmodum superius narraui- mus, pro tutore & primare se gerere cœpit, **I V O E P I S C O P V S C R A C O V I E N S I S** siue Henrici voluntate, siue sua sponte, & metu odioque Conradi, cui aduersatus erat, sedulo profectus ad Ponti- ficem maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo ado-lescens in Aca-

*Bella Conradi
ad Skaliam.
Ad Wrocyr-
sum alter con-
flictus.*

*Monet e euden
di facultas.*

lescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter vixerat, ac- ceptusque ab eo Parisii honorificè, relaxationem per vim exacti iu- rificandi Henricho impetrauit. Et proxim⁹ iam erat pubertati Bole- slaus & à Córado patruo alienus, in Henrichum prono studio pariter cum matre ferebatur: atque adeo iam iuris sui esse cupiebat. Hæc v- bi ex obscuris indiciis & signis intellexit Conradus, Boeslaum vnà cum matre per speciem colloquii capit. Cirskumque quæ arx est in Mazouia, asportat, ac de necando puero cogitat. Deinde, mutata sententia, suauis Wladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouiensis operâ, in Seciechouiese monasterium, quod in tractu Sedomi- riensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Thu- roniam & Colima Prusiae vrbes primum, fundantur à Cruciferis. Conradus Prusiam longè & latè igni vastat.

1234. Fratres Cruciferi cum Henricho Marchione Misnensi Pruthenos ad fidem compellunt. Et Gregorius Pontifex Polonos ad delendos Pruthenos instigat.

Circa hæc tempora Boeslaus Pudicus cum matre Grimaua, in- ebriatis & sopitis custodibus, effugerat: quem Henrich⁹ Wratislau- ensis reducit, Sedomiriensemque ei Palatinatum attribuit. In loco vbi templum diui Andree est, munitionem castelli statuit Conra- dus, & arcem Cracouiensem obsidet.

Henrichus Barbatus maritus D. Hedwigis, dum curam agit Bole- slai Pudici, Opatouiam Lubuffensi Episcopo donat, Borcumque, & Cazimirium. Iuonis Episcopi Cracouiensis de loco cum Laurentio Wratislauensi Episcopo, qui postea ex rosarum odore decepsit, con- tentio exorta. Basilica Cracouiensis, fortuito incendio in turri, quæ ex testamento Iuonis plumbo tecta erat, excitato, conflagrauit, quæ Visslaus postea instaurauit, & aliam turrim excitauit.

1237. Fratres Gladiferi Liuoniae cum fratribus Cruciferis Teu- tonicis vniti, Hermanus Balbi primus Liuoniae Magister. Elblina ec- clesiam Prusiae aedificata.

1238. Henrichus Barbatus rediens ab obsidione Gnesnensi Cro- snæ grauiter ægrotare cœpit. Nec multò post, hoc ipso anno diem clausit extremum. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henricho filio, cui Pii cognomen, datum est. Nam Hedwigis vxor in ipso monasterio degens, neque ægrotum visere, neq; mortui fu- nus deducere, aut ei obuiam prodire voluit, ne quo rerum humana- rum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam, cæ- teris viris iuxta ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè coniunctissimi mariti mortem tulit, impium esse volunta- ti diuinæ aduersari sapius affirmans. Ac ne viuentem quidem, illum sæpe adiit, nisi fortè, vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Com- muni enim

muni enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti, & continentes vixere. Ex quo tempore Henrichus barbam promisit, atque inde Barbatus vocitatus est. Eodem anno dissidia inter Pontificem & Imperatorem Fridericum secundum arserunt. Pontifex voluit eum regno exuere, ille Cardinales, Episcopos, & Abbates, qui petebant Romam, itineribus præclusis, coepit, & alios mari immerfit, alios in carcere detinuit.

1239. Boleslaus Kunegundam Belæ filiam in uxorem ducit, puellam moribus & sanctimonia vitæ nobilem. Dos eius quadraginta millia marcarum fuit. Tali autem coniugio beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Imò, confirmata religione, postea mutuo consensu ambo perpetuam vouere continentiam, hinc Boleslao Pudici nomen inditum fuit.

1240. Circa hæc tempora Ioannes Czapla Scholasticus Polonicus iuris peritus, Wratislauensis atq; Ducalis Cancellarius, & moderator pueri Conradi, quasi aliquorum consiliorum conscius, à Conrado Mazouia Duce in patibulum actus vnâ cum dominicano monacho. Excommunicatus ab Archiepiscopo Gnesnensi, Louitium ei sempiterno iure donat, ea conditione adiecta, vt libram siue marcam auri Duci Mazouia eorum bonorum nomine quotannis penderet. Atque ita à Gregorio vndecimo absolutus est. Hoc eodem tempore diui Francisci Assisiatensis nouo tunc instituto viuentibus monachis coenobium Cracouiese à Boleslao Pudico fundatur. Per eadem tempora illa fatalis controuersia reuixit de dignitate Pontificali & potestate Imperatoria, inter Pontifices Romanos & Fridericum Imperatorem. Scripsit Petrus Vineatium librum pro potestate Imperatoris, cui respondet Innocentius quartus. Lege Volater. post lites verborum etiam ad strepitum armorum recursus est. Nam factio Guelphorum pro Pontifice, Gibelinorum pro Imperatore sese opponebat acriter.

1241. Tartarorum sexcenta millia, duce Bathi, in Poloniam, Rusiamque venientes, vtramque regionem crudeliter vastabant, ciuitatibus villisque succensis, indeque captiuos educebant. Rex igitur Boleslaus, cum & Henrichus Dux maioris Poloniae, ceterique principes contra Tartaros vnanimiter progressi, proelium cum eis acre commiserunt. Iamque Tartarorum inclinabantur acies, sed quidam Vexillifer Barbarorum cum vexillo processit, in quo erat scripta græca littera tali modo X. superius verò in cuspide hastæ erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum & efformatum, ore fumum vaporemque sordidum in Polonos euomens, quo velut peste quadam & incantationum infascinati, vires amiserunt. Sicque funditus à Tartaris, non secus atque à grandine segetes prostrati sunt.

Pugna huius

Pugna huius rationem & instructionem amborum exercituum qui volet scire, inueniet inferius in libello campiductorie graphicè rem descriptam. Pugna hæc fuit acerrima: Nec incruenta Tartaris victoria cessit, ita vt fracti viribus pedem retulerint, nec vltius progredi ausi sint. Atque ita fortitudine Polonorum ducum Germania defensa fuit, vt incolumis remaneret. Sicut olim Græcia à trecentis Lacedæmoniis aduersus exercitum Xerxis. Perit in eo proelio Henrichus Pius Hedwigis & Barbati filius: quem deductum ad alterum arcus iactum à loco confictus, incondito clamore sublato Barbari capite plectunt. Corpus eius agnitum fuit ex sexto pedis digito. Nam caput fuit abscissum à Tartaris. Perit ibi & Magister Cruciferorum Prussiensium, & alii quam plurimi.

1243. Boleslaus Pudicus rerum potitus, ex Hungaria, quò ob Tartarorum irruptionem fugerat, reuocatus eo anno. Ita enim Miechouiensis dicit: Quapropter vox & clamor tribulorum ascendit, quòd post miseram Tartarorum cladem miserabilius & grauius à propriis opprimerentur, à Conradi videlicet exactoribus. Missique ex templo in Hungariam & Morauiam crebri nuncii, vt Boleslaum Pudicum quærent quò afflicta patriæ subueniret, tanquam hæres, qui non est reuersus vsque anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, &c. Hedwigis eodem anno moritur. Cromero sic referente: Altero post maritum anno obiit Hedwigis, qui à Christo nato 1243. Septimo Idus octobris. Corpus eius, quod croceum, dum vixit, propter rationem victus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimonie, & pietatis eius.

1246. Daniel Russorum dux filius Romani, qui ad Zaichostium perierat, à legato Apostolico coronatus, in sede Colomani Hungari sedet.

1248. Litviani victi à Cruciferis cum Mendaco eorum duce, qui postea rex creatus fuit. Et Curetes populi auxiliares pariter cum eis conciderunt. Eodem ferè anno Svvatopelcus Pomeranus ille Gryfius occisor Albi Lesci, Prussis se ducem adiunxit, & omnes Cruciferos potestate exiit. Hic etiam vt stabiliret suum principatum Bohemie principis filiam duxerat. Magister tunc prouincialis vel Marsalcus, vt illi vocant, Cruciferis præfuit. Eodem tempore Magdeburgum à Cruciferis arx in Prussia excitatur munitissima & admiratione digna, quanquam Annales Cruciferorum & Miechouiensis ad annum 1280. id referunt.

1247. Conradus Dux Mazouiorum proelium cum Boleslao ad Iarosinum commisit, in quo Boleslaus, & Sedomirienses in magna trepidatione erant. Mox prosequens victoriam Conradus Cracou-

k 3 am ducit exer-

am ducit exercitum. Cumq; copiam pugnandi Boleslaus ei non dedisset, arcibus duabus excitatis, vna ad Thinec, alia ad Lelovv, domum reuertitur. Atque ita, cum multas turbas in vita sua excitasset, & bella non necessaria cum cognatis, extremum vitæ diem clausit. Hoc anno hic, vt dictum est, Cruciferos in suam & totius Poloniae perniciem primus, animalia inquam, illa in iis terris nondum visa adduxerat, cum quibus quàm atrociam bella gesserit Loctie rex, Wladislaus Jagello, & Cazimirus postea dicitur.

1250. Guelphorum & Gibellinorum factiones, à Pisis initio factæ, in singulis ferè urbibus excitantur. Nam altera pars sequebatur Pontificem, altera Imperatorem. Ita magna laniena secuta est, sed hoc Chronicarii Germanici in annum 1238. reiciunt. Sensit & Polonia huius dissidii incommoda. Venerat enim legatus Pontificis Innocentii in Poloniam, habitaque Synodo Wratislaviae, imperavit Episcopis quintam partem reddituum dari Pontifici, quò iam debilitatas vires suas aduersus Fridericum Imperatorem inde confirmaret. Pro hac verò intempestiva humanitate, vt vocant, Polonorum relaxauit eis ieiunii magni vinculum. Nam, cum nouem hebdomadis, veteri Pontificum instituto, vulgò seruaretur (& à Russis hætenus seruatur) indulgit, vt esset deinceps hebdomadarum tantum sex & dimidiæ. Hinc natum est nomen, *Stary miesopust*, sicuti & nunc post reformatum anni cyclum vetus natale, & vetus Pascha vocatur, abscisis nimirum decem diebus currentis anni 1582. quo hæc accidit Kalendarii reformatio.

1252. Salinae Bochnenses repertæ. Id beneficium Kingi vxori Boleslai pietatiq; eius acceptum referunt. Ex inde damna farciit, quæ ei Tartari intulerant.

1252. Sacer Stanislaus inter diuos relatus, reclamante Hostiensis Cardinali, & in Fastis seu Martyrologio exinde connumeratur.

1255. Mindacus dux Litvvania magno astu à Cruciferis persuasus, ad religionem Christianam perducitur. Cum enim armis ab eis esset attritus, vt etiam domesticis inuisus redderetur, ob nouam videlicet religionem, eum (si sic loqui fas est) in Christianis. Vt ita foris & intus conuulsis eius viribus, magis obnoxius eorum iniuriis redderetur. At non ita multò post, re animaduersa, ad sua idola resiliit. Meminit tamen historia, Litvvanos iam tum ante Jagellonem aliqua initia habuisse religionis. Iamque ante aliquot annis Episcopi Litvvanorum, Gerardus, inquam, & Vitus, in illa festiuitate aderant, quando D. Stanislaus in numerum sanctorum ascribendus promulgabatur, hoc est septuagesimo & quinto anno post eius mortem. Anno autem Christi 1253.

1556. Poloni Morauiam & Opoliensem terram vastant. Hægeki errorem

Vetus quadra
gesima.

geki errorem hic nostri scriptores confutant. Vide D. Cromerum. Othocarus Bohemorum dux (nec dum enim diadema regium acceperat) Prussiam perdomuit. Tum Kinisberga, id est Regius mons ad sinum maris Balthici excitatur, & à regis nomine, Othocari videlicet, sic est dictus. Detegit etiam hic triplicem errorem D. Cromerum. *Æneæ Syluii*, qui, vt captaret benevolentiam apud Bohemos, fingit, contra consensum historicum, hunc Othocarum debellasse has regiones inter Bohemiam & Regium motem. Secundò quòd dicit, ab eodem Tartaros debellatos. Tertiò, quòd asseuerat id iuis viribus eum confecisse. Aut, inquit Cromerus, ostendat quando Bohemi eas terras amiserint, tunc credetur ei, quòd eas subiecerit. Sed si hoc non potest ostendere, neq; igitur eius narrationi relinquatur locus. Brandenburgum etiam in Prussia in memoriam Marchionis Brandenburgensis excitatum fuit sub idem tempus. Eodem seculo fit mentio oppugnati Raciøz oppidi à Svvatopelco illo defectore, qui primus in eas regiones artificium inuexit veterum Romanorum, testudinis ex clypeis cõficiendæ, vt milites sub tali propugnaculo tutius possent versari, & moenia aggredi atq; subire. Et hoc artificio in expugnando Naclo vsus est. Ibi ei exprobatum fuit defectionis illud scelus. Tum ex arce audita fuit vox, quæ ad aures eius vsque peruenit: Plures, inquit, adsunt, qui à fraudulentis victoribus poenas expedituri sunt.

1257. Richardus rex Angliæ, rex Romanorum pronunciat, priuilegium Teutonico ordini conficit. Hyacinthus etiam hoc tempore ab exilio huius vitæ in domum cœlestem commigravit. Verba sunt historici. Eodem tempore Boleslaus Caluus excommunicatus, ob captum & ad subuculam vsq; exutum Thomam Episcopum Wratislaviensem. Describunt hic historici nostri modum cruciatæ emitendæ, hoc est diplomatis, qua cruce signatis permittitur reges ac duces vnà cum eorum regnis diripere, sicut acciderat huic Boleslao Caluo. Ad hunc videlicet modum. Scripsit inquit, Pontifex maximus, Alexander quartus, ad Archiepiscopum Gnesnensem, vt coadiuratis Cruciferis Polonis, concitaret eos contra Boleslaum. Eodem modo traditur ad Magdeburgensem Archiepiscopum mandatum dedisse, vt à Germanicis quoque Cruciferis idem curret fieri. Ita Boleslaus Caluus distractus, dum in hanc & in illam partem oculos dirigit, à fratre per dolum capitur.

1258. Bella ciuilia in maiore Polonia inter duces, qui 24. tunc numerantur fuisse. Prædicatur Boleslai Pii, ducis Calisiensis audacia, quomodo cum aulico comitatu, exercitum magnum hostium dissipauit ad Opatkouicam. Extremis enim perturbatis & primos impellentibus, omnibus maior, quàm erat, visus est numerus copiarum. propterea

propterea quòd sylua lógiorem prospectum adimebat, clamantium verò hominum ampliorem sonitum reddebat. Daniel etiam Ruisorum Dux arcem Lublinensem capit, & monasterium Zaichostense, vbi pater eius perierat diripit, Sedomiriam incendit, vnà cum Tartaris, quibus se ducem præbuerat. Cracouia ab eisdem incensa, ita vt Boleslaus iterum cogeret profugere in Hungariam. Sed alii hanc Sedomiriæ incensionem in annum 1260. referunt. Ideo Sedomiriæ ad eum vsq; diem illa martyrum strages anniuersaria celebritate postridie Calendæ Iunii magno populi còcursu recolitur. Ita Daniel, se illa perfidia vltum esse cladem Romani patris, quam ad Zaichostiam acceperat, gloriabatur.

Daniel Romanides.

1260. In hoc etiam tempus nostri scriptores (quanquam in viginti annis circiter discrepant) Danielis Romanidis coronationem referunt. Dicuntque eum, postquam satius esset cædibus & effusionibus sanguinis Polonorum, quas Tartari passim ediderant, subiugassetque magna ex parte Russiam Australem, spe erectum ab Opifone legato apostolico in Polonia tum agente per nuncios petiisse, vt sibi & successoribus suis titulum regium impetraret; ipsum verò sanctè promississe, se cum vniuersa gente sua ad Romanæ & ecclesiæ catholicæ societatem siue vnitatē accessurum, & christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus christianis incusserant, defensurum. Dissuadebat id Opifoni legato Predota episcopus Cracouiensis, & nonnulli alii, sed nihil profecerunt: obtinuit Daniel quod petebat. Sed quod contra promiserat, non seruauit, quin potius fidei & iurisiurandi religionem violauit, & pristinæ religioni pertinaciùs postea adhæsit, christianos verò non modò non defendit, sed etiam cum Tartaris, pariter infestauit. Cum Litvvanis etiam contra nostram gentem sensit, eisque commilitauit. Cur autem Pontificibus vltra Poloniam tot reges creare in mentem venerit, nunc non disputo. Quidam dicunt, hac ratione voluisse eos sedis Romanæ maiestatem condecorare, tribus regibus simul adiectis præter eos, qui iam dudum regum nomine appellabantur. Alii dicunt hæc facta esse in barbam (vt vulgò loquuntur) Imperatoribus occidentalibus. Negabant enim Imperatores, Pontificem habere potestatem creandi reges. Contrà, Pontifices vt & re ipsa & verbis demonstrarent, sese & velle, & posse reges creare, tres breui tempore inaugurant, Haliciensem videlicet, Litvvanicum, Mindacum, & Polocensem Wladimirum; quorum nunc regna à rege Polonia tenentur, & in prouincias redacta sunt. Et, si multitudine regnum gloriari liberet, vt plerique Monarchæ faciunt, certè Polono non deessent occasiones titulum suum augendi, & infarciendi regnum nominibus, vt ita Rex quinque magnorum regnum: Poloniæ nimirum,

nimirum, Lituaniæ, Haliciæ, Polociæ, Kiouiciæq; diceretur. Cuncta enim hæc dominia à Pontificibus regiis titulis sunt cohonestata insignitaq; ceremoniis solennibus adhibitis, & priuilegiis ad id traditis. Sed quis tandem effectus fuerit multiplicationis tot regum, non est difficile cognitu. Barbaræ quidem gentes, Scythæ, inquam, & Turcæ, qui iam satis exasperati erant, ita vt istas regiones vastarent, & cateruatim sæpius sese in eas infuderent, certè regum ista institutione non parum commoti sunt ad res nouandas. Timebant enim, ne istæ duæ res nouæ, nimirum cruce signatorum exercitus, qui orientem versus sæpe procedebant, & regum nouorum inauguratio aliquod ipsis exitium accelerarent.

Dixi, circa hæc tempora, quando videlicet differunt historici de clade Sedomiriensium & coronatione Danielis, discrepare inter se in 20. circiter annis. Quod accidit puto propter bella & turbulenta tempora illius ætatis. Vnde fit vt & historia eius æui plerisque in narrationibus erroris suspitione laboret. Conqueritur etiam hæc domus amplissima Sienieniorum, Olesniciorum, Pozovviorum & aliorum, qui signo vtuntur Debno nominato, de Monachis sodalicii illius, qui vitæ institutum sequuntur cœnobii S. Crucis. Nam volentes historiam suæ societatis speciosiore magisque figuratam reddere, multa confinxerunt, quæ pugnant cum historia familiæ eorum, quam per manus à maioribus suis traditam acceperunt. Certum est autem, & pro confesso tenendum, Dembrotem, qui signum sanctæ Crucis reduxit, Polouucium fuisse; qui Polouucii ab illis Gothis Italiæ vastatoribus originem ducunt: habitasseque in eadem plaga Russiæ, vbi nunc est solitudo, & coloniarum nonnullarum ipsorum. Et credibile est, ideo ipsum ac Polouucios omnes Tartaros vocatos fuisse, non quòd Tartari essent: sed quia cum Ducibus Russorum Leone & Romano, qui vindicaturi clades superiores venerant à Polonis acceptas, duces itineris Scythis in Poloniam se præbuerant. Inde, inquam, factum esse reor, vt per inuidiam Tartari vocarentur. Præsertim cum etiam in vicinia Tartariæ habitarent. Non minùs autem scitè, quàm verè, à Ptolomæo dictum est: Finis vnius rei participat de appellatione alterius. Quam ob causam, confinii videlicet ratione, Sarmatæ, atque etiam Germani interdum ab autoribus Scythæ appellantur, de qua figura sermonis luculentius libro primo huius operis à nobis disputatum est. Sed & aliæ coniecturæ non desunt, quibus docetur eadem res. Neque enim alioqui, si Dembrotis Tartarus seu Scythæ fuisset, signum sanctæ Crucis per eum remissum fuisset. Nam ad primum conspectum à Sedomiriensibus fuisset discerptus, & illi, qui cognatos suos nõ ita pridem crudeliter ab eo trucidatos meminerant, cupiditate vindictæ, sanguine eius suis parentassent: Sed

Principatus Poloniæ quinque regna.

Malus exitus consilij de augendo numero regum.

Origo Dembrotiorum inter quos frequentiores Sienienij habitant.

quia eum & generis Gothici antiquitas, & religionis vnitas, linguæ que Rufsicæ vsus cõmendabilem apud nostros, vt ipsius populares, reddebant, ideo hunc præ aliis idoneum putabant, qui tutò & commodè ad suos veluti contribules sacrum, istud signum ferre posset. Et virgo Adleida Debniades ideo in nuptias eius faciliùs consensit, quòd hominem suæ religionis esse, nec ita multum à se dissidere perceperat. Præterea (pace sodalitiis illius dixerim) apparet hanc historiam minimè secum consentire. Nam si anno 1260. sub Boleslao Pudico, fuit crux relata, & rursus sub Cazimiro magno, anno 12. vbi latebat, demonstrata, quomodo ab eodem reportata & demonstrata credetur, quandoquidem prius tempus à posteriore propemodum 100. annis differt? Per quod temporis spatium tres reges intercesserant: Præmislus nimirum rex, Venceslaus Bohemus, & Wladislaus Loticus, & bona pars regiminis Cazimiri magni. Iam autem, cum Sen domiria vastaretur, dux cohortum nuncupatus est, & agmen ducebat. Ideo 40. aut paulo minus annos is tunc natus fuisse conicitur. Sed coniectura hac omiffa, ad institutum reuertamur.

Circa hæc tempora vrbs Cracouiensis iure Teutonico, quod & Sredense vocatur, vti cœpit. Condonet lector, quòd breuiter & succinctè capita rerum enumeramus, neque enim nostrum propositum est ea, quæ alii prolixè tradiderunt, largiùs profèqui: satis est, quòd primam partem historię nostræ ab aliis neglectam tradidimus. Porro capita rerum in hac secunda parte tantum proponere sufficiat, vt saltem complementum historię habeat lector.

1260. Circa hæc tempora Michaël Palæologus Græcorum Imperator auxilio Guilelmi ducis Genuensium occupat Byzantium; inde inuasit imperium Orientis, Balduinum que cum Gallis expulit. Huius progenies Constantinopolim obtinuit annis ferè ducentis. Interim Bulgari, Rascii, Seruii, & aliæ gentes Slauonicæ suis parebant regibus, & Despotis. Et qui antea amici aut confœderati Constantinopolitanis erant, mox hostes facti, assiduis incurfionibus Thraciam & Macedoniam infestant.

1263. Boleslaus Pudicus, cum videret Iazygas, gentem ferocem, sæpius ipsius terras infestare, regionem eorum, agmine composito semperque instructo, 22. mensis Iulii ingreditur. Sciebat enim, gentem indomitam, atque aut mori, aut vincere animo obfirmatam, ad pugnam quamuis iniquissimam accursuram. Nec eum opinio fefellit. Nam statim, illucescente sole, vbi se nostri in conspectum eis obtulerunt, magna alacritate ad eos contendunt. Producit Boleslaus suos in aciem; Concurrunt infestis armis. Cumque aliquot horis Marte dubio pugnatum esset, tandem instantibus nostris, ad paucos rediguntur Barbari, ducemque ipsum Cunhatum inter primos pugnantem amittunt,

tem amittunt, & tamen pedem non referunt. Ita fortiter dimicantes occidione occisi sunt, & qui remanserant ex militari ordine, religionem Christianam, capitali pœna proposita, suscipere sunt coacti. Tamen de Iazygum origine plerique hæsitant, tamen Sarmatas fuisse nemini dubium est; Sarmaticæque lingua eos locutos, vel inde euinci potest, quòd hætenus tam hi, qui in Podlasia habitant, quam illi, qui ad Tibiscum in Hungaria hætenus manent, lingua Slauonica, licet paulo difficiliore, quam Rufsii, vtuntur. Et hic dux eorum, Cunhatus de quo modò diximus, nomen profus Rufsicum habuit. De iis autem quum iam aliquoties dixerimus, superuacaneum est de iisdem luculentius differere. Tapia eodem anno in Prussia excitatur.

1263. Ecclesiam parochialem Mariæ Magdalene Polonianæ fundatam Miechouiensis tradit.

1264. Monasterium in Brzescie Cuiuiensi fundatur.

1264. Rufsii & Tartari fusi & profligati à Polonis ad Pietã campum. Dux autem Rufsorum erat Suarno. Nam Daniel Romanides paulò ante mortuus erat, licet Miechouiensis mortem, eius in annum 1266. referat. Victoria hæc accidit Iunii mense eadem die, qua antea ad Zaichostiam à nostris prosperè pugnatum fuerat. Res primò eminus scorpionibus, & arcibus gerebatur, sed dum Scythæ in eo genere pugne exercitatos se declarant, inuehantur nostri in acies eorum, & cominus hastis atque gladius res geritur. Referunt pedem hostes; instant nostri. Nitebatur Suarno restituere suorum aciem, sed, cum nihil ageret, in fugam se conicit, atque ita vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit: Ita nostri plena potiuntur victoria. Existimatum est tum piis precibus principis Boleslai, & religiosæ coniugis Kunegundis, impetratam fuisse illam victoriam, magis quam humanis viribus, cum numero hostes quadruplò nostros excederent. Nam certò narratur, Kingi Reginae altitisse tum duos candidatos angelos, qui futuri belli euentum ei prædixerint. Vnde videre licet, vt iam aliquoties dictum est, regna primordialia magis peculiari cura tutelaque à Deo coelitus defendi, quam ea, quæ proximis seculis suppullulasse creduntur. Numerantur autem iuxta Mosem à Lyrano 73. vt sunt Iberorum, Celtarum, Tuiscorum, Sarmatarum, & consimilia.

1264. Hoc anno Cometes dirus & Luridus arsit, in occasum se se porrigens, durauitque tres menses, quo etiam tempore Urbanus Papa, vt Miechouiensis refert, festiuitatem corporis Christi instituit. Eodem tempore Boleslaus Dux Calisiensis, ataus Cazimiri Magni priuilegia & libertates indulfit Iudæis, quas scriptores historię Polonicæ & Priluzius, vt legibus contrarias, reprehendunt. Quod cum ego senioribus Iudæorum aliquoties obiicerem; ad hunc modum respon-

dum responderunt: Si hæc ita se haberent, vt Prilufius dicit, certè nos non tuliffent Reges, non modò per hosce trecentos annos, sed ne per tres menses quidem. Adieceruntque, se habere confirmationes fuarum libertatum & priuilegiorum non folùm à regibus Poloniæ, qui ordine alter post alterum vixerunt, sed etiam ab Imperatoribus, ipfisque denique summis Pontificibus Romanis, quorum exemplo Dux Boleslaus maioris Poloniæ & Cazimirus Magnus, cæteriç; Reges eafdem confirmarunt, corroboraruntque.

Quinta expeditio.

1263. Dux Brusfingæ, & Margrauius Morauie cum filio, & Landgrauus Turingie magnam vim militum contra Prufos adduxerunt, vt ulciferentur mortem Helmerici Magistri, quem in Lubufouienfi terra cum exercitu ferè occidione occiderant. Superiore autem anno Wilauum arcem, à Regio monte triginta millibus passuum sitam, Lituani, adhibitis variis bellicis machinis, magna contentione oppugnant.

1266. Predota Episcopus Cracouiensis mortuus est.

1266. Arcem Cracouiensem, totum montem complectendo, Boleslaus Pudicus restaurat. Circa eadem tempora Salome Halicenfis Regina, Boleslai Pudici foror, vxor verò Colomani in Zaichofienfi monasterio vixit, deinde in Skalensi vitam exegit. Funus eius Cracouiam ad D. Francisci templum illatum est.

Sexta expeditio.

1266. Nec minus etiam celebris fuit Ottbocari regis Bobemie expeditio in Prusiam hoc anno. Erant enim in illo exercitu Poloni, Bohemi, Syllesii. Sed & Rusi eodem tempore Nadrouitas, & Scalouitas, annis 60. ante aduentum Marianorum, ex veteribus ipsorum sedibus, vbi est nunc Ragenta, cijcere contendunt. Cumq; isti arctiore obsidione in arce quadam premerentur, interrogati, quonam pacto incediam tam diu sustinerent: responderunt se viuarium quoddam in arce arcis habere, quod illis piscium copiam suppeditet. Subiungit Dursburchius historiæ illius scriptor atque exclamans: Mirum est, inquit. Cum gentiles possessores illius arcis essent, viuarium illud tantam copiam piscium illis affatim producebat, nunc postquam Christiani potiuntur isto loco, tantum ranis illud viuarium scatet. Sed tandem inquit, iudicia Dei sunt imperuestigabilia. Demonstrauimus autem in chorographia nostra, illius regionis antiquissimos fuisse possessores Slauinos, idco etiã nunc Slauonia illa prouincia vocatur, vnde & Ptolomæus Venedicum sinum mare illud appellat. Ideo à Nadrouitis Prusis Rusorum Principes tam enixè eam

tam enixè eam vindicare contendunt. Hoc tempore etiam Regiomontana arx fuit excitata, & ad conseruandam memoriam huius expeditionis Ottbocari regis Bobemie Mons regius est vocata. Hoc quoque tempore apud Lituanos regnabat Troinata, qui Mondocum patrem vnã cum duobus filijs Rukla & Repikascha auxilio Doumantis iugulauerat. Sed & ipse non ita multò post à Woyfilkone comprehensus in venatione excarnificatus fuit. Fuit Woyfilkone filius etiam Mondoci, sed monasticam vitam profusus in Vronscensi monasterio ad Pinsko priuatim vitam religiosam ducebat. Hunc proceres Lituani diu reuocantem cunctantemq; precibus & inuitationibus sollicitantes, ad gubernacula Reipub. suæ, in tanta rerum perturbatione, euocauerant. Kierno nieq; solenni ceremonia inaugurauerant. Euectus ad eam dignitatem, nihil secius voti sui memor, vestem ritualem monasticam seu cucullum supra Ducalem habitum superinduebat: Sed hunc non ita multò post, Leo Dux Rusorum per speciem comitialium consultationum ad interiora Rusiæ, Wladimiriam illam vicinam nobis in Volibnia, euocatum post conuiuium quoddam manu sua interficit. Iam enim à conuiuio Leo & reliqui conuiuiæ Duces ad sua diuersoria abierant, cum mora parua interiecta, Leo ad curiam Woyfilkonis rediens in cubili dormientem excitat, & quasi adhuc comestatiuncule indulgere volens, elicere conatur. Bibemus adhuc Kumie, sic enim Rusi affines suos blandiusculè vocitare solent, at vbi non pareret ille, euaginato acinace, caput eius disecuit, ita vt cerebro paries proximus aspergeretur. Ita Woyfilkone miserabili morte vitam, simulq; posteritatem perfidi Mendoci patris, adeoq; stirpis antiquæ Centamorum ab insignibus autis dictæ finiuit: continuataq; tamdiu successio in principatu, in aliam familiam Columnarum dictam, electo Vithene, & sede ducali Nouogrodiam translata, isto tempore transiit. Delati ad commemorationem istarum duarum familiarum celeberrimarum Litanorum, paucula hic, historicos Lituánicos submonituri, adijciemus. Germani scriptores viri eruditi, & in historica lectione versati, Columnarum, Vrsinorum, Scaligerorum, & aliorum consimilium familias à Germanis non à Romanis veteribus deriuant: Romanos quidem esse fatentur, sed posterioribus temporibus ab Imperatoribus Germanicis Romæ collocatos iusq; ciuitatis adeptos, in eum finem, vt isthic manentes, tanquam Imperatorum clientes, & alumni (nam redditibus certis & portorijs ab iisdem aucti erant) autoritatem ipsorum aduersus indignationem Pontificum, si quando oboriretur, tuerentur. Hac igitur ratione familie Lituaniæ Columnarum & Centamorum à Romanis originem suam trahere potuerunt.

Woyfiko interfectus crudeliter.

Origo Columnarum Vrsinorum.

runt: Sed hæc transmigratio vt longè posterioribus temporibus acciderit, necesse est. quando nimirum Guelphorum, & Gibellinorum factiones extiterunt & per Italiam Germaniamq; sunt sparse. Ex prædictis igitur causis & per prædictam occasionem has gentes ex Germania in Italiam traductas fuisse tradunt. Neque hoc absurdum videri potest. Nam rerum Romanarum antiquiores scriptores Columnarum ac Vrsinorum nullam mentionem faciunt. Fieri autem potest, vt cum Cruciferis, qui expeditionibus frequentibus, terra mariq; viam ex Italia septentrionem versus aperuerunt, & ab vrbe Roma veteri ad Romam nouam, ad litus Balticum sitam (sic enim portus ille Curlandicus ad imitationem comparationis Romæ Romulæ cum Roma Constantino-politana, quæ etiam via solum vocabatur, antiquitus nominatus est, & ibidem Pontifex etiam gentilis, Kriuci Kriucto dictus, sedem suam habuit primariam) huc aduenerint. qui demum insinuantes se in amicitiam Lituorum, primò socij, demum & domini gentis esse ceperunt. Hanc verisimiliorem originem Columnarum Lituanicorum esse puto. Nam et Dorprungij nomen & Prosperi magis est cognatum sono Germanicis nominibus, quàm Italicis. De Libone Nauarcho Pompeij speciosior narratio videtur. Sed ego de rebus vetustis iudicium hîc cuiq; suum relinquo. meliora adferentibus subscribam & cedam.

1268. Suatopelcus decrepitus iam, mortuus est, & recordatus defectionis suæ, moriturus filiis mandat, vt Polonos duces omni ratione & beneuolentia sibi deuinciant. quod quia postea obliti sunt facere, magnis se calamitatibus implicarunt.

1270. Ludouicus Von Balderhem Magister prouincialis Prusis (erant enim alii Generales) vnà cum Liuonia Magistro Plescouiam obsidet, & Russos ad faciendam pacem cogit.

1271. Paulus Episcopus Cracouiensis ob raptum sacratæ virginis ex Skalensi monasterio, qua abusus esse fertur, Syradiam iussu vel permisso Boleslai ab Othone & Zegota iuuenibus Toporum familia ortis, deportatur, ibique mensum vnum seruatur. Hic diuinitus quadam die de cælo ob sua scelera increpitus fertur huiusmodi verbis: Væ tibi Paule Episcope. Rursus ferunt, talibus dictis eum in cubiculo compellatum: Ne timeas raule Episcope, age quod lubet, septimo deinde anno morieris.

1273. Boleslai victoria contra defectores in hunc annum incidit. Huius belli concitator fuisse fertur idem Paulus Episcopus. Ipse tamen Boleslaus non prorsus immunis à culpa fuisse fertur. Nimirum, quod indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare pateretur; quibus etiam hætenus impunè laborant Caufidici nostri seculi. Neque prorsus incorruptus iudex fuisse ferebatur: onerosus item nobilitati

Paulus Episcopus Cracouiensis.

nobilitati propter crebras venationes. Nam tunc ferunt adhuc nobiles subuectiones præbuisse principibus. Itaque mutatione plerique principis, nouoque domino creato, sperabant se liberatum iri istis malis. Paulus tamen autor fuit conuenticulorum aduersus Principes, femina iaciendo futuri belli.

1279. Hoc anno Boleslaus Pudicus ad quartum Idus Decembris fatis concessit. Cracouiæ apud diuum Franciscum, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est in choro templi à sinistra parte. In cuius sepulchro tale epitaphium legitur. ANNO DOMINI MCCXX. OBIIT ILLUSTRISSIMVS PRINCEPS ET DOMINVS BOLESLAVS CRACOVIENSIS, &c. Sed inscriptio tempore variat à calculo chronologorum nostrorum. Benignus & religiosus Princeps fuit. Cuius illa extant in Cracouiensem Episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, quibus sacerdotes, eorumque adscripticios ab omnibus pensionibus & teloniis liberavit. Ab omni item iurisdictione magistratuum suaq; ipsius exemit (quod ab Archiepiscopo etiam quodam effectum fuisse supra meminimus) Episcopumque omnino Ducali iure in bonis suis esse voluit. Ad hæc potestatem fecit Canonicis Cracouiensibus fenos ex nobilitate aut duodenos ex plebe quos vellent ab expeditione bellica eximendi. Condidit etiam sancti Marci monasterium Cracouiæ. Ciuitatē Cracouiensem iure Saxonico siue Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teutonicum vocatur, vt iussit, constituitq;. Quinquaginta duos annos post mortem patris Kinga vxor virgo permanfit, mortemque mariti moderatè tulit. Distractisque cunctis facultatibus in usus egenorum, diui Francisci professioni & instituto vitæ sese addixit. Postremò Sadeciam commigravit, ibique reliquum tempus vitæ in monasterio peregit. Non multò post Pudicum mortuus est Boleslaus Caluus Legnicienfium Dux Rogatka dictus.

De origine Ducum & Archiducum Austriae.

Rudolphus Albertum filium Augustæ Vindelicorum, in cōuentu principum Austriae, Styriae, Carinthiae & Carniolæ ducem appellavit. A quo originem duxerunt ii, qui deinceps illis regionibus præfuerunt vsq; ad nostra tempora, & Carolus Quintus Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac Ferdinandum Cæsarem, regem Romanorum, Hungarorum, & Bohemorum, fratres germanos, ac liberos eorum inclytos.

LESCVS

Epitaphium Boleslai.

Immunitas Cleri.

A bellica expeditione tunc primùm clerus exemptus.

S. Marci monasterium.

Kinga Regina & Ducissa.

ANNALIVM POLO.
LESCVS NIGER.

Anno ab orbe condito
Anno Christi.

5345.
1279.

Prælium Goz-
licienſe.

SUCCESSOREM Boleslaus accepit Lescum Nigrum Siradien-
sem Ducem. Hunc enim viuis adoptauerat; præterea ex fra-
tre patruale nepos ei fuit. Patri igitur adoptiuo Lescus iu-
ttis perſolutis, nemine ex cognatis aduerſante, rerum potitur. Inter
extraneos Ruſſi primùm duce Leone Danielis filio & Romani illius
Haliciensium nepote, adiunctis ſibi Tartaris, primò Lituaniam, de-
inde & Poloniam aggrediuntur. Cum iſtis Palatini duo ad Goſlice
pagum altero à Sendomiria milliario temerè quidem, vt qui multò
pauciores, ſed tamen euentu proſpero concurrunt, cõmiſſo que præ-
lio, tertia die Februarii eos fuderunt. Nam, caſis primis, magna tre-
pidatio cæteros inuaſit. Sic, abiectis armis, terga verterunt. Caſa fe-
runtur in eo prælio hoſtium octo millia, capta duo, militaria ſigna
ſeptem. Noſtri victoria potiti, mox Ruſſiam vaſtant uſque Leopoli-
m. quæ vrbs ab hoc duce conditore nomen tunc accepitſe dicitur.

1281. Bellum cum HENRICO Wratillauienſi nomine tan-
tùm & non re ipſa, Probo dicto, ob Duces tres captos. Quo anno e-
tiam Siculi Gallos vna hora, dato campanæ ad veſperas ſigno, per
omnes vrbes ex compoſito trucidant. Hinc in proverbium abiit: Si
culæ veſperæ.

1282. Ius tum Lescus dicebat Cracouiæ, cum audiſſet Litua-
nos & Iazygas ſubita excuſſione Lublinenſium regionem tripartito
agmine depopulari. Itaque ſepoſitis omnibus negotiis, armis corre-
ptis, magnis itineribus ad eos contendit. Sed hoſtes iam præda onu-
ti reſceſſerant. Itaque cum laſus animo angeretur, ſopore eum in-
uadente, diuinitus conſolatur à quodam, qui ſpeciem diui Michaë-
lis referebat, in ſomno ei apparente: qui ei ſponſionem certæ victo-
riæ faciebat, ſi non deſiſteret, & perſequeretur hoſtem. Paruit ille:
Nam, cum ſomnium hoc militibus manè expoſuiſſet, dici non po-
teſt, quàm eos alacres ad perſequendos hoſtes reddiderit. Itaque cum
recentibus hoſtium veſtigiis inſiſteret, 13. Octobris ad Naruam &
Nemen flumina eos conſequitur. Percuſſi aliquo modo metu, cum
ſe iam euaiſſe ſperarent; Sed tandem ad arma ventum, Iazygibus ar-
ma arma acclamantibus. Modum pugnæ & inſtructionem exercitus
habes à me in libello Campiductoriæ expreſſum. In ſumma, victo-
ria noſtri potiti ſunt glorioſa. Nam & canes noſtratium, quos ſecum
iam ducebant Barbari, vt lætiore vlulatu noſtris quodammodo gra-
tulabatur: ſic ſæuis morſib. Barbaros ipſos impetebant. In eo prælio
reliquiæ Iazygum equeſtris ordinis, qui à ſuſcepta religione defece-
rant, penitus

rant penitus extinctæ ſunt & deletæ. Lescus victor in Poloniam re-
diens diuo Michaëli, qui ſibi in ſomnis victoriæ ſpem fecerat, Lubli-
ni templum eius rei mnemoſynon condidit.

Septima expeditio.

*Tunc Liuonici Enſiferi totis viribus ſuum robur in vnum conferentes
Lituaniam ingreſſi, cum Doumante prælium acerrimum committunt
in campis Vidriminſijs Gedrociorum, duobus milliarijs à ſtagno nobili
Kiamento dicto. Ibi robur Liuonum concidit, totusq; illorum exercitus
deletus eſt. Vnde campus ille hætenus Caulis vocatur, quod ſignificat Campus Cau-
bellum lingua Lituanica. Inueniuntur illi hætenus à colonis fra-
gmenta framearũ, ſagittarum, & pili baſtarum. Celebratur etiamnum
ab agreſtibus cantuunculis hic Doumantes, qui tandem ſeditione, ciui-
liumq; bellorum incommodis patria extorris & extruſus ad Pleſcoui-
enſes profugit, à quibus etiam in Principem fuit electus. Hic pri-
mùm Pleſcouiã muris cingere cœpit. Vnde Pleſcouienſes Moſchi quan-
dam ſuorum mœniorum partem, parietem Doumantis hætenus vo-
cant. Sed quia ambiens principatum Lituanicum ad necandum Troi-
denum Ducem ſubornauerat ruſticos, qui redeuntem à balneis nihilq;
tale ſuſpicantem fuſtibus interemerunt, ideo à Laurasio filio eius prælio
victus, & trucidatus eſt. Fuit igitur Laurasius filius Troideni Reguli
Lituanorum, qui, Vanitate gloriæ huius mundi ſprensus, in monaſterium
ſe abdiderat. Sed ob cædem patris grauiffimè commotus, cucullo abie-
cto ad tempus, & correptis armis Doumantem perſequutus eſt, exerci-
tuq; eius fuſo, cum interemit. Poſtea, vbi iræ ſuæ ſatiſfecisset, ad in-
ſtitutum regulæ redijt, deſignato in locum ſuum Lituanis principe Vi-
thene. Ab hoc ſe libertates accepitſe, gloriatur Lituania. Sed forſan
mala fide à principibus, qui Laurasio ſucceſſerunt, ſeruata, aut ab ipſis
met negligentè curata & deſenſe ſunt. Uſque enim ad Cazimirum
Poloniæ regem & forſan ad Auguſtum, ingemiſcebant conquerentes,
ſe oppreſſos ſeruitute, populi Lituanie. Hæc per modum compendij cu-
iuſdam de rebus Lituanorum percurruntur.*

1283. Suetopelcida Duceſ Pomeranorum Cruciferis ſua donâ-
runt. At donationes illas legatus Pontificius Philippus Episcopus
Firmianus, qui tum ex Hungaria malè ibi tractatus venerat, reſcudit.
Gneuenſe tamen territorium eis conceſſit; in quo mox arcem condi-
derunt, præſidioq; firmarunt. Eodem anno Lescus præliatus eſt cum
Lituanis ad Lukouiam, qui tum Sedomirſenſem agrum vaſtabant.
Laudatur hic pietas Lesci, qui initurus prælium, ſuos milites ad hu-
miliandum ſe Deo cohortabatur, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ uſu, pec-
m catorumque

Donationum
reſcindendi ius
penes legatum
Pontificis.

catorumq; confessione se communire iubebat. Addidit & cohortatoriam orationem, qua eis ob oculos posuit, honestissimum esse pro patria mori, gloria, quam vitæ, bonos fortesque viros cupidiores esse debere. Irent ergo alacres, cæorum hostium sanguine iuis parentarent, & captiuos opem lachrymis & eiulationib⁹ implorantes liberarent. Instructionis huius hypotyposim in Campiductoriæ meæ libello reperies. Apparuit hinc summa fortitudo nostrorū hominum qui, quasi firmo muro obiecto, denso agmine acies hostium disiecerunt. Post debellatos hostes in Paulum illum Episcopum Cracouiensem animaduersum est, qui captus, in Syradiam iterum à satellitibus est deportatus. Creditum est enim, eum memorē prioris captiuitatis, quum apud Lescum detineretur, per quosdam nobiles ex Sedo miriensibus Lituanos ad illas incursiones Poloniæ concitasse. Magnas enim necessitudines & clientellas habuit Paulus in tractu Sedo miriensi, quibus confusus semper rebus nouandis studebat. Illo ipso tempore Lucardis mors condolenda, vxoris Præmisli maioris Poloniæ Ducis, accidisse fertur; quæ à pedisequis suis iugulata fuit. Nec expers huius culpæ Præmislus est habitus; eò quòd ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset. Vulgari igitur carmine notatus est, quod carmen sua ætate Dlugosus vulgò cantari solitum esse memorat. In hac elegia, vel cantico, oratio Lucardis miserabilis expressa fuit, quæ maritum pro coniugali amore & honore, quem illi semper habuisset, supplex orabat, ne vitam sibi adimeret, sed vel vna subucula tectam in domum paternam remittat. Causa verò huius parricidii Præmislo ea fuisse fertur, quòd nullos ex ea susciperet liberòs. Sed non inultum id scelus tulit Præmislus. Nam etiam post secundas nuptias prorius absque mascula prole decessit. Erat illud seculum corruptum, & Principes plerique illicitis libidinibus dediti erant. Narratur ferè per idem tempus, Alberti Comitissæ Turingiæ, cum insigni eius vxoris calamitate ac miseria exemplum damnatæ libidinis. Duxerat iste Margaretam Friderici secundi Imperatoris filiam, ex qua duos filios susceperat, Fridericum & Ticemanum generosissimæ indolis adolescentes. Sed ea nõ contentus, exarsit amore pellicis tanto, vt etiam vitæ coniugis insidias strueret. De quibus illa certissimis indiciis edocta, vt cederet furoribus & sceleris mariti, & vitæ consuleret, hortantibus amicis prudentibus ac fidelibus, consilium de fuga coepit. Ostenditur adhuc locus in arce Isenacensi, vbi non est alta magnitudo à scopulo extra arcem & fenestram ex qua domina cum quinque comitibus demissa fuit. Nocte cum migratura esset, priusquam à filiis discederet, assidebat ad lectulos, & calamitatem suam deplorabat. cumq; consiliarius senex & matronæ eam comitantes & hortarentur, vt properaret; tandem valedictura filiis auellebatur

Lucardis mors miserabilis.

auellebatur inuita, quòd eorum pericula sciret non leuiora suis, Friderichum natu maiorem, lachrymis & eiulatu, materni doloris magnitudinem ostendens, osculis crebris complexa, postremò mirabili motu genam eius mordicusprehendit ac læsit. Vulneris cicatricem Princeps quoad vixit, retinuit, & cognomētum inde Admorsiconsecutus est. Mater tandem Francofortum euasit, vbi in monasterio virginum commorata, ne procul à filiis abesset, post paucos annos mortua est. In istud etiam tempus miserandus casus Episcopi Wratislauenensis refertur, cuius causa hæc fuit: Imperauerat quondam contributionem ordini ecclesiastico Henrichus Pius Wratislauenensis, quæ cum non daretur, ille bona episcopalia occupat, ob quam causam ab Archiepiscopo Svvinke Gnesnensi excōmunicatur. Et quia excōmunicatio secum trahebat interdictionem à sacris, & ceremonia religionis plebi adempta & sublata, murmur, odia, & querelæ excitantur. itaque ille vt istum Gordianum nodum semel præcideret, iratus Episcopum & Sacerdotes omnes ditone sua eiecit, ne scilicet vulgus dum ociosos Sacerdotes perambulantes videret per urbem nec sacra peragentes, aspectu eorum magis ad detrahendum ei irritaretur, studiaque in contraria vt fieri solet, scinderetur. Perlata hæc res fuit vsque ad consilium Lugdunense. sed iam prius aures patrum falsis criminationibus Henrichus per legatos occupauerat. Itaque Thomas in quintum vsq; annum exilium perfert apud Ratiboriensem ducem à quo honestè habitus fuit. sed & Ratiboriensem ducem bello eam ob causam Henrichus persequitur, agrosq; eius diripit, nil que omittit, quod ab irato hoste in eo casu fieri solet. Cum igitur obsidione aliquatulum Ratiboriensis premeretur, ne aliqua sibi maiora incommoda ab Henricho accerferet, ipsemet Episcopus indutus Pontificia veste, cum Sacerdotibus ad Henrichum prodit. Attonitus Henrichus, & quasi numine afflatus de papillione exiit, & obuiam profiliens ad pedes Episcopi sese abiecit. consecuta est demum reconciliatio. Nam animo ita compunctus erat Henrichus, vt etiam Wratislaviam ipsam urbem cum territorio sempiterno iure ecclesiæ, & ipsi donaret: sed Episcopus pius eam donationem abnuisit & refutauit. Deus tam prudentes & mansuetos procul à malevolentia Episcopos huic seculo deprauato largiatur. In minore autem Polonia Paulus telam, quam texere coeperat in perniciem Lesci, perfecit. Ita enim ei odia & pericula procreauerat, vt etiam agrè se Cracouiæ cum vxore sustentaret & defenderet, cunctis contra eum insurgentibus. Nam & ii qui ei fauebant, quiq; in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, veriti ne sibi fraudi esset, à publico vniuersi conuentus consensu, qui contra Lescum agitabat consilia, disidere. Cracouia sola tum in fide Lesci permansit. ipse cum vxore

Exemplum irati principis erga Episcopum.

Episcopi mansuetudo quam fregit pertinaciam Principis.

*Fides Cracoui
ensium in Le-
scum.*

*Calamitates
que precesse-
runt Lesci mor-
tem.*

Lesci mors.

in Hungariam profugerat. Requisti tandem Cracouenses à cunctis ordinibus, responderunt, Non licere sibi iurandum Lesco semel datum violare. Gratus fuit postea Lescus & memor tantæ benevolentiae, quam in duriore fortuna à Cracouensibus expertus est. Ideo Teutonibus solis regimen vrbis tunc attribuit, habitu quoq; & cultu corporis cum eis conformato, ostendens quanti eos faceret. Hæc anno 1285. gesta sunt. Ac re semel in deterius vergente multæ calamitates tum in Poloniam & Poloniæ principem Lescum coniurasse videbantur. Gostinum à Cazimiro surreptum, Ploscum à Wladislao interceptum, & Sochaczouia. Prussia tum vermes caudis cancerorum consimiles præduxerat, qui, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Dobrinum à Prussis incensum. Mazouia Cirnensis à Lesco vastata. Tartari Poloniam depopulatur, à quibus Cracouia ægrè sese defendit. Syradienses fusi & præda exuti à Mazouis, contra Mazouia à Syradiensibus. Tartari tum Sædecensi monasterio, pauore, vt creditum est, diuinitus perculsi parserunt. Tanta autem tum præda è Polonia à Tartaris abacta esse dicitur, vt, cum eam apud Wladimiriam recognosceret & partirentur inter se, vnum & viginti millia inuictarum puellarum censa esse dicantur. Lescus igitur his aduersis rebus & fuggillationibus hominum afflictus ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo tanquam igne deustus & tabefactus vltima die Septembris vita hac misera defunctus, & in templo sanctæ Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est. Cui epitaphium tale est inscriptum. HIC SEPULTVS LESCO NIGER DVX CRACOVIENSIS ET SEDOMIRIENSIS, QVI DIEBVS VITÆ SVÆ HVNC LOCVM ORNAVIT. OBIIT ANNO MCCCLXXXVIII. Bonus & frugi princeps fuit, si vltima prioribus respondissent. Donauit hic Episcopo Cracouensi iure sempiterno decimam de omnib; metallis in cuiuscunq; solo reperirentur.

I N T E R R E G N V M .

*Intestina &
socialia bella.*

Orbata tunc Polonia legitimis dominis erat, cuius principatus in medium positus erat; quem alii ambiebant iure cognationis, vt Wladislaus Locticus frater Germanus Nigri; alii gratia populari, vt Boleslaus Plocensis; alii & potentia, vt Henrichus Wratislauiensis; qui omissa Bohemia, ad cuius principatum procerum. quorundam conspiratione contra Venceslaum inita, inuitabatur, clam accersitus à ciuibus Cracouensibus cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, inter quos lanii maximè pollebant potentia, portam vrbis aperunt. Quod vbi Boleslaus rescitit, Cracouia se, nequicquam eum retinentibus proceribus, proripuit. Wladislaus verò Locticus apud Syradienses

radienses quiescebat. sed cum videret quemque pro se agere, indignum putans alienum fratri suo Lesco successorem in principem queri, exercitum cogit, & ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias cum Henrici copiis signa confert. Occurrit tum ipse Henrichus. sed Opoliensis suis copiis alium ducem copiarum præfecerat. Committitur itaq; prælium multis vtrinque cadentibus. sed Wladislaus victor euasit, Opoliensisque saucius ab eo captus est. Victor Cracouiam profectus apertis portis omnium consensu & acclamatione renunciatur, plerisque equitibus fidem eius sequentibus. Sed & hic non diu principatum retinuit. Henrichus enim minimè deiectus Seueriensi clade, nihil ad celeritatem reliqui sibi faciens, nocte intempesta Cracouiam accessit, eamque in potestatem redegit. At Wladislaus inopinato tumultu perculsus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, prodicionem metuens ad Franciscanos sodales se recepit; vbi suos passim per vicospalantes cædi & se queri audiens, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit. Grassatum est deinde per vrbem in eius familiares. Interim Wratislauiensi tum mortuo, Wladislao ad recuperanda amissa ianua patefacta est; nisi Gryphina Lesci Nigri vxor conatus eius elisisset. Nam hæc de sua dote sollicita, ius suum principatumque Poloniæ, confictis ad id diplomatis Venceslao Bohemiæ donat. qui cupidus proferendi Imperii cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Cui Præmissus, deducto præsidio, Cracouiam tradidit. Videbat enim cum acri hoste ipsi impendere inimicitias. Ne igitur duplici bello pariter distineretur, validiorem hostem ei obiecit. Bohemus igitur, Cracouia accepta, Sedomiriam pergit, & in itinere Oblescomum arcem prope Vittulam sitam, vi capit. Ad Sedomiriam. vbi venit, à Wladislao, multis cæsis, & plurimis vulneratis, repulsus est. Itaque Gryphina secum abducta, veritus ne sententiam mutaret, in Bohemiam abiit. At Wladislaus re ad Sedomiriam ex animi sententia gesta erectus, Wisliciam. deiecto hoste, nullo negotio recuperat. Inde Cracouiam populabundus pergit.

*Locticus ad so-
dales Franci-
scanos.*

O c t a u a & n o n a e x p e d i t i o .

1290. *Commemorari hic possent infinita particularia bella Cruciferorum, & vastationes certaminæq; terrestria, naualia & glacialia cum istis gentibus. Multos mortales hæc absumpserunt, adeo vt pro maxima & stupenda expeditione censeri possent. Vitbenes per dies octoginta Prusiam vastat. sed postea à Cruciferis in angustias compulsus cum suo exercitu adeo profligatur, vt ipse in Lituaniam ægrè euaserit. In sequenti anno Libenteile Cōmendator Ragnetanus Austebiam pro-*

uinciam maritimam & municipium Romanouo, clarum gentilicia religione, euertit. Ibi enim sedes primaria fuit religionis idolatricæ, & gentium summi Pontifices isthic habitabāt. Hos Kriuei kriueito vocabant. Quod facinus pro scelere nefando ducebant eius scētæ homines. Ideo Lituani, Samogitæ, & alij eius farinæ multa certamina, vt pro aris & focus, terra & mari eis mouerant.

Memorable sane & audax facinus commemoratur hic Lituani cuiusdam militis, cui nomen Nouedomano fuit, qui, vt classem Cruciferorum in flumine Nemen ad nocendum paratam facilius delere posset, mulieris miserabilis habitu se ornauit, sedensq; ad fluminis ripam supplices manus nauigantes versus in cælum attollebat, dolenter lamentando, operamq; implorando, applicarent ad ripam, misererentur afflictæ, vellent eam à popularium suorum vi & tyrannide liberare. Hæc lingua Polonica, cuius peritus erat, cum singultu & lachrymis identidem implorans opem, clamore reiterabat. Illi miserati, applicant classem ad ripam, recepturi eam. Interim ille, rudente manu forti correpto, nauem primam, & cum hac totam classem ei adnexam retinet. Ibi exclamantis signo audito ij, qui in proxima sylua insederant, adiutum accurrunt. ita atroci certamine orto, circumuenti hostes ad vnum contrucidantur. Circa eadem tēpora Osilia insula à Lituaniis oppugnata multos mortales perdidit. Cōsimile et illud memoriæ mandatum est de illa instructissima inuistatæ amplitudinis triremi, quam eodem in flumine Mariani extruxerant. diciturq; per ambitum transtrorum pinnacula habuisse: Ex hac, obseruata occasione, ad hanc aut ad illam ripam, prout videbatur, applicantes, ad prædas agendas prosiliebat. & si quis in eos irruebat, iterum nauis à litore reducta, ad alteram partem se transferebant, aut in medio gurgite, iaculantes in hostem, sistebant nauem. Ex hac cum sepe Lituaniam infestarent, Lituani diu, quonam eam modo arcerent, deliberabant. Nam, etiamsi sexaginta scaphas milite instructas obijciebant ei, nihil proficiebant, donec rudentem arte quadam nacti cum anchora abscinderent. Ita illa machina fluctib. abrepta & demum rectorē destituta primò per alucum fluminis fluctuans, tandem in ipsum salum delata depressa mergitur, & cum milite in abyssum Acheronta petit.

1288. Sub idem tempus arcem Carcus ad ostia Treideræ fluminis, quæ se mari sociat, Vitbenes expugnauit. vbi etiam Brunno Magister Liuoniæ cum 1500. armatis prostratus periit. Eodem anno Strasburgum seu Brodnicium Lituani inuaserunt, & sacra pariter ac prophana euerterunt, ac defædarunt. Et quidam ex eis scelestus etiam in fontem sacrum aluum expurgauit. Sed Schak quidam strenuus miles ipsos asecutus, mores eos docuit honestiores, fuis, ac profligatis eorum copiis. Schakoues,

is. Schakones, Bazynij, Schorcij adhuc Patricij remanserunt ex veteribus familijs quæ in Prussiam concesserāt. Fuit Sachakus Venceslaus ex eadem putō stirpe, Cancellarius Ducalis Prusiæ, qui cōplures legationes cum laude obiit ad reges Poloniæ. Cum hoc ego aliquot annos exegi in academia & aula Ducis Prusiæ Alberti Senioris. Fuit Vitbenes supra alios infestior Christiano nomini, multaq; petulantius egit aduersus Christianos. Nam & in Polonia tunc Cathedralē Ecclesiam Leziciensem spoliavit, multis æditis exemplis contumeliosis in sacratum ordinem. Et anno 1311. magnis copiis Prussiam ingressus, omnes eius prouincias vsque ad Brassergam ferro & igne euertit. Cumq; infinitas cateruas captiuorum secum abduxisset, hierothecā, in qua mysteria sacra Romano ritu asseruantur, arripiens, corā nobilium virginum captiuarum comitatu manibus suis confregit, pedibusq; conspuendo conculcavit, addita exprobratione: Quid sibi vult Deus iste, qui nec vos nec se ipsum è manibus meis vindicare potest? Sexta tandē Maij in aurora ipsa, ab Henrico de Plock, legato vel succedaneo Magistri Prusiæ fusus fugatusq; fuit. Multi tunc mortales conciderunt, multi in deditio nem accepti. quorum alios Cruciferi laqueo strangulatos suspenderunt, alios in flumina & stagna viuos præcipites dederunt. ita vt ex illo Vitbenis numeroso exercitu paucissimi euaserint. Quin & ipse duobus tantum comitatus caput vulneratus, ad suos euadens ægrè vitam seruauit. Huius victoriæ memoriale monasteriū virginibus sacris ipse Plock Toruniae muratū excitauit. Tales multæ clades illatæ et acceptæ Vitbenis temporibus enumerantur, quem Regem Lituaniæ Dorsburchius vocat.

1292. At Bohemus in sequenti anno, coacto exercitu, Poloniam intrat, & in Syradiensem ditionem primū impetum facit. Habebat quidem Wladislaus exercitum; sed nunquam tamen ad iustam aliquam dimicationē veniebat. sed obequitans, hostem continuis incursionibus exercebat, è latebrisq; subito prosiliens offerentes se excipiebat; ita vt ii nusquam postea è castris absq; forti equitum præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita hostes fatigati, combusta tamen Syradia, ad sua dilabuntur.

1292. Annus hic nobilitatus est morte Kunegundis Boleslai Pudici vxoris. quæ in Monasterio Sædecensi, plus duodecim annis post mortem mariti exactis, duram vitam ducens, extremum diem clausit. Hanc Paulus Cracouien. quem Improbum historici vocant, consecutus est; sed forsan ad sepulchri tantum foueā, non etiam cœlestis patriæ ianuā. qui cum aliis studiis minimè dignis Episcopo, tum venationi sic fuit deditus, vt venatorē, quòd feram imprudens casib; repulerat, venabulo trāsaderit. Accepit autē successorem Procopium de gente

Venceslaus
Schak Cancellarius
Ducalis Prusiæ.

pium de gente Cufflonum, & Gryphinae propinquum, quae in Bohemiam abducta fuit. Circa haec tempora etiam accidit, ut Luticus Pacollai filius Henrichum Legnicensem Ducem dominum suum balneantem dolo caperet. Erat hic Luticus ex intimis Henrici. sed patrem eius Pacollam gratia & favore principis insolescentem, Henrichus capite plecti iusserat; quod is homicidii reus, crimen, frustra dissuadentibus amicis, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici Henrichus dolorem, postea collatis in eum plurimis beneficiis. Sed male curatum ipsi vulnus videbatur, cum ei refricaret cicatricem Coradus Glogouiensis Dux, summus Henrici ob interuersum Wratislauensium principatum, inimicus. Hic itaque, cogitans eum in aliquod praesentissimum periculum praecipitare, Luticum ad facinus sollicitat; efficitque ut apud eum plus valeat vetus dolor, quam tot recentia beneficia. Henrichum igitur in balneo corpore curantem, ac nihil tale suspicantem Luticus ex balneo extrahit, & vili pallio lectum atque equo impositum, continuato nocte dieque cursu, Sandu oithum, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde vinculus Glogouiam perducitur, & in angusto vase ferreo concluditur; in quo duo parua foramina erant, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo sex menses asseruatus dimittitur. sed tamen vires recolligere non potuit. Verum, tribus ex actis annis, paulatim contabuit. Ita vides, quod ne vetustas quidem, quae nobis simplicior fuisse videtur, a dolis & malignitate humano generi innata, libera fuit.

*Vithenes ad
sochaczouiam*

1293. Anno a Lituanis, duce Vithene, maiori Poloniae & praesertim Lecycyensis clades illata & depopulatio ingens edita; ita ut ex abductis captiuis viginti capita in singulos hostium cederent. Commiserat proelium cum Vithene Cazimirus dux, frater Loctici, ad Sochaczouiam vadato Bfura amne, magnamque stragem in Barbaris ediderat. tandem, cum in confertissimos hostes incidisset, interfectus victoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto, commilitones eius, victoriam prosequi non poterant. Eodem anno Cruciferi, obliuisti beneficii Mazouiorum, Vilsnam arcem eorum expugnant. Exinde pro defensoribus hostes eis redditi, causabantur se id iure fecisse, quod dux Masouiorum receptaculum Lituanis eorum hostibus praebere. Troideni enim ducis filiam in uxorem sibi acceperat. Itaque indulgendo Lituanis, suis praesens exitium creauit. Sed iam ad Praemislum veniendum est.

*Pretextus cur
in Patronos
suos Mazouios
Cruciferi se
uerim.*

PRAEMISLVS REX.

Praemislus, Praemislis prioris filius posthumus, vir excelsi animo, nihil nisi magnum cogitans, cum esset dux maioris Poloniae, animos totius Poloniae, sua dexteritate in rebus agendis in

agendis in se conuertit, cogitareque secum coepit de restituendo regno Poloniae, quod iam ducentis & quindecim annis intermissum in obliuionem venire coeperat. Ad eam rem perficiendam praeter id, quod regio stemate natus, in maiore Polonia, hoc est, sede Lechi primaria, dominii sui fines latius protulerat, iuuabat eum quod etiam ab Henrico Wratislauensi testamento Cracouiensis & Sedomiensis Princeps nominatus fuerat. Igitur his opibus & titulis fretus, cuncta sibi prona instituto perficiendo, & minimè impossibilia factu putabat. Igitur indictis Gnesnam vetustam totius Poloniae sedem Comitibus, anno Christi 1295, rex creatur, & a Iacobo Svinka Archiepiscopo Gnesnensi tricesimum octauum annum agens inungitur adstantibus Ioanne Gerbisco Posnaniensi, Ioanne Ronca Wratislauensi, Goslao Plocensi & Conrado Lubefensi. Visslaus vero Wladislauiensis Antistes, & Culmensis habebant legitimas causas absentiae suae. De Procopio narratur, quod aeger & propinquus morti erat. sed Culmensis laborabat inuidia, quod iam Cruciferis Rigenisque Episcopo addictus esset. De Wladislauiensi ignoratur, quid eum detinuerit. Sed forsitan his omnibus consilium Praemislis durum videbatur, cum singuli sua studia aliis Principibus obstrinxissent. Ideo post principia stare & euentum rei domi malebant expectare, iuxta illud: Minus gaudebis & minus dolebis. Suscepto regno Praemislus mox cogitationes suas interdere coepit, ut Poloniam vniuersam pacatam redderet, & in concordiam pristinam vnumque corpus omnes Palatinatus, qui tunc pro Ducatibus erant, redigeret. Ac primum ob praesumptum a se regnum caeterorum Ducum animos blandis ac modestis legationibus demulcere coepit, & ad sopienda odia, sedandaque dissidia cohortari caeteros non desit. Et quoniam Cruciferos de occupando Gedano consultare coepisse, utque illud fructuosius, quam cum in manibus Polonorum esset, redderent, cogitasse subolfecerat, idcirco Gedanum munire coepit, propter euitandas Cruciferorum machinationes, & (quod multo periculosius prudenter praevidebat) ne videlicet mundo iam ad deteriora prolabente, classes aliquarum gentium, portum illum secundo vento inuectae, de occupanda Pomerania, & Pomeraniae adiacentibus prouinciis, consilium nefarium inirent. Interim, quum animus eius magna meditatur, mors inopinata eum septimo aut octavo regni suscepti mense perimit, Marchione Brandeburgensi operam ad eam rem suam, ut creditum est, conferente. Habuit is de Satecensi territorio, quod Polonis pridem surripuerat cum eo controuersiam. sed forsitan magis metuebat potentiam principis nouis accessionibus auctam & cumulatam. Itaque, obseruata occasione, quum Liberalium, ut fertur, seu ipso Bacchanalium die genio indulgeret, eum securum nilque tale opinantem opprimuit.

Deliberationis initium de restituenda regni Poloniae monarchia.

1295. Comitibus generalia.

tem opprimit. Strenue quidem ille, vt decuit fortem virum, hostes reprimebat. Sed cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, ad extremum succubuit.

Quo tempore, & per quam occasionem Præmissus trucidatus fuit ex D. Cromero.

Otho Longus elector Marchio, cum Othone altero, & Iohanne Conradi fratris filius ex Constantia Præmissi sorore susceptis, & valida suorum manu, nocturno itinere per sylvas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus, qui circum regem erant, longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negotii fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen tumultu Præmissus subita & in opinata re primò cõsternatus, cum paucis, qui euigilant, in hostes ad se venientes, nesciens, qui nam, quàmque multi essent insiluit, & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Volebant hunc Saxones equo impositum secum abducere. Sed cum agitationem nullam ferre posset, pugionibus immaniter confossum reliquere.

WLADISLAUS LOCTICVS Rex designatur.

 Omitia Põsnaniæ ad Kalendas Maii, qui dies diui Alberti memoria apud Polonos dicatus est. vbi de nouo rege creando proceres cum nobilitate conueniunt. Ibi eligitur Locticus propter multas causas. Præcipue verò, quòd peritiam rei militaris multò vsu sibi comparasset, & non parum roboris habere videretur. Omnes eum pro rege se agituros iurant, arciumque & munitionum omnium possessio ei traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, coronationem inunctionemque; nec Regis nomen, sed Hæredis regni Polonici vsurpauit. Interea profectus, Pomeraniam in ordinem redegit, Voislaum quendam ei præficiens. Syllesiam autem lógè latèque depopulatus est. Cuius prouinciæ vrbs primaria Wratislavia aut tunc, aut paulò ante obsidione ita fuit pressa, vt conditiones accipere cogeretur, & mœniorum vrbs altitudinem ad quatuor cubitos demoliri. Sub idem tempus Boleslaus Dux exactiones ante eum diem in

um diem in Polonia inauditas inuexit. vt nobilitas ex censu pro magnitudine possessionum & reddituum descripto militaret; cum viri-
tim antea id facere solerent. Proditum est tunc memoria de Conrado Gibboso Sinaiensi duce, qui præpositus Wratislaviensis fuit; quòd, cum ad Archiepiscopatum Salisburgensem vocatus esset, & in itinere a
pud Viennam accepisset, cereuisiæ vsu illa in regione non esse (laudabili enim olim cereuisiæ Suidniciensi assueuerat) repudiato Archiepiscopatu domum reuersus sit. Vituperatur hac de causa & stoliditatis reuincitur, quòd ei in mentem non venerit, artifices cereuisiarios eò deducere, si tantopere cereuisiæ desiderio tenebatur. Meritò igitur reuertens à fratre compedibus coercitus est. Sed & Wladislaus Locticus rex nouus amplitudine honorum, vt sæpe fit, mox deprauatus, libidinibus indulgit, & latrocinia militum non coercuit. Qua de re admonitus ab Episcopo Põsnaniensi cum non respuisset, excommunicatur, & omnibus sacris interdicitur. Et quamuis satisfecisset Episcopo, tamen homines odium semel in eum conceptum concoquere non poterant. Proinde post tertium annum regnum ipsi abrogatur. & Venceslaus Bohemus, aliis multis indigenis Ducibus præteritis, creatur. quòd nemo potentior iam hosti obici Wladislao poterit; qui munitiones quasdam in terra Cracouiensi ad eam diem retinuerat. Euenerunt hæc anno 1300.

Decima expeditio.

*Pro expeditione decima oppugnationes, propugnationesque arcium, urbium, insularum computari possunt. Nam si respicias Occidentem, & Septentrionem, nulla ferè arx est, quæ non sit oppugnata ab hoc ordine Crucifero: Vix arx in finibus Pomeraniæ adeò acriter fuit oppugnata, vt cum omnibus orientalibus urbibus, quæ obsidione à Saracenis sustinuisse dicuntur, conferri possit. Quia enim repentina inuasionem inexpugnabilis videbatur, tria castella per circuitum in propinquo eius excitata sunt, vt ita lenta obsidione & continuis vexationibus ad deditio-
nem compelli posset. Vineæ etiã, turresque, ambulatoriæ sunt paratæ ac constructæ. Sic quoque Santocum infelix sæpius repetitis vicibus oppugnatum, sæpe inuictum, sæpe etiam concussum fuit, ad extremum expugnatum est. Vix semel omnis præcideretur pro eo digladiandi occasio, funditus dirutum, euersumque fuit. Sic Dremum, sic Valcium, sic Slucho-
uum. Quid referam Dodecapoleos seu Marchiæ nouæ vastationes? Derfauia item, Choinicij, Magdeburgi in Prussia, & aliarum infinitarum urbium, ad extremum ipsius Gedanni? De qua vrbe D. Cromerus sic: Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse prædicatur ab vllis Barbaris, quàm tunc à religi-
osis illis,*

Iuxta quantitatem reddituum sub Loctico ordoniuat equestris.

osis illis, & Polonorum beneficiarijs. Quid oppugnatio Suiociae arcis? ubi duopatibula è regione arcis excitata erant. Ipse verò Ziffridus Commendator, ut licitor sanguine madens, quotidie compluribus funibus, atque restibus equi ephippio impositis, seipsum deuouebat non prius sumpturum cibum, quam omnes illos funes, atque restes in suspendendis captiuis insumpsisset. Transco ad fines Lituaniae. Illa execranda Velona saepissime oppugnata, tribus etiam castellis, ut de Uscie arce supra retulimus, excitatis coangustata, quot absumsit mortales? Vbi & ipse Mag. Dux Gediminus, dum periculoso exemplo ipsemet & ducis, & militis officium in procurandis machinis obit, ictus globo sub muris arcis concidit. Sic Kowna, sic Gartena, ipsa denique Vilna caput gentis. Sed harum calamitatum descriptiones breuitatis causa abrumpam. Haec ergo excidia & discrimina tam Lituonica, quam Polonica, aliud nihil inuenit, nisi illud infelix consilium de mittendis huc Roma & transferendis Cruciferis.

VENCESLAUS REX.

Venceslaus accitus, Gnesnae coronatus, Rixae Praemissli regis filiam in uxorem ducit, ut sibi eò firmitus stabiliat regnum. Omnia, quae in ditione Wladislai erant, in potestatem suam redigit. Interim Russi naeti occasionem, Sedomirien. tractum longè & late vastant, arce Corcinenfi, quae lignea etiam tum erat, incensa: prius ferè, quam, omnibus peractis, ad regem de excursionem eorum nuncius perferretur. Sed tamen Venceslaus malebat Wladislaum persequi, quam Russos. Wladislaus tunc in eam miseriam deuenerat, ut nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes suspectos habere, cogeretur: veritus, ne quo modo in cassides venantium incideret. Itaque in syluis latitare, & locum subinde etiam, quem vesperi ceperat, media nocte mutare cogebatur. Tentare quidem animos procerum non desit. Sed, cum omnes pauere, consensum ordinum metuere, decretumque Comitiorum aspernari nolle animaduertit, in Hungariam profugit; & ex Hungaria Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore poenitentia expiauit. Interim Venceslaus Bohemia rediit, Bohemis suis re vniuersa in Polonia comendata. Obtulerat tum filium suum duodecim annorum Hungaris in regem. Nam multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Ideo non omnes Hungari, Caroli Galli Neapolitani regis filium Marcellum, ab eo Roma missum, pro rege agnoscebant. Interim Poloni Russos cum Tartaris, & Lituanis profligarunt, magnamque stragem in eis ediderunt; arcemque Lublinsensem, quae septem & quinquaginta annos in Russorum potestate fuerat, recuperarunt. Sadecia à Venceslao

Lothici calamitates.

Causa cur Hungari Carolum Marcellum Galium pro Rege volebant agnoscere.

à Venceslao rege condita; Biecz possessio Episcopo Cracouiensi adempta; parociae tantum conferendae potestas penes Episcopum relicta. Non vidit postea Venceslaus Poloniam, eò quod occupatus fuit bello Hungarico. Obtrudebat is filium, ut dictum est, Hungaris in regem, sed non adiuuit fortuna conatum eius. Ideo, repudiato regno, ex Hungaria filium reduxit, & tandem Pragae veneno appetitus lenta morte absumtus est. Eius morte cognita, Wladislai res in Polonia meliore loco esse coeperunt. Nam & Bohemos Cracouia depulit Wladislaus, Alberto Aduocato autore, & aliorum voluntates postea facile sibi adiunxit. Fecit quidem anno sequenti Venceslaus Iunior expeditionem in Poloniam, ut patri succederet. Sed, antequam Poloniae fines attingeret, Olomucii meridiano tempore in cubiculo quiescens, interfectus est. A suis ne, an ab alienis subornatis ab Alberto Caesare, ne tum quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tempore Bohemi exteros reges habere coeperunt.

WLADISLAUS LOCTICVS.

Iterum Anno 1305.

Comitia Cracouiae noui regis gratia habentur, in quibus Wladislaus magno omnium consensu Rex creatur, exceptis Poloniam & Calisiam. Hi enim verebantur, ne grauius in eos animaduertetur, quod eum prius eiecissent. Maluerunt igitur se subdere Henricho Glogouiensi, qui ex sorore Praemissli natus erat. Quae de causa Wladislaus Henricho bellum statim intulit. Verum, illo nusquam in aciem prodeunte, motus illi conquieuerunt. Coronatio tamen Wladislai minimè tum perfici potuit, quod diadema, ac reliqua regni insignia Gnesnae de more asseruarentur. Et Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici erat. Haec de potestate Archiepiscopi in coronando rege totidem verbis ex D. Cromero sunt desumpta; ne quid meis verbis detractum ordini cuiquam esse putet. Quamquam tunc vacasse sedem Metropolitanam Gnesnensem idem autor testatur. Pomerania etiam in ordinem redigitur à rege Wladislao. Gedano praeficitur Iudex Pomeraniae. Sicque, iureiurando à Pomeranis accepto, quod in potestate ipsius semper futuri essent, putabat se clausisse templum Iani, & pacem semper duraturam sanxisse: sed mox ad ingenium rediere. Autor nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniae, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione aestuabat. Et, cum repulsam passus esset à Wladislao in quibusdam postulatis, consilium nefarium coepit prodendae patriae Marchionibus; qui ingressi cum exercitu facile omnes munitiones regionis capiunt, adiuuante Petro. Gedanium cum castra adiuisset, portae ei oppidi à Germanis aperiuntur: cum magna

tur: cum magna iam ex parte Teutones ibi essent. Arx à Bogusso Iudice, & Nemira honestissimo equite defendebatur, donec Wladislaus subsidia auxiliaria eis submitteret. quod quia citò perfici non poterat, & indies incommodis obsidionis vrgebantur, Cruciferos interea adiutum sibi Poloni, annuente rege, euocant. Hi enim amicissimos se Polonis, vt iure optimo esse debuerant, præferebant. Statuuntur conditiones, vt dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus arcem à saxonibus defenderent. Deinceps verò post exactum annum, quæcunque impendia facerent, eis præstarentur; nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Omnia hæc semina erant futurorum bellorum Cruciferorum, quæ Poloniam exercuerunt, fatis sic ordinantibus. Repressi quidem sunt hostes, & vindicata à Saxonibus moenia. Sed cum superiores iam se Pomeranis Cruciferi esse animaduertent, ferociùs se gerere, & sæpe cum illis iurgari, atque rixari, ad extremum totam arcem sibi vindicant. Primores Pomeranorum, ipsumque præfectum arcis Bogussum in carcerem coniecerunt. Bogussus temporis seruiendum sibi ratus, totam arcem ipsis concessit, quam ad primam postulationem promittebant se reddituros, vbi pro impensis eis satisfactum esset. Facile quidem de exitu rei diuinabant nostri. Sed quid facerent, cum extrema quæq; illi minarentur? Itaque cuncti arce excesserunt. Hæc vbi audisset Wladislaus, cœpit eum poenitere consilii. Videbat enim Iupis se ouem commississe: non sublaturum, sed duplicatum sibi bellum, duosque se pro vno hoste sibi conciliaffe. Accedebat ad eas calamitates, quòd arx Cracouiensis, quæ tum lignea erat, non ita pridem vnà cum templo primario conflagraret; cum ab ea parte vrbs, quæ circum ædem omnium sanctorum est, ex fortuito ibi enato incendio carbo ardens vento delatus, in tecto Basilicæ plumbeo inhæssisset. Et hæc est causa, cur superiorum principum sepulchra in arcis templo non apparent; sed tantum posteriorum regum, qui post hoc incendium vixerunt. Sed Basilica, dirutis eius veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet, formam & amplitudinem post quartum decimum annum reædificata est ab Hankero Episcopo Syllesio, nobili gente, Oxio. Sed ad Cruciferos redeamus; quorum Magister Henrichus, & rex Wladislaus conueniunt in Graiouice pago, in tractu Cuiuiensi: definituri de arce Gedani, quam hypothecæ nomine tenere se prætendebant Cruciferi. Paratos autem interim se reddere eam declarabant, si impendia persoluerentur. Æquum eum postulare Rex ait, & expensarum omnium summam iubet iam proferre. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum poscit. Genus est hoc numismatis, quod vnà cum Wenceslao Bohemo rege in Poloniam non ita pridem inuectum fuerat, & quar-

rat, & quarta parte nostratam grossum excedit. Ferunt enim, ante hunc Wenceslaum signato auro aut argento Polonos in emendis rebus minimè vfos fuisse, sed tantum permutationem rerum vsurpasse. De inopia autem & nummo Polonico ex pellibus aspergillorum, nescio quid Poëta Ianicius, & alii tradiderunt. quibus ego conquerentibus de tanta inopia veterum non possum assentiri. Quæ res supra iam demonstrata est, & adhuc demonstrabitur. Negat igitur Wladislaus, iustam eam esse æstimationem, bonorumque virorum arbitrio in eo se stare velle ait. At magister id recusat: subsecuta sunt deinde alia mala: Lituani enim Calisensem & Syradiensem tractum vastant.

1310. Cruciferi cum Marchionibus foedus ineunt. Pomerania Polonica bello petitur à Cruciferis. Gedanenses nundinæ in prædam cedunt vrbes inuadentibus & populantibus. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus sanguinis effusum esse prædicatur à Barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & quidem beneficia gentis nostræ. Gedano potiti Dersczauiam, quod Tschouum à nostris vocatur, petunt, eamque perfidiosè iuris sui faciunt; Cazimiro regis filio non sine cõtumelia excluso. Choinicium; deinde Svete arcem adoriuntur, & capiunt. Vbi Siffredi commendatoris (præfectos arcium sic vocant) præ aliis plusquam barbarica hostilitas apparuit. qui quotidie compluribus funibus atque restibus in equum impositis, seipsum deuouebat non prius sumpturum cibum, quàm omnes funes illos atque restes in suspendendis Polonis insumpsisset. Atqui huius nefariæ impietatis breui poenas dedit. Quadam enim die, cum ad focum staret, furiis de repente exagitatus, in ignem se coniecit. Ita diuino iudicio, qui permultos iniuste perdiderat, iuste periit. Paululum tandem Cruciferi prouecti, tota Pomerania potiuntur. Ne autem id absque prætextu iuris iustitiæque titulo fecisse videantur, rem totam tali furo tegunt: Pomeraniam emunt à Marchionibus Brandeburgensibus decies mille marcis latorum grossorum, eamque emptionem ab Henricho Cæsare sibi, & ordini suo confirmari curant. Tali furo probatos se fortasse coram Dei iudicio, & apud bonos viros fore putarunt. Nec dissimili scelere Liunionenses Cruciferi eodem tempore Rigam vrbes atque territorium Episcopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liunioniam inducti erant, per summam iniuriam eripuerunt. Qua de re cum Romæ contestata lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum, quindecim millibus aureorum acceptis, addixit. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per vniuersum orbem Christianum, quasi dato ex Viennensi concilio à Pontifice signo, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones; bonaque eorum

*Moneta.**Cruciferorum plusquam barbarica crudelitas.**Siffredi commendatoris barbarica atrocitas.**Bonifacio venalis iustitia. Sic & Polonis cum Prussis accidit.**Templariorum.*

que eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Dogmata Templariorum, quæ antea Valdensium fuerant, expressa sunt in Concilio Lateranensi sub Alexandro tertio Papa, parte prima. Sed nos ad nostra reuertamur. Quod autem Wladislaus non statim præbuerit se vindicem iniuriarum, quas à Cruciferis Prusiansibus ditones eius patiebantur, motus Cracouiensium in causa fuerunt. Nam eius urbis ciues qui non ita pridem Henrichum Wratislaiensium Ducem opera laniorum in eam introduxerant, Poloniaeque pro Principe obtrufferant, Boleslaum Opoliensem eodem exemplo ad eosdem honores euehere moliebantur; Alberto Aduocato, & Muscata Episcopo eis consilium præbentibus. Sed in utroque animaduertit Wladislaus: Episcopum enim captum ab eo referunt, & in custodiã traditum. Aduocato autem redditus per amplos è molis, macellis, atq; tabernis ademit. Reliqui ciues, qui defectionis capita erant, vnã cum Aduocato Boleslaum in Syllesiam secuti sunt, ibique exularunt. Iam enim antea Ducem hunc Opoliensem acciuerant, promittentes eis arcis facillimam deditorem, illis ipsis quos cõmemorauimus, adiutoribus. Sed cum spe exciderent, propugnatoribus in fide Wladislai permanentibus, domum Aduocati in ipsis mœnibus propè portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus occupauit. Sed cum imminere iam Wladislaum cum exercitu audisset, præmonitus à Rege, non sine quadam expostulatione seuiore, paruit monitis, deducto que præsidio domo Aduocati, vrbe excessit. Eius defectionis suspicio serpsit etiam ad præpositum Miechouiensem. Ideo huic quoque irrogata pœna est, adempto ei pago Lentkouice satis luculento, quem Albertus Aduocat⁹ præpositi frater tum possidebat. Acciderunt hæc circa annum domini 1313. Per id tempus Henrichus Imperator vi ueneni in Eucharistia dati extinctus fuit. Fames autem in his regionibus talis & tanta extitit, vt nullo quantumuis foedo edulii genere, ac ne cadaueribus quidem humanis, Dlugosso referente, vulgò abstineretur, ita vt etiam parentes in filios sæuissent. Quam famem pestis, & pestem Cruciferica bella secuta sunt. Hæc igitur calamitates Wladislaum retrahebant, ne tam citò, vt sperabant alii, exerta cum gladio manu in Cruciferos animaduerneret. Interea Cruciferi veterib. nouas iniurias adiecerunt, clero etiam non parcentes, cum tamen & ipsi in clero numerari vellent, vsurpatis sibi decimis, & suppressis sacerdotiis, eorumq; prouentibus in priuatos vsus conuersis. Magna postea contentione & strepituiuris in Consistorio Romano de iis rebus à Polonis, & Cruciferis litigatum est; & præsertim coram Ioanne Pontifice eius nominis 22. Quo etiam Oratores à Rege, adeoq; vniuerso clero missi sunt, vt Cruciferis omnes eorum nefarias impietates exprobrarent, deq; omnibus regis & regni iniuriis

*Conspiratio
contra Wladislaum Episcopi,
Aduocati,
& Præpositi
Miechouiensem
& ciuitem
Craco.*

1313.

gni iniuriis tam ecclesiasticis, quam secularib⁹ eis litem intenderet; simulq; autem vt Wladislaos diadema & nomen regium impetrarent. Existimabant enim inauspicatò id sibi Præmissum sumpsisse, Pontifice inconsulto. Meminerant enim honorem hunc Polonis interdictum fuisse statim post cõdem diui Stanislai. Cruciferi autem vbi hoc subolfecerunt, mittunt & ipsi Oratores cum plenaria potestate, hoc est, saccis auro argentoq; plenis, vt, quàm maximè possent, conatus Wladislai irritos redderent. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia, Pomeraniae toti binos grossos imperarunt in singulas marcas, quas quisque in bonis haberet. Ad hæc eiectas naufragio merces lege Rhodia vsurpare cõeperunt. Quibus rebus factum est, vt toto fere quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus Poloniae legatus à Pontifice, quàm vt cognitio causæ in ipsa Polonia Archiepiscopo Gnesnensi, Posnaniensi Episcopo, & Abbati Mogi-
*Coronationis
ius recupera-
tum ex Ponti-
ficis consensu.* leni delegaretur. Quod verò ad regnum attinet, Pontifex, vt Poloni iure suo pristino vterentur, permisit. Nam, apertè Wladislaos regnum decernere noluit, ne Iohannem Bohemiae regem, & socerum eius Philippum regem Francia offenderet. secretò tamen voluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Cum igitur Pontificis mentem & voluntatem Wladislaus perspectam haberet, comitiis indictis Cracouiae ad vicesimam diem mensis Ianuarii, vnã cum vxore Heduygi in Basilica Cracouiensi coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi regis atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam translata sunt. Nec multò post Elizabetham filiam Carolo Hungarorum regi bis viduo in matrimonium collocat. Interim delegatorum à Pontifice iudicium Cruciferi detrectant, appellatione que interponunt: sed reiecta appellatione damnati sunt. Itaq; Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniae pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expensa numerare iussi sunt. Cum autem non parerent rei iudicatae, anathemate icti sunt, ita vt nusquam, iis præsentibus, sacra fieri liceret. Dum hæc ita geruntur, Lituani Mazouiam depopulantur, & Duces Syllesiae parricidalibus bellis labefactati, prædæ Iohannis Bohemiae sese exposuerunt. De cuius astutia & inexplebili auaritia dicerem, nunc, nisi prius id fecissem, idque non meis verbis, ne quis rem esse fictam putet, sed præcipui nostra ætate Chronicorum Germania scriptoris, qui Carion dicitur. Inuenies hæc superius folio. Ad interuertendum ducatum Syllesie partim vi, partim astutia præbuerunt
Syllesia adempta quibus occasiombus. occasionem fratrum germanorum, Wladislai, & Henrici dissensiones atque improbitas. Wladislaus atrocina exercebat, diuexans Bohemiam & Syllesiam. Comprehensus à rusticis ab Henricho fratre qui Dux Wratislaiensium erat, in carcerem conicitur. Ita, vna labe a-

o liam trahente,

Iam trahēte,ambo eò sunt perducti,vt regi Bohemo se subderēt, suaq; illi venderent. Ad extremum autem Wladislaus qui Glogouienfium Dux dicebatur, veneno sublatuſ est, ne ampliùs hominibus iniurias, stirpi verò suæ ignominiam inferret. Augebat inter fratres hæc diſidia Rex Iohannes & fouebat, committens eos inter se, vt sibi hoc modo obnoxios magis redderet. Henrichus tamen parentem suam Poloniam venerabatur, Wladislaique Poloniæ regis fidei se, ac suum dominatum omnem tradebat, sed Wladislaus vir bonus, vbi hostem eius propulsauit Henrichum sua sibi habere iussit, vt sorores nobiles inde nuptum posset locare. Id vbi cognouit Iohannes rex, qui iam de Wratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolum adhibet. Henrichum per speciem arduorum & arcanorum negotiorum accitum blandiciis, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris induxit, vt Wratislauensi dominatu cederet. Ita adiutoribus vsus proceribus, & maximè ciuibus Wratislauensibus pecunia corruptis, effecit vt ipsi ius suum venderet Henricho, & quod efflagitabat adipisceretur. Wratislauia igitur potitus est Iohannes, & non longè post Goltbergense & Hanouienſe territorium, quod Wratislauensis Senatus hypothecæ nomine à Boleslao possidebat, per iniuriam ei ademit. Expostulauit cum eo de erepta sibi Wratislauia Boleslaus, iusiurandumq; & fœdera commemorauit, atque obiecit, quodq; difficillimo tempore se eiectum à Bohemis omni ope destituisse, exprobrauit. Sed ea expostulatione hoc tantum profecit, vt Iohannes responderet ei: Propinquiores se sibi esse, quam cuiquam alteri. Simili ratione & Legnicium occupauit. Sed quid dico simili? cum illa precibus potissimum, hoc verò minis additis extorserit. Quare metu Boleslaus perculius imperata fecit, & eò redactus est inopiæ, vt filios quoque ad extremum Wratislauensibus mercatoribus oppignoraret. Posthæc reliqui Duces, nempe Glogouienſis Zegauienſis, Olesniciensis, Stinauensis, & Falkenbergensis vtrò in ditionem Bohemi regis deuenere, & partim timore potentiæ Iohannis, partim inuidia Wladislai regis, libertatem suam Bohemis prodidere. Militum ad extremum Episcopi Wratislauensis arcem idem rex Iohannes per vim iuris sui fecit. Quamobrem diris à Nankero Episcopo & anathemate deuotus fuit, & ipse cum omnibus præbyteris & Monachis Wratislauia excessit, nec tamen arcem recuperauit. Solus Suidnicensis Dux, & post eum filius eius vnicus in fide Boleslai & societate Polonorum permansit. Retinet etiamnum pleraque omnis Sylllesia vestigium vetustæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri nummum vocant. Quæ quidem per illa ipsa Sylllesicæ defectionis tempora eò redacta est, vt nummus tantum æreus, quem obolum vocamus, in capita

*Iohannis regis
Bohemorum
perfidia & auaritia.*

in capita quotannis penderetur; cum antea tres oboli, & cribrum auenæ in singulas familias pendi solerent. Sed iam ad Wladislaum à Sylllesis redeamus, quem maximè sollicitum reddebat erepta à Cruciferis Pomerania, quibus cum & Bohemi iam sentire incipiebant, vt potè quòd vtrique rapto viuere ex Polonis affluerant. Accedebant & eò Lituani, quos domare difficile erat, cum secum pugnandi copiam non facerent, sed, rapta præda, fugerent; & domi obiectu sylvarum, & paludum latebris, ac denique incultarum solitudinum interiectu tuti essent. Fluctuante igitur Wladislaio rege, nec satis explicante, quanam via sibi ad euadendum ex iis difficultatibus potissimum inuenda esset, tandem hanc sententiam frequens senatus comprobauit. Cum Gedimino Duce magno Lituorum (hunc titulum à Russis cum principatu eorum ad se Lituani transtulerunt) sancendam esse cum primis amicitiam ad quam rem vt sibi viam præstrueret, legatos mittit, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro filio suo vxorem petant, & rogent, vt captiuos Polonos liberos dimittat, idque sibi loco dotis gratissimum futurum pollicerentur. Non grauatim Gediminus legatorum postulatis annuit, sponsamque euestigio cum eis mittit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, veniens Cracouiam, religionem Christianam à Nankero Episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextum decimum annum agenti nupsit, anno Christi. 1325. His rebus ex animi sententia à Wladislaio rege peractis, occasiones rei benè gerendæ vndique sese ei postea offerebant. Nam Mazouios cum exercitu, peruastata eorum regione, à societate Cruciferorum facile auulsit, & in Marchiam progressus cum infesto exercitu, debiliorem ad res molendas reddidit; cunctosque Cruciferos metu non mediocri percussit. Lituani, qui regem iam sequebantur, maximè omnium, nondum exuta barbarie, in hostes desueiebant. Vltus est tunc Wladislaus Premisli mortem de Marchionibus: reduxitque secum 6000 captiuorum.

Facinus cuiusdam monachæ memorabile.

Commemoratur in ea expeditione præclarum monachæ cuiusdam facinus, quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum trahe-retur, rogauit eum, ne sibi vim faceret. mercedis autem loco promissit, se illum edoctrum esse, qui corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro posset. Quod cum ediscere ille percuperet, dixit illa, quid faciendum esset, idque in suo corpore primum fecit; dein iugulum ei fortis puella præ-

tis puella præbuit, ut in ipsa eius rei periculum faceret. Credulus ille, stricto gladio, caput eius amputavit. Ita illa Barbari libidinem elusit, stuprumque honesta morte euasit.

*Bellum cum
Cruciferis.*

Igitur Wladislaus tali rerum suarum fundamento iacto, non putavit sibi diutius differendum esse bellum cum Cruciferis; qui ne Pontificis quidem Maximi autoritate, ut ipsi Pomeraniam redderent, commouebantur. quin etiam fastu turgidi subinde potentiam suam, ut insuperabilem, iactabant. Itaque in sequentem annum expeditionem toti Poloniae contra eos ad Chęcini oppidum indicit; à Carolo rege Hungariæ genero suo non contemnenda auxilia impetrat; à Russis, à Lituaniis similiter obtinet. Cum quibus omnibus fines hostium ingressus, omnia agit hostiliter, ut Crucesignatos elice re in aciem posset. Sed illi in munitionibus se diligenter abdiderant. Quia autem Poloni rudes esse videbantur in oppugnationibus munitionum, ab hoc genere pugnae in initio aliquantisper abstinuit. Cum autem Mazouia nostri infestare cœpissent, prodeunt Cruciferi cum Mazouis & Cuiuam petunt, quo cum properè nostri accurrissent, collatis signis, funduntur hostes Mazouii quidem erubere tum cognatos Polonos: Sed Cruciferi plusquam pro sepulchro domini dimicantes fortiter ad internecionem unam cum Commendatore Toronensi cæsi sunt. Hoc anno Nankerus Episcopus Cracouiensis, ut qui Syllesius esset, ad Wratislavienses transit, & Iohannem Grotum Slupiecium successorem habuit, hominem gratum Pontifici, eò quòd adolefcens cum eo familiaritatem contraxerat.

*Iohannes Grotus
Slupiecus.*

Vndecima expeditio.

1329. Rex Bobemorum Ioannes cum Magistro Prusiae Samogitiam vastat, & depopulatur, ut iam in Polonica historia monstratum est. Kumererk Comes & Baro de Egerburg cum maximis copijs à Rheino usque progressus, agmina maxima ducens in Prusiam venit. Adiunxerat se istis promiscua multitudo, ex qua contracta phalanx vocabatur usitate Peregrinorum exercitus. Sed isti modico operæ precio facto, in hyberna concesserunt. Tanta enim tum seuitia hyemis fuit, ut arbores etiam iniurijs cæli & intensissimo gelu perstrictæ vix ad se post aliquot annos redierint. Subsequentæ sunt tandem vastationes terræ Dobri-nensis, & oppugnationis arcis Gedimini à nomine Ducis appellatæ. Fuit Gediminus Dux Lituaniæ bellicosus, qui Cruciferis ita cœperat esse formidabilis, ut etiam Pontifex, ad mitigandum eum, legatos suos miserit. De hoc sparsa fuit fama à Cruciferis, quòd proposuisset in animo sacro baptismo initiari. Sed ille hoc resciscens, misit oratores suos Rigam, per quos oratione perampla palam in corona omnium expurgauit se ab eo rumore.

eo rumore. Cuius orationis exordium tale fuit: *Misæ sunt (inquit) quaedam literæ à sacerdote Romano Papa, quibus dominus meus infamatur baptismi suscipiendi: Sed dominus meus iuravit per Deorum fortitudinem, se perseveraturum in religione patrum suorum, &c. Fuit autem Gediminus hic Magister stabuli apud Vithenem Mag. Ducem Lituaniæ, vir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo principatum inter suos arripuerat, et latè propagauerat, subacta magna parte Russiæ. Nam domitis Cruciferis, Wladimirum Ducem ad Wladimiriam vicit, promotis castris Lusum, Lucensium Ducem eadem felicitate submouit & profligauit. Stanislauum Kiouiensium Monarcham acerrimo prælio ad profluentem Picnam, quatuor miliaribus ab ipsa vrbe, cum cæteris Ducibus superauit, Seueriamque suo imperio subiecit. Non contentus ea victoria, etiam Tartaros aggreditur, eosque vincit superat, & ultra ostia Tanais pellit, ac submouet. Rediensque post eas victorias ad suam regiam, de hostibus deuictis ac debellatis triumphauit, ciuibus vrbe effusis eum cum manuum applausu excipientibus. In his ferè omnibus nostri historici cum Lituanicis Annalists conueniunt, eo excepto, quòd eum negant fraude adijse possessionem Magni Ducatus Lituaniæ. Stabuli enim Magistrum fuisse pernegant, sed potius filium Vithenis legitimum asserunt. Nostri quidem historici, Dlugosus, Miechouius, & Cromerus in aula regum Poloniæ, Gedimini seu Gedeonis nepotum, vixerunt, eisque ab intimis secretis fuerunt. Existimo, quòd non passi fuissent reges nostri eos in hoc errore versari, suumque progenitorem indignè hac tanta macula ab ipsis aspergi. si, inquam, à rei veritate eos aberrasse vidissent. Adde quòd quidam ex nostris istis scriptoribus, quòd viciniore illis temporibus fuerunt, eò certiora scire, & nobis tradere potuerunt. Magnum tamen est, fateor, id, quòd opponitur, nempe consensus Latopisciorum seu Annalistarum, nisi forte metu Gedeonis tantum eius scelus occultarunt. Sed suum cuique hic iudicium relinquo, malintne eos, qui veluti publica fide scripserunt, sequi, an illos, quos sui sepius falsi accusant. Bellis his confectis Gediminus, & pacata Lituania, ad decorandam patriam sese conuertit, sedemque, quæ primò Nouogrodia Kiernouiam translata fuerat, rursus amœnitate loci inuitatus, Kiernouia Trocos veteres transfert. Locorum situm non describo, nam in Chorographia nostra id cuius videre licet. Post aliquot annos, cum venatum procedens, delatus esset ad loca, ubi nunc est vrbs Vilna, vrbumque animal eximiæ magnitudinis propria manu venabulo, in monte, ubi nunc est arx, confecisset, res ipsæ, & cæteris applaudentibus boni omnis est visa. Accessit eò somnium, eidem rei consentaneum. Vidit enim e-*

odem in loco illa ipsa nocte per somnum lupum cataphractum, in quem alij centum lupi terribiles ululatus edebant. Magno igitur consensu creditum est, non fuisse fortuitum somnium: sed admoneri diuinitus, urbem istic præclaram statuendam. quod & postea fecit, sedemq; eò Trocis ex augurum sententia tertium transtulit. Locus ille inter duo proxima flumina Viliam, & Vilnam, antea præter solitudines & prata amæna, nil habuit. Ibi verò corpora mortuorum Ducum, nota ceremonia, cremabantur, quæ lingua patria Suuitoroba, non longo interuallo à latino sono & significatione, quasi Sanctus rogo dixeris, vocabatur. At postea urbs ibi condita, atque vnà cum ea Respub. Lituani- ca paulatim ad eam celsitudinem, quam modo videmus, creuit. Rex Poloniæ Loeticus audiens, quòd stabili pede fortuna faueret Gedimino, filiam eius locari in uxorem filio suo Cazimiro expetit, & facile obtinet. Hocq; præludium quoddam fuit vnionis illius duarum istarum gentium, quæ postea facta est temporibus Jagellonis. Adducitur nupta Craconiæ, deducuntibus eam mille viris, hirsutis pellibus Orsinis amictis, quo terribili ornatu non minùs tunc cunctorum in se oculos conuerterunt spectatorum Lituani, quàm olim Imperator Ottho Magnus, cum, ducens ingentem exercitum, sub muris Parisorum in Gallia constitit, cunctis militibus eius à maximo ad minimum stramineos pileos capite gerentibus. Atqui vterque hic ornatus etiam à pauperrimis hoc delicato seculo risu & cachinnis exciperetur. Loeticus igitur et Gediminus post illam affinitatis coniunctionem feliciter administrarunt vterque suam Rempub. sed dispar vtriusque fuit exitus. Nam Wladisslaus morte naturali fati concessit, Gediminus autem cum ipsemet ceu miles gregarius machinas mœnibus arcis Vielonæ admoueret, à milite Mariano globo bombardæ, tum primum in Germania inuentæ, necdum Lituanò militi visæ, traiectus fuit. Itaque extinctus Vilnam ab exercitu deportatur, et in prato bustorum Suuitoroba, vitali seu fiduciali equo, ut vocat, impositus, cum nobili quodam armigero viuo, qui tunc ei dilectissimus fuit, ritu gentis recepto, duob. herodij vel falconibus, duobus vertagis, & duobus pedibus vsorum vngulatis adhibitis, armatus comburitur. Illi quidem corpus ipsum vnà cum flamma in cælum deferri opinabantur. Christiani verò corpus terrecum terræ mandari, animam verò utpotè, cælestem, cælitum consortio iungi credunt & confitentur.

1329. Insequenti anno Iohannes rex Bohemorum euocatus à Cruciferis, cum grandi exercitu, vere ineunte, in Prussiam venit, Dobrinumque & Wladisslauiam expugnat: Tandem Mazouiam pariter cum Cruciferis ingressus, eò adegit Ducem gentis, ut se ipsi Iohanni, quasi iusto Polonorum regi subiiceret. Tandem Cruciferi,
ne iniuste

ne iniuste ac per vim Pomeraniam sibi vsurpasse dicerentur, perferunt precibus, & precio apud Iohannem (aut ex composito res ita agi videbatur) ut sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret; Dobrinum autem quatuor millibus & octingentis sexagenis (ut vocant) Pragensibus venderet, venditionemque ob signatis literis testaretur. Omnia hæc perficiebantur artibus Ioannis, qui Syllesiorum Duces Syllesia priuare iam dudum statuerat. His peractis, reduxit Ioannes exercitum, & stulta vanitate de subactis & ad religionem compulsis Barbaris triumphauit.

1330. Ætate sequenti maturefcentibus segetibus denuo Cruciferi isti cum Liuonibus, fratres videlicet cum fratribus, egressi, Vifogrodum, Naclum, Raciæzum, & alia pleraq; ditionis suæ faciunt. Wladisslauiam vbi accesserunt, acceperunt aduentare Regem cum magnis copiis, Hungarorum, Aulteriorum, atque Lituatorum. Itaque dilapsi, ad sua defendenda redierunt. Postquam verò Wladisslaus fines hostium attigit, populationes longè latèque exercere iussit. Nec vllum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittenda Deruancia flumine aliquantulum difficultatis fuit. Nam vada huius fluminis caudicibus ac sudibus per longum spacium hostes impedierant. sed rex citato equo retrò fluuium traiecit. Grauioribus equis vtebantur hostes. itaque non potuerunt in tempore ad vadum nostris occurrere. Aduentantium vim ii, qui primi de nostris copias transmiserant, fortiter sustinuerunt; donec omnis exercitus traiecit, & ad suos ordines rediit. Hostes inopinata re percussi, cedunt; nec nostris pugnandi copiam faciunt. Sed ad petendas condiciones pacis delabuntur. vbi rex non difficilem se præbuit. Induciæ ad annum factæ, ea lege, ut Dobrinum arcem Cruciferi traderent. De Pomerania verò Carolus Hungariæ & Ioannes Bohemiæ reges arbitri delecti. At Carolum Regem tum aduersus casus perculit. de quo sic accipe.

De Caroli Regis Hungariæ quodam casu.

Felicianus quidam de Zaachorum familia, stricto gladio in cœnaculo Carolum Regem adortus. sed frustratus ictum, dextram modò eius leui ictu perstrinxit, Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit: filios verò pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox parricida à Iohanne Patocio, nobili iuvene, prostratus, concursu satellitum membratim dissectus est. De causa sceleris variant autores. Nonnulli eum affectasse tyrannidem volunt; alii stuprum. clara sorori suæ à Cazimiro Reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice, illatum vlcisci eum voluisse, memorant.

Cruciferi

*Cruciferi ad in-
genium rede-
unt.*

1333.

*Perfarum con-
suetudo.*

*Vincentius Sa-
motulius.*

*Cazimir vix-
euasit manus
hostium.*

Cruciferi praesenti metu liberati nihil de conditionibus imple-
uere. Itaque paulo post sequenti anno Comitibus habentur & in Co-
mitibus rex Wladislaus bellum decernit. In quibus etiam iturus ad bel-
lum Rex more Persico Wladislaum filium viginti annos natum toti
Poloniae praeficit; ut fama nominis eius non tam se facile Saxones &
Bohemi commouerent. Ad haec ut regnum is retineret, si quid aduer-
si in Prussico bello accideret. Sed ob ademptionem praefecturae Vin-
centius Samotulius plurimum offensus, ad Cruciferos transfugiens,
multa pericula creat regio exercituum: Cruciferique, ipso ductore, ple-
raque oppida in Polonia occupant. ita ut parum abfuerit, quin Cazi-
mirus ipse Pisdria oppido caperetur. sed praemonitus, porta confe-
ctum se eiecit. Legnicensis arx demum capta, Gnesna, Zena, & alia
pleraque intercepta, incensa, & vastata. Cum igitur Wladislaus an-
geretur, spectans patriae incendia ad aliud consilium decurrit. Cogno-
uerat id fieri Vincentii consiliis. itaque Vincentium sibi rursus re-
conciliandum fatagit; nec sibi indecorum ducit, etiam subdito se, v-
bi res exposcit, demittere. Nam talis demissio confertur pugillato-
rum saltationi, qui, quod magis ad humum sese acclinando prius de-
mittunt, eò altius neruis adnixi, sursum feruntur postea saltu & attol-
luntur. Mittit igitur secretò ad Vincentium, ut eum ad sese pellice-
ret. Ille, ut est Polonorum nobilium natura minimè obstinata, Re-
gi morem gerit. veniensque ad regem, veniam supplex petit; Com-
municatoque cum rege consilio, qui ei impunitatem promittebat,
proditione proditionis maculam eluere & obliterare tentat, adhor-
taturque regem ad conferendam cum hoste manum. Docet, in tan-
ta multitudine plurimam esse faciem imbellium hominum; si impe-
tum in eos facerent, vim nostrorum nequaquam sustinere eos posse,
quantumlibet gloriantur de robore cataphractorum, & phalangum
suarum. sibi verò eas partes sumit, ut hostem ab omni suspitione proe-
lii abductum fallat. ac deinde iterum in castra Cruciferorum reuer-
titur; quibus percotantibus. respondet, nihil à Polonis periculi esse. Re-
gem pauidum & conscium exiguarum suarum virium diutius exer-
citum tenere non posse. Ita confirmati Cruciferi in incepto persiste-
bant, magis populationibus dediti, quam ad pugnam capessendam
alacres. Interim Rex contemplatur locorum conditiones, & ubi
committendi proelii idoneae occasiones arripi possent. Est Pagus
Plouuice propè Radeiouiā, ubi late patens est planities; ita ut op-
portunior locus ad proelium nostris equitatu maximè valentibus
tum non offerretur. In hoc igitur totus erat Rex, ut omnia ex praes-
cripto artis militaris fierent, cuius peritissimus erat. Non putabant
autem Crucifigati, rem vniuersam dimicationi Regem commissu-
rum; sicuti Vincentius eos securos reddiderat. At, ubi hinnitus plu-
rimus equorum

*Plouuicēse
proelium.*

rimus equorum audiri coeptus est, & strepitus aduentantium incre-
buit (nam conspectum densa nebula adimebat) tunc illi quoquoer-
sum cursitare, dissonum clamorem edere, & alia argumenta pauoris
ostendere coeperunt, quae omnia Regem, & regium exercitum pluri-
mum confirmabant. Ita enim haec clara erant, ut etiam digito rex suis,
quod magis eos sponte pugnare exposcentes ad proelium animaret
ostenderit. Orationem protrepticam non est mei instituti hic, ubi
breuitati studeo, explicare. Inueniuntur ista luculenter apud alios.
Constat tamen Regem maximè incubuisse, ut aequitatem causae su-
cepti belli suo militi demonstraret, calamitatem captiuorum, plo-
ratus, & eiulatus miserabiles amplificaret, quos ferè ab exercitu exau-
diri affirmabat. Adsumt, inquit, propè propinqui nostri, qui fidem
vestram implorant. Contra verò hostium immanitatem, & truculen-
tiam amplificabat. An vos latet, inquit, an vos fugit gentis immani-
tas, humanis hostiis olim diuos placare solita? Ego, ne virtuti ve-
strae diffidere videar, si vos diligenter in hostem tam trucem incita-
re instituerem, amplius non loquar. Reipsa commonstrate, vos esse
non degeneres parentum vestrorum, qui non numerare hostium
multitudinem, sed necessitatem pugnae inuendae ponderare solebant.
Haec quasi paruus puer (Nam perpusillae staturae erat; inde & Locti-
cus dictus est) in medio virorum proceritate corporis conspicuo-
rum, & armis fulgentium, ore flammivomo, ocellis micantibus, vo-
ce ardua & excelsa, perorando explicabat, non sine vehementiore
totius corporis gestu, praesertim verò manuum, brachiorumque cre-
bra motatione; seueritatem quandam militarem in fronte corruga-
ta praeseferens. Nam prorsus Martialis naturae erat. Infusus etiam
compluribus, ac secretò concredidit consilium Vincentii, de hoste à
tergo aggrediendo. quae res plurimum faciebat, ad muniendos & con-
firmandos suorum animos. Explicat igitur acies: ac prima de quin-
que, cohors aulicorum, magno impetu in hostem inuehitur. Excipi-
unt illi, qui contra constiterant. Non impigre deinde aliae cohortes
concurrunt, exceptis subsidiariis. Pugnatur utrinque; summa conten-
tione, neque quisquam refert pedem. Adest omnibus locis Wladi-
slaus suos animans, & defensis integros submittens, ipse indefessus,
quamuis effoeto iam & senili corpore. Feruescente autem proelio,
cum Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam Rex coe-
perat, ne quem is dolum neceret. Circumspiciebant & alii memo-
res promissorum Regis. tum ille à tergo hostium clamore sublato,
cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuene-
rat, fecit. Ibi verò turbati illi, reque noua percussi. primi etiam, ex-
audito clamore & tumultu, respicere, & sciscitari inter se, quidnam
id esset. Instant nostri acrius respectantibus, & remissius pugnantibus. Nec mo-

*Compendium
et capta ora-
tionis adhorta-
toriae ad forti-
ter pugnandum.*

bus. Nec moras iam cæsis duabus, vniuersas acies perterrefactas in fugam conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm quæ dudum pugnantium fuerat. Ad eò namque dolori, & iracundiæ Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Iamque debellatum nostri credebant, cum ecce longiore interuallo nouas hostium copias effuso cursu aduentare aspiciunt. Erant ii, qui, præmissi ad capiendam Brestam, ibi hæserant. at certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias latum suis accurrebant. Aliqui autem ex ipsis cum inter nostrorum ordines se inferere cœpissent, renouato proelio, repulsi sunt à nostris, nec vim nostrorum recenti victoria ferocientium sustinuerunt. Erant enim & lógo cursu equorum defatigati, & armorum nimio pondere prægrauati. Cæsa feruntur his duobus præliis hostium quadraginta millia, Dlugosso referente. Triginta verò tantum de promiscua nostrorum multitudine, ac duodecim de nobilioribus tum cecidere. inter quos insigniores fuere Zegota Morauicius Cracouiensis, Christinus Ostrouius Sedomiriensis, signiferi, Svvincius Castellanus Zarnouiensis. Dies, quo hæc gesta sunt, fuit 27. Septembris. Et quoniam ferè ad vesperam pugnatum erat, reliquum illius diei, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postera die cæforum strages recognita est, & spolia lecta. Inter quæ rex ipse obequitans, conspicatus est quendam iacentem multis vulneribus affectum & admiratione cæteris prostratis digniorem, cui nomen Florianus Sari fuit. Cuius historiam carmine redditam, vtpotè rem memorabilem hinc adscribere volui.

Victoria memorabilis Polonorum de Cruciferis ad Pionuce pagum

Tempus erat, quando nostros inuaserat agros
 Gens fera, de nigra quæ cruce nomen habet.
 Huic Wladislaus Loktek occurrit in armis,
 Fudit & hostiles fortiter ense manus.
 Nec mora, cæforum squalentia corpora lustrat.
 Postera cum cœli fulsit ab axe dies.
 Ecce iacet miles viridi resupinus in agro,
 Milleque vulneribus debilitatus erat.
 Illaque intrepidus manibus cohibebat amicis,
 Vulnera ne forsan per geminata fluant.
 Vidit vt hæc dux, ad proceres sic voce locutus:
 Illius ò ingens est dolor, atque labor.
 Miles ad hæc: Maior dolor est vicinus in aruis
 Pessimus, expertus dux generose loquor.
 Subiicit his Princeps: Isto te fasce leuabo,
 Ne dubita, vitam dent modò fata tibi.
 Hinc miserum tollit, spaciosaque vulnera sanat,
 Et totum pagum donat habere viro.

Stemmaque

Stemmaque virtutis transuersas insuper hastas

Tres dedit: huic Sario nomen eratque viro.

Ex hoc stemmate nunc claret Ioannes Zamoscius regni Poloniae Cancellarius & supremus Copiarum præfectus.

Duodecima expeditio.

Sequitur duodecima expeditio, & ea non postrema, contra Wladislaum Locticum Regem Poloniae, à quo magna clade tum profligati sunt, vt iam in Polonica historia pluribus ostensum est, sed propter res Lituanicas iterum breuiter mentionem eiusdem rei nos facere oportuit. Quam autem irato numine tum ordo ille depugnarit, ex numero cæforum intelligi potest. D. Cromero sic referente: Cæsa, inquit, fuerunt his duobus præliis hostium viginti millia, de nostris verò quingentis; vt apud alios reperio, triginta.

Tredecima expeditio.

Gedimino successit Olgerdus, qui vlcisci volens mortem patris Gedimini, Prusiam ingressus longè latèq; eam vastat, ita vt superiores vastationes collatæ cum hac posteriore, nihil esse videantur. Eodem tempore Eberhardum Schorc, phalægem Saxonum ducentem deleuit. Non autem tunc sunt prodire ad certamen Cruciferi, sed tantum ex tectis prospiciebant, spectantes penatum suorum incendia. Vastatio igitur Locticiana, quæ accidit anno 1527. Gedimino & Hungaris auxilia sua in hoc conferentibus, si coniugatur cum ista, tantam effusionem sanguinis efficit mortalium, vt ad eam ex Apocalypsa illa prædictio adaptari possit: Ab his, inquit, tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & ex fumo, & sulphure, & c. Magister Prusiae Rudolphus Dux Saxoniae Luterus, Generalis (nam iam Venetijs sedem suam huc transtulerant) audita & visa clade suorum, in rabiem & amentiam versus, præ dolore moritur. Præceserunt has vastationes & miracula. Accidit tum tremor terræ in Prussia, illis terris antea inauditus, aliquot vicibus, haud dubiè prænuncians eas calamitates. Hoc successu Olgerdus elatus, exercitum victorem duxit contra Tartaros, patris Gedimini virtutem imitatus. Non debet autem latere lectorem de Tartaris, quòd ii tempore interregni Polonici, hoc est, regno diuulso, & inter regulos in partes & prouincias scisso, occasione arrepta, non modò Russiam sed & Podoliam, & ipsam Poloniam sæpe armis infestarunt, & attriuerunt; Podoliamque veltigalem sibi, magna ex parte, reddiderunt. Vnde Bacota, Bala-kley, Czapczakey, Kuczmiem, Kaczibey & alia prodigiosa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam phrasim & feritatem reso-

Occasio, quando irreperunt Tartari in Russiam.

p 2 nantia,

nantia, quæ pulsus Tartaris, ad hunc diem permanent. Deus igitur miseratus Poloniæ, Hungariæ, Germaniæq; calamitates, excitauit Olgerdum Lituaniæ, qui, etiam si gentilis erat, tamen omnibus Christianis Europæis egregiâ tunc nauauit operam. Progressus enim cum suis copijs vsque ad Borysthenem & ostia eius, totum robur Tartarorum, & tres duces eorum Kadlubachum, Demetrium, et Kaczibeium, à quo portus ille Kaczibeius uocatus est, armis suis attriuit, profligauit, & disiecit, ita ut alij eorum ultra Tanaim fluiuium, alij ultra Tyram, ad Dobruccenses vsque campos, à quibus Orda Dobrucciorum uocata est, fuga dilaberentur. Attriuerat iam hos quoq; antea Demetrius Moschorum Dux. Sed successu uictoriæ elatus, securiorq; factus, cum Olgerdo inimicitias sibi ultro attraxit. Missis enim ad eum legatis, imperat ei tributum, quare exasperatus Lituanius legatos eius penes se detinet, et absque ulla mora collecto exercitu, primo Witepskum, deinde Moschouiam usque contendit, nec prius cesauit, donec urbis ipsius Moschouie mœnibus exercitum admouisset, in monte q; adorationis (ut ipsi uocant) è conspectu arcis ante ipsam urbem constitisset. Nouum hoc erat apud Demetrium et, instar portentis cuiusdam, stupendum. Acciderunt hæc anno 1331. die ipso Paschæ, cum Demetrius iret ad Cirkie-w. Ecclesias enim suas Rusi ita uocant. Cum itaque ritu solenni deduceretur, per legatos, denunciaret ei bellum Olgerdus, & mittit non absque contumelia ouum uermiculato opere uariatum, (mos est enim patrius Rusis in ea festiuitate puerulis suis ludentibus ouum uarijs coloribus distinctum donare) loco tributum, quod exactum oratores suos ad ipsum paulo ante miserat. Addit et fomitem cum silice & chalybeo excusorio, minaturq; conflictum & incendia, ni sibi ex tempore capiat consilium. Unde apud Lituanos de bellatoribus vigilantibus in prouerbium abiit: Si vis ouum uariatum coloribus hosti donare, surge mane et lucem anticipa. Hæc à me ex sententia Annalistarum Lituanicorum et præcipuè D. Stricouij uiri de Lituania optime meriti narratur. Demetrius ergo, cum in præsentissimum periculum uideret se coniectum, elata illa & temeraria opinione de suis uiribus, tempore seruire coactus est. Itaque, ut redimat pacem, imperata facit. Conditiones, qualescumq; tandem proponebantur, accipit. Sic uictorem uictor Olgerdus domat, arcemq; deinde ipsam Moschouiam ingreditur, et trophæi instar vexillum suum cum hasta præpilata in medio arcis defigit. Fines inter utrumq; magnum Ducatum præscribit ad Vgram flumen usq; Ouansq; exercitum incolumem in Lituaniam reportat. Ubi Vilnam uenit, à suis cum triumpho et complosione manuum, more gentis, excipitur. Fuit hæc uictoria celebris, statimq; per orbem diulgata est. Itaque.

Olgerdo hæc
tribuitur nō
uolido.

gata est. Itaque hoc successu Olgerdi principes Christiani commoti, & calamitatibus. Cruciferorum excitati, metuentesq; ne Olgerdus eodem impetu in uniuersam Christianam Rempub. irrueret, vires eius reprimere volentes, copias, quam possunt maximas, undique maximo apparatu contrahunt. Pontifex Clemens sextus conficit Bullas, tradit cruciaturas, emittit litteras ad cunctos principes Christianos, hortatur, monet, expediant arma, eant tanquam ad extinguendum commune incendium à gentibus idolatricis ortum. Promittit indulgentias in forma plenissima: ita ut, qui tunc profiteretur militiam contra Lituanos, & Samogitas, iretq; ad illud bellum, non secus id eum iuuaret, ac si Hierosolymam ipsam ad sepulchrum Domini, aut Romam ad Iubileum, vel Constantinopolim ad sepulchrum Diui Iacobi, votum peregrinationis impletet. Unde æstimare licet, cum quanto ardore tum administraretur illud bellum. Ideo superius alicubi dixi, quod aliquis molem istius belli Septentrionalis pensitans, non absurdè illud cum orientalibus, quæ ob recuperationem terræ sacræ suscipiebantur, comparauerit, uel etiam eis prætulerit. Nam ibi remotior, & per mare periculosior nauigatio fuit. hæc propior & per terram tutior. Ideo tantum ibi uel expeditiones nobiliores numerantur. Hic uero duplo plures, exceptis particularibus bellis, numerari possent. Ibi 100. annis bellum gestum fuit. hic fere 200. durauit. Ibi perierunt 300000. hominum. hic etiâ ad centenas myriadas numerus istorum ascendit. Sensit hos dolores non tantummodo Lituania, sed etiâ ipsa parens nostra Polonia, ut mox patebit inferius, ubi bella Griualdica, Choiniciensia, & Marchionica narrabimus. Hæc ergo de indulgentijs cum perlata essent ad Germanos, Gallos, Anglos, Hungaros, & Electores Imperij, statim Ludouicus ipse Rex Hungarorum ducit exercitum per Poloniam (nam nepos fuit Cazimiri Magni) similiter Ioannes Rex Bohemorum, & comes Luxemburgensis cum Bohemis & Silesijs; sic & filius eius Marchio Morauie; sic Comes de Hales. auxilia item insularium Regum, Angliæ, & Daniæ aduenerunt. Sic Saxonie Dux, & Pomeraniæ, Marchio Brandenburgensis, & alij quam plurimi principes & supremi copiarum ductores undiq; conueniunt, qui ubi in Prusiæ campos conuenerunt, iam non opus erat Lituaniis, eam hostilitate amplius vastare, & ad egestatem reducere. Nam isti ipsi tale exitium illi prouinciæ intulerunt, quale ab hoste crudelissimo quispiam expectaret. Reges igitur ad summam caritatem annonæ redacti, increpato ipso Magistro, & obiurgato, quod malus Edilis annonæ fuisset, & quod ea, quæ ad victum pertinent, exercitui & equis nihil procurasset, quodq; in eas angustias eos præcipitasset, domum redierunt.

Rodolphus Saxo
Magister in Prusi-
am uenit. Sed
eam iam uasta
tam inuenit.

Duo sacra bella
conferuntur

num redierunt. Quæ autem ipsi non vastauerant, Lituani post illorum discesum vastarunt, ac funditus omnia deleuerunt, & solo æquarunt. Hic finis fuit illius expeditionis & sacri belli Lituani. Interim incensores illarum calamitatum bella illa nobis funesta, & conflictus, veluti quædam equiria & hastiludia, absque vlla commotione aut commiseratione inspectabant, alia post alia agmina submittentem, & bella ex bellis serentes; donec ad prælia Griualdica, & Choiniciensia cum Polonis res deuenit. Vbi iam non de finibus tuendis, sed de summa rerum, deq; aris, & focus irato & furente Marte dimicatum est.

Quatuordecima expeditio.

Olgerdo successit Iagello. Quo autem tempore disidiis laborabat Polonia ob interregnum, eodem tempore & Lituania intestinis bellis occupata fuit. Kiestutus Dux accusatus apud Iagellonem à Voidilone plebeio homine, sed affinitate Iagellonis insolescente, delatorem comprehendit & in patibulum agit. Iagello talionem reddens, vicissim Birutam magni nominis senatorem, & ipsius Kiestuti socerum, ad patibulum trahit, & ante urbem in monte laqueo suspendi iubet. Neque hac vindicta satiatus, ipsum Kiestutum in carcere necat, Vitoldoq; ipsi similiter fecisset, ni pie vxoris arte ac beneficio seruatus fuisset; quæ inuisens virum, loco eius pedisequam, quam secum adduxerat, mutatis inuicem vtriusq; vestibus & habitu, in carcere discedens reliquit. Consequuta sunt inde tristia mala: Vitoldus ad Cruciferos transfugit; quatuor fratres Iagellonis partim strangulat, partim in profluentem deicit, partim in patibulum agit, & manu propria crudeliter sagittis configit. Inde cum Magistro Prusie Valerodo, et Lancastro regis Angliæ fratre, stipatus Gallicis Anglicisq; præsidis, terra & vndis fluminis Nemen, magnas copias ducit, ac primùm Grodnam, deinde ipsam Vilnam tanquam hostilis vrbs esset, nil patriæ miseratus, eam defendente primò præside Smogorzeuio Polono, qui Procancellarius & Dux belli erat, post verò Olesnicio, acriter oppugnat. Olesnicius, vt arcem commodiùs defendat, urbem ipsam Vilnam flammis absumit. At Vitoldus interim nihil eorum, quæ ad summam crudelitatem restabant, omittit: absque vlla commiseratione, patriæ nutriticis suæ incendia & depopulationes quotidie spectans. Quid putas quantum hominum tunc flamma ac ferro absumptum est? Annon bella hæc loco expeditionis maxime censeris possunt? Nil inuit apud Cruciferos, quòd per ea tempora Neophyti Christiani facti erant Lituani, non profuit inquam, illis quidquam quòd nomina sua Christo dedisset. Amota tamen causa debuit cessare effectus. At illi, baptisato Iagellone, alios colores & prætextus belli inue-

tus belli inuenerunt. Et sicuti Moschus, nostro tempore, ansam belli contra Stephanum Regem queritans, vendicare sibi Pomeraniam, Prusiam, & Liuoniam cepit ratione cuiusdam iuris successionis post Prussum Ducem prognatum suum, quem finxit Claudij Imperatoris fratrem fuisse. Ita tum illi destituti iusto prætextu belli, Primò dixerunt, sibi Lituaniam donatam fuisse à Mendoco illo, qui à Pontifice Rex nominatus fuerat. Secundo Samogitiam sibi vendicabant, quasi à Kiestuto ipsis donata fuisset. Tertio Marchiam nouam pariter vendicabant, quasi ipsis a Marchionibus venditã aliquot millibus grossorum Pragensium; quam venditionem prætendebant ipsis confirmatam fuisse ab Imperatore. Qui nulli rei impensius studebant, quam malignitati, rapinæ, ventri, & ijs quæ sub ventre sunt, Obliti interim Hierosolymæ, cuius defendendæ voto tenebantur. nec eisea vrbs in memoriam redibat vquam, nisi quando post commestationes & prandia, animi causa, per eius figuram terræ insculptam decurrebant. Vñ enim illis receptum erat vbi que in Prussia, in collibus editioribus prope arces nobiliores figuram quandam labyrintheam & intricatam terræ insculpere, quam Hierosolymam vocabant, vt Grudenti & alibi etiam nunc videre est. Hanc ipsi, vel serui ipsorum coram eis, hilaritatis ergo, post pocula & crapulas percurrerant, & hoc pacto religionem se solutos putabant, si pro defensione vera Hierusalem à Saracenis oppressæ, fictam ludibundi percurrerent. Hanc vanitatem illorum, & otium traducens Cazimirus tertius, haud illepidè in eos iocatus est, missa legatione ad Pontificem Pium secundum antea Aencam Syluium vocatum, rogans vt istos suos milites in insulam Tenedum in orientem deportandos curaret, defensuros ibi Christianos à Turcis, vt Regula illorum postulabat; quandoquidem iam, prudentia senatus Polonici, Septemtrio Baptismo sacro initiatus esset, manusq; Christo dedisset. Nihil profuerunt hæc. Immo cum aperte non posset Pontifex, clam tamen per submissos oratores Cruciferos istos in nostram gentem exacuebat. Sigismundus itidem rex Hungariæ & Imperator quomodo nutriuerit illa disidia inter Polonos, & Cruciferos, ex historia liquet. Nam Griualdici belli ipse fuit præcipuus faber; & deinceps, quoad vixit, nihil aduersum nos de sua malignitate & hypocrisis remisit. Qui cum apud Hungaros captiuus detineretur, & opem à Vladislao Iagellone imploraret, Iagello, quòd eum officiis suis sibi deuinciret, & deprauatum animum eius sanaret, de liberando eo satagit & pecuniæ non exiguam vim mutui nomine ad eum mittit. Sed is tamen ea re minimè fuit placatus. Proinde vt par pari fratres Iagello & Vitoldus referrent, Bobemicos tumultus contra eum concitauerunt, misso

uerunt, misso nepote Coributo, qui se Bobemis aggregando, ducem se illis præbuit. At Sigismundus ad conuiuium euocatus Luceoriense, rursus machinatur mala. Nam ut Vitoldum cum Rege fratre committeret, & ab eo auelleret, coronam illi promittit, & titulum Regis Lituaniæ. Ita utrinque & Marte & Mercurio, & ferro & ingenio decertatur. Expostulante enim Sigismundo, quod Coributum Rex Wladislaus in Bobemiam submisisset, Vitoldus non à Rege, sed à se submissum fuisse prædicabat. Rursus ad Vitoldum conuersus & rogans, cur iniquè igitur ipse secum egerit: Vitoldus in ipsum culpam reijcit, quod nimirum infideliter amicitiam coleret. Ita ille vicissim rogatus, quare committere & collidere utramque nationem Polonicam & Lituanicam intempestiua honorum delatione sategerit, negauit is palam; sed tamen clam inter suos iactabat, se inter istos duos canes, Vitoldum nempe & Iagellonem, os iniecturum esse, cuius uterque arrodendi cupiditate inuicem sese mordendo deuorarent. Merito igitur cum turpiter sæpius malevolentia exempla erga nostras gentes edidisset, à Bobemis pro hoste nationum linguæ Dalmaticæ declaratus fuit: Sed & Pius Papa non dissimili ratione, ut diximus, in nostras gentes peccans, à scriptoribus historiae nostræ eiusdem malignitatis accusatur. Sed iam, quia nobis legem breuitatis imposuimus, omissa descriptione prolixiore expeditionum istarum, per seriem decem sequentium comitorum, incipientes à coronatione Iagellontis, res Lituonicas summam scribemus.

Insequenti anno Cruciferi, aucti numero militum, ex Germania Cuiuuiam populatum eunt. Breste autem obsident. Contra quos bonus Senectio iterum exercitum ducit. Videbant tunc Cruciferi oppida & pagos incensos, & ubiuis incendiolorum flammæ collucentes. Ideo irritatus Magister Lutherus Crucifericus, prælio cum Rege decernere voluit. Sed à Commendatoribus ab ea temeritate retractus fuit. Caduceatore igitur misso, à credulo Rege annuas inducias impetrant. Ne tamen Rex nihil egisse cum illo exercitu videretur, ut Syllestios vlcisceretur, qui superiore anno Poloniae terrorem armis incutere voluerant, copias duxit. Vbi, cum omnes pauore confternati in arcibus latere vellent, quinquaginta & amplius munitiones eorum cepit. Reuersus ab eo bello Cracouiam, donatis ac dimissis auxiliariis, languere coepit. ac sensim inualecente morbo, ubi imminere mortem sibi sensit, ritu christiano sacris mysteriis confirmatus est. Deinde, quæ disponenda restabant in gubernando principatu, peragens, Cazimirum filium ad colendam iustitiam hortatur; eumque proceribus assidentibus languida voce commendat, utque eum post se Regem creare velint, rogat. Post hæc in Martio, qui mensis senibus

mensis senibus exitialis esse solet, extremum diem clausit, & in Basilica Cracouienſi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Sed inscriptio in eius sepulchro nulla apparet; sicuti nec in Cazimiri Magni. An quia contempserit honores istos caducos, an verò quòd intus in monumento incisum sit aliquid, quod doceat, cuius illud sepulchrum sit, ignoro. Regnauit post coronationem suam annis tredecim, & paulò amplius, Princeps singulari prudentia, patientia, mansuetudine animi præditus, aduentibus perfacilis, statura pusilla, sed animi celsitudine peramplus. De quo rectissimè scriptum est: Fuisse eum animi magnitudine tanta, usque ad decrepitam ætatem, & virtute adeò eccellente, ut cum maximis regibus rectè comparari possit, & eò quidem magis, quòd turbulentius & mutilatius regnum accepisset. Præcessit hunc paulò Vincentius ille Samotulius, qui & hostilitatis & commiserationis erga patriam suam exemplum in se reliquit. non tamen impunè ei celsit illa præuaricatio aduersus parentem suam Poloniam. Nam, licet posterioribus ausis superius ab se patratum facinus obliterasse se iam crederet; tamen commemoratio incendiolorum patriæ, & iustus dolor ad eam diem seruatus ob amissos sanguine iunctos, & rei familiaris detrimentum eius opera acceptum, ita quosdam contra eum extimulauerat, ut sibi aliter satisfactum iri nequaquam persuaderent, nisi eum tanquam autorem illarum belli superioris calamitatum è medio tollerent. Plus enim apud offensos seruatus & continuatus dolor præteritorum malorum, quàm præsentium beneficiorum & meritum obsequiorum, valere solet.

LIBER SEPTIMVS,
in quo comprehenditur historia Polo-
nica incipiens à temporibus Cazimiri
Magni Regis Poloniae, vsque ad Stepha-
ni primi tempora, sub quo hæc in
lucem eduntur.

PROOEMIUM.

NAM omnes videre possunt, quam aptè hæc distinctio librorum huic historie quadret. Quod autem à Cazimiro Magno septimus liber incipiat, causa est, non modò quòd Poloniæ regnum ad interitum spectare incipiens, ob dominorum pluralitatem, eorum-
que discordiis distractum, & in multas portunculas divisum, rursus in unam monar-
chiam reuivum est: sed etiam quòd ab hoc rege legibus reformatum, pacis artibus recreatum, mu-
ris & varijs munitionibus instauratum fuit. quo nomine, Magnus vt vocaretur, meruit Cazimirus.

CAZIMIRVS MAGNVS.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5295.
1333.

Cazimirus Rex cum vxore coronatur; etiam si Hedwigis
Cazimiri mater, se regina superstitè, negabat eam debe-
re coronari. Sed hic scrupulus statim exemptus est, exo-
rata matre à Cazimiro. Quæ, vt nihil dubii relinqueret,
Sedeciam antiquâ secessit, diui Francisci institutum professâ. Ioan-
nes Mellinius, Iascus dictus, Regi iuuenilium cõsiliorum moderator
est datus. Nix hoc anno sub finem Aprilis, quæ 5. diebus durauit, ma-
gnam fertilitatem præter expectationem omnium attulit. Locusta-
rum enim etiam vis magna in Poloniam postea aduolauerat. Cum
autem Cruciferi sententia lata à regib. Hungariæ & Bohemiæ, eius-
que conditionibus non starent, missus est legatus ad Pontificem Io-
hannes Grotus Slupecius Episcopus Cracouiensis, qui apud Bene-
dictum duodecimum perfecit, vt duos Prælatos mitteret, qui Polo-
norum Regi Cuiuiam, & Dobrinum redderent, & decem millia flo-
renorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent. Cruciferi ve-
rò, ne arbitrorum decreto, aut Pontificis mandatis parendi neces-
sitate tam feruidè vrgerentur, perfererunt apud Lodouicum Cæsa-
rem, vt is Cruciferis, & Magistro ordinis Theodorico, poena adie-
cta, interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquã de iis terris, quas
ab Imperio

Moderator
iuuenilium Ca-
zimiri consilio-
rum Iascus
Mellinius.

ab Imperio haberent, cuiquam cõcederent, neque apud ullos iudices
de iis disceptarent præter assensum ipsius. Indignabantur enim Im-
peratores & ægerrimè ferebant, iura Imperialia à Pontificibus attingi.
Sed optimè excipi poterat, nihil hîc in Imperatorè peccari, cum
eas terras, de quibus lis erat, non ab Imperatoribus, sed à Poloniae
Regibus haberent. Confederuut tandem iudices Wratisslaviæ, & Ca-
zimiro adiudicarunt Pomeraniam, Cuiuiam, Dobrinum, Culmen-
se & Michalouienfe territoria. Pecuniamq; pro damnis maximam
ei Cruciferi dare sunt damnati; & quia iudicatum non præstiterunt,
anathema te percussus sunt. Dimicatum est postea, alternante fortuna
victorias. Habitaq; sunt Comitata Cracouiæ; in quibus Carolus rex
Hungariæ successor designat⁹ Cazimiro. & declaratum est, Syllesios
defectione sua ad Bohemos sese hoc honore successione indignos
reddidisse. Sequentem annum Russia Meridionalis subacta, & ad
Palatinatum formam redacta, insignem facit. Cumq; Leopolum Ca-
zimirus in suam potestatem redegit, hoc vnum Russi sunt pacti, vt
retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri, argenti,
gemmarum, vetusta Russorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta
est. in qua insignes erant duæ cruces aureæ plurimis & pretiosis gem-
mis distinctæ. Ad hæc duo diademata cum sella & veste auro gem-
misq; rigente. Hæc omnia Cazimirus secum in Poloniam asporta-
uit. Hi autem successus animum eius postea deprauarunt. Nam, ab-
legata Zarnoueciam vxore legitima Hedwigis, Hessorum Principis
filia, totum se libidini tradidit. ita vt etiam cõditiones pacis iniquas
à Cruciferis, solis Episcopis reclamantibus, acceperit; quò sic ocio-
sus liberius voluptatibus indulgere posset.

1345. Iohannes rex Bohemiæ ille, qui Syllesiam nostris detra-
xerat, Poloniæ intulit bellum tanto ardore, vt cum senio, laboribusq;
confectus esset, ac alterum quoque oculum iam amisisset, tamen li-
benter se moriturum tum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu
victrice palpasset. sed cum spes sefellit, exercitu eius à Polonis par-
tim dissipato, partim profligato. Cecidit in eo proelio ex Bohemis
Zagliz Ptazek, & Alzo Sramberg. capti quamplurimi. Palma rei be-
ne gestæ Prædotæ Galcæ, gente Odrucuzia, data, & Toporo Hinc-
ni, qui ita dictus fuit ab Hincone Bohemo spectatæ nobilitatis viro,
quem in conflictu ceperat. Ioannes ipse Rex paulò post in bello An-
glico in Gallia interfectus occubuit.

1346. Comitata illa Visliciensia celebrata, quibus Palatinorum,
& iudicum infinita potestas certis cancellis coërcita est; vt non ex
moribus, aut libidine suas, sed è scripto iure deinde iudicarent. Cer-
tæ etiam mercedes eis, & aliis ministris iudiciorum constitutæ
sunt; vt ne quid præterea à litigantibus exigerent, multæq; quas iu-
dices arbitratu

Iura Imperia-
lia & Pontifi-
cialia.

1343.

q 2 dices arbitratu

dices arbitrato suo dicebant, & exigebant, definita, Ad hæc sublatus mos barbarus iurifurandi conceptis verbis dandi, in quo si quis vel verbo lapsus esset, atq; adeo si titubasset, causa, quantumuis iusta, cadebat.

1346. Cazimirus nouum oppidum Cracouia iunctum condidit, & de suo nomine Cazimiriam appellauit; cum antea Bauolus pagus diceretur.

1349. Rufsicum bellum in quo Cazimirus magna foelicitate vsus est; vna ætate expugnatis Lulco, Wladimiria, Breste, Chelino, Volinia omni, Belzeni, Brestensiq; tractu: Hæc sibi Lubartus, & Keistutas, ductis vxoribus stirpis Rufsia ducum, vsurpauerant. Postea Ludouicum Hungaria regem successorem in regno sibi designauit. Hungarici verò reges iure suo in Rufsiam, quod adhuc somniabant post Colomanum, cesserant. Reuersus ex Rufsia Cazimirus, secundis rebus, laudibusque hominum elatus, rursus damnata libidini se tradidit, palam cõcubinas in arce Cressovv & Opoczno alendo. ob quam rem Martinum Bariczkam vnum de Vicariis Crac. missum, vt regem de ipsius facinorib. admoneret, vix id facere ausum statim in profluentem Vistulæ demergi iussit. Et mirum est, quod in albu martyrum non fuerit relatus. Propter quod nefas Regis, poenæ epidemicae consecuta sunt. Pestis præsertim exitialis; quæ miseros mortales passim absumebat, & in quintum diem prolata, carbunculis, & apostematis enecabat. A quibusdam creditum est, eam à Iudæis, infectis veneno fontibus, effectam fuisse. Non modò autem in ipsa Polonia, sed in aliis quoque prouinciis eadem lues inualecebat. Tartari etiam aliquoties Rufforum terras infestârunt. Et vix Tartaris cessantibus, Lituani idem ausi subingrediuntur, trãsmisis copiis per Istulam, vadum eis monstrantibus nostris. His tot calamitatibus edomitus Cazimirus rediit ad se; & crimen necati sacerdotis agnouit. missoque legato ad Pontificem, absolutionem, & decimas omnium decimarum in subsidium aduersus Barbaros sibi impetrauit.

Bariczka Vicarius Ecclesiæ Cracouiensis

Lituani.

Decimas rex non audeat sibi vsurpare sed à Pontifice impetrat.

1353. Cum Martius, Aprilis, & Maius vltra medium, verno ac pene æstiuo calore ad calamos, & aristas segetes perduxisset, coorto de repente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit, & in sextum vsque diem durauit. Et cum omnes iam existimarent, segetes corruptas, vbertas frugum præter spem tanta coorta est, quanta vix vnquam aliàs fuit.

1355. Misi ad Ludouicum Regem Hungarorum legati nomine toti⁹ Poloniae, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se, neque posteros suos vllum tributum, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque sacro neque profano, imperaturum; neque iter facientem cuiquam oneri omnino futurum. Præterea damna ac de-

trimenta

trimenta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines, accepta, omnibus compensaturum. Hæc sunt, quæ ordini nobilium Rex Ludouicus ante regnum initum concessit. Accessit eodem anno Mazouia ad societatem cetera Poloniae; & regia authoritati sese subdidit. Veniens enim Calissiam Ziemouitus Dux Mazouiorum vnà cum prouincia cunctis ordinibus, ad sextum calendas Ianuarii publicè vexillum ad pedes Regis proiecit, & in verba eius aliorumq; deinceps regum Poloniae iurauit. Ad hæc obsignatis tabulis subiectionem suam testatus est. Eodem tempore ex Germania coloni in Rufsiam à rege acciti, oppidis & pagis in Pedemontana regione seu Podgorze ad imitationem Germanorum nomina imposuerant, qualia sunt Lemburga, Landeschutum, Pislina, Gerlica, Freistadia, Hicinum, Ticinum, & consimilia. Superiùs autem monstratum est, Bastarnas iisdem in locis prorsus confedisse, quibus etiam hæc palma tribuebatur ante mille annos, quod reliquis Sarmatis diligentiores patresfamilias essent. Cum ergo hanc laudem auitam atque antiquissimam hic angulus Sarmatarum habuerit, non est mirum, quod nunc toti Poloniae abundè equos, pecora, linum, copiam butyri, caseorum, & similiarum rerum suppeditet. Amavit hic princeps supra modum ordinem ciuicum & agrestium; ita vt vulgò Rex rusticorum vocaretur. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgensi vti permisit; sed suis quoque Polonis id ipsum indulxit. Quoniam verò ab iis iudiciis ad Magdeburgense tribunal in Germaniam vsque prouocabatur, non sine quadam ignominia Poloni nominis & magno dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem Cazimirus. & in arce Cracouensi supremum & prouinciale iudicium Teuthonicum constituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus subsellis ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris Aduocatus vnà cum septem Scabinis (sic enim appellari quæstorem cum iudicibus vsitatum est,) quos magnus Procurator arcis deligit, ab eoque iudicio ad Regem prouocatio permittitur. Sed, quando causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatum decurionibus seu consulibus delegatur, ab iis prouocatio nulla est.

1356. Hedugis Regina, cum Zarnoueciam Castellum ablegata quindecim annos ibi, honestè tamen & lautè habita, vixisset, ad extremum à patre, nemine prohibente, domum reducta est.

Borcouicius Palatinus Posnaniensis biennio post mortem reginae Hedugis in Olstiniensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia vitam finiuit. cuius exemplo conterriti homines malefici, ac prædones, non mediocriter coerciti sunt.

1358. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertio vxorem ducit, Hedugem & ipsam Henrici Glogouiensis Ducis filiam.

9 3 1359. Hoc anno

*Tribunal ciuili-
um casarum
constitutum,
quemadmo-
dum nunc Pe-
triconie & Lu-
blini cause no-
bilium iudican-
tur.*

*Compositio in-
ter status.*

1359. Hoc anno Rex & Iaroslavus cognomento Bogoria Archiepiscopus Gnesnensis inter nobilitatem Cracouiensem, Sedomiriensemque, & Bozentam Episcopum Cracouiensem de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicium, de nouis parocciis instituendis, de moderandis immunitatibus Clericorum, & consimilibus controuersis agunt, atque componunt, ipsisque libertatum suarum patronis abusus suos, excessusque amicè modificantibus, concordiam conciliat. Nondum desierat ira Dei grassari ob delictum Regis, etiamsi cum Pontifice Romano Cazimirus in concordiam iam redierat. Nam à Valachis Poloni ignominiosè sunt profligati strategemate quodam, quod compedes Vegetius vocat. Id fit in hunc modum: Inciduntur ab agrestibus robora in syluis, ita tamen, ut truncis suis adhuc utcunque cohæreant. Vbi verò iam eas syluas agmina hostiũ ingrediuntur, tunc agrestes planè succidunt extrema ipsisque citima robora, eaque impellunt, ut sic reliqua omnia deinceps sese impellant ac mutuò collidant. Ita ruina obruti, qui ingressi fuerint, pariter imbelles cum fortissimis cõcidunt, & ex illa maxima strue lignorum, tanquam capones ex corte educti macantur. Effodiuntur etiam scrobes in orbitis viarum, & cespitibus adoperiuntur, ut currus, & alia impedimenta vnà cum rotis deprimantur, retardenturque. Adiciuntur & terri culamenta quaedam, quibus ducentes exercitus, subblato clamore, facillè in pauorem & trepidationem impelluntur. Hoc accidit nostris, iisdem fere in locis, primùm, ut dictum est, sub Cazimiro Magno, & postea etiam Iohannis Alberti Regis temporibus, quando prioribus cladibus attriti, cautiore esse nolebant. Iam nunc nostri experientia edocti prudentiores sunt. Etenim transmissuri exercitum, præmittere solent exploratum aliquot turmas equitum leuioris armaturæ, qui occupant loca in illis syluis natura magis munita. Et, si viderint aliquod periculum, recurrunt ad suos vel in tempore præmonent vniuersum exercitum. Si verò aliqui interim ex Valachis occurrerint, sustinent eos leuioribus certaminibus, donec auxilia submittantur. Ac ita securè transitus exercitui patet. Redeo iam ad historiam. Ad hanc externam cladem nostrorum accesserunt & domesticæ strages, pestilentia nimirum tanta, ut in sola vrbe Cracouiensi nondum ita frequenti, ut nunc est, viginti millia mortuorum censâ esse dicantur. Magis autem in nobiles & locupletes, quàm in vulgus grassata est hæc lues. cum alioquin, quemadmodum experientia docet, sæpius eueniat ut in bello quidem nobiliores, in peste verò plebem Deus ad pœnam exposcat.

1364. Cazimirus Rex missis Auinionem ad Urbanum quintum Pontificem oratoribus duo impetrauit: Alterum, ut in Russia cathedra metropolitana erigeretur: alterum, ut Cracouiæ noua Academia exemplo

Compedum
struendorum
modus.

demia exemplo Caroli Imperatoris, qui idem Prage in Bohemia nõ ita pridem præstitit, institueretur. Vtrumque, inquam, impetrat; & mox perficit. Quanquam Academiae coeptum opus morte Cazimiri intermissum fuit. ut tam pii, & tam sancti instituti atque operis laudis Wladislaus postea particeps, Deo sic præstitente, redderetur. Eodem anno, visitando ecclesias Archiepiscopus Iaroslavus, controuersiam veterem de decimis, tanquam vlcus prius malè sanatum, cui rare vult; & cicatricem obducere tentat, per compromissum litem dirimens. Eodem anno Wratilauia fortuito incendio conflagrat. Fames etiam Poloniam inuasit, quæ cura ac diligentia Regis mitigata est. Horrea enim sua & granaria referta aperuit in gratiam plebis. Sic alii cõmutatione rerum, alii opus faciendo, qui verò ditiores erant, pecunia emendo, sibi facillè annonam comparabant. Itaque hoc tempore complures arces in Polonia, & oppida muris, vallis, atque fossis munita, piscinæ, aggeres, & aquæ ductus multis in locis facti. Ex quibus est ille, qui Bochnam vique per quinque miliaria duci est institutus; quò deriuata & immixta aqua ex Vistula, sal, ligna, ac ceteræ merces vltro citroque; nauibus, vel ratibus deportarentur. Præbuit ergo Cazimirus sequentibus regibus exemplum, ut non modò in folio diademate & aliis regni insignibus ornati federent, nec tantùm Martis cruenta facta meditarentur; sed etiam cõeconomicis factis aliquando vacarent. utque non modò exactioibus & teloniis, sed etiam emolumentis suo ipsorum ingenio partis se viuere meritò gloriari possent. Hoc sanè præstitit Cazimirus. qui tali sua industria effecit, ut anno sequenti, cõuiuuium memorabile illud celebrando, splendorem gloriæ suæ auxerit, exteris regibus id spectantibus, & non sine admiratione contemplantibus. Pontifex autem maximus Urbanus, mitigatis tum regum animis, non modò pacem inter inimicos, verum etiam affinitatem conciliauit; effecitque, ut Carolus Imperator neptem Cazimiri Regis Elizabetam Boguslai filiam, uxorem quartam duceret. Tertiam enim Annam Bernardi Svvidnicienfis Ducis filiam accepit; ex qua Wenceslaum filium suscepit. Cum hac Svvidniciensem dominatum, supremum Syllesæ spoliū Poloniae detractum, sibi acquisiuit.

Nuptiarum descriptio ex D. Cromero.

Conueniunt eò inuitati à Cazimiro Reges, Ludouicus Hungarorum, Sigismundus Gothorum siue Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerso Histro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aduectus. Præterea Duces, Otho Bauarorum, Ziemouitus Mazouiorum, Boleslaus Svvidnicienfium Bernardi defuncti frater, Wladislaus Opolienfium, & Boguslaus cum sponsa filia. Ad

Visitatio
Archiepiscopalis.

*Ceremonia Re-
gum & Prin-
cipum obuiam
euntium Impe-
ratori.*

sa filia. Ad extremum venit Carolus cum splendido comitatu. Cui venienti omnes principes, atque reges cum Cazimiro Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti sunt; & non modicum spatium pedibus progressi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter se consalutarunt. Cum autem ibi appropinquaret, Carolus sponfam cum patre, & magna puellarum & matronarum caterua obuiam habuit, deductusque cum ingenti pompa, in arcem Cazimiro petente, diuertit. Cateris in vrbe hospitia distributa. Omnes hi principes aduenientes, in extremis Poloniae finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissimè habiti sunt: durantibus vsque in vicesimum diem nuptiis, & conuiujs. Et cum abunde omnia ad sumtum suppeditaretur hospitibus, regionum procuratorum atque dispensatorum prouidentia; tamen ne quid magnificentiae desideraretur, magna dolia in foro vrbs collocata sunt; alia vini, alia auenae plena, unde lumerent, quantum quisque vellet. Praerat autem procuratoribus, ac dispensatoribus omnibus regis Verincus Germanus Cōsul Cracouiensis: quem Cazimirus propter singularem industriam, atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo praefecerat, & omnium cōsiliorum suorum non modò participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum esset ditissimus, nō habuit satis nuptias illas regio nomine quàm splendidissimè administrare; sed, vt suam quoque magnificentiam Poloniae adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & proceribus eorum domi suae conuiuium magno apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus est. Inprimis autem Regi suo Cazimiro; ita vt, quae ei donauit, plus centum millibus florenorum aestimata esse dicantur. Nuptiis ritè peractis, & foedere sempiterno inter Reges icto, ac iure iurando firmato, & missis inter se vtrò citroque amplissimis muneribus, domos quisque suas discesserunt, ad fines vsque regni à Polonis proceribus deducti. Post hanc Cazimiri cum regibus solenniter inritam amicitiam, omnes vicini, depositis armis, eum prensabant & se fidei eius committebant. Ex quibus Georgio Belzensium Duci, cum se imperata facturum promitteret, concessit, vt ditionem suam retineret. Quin & Chelmensem arcem de Lituaniis captam Cazimirus ei adiecit. Eadem expeditione, quam in Rusiam susceperat, Lusum, Vladimiriā, Olescum arces in iurisdictionem suam redegit. Cruciferi etiam, cum in Prusiam suscepisset iter videndi Magdeburgi gratia, vt ad eius, aliarumque vrbiū exemplum Poloniae magis cultam redderet, perhumaniter & honorificè eum acceperunt; ac mansuetudine, & prudentia eius victi, submissionem erga eum testati sunt tantam, quā antea armis nullus regum Poloniae sibi apud eos conciliare potuit.

*Georgius dux
Belzensium.*

1370. Sic

1370. Sic igitur ad summum gloriae culmen cazimirus regno perducto, & sibi aeterna fama acquisita, anno 1370. Predboriae, cum venatum die festo ad proximam syluam, frustra dissuadentibus aliis, abiisset, fugientemque ceruum insequeretur, equo, quo vehebatur, cum impetu labente ipsius corpus, cum carnosum esset, conqussatum est. Relatus est Predboriam, & postea Sedomiriam, indies febri inualecente, praesertim cum iam frigida aqua, iam mulso vteretur, nec à medicis praescriptam sibi victus rationem seruaret. Cracouiam deinde delatus, quaerit ex medico Mathæo, num iam Cracouiam peruenisset, tacitè admonens promissorum, quibus ei Cracouiae certam sanitatem medici polliciti erant. Quasiuit postea, an aliqua spes eius valetudinis superesset. Cumque animaduerneret, medicos more suo bona spe aegrotantem ductare, testamentum condidit, in quo multa multis largitus est, & praesertim Gnetnensi & Posnaniensi ecclesiae. Cracouiensis verò crucem alteram insignem auream ex duabus, quas Leopoli deportauerat. Executionem testamenti Iohanni Strelcio Decano Cracouensi & Cancellario regni, Suchivilko dicto, commisit. Ad extremum in Christiana religione, vt Christianum decet, mortuus est, & in Basilica Cracouensi ad dextram arae maximae honorificè sepultus, sub imagine sculpta in marmore. Vixit sexaginta; regnavit annos triginta septem. pacis artibus clarus, sed & bellicae laudis non expers. Nam Mazouiam, Rusiamque regno adiecit; & quae alii bellis cruentis praestare non poterant, ille consiliis salutaribus commodè perfecit. Oppida cinxit muris triginta, arces ferè quadraginta: monasteria complura. Academiae Cracouensis fundamenta iecit, aquaeductus, & piscinas extruxit, quamquam haec cura posteriorum regum potius fuit. Sed & hanc ipse non est aspernatus, iuxta illud: Quae singula non iuuant, coniuncta multa iuuant. Tabernae mercatorum, & propolium in foro Cracouensi eius est opus. Sed quod maximum vallum est Reipub. & firmamentum fortissimum, leges egregias promulgauit; & laqueos earum, & alia barbarica instituta summa cum dexteritate rescuit. Adeuntibus facilis; *Leges Cazimiri-
riane.* querimonias etiam infimorum, vbi ipsi tenuiores homines difficiles se praebere solent, ille constanti temporis spatio ad id constituto, per benignè audiuit. Tenuiores à potentiorum vi & iniuria sedulo vindicabat; ita vt aequior plebi, quàm nobilitati esse videretur. in moribus elegans. Poloniae bellis, & aliis calamitatibus vastatam & infrequentem, populosiorē reddidit. Ceterum in vita domestica non deerant ei sua vitia. In cibo, & potu intemperans; & inde in libidines ruebat. Nam praeter greges concubinarum, asseruabat Bohemam quandam Recheanam. captus eius pulchritudine. qua cum aliter potiri non posset, conceptis verbis vxorem eam se ducturum promissit: confirmante

fit: confirmante id Abbate Tinecensi, quem mulier illa cum vidisset tiara ornatum, Episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed & hanc cum deinde caluam & scabiosam comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine vsus est. Itaque iusta Dei poena, nulla mascula prole, exceptis nothis, relicta, decessit. Sacerdotes tamen continentes, licet ipse incontinens, singulari fauore profecutus est. Statura fuit procera, licet paruulo patre natus, eaquæ corpulenta; capillo denso & crispo; promissa barba; voce sonora: sed balb^o aliquantulum. Quæ forma & corporis habitus Cazimiri Magni, prorsus cum Cazimiri primi forma corporisque habitu conuenit. ita vt isti duo principes, vt nomine, ita & persona simillimi inter se fuisse videantur.

LVDOVICVS HUNGARORVM & Polonorum Rex.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5332
1370

Quia non vitas regum Poloniae, sed Polonorum res gestas iuxta annalium normam describere ab initio proposuimus, ideo à Ludouici rebus gestis in Hungaria abstinemus. im morabimur autem iis tantum rebus, quæ ad Poloniae regnum spectare potissimum videbuntur. Magno tunc dolore Polonos occupatos fuisse, nemo est qui non videat. Nam iis, qui indigenis regibus antehac parere didicerant, nunc externo regi se subdere graue & onerosum erat. Accedebat eò, quòd Mazouii ad prædas accurrebant: Sætocum & alia sibi vendicando. Lituanii etiam, rati se nactos commodam occasionem, Volinia capta, progrediuntur ad Istulam; & tandem vsque ad intima Poloniae, vbi est Lissecense monasterium omnia diripiunt. Itaque Poloni, cum aliunde nihil opis sperandum restaret, mittunt oratum Ludouicum, ne cunctetur, sed quamprimum, ad capeffendum iam sibi destinatum regnum veniat. Quod cum & proceres Hungari instantes suaderent, respondisse fertur: Non satis intelligere, neque hos, quid suadeant, neque illos, quid petant. Prospiciebat enim è re neutrorum id fore. Nam sicuti duobus gregibus non expedit vnum pastorem habere; ita duas Respub. vix vlla ratione sine alterius incommodo ab vno administrari posse existimabat. Venit tamen ad nos, cui frequentes Poloni ad Sædeciam obuiam progressi, eum exceperunt. Rogatus publicè à Iohanne cancellario, an testamentum regis Cazimiri ratum esse iuberet, præcipitanter assensus est. Nam immodicæ donationes mortui regis sine magno damno Reipub. præstari non poterant. Ideo postea ipsemet de iis, quæ nothis filiis Cazimirus legauerat, apud terrestres iudices (vt vocant) discipandum

sceptandum esse censuit. De eius coronatione à maioribus Polonis scrupulus iniectus est. Hi enim contendebant, vt Gnesnæ veteri more fieret. sed Ludouicus proximorum regum Wladislai aui, & Cazimiri auunculi exemplum ea in re secuturum se esse dixit. Coronatus est itaq; Cracouie ab Archiep. scopo Gnesnensi decimo septimo die Nouembris: Nec tamen desiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum Rex nouus euulsit; imò plus etiam auxit. cum non modò (in quo valde dissimilis Cazimiro erat) aditus ad eum difficiles essent; sed ne adiri quidè à noltris sine interprete posset. Nam tum lingua Latina non ita fuit, vt nunc, vsitata Polonis. Commemoratur autem, quòd circa eius coronationem à Wladislao Opoliensi, & Cazimiro Stetinenfi Duce iusiurandum acceperit, quod perpetuò in potestate ipsius, & regum Poloniae deinceps futuri essent. Vide Dlugossum. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo apparauit. vbi infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu, euulatu, ingens defuncti regis desiderium testata est. præsertim, quòd vnà cum eo successionem regum suorum vetustissimorum iam inde à Piaslo hæcenus deductam & continuatam, abruptam atque extinctam esse cerneret. Hoc cum Ludouicus probè animaduertisset, veritus ne aliquam filiaè Cazimiri nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Hungariã. & constituto ibi iudicio, perfecit, vt non ex iusta vxore nax, ideoque hæreditatis paternæ incapaces pronunciaretur. Quod sanè ingrati hominis facin^o, ex iusta diuini numinis vindicta extitisse videri potest, vt filiaè Cazimiri paternarum libidinum, & stupri ingenuæ puellæ Feliciani filiaè oblata in eodem pene loco, quo ille deliquerat, poenas luarent. Abiit postea Ludouicus ex Polonia, Elizabethæ reginae matri administratione regni commissa. At Goluchouius postmodum motus est præfectura maioris Poloniae, & Otho Pilecius còtra leges ei substitutus. Sequenti anno Iarosl^o cæcus abdicauit se Archiepiscopatui. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus, quòd, cum iuuenis adhuc Bononiensis Academiae Rector esset, transtulit inde Academiam sua autoritate, propter Britannum siue Anglum quendam scholasticum à magistratu vrbis capite plexum. nec prius eam restituit, quàm pro cæde illa Angli satisfactum esset. Fertur autem Iarosl^o mandasse moriens, vt cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in Basilicam sepeliendum inferretur. quòd non ritè, neque legitime Archiepiscopum se factum esse diceret.

1374. Leges quædam & libertates à Ludouico ordini nobilium datae. Primò, vt vectigalis nomine subditi nobilium non nisi binos grosos in singula iugera quorannis darent; cum antea duodecim dare consueissent. Secundò vt nobiles à reliquis pensionibus, & oneribus deinceps

Terrestres iudices inter regem, & posteros Cazimiri iudicant.

Stetinenfis & Opoliensis Ducis iusiurandum.

Ingratitudo Ludouici regis poena Cazimiri libidinum.

Iaroslai Archiepiscopi facta.

Capita libertatum à Ludouico concessa.

ribus deinceps liberi essent, eorumque subditi perpetuam vacationem & immunitatem haberent. Tertio ne rex vllum magistratum perpetuum siue honores aboleat, neue extero homini cuiquam conferat; ac ne praefecturam quidem arcis cuiusquam, aut oppidi. Addunt quidam expositionem. Quae iurisdictionem adiunctam haberet. Easdem praefecturas nemini ex Ducum illustri genere orto se daturum promittit. Haec Casouiae Ludouic^o Rex sancit, ordinibus cunctis Poloniae assentientibus. Tamen si Episcopi ne eos quidem binos grossos concedere volebant, defendentes se Boleslai Pudici remissione. Haec ille cum praestitisset, Poloni vicissim annuerunt eius votis, vt alterutra filiarum eius post ipsum in Polonia regnaret.

1375. Secuti sunt motus quidam in regno, quorum causa fuit Wladislai Cuiuiensis Ducis in Poloniam reuocatio. Hic enim non contentus fortuna sua, abdiderat se in monasterium Endiuioni. Cuius recordati quidam ex Polonis, cum angerentur supra modum ob dominatum externi regis, hunc, vtpote qui solus ex legitimis successoribus Piafti remanserat, ex monasterio reuocant. Veniens igitur molitus est nonnulla, sed quia inuitis fati haec fiebant, nequaquam ei eiusque a seclis consilium successit. Rediit igitur Endiuionem, spreta Abbatia, quam ei Ludouicus homini gratificaturus in Hungaria dederat. ibique denuo cucullam sumpsit. Narrauit mihi vir Magnus quidam ex maiore Polonia, illustri loco natus, se istuc vidisse monumentum Wladislai istius (quamquam ipse putabat esse Boleslai Audacis) cui Epitaphium tale inscriptum fuit: **W LADISLAVS REX POLONIAE HVC DELATVS ET MORTVVS HIC SEPELIRI VOLVIT, &c.** Elizabetha Ludouici mater ex Dalmatia reuersa in Poloniam, cum ei de Lituorum incursionibus referretur, muliebri leuitate laborans, quietos & securos omnes esse iubet, inquit: Filium suum tam longis grauibisque esse manibus, vt solum nomen eius non modò Lituani, sed cunctae circumcirca nationes contremiscant. Interea ipsa musicis & choreis erat dedita. Tunc etiam ille tristis casus accidit, cum aulici Elizabethae Hungari, diripientes foenum ante portam Velicensem, contentione cum ciuibus exorta, Iascum Kmitam praefectum Cracouensem sagitta emissa interfecerunt; post verò ex ipsorum numero centum sexaginta prostrati ceciderunt. Tri duo arx fuit occlusa & ab armatis obsessa. quo casu Elizabetha percussa in Hungariam moesta reuersa est. Hoc etiam tempore in Graecia Turcae vrbes nobiles cepere. Itaque Pontifex, oratore misso, binos grossos de vnaquaque ex prouentibus, marca ad subsidia ferenda Christianis a Polonis exigit. Quoniam autem Prædislaus Pogorelicius Episcopus Wratislauensis paulò ante vita excesserat, relicta magna pecunia, ideo ex eius hereditate legatus triginta millia aureorum adiunxit illi

Wladislaus ex genere Piafti Endiuioni in monasterio.

Ingens pecunia summa exigitur & Romanam ex Polonia exportatur.

adiunxit illi summae. Insuper octo alia millia annua pactus est Pontifex, donec aliquis Prædislaus successor daretur. Cuius approbatione ob id Pontifex in septimum annum distulit. Motus eo exemplo Ludouicus Rex, suscepturusque bellum contra Lituanos, ab Episcopis subsidia ad tantum bellum contra Barbaros petit. Sed nihil impetrat. Verebantur enim Episcopi, ne munifica ac voluntaria ipsorum contributio in morem, & mox inde in legem abiret. Nihil tamen minus profequitur institutum bellum contra Lituanos Ludouicus. In qua expeditione orto inter Hungaros, & Polonos iurgio, Petrus Safranecius in faciem ab Hungaro quopiam vulneratus fuit. Cumque res ad seditionem spectare videretur, Petri dolorem Rex leniens, donat ei territorium cum arce Piefzkouva *stata*. Septem vexilla Topororum familiae in illa expeditione fuisse feruntur. Sub idem tempus cathedra Præmissiensis & Wladimiriensis instituta, Gregorio Papa annuente. Porro Archiepiscopalis sedes in Russia Haliciae constituta fuit. Haec Ludouicus ideo faciebat, quod iam inhiaret Russiae, quae ei ob fertilitatem soli supra modum placuerat; & propterea eò expeditionem antea ipsemet susceperat. Nam Archiepiscopo Haliciae, in sede nimirum veteri Colomani Hungari regis, vt supra commemoratum est, residente, facile omnem Russiam, quam iam animo conceperat, dicto obedientem sibi fore pollicebatur. si inquam Archiepiscopus istuc ex ipsius sententia resideret. Suspecta ea res fuit Polonis, quod attinet Russiam. Sed mussantur fere principum & potentiorum iniuriae. Adiecit & aliud enorme, quo magis exasperatos Polonorum reddidit animos, quod Wladislaum Opoliensem se absente gubernatorem regno praefecit. Negarunt Poloni se homini externo, quem ipsi sibi principem non constituisent, parituros esse. Eò accessit & ecclesiastici ordinis murmur. Nam, cum liberatos se a Boleslao Pudico ab omnibus contributionibus sapius allegarent, Ludouicus tamen absens, vt aliquid ab eis emungeret, consilium illud est secutus: Magnū petas, vt aequum obtineas: Imperauerat enim eis dimidium veteris exactionis; hoc est senos grossos in singula iugera; vtque ita exigenterentur, quæstoribus edixerat. Cum illi iniuriam sibi fieri quererentur. Respondit, se gratiam illis fecisse non iniuriam. Nam cum duodecim grossos veteri instituto cogerebantur numerare, ille dimidium tantum exigebat. Cum autem immunitatem ab eo donatam, regno datis diplomatis, vigerent, Respondit, eos eam gratiam tum, cum haec generatim omnibus donarentur, refutasse. Ita vltro citroque commutatis verbis, eo res recidit, vt ex duobus malis minus eligendo, maluerint duos grossos vnà cum reliquis ordinibus contribuere, quam, nouis artibus circumscripti, ad grauiora onera pendenda cogi. Nam Pudici priuilegia, & immunitates, quae

Haec eadem ex actio Regi negatur.

Prorex vel gubernator Regni. Ecclesiasticus & politicus ordo offensus.

tates, quæ sacro ordini concessæ fuerant, non admittebantur; eò quòd ille fuisset princeps partis Poloniæ, non totius: itaque coronati Regis locum minimè tenuisset. Aliam autem faciem rerum subssecutam esse. Quare nouum casum nouo remedio indigere. Hi colores tum excogitati fuerunt.

1380. Post hoc tempus machinam æneam, quæ à sono terribili Bombarda vocatur, Germanus homo apud Venetos excogitauit. Ludouicus Polonis Budæ Comitiam indicit ad medium quadragesimæ. Erat hæc res noua, multaque secum incommoda trahebat; ad exterarum oras per tanta locorum interualla Senatores euocare, veris præsertim tempore. Constituti tunc sunt Triumviri, penes quos summa rerum in Polonia esset.

Ioannes Gnes.
Archiepiscopus.

1380. Zauisa Episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repentino & vehementi morbo, seu de scala lapsus (variatur enim fama) cum aceruum fortè ad constuprandam rusticanam puellam ascenderet, extinctus est. Et cum funus eius pompa militari efferretur ab amicis, auditæ sunt voces dæmonum vociferantium: Proficiscamur meretricatum. Auditij sunt tum & strepitus, & hinnitus equorum. Post hunc Ioannes Gnesnensis Archiepiscopus, homo præcipiti iracundia, & in ecclesiasticos homines dictis & factis contumeliosus, decessit. Ludouicus Rex cum languere se, & sensim destitui viribus sentiret, indictis Comitibus Zyvoleni in Scepusio, frequenti se natu Mariam filiam natu maiorem, & vnà cum ea Sigismundum sponsum eius, Marchionem Brandeburgensem, successorem in regno Polonorum designat. Sed Sigismundus non suo ordine, & ante tempus agens negotium, magnum obicem in hoc adeundo regno sibi ipsi posuit. Interim Ludouicus Tirnauia, vbi cum Hungaris Comitiam celebrabat, 13. Septembris moritur. Regnavit in Polonia duodecim annis. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis, atque labris; capillo, barbaque crispis; sereno vultu, humeris parum incuruis, moribus temperatis, in supplices clemens, maleficio iuxta, ac beneficio se superari haud patiens. Nihil vnquam inconsulta astrologia faciebat, in homines doctos fuit propensior. Illud habuit peculiare, quòd nonnunquam, dissimulato habitu, vicis & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex horum sermonibus in se suisque correxit, ac castigauit. Bulgaros, Boshenses, Serbios, Croatas, eos denique, in quibus solis nomen Slauorum hæserat, ad officium ipsi parendi reduxit. Ita dominante eo, Polonia, & Poloniæ adiacentibus dominis coniunctis, iterum, quasi postliminio, gentes illæ, quæ quondam ad Slauonicam confœderationem pertinebant, veluti oues in vnum

Slauonicæ gen-
tes sub Ludouico
in vnum cor-
pus coagmenta-
tæ.

ouile

ouile compulsæ, & rursum coactæ in vnum corpus coaluerunt.

INTERREGNUM.

Sigismundus Marchio Brandenburgensis à Ludouico socero designatus, iam se propemodum pro Rege Poloniæ gererat. Sed tribus rebus voluntates Polonorum à se alienauerat: Primum quòd Demaratum, morosum hominem, præfectum Posnaniensem vt amoueret rogantibus nobilibus, surdis auribus audiebat. Deinde quòd eiici & remoueri ex cænaculo Polonos cibum sumpturus patiebatur: Postremò quòd sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, homini Bohemo contulerat. Itaque maioris & minoris Poloniæ nobiles causa eligendi noui Regis in oppido Radomsko indicunt Comitiam. vbi concluditur de stirpe Ludouici regem creandum; sed talem, qui in Polonia per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem verbo facile Maria filia cum Sigismundo eius viro excludebatur, Sigismundus enim Hungariam simul obtinere cupiebat. In Wisliciensibus verò Comitibus, vbi ipse adfuit apertius repulsam passus, discedit. Et cum Cracouiam diuertere voluisset, exclusus est. Verebantur enim, ne dolo, vel accitis ex Hungaria militibus, eam in potestatem suam redigeret. Rediit ergo in Hungariam. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, dum per Poloniam iter facit. Ibi eum turbæ excepere. Inuenit enim Carolum Neapolitanum ab Horuato præfecto Croatiæ opera Reginiæ interfectum esse. Polonia quoque maior tum à tu multu non erat liberata, ob Demaratum præfectum; qui etiam in Wisliciensibus Comitibus satisfacturum se omnibus receperat, tamen responsum retulit: Non aliter satisfacturum esse, quàm, si magistratu abiret. Itaque publico placito nobiles ei parere detrectabant. Secuta sunt deinde cædes & proelia inter Suiduam & Demaratum, interque Ziemouitum, & eos, qui Elizabethæ partium erant. Nam Archiepiscopus Bozenta, priuato consilio ad Ziemouitum transiens, regem cum Leciciæ renunciauerat. Et nisi exercitum ad sedandos motus ex Hungaria Elizabetha misisset, maior Ilias malorum & calamitatum adhuc secuta fuisset. Præstitisset tamen, si ipsamet venisset. quod quia non fecit; missus est ad eam Sediuius Szubinius, vt maturaret suum aduentum. Sed, cum videret, se ambiguis verbis ab Elizabetha ductari, quodque peius est, ne rediret in Poloniam, vetari, ipse clam sese Iadera vrbe euoluens, fere intra viginti quatuor horas sexaginta miliaria bene longa, vt sunt Hungarica, crebro mutando equos, emensus, Cracouiam lassus peruenit, vt de omnibus Polonos certiores faceret. Sancitum est igitur postea (& statuta dies octaua Maii) vt Hedwigis altera Ludouici filia se sisteret, si regnare vellet. ni faceret, aliter

ret, aliter sibi prouisuros esse. Sed neque hac via aliquid perfectum esset, nisi iterum Szubinius, quem angebat nobilium iuuenum retentio, in Hungariam priuatim profectus fuisset. vbi perfecit, vt Hedwigis in Poloniam rediret. Venit itaque comitata Demetrio tituli sanctorum quatuor coronatorum præsbytero Cardinali, & Archiepiscopo Strigoniensi, aliisque Proceribus Hungaris. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres, vsque ad Sedeciam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac splendida aurea & argentea stragulæ vestis suppellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, die sanctæ Hedwigis Legnicensis ipsa Hedwigis coronatur à Bozenta Archiepiscopo magna omnium læticia & fausta acclamatione. Ita lenitum fuit in animo Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Hedwigis Reginae cum verecunda modestia, prudentia, decentique suauitate coniunctis, quarum virtutum non vulgare condimentum erat forma corporis eximia. Noua deinde cura procerum animos incessit de adiungendo Reginae marito. Et iam quidem Vilelmus Austriorum dux, quem à pueritia in aula sua educauerat Ludouicus, designatur ei maritus. Sed Iagello Lituanus huic antepositus est à Polonis. In ea deliberatione habita est ratio inprimis incrementi fidei Christianæ tum & accessio nis magnæ prouinciæ ad regnum Poloniæ. Promittebat enim Iagello summa cum alacritate se & permissurum, vt ipse primùm, deinde suus populus initiaretur sacris Christianis per baptismum, & Lituaniam regno adiecturum, si ei Hedwigis in matrimonium daretur, verumtamen nihil citra senioris reginæ sententiam his de rebus statuere iussum est. Ad quam ipsa Hedwigis quoque prouocabat, cum procerum postulationem aliter rectè refutare non posset. Sed illa optatum responsum Polonis dedit. Si, inquit, è re vestra publica hoc fore existimatis, non remoratura sum vestra commoda, neque religionis Christianæ in crementa præcisura. Interim Vilelmus Austrius, certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa Hedwigis Reginae erga se voluntate, cum splendido comitatu, & apparatu, magnisque diuitiis Cracouiam inopinatus venit. Sed arcis ingressu prohibitus est. Illa tamen eius videndi causa, luce clara, stipata suo alicorum & puellarum comitatu, in cœnobio diui Francisci conuenit. Fama etiam, siue vera siue falsa, vulgatum est, eam confirmandi matrimonii causa prius, quàm Iagello appropinquaret, eò venisse: Sed quicquid erat, suafu Demetrii Goraii regni Thesaurarii verentis, ne quid tale fieret, nihil actum est. Intelligens autem Vilelmus sibi Polonos palam aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, aliquanta interiecta mora, clam se Cracouia euoluit.

1386. Aduenit tandem Iagello Cracouiam 12. die Februarii vna cum

nà cum Ducibus Russis, & Lituanis, habens etiam secum fratres aliquot germanos, & Vitoldum patruelem. His comitatus Iagello est ingressus. In thalamoque ipso Hedwigem Reginaem, magna cum admiratione eximia formæ eius, salutauit. Postridie autem ei dona perampla per Vitoldum, & Borisum & Svvidrigelonem misit.

W LADISLAVS IAGELLO.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo nato.

5348.
1386.

Quia omnibus in Polonia, qui ad regium munus efferri & coronari debent, antiquus mos est idemque pius & religiosus, vt antea per modum præparationis cuiusdam peccata confiteantur sua, sacrosanctæque Eucharistiæ sumptione obsignentur: Ideo cum Iagellone idem mos est seruatus, idque eò magis, quòd Wladislaus antea gentilis erat. Nam & tota Lituania more gentium ignem pro Deo colebat atque serpentes; nihilque alienum in eis à gentilismo erat. Hos igitur errores, Catechumenus cum esset Iagello, priusquam cum Hedwigi matrimonium iniret, vnà cum fratribus abdicare iussus, 14. Februarii à Bozenta Episcopo sacro fonte ablutus est; Christianæque religioni initiatus, Wladislai nomen accepit. ac tum demum matrimonium solenni ritu cum Hedwigi regina contraxit; Lituaniamque omnem vnà cum Samogitia, & ea parte Russiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in vnum corpus redegit; iureiurando interposito, & obsidibus datis ipso Vitoldo, & Lubarto. Nam veteres tametsi ad eam perfectionem sapientiæ exquisitam non peruenerant, de qua præsens seculum gloriatur, ita tamen cauti erant, vt vnice cauerent, ne Respub. quoquo modo decepta, detrimentum aliquod irreparabile pateretur; neue sub specie religionis deciperetur. haud facile periuasi, quantumuis noui hospites demissè ad aram starent, & suspiria ducerent (forfan ad conspectum formosissimæ virginis) liberaliterque multa de se deierantes pollicerentur. Quarto autem die post, inunctus ab Archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam vetus, in Hungariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem solenni pompa deductus, solio in foro posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus & oppidanis de more accepit. Postea indultum est conuiuuiis & choreis. Per eos dies Cruciferi ab Andrea fratre Iagellonis, qui apud Russos religionem Christianam professus erat, concitati, Lituaniam hostiliter inuadunt. Sed dedit postea Andreas temeritatis pœnas toto triennio Checinenfis carceris squalore confectus. Iohannes etiam Venetijs, gente Polomenius, iudex Posnaniensis, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata cruen-

Index cruentus Demonvolutus.

petrata cruenti dæmonis cognomen inuenerat, à Pofnaniensi conuentu confiscatione bonorum, & carcere multat^o est. Laudatur hoc tempore pietas Hedwigis reginæ; quæ, cum videret, Regem maritum ecclesiasticorum bona, barbarico adhuc more, pignoris nomine occupasse ac cepisse, ob negatam ei stationem vt vocant, eum vt pignus dissolueret deprecata est. Cum igitur ille pignora capta reddi iussisset, ibi illa suspirans: Pignora quidem reddimus inquit, agrestibus; cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium Reginæ dictum, & sempiterna memoria dignum. Profectus est deinde Rex cum Regina in Lituaniam. Vbi Apostoli, & Euangelistæ officio functus, ita elaborauit in promouenda fide Christiana, vt etiam ipsemet eis interpretatus sit symbolum Apostolicum. Cum autem imminsi esset laboris singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic bonos habitus est, reliquum verò vulgus cateruatim distributum. aqua sacra à sacerdotibus aspergebatur; vnumque nomen cuique cateruæ, tam virorum, quàm mulierum, imponebatur. Ad quod diuinum opus vt alacrius eos Rex inuitaret, pannos laneos nouos, & calceos eis largiebatur, cum ad eum diem istis carerent, & peronibus, vt historia testatur, magna ex parte vterentur. Vilnæ demum Basilicæ extructæ & Episcopatus institutus est. Reuertens Iagello in Poloniam Leopoli Petrum Palatinum Moldauicæ, seu Valachicæ cum proceribus ipsius, solenni iureiurando adactos in fidem & clientellam suscepit.

PRIMVS CONVENVVS.

Dixeram superius, me deinceps res Lituorum, per seriem Comitiorum, instar epitomes, consignaturum, hoc iam nunc præstandum est. Nam historici varia methodo texere solent historias; alij per Pontificum vitas; alij per Imperatorum mutationes; alij per Regum ætates procedunt. nos hîc per comitiorum, seu conuentuum celebrationes rem totam edisceremus. Iagello igitur Magnus Dux Lituaniæ, fessus & fatigatus tot calamitatibus, tam à Cruciferis, quàm à fratribus illatis, qui coniurasse videbantur in eius patriæ perniciem, de Hedwig Ludouici regis filia ducenda consilium capit; vt ita amplissimi regni amicitia munitus, hostes suos, tam extraneos, quàm domesticos, facile contemnere ac comescere posset. Senatus Polonici hîc summa prudentia, & prouidentia commendatur; quòd consociendis nuptijs istis, non modo priuatis utilitates, & bella Cruciferica tolli posse iudicarunt. sed etiam Septentrionales gentes, quæ etiamnum ethnicæ superstitioni mancipatæ erant, ad religionem Christianam conuerti posse sperarunt. Et sane, quæ Pontifices cum Imperatoribus tot bellis, & impensis præstare non poterant, hoc salutari eorum consilio perfecta sunt. Pax restituta, Christianorum res

stianorum res auctæ ac propagatæ, & omnes bellorum causæ tandem sublata. Quod quibus modis, quibusue medijs confectum sit, ex breuissima suo ordine ac per temporum seriem descriptione decem comitiorum, quæ in ea causa coacta sunt, iam patebit. Fuerunt quidem & aliæ postea expeditiones, & bella Grinnaldica & Choiniciensia; nec statim hoc vlcus sanari potuit. sed describentes acta comitiorum celebriorum, expeditiones etiam istas in transcurso breuiter consignabimus, ostendemusque, quando, & per quos hæc bella finita fuere, & templum hoc Iani occlusum. Nam hoc plurimum facit ad amplificanda merita nationis nostræ apud omnes Principes Hierarchici ordinis. Sicut enim antea Christianos proficiscentes ad bella Orientalia contra Saracenos nostri iuuerunt; ita hæc Septentrionalia ante Cruciferorum huc aduentum humeris suis ipsi sustinuerunt, & post diiectos Cruciferos Septentrioni pacem ideoque omnibus Christianis restituerunt. Primus igitur conuentus fuit in negotio vnionis circa coronationem Iagellonis. Quid autem ibi tractatum, & conclusum fuerit, ex conditionibus inter Polonos, & Lituanos, in priuilegijs, & Chronico Lituorum expresse liquet. Quarum prima & præcipua fuit, vt ipse Iagello cum suis fratribus & dominijs Christianus fieret. Secunda, vt ipse cum omnibus dominijs suis statim se vniret, incorporaret, inuisceraret (sic enim priuilegia loquuntur) ad regnum Poloniæ. ita vt pro vno denique dominio reputentur; & ea, quæ Lituani rapuerant & auulserant à regno Poloniæ, restituantur; hoc est arces ciuitatesque, & præcipuæ Russicæ prouinciæ, nec non & Podlasiæ; captiuique, inde abducti liberi dimittantur. Tertia, vt terræ Syllesiticæ, Pruthenicæ, & Pomeranicæ à regno Poloniæ tempore interregni, videlicet post diuisionem inter posteritatem Regum, auulsæ omnino recuperentur. Quarta, vt Iagello thesauros omnes suos, quos habet, & habere poterit, in Reipub. utilitatem conuertat. Cum his conditionibus totidem fere verbis expressis, Poloni cum Lituani ad Iagellonem sunt dimissi. quas vbi ille expresse ac luculenter comprobauit, relatumque est, ipsum nec breuem statura esse, nec deformem, sicuti in vulgus & potissimum apud Reginam ab aduersæ factionis hominibus sparsum fuerat, quin potius vtrumque commodius reperiri, cuncti hoc nuncio, et Regina ipsa exbilarati sunt. Cõscriptæ sunt deinde transactiones, iusurandum datum & acceptum, vades, & sponsores interpositi. sicuti latius apud alios, & in hisce annalibus nostris descriptum habetur. Passim autem ad commendandum Principem suum paranympsi Iagellonis iactabant, Iagellonem, quod multis principibus viris potentibus hæctenus negauit, id eum Hedwigi, & matrimonio eius daturum esse, vt se Christianis mysterijs initiari sit curaturus.

1390. Antequam Rex iret in Lituaniam, intercefferat simulas quædam inter Regem & Reginam. Delata enim fuerat Regina apud Regem & probri infimulata, ac si, illo adhuc absente Vilelmum AVSTRIVM clam Cracouiam venientem, ad se admisisset: sed Regina ea de re iureiurando Regi satisfecerat; & delator, cum documentis delitueretur, & se dixisse, negare non posset, mentitum se esse, clara voce latratu de more sub scamno edito, professus erat. Est verò apud Polonos antiquitus ea grauisima & plena dedecoris poena. Ita amor conjugalis postea inter eos redintegratus fuit. Absente Rege, Elizabetha, exercitu comparato, in Russiam, perrexit, & Leopolum, aliasque vrbes in potestatem suam redegit; Hungaris, & Syleis deiectis, quibus præfecturæ à Ludouico commendatæ fuerant. Eodem tempore Lancaster Anglorum Regis filius, & Francones, Teuthonesque opinione præ militiæ contra Barbaros à Cruciferis illecti, cum triplici exercitu in Lituaniam hostiliter veniunt. Aduersus quorum vim Nicolaus Moscorouius cum aliis Polonis agrè arcem Vilnensem defendit. Non erat tunc ita absurdum, idque ob vim arctæ illius vnionis vtriusque gentis, in Lituania præfecturas Polonis commendari. Nam & post Moscorouium Iohanni Olefnicio gente Debino, præfectura Vilnensis à Rege commendata fuit.

Præfetti Vilnenses ex nobilitate Polona.

1391. Per idem tempus Croatæ, Bosnenses, Bulgari, Valachi, atque Transalpini imperium mulieris, & externi regis Sigismundi aspersionati, ad defectionem propendunt; & Hedwigem, vt veram hæredem Hungariæ, agnoscunt. Sic Bazarabiæ Palatinus cum ditione sua in fidem, & clientellam Wladislai regis, Hedwigisque reginæ concedit. Quæ ideo adnoto, vt melius res Slauonicæ, quo in statu fuerint, etiam post mortem Ludouici, cognosci possit. Et existimo, in gratiam & fauorem harum gentium, sub idem tempus sacra Slauonicâ linguâ Cracouię in templo ad sanctam Crucem ab eadem Hedwigi prudentissimo consilio instituta fuisse. Nimirum, vt commendabilior se eis hoc pacto redderet. Hoc ministerium & cantus Slauonicus retentus fuit vsque ad tempora Dlugofsi Historici; quod idem, a testatur autor. Russiæ pars, & cum ea Belzensis præfectura sub idem tempus Ziemouito Mazouiorum Duci, assentiente, Regina, donatur.

Lituaniæ Dux Regi iuramentum præstat.

1392. Wladislaus, vt se molestia belli Lituaniæ liberaret, cum fratres germani ignaui, & venationibus tantum dediti essent, Vitoldum patruelem Lituaniæ Ducem declarat, qui fidelitatis iuramentum ei præstat.

1394. Vitoldus iure precario à Wladislao Rege Cameneciam impetrat in feudum. Nam Cazimirus Magnus iam dudum vnâ cum Russiâ eam possederat.

1396. Sigismun-

1396. Sigismundus Rex Hungariæ, ne sibi à Turcis Bulgariam Rasciamque auferri pateretur, coacto exercitu ex variis nationibus, infeliciter cum Baiazete Turco pugnauit ad Nicopolim. Nam Galili, cum sibi, honoris causa, primum agminis locum in eo prælio depoposcissent, atque impetrassent, vbi se eis in conspectum, Turcici præcursores obtulissent, non expectatis phalangibus Germanicis, & equitibus Bohemicis, Polonicisque, à Baiazete lunata acie (vt fert eorum consuetudo peruetusta) partim cæsi, partim capti sunt. Hoc infelici cæsu perculsi cæteri, diffugerunt, & ipse Sigismundus exutus castris, & omnibus spoliatus ornamentis regiis, in parua nauicula vix euadens, incidit in classem Venetorum, quæ eum reduxit. Hæc acta sunt ad Nicopolim Bulgariæ metropolim. Laudatur in eo prælio animositas Scyborii Poloni, qui fugit gente Stoius. Hic sequens fugientem Regem, cum nauiculam ingredi non posset, & Turcæ imminerent, ita vt erat armatus in Danubium se proiecit, & enatauit, charusque postea Sigismundo fuit. Baiazetes autem paulo post apud Stellam montem celebrem victoria Pompeii de Mithridate memorabili prælio victus est à Tamerlane Scytharum Imperatore, & in ferrea cauea in modum feræ per Asiam circumuectus. Vitoldus etiam cum Flediga Scytha Tamerlanis legato eodem tempore infeliciter pugnauit: Vbi fortiter pugnans Melstinius, cum euadere posset, occubuit. Cum enim ei, quod timidus esset, commilito quidam Sciucouius, obiecisset, eumque illectum venustæ vxoris amore terga daturum, in pugna auguratus fuisset, eò quod pacem Melstinius suaderet Vitoldo ineundam cum Tartaris, ipse quidem augur ex pugna retulit pedem, aufugitque, Melstinius autem inter confertissimos hostes, vt optabat, maluit occumbere. Annotatur autem hic, quod paulo ante à Vitoldo Scythæ illi Lituaniæ fuerant traducti, & supra Vaccam collocati non procul à Vilna.

Locus ille Cossonasi à Turcis vocatur, hoc est Anserum campi, quod id genus volucrum stas anni temporibus eo conuolent, vt totis agnibus in Europam commigrent.

Melstini mors heroica.

1399. Per idem etiam tempus Hedwigis Regina circa partum mortua est. Hæc mirificè ob id laudatur, quod Reginis Poloniæ exemplum ducendæ vitæ perfectissimum reliquerit. Fuit namque Hedwigis pietate & sanctimonia vitæ prædita; ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena; ocii iuxta ac alienorum à suo sexu atque dignitate negotiorum fugiens. Tempus omne suum, vel in diuino cultu, aut lectione eorum, quæ ad pietatem, moresque formandos pertinerent, vel audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miserabilium querimoniis & calamitatibus impendebat. Pragæ domum, per amplam Lituaniæ erudiendis condidit. Academia Cracouiensis perficiendæ multa legauit. Ieiuniis aliisque exercitiis Christianis vacauit. Præter autem alia signa sanctitatis eius, illud memoratur, quod, Cruciferis in quodam conuentu ferocientibus, & iustas conditio-

s 3 nes pacis

nes pacis aspernantibus, prophetico spiritu cladem illam, qua postea illorum vires fractæ conciderunt, prædixerit; inquietus, se quidem ueniente, pro ea audacia nihil aduersi eos passuros; post mortem verò suam maximis cladibus illa omnia expiaturus.

3400. Iustus Reginae peractis, Wladislaus mœstissimus, de retinendo regno dubitabat, mortua hærede. Neque enim ignorabat, se externum hominem, propter uxorem apud liberrimam gentem regnasse; sed à Senatu recreatus, & meliora sperare iussus, acquieuit sententiæ eorum.

SECUNDVS CONVENTVS.

1401. Conuentus secundus in negotio eiusdem unionis fuit Vilnae celebratus, quò Wladislaus se contulit, ut promissa pactaq; conuenta cum Vitoldo, & Lituaniis suo, Polonorumq; nomine renouaret. Vbi promissum & litterarum monumentis cautum est, ut si Vitoldus absque liberis decederet, in Regis & regni Poloniae potestatem venirent omnia, quæcunque is possideret, vna cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodiae cum quatuor prædijs quæ Sigismundo Vitoldi fratri cedere debeat. Ea tamen lege ut Regi & regno Poloniae sit subiectus. Exceptis etiam bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoldi, quæ post eius demum obitum ad Regem & regnum deuolui deberent. Hæc acta esse anno 1401. litteris ea de re tunc conscriptis & obsequatis confirmatum est. Deplorant hic quidam scriptores, & conqueruntur, Lituaniam fuisse tunc hac transactione circumuentam: erratumq; hoc, ut illi vocant, in Senatorum Lituanicorum simplicitatem reieciunt. At mulier, si pudica est, minimè dolere debet, quòd aliquando vni nupsit. Floret pace, opibus, & gloria nihilominus ut Poloniae regi pareat, magnus ille Ducatus, & gratulari sibi debet, quòd hac ratione tandem Dei Optimi Maximi beneficio liberatus sit ab illis Crucifericis, ne dicam tartareis furialibusq; bellis, incendijs, vastationibusq; quæ eam Lituaniam circiter ducentos annos exercuerant, ac vexauerant miris modis; & quæ res peior erat, à ciuilibus bellis, & funestis lanienis Regulorum suorum. Certè Vitoldus non fuit humilis animi. si circumscriptum se scripsisset, erratum hoc in Hrodlenisibus Comitibus correxisset. quòd tamen non fecit, imò firmiori assensu, & solenni ratificatione confirmauit, ac roborauit vna cum alijs; ut inferius patebit. Quòd autem ex Latopiscijs seu Annalistis, qui milles errorum grauisimorum conuicti sunt, de conuentu Præmissiensi commemoratur; scriptores, qui veluti publica fide nobis historiam tradidisse videntur, nihil ea de re nobis reliquerunt.

1401. Secundæ

1401. Secundæ nuptiæ Wladislai cum Anna Ciliciæ Comitis filia, quibus nuptiis Anna mater sponsæ, Cazimiri regis filia interfuit. Non statim verò post sponsalia hæ nuptiæ fuerunt. sed sponsa prius octo menses linguam Polonicam didicit. Eodem anno Academia Cracouiensis excitatur. Per hoc tempus Vencellaus Caroli Imperatoris filius, qui post patrem annos viginti duos imperium tenuerat, ab eoq; tandem propter ignauiam remotus fuerat, totus computationibus deditus; adeò ut cum aliquando accepisset de quadam arce sua nuncium, eam conflagrasse, non quidem de rebus maioris momenti, quomodo se haberent quærir: sed tantum de vino sollicitus, an cella vinaria incendio superfuisset euestigiorum interrogat.

1402. Wladislaus Rex templum corporis Christi Posnaniæ erigit. Quòd, inquit, istic corpus Christi in pratis Posnaniensibus repertum fuit. Referunt autem ciues Posnanienses, tunc Regem ipsum Posnaniæ fuisse. cumq; eodem in templo die Ascensionis imago resurrectionis sursum funibus iuxta morem auitum eius festi traheretur, interrogasse fertur, cuius esset ea imago. Responderunt, Dei. Tum ille, Detis ei, inquit, candelam. Cum verò Diabolus in specie Draconis deiiceretur ex summitate templi, rursum interrogauit, quid sibi hoc vellet, Responderunt, esse Diabolum caelo deiectum. At ille, Detis ei duos cereos. Interrogatus quid ita? Respondisse fertur Polonico idiomate: *Sluz Bogu a dyabla niegniemy* / idest: Deo seruias, Diabolum ad iram ne concites. Quanquam id de Diabolo iniquissimo illo iudice Posnaniensis prouinciæ dictum esse quidam putant. Eodem tempore Wladislaus, cum esset Toruniæ, dum obequitat, ut videret situm & munitionem vrbs, à muliercula quapiam seu casu, seu data opera sordibus perfusus fuit. Et cum morti ob delictum illud destinaretur muliercula, ipse impunitatem ei impetrauit. Rastrale (ut vulgo appellant) seu agraria contributio, decem nimirum grossi in singula iugera, imponitur, ex quo centum millia marcarum collecta esse memorantur. Tanta tunc fuit quæstorum fidelitas. Hoc etiam tempore particularia comitia instituta fuisse, memoriæ proditum est. Wladislai item cum Venceslao Rege Bohemorum, & Wratislaviæ conuentus, non sine admiratione Bohemorum & cunctorum hospitem, celebratur. Nam cum Marsalcius regius præcessisset Regem, comitatus sexcentis hastatis: Rex Bohemiæ ratus, iam ante vrbs adesse Regem, prodiit.

De bello Grinualdico Polonorum Lituano-
rumq; cum Teuthonibus ordinis Cruciferorum, & causa belli.

Causa belli ma-

Altera vxor
Iagellonis.

Ausa belli magni Pruthenici liquet ex legatione & colloquio Archiepiscopi Gnesnensis, quod habuit cum Cruciferis. Cum enim Archiepiscopus dixisset, Regis, non Vitoldi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ, & proinde desinerent Lituaniam infestare: Magister excandescens ad hæc verba, feroci vultu, & ore tremulo statim se arma Lituaniæ illaturum minatur. Cui Archiepiscopus non ferens Magistri superbiam: Desinas, inquit, nos bello terrere: si arma contra Lituanos ceperis, vicissim arma nostra domi senties. Ad hæc regessit Magister: Cum ita dicis, caput ergo potius petam. Ex hoc colloquio liquet, Lituaniam fuisse præcipuam causam suscepti belli; quòd eam infestare & diripere Cruciferi non desinerent. Sed Venceslaus Rex Bohemiæ, arbiter huius controuersie electus, eandem auxit, & maius belli excitauit incendium; dum nulla habita ratione iustitiæ, & æquitatis, pro Cruciferis fert sententiam, qui insuper ineptissimè, quæ extra controuersiam erant, adiungit; vt Poloni scilicet non nisi ex Occidentalibus oris regem sibi deinceps peterent. Desperata igitur æqua pace, Wladislaus, dimissis in omnes partes litteris, restibus de more alligatis, expeditionem cunctæ Poloniæ edicit. Incidit tunc quæstio in Senatu, an mercenarii milites externi deberent aduocari ad hoc bellum. Sed Zbigneus soluit hunc nodum: Si, inquit, vicerimus, non nos, sed hostes eis stipendia præstabunt. Sin verò victi fortè fuerimus, an erunt, qui pro casis captisque, ea petant? Atque ab eo tempore consilium hoc Zbignei à senatu regio comprobatur, in eiusmodi casu locum obtinuit. Laudatur etiam hîc Polonorum factum; qui possessiones peramplas in Hungaria à Sigismundo habentes, cum intelligerent, eum ad violandum fœdus cum ipsorum Rege pronum esse, raro exemplo & memorabili, omnibus bonis suis in Hungaria valere iussis, & Sigismundi pollicitationibus spretis, patriæ suæ auxilia latenti accurrerunt, quibus Wladislaus liberalitate, & gratitudine postea respondit. Ituri ad bellum, Archiepiscopus tum gubernatorem Poloniæ ac veluti interregem aliquem reliquerunt. Poloni, Vitoldus, & Lituani ad Cernecense monasterium cum regio exercitu conueniunt, nauali ponte iuncto. Cruciferis interea consilia agitantibus, omnes bellum paci anteponunt, excepto Comite Vendenis; qui propter vsum rerum & annos prudentior, dissentiebat ab aliis pacem suadens, & communem esse Martem, dubiumque euentum belli, discutans. In quem Varnerus Commendator inuectus. Poteras, inquit, cum isthoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere; At ille, ego, inquit, quæ recta & utilia iudico in medium consulo. Verumtamen, si aliter aliis videbitur, ita me Deo propitio geram, vt genere meo dignum erit. Tu vide, ne sis dictis, quàm factis, fortior.

Archiepiscopus pro conciliatore pacis fecial'em agit, edicens ante tempus bellum.

Iniquum regis Bohemi arbitrium.

Deliberatio de externo milite

Primatus utilitas tempore belli & interregni.

ctis, fortior. Intercepit rixam Commendatorum Sciborius; pacemque enixius suadere coepit. Sed eum quoque, licet tum oratorem, Magister increpuit, inquiens: Polonus cum sis, rem Polonorum agis. In exercitu porrò regio cum ex Lituaniis quidam prædas in Polonia agerent, ædiculamque sacramenti alicunde abstulissent, ipsumque sacramentum profanè abiecissent, clamare ac fremere cuncti coeperunt, nisi plectantur atrocitates & sacrilegi, militiam se deserturos esse, nec in castris sic impiis commoratos. quo clamore & fremitu commotus Rex, autores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lituani, Vitoldi iussu, ipsi sibi patibulum excitant, & suis vterque manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspendunt, obiurgantes interim se mutuo, quòd lita cunctatione iram Principis in se magis accenderent. quasi is morte atrocius etiam aliquid amplius in eos statuere posset. Interea dux belli supremus cum imperio, Zindramus Mascouius Ensiser Cracouiensis, ortus ex familia, cuius est insigne sol, declaratur. Erat is statura parua, sed ingenti spiritu, & rei militaris admodum peritus, homoque planè industrius. Prius igitur passim proceribus inter se deliberantibus & tantum munus suscipere detrectantibus, ille tandem ad se omnium consensu delatum cunctans, & summa modestia alios præferens, suscepit. Deus det huic seculo tam prudentes & ab omni ambitione & labe alienos viros. Adiungitur Duci supremo belli consilium castrense; in quo, tanquam in comitiis, de summa rerum statuebatur. Tertiò edictum publicum conscribitur & promulgatur, cuius capita longum esset hîc referre. Verùm in libello nostro Campiductoriæ hoc, & alia complura huius belli descripta reperies. Ibidem, causæ quoque explicatæ, cur ante conflictum illi Teuthones præmissi sint cum tibicine ad exercitum regium cum illis duobus gladiis, quos, cum Regi offerrent, is vt boni ominis rem ab eis accepit. Tali autem ad Deum oratione non sine lachrymis & suspiriis excitasse suos ad prælium fertur. Deus Optime Maxime, inquit, non modò factorum, atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor. Tu mihi testis es certissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis, vt cumque licet Christianis, gerendum descendere. Tu etiam nostri consilia pacis me nunquam defugisse. Sed quando nihil apud istos mansuetudine profeci, arma sumere coactus sum, tuisque auspiciis vexillum hoc nunc explico. Tu, quæso, iustiori causæ faueto, & Christianum sanguinem, quos bellum vtrinque absument, ab illis, qui bello causam dederunt, expetito. Hæc Rex, collachrymante omni exercitu. Absterfis tandem lachrymis, carmen patrium, cuius autorem Diuum Albertum fuisse referunt, cecinere. Interea à Zindramo Mascouio, & Vitoldo ducibus belli, acies instructæ erant. Laeuum cornu Poloni, dextrum Lituani

Zindramus Mascouius supremus Dux belli.

Oratio Regis ad Deum ante conflictum.

t tenuerunt;

tenuerunt; eò quòd Sagittiferorum dexteritatem plus iuuat ad dextram esse. Quinquaginta fuere signa Polonica; Lituanica, quadraginta. In prima acie robur totius exercitus, & veterani milites collocati. Iamque signum pugnae à Rege poscebatur, & iam bini ex aciebus procurentes cum pari numero hostium manus conferuerant. Rex, peractis sacris, armatus in aciem prodibat, cum ecce duo aliunde progressi, intacti ad Regem perducuntur. Hortantur illi ne cunctanter & meticolose pugnam ineat; duosque gladios offerunt, alterum Regi, alterum Vitoldo. Ne autem inter nemora cogentur latere, promittunt etiam vias & spacia se dilataturos & ampliatus regis aciebus. Dumque illi obnixè orant, vt fides dictis ipsorum habeatur, non modico interuallo retrocedunt hostium acies. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens, ingemuit dicens: Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus, quod praelagium victoriae (Deo fauente) videtur, libenti animo accipiam. His dictis, classicum vtrinque canitur. Inde maximo clamore infestis signis concurritur. Tartari & Litvani arcibus suis, creberrimo sagittarum iactu aethera obumbrant. A Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati sunt. In quorum locum Poloni armis munitiores & viribus recentes successerunt. Hi tandem Pruthenas acies perfrugerunt, & vndique circumdatis ad internecionem funditus prostrauerunt. Caesa feruntur in eo proelio quinquaginta millia. Magister autem Generalis, & Commendatores omnes (quos trecentos fuisse affirmant) capti sunt. Captus item Coradus Albus Olesnicensis & Cazimirus Stetinensis Duces. Nec mirum cuiquam videri debet id, quod dixi de numero caesorum. Nam centum quinquaginta millia hostium fuisse caesa quidam scriptores tradunt. Tota Germania tum conspirauerat. Verba sunt D. Cromeri; cuius sententiae ceteri omnes hac aetate historici, praecipui subscribunt. Huic bello nullum simile legitur in historia harum gentium. Zarnouius Bohemus, qui cum cohortibus Bohemorum, bello feruescente, secesserat, ob id infamia ita fuit notatus, vt ne vxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Attamen ista secessio Bohemorum nostris tum fuit bono. Nam Nicolaus Traba, qui eos latitantes obseruauerat, acriter obiurgando nomine Regis tunc iubet eos redire, cum adhuc plurimum in debellando restabat laboris. Hi ergo reuertentes in aciem noui exercitus speciem hostibus praebuere, terroremque addidere. De captiuis non est sumptum supplicium, nisi de duobus, Marquato Salisbergio commendatore Brand, & Schimbergio; nequicquam Vitoldum deprecante Rege. Nam in colloquio quodam prope Kaunam matri Vitoldi probum obiecerant, & capti nihil de factu suo remiserant. Fuit autem Mater Vitoldi Biruta nomine foemina adeo honesta, vt etiam pro sancta a gentibus illis,

*Ante praesidium
initium visio
quedam in celo
apparuisse
fertur, monachi
obi cucullati lu-
ciantis cum Re-
ge. sed victus
monachus ce-
lo deicitur.
Quae res tum
pro omni futu-
re victoriae ac-
cepta fuit.
Qua de re vide
apud alios.*

tibus illis, dum virginitatis voto obstricta viueret, haberetur. Non temere igitur tantopere iratus est Vitoldus iis, qui eam probro afficiebant. Testatur D. Striconius, se in Samogitia Polonae ad mare vidisse eius idolum; quod Suietos Byrutos à Samogitis & Curlandis vocatur. Narratque, illuc, quaestus causa, statim temporibus, Sacrificulos confluere in eiusque honorem cereos & alia haecenus offerre, & sacrificare. cum tamen illa ethnica fuerit, & ritu ethnico virginitatis votum vouisset. Huius patrem nomine similiter Birutum Iagello pro Voidilone Kiestuto strangulato ira feruens in monte ante Vilnam suspendit. Insequenti die post victoriam solennes gratiarum actiones cum hymnis, & aliis solennibus ceremoniis Deo omnipotenti exoluuntur. Hinc caesorum funeribus cura impensa est. Inuentum est corpus Magistri Vlrici Comitis Vendenis; qui ita, vt praedixerat, fortissimè dimicans occubuerat. Alia corpora curribus imposita Magdeburgum deuecta sunt; Regem mortem hostium, simulque rerum humanarum vicissitudinem piis suspiriis & lachrymis prosequente. Vexilla hostium, & aliae exuuiae ad perpetuam memoriam Craconiae in Basilica arcis posita sunt. De numero caesorum ex Polonis sic Cromerus libro septimo. Et affuit Polonis sanè non obscure diuinum nomen in eo proelio. Nam praeter Tartarorum, Rusorum, Lituanorum stragem, quae non parua fuit, de nobilioribus Polonorum cecidere, inter quos Iacubouius gente Roscus, & Imbranius Ciulicius gente Cerinius maximè insignes fuere.

1414. Eiusdem Iagellonis temporibus Sigismundus rex Hungariae, frater Venceslai, Caroli quarti filius Imperator, pacem Ecclesiae restituere cupiens, plurima regna obuiuit, vt concilium Constantiae eorum quoque assensu conuocaretur. Fuit apud Gallum, apud Anglum, apud Polonum regem; Romae quoque apud Pontificem. Ad hoc autem Concilium venit Iohannes vicesimus tertius Papa. Imperator ipse Sigismundus noctu die natalis Domini eodem aduenit; & in missa eiusdem diei nocturna Euangelium illud ipse, vti Diaconus, cantauit: Exiit decretum à Caesare Augusto, alludens ad ea quae ibi agebantur; cum eius cura & sollicitudine conuocatum fuisset vndique concilium illud. Aderant autem ibi à Polonis quoque missi legati, & honorificentissimè ab omnibus sunt habiti. Pii tunc affectabant esse principes. Nam idem ipse Imperator amictus vestitu clericali Euangelium cantauit vt Clericus. Iagello verò Poloniae Rex Lituanos propria voce in religione erudire in templo non erubuit.

Post talem & tantam victoriam Poloni modestè satis superque se gesserunt erga Cruciferos. Nam praeterquam quòd ex captiuis Nobilioribus tantum de Marquato commendatore & Schimbergio

sumptum est supplicium, idque, ut dictum est, à Vitoldo iustissime illis irato, nequicquam interim pro eis deprecante rege, muneribus etiam, infinitis ii, qui Polonis sese adiungere non recusarunt, sunt honorati. Nam & ciuitas Gedanensis dimidium omnium emolumentorum molæ farinæ, agrumque vnus miliaris spacio circum urbem, in mari etiam piscationem per duo miliaria consecuta est. Kinsberga, Torunia, Elbinga tunc in ditionem Regis venerunt, & aliæ à Cruciferis possessæ vrbes quamplurimæ, paucis exceptis. Plauenius tunc nobilissimus inter Cruciferos orationem habuit valde argumentosam & meditatam. Cuius summa erat: Parcere subiectis & debellare superbos. Quem verum inscriptum aureis litteris in porta arcis Regiomontanæ ipse vidi. Fuit & alia tum victoria Polonorum de Cruciferis ad Coronouiam celeberrima. Alia etiam sub Golubio, quarum descriptiones infra habebis.

Tertius Conuentus,

1413. Comitium Grodlenſia celebrata fuerunt post reditum Regis ex Hungaria; unde Coronam veterem, sceptrum, pomum, & Boleslai gladium regni insignia reportauerat. Horum causam hanc fuisse putant: ut videlicet cum maiore & celebriore solennitate renouarentur repeterenturque; denuo pacta inter Lituanos & Polonos. Nam illi conuentus superiores, & si fuerunt celebres satis, tamen, si conferantur cum isto, priuatum quiddam sapere videntur. Ideo hic & diplomata ipsidem de rebus sunt confecta, & ob maiorem solidioremque coniunctionem insignia prosapiarum Polonicarum prosapie Lituanorum pro se quæque speciatim accipiunt; ita ut in posterum non tanquam socij nominis Poloniæ, sed tanquam populares censerentur. Sed quid dico populares, quandoquidem & gentiles & cognatos atque adeo fratres, propterea quod ipsidem signis militaribus ab vno quasi adoptati: vnum asem, (ut sic dicam) participant, dicere possumus. Nam hoc verba illa priuilegiorum huius coniunctionis testandæ causa confectorum, Incorporamus, inuisceramus, vnimus, appropriauimus, innuere videntur. Quæ, inquam, verba ter & quater in ijs priuilegijs repetuntur; ne forte casu ipsa dicitur, ut Homerus ait, effugisse viderentur. ut in posterum nulla differentia inter Lituanum & Polonum relinqueretur. Ideo & electio Regis, ut posthac vna foret Lituanorum iuxta ac Polonorum, statuitur, quod vtrique in prioribus conditionibus quodammodo suppressum fuerat. Tunc verò Lituania verè liberam se factam fuisse profiteri potuit. Nam & bona terrestria (quæ vocant) tunc ipsis sempiterno & hereditario iure à Rege attributa donataque fuerunt. ita ut ea vendendi, commutandi,

& donandi

& donandi facultas eis permitteretur: neque post mortem patrum possent deinceps eisdem à Principe priuari. Forsan enim antea precario à Principe ea possidebant, eisque, quoad illi placuisset, fruebantur. sicuti apud Asiaticos hæcenus fieri audimus. Item concessum, ut iure dotis vxoribus possessiones obnoxias facere possent. Hæc Comitium vocantur Polonica lingua ob summam celebritatem Wálmý Seym hoc est comitium firmissima, quasi quædam vallo quodam munita, Alij, ut rem minimè vulgarem tum accidisse existimetur, Gallico vocabulo Parliamentum, vbi videlicet omnia ad vnguem excutuntur, vocant. Siue enim spectes hominum frequentiam, siue verborum formam in contractibus seruari solitam, siue cautiones, siue solennitates, nihil reperiri posse puto, quod ibi ad perfectionem addi possit. Qui in arcem illam Grodium veniunt, videre possunt ibi picturam in quodam pariete, in quo Vladislauus ipse, & Vitoldus expressus est. Episcoporum etiam ibi depictus est ordo, quo alter alteri asidebat; tum etiam procerum aliorum dignitateque aliqua præditorum subsellia. Ducum quoque & equestris ordinis confessus. Nam nunciorum terrestrium (quos vocamus) vsus nondum tantopere, ut nunc, obtinuerat. Subcamerarij enim, Iudices locorum, Vexilliferi, & alij officiales vulgò dicti eorū munus supplebant. Eodem anno Rex, veniens Posnaniam, Petrum Episcopum Posnaniensem in delubrum seuocauit, & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quod eum sede Cracouiensi deturbasset. quæ res per se veræ virtutis plena, ac pietatis, dignitatem regiam & auctoritatem minimè diminuit aut eleuauit; imò commentabiliorem reddidit.

1418. In hunc annum incidit expeditio 15. contra Cruciferos (quas expeditiones supra texere inceperamus) regis Poloniæ, regis Daniæ, Sueciæ, Noruegiæ, Ducum Pomeraniæ, qui omnes, cum in castris essent, fœdus inierunt, contra Cruciferos.

Quartus conuentus post mortem Vitoldi.

1451. In rebus humanis nihil est ita firmum ac stabile, ut commoueri nequeat. ut in hoc exemplo videre licet. Diximus de Grodlenſium comitiorum auctoritate ac celebritate in negotio vnionis inter Polonos & Lituanos. Nunc quid mox euenerit, consideremus. Mortuo Vitoldo, cum Rex in Lituaniam ire instituisset, S-widrigelo frater ipsius, non expectato aduentu eius, ut à Lituanis in Vitoldi locum inauguraretur, & curat, et perficit, quod ille fecit, ut vnionis illius quasi structuram à fundamentis nouo exemplo dirueret. Adiecit & alia nefanda. Adortus enim Regem

nim Regem in confesso verbis asperis, canicemq; eius nihil reueritus, vix manus ab eo abstinuit. Polonis etiam, qui reliqui penes Regem manserant, catenas & Siculas vespertas minabatur; hanc insolentiam eius Lituanis fouentibus, aut saltem in ea conuiuentibus. Largitionibus enim maximis eorum voluntates sibi adiunxerat. Nec rex ipse prorsus immunis ab ea culpa esse predicabatur; siue quod prae senio vigorem iudicij amisset; siue quod impensius S-widrigeloni fratri faueret, vt ei in Lituania Ducatu succederet. quod vt facilius agi & cofici posset, maiorem partem Senatus Polonici, & in ijs Zbigneum Episcopum Craouiensem, a se amandauerat. Igitur, cum hoc triste nuncium in Poloniam perlatum esset, complures Regem insultantes criminabantur ac detestantes: Cõdignè hæc Regi accidere quod suo iumento, vt dicitur, sibi periculum attraxisset. Pro innato tamen amore Polonis erga dominos suos fremere cuncti cõperunt. Inde delectum exercitus pro vindicando Rege agunt, vt q; ad conditum tempus cuncti se sistant ad ripas Vicipri fluminis ad pagum Kiany in Lublinensi prouincia, edicunt. Liberatur interim Rex, qui quodammodo captiuus in Lituania detinebatur; et placatus loco mille scelis à S-widrigelone lenitus, dimittitur.

WLADISLAUS TERTIVS.

Anno à confilio o. he.
Anno Christi

5396.
1434.

Nuem ferè annorum erat Wladislaus cum Rex declaratus est. Proinde eius coronatio turbas quasdam dedit. Quidam enim contendebant propter teneram ætatem iusiurandam eum rite præstare non posse, & idcirco coronationem differendam omnino suadebant. Verùm hic scrupulus exemptus est, producta tabella à Zbigneo è Cracouiensi Basilica, in qua effigies Cazimiri Magni electi Regis impubis adhuc depicta erat. Proinde contradicentes refutati, rationibus destituebantur. interim tamen necentes moras, vt præteriret dies, plures ex nobilitate ad se pertrahere conantur. Quod vbi animaduersum est, Marsalcus Olesnicius iubet, vt, quibus placeret coronare Wladislaum, ad dextram concederent, qui aliter, ad læuam. Ita lis dirempta, cum omnes magno consensu Wladislaum coronandum clamarent; iuramentum tamen tunc ab eo non exigendum, sed ad maturiorem ætatem id differendum. Interim autem placuit, vt Sophia mater, & primores pro eo fideiuberent, cum non prius ad regni gubernacula accessurum, quam iusiurandum rite præstitisset.

1438. Vix ea sopita controuersia, alia emerfit inter ecclesiasticos, & ordinem equestrem. Equestris ordinis homines Iaroslai constitutiones vrgebant de decimis ex campis noualibus. Sed tandem illud tantum

tantum obtinuerunt tunc patroni ecclesiarum, ne obstringerentur conuehere curru suo decimam, neque delectum in frumento sacerdos haberet; modò ne data opera vitiosum ei daretur. Hoc tempore Podlasiã Polonis ademptam fuisse annotatur. Paulo ante dissidia in religione inter Bohemos Sigismundus Rex & Imperator curauerat sanari, introducta constitutione concilii Basiliensis, qua permittitur vsus Eucharistiæ sub vtraque specie Laicis, vt vocant.

1440. Alberto Rege atque Imperatore mortuo, Hungari proceres assiduis precibus ad regnum Hungariæ suscipiendum Wladislaum inuitant & obsecrant. Re in consultatione Senatus posita, variabant sententiæ Senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus, Aliis Reipub. Christianæ negotium id requirere contendentibus, & rem gloriæ plenam non esse parui pendendam. ac præstabilius esse, Polonos Hungarorum armis atque periculo contra Turcorum vim sese tueri, quam, illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi & difficilissimi belli molem sustinere: Aderat fortè Amuratis Turcarum Imperatoris legatus, pecuniamq; & centum millia armatorum Wladislao offerebat, vt contra Hungaros sulciperet bellum. Interim nuncium allatum est ex Hungaria, Elizabetham posthumum ex Alberto Cæsare peperisse. Et iam Rex abiecerat omnem de suscipiendo eo regno cogitationem; sed tamen victus est legatorum perseverantia. Hoc tempore fames maxima occupauit Poloniam; ita vt vulgus tenerioribus foliis, & frõdibus arborum, & radicibus herbarum vesceretur. Attamen, rebus ita exposcentibus, in Hungariam iter Rex instituit; veniensq; Budam, urbem illam in suam redegit potestatem. At quia iam Wladislaus posthumus infans præcipitantia matris coronatus erat, Rex Wladislaus in Poloniam omnino cõstituerat redire, nolens esse Hungaris causa ciuiliu bellorum. Verumtamen Hungarorum perseverantiæ cessit. Renunciatur ergo, attollitur, vt vocant, & coronatur Rex. Interim Amurates non ignarus Hungaricorum dissidiorum, ciuilibusq; belli, Bielogrodum obsederat; ad quem Rex Wladislaus Lucam Gorcanum, & Ostrorogum oratores suos mittit; postulans, vt ab obsidione discedat, pacemq; ac fœdus dudum ultro expetiturum secum sanciat. At ille ferox cõtinuauit obsidionem in septimum vique mensem; nec nisi strage suorum adactus, ab ea discessit. Secutæ sunt tres de Turcis victoriæ amplissimæ; vna ad Bielogrodum; altera in Transyluania; tertia ad Vascapum, vbi à regis copiis magnis cladibus Turcæ sunt affecti. Capta est etiam à Wladislao Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuisse volunt. Profligata etiam ac ad internecionem vsque prostrata sunt ad Morauam flumen

Lucas Gorcanus, & Ostrorogus legati ad Turcam.

Clades Turcæ tres.

flumen Turcorum triginta millia; capta quatuor. Subacta est etiam Bulgaria. Fuit & ille præclarissimus Regis Wladislai conflictus pridie natalis Christi cum Carambeio duce Turcarum, præfecto Natoliae suae Asiae; qui ibi fusus & superatus in dedicationem Regis venit. ubi fortiter dimicans Rex, aliquot sagittas aduerso pectore, ut refert Callimachus, excepit. Fuerunt etiam alia proelia Wladislai cum Turcis, partim ipso assistente, partim administrante per Hunniadem, & alios. quæ semper fortuna, consiliis, & auspiciis nobilissimi Regis felicissimè ex animi eius sententia confecta sunt. His successibus in uniuersum orbem christianum celeri fama vulgatis, frequentes ab omnibus Principibus & Rebuspub. atque etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes venerunt ad Wladislau; cui tam insignes victorias gratulabantur, & ad prosequendum inceptum eum hortabantur; pollicentes auxilia. Veniunt etiam ex Polonia congratulatum & rogatum, ne omnino despiciatur & derelictui haberet Poloniam; rediret, & quæ per eius absentiam neglecta erant, redintegraret. Veniunt & ab ipso Amurate pacem postulantes & foedera; redempturique; Carambeium, quinquaginta millia nummum aureorum numeraturos se promittunt. Rex Wladisla⁹, & Hungari tam honestam & gloriæ plenam pacem non abhorrebant. Sed quò facilius in suas condiciones pertraherent oratores Amuratis, in augustum amplissimumque Hungarorum & Polonorum consensum perducere eos, ibique à Wladislao audiri curant. ubi pacem petentibus, induciæ tantum decem annorum sunt datae. Paucis interiectis diebus, veniunt à Venetis & præfecto classis eorum nuntii, adferuntque litteras, quibus nunciatur, Amuratem omnes ferè copias suas in Asiam ad bellum Caramanicum traduxisse; mare ab ipsis, & sociis, classium præsidio teneri; hortanturque Regem, ut contra Turcam expeditionem pararet, eamque acceleret, & hac occasione arrepta, toti Christiano orbi operam nauet. Vbi nuntii siue oratores iam commemorati perorassent, tum Iulianus Cardinalis, qui etiam Basiliensi concilio interfuerat, nomine Pontificis Romani verba facit: orsus eodem modo, ut nuntii Venetorum; atque in initio foederis vinculum dissoluerentat. Inducias illas & foedus necessitate quadam factum ait, & à Rege expressum: tempori Barbaros seruire, mox pacta violaturos. argumento esse, quòd, lapsò iam tēpore, non impleuerint promissa. Priora item esse cum Pontifice, Venetis, Genuensibus, Burgundione foedera, & societatem belli initam magis valere oportere. Quòd, si qua religione rex teneatur, ne iuramentum Barbaris datum violet, illo se eum Pōtificis Maximi autoritate prorsus liberare. Hæc idem agendo & inculcando, perpulit Regem iuuenem, ut contra sacramentum iurifurandi aliquid sibi permitteret; assentiente etiam Hunniade

Hunniade Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc Regis de violandis pactis consilium proceribus Polonis. sed curiosos se in aliena Repub. diu obluendo, nolebant præbere. Itaque post medium Septembris Rex Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima; quasi conscius periurii videretur. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderant, sicuti in pactis constitutum fuerat. Traiecit autem Danubium apud Orfanam tertia Nouembris, & ad Nicopolim vicesimo sexto die peruenit. Cui Dracula Palatinus Moldauiae occurrit; visaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, & peditum longè minùs erat, reditum Regi suadet. Cum autem nihil profecisset, quatuor millibus suorum hominum, duce filio, exercitum eius auget. Ipse verò domum redit, duobus in aduersum belli euentum velocissimis equis Regi donatis. Vbi præclarum in primis eximiae virtutis specimen duo Poloni equites Ioannes Tarnouius & Lescus Bobricius, vel Hungaricorum annalium testimonio, edidit; dum alter Sumeni arcis portas, duobus vulneribus acceptis effringit, alter Petresii murum primus ascendit. Interim Amuratem cum octoginta millibus, Iouio teste, ex Asia traiecisse, conuiuentibus, aut mercede corruptis iis, qui nauali exercitu se prohibituos transitum Barbaris receperant, relatum est; nec tamen hic nuntius Regem ab incepto deteruit. Cum ad Varnam esset, post ortum solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatum est. Laborare ex apostemate cruris Rex coeperat. itaque Hunniades, militibus proelium poscentibus, ad hunc modum aciem instruit. Dextrum cornu montibus contiguum Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, & Episcopis concedit, Bobricio iis adiuncto cum paucis Polonis. Sinistrum ipse sibi desumpsit. Regem in media acie cum cæteris Polonis & Hungaris aulicis collocavit. Castra curulia præter morem remotius reliquit noua ratione indutus; quòd, inquit, intra ea multorum ignauia facillè latere soleat. Aciem uniuersam formam hemicicli (alii arcuatam, alii lunatam aciem vocant) habere iussit. Ferè consimili more Turcici Imperatores nostro æuo acies instruere solent. Ita acie instructa, ex illa valle sita inter montes, qui ad Varnam terminantur, ubi aciem Hunniadi instruere placuerat, procedunt, & ad duo millia passuum hostibus obuiam eunt. Ibi signis defixis, ad tres horas hostes expectati. Accidit interea, ut sua tempestas tranquillo tempore derepente coorta signa concerperet, & ardor atque alacritas proeliandi in nostris iam fame ob expectatum diutiùs hostem pressis, Turcis ob id ipsum data opera tempus proeliandi extrahentibus, tepesceret, & aliquo modo obtusior redderetur. Apparent tandem hostes ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes. nec impetum eorum nostri ab

Instructio exercitus ad Varnam.

ea parte, equis infuetum camelorum aspectum, & odorem non ferentibus, sustinuerunt. Fusi per montosa Galatam versus ad decem ferè millia passuum fugantur. Meliore verò euentu à Rege, & Hunniade ab alia parte pugnatum est. Nam Barbari, nostris in eos validis copiis ruentibus, ad quatuor millia passuum non sine cæde, instabili ferè genere pugnae vtentes, submoti sunt. Inde reuertitur Rex ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægrè vim Barbarorum sustinebant. Impetu igitur hîc quoque non dissimili factò, hostes obstinatè pugnantes in fugam egit; ita vt dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi iam vniuersus eorum exercitus deletus fuisset. Iamque fuso ac fugato, & à sinistris, & à dextris vniuerso equitatu Turcico, videbatur Regi tantùm restare pugna cum Ianicis; qui nudati præsidio equitum non diu victoris vim laturo existimabantur. Itaque temerè & cum paucis Polonis in eorum phalangem inuectus, contra opinionem omnia duriora reperit. Ibi enim ipse Amurates erat, quibusq; fortissimis stipatus. Ibi Asiaticus Bassa, qui cum plerisque orientibus eò sese ex fuga receperat. Itaque Rex pedem referre turpe ducens & genere suo indignum, nec eius esse, qui bellum infert, fugere; cum magnam, inter confertos hostes pugnans, stragem edidisset, Asiaticumq; Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum iam sub vesperam in Ianicerorum confertissimam cohortem irruit. Sed quia isti dolo scrobem seu fossam, cespitem instratam, ex instituto artis militaris illis vstitato, sibi circumdederant, ideo, impetu in eos factò, equus cespitem cedente vnà cum Rege in scrobem corruit. Itaque illi accurrentes Regem armis opprimunt & obtruncant; Principem longiore vita & immortalis gloria dignissimum. Alii paulo aliter hæc referunt. Ego autem tritam viam ingressus sum, remq; narraui quem admodum exceperunt veteres nostri ex ore duorum maximi nominis Polonorum, qui euaserant viui ex illo proelio, & in Poloniam redierant, Ioanne, inquam, Resouio, qui postea Episcopus Cracouensis fuit, & Georgio Sanocio, artium Magistro, qui præmium strenuè nauatæ in proelio operæ Archiepiscopatum Leopoliensem consecutus est. Poterant autem omnium fere optimè omnia isti nosse; cum magno omnium cõsensu celebratum sit, Polonos à latere Regis nusquam tunc temporis discessisse. In Iulianum porrò Cardinalem declamitant potissimum omnes, eumq; consilii mali notabiliore morte diuinitus pœnas exoluisse referunt. Cum enim vnà cum oculis auro impletis, quos secum attulisse dicitur, ad traiectum fluminis delatus esset, narrant à nauiculario fuisse interfectum, & in profluëtem nudum deiectum. Callimachus verò scribit, cum in deuio saltu seminudum & faucium à Georgio Sanocio Polono, cuius modò mentionem fecimus

onem fecimus conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum ibidem periisse. vtcunque est, certe de hoc potest illud Vergilianum vsurpari:

cadit ipse Tolumnius augur,

Primus in aduersos telum qui miserat hostes.

Amurates ipse & totus tunc exercitus, si qua re animatus est ad sustinendum vsque ad finem illud proelium, certè illa animabatur, quòd certò sperabat, Deum non inultum relicturum illam Christianorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum annotatum referunt, Amuratem tunc, cum iam proelium incalcesceret, accitis suis ducibus, in equo residentem expandisse magnū vexillum, quo imago crucifixi saluatoris depicta fuit, hisque verbis suam orationem exorsum fuisse: Christus crucifixe, si deus es, vt Christiani credunt, & nos non repugnamus, tam claram tamque euidentem contumeliam nominis tui nunc vlciscere, & vindica hanc perfidiam. Et non ita multò post, cum effatus esset hæc verba, incepisse nostras acies inclinare. Mirum est, quanta fama & celebritas sic istius pugnae: vt ferè nullus sit historicus, nullus poëta, nullus iuriconsultus, nullus denique theologus, qui huius nobilissimi Regis vicem querulis vocibus non deploret, & lugeat. Fuit Vladislaus hic proceræ staturæ, facie fusca, honesta tamen ac dignitatis plena, capillo nigro, laboris & inedia patientissimus; iustitiæ & religionis cultor eximius. Commissa hæc pugna fuit anno 1444.

CAZIMIRVS TERTIVS.

Anno mundi

5409.

Anno Ch. isti

1447.

 Azimiro hoc nullus Regum nostrorum, quod sciam, diutius feliciter regnavit. A coronatione enim eius ad mortem quadraginta quinque annos habemus. Itaque regnum eius longam historiam continet, & Longolius noster siue Dlugossus prolixè eam descripsit. D. autem Cromerus cæto libris perpetuis eandem complexus est. Ego verò fessus & visu debilitatus quid faciam? Mediocritatem sequar, vel potius adhuc infra mediocritatem me continebo. Singulis tamen huius regis annis aliquid (nam hoc propriè annalistam decet) adscribam, quod vtile nostro æuo vel ad constituendam Rempub. vel ad formandos mores, vel ad bella tractanda iudicabo. Nam ita & superius me gessi, nõ nisi ea commemorans, quæ profutura huic nostro seculo iudicauit. Cætera non ita necessariè vel profusè omittens, vel obiter tantùm attingens.

1447. Hoc anno 25. Iunii Cazimirus coronatur. Tertia post die, Castellano CRACOVIENSI coronam præferente, Palatino sce-

Quam longani-
miter se gese-
rit senatus Po-
lonie in toleran-
dis neuis suo-
rum dominorū

Gorcanus Co-
mes.

Decimas ex
subditis impe-
trare à Ponti-
fice Rex cona-
tur.

ptrum, Pofnaniensi Palatino pomum, Sedomiriensi verò gladium, in urbem folenni pompa deductus, & in folio in foro pofito colloca- tus, iufurandum à Cracouiensibus de more accipit. Interregni tem- pore, antequam coronaretur, morofa & forfan etiā imperiola admo- dum cunctatione, cum ad regnum inuitaretur, est vſus. Cuius cuncta- tionis caufas alii alias ponunt. Sunt, qui dicant, caufam fuiſſe, quòd præ aliis potteris Regis Jagellonis tenerrimè patriam ſuam Lituani- am adamarit. alii Senatui magni illi Ducatus tantam moram tribu- unt; quaſi illi aut Polonis dominari, aut nihil officii vnquam eis præ- ſtare in animo habuerint. Erga hunc eius barbaricum factum (hoc e- nim nomine historicus quidam hoc vitium in eo notauit) Poloni- cus ſenatus ita prudenter, ita modeſtè, ita lōganimitè ſe geſſit, con- ſtantiq; patientia omnia vitia in eo tolerauit, expectans, vt ſuos cor- rigeret mores, vt meritò nunc, ſicuti & tunc, palmam togatæ pruden- tiæ promeruerit; cum omniumq; fortiffimorum regnorum ſenatu conferri hac in parte, atque etiam multis præferri poſſit. Per idem temp^o Comes Gorcanus huius Palatini Pofnaniensis Staniſlai à Gor- ka tritauus, & Petrus Samotulius Caſtellanus Califiensis ad Ponti- ficem miſſi impetrarunt Regi decem millia florenorum in ſubſidi- um contra Tartaros, quæ ordo eccleſiaſticus conferret. Decimæ ve- rò decimarum quas petebant, negatæ ſunt eis.

1448. Hoc anno legatus Pontificis Eugenii Cracouiam ve- nit. Cui academia Cracouiensis nullum honorem venienti exhibuit, eo quòd Baſiliensi concilio omnia tribuebat, necdum de ceſſione Felicis innotuerat, qui ad Pontificatum ab eo concilio promotus fuerat.

Quintus conuentus Lublini.

1448. Cazimirus tertius, ſiue aliquorum conſilio inductus ad capeſendum Ducatum Lituaniæ Sedomiria diſceſſerit, ſiue clam de muro ſe demiſerit, vt ſcribaſus Latopiſciorum tradit, certè hac re om- nes ordines regni, ipſumq; Wladiflaum fratrem plurimum offendit; cuius rei quia Lituani autores fuiſſe perhibebantur, diſidia ea de cau- ſa inter Polonos & Lituanos toto tempore dominatus Cazimiri ab his comitijs Lublinenſibus gliſcebant. vbi cum in conſpectum vtrique veniſ- ſent, acerbius Poloni cum Lituaniſtis expoſtulabant. Demonſtrabant Li- tuani, ſe ſic feciſſe, quòd aliter fieri ne quibat, niſi incurrere periculum magnum voluiſſent propter ſublatum Sigifmundum Ducem ipſorum. Regeſerunt Poloni, periculum iſtud vitari potuiſſe, ſi gubernatoris, nō Ducis titulo Cazimirus Lituaniam adminiſtraſſet. Contra illi, ſi titulo Ducis vix effugi id poterat, multò minùs gubernatoris. Ita, dum vtrique ſeſe carpunt

ſeſe carpunt acerbius, Rex monuit Polonos, vt ita attemperarent ver- ba ſua, ne Lituani acerbius irritati alienentur: Reſponſum eſt clarius: hac commodiorem viam ad retinendos eorum animos nullam reſtare, quàm ſi Lituani, Ruſſiq; omnes, abrogato ſuo ipſorum principatu, Po- lonorum regno atque nomine cenſeri ſe deinceps velint. quod cum illi nequaquam vellent, reſponſum datum eſt tale: Intentionem autoris hac in re ſpectarent; pacta conuenta ſeruarent; priuilegia Grodlenſia non poſſe eos reſcindere, niſi priùs libertates ſuas, adeoq; ius nobilitatis ſuæ in dubium vocent. Hæc ſtare incolumia non poſſe, ſi ſemel illa labefa- ctata corruant. Quare prudenter ſe hîc gererent, ac cauerent, ne effu- gientes Charybdim, in Scyllam incidere: Quod attinet Podoliam, hanc à Cazimiro Magno fuiſſe partim iure belli, partim iure propinqui- tatis Poloniæ regno adiunctam, & poſtea ex Ludouici, & poſt Ludou- icum ex eius præfeſtorum manibus vendicam. Nam & Cameneci- am Bacotam, & alias arces à Cazimiro fuiſſe exſtructas & firmatas. Hæc erat ſumma controuerſiæ. Quod ſi quis altiùs rem repetere vellet, inueniret etiam ipſum Ptolomæum ante mille quadringentos annos, in- colas Podoliæ vocaſſe Sarmatas Trangitas. Quòd tunc & poſtea Ti- ra ſeu Dneſtri vtriuſque ripæ hæredes erant; Imò & Strabo, & O- uidius totam ripam Euxini & Mæotidos Sarmatarum patriam facit. Et poſtea Chobrius Rex Poloniæ & Audax Boeſlaus, vt exiſtimo, hac de cauſa atrocè ac cruenta bella pro illis terris ad Kiouiam, nec nō & Criuoſtius, Cazimirusq; ſecundus poſt cum geſſere, ita vt & Bory- ſthenes ſanguine intumeſcere, & terra ipſa rubere videretur. Itaque etiam ſi quis Rubeam ſeu Rubram Ruſſiam vocatam eam regionem, aliam ob cauſam concedat: tamen hac etiam de cauſa Rubra merito vo- cari poteſt, quòd Polonorum, aliorumq; ſanguine ſæpius irrigata fue- rit. Teſtantur hoc cippi & ſepulchreta heroum Poloniæ per vniuer- ſam eam ſparſa. Hinc illæ columnæ æræ iniectæ ſunt flumini Bory- ſtheni à Chobrio, & alia monumenta poſita. Quòd ſi Scythæ tempore interregni, hoc eſt, cum Polonia ſciſſa in multas Satrapias à ſuis Re- gulis eſſet, occasione naſta, ferro omnia vaſtarunt, id non iure belli, ſed latrocinantium more factum cenſeri debet. Lituania porrò ſi Tartaros ſuperiori æuo propulſauit, & aliquot prouincias à dubiis poſſeſſoribus vindicauit, hæc impendia poſterioribus temporibus à legitimis dominis & poſſeſſoribus reparari ſibi ac compensari ſenſit. De quibus rebus pri- uilegia & tranſactiones monſtrantur claræ. Ideo Cazimirus Magnus illis temporibus ita confidenter pro poſſeſſore ſe Podoliæ geſſit, vt etiam Tira ſecundo flumine inde Cyprius frumenta nauibus ſubmiſſerit, ipſum q; Regem Cypri ad Caroli Imperatoris nuptias & conuiuium illud ce-
v 3 lebre Cracouiam

tebre Cracouiam versus contendente, illac potissimum deducendum curavit. Quin & Wladislaus Jagello in gratiam Constantinopolitanorum idem, quod Cazimirus in gratiam Cypriorum per Borysthenem à Caci-bacio portu fecisse scribitur. Nemo autem ringi aut mirari debet, si Deus primæua regna, quæ illo adhuc aureo seculo post diluuium statim extiterunt, quale est inter alia regnum Sarmaticum, peculiari quadam providentia tuctur & ornat. Hæc ideo addenda putavi, ut lectis chroni-cis Lituanicis, alijsq; cum eis cõiunctis, habeat quisq; in promptu, quid statuendum hîc sit; ac tandem, demonstrata veritate, æquabiliore et ma-gis pacato animo utraque gens Polona & Lituana coniunctionis mu-tuæ hoc vinculum, ut maximum Dei donum, veneretur, Deumq; inde celebret. Sub idem tempus Duces Seuerienses pacta conuenta cum Vr-toldo olim inita, cum Cazimiro Vilnam venientes, confirmant. qua de re diploma extat, cuius exordium est tale: Ego dux Michael Ioãnis No-uosiedlensis & Odoiouiensis, cum fratre suo duce Fedoro, & cum nepo-te duce Ioanne Basiliade, &c. Et paulo post: Modus componenda-rum litium inter eosdem duces & magnum ducem Moschorum, ma-gnumq; ducem Pere斯拉uiensem, et magnum ducem Prunscensem descri-bitur. Videlicet, ut si quid tale accideret, commissa reali (ita vocant) iu-dicio tota res permitteretur. Quod si quisquam istorum trium magno-rum ducum re iudicata stare nollet, Rex spõdet, sese itaquam patronum, Seueriensem cause non defuturum. Hinc, autem colligere licet duces Prunscenses tunc in illa regione absolute imperitasse. Adæquatur enim hîc dux Prunscensis Moscho & Pere斯拉uiensi, qui sine dubio habue-runt absoluti iuris dominium suum.

1449. Comitiam Petricouiensia, in quib. cõtentio de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum mota, non tamen tum sedata fuit.

1450. Cazimirus Rex hætenus iuramentum regno non præ-stiterat. Itaque conuentum est inter proceres, ne pro iusto Rege Ca-zimirus haberetur, quoad is iusiurandum, quod sæpe petitum fuerat, præstitisset.

1451. Comitiam Petricouiensia, in quibus controuersia illa de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum prudentissimè sopita fu-it, hoc modo. Archiepiscopus principem locum haberet. Sancitum verò, ne quis Cardinalatus honorem deinceps, Senatu inconsulto, peteret, aut vsurparet. Videbant enim prisca homines, iuramenta, quæ fieri consueverunt in Romano cõsistorio cum iis, quæ regno à con-filiariis præstari solent, non per omnia conuenire.

Sextus conuentus Parcouiæ, &
septimus Brestæ.

Ducem seu vi-cissim trans-actio.

1451. Parcouiæ conuentum agunt cum Lituanis Polonis; ubi eadem cantilena recantatur. His datam fidem, pactaq; conuenta vr-gentibus; illis ad metam constitutam progredi detrectantibus. Sed iam vehementius istic egisse videntur Poloni. Angebantur enim, & pro lu-dibrio reputabant, quòd ad insignem sublimitatem & quasi ad culmen res Lituanicas perduxissent, eorum Principes ad tantam maiestatem ex-tulissent, thalamoq; suæ regie filie admississent, per vniuersum orbem rem vniuersam sparsissent, bellum cruentum ad Grinualdum eorum causa sustinuisent, ad extremum autem res eò redacta esset, ut non ni-si labores, sumtus, pericula, et tumultus comitiorum pro tantarum rerum gestarum fructu & emolumento haberent. Cum igitur se spe deiectos, & propemodum expectatione frustratos ludificatosq; perpenderent, paula-tim flammæ odiorum ita succensæ inter vtranq; gentem erant, ut Litua-ni senatores absque fide publica ad comitia illa venire renuerent; quæ tamen eis denegabatur, ne quid fœderibus hac re derogaretur. At illi durius quid suspicati, ad comitia venire detrectabant. Emanauerat e-nim fama, ut asserunt annalistæ Russi, ac si clam conclusum fuisset in senatu Polonorum, ut, si venissent, captiui tamdiu detinerentur, donec fidem datam liberaissent, pactaq; conuenta adimpleissent. Venerunt tan-dem: Sed urbem non ingressi extra mœnia castris positus locum cœperunt. Verùm cum munitioni non satis fiderent, noctu tertia die solis absq; ser-uis in fugam se vsque Brestam coniecerunt; relicta suppellectili, & ali-qua manu suorum in castris. Hæc ubi nunciata essent, rei nouitate per-culsi Polonorum quidam, castra relicta visum accurrunt. Unde conie-ctura coniecturam & suspitionem augente, ex illo leui argu-mento in opinione semel concepta confirmantur. Nam & serui eripien-tes se fuga, rumorem inuulgatum pauore suo comprobarunt. Ab eo tem-pore, ob illum euentum fortuitum, occupauit animos Lituanorum erga Polonos latens quoddam odium; ita ut eos posthac ut debitor suum cre-ditorem solet, intuerentur. Nam et insignia militaria, quæ paulo ante in signum vnitatis confirmandæ acceperant à nobilitate Polona, non sine fremitu tunc eis remiseraunt; ut quidem referunt Latopiscij. Solutis comitijs Rex per speciem venationis in Lituaniam raptim se expediens abiit. idq; quemadmodum aiunt, & verisimile est, ut offensos Lituanorum animos cõsolaretur, melioraq; de se et Polonis sperare iuberet. Lau-datur in ijs comitijs oratio Zbignei, quæ habuit in causa istius vniõnis.

Octauus conuentus Syradiensis, ex D.
Cromero ad verbum.

In comitijs

1452. In comitijs verò eadem, quæ pridem, cantilena à Lituanorum legatis superbe, & non sine minus repetita. Eiq; modeste à nostris responsum est: Cum Rege de iureiurando & confirmatione importuni actum. Itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliarijs secretum consilium habuit: Et cum asseueraret, non posse tunc sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum vnum impetrauit; ut interea Luscum, & primarias munitiones Lituaniæ in potestatem suam redigeret, thesaurumq; Lituanicum, in Poloniam transueberet. Tametsi admonerat Palatinus Sedomiriensis Olesnicius, videndum esse, ne Rex Polonos vana spe & pollicitatione lætaret: eòq; syngrapham siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum signis obsignatum Archiepiscopo aseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus est.

Nonus conuentus Parcouiensis, ex D. Cromero.

1453. Mense Iunio Rex apud Parcouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verum adeatamen Lituani proceres nõ adfuerunt, insidias nescio quas causificantes: Legationem modò misere, quæ vsitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoldi, & Suidrigellonis, et suis ipsorum argumentis Lituanos reuellebant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoldo à Iagellone Rege Volyniam, & Podoliam quadringentis millibus aureorum fuisse, Vel inde enim liquido constare, eas terras Polonici iuris esse, & mortuo Vitoldo, vnà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue Regem, siue Pontificem Max. seu quem alium principem vellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri suo ne quaquam defuturos. Tentatum est à Rege & nonnullis consiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur, Sed negarunt Poloni. Commemoratur hęc oratio Zbignei Episcopi, quodq; cum maxima libertate peroravit. Extenuans enim Lituanorum minas, fidem & obsequia Polonorum erga Reges amplificabat. contra Lituaniæ proceres in odium inducebat, & suspicionem. Etiam si, inquit, fortuna paginam verteret, Poloni nihil de suis erga Regem studijs mutabunt vnquam. Audiuit hęc Rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trabens suspiria. Hęc ex Dlugosso & D. Cromero.

Diluitur argu-
mentum de Po-
dolia & Vol-
ynia.

Decimus conuentus Petricouiensis.

Parcouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem D. Iohannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum Rege & à Rege, quæ Dlugossus Parcouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab Archiepiscopo Regis promissio diplomate consignata; postulatumq; à Rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusurandum dare; daturum tamen, sed uti modo Regem Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captio- sum, sicuti reuera erat, eiusmodi iusurandum visum est. Itaque instare proceres vnà cum Sophia Regis matre, ut captione illa Rex abstineret; & commendato cuiusdam Lituanorum principatu, Poloniam Rempub. per se ipse diligentius administraret; Lituanos à suo contubernio amoueret; quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publicè declarandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageretur decerneretq;. Quæ verò præter sententiam ipsorum acta vel decreta forent, irrita ut essent; stationes, & subuectiones uti moderati- us, & more antiquo exigeret. Nihil hæc faceret, diutius se non expecta- turos; sed sibi rei; suæ publicæ aliter prospecturos. Dictisq; facta adiecerunt; nam data & accepta fide mutuo sese obstrinxerunt, neuti- quam defuturos se esse patriæ rei; publicæ. His tandem tam importu- nis postulatis, atque etiam minis motus Cazimirus, iusurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera omiserunt postulata, siue in aliud tempus reiecerunt, veriti ne aprotum Regis animum exacer- barent: simul sperantes, cum tempore sanatum iri. Hęc sunt illa no- uendialia comitia quæ videlicet in nonum tantum durauere di- em: quod quidem veluti nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Nunc, siue quòd liberius sententiam suam explicare cuique licet, siue quòd senatu Lituanico & nuncijs aucta est frequentia comitiorum, ad- dijiuntur secundo & tertio alij nouem. Vel quia methodus & compen- dium tractandi negotia publica sepe impeditur ac tollitur intempesti- ua quorundam facundia. Non ita multo post Zbigneus Cardinalis moritur, maximus Lituanomastix, ut vulgò, & potissimum à Litua- nis, existimabatur. eò quòd impensius & acrius vrgeret negotium hoc; ne videlicet illud fœdus coniunctionis, & amoris mutui inter vtranque gentem, quod maximum Dei donum esse censebat, in casum abiret. Fuerat enim præsens cum ab initio pacta illa fieret, ideo melius, quam plerique alij iudicare poterat de vniuerso illo negotio. Sed de his hactenus. Et quia Cazimirus iureiurando ab eo toties efflagitato, extremam ma- num illis

Reformatio
regionum consi-
liariorum &
aulicorum ex-
tra comitia

Zbignei mors.

num illis transactionibus tum imposuisse est visus, nos quoque huic epitome historiae rerum Lituanicarum finem faciemus.

1452. David Turca Amuratis fratris filius, pulsus olim à patruo Sedomiriam ad Regem venit. Sachmates etiam Imperator Tartarorum à suis fugatus ad Regem in Lituaniam fugit. sed hic captus Caunæ ad finem vitæ suæ in carcere retinetur. Eodem anno Hungari, Bohemi, & Moravi Fridericum tertium Imperatorem in noua ciuitate vrgent, Regemq; suum Ladislaum ab eo obsidione extorquent. Ludouicus Magister Prusis primus Regi fidelitatem iurat. Isidorus Kiouensis Episcopus qui in Florentino concilio multa eruditè differens de religione Christiana inclaruerat, à Russis pulsus, eò quòd in Latinorum religionem concesserat.

1453. Tartari in Volyniam excursionem faciunt, vbi nouem millia captiuorum, ingentemq; aliam prædam fecerunt. Hos sunt insecuti, qui Podoliam inhabitant, Poloni cum præfectis regiis, inter quos Lascius Zincoiuisis, & Ioannes Niemiec laudantur. Hi noctu securos aggrediuntur; & magna strage profligant, prædamq; omnem illis excutiunt. trecenti tantum ex eis euaserunt, qui nostrorum paucitate animaduersa, postero die cum nostris, viribus resumptis, manus conferere volebant. sed paruo negotio fusi fugatique sunt. Hoc anno Constantinopolis à Turcis capta.

1454. Prusi se, & suas munitiones Regi Polonorum dedunt. Nuptiæ Cazimiri Regis cum Elizabetha Alberti Cæsaris filia celebrantur. Hoc eodem tempore Capistranus Franciscanus homo eloquens in Bohemiam venit, vt omnes ad religionem romanam perduceret. Tandem in Poloniam Cracouiam à Zbigneo Cardinali aduocatur. Hic primùm in ipso foro, deinde in æde virginis M. quotidie per interpretem conciones ad populum habebat; quibus Rex & Regina adesse solebant. Is cum ludos, aleam, choreas & alia eiusmodi prohiberet, talem sibi opinionem breui conciliauit vt pro sancto haberetur. Episcopi Prusis hoc tempore Regi, iureiurando interposito, se addicunt; & abiecto cultu Cruciferorum, veterem habitum, qui diui Augustini profitèrii regula dicitur, resumunt. Pacificatur tandem Prusia, Rege eis magnas prærogatiuas ex sua liberalitate concedente. Nam cum antea Cruciferis e Gedanensi ciuitate sexaginta aureorum millia quotannis prouenirent, vt Vapouius scribit, ipse pro his omnibus duo tantum millia aureorum imponit. Eodem anno malè pugnatum à nostris ad Choinicium. Primam quidem alam Cruciferorum Poloni perfregerunt, funditusq; profligarunt, & Baltazarum Ducem Zeganensem occiderunt, Bernandumq; Slumbarg Ducem ceperunt. sed tandem, cum se acies nostrorum frequentes ob angustiam loci explicare non possent, alii cæsi, alii dissipati sunt; & Rex, dum

& Rex, dum restituere pugnam conatur, in periculo fuit. Eius cladis culpa referebatur in eos, qui minùs commodum proelio locum delegerant, & leuiorem equitatum, ex præscripto militaris disciplinæ, ad turbandos & perrumpendos hostium ordines, non præmiserant, sicuti antea Polonis consuetudo fuerat.

1456. Comitia Petricouensis; in quibus tributum antea & post inauditum sancitur; quod sic describitur: Placuit vniuerso conuentui, vt Rex pariter, & ecclesiasticus equesterq; ordo vniuersus dimidium annorum censuum conferrent, ne honorum quidem & magistratuum fructibus exceptis; oppidani verò immobilium iuxta ac mobilium bonorum æstimatione facta, vt binos grossos pro qualibet marca penderent. Agrestes verò singulos grossos in capita marium, & foeminarum numerarent. Caterùm equestres homines, qui nullos haberent agricolas, & adscripticios census, singuli videnos quaternos grossos: Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum e Cracouensi Basilica à Rege importunè flagitatum; sed ab Episcopo constanter negatum est. Cui cum Rex irasceretur, placatus est quinq; millibus florenorum Episcopi & sacri collegii fideiussione à mercatoribus mutuo acceptis, vt tamen Rex ea postea solueret. Eodem anno à Iohanne Hunniade maxima clade Turcæ affecti apud Nandor Albam; vnde ipsius Mahometis Imperatoris Turcarum fuga consequuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum opera, qui à monacho Capistrano euocati erant ex Polonia.

1456. Ladislaus filius Hunniadis perduellionis infimulatus, cum insidiatorem suum Vlricum Ciliciæ Comitem interfecisset, captis poenam luit, & Mathias frater eius iunior natu Viennam abductus est. Hic postea à Podebracio Rege Bohemorum, quinquaginta millibus aureorum numeratis, redemptus, Rex Hungariæ declaratur.

1457. Comitia Petricouis, & inde ad prouincialem Colensem conuentum Rex ipse ire non neglexit. Impetrauit autem à nobilitate eius orę, ut susciperent in se munus defendendarum trium arcium: Slochouis, Suecæ, ac Thucholis, quoniam pecunia decrat in stipendium mercenariis militibus, qui pro præsidio in his arcibus collocarentur. Erat hæc nota inuentio & compendiosa ratio muniendi arces. Gedanum deinde est Rex progressus; vbi Carolus Danorum Rex exul pedestri comitatu ei occurrit, eumq; salutatur. Eodem tempore Magdeburga arce potitus est Rex, persoluto stipendio militibus, quibus eam Magister Prusis hypothecæ nomine donec id solueret, tradiderat. Erat autem summa quadringentorum septuaginta sex millium. Commendatur hic Gedanensium erga Regem & regnum beneuolentia & officiositas. maximè verò, quòd ad exoluendam

Carolus Danorum Rex obiit cum Cazimiro cum pedestri comitatu.

Gedanensium merita erga Cazimirum.

exoluendam eam pecuniam triginta millia denuo extra ordinem collecta contribuerunt. Commendantur & maiores Poloni, quod tempore difficili subierint sponte, non coacti, onustale, ut in centenas marcas annui census, singulos hastatos equites mitterent. Hastati autem singuli apud veteres Germanos tres equites intelligebantur. nempe hastatus reuera vnus grauioris armaturæ vnâ cum duobus sagittariis. Nam & auratum equitem olim **Dritter** Germani vocabant, quasi Tertium; quia videlicet duobus aliis sibi adiunctis militabat. Sed postea **Xitter**, adempta littera D. nominare cōsueuerunt, vnde nostrum Polonicum nomen **Xycerz**, quo strenuos viros appellare solemus. Per eadem tempora latrocinia innumera in finibus minoris Poloniae exercebantur; ita ut tota Polonia minor contra eos latrones expeditionem generalem fecerit, quam valde numerosam tum fuisse tradunt, ita ut sexaginta bellatorum millia in iis castris censa fuisse Vapouius memoret. Eodem anno Gizonius Iohannes ob ingrauescentem ætatem præfectura motus fuit: Sed sui aliam eius rei rationem reddunt: nempe quod Pontifex maximus id apud Regem clam per internuncios curauerit, eò quod Zisca Bohemo auxilia submittere Gizonius solebat.

1458. Hoc anno expeditio fuit in Prusiam; ex qua Rex reuocatur ab vxore; quæ cum Cazimirum filium peperisset, supra modum coniugis absentis desiderio angebatur. Ad eam igitur cum Rex reuersus esset, ibi legatos Georgii Podebracii noui regis Bohemorum audiuit. Petebat is fœdus cum eo & ingentia auxilia contra Cruciferos ei promittebat.

1459 Hic annus nobilitatus est insigni victoria de Cruciferis, & eorum clade. Nec multum absuit, quin Ludouicus Magister eorum viuus in potestatem nostrorum venerit. Ingens præda reperta apud victos; ita ut viceni aurei in singulos milites diuiderentur. Wratislavia autem & reliqua Syllesia dedebat se Regi; sed rationem Podebracii Rex habere voluit. Comitibus postea Petricouia indicta sunt, ad quæ nuntii Cracouenses non nisi sub fide Regis veniunt, & per Rituanium hominem magni animi, & eloquentem de multis rebus cum Rege expostulant. Præfectorum eius tyrannidem is accusat, nominatq; Iohannem Kuropatvvam, qui Senicium & Laticinium nobiles Chelmenfes indicta causa spoliatur, & omni contumelia affecerat. Commemorat & merita Polonorum in familiam Iagellonum, & opes quas ad Lituaniam iuuandam toties profuderant. Exprobrat Regi monetæ, quam cudebat, leuitatem, & non coërcitam licentiam importandi adulterinam. Quod item vectigalibus Poloniam onerari pateretur. Sed & alia consimilia tum proponebantur Regi ob oculos; quæ ego adscriberem, nisi scirem Rituanii orationem etiamnum sapius &

Hastatus quid apud veteres Germanos significat.

Capita orationis Rituani qui post mortuum Zbignium Regem libere redargueret consueuerat

sapius & domi & in comitiis commemorando iterari. Lecti sunt deinde viginti viri, qui de constituenda & reformanda Repub. sententiam suam dicerent: Regis autem arbitrio omnia deinde subiicerentur. Iugeralis contributio duodenorum grossorum tum imposita est agricolis. Ab ecclesiastico verò & equestri ordine octana pars censuum promissa Regi in stipendia militum. Eodem anno Iohannes Albertus filius Cazimiro natus.

1460. In hunc annum incidunt illæ dissensiones non tam inter Iacobum Sieniennium, & Iohannem Grusczinium, quam inter Regem, & Pontificem maximum; quod patrociniū hic Sieniennii, ille Grusczinii susceperat. quæ dissensio paulatim incensa ita efferbuit, ut aliquid magnum breui pepererit. Nam Sieniennius eam ob causam regem ita irritauerat, ut Rex ipsi & eius affeclis extrema quæq; non modò minaretur, sed etiam iam reipsa inferret. Itaque Sieniennius Pinczouia in arce patria obsideri iussus, in eam angustiam redactus fuit, ut cogere in Melstinum arcem se recipere; vbi à Iohanne Melstino receptus vnâ cum Dlugosso totum annum se continuit; nequicquam prohibente Rege, ne perduellem suum & hostem publicum Melstinius seruaret. Pauci quidam ex ordine ecclesiastico tum Pontificiam auctoritatem regiæ anteposuerunt. Et ii quidem à Rege durius sunt tractati. Crizanouius ab apparitoribus per mediam urbem foras eductus est eò planè vestitu, quo Canonici in templo vtuntur, ita ut populus aspiciens eius vicem commiseraretur. Dlugossii redditus adempti. & alii acerbitatem Regis experti sunt. Iis verò, qui cum Rege sentiebant, si Pontificiis interdictis grauebantur, regio iusu & minis à Pontificiis decretis ad concilium futurum vniuersale prouocabat. Meminerat enim Rex, in Basiliensi concilio paulò antè conclusum fuisse, & magno consensu sancitum, ut Pontifices deinceps sententiæ concilii subiicerentur. Quam conclusionem & ipse Nicolaus Pontifex approbauerat, eiq; subscripserat. Ad hoc igitur præsidium Rex, exemplo aliorum Regum, Ducum, Imperatorum, in omnibus controuersis cum Romanis Pontificibus, tanquam ad tutissimam arcem confugiebat in illo dissidio.

1461. Iudicium regium in Cracouenses ciues, de cæde Andreae Tencinii.

1462. Ziemouitus & Wladislaus Mazouiorum Duces veneno sublatis, & de successione in Mazouia & prouinciæ Belsensis dominatum controuersia. Pacta & conuentiones inter Regem Cazimirum & Georgium Regem Bohemiæ. Qui vtriusq; Regis consensus, cum Georgius in religionis negotio suspectus esset, minimè probabatur Pontifici, eumque exasperabat contra Cazimirum. Conuentus item eorundem regum Poloniae & Bohemiæ, in quo splendor Polonicorum opum

Viginti reformatores Reip. eliguntur.

Sieniennij controuersia cum Grusczinio seu potius cum Rege.

rum opum talis tantusque enituit, ut nunquam Cazimirum ad conuiuium inuitare ausus fuerit Georgius; ne scilicet proderet paupertatem suam.

1463. Capha à Turcis capta. Magnus tunc Poloniam inuasit timor. De Cruciferis aliquot celebres victoriae terrestri & nauali proelio partae. Proinde continuis cladibus debilitati, ad extremum tantum legati Pontificii auctoritati confidebant, qui tamen nihil profecit. Nam aliquoties legatus prodiderat suum consilium, quod videlicet plus faueret Cruciferis, quam iustitiae. Et aliquando, cum eo inuito ciuitatum Prussiae nuncii publice introducti essent à Polonis, mox toti oppido interdixit sacris. Causa autem huius excommunicationis fuit, quod cum Rege sentirent, aduersante Pontifice. Cum autem nostri, per speciem supplicationis ob rem bello benè gestam, campanas pulsare cœpissent, legatus ita irritatus fuit, ut etiam mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixit, quod maritos à fide Regi data citius auellere posset. Quae res etiam tum risum omnibus mouit. Scribunt & illud: Cum Rex in quodam colloquio priuato à legato exasperatus dixisset, malle se regno excidere, quam Sienennium pati, se inuito, fieri Episcopum, legatus vociferari cœpit. Praestare, ut tria regna pereant, quam ut ius & auctoritas Pontificis perturbetur aut diminuat.

Polonorum victoria de Turcis ad Sauum, qua se plurimum Mathiae Regi commendabiles reddiderunt; ita ut postea opera eorum libenter usus fuerit in militia. Numerus Turcarum erat quatuor milium. Polonorum quinquaginta tantum.

1464. Iudaei direpti Cracouiae. Cruciferorum clades apud Golpergam. Pii secundi Pontificis Maximi mors.

1456. Cazimiri auctoritas & opinio apud Christianos creuit & apud Barbaros ex hac occasione: Pontifex Romanus & Imperator per Patriarcham Antiochenum apud Ezigerum summum Tartarorum principem egit, ut Turcis bellum inferret, quod eos à bello Christianis inferendo auerteret. Ezigerus respondit, in eo postulato se ex voluntate Cazimiri foederati amici sui pendere velle. Deno igitur Pontifex cum Imperatore Antiochenum Patriarcham ad Cazimirum mittunt, petitum ut Christianos adiutos vellet ea in re; quandoquidem ipse Christianus communi religioni id deberet. Sed Rex eam deliberationem ad comitia distulit. Sub idem tempus quidam ararii milites ob non soluta sibi stipendia, coacto iusto exercitu, contra ipsum Regem quaedam machinantur. Angebat ea res supra modum Regem, quod sibi à bellis non concederetur respirare. Et maxime dolebat ei, quod didicerat eam ob rem Cruciferos resumere spiritus, cum iam antea satis attriti animum ferme despondissent. Itaque

sent. Itaque statuit milites istos tanquam perduelles bello persequi. Quo comperto, accepta fide, in rem praesentem conueniunt, & poenam publice deprecari, ad pedes Regis sese abiicunt. Hac igitur demissa deprecatione tandem non modo veniam impetrauerunt, sed etiam pecuniam emeritam consecuti sunt.

Ira & clementia Cazimiri.

1466. Polonorum victoria de Cruciferis ad Ofiecum. Venit interea Legatus à Pontifice ad componendas lites; quemadmodum ad Regem antea scripserat. Cui Rex per Dlugossum indicauit, se pacem non abnuere; modo ille bona fide patificatorem se interpone-ret; neque imitaretur Hieronymum Cretensem legatum superiorem, qui Regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum postea ad Cruciferos peruenisset, donatus ab eis calice aureo, ipsis non obscure fauebat; Et Cretensis, ut est in proverbio, cretizauit. Interceptae enim fuerant literae legati, & ad manus Regis deuenierant, in quibus calicis huius mentio fiebat.

Celeberrima pugna Polonorum ad Choinice; ubi & oppidum captum fuit, ibique non modo abolita est illa infamia acceptae quondam cladis, sed etiam multis modis compensata. Ad medium igitur Septembris, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris proelio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo post, praeudentibus nostris, rursum erumpentes, cum aliquot horis strenue dimicassent, multis amissis, terga verterunt. Instabant nostri fugientibus. Hostes vero veriti, ne cum suis nostri simul in oppidum irrumperent, celeriter clauseruunt portas permultos suorum excludentes: qui pariter caesi, partim capti, partim in fossam plenam aquae armati sese praecipitantes submersi sunt. Nec multo post nostri sagittis ignem iaculati, noctu oppidum incenderunt; ita ut quarta pars eius una cum frumento conflagrarit. Quo casu tandem victa est hostium pertinacia, & missis in castra Vldarico Esenoueno magno Commendatore, & Iohanne Zalio, vitam fortunaeque pacti, nunquam contra Polonos arma se sumpturos esse, sancte iurarunt. Redditis itaque, receptisque vicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidum cum bombardis, & omni apparatu & instrumento bellico ad quartum Calend. Octobris dederunt, & lacrymantes Pambergam profecti sunt. Post hanc Cruciferorum cladem pax perpetua sancita fuit, Cruciferique in fidem & clientellam Polonorum recepti, & Magister eorum Princeps renunciatus, ac consiliarius regni. Ab eo tempore Pomeraniae Ducatus, Michalouiensis quoque, & Culmensis terra re-

secundum bellum Choinicense, & victoria Regis.

Pomerania et Michalouiensis Culmensis que terra Poloniae adiungitur.

1462. Sigismundus Cazimiro natus.

1462. Iohannes Dlugosus regis liberis praceptor designatur. Nuncii etiam

Nuncii terrarum instituti.

In hancamum reicitur nunci orum terrestrium (quos vocant) prima institutio: quam antea

Rituanus, & alij, Cracouien- sis terre legati ad Comina delicti fuerant

Nuncii etiam prouinciarum instituuntur. vt bini scilicet è Palatinatibus seu Satrapiis mitterentur ad comitia; qui videlicet essent veluti custodes communis libertatis, & medium quoddam, quo posset facilius & placidius summa potestas cum inferioribus ordinibus coalescere. Sylla quidem Romæ sustulerat Tribunos plebis in gratiam Senatorii ordinis. At Pompeius, quia Reipub. vtilis videbat, eosdem restitui curauit.

1470. Hoc anno venit ad Cazimirum legatus Friderici Imperatoris Raphael Lescinius: eques quidem Polonus, verum complures annos in ministerio Imperatoris versatus, eique inter paucos charus. Is conatus est Mathiam Regem apud Cazimirum in suspicionem adducere; vtque ab eo sibi caueret, tanquam ab homine vafro, sedulo pramonuit.

1471. Georgii regis Bohemiæ mors. Wladislaus Cazimiri filius Rex Bohemorum creatus.

1472. Cazimirum regem Pontifex, atque etiam ipse Aegypti Sultanus per oratores ad suscipiendum bellum contra Turcas adhortatur. Sed Cazimirus tunc bellis Prussicis, & expeditione duorum filiorum in Bohemiam, & Hungariam ita fuit exhaustus, vt ne in quotidianum quidem victum sumptus ei suppeterent. Eò factum est, vt militibus stipendia non persoluerentur. Hinc extiterunt plurima latrocinia. Nam mercenarii milites, vnde se alerent non habentes, vias publicas quodammodo obsederunt, & alia extrema consilia ceperunt.

1473. Turcæ bis collatis signis cum Husancassano Aegypti, Syriæque Imperatore insigni strage victi. Ad quinquaginta sex millia caesa militum, & centum quinquaginta tribuni, quos Subbassas vocant, tum perierunt.

1475. Subacta Bazarabia à Turcis, quæ sita est ad littus ponti Euxini intra ostia Tiræ & Danubii, pauor ingens & trepidatio mentes nostrorum hominum inuasit; non lecus acsi ipsa iam Podolia & Ruffia vastaretur.

1479. Sophia Cazimiri regis filia Friderico Marchioni Brandeburgensi nupta. ex qua natus est Albertus ille Dux Prusiæ, princeps sempiterna memoria dignus; patronus etiam meus olim clementissimus.

1479. Mortuo Bninio Posnaniensi Episcopo, duo competitores eius Episcopatus fuerunt: Vriel Gorcanus Lucæ Palatini filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & Cancellarius regni; & Stanislaus Curozuacius Procancellarius regni. Sed Iacobo Archiepiscopo interueniente, collegium Posnaniense regiam autoritatem in eligendo Vrielesecutum est; qui Vriel etiam promissum Regis aliquantò ante

liquantò ante habuisse dicitur. Fuit autem & alius Lucas Gorcanus Palatinus Posnaniensis, & postea idem Cuiuiensis Episcopus, pater Andree; quem Posnaniensem absolutè ob nominis eius celebritatem Poloni vocabant.

1489. Cazimirus foedus icit cum Baiazete Turcarum Imperatore, per oratorem suum Nicolaum Firleium, gente Leopardium; qui postea Castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit. Nicolaus Firleius Dux exercitus.

1492. Mors Cazimiri, subsecuta est. qui Vilna profectus cum Trocos vnus diei itinere peruenisset, fesus, ex nimia agitatione languere coepit. & inualecente morbo, vbi animaduertit supremum vitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Wladislaum filium exheredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysteriis perceptis, mense Iunio animam exhalauit. Inde in Poloniam solen- nis pompa elatus in basilica Cracouien. sepultus est ad dextram in sacello sanctæ Crucis. vbi & Elizabet vxor Cazimiri ab Alexandro sepulta fuit. Extatque ibidem epitaphium eius. Vel potiùs delubri eius inscriptio characteribus Slaunicis.

Polonicè.

Ku chwale imienia naywyszshoho Boha oycá wshemobusczoho / pobudowan kosciol y sieia káplícá / powielenim wielikoho á prestawnoho Korolá / proshwietnoho Kazimirá z Boskoy mitosty Polskoho y wielikoho Kniázia Litowskoho / Trockoho / y Somo- itskoho / y Kniázia Pruskoho / Pána y dediczá tych y inych mno- ho ziem Hospodará. y ieho Korolowey pronaiásniemyshy pániey Elizabety z pokolenia Czarstkoho prodká preniásniemysho Zygmionta Pána ziemie Rakuskoy / Czeskoy / y Vhorstkoy. Poletu ná rozenia Bozoho pieryshoho siemdziesiatoho tysiacnoho / á do- konczáli sieia káplícá Miesiáca Octob. 12. dnia.

Eodem anno Mathias Rex Hungarorum ex apoplexia moritur.

IOANNES ALBERTVS.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5454.
1492.

Azimiro sepulto ad medium Augusti, conuentus agitur Pertricouia noui Regis creandi gratia. Minus pacata fuit illa electio; sicut ferè fit, vbi certus modus electionis incipien- dae, dirigendæ, & perficiendæ præscriptus non est. Marsal- cus regni, & Tenczinius Sigismundo, vt eligeretur, fauebant. Idem sentire videbatur Zbigneus Olesnicus Archiepiscopus. Gnesnensis, tametsi creditum est, eum clam Mazouio fauisse, cum quo tum fixit in patenti campo tentorium. Insolentiùs autem & ferociùs sese gerebant Mazouii; vt, si non impetrarent, vi exprimerent id, quod petebant.

y 1493. Albertus

1493. Albertus coronatur, Zbigneo Archiepiscopo mortuo, Fridericus Cardinalis, Archiepiscopus & Cracouienfis Episcopus creatur. Venetorum legati gratulantur regnum regi, atque occultè eum contra Turcam concitant. Nam ipsis Dyrrachium eripuerat. Turcæ verò legatus, per amplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat. Verebatur enim Turca ne pluribus simul bellis implicaretur. Fridericus Imperator interim moritur. Apud Visnoueciam in Volynia nostri à Tartaris superantur. Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum; quem locum Cazimirus Magnus Gymnasio destinauerat.

1495. Iohannes Mazouiorum dux obiit. Plocensis ditio Polonia adiuncta est.

1496. Barbara Cazimiri filia Georgio Duci Saxoniae à fratre Iohanne Alberto in matrimoniū collocatur. Philippi Callimachi mors Polonis non ingrata. Nam idem ei acciderat, quod omnibus exteris qui modeste secunda fortuna non vtuntur. Increbuerat fama, cum ad tyrannidem incitasse Regem, decretaque eius venundare solitum fuisse. Et difficulter quidem inuidiam, & obrectationes hominum vitant, qui se in gratiam regum insinuant, sed tamen meminisse debent consilii illius diuini. Exaltatus es supra alios, sis quasi vnus ex eis. Iouius scribit Callimachum miserè apud pistorem vitam finiuisse, sed refutatur epitaphio, quod Cracouiae sepulchro eius, in ædibus s. Trinitatis, inscriptum ita legitur.

Callimachi epitaphium.

Philippus Callimachus experiens, natione Thuscus, vir doctissimus, vtriusque, doctrinae & fortunae exemplum imitandum, atque omnis virtutis cultor præcipuus, diuini olim Cazimiri & Iohannis Alberti Poloniae regum secretarius acceptissimus, relictis ingenii ac rerum à se gestarum pluribus monumentis cum summo omnium bonorum mœrore & regiae domus, atque huius Reipub. incommodo. Anno salutis nostrae 1496. Calend. Nouembris vita decedens hic sepultus est.

Alij de Sigismundo fratre in Palatinatu Valachiae constituto consilium habuisse predicant.

1494. Iohannes Albertus Rex cum fratre Wladislao Bohemiae & Hungariae Rege in Liuocz conuentum agunt; consultantes, quomodo, coniunctis viribus, eadem crudelissimam Wladislai patri sui vliscerentur, propositumque suum nemini reuelant. Ideo Iohannes Albertus Cressaum Curosuantium Cancellarium & Episcopum Wladislaiensem, qui ipsum ab instituta expeditione, quam Bucouiensem vocant, reuocare conabatur, immani oburgauit; inquit, sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere debere: se autem vel indusium suum concrematurum esse, si id consilii sui conscium esse sciret. Non desunt alij, qui adhuc occultiore causam illius belli suscipiendi præter hanc habuisse Regem affirmant, quam ei Callimachum

Callimachum insidiosè inspirasse in perniciem equestris ordinis, hætenus Poloni autumant.

1496. Expeditio belli quam Bucouiensem vocant. Hanc fatalia quaedam signa, vt tum existimatum est, præcesserunt. Equus generosus in quodam paruo torrente iuxta Leopolim sub Rege succubuit, pauculaque aqua obrutus est. Eques item Polonus Szrobski, cum esset insanæ mentis, clamabat vociferans: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoque quendam equitem cum duodecim equis interemit.

Bucouienfis expeditio.

Prælua & occasio inimicitiarum inter Stephanum Moldauiae Palatinum, & Iohannem Albertum Regem hæc erant: Promiserat Moldauus se Regi cum vniuerso exercitu comitatum pabuli suppeditaturum, quod quia non præstitit, Rex plurimum ei indignabatur. Socauiamque exercitum admouit; quæ cum venienti portas occlusisset, quaternis castris positis, oppugnare eam instituit. Habuit autem Rex tum exercitum numerosum. Nam octoginta millia bellatorum habuisse dicitur: curruum ferè triginta millia. Aderant etiam cum eo Sigismundus frater. Aderant & Magistri Cruciferorum Iohannis Tieffen legiones: sed ipse Magister Leopoli mortuus erat. Verum, cum recordarentur Poloni se eductos ex patria ad alia maiora, quam ad Socauiae oppugnationem, tædio moræ dimissionem à Rege petunt. Et iam Wladislaus Rex Hungariae inter Regem & Palatinum inimicitias per legatos composuerat. Foedere itaque firmato, facile Rex suorum votis annuit, præsertim cum valerudinarius esset. Interea in reditu, iam nihil tale nostris opinantibus, cum syluam Bucouetiam ingressi essent, Stephanus foedifragus tam à fronte, quam à tergo, eos aggreditur, magnamque stragem in nostris edidit, complures captiuos secum abegit: Inter quos Gabriel Comes à Thecin erat. Et narrant ii, qui cum Palatino Syradia Magnifico Alberto à Lasko Despotam Valachiae anno 1562. deducebant, se vidisse in illis syluis ossa illorum, qui tum fraude circumuenti & interfecti à Valachis fuerunt. Sed existimo & ipsorum Valachorum ossa ibi reperi. Nam & in ipsis nostris, Regis præsertim aulicus exercitus, magnam cladem fecerunt; ita vt prorsus pro victis ab illo conflictu Valachi disceserint, & plures multò ex eis perierint, quam ex nostris, exceptis Mazouiorum cohortibus, quæ illo syluestri genere pugnae illis incognito, Valachis autem vsitato, concisæ sunt. Sed mox, vbi ad littora Pruti ventum est, iterum virtute Polonorum commissa pugna, Valachi fusi fugatique in syluas se abdiderunt, magnam stragem nostris in eis edentibus.

Gozdziec sylua illa à Gottis veterib. dicta, qui illa loca olim habitabant.

1498. Turcæ Russiam vastantes, hyberna tempestate deleti. Perisse tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui

perti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos & adhuc calentes tum se illatebrauerant. sed frustra; statim enim calor artus vita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui, cum sese vtcunque tandem explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano Palatino, & Valachis primò excepti sunt. sed cum Polonorum insequentium habitum mentirentur, diuexati sunt ab iisdem & contrucidati; ita vt vix decem millia ex toto ipsorum maximo numero, qui nostras regiones inuaserant, Istro transmisso, salua domum redierint. In religionem hæc res cecidit Turcis; ita vt sibi persuaderent, gentem Polonam atque Russam diuinitus defendi. Eo quòd irati cæli pruinis & niuib. tam deleti fuissent.

1500. Opatouia à Tartaris exiuit, Zaichostum etiam, Bresta Lituanicum, Turobinum. Petrus Myskouius capitaneus Leopoliensis copiis tum mercenariorum præfectus erat. Tunc etiam Slupecius tantum vno vase cremati vini (quod vocant) seu aquæ vitæ, in campum educto, Barbaros placuit, ne ædes quas in villa patria Slup habebat incendio traderent adeo insigni artificio fabrefactas, vt etiam cum omnibus structuris horum temporum, quando omnia subtilius fiunt, comparari possit. Mihi certè illa domus videtur insigne monumentum antiquitatis.

1501. Adornante iter in Prusiam cum exercitu Ioanne Alberto rege, mittit ad eum Stephanus Moldauæ Palatinus legatos, deponens, vt sibi Eliam Petri, qui ante ipsum Palatinus fuerat, filium profugum traderet; causam prætexens, quòd is affectare dominatum diceretur. Traditus quidem non est ei Elias, verum capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniuste id factum esse existimaretur, vulgatum est crimen falsi in litteris regiis eum commississe. Mittuntur postea legati ad Magistrum Prusiam. Sed dum eunt & redeunt legati, Ioannes Albertus rex apoplexia vitam Toruniam finiuit, ætatis suæ anno quadragesimo quarto. Regnavit octo annis, totidemque mensibus. Corpus eius Cracouiam reuectum & in Basilica arcis sepultum. Vbi hoc epitaphium marmoris incisum legitur: IOANNES ALBERTVS REX POLONIAE SVCCESIT PATRI DIVO CAZIMIRO, DE CHRISTIANA REPVB. NEDVM DE REGNO, BENEMERITVS. PACE ET BELLO CLARVS, INGENIO MAGNO, animo inuictus erat, rei bellicæ miles, eius ingenii consultor testis fuit. Nouem annis auitum & paternum regnum tenuit, annum agens quartum & quadragesimum Toruniam 17. Iunii. Anno Domini MDI. primo immatura morte periit, relictis post se fratribus, Magno Wladislao Hungariæ & Bohemiæ rege, Alexandro Poloniæ successore. Regina mater ex longa stirpe Imperatorum, quæ filia regis, vxor, & mater erat, charissimo filio & bene merenti

*Elias Palatinus
de Valachie.*

bene merenti cum altero filio Sigismundo duce hoc sepulchrū posuit.

ALEXANDER.

Anno mundi
Anno Christi

5463.
1501.

Comitia noui regis eligendi gratia indicuntur Petricouia; vbi heroës Polonici adeoque omnes ordines conueniunt. Ibi alii Wladislaum Bohemiæ & Hungariæ Regem, alii Sigismundum Glogouensem Ducem; alii verò Alexandrum Ducem Lituaniæ, regem exposcebāt. Sed, cum illud diploma amplissimum, viginti quinque signis procerum Lituatorum obsignatum legati Alexandri in medium produxissent, omnis dubitatio sublata est. Non deerant tamen, qui consilio dolum addere volentes, spargebant ruiorem, Alexandrum omnino cum exercitu aduentare. Sic enim fit, vbi certus electionis modus non extat. Aderat autem in illis comitiis ipse Fridericus Archiepiscopus, filius Cazimiri Regis. tamen liberum populum liberè consultare permisit in præsentia sua de rebus quas vtiliores fore iudicarent conseruationi Reipub. Poloniæ. Speciosa quidem fuit oratio eorum, qui Wladislaū proponebant. Nam paternum & auitum regnum duorum regnorum Hungariæ, & Bohemiæ opibus & autoritate munire, erat certè aliquid, quod oculos hominum facillè perstringere posset. Tamen ad mentionem Lituaniæ & necessitudinis cum Lituanis iamdudum contractæ, omnes illos titulos quantumuis suo splendore coruscantes, sicuti & antea quoque tempore Wladislai Jagellonis, spreuerunt Poloni, & Lituatorum amicitiam cunctis aliis rebus prætulerunt; vt eos hoc modo & ratione tantò magis sempiterno iure non tam sibi amicos, quàm secum membra & viscera vnius Reipub. redderent. O prudentissimum vetustatis consilium; quod postea & ipse Wladislaus per nuncios collaudauit, & Sigismundus præsentia sua factum cohonestauit, approbavitque. Itaque coronatur Alexander Cracouia. Helenæ verò vxori eius diadema denegatum est: eò quòd mordicus Græcorum religioni adhereret. Nec filia meliorem spem de se dabat, ab institutisque Romanæ ecclesiæ prorsus abhorrebat. Eodem tēpore Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps à præfectis regiis captus Vilnam tranlmittitur, & cum aliquoties euadere conatus esset, ex fuga retractus est.

1502. Tartari Taurici Opatouiam, Lagouiam, Belzum, Iaroslauam diripiunt, & incendunt. Tunc fuit secunda Opatouia conflagratio.

1503. Hic annus memorabilis Friderici Cardinalis morte. Erat Fridericus aspectu decoro ac dignitatis pleno. sed animi mœrore citò consenuit.

tò confenuit. cruciatur enim, quod fortuna eum fratribus non æquasset, regios honores ei denegando. Ideo veluti despondens animum, inertia se dediderat, in computationibus, turpique luxu ac fordibus cum quibusdam suis marcescens. Ad extremum morbo Gallico confectus moritur, ut Micchouiensis refert. Epitaphium eius sepulchro tale inscriptum legitur: HOC OPVS FRIDERICO CARDINALI CAZIMIRI FILIO qui quinque & triginta annis exactis, 1503. Marci 14. obiit, fratri charissimo diuus Sigismundus rex Poloniae pientissimus posuit. Ei Andreas Roła in Episcopatu succedit. Eodem tempore Vincentio Prærebio Episcopatus Præmiensis defertur. Iohannes Lascus à secretis & annulo Regem in Lituania sequitur, bene exercitatus in negotio Cancellariae. Conradus Mazouiorum Dux moritur, & filius in feudum Mazouia conceditur, ut mascula proles hæreditate eam obtineret, orbi verò inter se succederent. Laudaturque hic liberalitas Alexandri, qua cæteros fratres superasse dicitur. Valachus prouinciam Pocucia, ad montes Sarmaticos sitam, iuris sui facit, de sua ditione iniuste prius detractam dictans.

1505. *Motus in Lituania non omnino leues, dum Senatus Gliniscium, & Gliniscium Senatam apud Regem accusat. Fuit Gliniscium magni animi vir. Hic adolescens adhuc in Germania apud Albertum Saxonie Ducem, dum in Frisia bellum gerit, strenue se gessit, ac per omnes militiae gradus magnum sibi nomen peperit. Itaque, rediens ad suos, ut fit, multa sibi permittebat, alios despicatui habens. Quamobrem cuncti eum elati animi hominem iudicabant; dabantque ei vitio, quod potentia sibi parata & opibus, alios in odium apud principem adduceret, plerosque etiam falso criminaretur. Ita alij Palatinatu moti, alij Senatus ingressu exclusi in acerbo dolore versabantur. Vilna tum muro primum cincta. Mechemet Kierei Tartarorum Dux, ad Minsko castris positus, quoquoersus cohortibus dimissis, Lituania vastat, Dumque reprimatur impetus hostium, Prunscius Dux Hlebus multitudinis armis opprimitur. Sed quia delatus sumus ad commemorationem huius strenui Herois, monet me occasio, ut altius repetam historiam huius stirpis. Post mortem Vladimiri Monomachi nuncupati, Monarchæ Kiouiensis adeoque totius Rusiæ, vnus ex filiis eius Iaroslau occupauit Rezanensem Ducatum: vnde cognominari voluit Magnus Dux Rezanensis. atque instituit, ut posteritas ipsius pro insignibus vteretur viro loricate in equo decurrente, cum stricto gladio. Ipsi, inquam, hoc inuentum tribuitur. Hic, confecto curriculo & vitæ, & dominatus sui in Rezanensi Ducatu anno 6652. ut Rusi ab orbe condito numerant, duos filios reliquit; quorum maiori natu Iacopelko Ducatus Rezanensis sorte*

zanensis sorte cessit. Suctoslauus verò iunior in Ducatu Prunscensi sedes suas fixit. titulo similiter Magni Ducis sibi usurpato. Etenim fuit vir magni animi, non obscure referens indolem illorum duodecim Heroum, vel ut Rusi vocant Bobatirorum, à quibus originem ea gens ducit; ut annalistæ Rusorum memoriæ mandarunt. Hic moriens reliquit Georgium filium ex filia Olbæ Ducis Branskij. Georgio defuncto anno 6687. successit Iborus, & Iaroslauus. Iborus Hlebo Rezanensium Duci cum auxiliares copias adduxisset, in conflictum belli equo delapsus & grauius vulneratus, in itinere dum reuerteretur, mortuus est; relicta filia Olba, quæ postea Duci Quatuorecclesiensi nupsit. Iaroslauus autem filium habuit Vladimirus, qui ex Olba coniuge Restouiensis Ducis Olbam & Wsenolodum filios suscepit. Horum Olba anno 6727. à Tartaris, qui Duce Balakleio (à quo propugnaculum illud ad Borysthenem nomen accepit) Rusiam vastabant, interfectus est. Wsenolodus autem ex Ducis Sudaliensi filium habuit Mscislauum, mortuusque est anno 6737. Huius Mscislai temporibus, iuxta annalistarum Rusorum sententiam, anno à condito orbe 6747. Batti ille princeps famosissimus Tartarorum cum valido exercitu progressus, deuastauit patriam sedem istorum Ducum, Prunsko vocatam. Ipse Mscislauus in Quatuorecclesiensem principatū profugiens, ægrè vitam seruauit. Fratres tamen, nepotesque eius, adeoque omnes eius ditiones vna cum arcibus mole belli tum oppressæ & deletæ fuerunt. Post mortem Mscislai Georgius filius ex Ducis Iaroslauensi habuit filium Suctoslauum. cuius æuo inciderunt illa bella Russica Gedimini Magni Ducis Lituaniæ, à quo etiam Stanislaus Kiouiensium Monarcha principatu exutus & deturbatus, Prunskum ad hunc confugiens portum suorum malorum reperit. Recreatus demum Rezanum concedens ad Ducem Rezanensem, filiam eius uxorem accepit, & ibidem vitam finiuit. Demetrius filius Swetoslao successit, qui Tartarorum Zauolgensium Circassiorumque continuis incurSIONIBUS fatigatus, anno 6861. fati concessit; filio relicto Rosislao, qui ex Ducis Tuerensi progeniuit Demetrium filium, & tandem anno 6892. mortuus est. Demetrius nobiles inimicitias & bella gessit cum Duce Rezanensium, quoad vixit; ideo quod auxilia ferens Duci Moschouie, ditiones eius attriuisset, ac debellasset. Hic, relicta duobus filiis, Georgio & Michaele, mortuus est anno 6929. De cuius morte cum ad Moschorum ducem fama peruenisset, misso Duce Iaroslauensi, consolatur eos, beneque sperare iubet; ac veluti memor necessitudinis, quæ ei cum patre eorum intercesserat, beneuolentiam eis suam vltro offert. hoc agens insidiosè & modis omnibus persuadere tentans, ut se eius tutelæ & defensionis utpote minores iusta ætate permitterent.

etate permitterent. Erat hoc speciosum consilium, ac tempore illi & eorum etati imbecilli conueniens. Sed prae-moniti de humanitate Moschi insidiosa, nequaquam eius legationi assentiuntur. Offensus ille vehementer, cogit contra eos exercitum. Georgius in tempore monitus auxilia Tartari Praecopensis, missa in stipendium militi pecunia, implorat. Hinc aliquot millia expeditiorum Tartarorum Carus Princeps mittit; quibus suorum tria millia Georgius adiungit. Cum hac manu Moscho iam appropinquanti cum exercitu occurrit. Committitur praelium atrox. Sed dux immaturae etatis multitudo circumfusis profligatur; ita ut fugae se committens aegre ad Praecopensem Ducem incolumis euaserit. Acta sunt haec ab orbe condito anno 6930. iuxta annalistas Russorum. Postea Dux Moschouiae, contracto exercitu, obsidione cingit arcem Prunsko, & vi eam una cum orphano Michaele capit, quem secum in Moschouiam abducit; ubi possessiones ei attribuit. arci vero captae praesidium validum imponit, ac omnem Ducatum in prouinciam redigit, quae haecenus ditioni eius subest. Fuit principatus iste opulentissimus, felicitateque soli nulli prouinciae, quae Moschis parent, excepto Rezanensi Ducatu, cedens. Ideo Magnus Dux libenter cum titulis suis adiungit. cuius rei monumenta Archiui Regij documento esse possunt. Habuit autem illa prouincia milites strenuos. Nam sita est in loco obuios ferocissimis gentibus inter profluenta Dunae & Dunec, ripamque Maeotidos, non longe a portu Azow; ut in Chorographia nostra expressum cernis. loco fere illo, ubi arae Iulij Caesaris inter antiquitates monumentum celeberrimum, sitae esse a Strabone & Ptolomeo Chorographis perhibentur. Quia vero Batti, Balakleius, & alij clari duces Tartarorum quibus cis Volgam habitatio est, illac exercitus suos ductarunt, ideo per hanc prouinciam via expedita & transitus in Europam Tartaris commodior patet. Itaque est illa eorum iniurijs valde obnoxia. Ad quorum tamen transitus prohibendos Helena mater Ioannis Basilij Ducis Moschouiae, anno salutis 1537. arcem muro & turribus frequentibus muniuerat, praesidioque firmo imposito, armorum omnis generis apparatus refererat. Cuius rei oculatum testem habuimus in Polonia virum non postremae autoritatis apud illam gentem, Ducem Andream Krupski, qui ex mandato Magni Ducis Moschorum Ioannis Basilidis nuper mortui, praefecturam illam cum imperio militari administravit, idque per 12. annos. sed Moschi tyrannidis metu deinde percussus, ad Regem transijt; cui praefectura Ko-wlensis in Volhynia prospectum fuit: ubi etiam vitam finiuit. At vero Georgius, de quo ante diximus, cui facies decora ac principali stirpe & ipsius genere digna, apud Carum Praecopensem gratiam conciliauerat, interim obtinuit, ut ad recuperandas patrias sedes

1423.
1427.
Aræ Iulij Caesaris in Ducatu Prunsciorum.

das patrias sedes remitteretur, adiunctis ei duobus Cari filijs cum exercitu non contemnendo: ea lege, ut, vendicata sibi patria, annum tributum Praecopensi penderet, pecuniamque in militum stipendia expensam numeraret. Accidit autem dum ille prosequitur iter, ut Carus ipse iam senex moreretur. quo nuncio accepto, ex itinere domum reuertuntur milites omnes, Georgio secum victo reducto, & in custodiam tradito. Non enim cernebat gens illa aliam rationem, qua sibi de expensa pecunia cauere posset. Itaque illic undecim annos illam captiuitatem pertulit, donec benignitate Iagellonis est liberatus; qui etiam missis duobus magnae autoritatis viris, quorum alter & quidem praecipuus Holsanensis Dux fuit, cum aduenientem in finibus benigne excipi, & honorifice in Poloniam deduci iussit, anno 1434. Hic Georgius postea Sigismundi Ducis Lituaniae tyrannidem veritus, uxorem ducit Ducissam Slucensem, ex qua filium Ioannem suscepit, qui una cum matre breui fato concessit, Orbitatem igitur suam consolaturus secundo adiunxit sibi uxorem filiam Solomirencensem Ducis ex qua Hlebum filium procreauit anno 1462. verum, sex annis exactis, subsecutus est priorem uxorem. Fuit vir comitate morum, & mansuetudine cum alijs, tum ipse Cazimiro Regi filio Iagellonis maxime commendatus, qui erga eum signum fauoris & benevolentiae non vulgare edidit, curia Brest. & ipse donata, & ampla possessione Comoneicka vocata, quam antea Rinuntouith, & ipse vir clarus, loco praefecturae rexerat. Georgij Hlebus filius vir acer in armis fuit, staturae procerae & conspicuae; ideoque se seruitijs Reipub. totum addixerat, & temporibus Iohannis Alberti, & Alexandri regum Poloniae aulicus fuit primo, deinde Magister cohortum effectus, copias ductauit. Duxit is uxorem, filiam Tuonis Vilenensis Trocensisque Potbipiatbam nuncupatam; ex qua duos filios suscepit, Fridericum, & Andream, filiasque aliquot, quarum una peperit Ioannem Zimouicium Dapiferum Magni Ducatus Lituaniae, qui & capitaneus ut vocant, Trabsensis fuit. Hlebus tandem anno 1513. ad Minsk à Tartaris, cum multa opera strenui viri ac bellatoris edidisset & cum contemptu etiam vitae suae egregie dimicasset, interfectus fuit. Vir decora facie, & suauis ingenio praeditus: ideo cunctis; & potissimum ordini equestri desiderium sui moriens magnum reliquit. Ab omnibus ergo solenni pompa eius funus deducitur, & mole ex terra in altum egesta honoris causa sepelitur. quae ad hunc diem in Lituania Magnus cippus Ducis Hlebi Prunscij vocatur. Fridericus Hlebi filius Palatinus Kiouien. & Praefectus multorum capitaneatum fuit. Matrimonio autem iunxit sibi Theodoram filiam Bogusij Iglouiczinij, de quo obiter pauca. Fuit Bogusius vir toga clarus thesauri; terrestres (ut vocant)

Lituaniae praefectus

Lituaniæ præfectus. Duxit is uxorem Ducissam Sanguskouiam ex qua tres filias habuit, quarum maior natu fuit Anna, quæ nupsit Stanislaſo Tencinio Palatino Cracouiensi; cui peperit Ioannem illum Baptistam Palatinum Belzensem, Præfectumq; Lublinensem, virum maximæ expectationis; nisi mors immatura transmarinam peregrinationem periclitantem peremisset; et Catharinam fœminam lectissimam. Hæc primò nupsit Georgio Duci Slucensi, peperitq; ei tres filios, qui nunc in luce hominum versantur. Tandem Christophoro Radiuilo Palatino Vilnensi secundo matrimonio est copulata. Iulia Bogusij minima natu filia Hornostaio nupsit. Theodora autem tradita fuit Friderico Prunscio Palatino Kiouensi, vt iam dictum est, ex qua duos suscepit filios & duas filias. Horum liberorum eius duo, Georgius & Maria immatura morte sublati sunt. Elizabetha verò alia filia iuncta est matrimonio Ioanni Zborouio, Castellano Gneznensi, aulæ regie copiarum præfecto, Odalanouiensi, Grudecensi, Vendenſi, Volſtinenſi, Dubiscienſi, capitaneo, cui peperit filiam Annam anno 1576. quæ viuit; mater verò fatiſ conceſſit. Porro Alexander alter Friderici filius qui Kiouie anno 1553. natus est viuus superest. Hic, vt Reipub. melius inſeruire poſſet, in exteris nationibus magnam partem ætatis suæ varijs studijs occupatus exegit. In Germania sub præceptore strenuo, viro insigni, studiorum suorum primum tyrocinium fecit. Tandem profectum suorum studiorum vberiore reddere volens, Lutetiam Parisiorum conceſſit. Inde in Angliam, & in Galliam Belgicam. vbi Gantabrigiæ Louaniq; veluti mercaturam bonorum studiorum profectus, substitit. In Hispaniam tandem, & postremò in Italiam, impulsus desiderio videndi variarum Rerumpublicarum formas, et militaris disciplinæ instituta, nauigationem, & peregrinationem molestam suscepit. Quæ res ei postea vsui fuit. Nam, cum Respublica Polona & Lituanæ de eligendo in regem Henrico Gallo deliberaret, ille, quamuis adhuc adolescens Magni Ducatus Lituaniæ nomine, ex sententia Reipublicæ illius, vnà cum Nicolao Radiuilo Palatij Magistro oratorem in comitijs egit. Et postea, confirmata iam ætate, Stephano regi ad famam benignitatis eius & aliarum maximarum virtutum excitus suis sumptibus sponte, seu voluntaria (quam vocant) militia militauit. Commemoratur iam & à scriptoribus laudibus extollitur eius equitum ala, ob decorem eximium, equos egregios, armorum copiam &, quod maximum est, lectissimorū iuuenum numerosam manum. Hic nunc cobonestatus Dapiferi Lituaniæ titulo, Luceoriæ, vbi olim sedes Ducum Rusiæ fuit, & conuiuium illud multorum regum toto orbe decantatum, Præsides munere fungitur. Sed ad patrem eius Fridericum redeo; cuius inter alia in Rempub.

lia Rempub. merita illud non postremum à viris militaribus sæpe commemoratur, quòd arcem celeberrimam in aditu & finibus ipsiq; faucibus Scythiæ, vltra Kiouiam, Bialacerkie-w dictam excitauit efferamq; illam gentem transitu ad nos, quoad fieri potuit, prohibuit. Certè summa eius industria vel ex loci illius ad construendam arcem delectu patet. Est enim ille locus veluti pbaros & specula totius Rusiæ, vnde primum & certissimum nuncium de Barbarorum aduentu affertur. Sæpe ibi videas Tartaros sub mœnibus arcis, tanquam canes in culinam prospectantes. Quòd si lateant aut fallant excubias aliquandiu, magnus & inemendabilis error statim sequitur. Cum verò tempestiuè obseruantur, fama tandem de eorum irruptione ab vna in aliam arcem deferretur, donec ad Campiductorem et inde ad Palatinos Regemq; ipsum peruenit. Significat autem apud nos Campiductoris nomen simile quid e-
Campiductor quid proprie apud Polonos.
 ius, quòd apud Gallos Admiralijs appellatio declarat. Nam, vt ille à maris custodia sic vocatur, ita hic à campis illis amœnissimis & à solitudinibus, quæ per centum & amplius milliaria nostratia Scythiam versus patent, nominatur. Horum enim illi custodia & tutela veteri instituto committitur. Potest igitur hic heros inter principes fortunatos connumerari, quòd gratia & beneuolentia maximorum, & minimorum, sibi comparata, ex hac luce decesserit; fortuna cum eo semper blandè, quasi ei obstricta esset, agente. Mortuus Vilnæ anno 1555. sepelitur in templo monasterij sodalitij Bernardinorum.

1505. Elizabetha regina, pientissima fœmina, quinque filiorum ad tantam sublimitatem honorū euectorum aspectu fatiata, moritur.

1506. In Polonia in Senatu motus quidam oriuntur. Certatum enim est inter politicos & ecclesiasticos de ordine & ratione fedendi in Senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, vt Episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum, vel dextrum, ipsi tenerent; deinde, vt bona ecclesiis addicta, perinde ac Nobilitatis bona, publica belli onera sustinerent. Tuebantur Episcopi prærogatiuas suas; quòd regio lateri ab vtraque parte assidendi ius haberent, & militiae vacatione ecclesiastica bona antiquitus gauderent. Post longam altercationem Rex tandem controuersiam ita diremit; vt Episcopis & ecclesiis suæ prærogatiuæ saluæ manerent.

Per idem tempus duo Strusij fratres, adollescentes strenui & bellicosi, à Valachis oppressi occubuerunt. De quibus etiam nunc elegiæ, quas Dumas Rusi vocant, canuntur, voce lugubri, & gestu canentium se in vtramq; partem motantium, id, quòd canitur, exprimentes; quin & tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus, hæc eadem imitando exprimit.

Hoc anno Ioannes magnus Moschorum dux cum Stephano illo
Moschorum potentia aucta amicitia Valachorum.
 magno Va-

magno Valachorum Palatino affinitate & amicitia contracta, Casanenſes, Permios, Sibirios, Lapos, Iugros Hungarorum progenitores, Bulgaros Aſiaticos, Suecos, Liunos, partim ſubiugauit, partim tributarios ſibi fecit, & Lituaniſ ſeptuaginta arces ademit. De hac re vide Heberſteinum Slauum oratorem apud Moſchum Maximiliani Imperatoris. Eodem anno Lituani Tartaros ad Kleczko oppidū ingenti clade proſternunt & contrucidant. Laudatur in eo proelio virtus Stanislai Kiſka Lituani, quem copiis rex præfecerat. Laudatur & dexteritas Glincii aliorumque. Sed & Czarnicouii Sediouui Palatini Poſnaniensis animus & prudens ex tempore captum conſilium prædicatur. Is enim Vilna accurrens cum trecentis ex aulico Regis comitatu haſtatis, in primo agminum congreſſu è propinquo colle Tartariſ ſe oſtendit; cumque armis fulgentem frontem aciei ſuæ latius diſduxiſſet, ac tympanis atque tubis vehementius inſonare iuſiſſet, Lituaniſ quidem animum, hoſtibus verò terrorem non mediocriter auxit, cum longè maiorem quàm pro numero, ſpeciem exercitus vtriſque ſubito ex loco opportuno monſtraſſet. Itaque ſtatim Tartariſ terriſ terga dedere. & Lituaniſ alacres eos perſequi non deſierunt, donec omnes ad vnum cruenta clade ſudiſſent. Quæ victoriæ cum Regi iam animam agenti nunciaretur, ſublatis in cælum manibus ſuſpirans & collachrymans, tacitus, amiſſo iam vſu linguæ, gratias agere Deo eſt viſus, omnibusque circumſtantibus manum porrigens ad ſuperos commigrauit; anno ætatis quadrageſimo quinto Vilnæ; vbi & ſepultus quieſcit. Quatuor annis & menſibus octo Poloniaſ regni ſceptra tenuit. Caſa referuntur tunc Barbarorum viginti millia; totidem equi capti, & præda omnis excuſſa. Admodum autem indiſtriè tunc Lituaniſ reliquias exercitus Scythici deleuerunt. Nam non contenti poſt primam & ſecundam impreſſionem victoriæ, conferebant ſe ad ſtatiua hoſtium, quæ *Koſſ*/ hoc eſt calathus, vocantur. Ibi taciti manentes opperiebantur, donec cæteri hoſtes, qui prædatum longè lateque excurrerant, caſus ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Ita cunctos, qui poſt tertiam aut quartam diem turmatim reuertebantur, vt quique primi venerant, excipiebant, & aggreſſos magna ſtrage concidebant. ex qua qui euadebant, à militibus interficiebantur, quos Glincius in eum finem, quacumque ſuſpicabatur Tartaros in fugam ſe coniecturos, antea diſpoſuerat. Ita & caſtra repetentes, & fugæ inde ſeſe committentes, vtriq; ad vnum occidione occiſi ſunt.

Alexander ſub finem felicior Alberto. Contra Albertus ab initio felicior.

SIGISMUNDVS.

SIGISMUNDVS.

Anno ab orbis condito
Anno Chriſti.

5469.
1507

Vrato ſumptuoſè funere Alexandri, Sigismundus frater eius Dux Glogouienſis, & Opauienſis Capitaneus generalis, Magnus Dux Lituaniæ, Petricouiaſ Rex Poloniaſ eligitur, & Cracouiaſ ab Andrea Roſa Archiepiſcopo Gneſnenſi 24. Ianuarii coronatur. Sequenti verò die eques, coronam in capite geſtans, in urbem de more deſcendit; & ibi iuſurandum à magiſtratu urbis Cracouienſis, & claues urbis accipit. Ad regium igitur munus & poteſtatem euectus, ſtatim dedit operam diligenter, vt omnes ordines, & magiſtratus regni ad officia eorum legitima reuocaret; conſtitutaque bene Repub. hoſtes regni coherceret. Cum autem neruo belli Reſpub. Polona ob immodicas largitiones Alexandri nuper mortui regis deſtituta eſſet, Sigismundo hac de cauſa valde ſollicito peropportunè Ioannes Bonerus vir prudens, & diues præſtò fuit. Nam præter id, quòd pecuniæ, ex propria arca, magnam vim ei contulit, ac numerauit, eas etiam ditiones & bona, quæ erant haſtenuſ alieno ære obſtrieta, vt liberari poſſent, effecit. qua de re ex Ludouico Iuſto Decio in vita Sigismundi, ſic accipe: Comitatum Scepuienſem ex manibus Iohannis Iordan duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Oſuicienſem, & Salinas Ruſſiæ à Paulo Nigro Cracouienſi ciue quatuordecim millibus aureorum exemit. Proſchouiam oppidum à Georgii Lang hæredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieſchouienſem arcem è manibus Stanislai Koſcieleci nouem millibus redemit. Item paulò poſt inter Cracouienſis urbis moenia, ad præfecturam pertinentia; præſertim molendina, cuſtodiam piſcium, macella, & quædam alia plus duodecim millibus redemit. Salinas Cracouienſes cenſibus plurimum grauatas, iis, magna pecuniarum ſumma erogata, leuauit; quibus tunc, in initio regni Iohanne Iordan mortuo, Andream de Koſcielec præfecit. Ilkuſienſis plumbi Olboram à Seuerino Bethmano quinque florenorum millibus exemit. Præterea Syradiam quinque millibus, Goſtiniam duobus millibus, Miedzirzec duobus millibus trecentis, Radomiam tribus millibus, Sochazouiam ſeptem millibus, Piotrkouiam mille ducentis, Drohobicz quinque millibus, Raſtinenſem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille, Lublinenſe teloneum mille quadringentis, Slochouienſem arcem quatuor millibus, Tucholá vndecim millibus, Sandz quatuor millibus, Iuno Wladislauiam quinque millibus, teloneum & pontale Thorunienſe decem millibus florenorum, ex diuerſorum manibus eruit. Atque hæc omnia in ipſis ferme regni initiis cum aliis multis regio ærario adiecit. Interim Moſchus, Glincio duce, qui Zubrezinio

Prima cura Regum recens electorum.

Iohannis Boneri prudentia et diuitie.

Bona regalia alieno ære obſtrieta liberantur.

Glincius.

*Firleius dux
belli contra
Moschum.*

Rechemberg.

*Trepka
veru alliga-
tus & ad len-
tum ignem to-
stus secretum
sibi commissu
non pandit.*

*Leena mere-
trix.*

qui Zubrezinio per idem tempus interfecto, ad eum transferat, exercitum in expeditionem contra nos educit. Cui Sigismundus copias suas, Duce Firleio, opponit. Moschicus exercitus, qui sexaginta milium fuisse certò affirmatur, potentiam Sigismundi, & indutriam ducis belli reformidans, illa nocte, quæ conflictum diremerat, nequicquam eos ex fuga retrahente Glinscio per sylvas & paludes dilabatur. Sub idem tempus Glinscius, per Georgium Rechemberg equitem Germanum summæ tum authoritatis apud Regem, reconciliari cupit. Non abhorret Sigismundus à viro; imò nobilem quendam iuuenem polonum Trepkam ad illum in Moschouiam ablegat, qui vt commodius mandata Regis exequi posset, perfugam se simulauit. Sed, aduersante ei fortuna, à Moscho capitur; & mox ad quæstionem abripitur ac torquetur. Laudatur in eo iuvene, quòd arcanorum domini sui tam pertinax fuit custos, vt etiam grauissimè tortus, sicuti Moschi in hoc excellunt, tamen mandatum perferendum sibi conceditum non reuelarit. Laudant Athenienses suam Leenam meretricem, quæ, cum tormentis adigeretur, vt consilia eorum proderet, qui contra Hipparchum tyrannum conspirauerant (nam amica fuit eorum) linguam dentibus ipsa sibi amputauit. At Trepka noster linguam integram habens, ingenita sibi virtute tacuit; ac maluit quæque extrema subire, quàm aliquid contra decus nobilis Poloni committere.

*Bellum Vala-
chicum.*

1509. Moschorum magno Duce iam pulso, ac propemodum profligato, Valachus iterum cum Polonis in harenam descendit. Ad urbem Leopolim is, & magnam partem Rufsia penetrauerat, thesaurosque inde non exiguos exportauerat. quem Poloni insecuti, cum assequi non possent (nam in profundis syluis se abdiderat) Dorochimam, Sczepanouice, Czarnovvzice, Botufzaniam, Chocymiamque cœperunt, & Sochauiam grauitè oppugnarunt. Ita, vniuersa regione peruaftata, ad suos spoliis onusti, graui agmine reuertuntur. Interim, cum nostri Tyram seu Nestrum transire vellent, Valachi, nactos se rati eorum profligandi occasionem, è syluis ad pugandum eosque fluminis transitu prohibendos instructi erumpunt. Cum quibus equitatus aulae regia, qui in ea, vbi hostes erant, fluminis ripa remanserat, proelium acre commisit, transmissisque clam à tergo aliquot cohortibus Polonorum, omnem exercitum Bogdani Valachi fuderunt. Captiui fuerunt in eo proelio inter alios primores, aliquot Palatini & multi equites; quinquaginta autem securi percussi, vt scilicet compensaretur mors mercatorum Polonicorum, quos Stephanus pater istius captos Trebovvia, in oppido Podharce concidi iusserat. Triginta porrò captiui insignes Leopolim deducti sunt, in his Logophetus minor, id est Procancellarius, quem Gololetum nostri corruptè vocant.

*Logophetus
Valachia.*

1511. Lubecenses Gedanensium portum inuadentes, multa damna eis inferunt; æs, cuprumque (quòd vocant) Phocarorum inde abripietes. Per idem tempus Laskovvskius genere Sarmata à Turcarum Imperatore legationem obit. Quod exemplum est veteris instituti illorum principum. Legationes enim transfugis libentiùs, quàm suis, mandant. Vitus de Fuerst legatus Imperatoris Maximiliani Pisonem Oratorè summi Pontificis in senatu sede & loco priorè deturbat. Interrogatus quid ita? respondet & demonstrare conatur, in rebus politicis potiorè locum deberi Imperatori, quàm Pontifici. Hæc autè promanabant ex veteri dissidio inter Henricos Fridericosque & Pontifices de Cæsarchia (vt ita loquar) & Hierarchia, vtra alteri præferenda sit.

*Laskovvski
Turcius lega-
tus.*

1512. Cum Sigismundus iam expertus esset arma Moschorum & Valachorum, tertio Scythæ contra cum arma mouent. quibus Constantinum Ostrouicium cum Lituanicis copiis, & Nicolaum Camenecium cum Polonicis ad Visnoueciam opponit. sed antequam vidissent hostem, concertatio quædam nobilis de principatu loci inter vtrosque oborta fuit. Constantinus enim dextrum cornu sibi deposcebat, eumque honorem sibi deberi contendebat, quòd longo, vsu hostium copiarum sibi, suisque optimè cognitarum essent; contra verò Nicolao & suis incognitarum. itaque verendum esse, ne insuetis militibus pugnae mala facientibus, initia, aliquid triste consequatur. Contra Poloni, eorum auspiciis rem geri clamabant; neque ex vsu fore tam exiguum exercitum in multas cohortes diuidere. Consultius igitur esse, vt adæquatis honoribus, & viribus iunctis, tanquam vnius corporis, vniusque Reipub. membra, quam Deus dare vellet fortunam expectare, de eaque masculo animo, viribus cum hoste contendere. Interim dum in hanc, & in illam partem commutantur sermones, anteambulones hostem iam prope adesse renunciant. Itaque, altercatione posthabita, raptim acies ad hunc modum instruuntur. Constantinus cum Lituanis dextrum latus occupat, quòd Poloni antea aliquoties ob arcum commodiorem vsum eis spontè concedebant, (nam vsu compertum est maiore dexteritate dextram tenentes è pharetra iacula depromere & eiaculari) Polonis autem mercenariis sinistrum cornu tutandum celsit. Acies media ex nobilibus patriciis, ac veteranis confecta fuit. ita vt isti in medio, illi verò cum mercenariorum aliquot cohortibus veluti antemurale coram eis constiterint. Constantinus, vbi animaduertit, media acie instructa, honori suo Polonos prudenter cauisse, copias suas aliquot parasangis seorsim à Polonicis aciebus, ad colles quosdam abducit. Interea præter spem hostes, acie directa, agminatim suo more tripudiantes, in Constantini aciem statim irrumpunt; vt ita repentina audacia maiorem ei terrorem

*Descriptio
prælii cum Tar-
tari ad Visno-
ueciam, cuius
pictura cernit-
ur Craconie
apud Fran-
scanos.*

*Altercatio, v-
tra pars dex-
trum cornu te-
nere debeat.*

ei terrorem incuterent. Susceptum est vtrinque magna spe victoriæ certamen. Iamque magna ex parte mixtæ erant cohortes Lituanorum cum Barbaris, cum Constantinus paulatim retulisset pedem dicitur; vt ita ipsum suis sequentibus, procellam Tartarorum, quæ ei imminebat, in Polonicas copias induceret. At vix Polonicas acies attigerat, ecce clamor à tergo coortus, significans, Lituanos Barbarorum insultus, atque pertinacem pugnam, telorumque ingentem vim amplius ferre non posse. Percussusque Constantinus, cum suorum fugam videret, Polonos, vt subueniant quam primùm, hortatur. Hæc ferè ad verbum ex Iusto Decio retuli. Scio alios tradere, quòd Constantinus consultò secesserit, vt hac ratione hostem pugnandi auidum post se eliceret; ac ita dum ipsum longa acie hostes vrgerent, latera eorum, hastatorum nostrorum cuspidib. obiiceret. Sed Iustus illius seculi scriptor, contrarium tradit. Præfectus itaque Polonicarum copiarum, videns Lituanos à fortuna mulctatos, Sampolensio, & Bernardo Pothocio strenuis militibus negocium dat, vt actutum subsidia laturo accurrant. Constantinus etiam suos fugientes sistit. Itaque redintegratis viribus, pugna atrox committitur. Mutata fortuna, qui paulò antè fugere cœperant, intrepidis animis hostem fugere cogunt. Interea Tartari, laborantibus suis, omnes, paucis exceptis, qui custodiendis captiuis relicti erant, ad ferendam opem accurrunt. Polonorum quatuor cohortes in eos immissæ ita iam se insinuauerant, vt vndiq; circumseptæ, in mediis aciebus non apparerent. submissæ deinde aliæ post alias continuatis vicibus; quæ tamen hiatum illum in summo ardore conflictus explere non poterant. Rediit ergo res ad illam mediam aciem; atque ita vniuersus exercitus vtrinque pugnare cœpit. Dum autem pertinaciter inter vtrosque certatur, vna ex nostris cohortibus, inter confertissimos hostes penetrando, à primis peruasit vsque ad nouissimos, vbi captiui nostri præsidio Tartarorum tenebantur. Quibus conspectis, statim vincula manibus paucorum demunt. hi soluti, alios quoque soluant ac liberant; atque ita, sublatis manibus in cælum, ope diuina implorata, arreptis securibus, verutis, & quæ casus offerebat, mox ex captiuis milites fiunt, & perumpentes acies hostium, secant, confodiunt, laniant. Itaq; tartari animaduerso infortunio suo, viribusq; & consilio destituti, terga vertunt, & quòd quemq; casus ferebat, eò per campos diffugiunt. fugientes nostri persequuntur, sternunt, ac conficiunt. Gloriosa hæc victoria fuit, & incruenta. Nam, cum ex hostibus viginti quatuor millia ceciderint, ex nostris vix centum perierunt. Hoc proelium penicillo adumbratum habes Cracouiæ in Peristyllo monasterii Diui Francisci.

Ducis Zatorien-
sis mors.

1513. Helena Alexandri Regis vidua moritur & Ianusius Zatoriensis Dux

toriensis Dux dum Myskouium virum militari disciplina insignem, vt Iustus refert, variis iniuriis afficit, ab eo, dum venationi vacat, interficitur. Occasio disidii inter eos fuit riuus aquæ admodum paruus, vt ipse vidi, quem Dux arbitrato suo auertebat.

1514. Sigismundus, cum accepisset triste nuncium, Sindensko arcem nominatissimam in finibus Lituaniæ dolo, & astu Glinfcii à Moschis captam, exercitum triginta quinque millium contra Basilium Moschorum Ducem mittit. Et Lituanis quidem Constantinum Ostrouium, virum illa ætate peritia artis militaris cunctorum existimationem sua fama obscurantem, præficit. Polonis verò Svvierciuuium celsitudine animi nemini secundum. Insigniores ex patriciis Polonis in hoc exercitu commemorantur Tencinius, Pilecius, Zborouius, Myskouius, & Kmita: Moschi, iam superato Borysthene, ad nostros contendunt. Sed deinde data opera retrocedunt, vt nostros ob fugæ speciem, quam ipsi præsetulerant, exultantes, ad iniquiorem illis locum secum pertraherent. Iam enim inter proficiscendum locum certamini peridoneum, vt eis tum videbatur, ex sententia cunctorum delegerant. Itaque ad eum, qui trans Borysthenem erat, remeantes, in vltiore ripa nostros opperiebantur. Poloni cum Lituanis, vbi ad Borysthenis fluentia peruenissent, difficultate transeundi obiecta, pollicentur, se Moschorum voto parituros, copiamque pugnandi duros, modò patiantur ipsos flumen traicere. Moschis perplexè ea in re agentibus respõdentibusque, Poloni subitario opere flumen ponte insternunt, peditatumque per eum transire iubent. ipsi cum toto equitatu, summa alacritate, in Borysthenis profluentem sese coniiciunt; feliciterq; non nisi vno milite amisso, traiciunt. Borysthenes flumen est, quod cum Rheno & Danubio confertur. sub arce tamen Orfensi, vbi eum superarunt, angustior paulo esse videtur. Nunciabatur interea Iohanni Celadino summo copiarum Moschi præfecto, iam partem exercitus regii flumen traicisse; suadebantque, vt eam partem inuaderet, quæ tranauerat. At ille barbarico fastu plenus: Si, inquit, hanc exercitus partem profligauerimus, cum reliquis quid tandem faciemus? Etenim suis viribus tantopere fidebat, vt per iocum dicitaret, se non tam pugnando, quàm flagris abigendo, de nostris victoriam relaturum. Semel autem victoria adæpta, totam Lituaniam se occupaturum animo iam conceperat. Vbi nostri aliquomodo post tranatum in aurora Borysthenem sese recollegerunt, & madorem nimium ex aquis contractum desiccant, ad tertiam diei horam acie instructa, in medium prodeunt, tanta alacritate, & tam excelsò animo, ac si partem iam manibus tenerent victoriam. Itaque tubarum clangor, equorum hinnitus, militum animosus cooritur clamor. manus denique conferruntur. Lituani, vbi primam impressio-

Pugna ad Or-
sam cum Mo-
schis.

Ostroui Dux
Constantinus.

A a

mam impressio-

mam impressionem fecissent, de industria paulisper cedunt, ad locum, ubi tormenta collata erant; quæ in Moschos insequentes, magno fragore, & reboatu displosa sunt. Interim rursus Lituanici equites in hostes irruentes, ad extremos penetrant, & cum illis conferunt manus, quos in insidiis in valle quadam à Moschis collocatos, ut à tergo nostros adorirentur, nouerant. Moschi, qui in prima acie stabant, cum detectas viderent suas insidias, inexpectato genere pugnae conterriti, libenter terga vertissent; sed media acie undique septi, quæ euaderent, cernere non poterant. Vbi tamen, mucrone lateri adacto, multi passim iternerentur, reliqui quoquo versus dilabuntur. Excepit media acies proelium pari infortunio. Nam ecce interim clamor nostrorum à postremis aciebus oritur, & peruadit usque ad Moschos, quo significabatur hostem fugere. Quare iam dudum ad fugam parati, paratiores, ea voce audita, redduntur, cunctique fuga salutem sibi querere conantur. Sed frustra. Nam Poloni, & Lituanii effusis copiis illos insecuti, passim eos cædunt, sternunt & contrucidant. reliqui aquis obiecti cuiusdam fluminis, cui Cropsirna est nomen, quodque Orsam & Dubrovnam interlabitur, ita in ipsa fuga absorbentur, ut demersi cursum fluminis impedirent. tanta autem strages spacio quatuor milliarum est edita, ut, tanquam manipuli in messe, per campos, ubique, prostrati & vngulis ferratis equorum protriti iacerent. Magno consensu ab omnibus traditur historicis, & ab ipso Sigismundo Ebersteino denique idem comprobatum fuit, vniuersum Moschorum exercitum tunc constitisse octoginta millibus equitum. Solus Iouius à Demetrio oratore Moscho corruptus & deceptus, hac in parte eleuans Moschicæ stragis magnitudinem, quadraginta millium tantum mentionem facit. Sed eius sententiam puto à nobis optimè confutatam esse in libello Campiducto-
ria. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti, & consiliani; hi que ad Regem missi. Iohannes Celadin supremus Dux exercitus, cum duobus præcipuis viris Vlnæ in compedibus ferreis est detentus. Ex Polonis, & Lituanis tantum trecenti desiderati sunt. & ab eo tempore Moschorum Dux campestre proelium non audet cum Rege Polonorum committere. Nostri, castris opulentis direptis, domum redeunt, captiuisque Moschis omnes vrbes, oppida, & angulos villarum replent: ut ad extremum victum talibus mancipiis suppeditare eos tæderet.

*Paulo vberius
hæc à D. Stri-
conio narra-
tur. ex illo igi-
tur reliqua di-
sces.*

*Militis Per-
simski casus.
Videntur hæc
priore bello cũ
ysdem Mo-
schis accidisse.
Rex enim dicitur*

Vnum adhuc, quod in eo bello accidit, & miraculi instar refertur à Sigismundo Ebersteino, prætere non possum. Dicit se militem, Perstinski vocatum, in reditu ex Moschouia vidisse ad mensam Szidlouecii sedentem. de quo id, quod mox audies, & Szidlouecius, & alii complures, qui id viderant, comprobabant. Nimirum, cum ab e-
quo rabie cor-

quo rabie correpto in medium flumen Borysthenis abreptus, excususque esset, & diu non comparuisset, ac planè pro perduto, & deplo-
rato haberetur (fuit enim armatus cruretenus) subito ex aquis in ripam egressum esse, tribus ferè hominum millibus id inspectantibus. Qui interrogatus ab Ebersteino, ad eandem mensam, ut dictum est, cum eo accumbente, quomodo meminisset, quid secum ageretur, cum in ipso alueo fluminis lateret. Dixit, se, postquam equo excusus in flumen fuisset, ter elatum esse supra aquas; atque ibi sibi venisse in mentem, quod ante dici audiuisset: pro perduto habendum esse eum, cui non succurritur cum tertio emergit. Itaque se oculos aperuisse, atque alteram manum sustulisse, ceu signo dato, ut ei subueniretur. hacque ratione progressum enataste. Addebatque se bis plurimam ex flumine aquam hausisse, & tamen diuinitus conseruatum esse.

1515. Mense Iulio Sigismundus Poloniæ, & Wladislaus Hungariæ, Bohemiæque rex, fratres germani cum Maximiliano Imperatore Viennæ in Austria conueniunt; insigni planè ac splendido apparatu. auro siquidem & gemmis stragulaque veste certarum quodammodo est inter hos reges. Sed Sigismundum apud Italos, Germanos, Hungaros, cunctosque Christianos qui aderant, spectabilem supra modum victoria Orsensis nuper de Moscho parta reddebat. Ita ut quacumque veheretur equo, cunctorum oculos in se conuerteret. Ibi etiam constitutæ sunt nuptiæ inter ipsum Sigismundum & Bonam Iohannis Galeatii quondam Ducis Mediolanensis filiam. Hunc conuentum nostri Prisporenses vocant, eò quod Posonii primum fratres conuenerant, cumque eis Lodouicus Wladislai filius.

Modus & ordo, quo se inuicem hi reges exceperunt.

Sigismundus primum, paulo post Wladislaus, & postremò Maximilianus Cæsar, suis quisque comitatus, ad pyrum quandam arborem in campo accessere. Missi sunt aliqui hinc inde legati, simulatque in ipsa planicie omnes fuere, antequam mutuo congredierentur. Igitur, magna fide, utrinque pacatis animis, Cæsar ad Reges fratres lætica vectus substitit. Ibi Ludouicus Wladislai filius primo loco Cæsarem, uti patrem ac dominum, salutauit. Secundo loco Anna eius soror eundem salutatum accessit. Wladislaus inde tertio loco ad ipsum verba fecit. Postremò Cæsar Sigismundum humanissime excepit. Ferturque hæc verba tum protulisse. Hæc est dies, quam fecit Dominus. Lætetur, & exultemus in ea. Ad hæc Sigismundus latinè (ut singularis erat eruditionis) respondisse perhibetur, Serenissime Cæsar, utinam hic conuentus noster sit felix ac faustus nobis, subdi-

Aa 2 tis nostris

*tur spectator
fuisse, cum Per-
simus enata-
ret. Atqui hoc
posteriore bel-
lo Rex non ad
fuit.*

*Barbara motum
est. 20. 1. 1. 1.*

tis nostris, & toti Reipublice Christianae. Expleto salutandi munere, interuallo perbreui facto, alii qui aderant, illustrissimi cuiusque nationis Principes, Caesaris & regum dextras amplexi sunt. Mirum est autem, quantopere Maximilianus regibus fratribus, & alterius filio credebatur sese, atque in medio eorum magna cum fiducia versabatur. Laudatur hic Mathematicorum Academiae Cracouensis solertia, quod videlicet verè praedixerint horam, diem, & successum congressus tantorum regum.

1516. Tartarorum incurio in Podoliam, quos Martinus Camernicius cum paucis copiis ad Trebovvlum feliciter pugnando superat. Et alio in loco quingentos eorum equites ad vnum occisione occidit. Sed ante initum proelium more suo Tartari immanissimè captiuos iuuenes, & puellas trucidant.

1517. Mense Februario quatuor scelerati viri, & quidem sacerdotes, qui Cracouiae Albertum Fontinum provincialem minoritarum occiderant, permittente summo Pontifice, sui sceleris dant poenas. Duo ex hiis sacris de more prius exuti atque exautorati capite truncantur, quorum alter concionator erat. Reliqui perpetuis carceribus addicti.

1517. Lateranense concilium celebratur, ad quod Iohannes à Lasko Archiepiscopus, & Stanislaus Ostrorog Callisiensis mittitur. Extat tertio tomo conciliorum, Regis Sigismundi edictum, quod vna secum isti in concilii confessum attulerunt. In hoc concilio pragmatica sanctio olim in concilio Basiliensi sancita abrogatur, damnaturque. Jam enim plerique reges & principes à Pontificiis decretis ad concilium generale prouocare assueuerant. Ideo & Cazimirus tertius Rex Poloniae exortis quibusdam inter ipsum, & Pontificem controuersis, conquerentibusque subditis eius de iniuriis, quibus supra modum grauabantur à iurisdictione Papali & decretis eius, iussit & edixit, vt ad concilium generale omnino prouocarent. Sed & Academia Cracouensis Basiliensi concilio tunc adhærens, necessariò hanc ipsam sanctionem pragmaticam approbauerat. Timens igitur Leo decimus Papa, ne ratione hac autoritas pontificia collaberetur, & de singulis cum singulis in concilio tantus monarcha litigare causamque dicere cogeretur, hanc sanctionem pragmaticam, quae pontifices censuræ concilii subiiciebat, hoc conuocato concilio, abrogari, & condemnari curat. Itaque in hoc concilio Martinus quoque Lutherus condemnatur, propterea quod & ipse ab initio cum suis accusatus & comparere iussus, eodem modo ad concilium prouocauit generale. Commemoratur hic, quod, cum Ioannes à Lasko Archiepiscopus Romam proficiscens Venetias diuertisset, orandi in Senatu facultate ei data, multa de meritis gentis Poloniae erga Rempub.

ga Rempub. Christianam in sua oratione differuisset, Dux Venetorum Lauredanus exceperit, Nostris quoque, inquiens, terra, marique multa bella gerunt. Cui Lascus: Longè, inquit, serenissime princeps dissimile Venetis ac Polonis belli studium hactenus fuit. dum alteri pro gloria, pro rerum suarum amplitudine, & plerumque pro ipsius dominatus atque imperii amplificatione, bella ipsi non pauca aliis sua sponte, intulerunt. Alteri verò, multo suorum sanguine, pro Rempub. Christiana Barbarorum eruptiones sustinent, & tanquam muro obiecto, sistunt ac cohibent. ne transcens ab his ipsorum finibus, intima Christianorum in periculum deueniant. Quibus addere potuisset, Polonos varias terras centum milliaria nostratia in longitudinem & latitudinem patentes, quas Prussi, Iazyges, Lituani veteres, & Samogitæ colunt, ad fidem Christianam & veri Dei agnitionem armis compulisse. Quare, sicuti alii ob similes causas Christianissimi, alii verò Catholici, sic ipsi (si ita loqui licet) Deicolentissimi vel potius Apostolici meritò possunt vocari; & locum omnium dignissimum in quouis Hierarchico confesso eorum rex tenere aut debet aut certè potest. Nam sicuti Apostolus Paulus plus se aliis laborasse iure gloriatur, ita hoc ipsum de illis haud iniuria predicare licet.

1518. Sigismundo Regi Ducis Mediolanensis filia Bona sponsa Cracouiam adducitur. Cui cuncta Polonia cum splendido apparatu obuiam procedit. Fiunt nuptiae; & coronatur Bona.

1520. Eadem filium Sigismundum Augustum parit.

1523. Iacobus Vinckelblochius Gedanensium concionator seditionis accusatur. Cuius rei gratia Rex Gedanum petit; vbi supplicio afficiuntur multi.

1525. Albertus Marchio Brandeburgensis Magister generalis ordinis Teutonici Cruciferorum, post plurima bella & dissidia, quae illi cum Poloniae regno intercesserant, tandem Sigismundo reconciliatus cum eo in gratiam redit. ab ipsoque primus Dux Prussiae creatur, & abiecto habitu rituali Cruciferorum filiam Friderici Regis Daniae uxorem ducit. Suspectum hæc res reddidit Regem summo Pontifici, quod abrogato videlicet in homine ab ecclesia Romana dissentiente monachatu antiqui sodalicii Cruciferici, cum eo ita benignè egisset. Ideo Iusto Decio mandatū à Rege fuit, vt ipsum ea de re apud Pontificem excusaret atque purgaret. Extant literæ Iusti ad Regem, quibus docet, quo successu hoc negotium Romae gesserit. Ceterum reuera nescio, an vlli ex Principibus Germaniae qui eam susceperunt, Lutheri doctrina tantopere utilis fuerit, quantopere regi Poloniae Sigismundo fuit, qui eam est abominatus. Nam si ordo ille monasticus Cruciferorum in Prussia perdurasset, potuissent adhuc, vt pili in barba abrasa, iterum atque iterum illa bella funesta & diurna renasci.

na renasci. At vbi ducalis Prussia Augustanam confessionem amplexa est, & propterea Dux eorum, exuta veste Crucifera, vxorem duxit, iam bella illa & semina bellorum à radicibus imis abscissa funditus corruerunt atque extincta sunt.

1526. Ludouicus Hungariæ Rex, seposito consilio Sigismundi amantissimi ac prudentissimi patris, & ferociorum quorundam consiliis abreptus, bellum contra Turcorum Imperatorem Solymanum mouit, quo se, & Hungariam propugnaculum non postremum Christianorum perdidit. Miserat Ludouicus ante expeditionem istam ad Sigismundum Trepkam nobilem Polonum, rogatum, vt ipsum visendi sibi facultas daretur, quò cum eo de ratione suscepti belli contra Turcam conferre posset. Sed Sigismundus Prutenica expeditione occupatus, ei hac in re morari gerere non potuit. Discedens igitur Trepka, veluti fatidico spiritu instinctus: Iam ergo, inquit, o Rex fratris tui filium nunquam videbis, nec legationem ab eo audies. Et ita accidit. Nam paulo post nunciatum est, Ludouicum Regem atque vnà cum eo ipsum Trepkam armis Turcicis in pugna Muchacouensi cecidisse. Credunt autem plerique, Sigismundum offensum fuisse, quòd ei Ludouicus ab initio dissuadenti hoc bellum non obtemperasset. Eodem anno Duces Mazouia Stanislaus & Ioannes immatura ætate decedunt, sicque ducatus Mazouia Poloniæ regno plenè cedit.

1530. Sigismundus Augustus Sigismundi filius Rex Poloniæ eligitur ac coronatur, ac deinde vnà cum patre 18. annos regnat.

1531. Bellum cum Valachis, quod nostri Oberstinense vocant. cuius occasio hæc fuit: Petrus Palatinus Valachia infestis armis in Pokutiam irruit; coloniamque Sniatinum, & vicina quæque cædib. & incendiis replet. contra quem Sigismundus exercitum, duce Ioanne Tarnouio, mittit. Posuerat is castra ad Oberstinum pagum loconatura munitissimo. Petrus autem colles editiores occupauerat, vnde sese visendum præbuit nostris. Habuit autem numerosum exercitum, id est militum ad quinquaginta millia. Nam Turcos & Hungaros quosdam sibi adiunxerat. Instructio aciei exercitus Polonorum singularis planè fuit, & artificiosissima, ingenio atque industria Tarnouii excogitata, cuius descriptionem & typum in lib. nostro Campiductoriae expressum habes. Præcipua tamen causa nostris victoriae fuit illud, quòd non ab ea parte, qua sperabant Valachi, pugnae copiam prudentissimus noster campiductor dedit. Sperabant illi, vt plerumque solet, à fronte concursuras acies; & iam, patefacta in latum castrorum porta, in armis resurgentes stabant, prætensis hastis, & gladiis stricis, tãquam iam proelium inituri. Verum, ne quis pedem terre extra castra auderet, antequam dux copiarum iuberet, grauissimè interminatam fuerat. Igitur Valachus cunctatione Poloni in proelio

ineundo ani-

ineundo animaduersa, ratus metu id nostrorum fieri, castra eorum per auersam portam adoriri decreuit. Qua in sententia susceptoque consilio vt eum nostri confirmarent, iubet Tarnouius cohortes, quæ in extrema acie, quam vallarem vocant stabant, in eum expedire. arma, & vires experiri. Prodeunt Balicius, Mathias Wlodecus, Sienuus, & alii. Pugnant vtrinque acriter; isti cõfisi virtuti, illi multitudini. At vbi Valachi primos conatus suos, qui fortiores esse solent, in illam partem contulissent, & ita latera sua anteriori portæ phalangum suarum obuertissent, nostri nacta occasione, exoneratis machinis bellicis, destinatis ictibus ita eorù latera petunt, vt etiam ipsa bombardarum maiorum orificia, & rotas, quas secum trahebant, attingerent, ac perfringerent. Itaque exorta in medio eorum maxima conturbatione, cohortes illæ firmissimæ, quæ à fronte sese illis ab initio opposuerant, in eos medios iam insiliunt, iamque eorum umbilicos petunt. Ita & à fronte, & à tergo excitata pugna, atque in medio lateribus reuulsis, trepidare, & in metu versari cœperunt Valachi stratagematis nostrorum artificium admirantes. Ita vndique, magis, ac magis in nostris inualecente furore bellico, planè turbantur hostes, sternuntur, atque in fugam vertuntur. Cumque iam, solutis ordinibus, nec caput nec cauda exercitus eorum amplius agnosceretur, à nostris passim contrucidantur. Ipse Palatinus vulneratus vix euasit. De Logopheto, & numero caesorum Valachorum, Turcorumque, deque captiuis, ac triumpho, quo fuit exceptus Tarnouius, apud alios luculenter scriptum reperies.

1546. Martinus Lutherus moritur. Cuius mortem statim consequutum est bellum Caroli v. cum principibus Germaniæ. Sed non est mei instituti exterorum res gestas conscribere. Post illud bellum rediens Albertus Dux in Prussiam per Poloniam, & transiens Posnania, secum accepit viros doctos Euangelicos: Martinum Glossam Magistrum studii Cracouiensis, Ioannem Seclucianum, & Samuel monachum Dominicanum. Isti Regiomonti commorati, libellos cõplures lingua Polona per Poloniam de religione sparserunt. Et hæc fuit origo ecclesiarum reformatarum in Polonia.

1548. Sigismundus primus Rex Poloniæ iam vitæ, & gloriæ fatur, non dico moritur, sed ad beatiorum vitam, regnumque melius, imperio Poloniæ pacatissimo relicto, ipso die Paschæ hinc lætus migrat. Vixit 81. annos. regnavit ferè quadraginta duos. Moriturus admonuit grauiter circumstantes, qualiter se gerere deberent in gubernanda Repub. Sed Sigismundum Augustum filium potissimum quomodo allocutus sit, placet adicere. Tibi quidem mi fili, inquit, deinceps mater, & sorores, & maximè Respub. curæ esse debent. In te ipse omnes omnium sita sunt, quas frustrari te æquum non est.

Non nihil qui-

Nō nihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multò plus. Quippe quæ nos, maioresque nostros, posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus, & fortasse etiam potentioribus, sibi reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioque coluit. Te autem, quem admodum ipse nosti, adhuc puerulum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem, & dignitatem vicissim te voluntatem tuam, studia, & conatus omnes adiungere in primis æquum est. Id verò ita demum rectè facies, si omnibus te æquabilem, familiarem verò non nisi grauisimis, & sapientissimis quibusque præbueris: si nullius ius, & innocentiam neque gratia, neque odio cuiusquam opprimi fines. Hæc ubi effatus esset, cunctis plorantibus, animam expirat; sepelitur que in delubro Basilicæ Cracouiensis, quod vocant regium sacellum, Quis & quantus fuerit hic, ex epitaphio monumento eius inciso cuius cognoscere licet. Id autem tale est: **D I V V S S I G I S M V N D V S I A G E L L O N I V S P O L O N I A E R E X, E T L I T H V A N I A E D V X** Magnus, Scythicus, Valachicus, Moschouiticus, Prussicus victor ac triumphator, pater patriæ in hoc monumentum à se magnificentissimè erectum illatus requiescit.

SIGISMUNDVS AVGVSTVS.

Anno ab orbe condito
Anno à nato Christo

5510.
1548.

Sigismundus Augustus porrectum à Divo patre sceptrum regium accipit; vel potius olim datum secumque communitatum solus tenet. Cumque togata prudentia maximè excelleret, sapientissimè, quoad vixit, regnum administravit. In matrimoniis tamen non fuit felix. Nam Elizabetha Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regis filia, quam duxerat, nulla prole relicta, sequenti anno qui fuit 1545. mortua est. Barbaram deinde Lituaniam, ex stirpe Radiuilorum, quæ primùm Gassardo nupsit, in matrimonio habuit. Sed & hæc non diu superstes fuit. Eam autem inuita regina Bona matre, & proceribus aduersantibus duxerat. Mortua Vilnæ in ecclesia D. Stanislai honorificè tumulatur. Tertio ut, si fieri posset, prolem haberet, & amicitiam cum Ferdinando redintegraret, aliam filiam eius Catharinam, quam Franciscus Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem Elizabethæ, in matrimonium sibi consociat. Nuptiæ anno Domini 1553. Cracouiæ cum magna omnium ordinum hilaritate, & applausu celebrantur. sed tandem, cum nulla spes ex ea suscipiendæ prolis superesset, Maximiliano fratri Romanorum Imperatori in Germaniam eam honorificè remisit. Non ita multò, postquam eam duxerat, Regina Bona eius mater in Italiam, aduersante Senatu, discessit, non sine magno moerore filii, & filiarum eius. ita enim eis valedicere videbantur, & complexu eius lachrymabundi

chrymabundi hærebant, ac si eam postea nūquam visuri essent. Affirmabat quidem illa, & sanctè promittebat, curata valetudine, se reuerfuram. sed paulo post in Italia est mortua, thesauris magnis relictis, quos postea magna cum difficultate à Philippo Hispaniarum Rege vindicabant successores. Discessura mater anulum filio donauerat, cum gemma admodum pretiosa, quæ stella vocabatur.

1552. Gedanum Rex Augustus splendido comitatu, & pomposo apparatu proficiscitur, quò etiam dux Prusiæ Albertus Marchio Brandeburgensis venit. Venerunt & proceres regni Poloniæ & Magni Ducatus Lituaniæ: inter quos Iohannes Comes de Tarnov Castellanus Cracouiensis, Iohannes Kmita Palatinus Cracouiensis. Nicolaus Radiuilus Dux in Olika Palatinus Vilnensis, & alii complures. Habitæ sunt deinde deliberationes de rebus Pruthenicis, & ipsius Reipub. Gedanensis meliore administrationis forma; & forsan Lituonici belli, quod postea subsecutum est, ibi quædam probuleumata facta sunt. Magnificè Rex Augustus, ut rarus hospes dominus & hæres, habitus est à Gedanensibus; nec absque muneribus amplissimis ipse & eius senatus dimissus fuit. Tandem abundè honoratus in Lituaniam abiit per Regium montem; ubi similiter cum summa alacritate ab Alberto duce Prusiæ sene venerando honorificentissimè exceptus, & tractatus est. Periculum tamen vitæ magnum tum Rex adit. Nam, cum more Germanico magno bombardarum reboatu salutaretur, casu quodam, aut ignorantia artificis, cum ignitam pilam tubus mortarii euouisset, ea ferè ipsum attigisset, nisi, Deo sic providente, equus illius ex loco suo opportune paululum decessisset. armigero tamè eius Visnouecio, qui cum ponè sequebatur, caput pila volans absterfit. In gubernatione Reipub. hic rex mira dextertate usus est. cuius rei multa documenta produci possent. idque in primis, quòd ipso regnante rarus fuit ex principibus Christianis, regibus, & Monarchis, qui fluctuante mundo ob controuersiam in negotio religionis Christianæ, aliquod naufragium non sit passus. Carolus ipse quintus Imperator prudentissimus fuit, & tamen in Germania, & Hispania multum vidit effusum sanguinis Christiani, si non ipso imperante tamen certè conuiente. Sic in Anglia quot quantæque persecutiones, in Galliis item quot quantæque lanienæ, & bella parricidalia extiterunt! Hoc incommodum nec Ferdinandus Caroli frater euitare potuit, quin in Bohemia, & Austria eius rei tristissima aliquot exempla ipse ediderit. Solus Sigismundus Augustus inter Christianos Principes ea in re palmam meruit. Nam, cum totus ferè orbis Christianus, ut dictum est, furenter nomine religionis quateretur, ille tamen Poloniam, & Lituaniam sanguine ciuium foedari non est passus. Minabatur ille interdum, à legatis Pontificis exagita-

tificis exagitatus; sed tamen interea inter alia Ducem Prussiae, & urbes eius provinciae ex praescripto confessionis eorum viuere passus est. Quin & Polonis suis à Romana ecclesia deficientibus. ea in re molestus non fuit; & non modò confessionem fidei ab eis exhibitam amanter manibus suis suscepit; sed etiam concionatores eorum interdum audiuit, & in aula seruauit. Ex quibus fuere Ioannes quidam Cosminius, & Laurentius Prasnicius. Et professus quidem est ille, se Romanæ Ecclesiae obsequentem esse. tamen incentores sacrorum bellorum, & praesertim concionatores, asperius classicum canentes ciuiliaque bella cientes, peius cane & angue odio habuit, eosque saepe seueriter increpauit. Meminerat enim prudentissimus princeps maiorum suorum mores, & instituta, qui malebant semper cum Tartaris experiri aleam cruentissimi belli, quam communem parentem patriam vndique à ferocissimis Barbaris per circuitum septem, ciuilibus, & parricidalibus bellis implicare. Hic etiam Princeps duas res maximas in Reipub. effecit id est Poloniae & Lituaniae vniionem, & legum executionem. quae ita impossibilia ad praestandum cunctis in Polonia maioribus nostris videbantur, vt etiam multi senatores prudentissimi, rerumque peritissimi saepius dictarent; cum vniio Poloniae Lituaniaeque, & executio legum fiet, permisuros se, vt sibi laqueus collo iniiciatur.

1563. Warsouiae comitia indicuntur, in quibus post multas deliberationes priuilegia ea de re antiqua & potissimum Alexandri regis explicantur, & diligentissime declarantur.

1569. Lublini vniio illa Magni ducatus Lituaniae cum regno Poloniae executioni demandatur. Reclamabant quidem huic rei quidam ex proceribus Lituaniae, vtque praesentia sua id non confirmarent, valedicentes Regi discesserant. Sed absentia illorum non obstante, Rex in conscientiae foro non fore prius se liberum dixit, nisi ea, quae maiores sui solenniter promiserant, iureque iurando confirmauerant, re ipsa praestitisset. Itaque sempiterna memoria dignissimus princeps antiquae postulationi, & pactiioni satisfaciens quosdam Lituano- rum prouincias, ad Poloniam spectantes, à Cazimiro Iagellonis filio aliisque principibus auulsas, regno Poloniae adiunxit, vniuit, atque, vt sic vrsitate loquuntur, incorporauit.

1568. Comitia fiunt magno omnium ordinum concursu, vbi alterum adynaton, seu impossibile iudicatum & incredibile idem Augustus perfecit; executionem nimirum legum, & maxime earum, quae de occupatione bonorum regalium sancitae sunt. Missi sunt ergo reuifores, & postea lustratores, (his enim appellationibus isti ab iis, qui Regi à commentariis erant, nominabantur) per vniuersas prouincias regni, qui iureiurando obstricti cogebantur omnia fideliter oculis suis perlustrare,

suis perlustrare, perlustrataque regi deferre: perlata autem Rex autoritate sua, totiusque regni, executioni mandabat. Ibi etiam quarta pars reddituum omnium regalium fisco Reipub. est applicata, & annatae Episcopales eidem destinatae; vt inde exercitus ad defendendas prouincias Russiae, aut aliam quamuis ob causam, vbi necessitas efflagitaret, aleretur. Multa sunt & alia prudenter, & circumspecte ab hoc Rege sancita. sed haec erant praecipua. Cum enim videret Sigismundus Augustus, se absque posteritate ex hac vita decessurum, loco posteritatis hoc fore duxit, vt memor paternae admonitionis, sub finem ipsius patris vitae, charissimam patriam ordini bono restitutam relinqueret. Quapropter omnem dedit operam, vt ea, quae pro auus eius Wladislaus Iagello sancte cum regno pactus erat, Cazimirus auus confirmauerat, Sigismundus vero pater, & patruus Iohan. Albertus, & Alexander stipulatione quadam interueniente promiserant, id ipse re ipsa praestaret, & perficeret. Duas germanas suas sorores Sigismundus Augustus in matrimonium collocauit; alteram Suecorum Regi, alteram vero Brunsvicorum Duci. Tertia virgo lectissima prouidentia diuina asseruata fuit, vt temporibus difficilissimis praesidium patriae esset. Hanc enim tandem STEPHANVS primus Rex Poloniae in matrimonium duxit.

Descriptio Reipub. Babinensis exhilarandi lectoris gratia.

Per idem tempus res faceta, & plena iucunditatis à quibusdam nobilibus in terra Lublinensi excogitata fuit. Instituerant isti societatem quandam, quam Rempub. Babinensem vocabant: eò quòd loci cuiusdam Babin dicti dominus & possessor is fuit, quo autore potissimum illa Respub. stabilita florebat. Significat autem vox Babin patria lingua anum, & Babine id, quod ad anum pertinet. Iam iocos, lusisque, aniles nugas vulgò vocare solent. Itaque locus ille vetustate neglectus ac penè deletus, praetereuntibus risus materiam non tam sua exilitate, quam appellatione, saepe largè suppeditabat. Homines igitur lepido, & ameno ingenio praediti, occasione arrepta, à loco, & loci possessore Rempub. Babinensem, id est sedem principalem omnium, qui miscuntur sermonum facetorum, istam societatem appellarunt. Vt autem haec societas magis conspicua redderetur, imitatio, ex quibus ipsa constabat, ipsius Reipub. Poloniae constituendae rationem, regem, & Senatum sibi deligunt; Archiepiscopos, Episcopos, Palatinos, Castellanos, praefectos oppidorum & militiae, Cancellarios, & alia id generis munera gerentes ac magistratus sibi designant, & creant. Deferendi autem has dignitates, & munia imponendi hunc

nendi hunc morem tenebant. Quemcumq; in conuiujs, & conuentibus celebrioribus obseruassent in aliquo genere dictorum aut factorum, præter modum ac decorum excellere, eum maximè idoneum ad obeunda munera ei rei consentanea censebant. Verbi gratia: Multus erat quispiam in sermone de sublimibus rebus, & eius conditioni minimè conuenientibus, hunc aut Archiepiscopum aut aliquem magnum Satrapam faciebant. Si quis vel sermone lapsus, vel aliam ob causam paradoxon aliquid seu perdifficile creditu in medium attulisset; hunc aut rhetorem, aut cancellarium Reipub. sue constituebant. Si quis Thraconicè gloriabatur, quòd fortiter, & audacter se gessisset in aliquo conflictu, aut de rebus bellicis supra modum non suo tempore, nec suo loco garriebat; hunc præfectum copiarum, aut equitem auratum creabant; literasque super ea re confingebant, cera, & sigillo obfirmatas, quas non contemnendis viris, sibi tamen similibus deferendas tradebant; qui assurgentes eas accipiebant, & quadam cum reuerentia ad eum ad quem scriptæ erant, deferrebant. Is autem cogebatur officium illud suscipere; vel, si illud de dignabatur, ab omnibus risu excipiebatur. Et quòd morosius se gerebat quis renuendo ac recusando eiusmodi honores, tantò magis ab illis irridebatur, & festiuè aulicis dictis ex composito tam diu exagrabatur, traducebaturque, donec edomitus collum submitteret. Quare ad mores corrigendos, ad sermones cautè miscendos, ad ciuilitatem modestiamque in iunioribus formandam iocus & urbanitas illa plurimùm pertinebat. Et erant ita nascuti censes vitæ ac morum illi optimi duces huius societatis, vt nullus physicus affectus humanos, & potentias animæ ita exactè definierit, nullus ethices professor de vitijs, & morib. ita explicauerit, nullus physiognom^o ex vultu, gestu, incessu & intuitu ita hominum naturam cognouerit, vt illi (sic enim eos hoc loco vocare libet) diuini patres. Et cum aliquis eis nouicius per iocum in societatem offerrebat, tunc, veluti deliberaturi, tardiùs eum recipiebant. Proloquatur, inqueiebant, detque primùm specimen aliquod suæ indolis; tum videbimus ad quod officium erit maximè idoneus. Nam & ad inferiora quædam ea res descendebat. Si quis enim de canibus, de feris, de falconibus, non tempore suo, aut loco paulo fusiùs verba faciebat, hunc statim aucupem, & venatorem Babinensem faciebant. Si quis autem de religione supra modum ad mensam differebat, mox eum concionatorem Babinensem pronuntiabant. Si quis ex sententia Romanæ ecclesiæ, aut cuiuspiam alterius sectæ, supra modum zelo flagrabat, aut etiam acerbiùs ea de causa in alios inuehebatur, mox eum inquisitorem hæreticæ prauitatis Babinensem declarabant. Si quis de equis, & eorum proprietatibus verbosius differebat, si de œconomicis re-

bus, admixto

bus, admixto præsertim mendaciolo aliquo, vt fit plerunq; inter comesandum, curiosius loquebatur, mox eum vel magistrum equitum, vel regium œconomum Babinensem, ad exemplum Magni procuratoris Cracouiensis creabant; assurgentesque interdum, in ipsa mensa honores illos eis deferrebant. Vsq; adeò autem ista ludicra Resp. inualuerat, vt rarus esset in ipso regni senatu, in clero, inter aulicos, inter alios ordines regni, cui non aliquid tale aspergeretur. Sic alios, capitaneos; alios, copiarum ductores; alios, infantes Hispaniarum; alios, Fac totum, alios, turbines Babinenses vocitabant. Res ista denique ad Sigismundum Augustum regem perlata est. de qua non sine magna delectatione sæpius multa audiuit. Et cum iniecta esset mentio aliquorum procerum, qui insigniti erant eiusmodi honoribus, interrogauit, an etiam Regem in ea Republica haberent. Cui respondisse fertur ipse capitaneus Babinensis, qui præ alijs supra modum vultu, aspectu ipso, & sermone facetus erat: Absit, inquit, à nobis cogitatio ista, vt, te viuente, serenissime Rex, & superstite, de alio rege eligendo cogitemus, aliumue creemus. tu & hic, & apud nos Rex esto. Risit placidè humanissimus & benignissimus Rex, nec vllum signum indignationis dedit; imò verbis, quæ addidit, risum omnium auxit. Cæterùm, cum aliquando quidam paulo grauiùs de regno Alexandri magni, deque Persarum, Babyloniorum, & Romanorum monarchia in confeslu horum hominum differeret. Tum quidam ex eis sermonem excepit. Quid, inquit, antiquitatem iactas, & amplitudinem illarum monarchiarum? Nostra Babinensis antiquior & Græca, & Persica. & denique omnibus est. Quia Dauid de ea dixit: Omnis homo mendax. & hoc est eius fundamentum atque essentia. Ergo in ea Darius, Alexander magnus, & totus mundus includitur. Cunctis se se inuicem intuentibus, hic sermo ab omnibus cum applausu exceptus est. Iactabant autem, se habere priuilegia à regibus, & Imperatore, atque etiam summo Pontifice, quibus eorum Respub. confirmaretur. Iam si quis acerbè aliquod verbum in alium torfisset, aut mendacium cum damno alterius, & læsione dixisset, hunc nequaquã idoneum ad capeffendos honores in sua Republica iudicabant. At qui urbanè absque damno cuiusquam aliquid commisit, hunc non modò laudabant, sed etiam officio aliquo cohonestabant. Locum porrò comitiorum suorum iocoso vocabulo GELDAM appellabant, à Gedanensibus mutuata voce, qui popinam suam GELDAM vocant. Sed apud nos inconditum garrutum multitudinis congerronum ea vox significat. Et erant homines illi, qui duces erant illius societatis, prudentes, & magnæ existimationis apud quosque bonos, & apud ipsum Regem. Imò Petrus Cassouius officium iudicis terrestris Lublinensis iam longo tempore summa cum laude su-

Nomen loci comitiorum Babinensium.

cum laude sustinuit, & nomine prouinciæ Lublinensis in nuncium terrestrem ad comitia generalia non semel electus est. Duo autem potissimum ex hoc numero, hic videlicet Casouius, qui Cancellarius, & Psomka, qui præfectus Babinensis vocabatur, ad eum amabiles erant, ut etiam in deliciis à plerisque principibus viris haberentur. Nullaque conuiuia, nullæ nuptiæ iudicabantur felices, & iucundæ, quas illi beati senes sua præsentia non cohonestarent. Viuit adhuc alter eorum Casouius. Psomka verò ante biennium mortuus est placida, & Christiana morte. De quo eiusque morte cum in celebri quodam conuiuio mentio fieret, poëta quidam haud vulgaris, à proceribus inuitatus, Epitaphium mortuo, & quidem ex tempore, scripsit. quod tale est.

Epitaphium D. Psomkæ fundatoris societatis Babinensis.

Plurima si cuiquam debet Respublica, Psomkæ

Debet, in hac viridi qui requiescit humo.

Namq; sodalicium sanxit, fundamina cuius

Conficti absque dolo sunt fuerantq; sales.

Cresce sodalicium. quod si tibi nostra probantur

Carmina, me gremio, iungito, quaeso, tuo.

1557. Pontem Varsoviæ exemplo Traiani Imperatoris, qui quondam in Istro simile quid fecerat, Augustus Rex in Istula miro, ac penè Dædaleo opere fabricat. Cui ne incendium fortuitum nocere posset, id eum accidere, quod antefexcentos annos ponti Caroli Magni in Rheno acciderat, Anna Regina soror Sigismundi, & vxor Stephani primi regis Poloniæ propugnaculum ad alteram ripam ex viuo lapide erexit, eiusque portæ Epigramma tale inscribi curauit, quod nobilitatem stirpis eius, & ipsius Augusti admodum efficaciter exprimit.

ANNA IAGELLONIA POLONIAE REGINA,

Magnorum regum: coniunx, soror, filia,

Hoc opus, &c.

Tametsi autem, & ante, & post susceptum ab eo regnum Sigism. Augustus mauortium se, ut filium patris fortunatissimi bellatoris de cuit, demonstraerit, & multum militaribus viris, & instrumentis ad bellum pertinentibus delectabatur, armamentariumque plenum machinis fusilibus ut haberet, sollicitè curauerat: tamen, quia vetus dictum est: Virum, qui æuum cum tribus vxoribus egit, Martem iam non habiturum socium; ideo suam famam extendere alia via aggreditur; nimirum Friderici tertii Imperatoris exemplum imitatus, qui, cum

qui, cum animaduertisset, infelicem se bellatorem esse aduersus Mathiam Huniadem Hungariæ regem, pacis artibus, & industria malum illud corrigere, & compensare satagit. Nec tamen etiam in bellicis rebus sua laude fraudari debet Augustus. Commemorabo igitur expeditiones eius bellicas, & victorias eius auspiciis partas.

1557. Aduersus Guilelmum Furstembergium magistrum Liouoniæ ordinis Teutonici bellum iustissimum hoc anno suscepit, centenisq; millibus equitum, & peditum lectissimam Polonorum quàm Lituanorum Russorumque comitatus in Liouoniam, ipsum se ducem belli præbens, descendit; eo quidem animo, ut omnino prælium cum hoste committeret, quod Archiepiscopum Rigensem consobrinum suum, à potentia Magistri liberaret. At Furstembergus sibi consuluit. Cum enim tantam & ducis, & exercitus alacritatem & pugnandi quasi ardorem animaduertisset, supplex veniens ad Regem, vnà secum Archiepiscopo adducto, pacem efflagitat, præliumque deprecatur; & se vnà cum vniuerso ordine, & prouinciis suis in fidem, & clientelam Regis dedit. Ita tum Augustus intra vnum mensem maximum bellum & incepit, & confecit. Productum fuit bellum vario Marte inter Prussiacum Magistrum, & Polonos ferè per ducentos annos, multumque sanguinis cruentus Mars ibi fudit, infinitaque animæ ad Orcum sunt missæ. At Augustus Dei beneficio cum Liouoniæ Magistro æque potente, ut Prussus fuerat hoste, plura etiam latifundia in suo principatu possidente, breuissimo tempore bellum omne absoluit, vel potius extinxit. Causa belli erat, ut dictum est, oppressio Archiepiscopi Rigensis, quem Rex liberare decreuerat. Huius autem oppressionis causæ fuerant literæ quædam interceptæ, quasi ab Archiepiscopo scriptæ de dissipanda illa colluue Cruciferos, eò quod dignitatem domus Brandenburgicæ in ipso Archiepiscopo Rigensi neglectui haberet, omnia sibi munia arrogando. Ita intempestiua de prærogatiuis concertatio formam illam Reipublicæ hominum tetricorum immutauit. At Furstembergus postea sibi pericula attraxit. quo in captiuitatem abducto, Gottardus Ketelerus Westfalus equestri genere natus, in eius locum surrogatus fuit. Hic cum aduersam fortunam antecessoris sui, & tyrannidem Moschi reformidaret, & nulla spes auxiliorum aduersus eum ab imperio afflueret, Regi Polo. fidelitatis sacramentum ea lege præstitit, ut ipsum contra Moschum & alios hostes defenderet. Nam Curlandiæ, & Semigaliæ Dux fuerat pronuntiatus. Duxit autem is postea vxorem Annam Megelburgensem antiqua stirpe regum Obotritorum progenitam.

1558. Inuidit Moschus hanc gloriam Regi Augusto. Itaque hæreditarii cuiusdam iuris prætextu numeroso cum exercitu Liouoniam armis tentat.

armis tentat. Torpatumque arcem Episcopalem, & alias plerasque suæ ditioni adiungit. Cuius superbiam Sigismundus non ferens, armis eum domare constituit. Hinc bella Moschouitica orta sunt; que usque ad hæc tempora durarunt. Hoc eodem anno Rex Crasnostaiam, expediendorum quorundam consiliorum causa, ex Lituania venerat. Hoc etiam anno Albertus Nouicampianus professor Academię Cracouiensis moritur, qui qualis fuerit, & quam dignus, ut eum nostris annalibus celebremus, ex eius epitaphio, quod Cracouię in templo indiuiduę Trinitatis visitur, cognoscere licet. Habuit autem Polonia regnum sub Sigismundo Augusto viros eruditos plures ac præstantiores, quam sub vlllo alio Rege. Inter quos digni potissimum memoria sunt, ex theologis quidem & historicis, Stanislaus Hofius, & Martinus Cromerus. Ex oratoribus & optimarum artium scientia præditis Stanislaus Orichouius florido genere scribendi præstans, & Andreas Fricius, qui de Republica librum eruditum scripsit. Ex poetis verò & manuetioribus musis deditis Ioannes Kochanovius, Andreas Tricesius, & Iacobus Prilusius iuris terrestris peritissimus: qui parens omnium qui nunc causas in Polonia agunt forenses merito dici potest.

1562. Sub tempus Carnispruii (ut loquuntur) seu Bacchanalium, die Febr. 23. Moschus Dux æstuans ob felicitatem Regis, coactò exercitu trecentorum millium Poloczkam obsidione cingit, ac partim formidine, partim consiliis ad astum compositis per deditio nem capit, thesauris incredibilibus inde asportatis. Iudæos quos ibi inuenit, omnes baptismum abhorrentes in glaciem profluentis Dunæ compellit, crustaque glaciæ circumsecta, ibidem eos demergere iubet. Polonis autem honos quidam est habitus. Vbi huius rei fama Varfauiam ad Regem comitia tum celebrantem delata est, iustus dolor cunctorum animos occupauit. & communi consensu decretum est, ut detur opera ne id impunè tyranno cedat.

1563. Expeditio ad Neuelam. Florianus Zebridouius supremus dux tum copiarum fuit. Stanislai verò Lesniouolscii, Stanislai Zamoscii, & Ioannis Zborouii summa virtus, & fortitudo animi corporisque innotuit. Nam cum agmen tantum mille quingentorum ducerent, tamen exercitum Moschouiticum qui quadraginta millibus constabat, fortiter represserunt, & magna ex parte, dextra victrici, profligarunt dissiparuntque. Postea anno domini 1564. Magnus Dux Moschouię detentis diutiùs oratoribus. Lituorum in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit; quem, absolutis oratoribus, in Lituaniam populabundum misit. Hic exercitus diuisus est in duas partes: quarum vna Duce Srebny, quæ Smolenskum itur, altera Duce Soiski, quæ Ploczkam, tēdebat. qui Soiski in campis Czafniciensibus ad Vlam

bus ad Vlam fluuium castrametatus est. Quod cum Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnensis, dux exercitus Lituanię supremus, & Gregorius Chodkieuiceus campiductor ab exploratoribus. rescuissent, hos statim aggrediuntur, magnaque ex parte trucidant ac confodiunt; reliquos fugant. quorum multi per syluas & agros palantes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt. Triginta autem millia in ipso conflictu occisa esse compertum est. Ibidem PETRVS Soiski, supremus dux exercitus Moschouitici, vulneratus, fuga euadens, à rustico quodam securi (magno cum dolore Lituorum, quod viuus captus non fuisset) occiditur. Vilnam delatus honorificè in Ruthe norum ecclesia primaria sepelitur. Altera porrò exercitus pars, quæ Smolensko ad Orscham cum Duce Srebny contendebat, audita suorum cruenta clade, metu perterrita, omni bellica, ipsaque copiosissima, supellectili abiecta, in pedes sese coniecit, turpique fuga suæ saluti consuluit.

Eodem anno 1564. in ipso festo diuę Margaritę, præfectus copiarum Stanislaus Pacz Archidapifer magni Ducatus Lituanię ac locum tenens (ut vocant) tunc temporis Palatini Vitepsensis, collegit ex Vitebliensi Palatinatu exercitum, adiuncta curia sua, & duobus centurionibus, aliisque cohortibus, quibus ipse præfecerat Isidorum Signiferum Vitebliensem, & Ioannem Svviporod Tenutarium item Vitebliensem, ut vsitatas appellationes vsurpem. Isti cum duobus millibus equitum leuis armaturę contra hostem Moschum, qui tunc temporis Iezeriskam tredecim millibus armatorum grauius oppugnabat, processerunt, manusque acriter conseruerunt; & hostium perrupta acie, tormentis potiti sunt. Inde vltiorē exercitum, qui fugam ceperat, insequuntur. Asecuti, sternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. Octo millia Moschorum cæsa. cæteri, armis abiectis, quacumque potuerunt, fuga salutis suę prospexerunt. Nostri verò omnem supellectilem, & vniuersa hostium arma, tormentumque quoddam magnum, tela ignea, vexilla, bombardas, & id genus alia abstulerunt. sicque Dei benignitate incolumes ac spoliis onusti, paucis ex suis in conflictu desideratis, Witepskam redierunt. Georgius autem Tovmak Dux exercitus hostilis vix euasit. qui postea, viribus resumptis, eandem arcem Iezieriska acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

1567. Ericus Rex Suecorum cum sex millibus Suedis in campis Kirempensibus ab exercitu Regis Poloniae Augusti profligatus fuit. Qua in re laudatur industria & virtus Nicolai Taluofii Castellani Samogitię. Huius suorum cladis nuncio accepto, Ericus in rabiem quodammodo versus, multa tyrannicè fecit. Nam & Ioannem fratrem Ducem tum Finlandię, cui nupta erat Catharina Augusti

Regis Poloniae foror, noctu in arce Amboten in Finlandia capit, & aliquot annos in vinculis tenet. Laudatur hinc Catharinae fides coniu-
galis; quae memor mandati diuini in calamitate extrema marito non defuit, imò vilissima quaeque seruitia in captiuitate ei praestitit. Ericus tandem ambiens matrimonium Reginae Angliae, cum passus esset repul-
sam, impotentia animi actus, & dolore victus, duxit Stocholmi-
ensem foeminam, multaq; insolenter agens, folio deiicitur, & in eius locum frater eius Ioannes captiuus surrogatur. Circa eadem tem-
pora Ericus Dux Brunsvicensis cum viginti peditum signis, turmis
aliquot equitum adiunctis, in Prusiam contendit, Gedanumque fru-
stra obsedit. Cumq; vltius castra promouere vellet, à Duce Prus-
iae Alberto Marchione, traiectu Istulae, sicuti ei à Rege iniunctum fu-
erat, prohibetur. Christophorus verò Megelburgius, qui post Gui-
lhelmum Brandeburgensem Rigenfis Archiepiscopus designatus fuit,
ab eodem rege Sigismundo Augusto in vincula conuicitur. Credi-
tum est, Regem subolfecisse, vtrumque istorum turbas quaedam da-
re cogitasse, & agitasse consilia quaedam noxia de Prussia. Memoria
autem proditum est, Megelburgios duces originem suam ducere ex
stirpe veteri Obotritorum regum gentis Slauonicae; quorum postre-
mus Pribislaus nominatur.

*Ericus Dux
Brunsvicensis.*

*Christophorus
Megelburgius.*

Postea aliquot annis cum Moscho vario Marte decertatum est,
magnis & paruis conflictibus. arces quoque vtrinque tentatae sunt.
Dux quidem Sangusko praefectus copiarum Lituanicarum Vlam, &
Susam arces Moschorum infestauit, ipsorumque hostium vires debi-
litauit; sapiusque parua manu ingentes eorum copias fudit.

1572. Tandem verò Rex Augustus, firmato foedere, & stabilita
pace cum Moschorum Principe, recordatus se hominem esse & ca-
sibus mortalium subiectum, testamentum condit. & cum aliquantu-
lum langueret, medicorum variorum opera est usus. Tandem Iulii
mensis die octaua Knisini in confinio Lituaniae & Poloniae moritur,
obdormiens cum patribus suis, vt pagina sacra loquitur. Corpus eius
primò Tykocinum; demum post annum Cracouiam deportatum
fuit. Vbi in eodem delubro cum patre sepelitur. Eius autem monu-
mento epitaphium tale est inscriptum.

*De causa eius
moris variava-
ria narrant, &
vix credenda.*

SIGISMUNDO AVGVSTO POLONIAE REGI, ET
MAGNO LITVANIAE ET RELIQUAE SARMATIAE
DVCI AC DOMINO. PRINCIPI CONSILIIIS PROMPTISSI-
MO, FACTIS LENTISSIMO. MORIBVS PIENTIS-
SIMO. VITAE BENIGNISSIMAE. ANNA INFANS
REGINA POLONIAE, FRATRI BENE MERENTI,
SVO SVMPTV POSVIT, ET SVIS IPSA LACHRY-
MIS CONSPERSIT.

LIBER

LIBER OCTAVVS, in quo capita rerū post Sigismundum Augustum gestarum consignantur.

Vae acta sint post mortem Sigismundi Augusti, & praeser-
tim sub Stephano primo, breuiter, comitis celebratori-
bus describendis, ostendemus. Nam latiore harum re-
rum expositionem, propter certas causas, in aliud tem-
pus reiiciendam putauimus.

1572. Mortuo Sigismundo Augusto Rege, Knisini mensis Iulii
die 8. ibidem primus procerum conuentus est habitus, & consultati-
ones de statu interregni. Eodem anno generalia comitia procerum
& equitum habita sunt propè Varfauiam in loco Camennio dicto,
causa eligendi Regis. Vbi aderant oratores Pontificis, & Imperato-
ris Romanorum, Suecorum Regis, & aliorum Principum. Vbi eti-
am confederatio inter Catholicos & Evangelicos sancita. hoc est,
lex, qua prohibetur, ne alter alterum nomine religionis iniuriis affi-
ciat, aut in Reipub. muniis, siue palam, siue occultè posthabeat: Nam
hoc, Poenandi verbum, quod ibi legitur, significat. sed vtriq; in mu-
tua pace viuant, & politica concordia, expectantes, donec tempus id,
quod iustius erit, detegat. Haec autem sapientissimè excogitata, nem-
pe, vt vitari possent motus, & bella parricidalia, de quib. etiam nunc
in Gallijs audimus, sanctè & sine dolo sibi inuicem spopoderunt, &
vt Reges quoq; futuri, cum inaugurarentur, idem iureiurando com-
probarent, constituerunt. Vnde verba illa in formula: Inter disiden-
tes de religione pacem manu tenebo. Ideo & Henricus Gallus, &
Stephanus primus hoc ipsum, cum inaugurati sunt, praestiterunt.

1573. Henricus Regis Galliae frater, Andium Dux, nouus Polo-
niae Rex electus mense Maio. Oratores in Galliam missi adducendi
in regnum noui Regis gratia.

1574. Aduentus Henrici noui Regis Cracouiam, ibidemque co-
ronatio mense Ianuario. Discessio eiusdem Regis è regno, audita
Regis fratris morte post menses quatuor. Expostulatio Polonorum
cum eo acerba, quòd tacitè & occultè discessisset.

1576. Comitia Cracouiae; ad quae Stephanus Batorius Trans-
sylvanorum Princeps, stipatus comitatu spectatissimo veteranorum
venit. & quemadmodum superiore anno in conuentu Varfauienti
Rex electus, & postea in Andreiouiensi confirmatus fuerat, ita hoc
anno in Cracouienti inauguratus fuit.

*Comitia Craco-
uia 1576.*

1576. Comitia Torunia magna cum celebritate aguntur; vbi
potissimum

*Comitia Toru-
nia 1576.*

potissimum de Gedanensibus agitantur consilia; qua ratione possent ad officium reduci. sed cum aut fiducia opum, aut verius à consiliariis Imperatoris deprauati, nihil de consiliis semel initis remitterent, criminis læsæ maiestatis damnantur, & proscripti, seu, vt vulgò loquuntur, banniti pronunciantur. & paulò post, decreto bello, animaduersio est in eos constituta. Victoria Regis, & clades illorum ad Derfauium descripta est à Laficio, & aliis. Reconciliati postea Regi & regno ducenta millia florenorum numerarunt, & condiciones oblatas acceperunt. Plurimum eos iuuuit deprecatio pro ipsis apud Regem principum Germaniæ, & quòd complures ex eis viri graues demonstrabant, procella vulgi ciuium tumultuantis compulsos, se, & alios non paucos deterioribus consiliis adhærere necessum habuisse.

Comitia Varfa
niæ 1578.

1578. Postquam ventum est Varfauiam ad generalia totius regni comitia, primo ipso comitiorum die Moschi Principis & Tartari iniuriis expositis, bellumne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat Rex. Cum Moscho bellum iussum: cum Tartaro dilatum. Iudicia item tribunalia ante ab Augusto expetita, ab Henrico verò permessa, à Stephano tum instituta fuere. nimirum vt tota Respublica ex suo corpore constitueret sibi iudices, qui causas vltimæ instantiæ, vt vocant, iudicarent, ac definitiuâ sententia lites dirimerent. Hæc res nouo ferme adhuc Regi publici fauoris & beneuolentiæ plurimum conciliauit, & iis, qui intimi Regi à consiliis erant, gratiæ sunt actæ, quòd non disuasissent Regi rem, quæ salutis Reipub. futura erat. Introducti demum & auditi sunt legati exterarum gentium, & Georgius Fridericus Marchio Brandeburgensis valetudinarii agnati sui Alberti Friderici, Alberti senioris Ducis Prusiæ filii, curator constitutus fuit: qui mox fidelitatis solenne iuramentum Regi præstitit. Aderant ibi & Pomeraniæ Ducum legati, qui Principum suorum nomine in Bithomensem Leoburgensemque tractum ius imperiumque Polonici regni agnoscebant; earumque ditionum literas inuestituræ (quas vocant) à Rege acceperunt. Reliquum tempus deliberationi de bello iam decreto administrando tributum est.

Comitia Varfa
niæ 1579.

1579. Quo anno Polotia recepta fuit, eodem paulò post comitia Varfauia sunt celebrata. Rex inde rediens magna cum lætitia exceptus, sed non eadem tamen de ipso omnium sententia fuit. Varii enim variè eius consilia, & illustria facinora interpretabantur. Creditum est autem, suspiciones quasdam de illo sparsas fuisse à quibusdam, qui vrbanae vitæ assueti, pacis tantum artibus præstabant. Hi siquidem animum iam desponderant; nec se emeruros vnquam sperabant, quod viderent, passim eos, qui militiam sequebantur, prouchi ad honores. Quæ res cum fuisset obseruata, eam suspicionem Rex per Cancellarium oratione luculenta ex animis omnium eximere conatur.

conatur. Hac igitur ratione diluta sunt omnia capita criminationum: ostensumque, togatæ vitæ hominibus, qui vera virtute niterentur, more patriæ recepto semper restare aditum ad consequendos honores, & præmia: nec opus esse, confugere ad illicita & inconcessa consilia, ac labefactare fundamenta iacta rerum bene gerendarum. Hac oratione blanda placati esse sunt visi animi omnium; itumque est in eam sententiam, non agendum esse morosius cum Principe; nec animum eius serenum, & plenum spe felicitis exitus incepti belli, acerbioribus exostulationibus turbandum. vt, quo ardore animi rem inceperat plenam gloriæ, & ad salutem incolumitatemque Reipublicæ inprimis spectantem, eodem in ea perficienda pergeret. Adornatur igitur expeditio iterum contra Moschum. Interim autem cum Rex Vilnæ subsistit, Nassolimus legatus Moschi cum Georgio Oscilio quædam consilia suspecta habet; quæ res pessimè Oscilio celsit. Nam, patefactis consiliis, ad supplicium rapitur. Ibidem Vilnæ Paulus Vchanius, qui apud summum Pontificem, oratorem egerat, reuersusensem Regi notis ceremoniis dedicatum à Pontifice obtulit. Dirigit deinde Rex iter suum Czashnicium ad delectus habendos, inde ad oppugnandum Velisium: tum verò Lukos: postremò Zauolociam. Tres istæ munitissimæ arces opera Ioannis Zamoscii præfecti copiarum: consilio autem ac felicitate Regis expugnantur. Nec cæterorum interea supprimo labores, pericula, & cum contemptu vitæ suæ heroicis ausus: quorum etiam nomina in Chorographia nostra expressimus. Situm porrò horum locorum, adeoq; totius illius regionis, tabula expressum habes in eadem Chorographia nostra: quam tabulam literis ipsius regis maiestatis requisiti, ac iussi, nec non ab eius internuncio inuitati, superiore anno exarauimus. Eodem anno sub autumnum nouus quidam morbus, qui que veteribus medicis & recentibus incognitus dicebatur, Europam eodem ferè tempore peruagarè est. Quanquam non desunt, qui affirmant, idem morbi genus bis non ita multò ante, id est anno 1557. in æstate, & anno 1562. in autumnò, bonam similiter Europæ partem occupasse. Hunc igitur morbum & exercitus, & Rex ipse, dum ex Moscho-ua reuertitur, sensit. Natura morbi fuit talis, vt ab ima parte spinæ (quam vocant) cum rigore exorsus totum corpus perreptaret, supra modum debilem, quem inuasisset, ex grauedine potissimum, redens, tandem in febrem, nisi citò mitesceret, desinebat. Sed & curatio eius difficilis. Nam ad incisionem venæ non cedebat; & medicamentis purgantibus materia copiosior ad pectus attrahebatur. Vnde ei medici, sicut nec nomen proprium, sic remedium vllum certum non inuenerunt. Ita Deus nouit humanum genus solo flatu oris sui prosternere; adeò vt nihil ratio arsue humana tunc opitulari queat.

Comitia Parfa
nia 1581.

1581. Redeunte Rege ab expeditione Wielikolukana effusa est ei tota Varfauia ciuitas extra portas, & maius gaudium obortum, quam antea: Vbi descendisset in templum, exceptus fuit solenniter cleri nomine ab Andrea Patricio oratione crudita & memorabili: qua testatus est incredibile gaudium vniuersorum: adeo vt etiam ad aduentum eius campanæ in locis sublimioribus appensæ imitatae vocem humanam sono suo nomen eius modulantes exprimerent. Stephane, Stephane, Stephane. Per eosdem dies alii oratores, historici, & poëtae varios ingenii partus edidere. Ego verò tradidi ipsi Regi triumphum, hoc est libellum, in quo victori vario poematum genere efformaueram & more prisorum Romanorum etiam consecraueram, aras, columnas, Pyramides, & arcus triumphales, exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus. Elucubraueram etiam commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegeram, quam variis exemplis historicorum, & schematis pulcherrimis illustraueram. Hic liber per me regiae maiestati fuit tradit^{us}, non tamen est typis mandatus. quamuis ex regio mandato à deputatis reuisus approbatusq; & maiestatis regiae testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare neuiquam consultum iudicaui. Sed ea quotannis magna cum diligentia adhuc artificiosius illustro, atque expolio, adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam q; sibi fieri volet, sciat eum apud me, dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum, à quibus id facile impetrabit. adhibita tamen quadam sponsione & cautione, ne temere euulgari possit. Et iam pluribus viris illustribus, ab ipsis requisitus, eum ipse curauit describi. Sequentibus diebus, cum inciperentur haberi comitia, similiter à prouincialibus nuntiis excipitur Rex amplissima oratione, qua pro re bene gesta nomine totius Reipub. ei gratias agunt. Gratitude hæc quidem non displicebat Regi, veruntamen hortabatur & monebat, vt non lætarentur tantum victoria, sed ea etiam vterentur, eamq; continuarent. Itaque, cum Duces belli conquererentur, Regem annuis expeditionibus, & regressioni bus impediri ac distrahi, milites confici, & hosti spacium respirandi dari; quò perpetuò bellum duci queat, in biennium tributum sciscitur. Præterea distinctè, cōscribuntur decreta, quæ spectant ad emendationem regiminis in toto regno: Delecti etiam deputantur, qui, quæ utiliora essent, cognoscerent. Tandem, confectis conficiendis, nuntii prouinciarum valedicentes & omnia fausta percantes Regi, duo rogant ab eo, rationem in posterum eligēdi Regis, & compositionem inter stat^{us}. Rex testat^{us} est, se cohorrescere, quoties ei in mentem veniret

tem veniret tumultuum electionum præteritarum, & expauescere ad ea, quæ disidia inter statum ecclesiasticum, & politicum trahere secum possent. Sed in vtraque re magnas se difficultates perspicere. curaturum tamen, quantum in se esset, vt in his Reipublicæ laboranti subueniatur prospiciaturque. Hortaturque, quemadmodum & antea facere solebat, vt, ipso absente, paci & tranquillitati publicæ pro se quisque studeat. fausta tandem quæq; ac felicia precatur, tam iis, qui domi mansuri essent, quam, qui in bellum ituri; vt mox lætabundi vtrique in mutuos complexus ruerent. Ad quam rem tantus plausus à circumfusis excitatus est, vt plausum ipsum tanquam omen læti fururi successus, ac non diuturni belli, pleriq; viri graues acceperint. Etsi autem deliberatio de modo eligēdi Regis multa secum pericula trahit, præsertim si minùs syncerè tractetur: tamen re ipsa periculosius est chaos illud informe, & anarchia, qualem superioribus electionibus vidimus oculis nostris. Quare, ommissa occasione maximi huius incommodi tollendi, metuendum est, ne in nos postmodum illa quadrent, ac meritò iactentur. Serò veniunt Israelitæ ad colligendum manna post ortum solis. Serò afferuntur falces post messem, cum iam non nisi spicilegium restat. Serò pulsant fores quinque fatuæ virgines. Serò conantur intrare pigri per portam clausam. quando videlicet iam inter occidentales & orientales dominos distractum, scinditur studia in contraria vulgus.

Electionis inordinatæ incommoda.

In iisdem comitiis promulgata fuit ab Ecclesiasticis correctio *Calendarij re-nouatio.* Calendarij, quæ Roma transmissa fuerat à Gregorio eius nominis 13. Pontifice Max. Veteri instituto ac decreto sacrorum conciliorum, ab Alexandrinis, quòd ibi antiquitus Mathematica studia florebant, anni supputationem Romani, & alii petebant. Ex horum ergo sententia, anno constituto, æquinoctium vernum 11. die Martii iam habebatur, eò quòd nulla præmonitio facta esset de quinta circiter parte horæ, quæ, cum singulis annis ad explendas sex horas illas desideretur, propter quas quarto quoque anno dies vnus intercalatur, intra centum & viginti plus minùs annorum spatium, vnum diem conficit. Vnde res eò deducta erat, vt, iam decem diebus à concilii Niceni tempore confectis, iisq; in anno redundantibus, Pascha, & consequenter festa alia omnia, quæ mobilia vocantur, quæq; Christianis celebratissima sunt, sæpissime spatio aliquot septimanarum tardiùs haberentur, quam ipsius Niceni concilii, in quo de tempore Paschatis Christianorum constitutum est, mens fuerat. Gregorius igitur 13. Pontifex Romanus, hunc errorem sublatum volens, æquinoctium vernum, à quo mathematici annum incipiunt, ad 21. mensis Martii diem reiecit, decem diebus ex anno expunctis & amputatis. ita vt præterea solstitium hybernum semper cum festo natalis domini concurrat;

ni concurrat; quemadmodum ab initio non sine causa excogitatum ac statutum fuerat. De hac redintegratione anni magna pars hominum benè sentit; & plerique Mathematici Academiae Cracouiensis eam absolutè, ac perfectè traditam scribunt. Eam & ego probo, quamquam video (si tamen iudicium extremum humano generi usuram huius seculi priùs non abruperit) rursus post centum & viginti annos vnum diem in anno redundaturum. Nam adhuc integer dies quarto quoque anno intercalatur, cum tamen, ut paulò ante attigim⁹, non sex horas integras singulis annis, sed quinque tantum cum quatuor circiter quintis vnius horæ partibus, præter trecentos & sexaginta quinque dies, quibus ordinarius annus expletur, solis cursus contineat. Ratio quidem huius correctionis solido fundamento nititur, & est necessaria; miramurque, cur Græcæ Ecclesiæ homines, & nostri Russi huic sanctioni contradicant. Sed Græcos missos faciamus, qui mordicus sua placita iam dudum retinere ac tueri didicerunt. De Germanis plerisque miror magis, quòd huic rei refragentur: cum ante promulgationem Calendarii istius ubique per Germaniam viri literati expeterent correctionem hanc, ut testantur complures ab eis ea de re libelli editi. Imò patrum nostrorum memoria vir quidam German⁹ in Ptolomæi doctrina excellentissimus, Ioannes Regiomontanus, hac de causa Romam fuit euocatus, ut Pontifici ea in re nauaret suam operam: ubi ab inuidis æmulis veneno fertur sublatus fuisse. Sed ego conicio, Germaniam non tam ob renovationem Calendarii angere, quàm quòd rem tanti momenti arbitrio vnius, ut ipsi aiunt, suscipere debeant. Nam veterum conciliorum canonibus cautum fuisse demonstrant, nihil tale tentandum, nec annum reformandum, absque concilii legitimi cognitione.

Eodem tempore ordo militiæ pedestris, exemplo legionum Romanarum, in Polonia institutus fuit. Nam veteres Poloni, quia campestris incolebant, equis potissimum gaudebant. Porro munia pedestrium apud eos extraneus miles, non sine magnis ipsorum sumptibus, obibat. Ut igitur hoc incommodum vitari posset, missi fuerunt ad regias possessiones, qui ex robustissimis vicesimum quæque in militiam legerent, & qui ita in militiam venissent, ab oneribus rusticis ipsi & posterius eorum immunes redderentur. Cautionem tamen hac in re à prudentibus audio desiderari, ne hoc aliquando fraudi Reipublicæ esse possit.

Comitia Varfa
uie 1582.

1582. Vbi proximè præterita deserant comitia Varfauiæ, inde hoc anno initium sumserunt: hoc est à consultatione de ratione eligendi Regis, & de compositione inter status. Addita etiam erat deliberatio de correctione vel modificatione tribunalium iudiciorum, & de Liuania ordinanda. Sed quia tum suspicionum spineta
interstatus

inter status supra modum creuerant, non videbatur commodum inter illa aspera correctæ semina rerum bonarum iacere, & rem tanti momenti dubiis mentibus obicere. Inuecta est demum de euocati onibus ad forum incompetens altercatio. quæ tam multum temporis absumsit, ut quæ priùs erant proposita, ad alia comitia differre necesse fuerit.

Verum is etiam qui in initio anni 1585. Varfauiæ celebratus fuit
Comitia Varfa
uie 1575.
conuentus, eundem exitum fermè habuit.

1586. Biennio ferè exacto, iam temp⁹ sequentium comitiorum appetebat; & iam literæ, quibus indicebantur proxima comitia, per omnes partes regni perferebantur, probuleumataque provincialium comitiorum in palatinatibus iam magna ex parte habebantur, & nuncios terrarum deligebantur; cum subito de ægritudine simul & morte Regis verissima fama spargitur. Usque adeò inopinanter accelerauit finis vitæ eius. Causa mortis referebatur in exsiccationem domiciliorum cerebri, ob cogitationes vehementes, & sollicitudines de proximis comitiis, quibus sarcire satagebat incommoda superiorum comitiorum; in quibus parum aut ferè nihil effectum fuerat. Contra alii, exsiccationem domiciliorum cerebri létum morbum esse ostendebant; subitam autem mortem ei⁹ indicium esse acuto morbo correptum eum fuisse. Sed quæcunque tandem fuerit eius mortis causa, certè non modicas turbas, & pericula Reipublicæ hæc mors secum affert atque denuntiat. Sed ut de tanti Regis morte aliquid singularius memoriæ prodamus, cum magis ac magis in horas inualesceret morbus, & permodica spes de eius vita sese ostenderet, interrogatus à circumstantibus quo pacto se haberet, respondisse fertur. Licere sibi nunc uti verbis illis diui Tertulliani: Quinquaginta quatuor annos peregi. scio quales dies fuerint; quales verò futuri sint in posterum, ignoro. Admonitus tum ab hominibus religiosis, ut mysteriis sacris de more procurari se pateretur, primò ne impediretur admonuit; deinde ad crastinam diem negotium distulit. Interim ob morbi vim prostratis iam viribus, & hora mortis instante, verbis illis ex Dominico in cruce Eptalugio, ipsum Dominum imitatus, animam suam Deo reddidit: In manus tuas domine commendo spiritum meum, die 12. mensis Decemb. occidente iam sole. Fuit vir tam in pace, quàm in bello excelsus & forti animo; iudicii magni, præsertim ubi ab affectibus liber erat; in victu & amictu parcus; ab omni iactantia & ostentatione alien⁹; eruditione insigniter tinctus; sermonis latini valde studiosus, & profus Terentianus. Quod attinet constitutionem corporis, fuit quadratæ staturæ ad proceritatem assurgentis; facie dignitatis plena; capillo nigro; ore venustè restricto; colore fusco simul & rubente; dente adeò albus, ut parem non
viderim;

viderim; quæ res eum meo iudicio valde amabilem reddebat; naso subfimo. atque vt breuiter dicam Attilæ primo Duci Hungarorum similimus. vt ex Procopii historici descriptione liquet. Natus est anno Domini 1533. sexto Calend. Octobris. Vixit ad annum ætatis suæ quinquagesimum quartum. regnavit annos decem, menses septem, dies duodecim. Cum autem tres pœnæ epidemicæ à Theologis numerentur: fames, pestis, bellum; & his deterior quarta addatur, turbatio ordinis in Repub. (nam ordine publico integro permanente, sæpe illis tribus occurritur: at soluto in Repub. glutino ordinis, primò bellum, deinde fames, ad extremum & pestis in immensum grafari solet) horum malorum nullum, regnante hoc Rege, Rempub. Polonam, Dei beneficio, attriuit. Nisi quòd in publico ordine, & iudicijs comitialibus iam pridem quædam desiderabantur. Cui incommodo ipse haud dubiè prospexisset, si ei usuram vitæ huius supremus Rex regum & dominus dominantium longiorem concessisset. Sed iam ad finem vitæ eius narratione perducta, finem quoque hîc historiæ nostræ faciemus.

Cave tibi Polonia.

Ad lectorem.

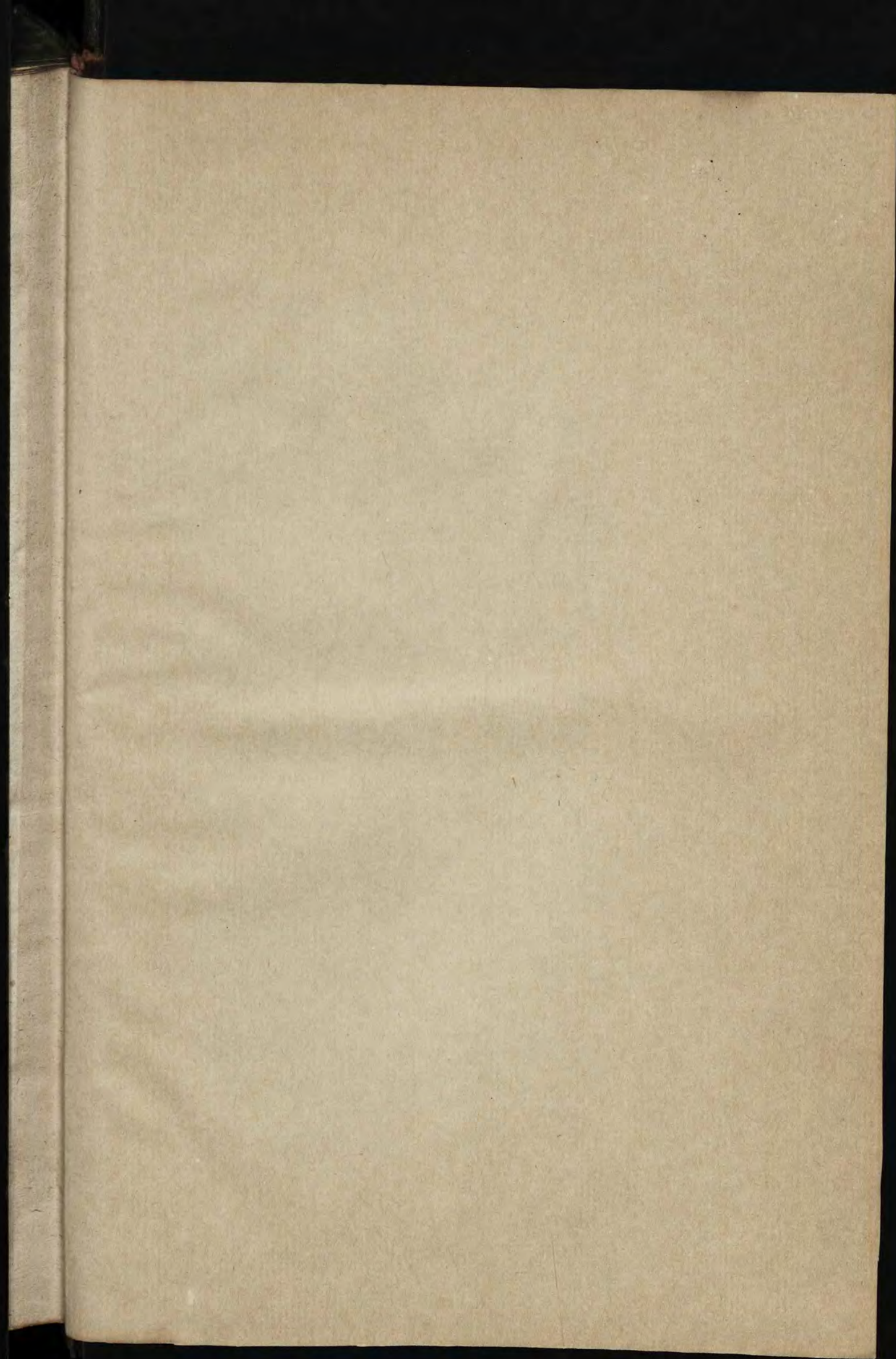
Autor ipse longo intervallo toto hoc tempore, quo hæc Craconiæ imprimebantur, in Russia abfuit. Quare ignoscat lector, si pleriq; in locis contextus indiget correctione. Nam ne iam impressa quidem recognoscendi, nisi quædam obiter, sicut nec indicem conficiendi, propter alias occupationes tempus habuit. Edunt alij tertium suos libros; & tamen obrepunt errata aliqua, quæ facillè condonantur. Quanto magis prima hæc editio veniam meretur! Ex secunda porrò editione, volente Deo, cuncta castigatiora expectato.

Erratorum aliquot, emendationes. Prior numerus paginam, posterior versum indicat.

Paginâ 2. versu 18. Commiscent Lege commiscent. 3. 5. Cancellum Lege cancellos. 3. 6. ilias L. Ilias. 5. 32. regundarum L. regundorum 18. 2. incrementum L. incrementum essatum dignum. 20. 34. Sampson L. Samson. 23. 8. eorum L. earum. 26. 22. inter quos L. inter quas. 28. 25. scribit Dio L. scribit Dion. 33. 20. mperium L. imperium. 57. 22. galactophagus L. galactophagos. 59. 23. submonendum L. submonendum. 66. in versu Ouidij, mala brachis L. mala frigora brachis 93. 8. regundarum L. regendarum. 104. 24. Rzda L. Rha. 116. 19. Tibris L. Tigris. 121. 3. Gallias L. Gallias. Et versu 12. illa L. illa. Et versu 15. enim L. cum. 122. 30. admirattioni L. admirationi. 134. 13. sub Boleflao Chabri L. sub Boleflao Pudico. 141. 8. imbecilli iudicij L. imbecillis iudicij. 153. 7. Christum natum L. Christum natum. 160. 27. imaginattiones L. imaginationes. 168. 22. oportunos L. opportunos. Et versu 27. falus L. salus. 378. 20. Strenuum L. Sturmium. 177. 10. coercenda L. coërcenda. 178. 16. Germanarum L. germanarum. 182. 4. Premissum L. Premissum. Et versu 27. oportuna L. opportuna. 242. Scarbina L. Scarbicus. 262. versu ultimo & in sequentibus. Gonorius L. Gonorius. 289. 6. Vidiminscys L. Vidiminscys. Othomari L. Othocari. Pieczimegy L. Pyeczmyegi. Marthomani L. Marcomani. 300. 20. Marcellum L. Martellum. 368. 16. & 17. Aegypti Sultanus L. Persarum rex. Et versu 25. & 26. Aegypti, Syriaque Imperatore L. Persarum rege.

Pag. 388. versu 20. 1517. Lateranense concilium, &c. Totus hic locus reponendus est pag. 383. & ad annum 1512. referendus. & pro Leo decimus, quod hic versu 33. legitur, legendum est Iulius secundus. Quamquam sciendum est sub Leone decimo reuera pragmaticam sanctionem Basiliensis concilij abrogatam fuisse.

Proprijs sumtibus ipsius authoris excusum est hoc opus.

Staats-
Bibliothek
29. 7. 27
Reparatur

